PREMIUL PULITZER 2016

SIMPATIZANTUL

UN ROMAN

VIET THANH NGUYEN

musai

Viet Thanh Nguyen

SIMPATIZANTUL

Traducere din limba engleză și note
de Tatiana Dragomir

Redactori: Roxana Coțovanu, Laura Albulescu
Tehnoredactor: Cristian Vlad
Corector: Theodor Zamfir
DTP copertă: Alexandru Daș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NGUYEN, VIET THANH

Simpatizantul / Viet Thanh Nguyen; trad. de Tatiana Dragomir. – București: Art, 2017

ISBN 978-606-710-445-5

I. Dragomir, Tatiana (trad.)

821.612.91-31=135.1

Pentru Lan și Ellison

Să nu ne posomorâm de cum auzim cuvântul „tortură”; în acest caz particular există multe care să contrabalanseze şi să atenueze acest cuvânt – ba chiar şi ceva de care se poate râde.

Friedrich Nietzsche, *Genealogia moralei*

Capitolul 1

Sunt un spion, un agent sub acoperire, o fantomă, un om cu două feţe. Poate că nici nu e de mirare că sunt şi un om cu două minţi. Nu că aş fi vreun mutant neînţeles dintr-o carte de benzi desenate sau dintr-un film de groază, deşi unii aşa m-au tratat. Pur şi simplu pot să privesc orice problemă din ambele perspective. Există momente în care mă măgulesc singur, spunându-mi că ăsta este un talent şi, deşi e drept că trece drept unul minor, este poate singurul talent pe care îl posed. Alteori, când mă gândesc că nu pot să privesc lumea decât în acest fel, mă îndoiesc că această ciudăţenie a mea s-ar putea într-adevăr numi talent. Fiindcă în definitiv talentul este un lucru pe care îl foloseşti tu, nu ceva ce se foloseşte de tine. Talentul pe care nu poţi să nu-l foloseşti, talentul care te posedă, acela, trebuie să mărturisesc, poate fi primejdios. Dar în luna cu care începe această confesiune, felul acesta al meu de a privi lumea îmi părea încă mai degrabă o virtute decât o primejdie, şi tocmai aşa se insinuează unele primejdii.

Luna despre care este vorba era cea mai crudă dintre luni, aprilie. Era luna în care un război care dura de foarte multă vreme avea să-şi piardă suflul, aşa cum se întâmplă cu toate războaiele. Era o lună care a însemnat totul pentru toţi oamenii din mica noastră bucată de lume, dar nimic pentru majoritatea oamenilor din restul lumii. Era o lună care a însemnat atât sfârşitul unui război, cât şi începutul unei perioade de... ei bine, „pace” nu ar fi tocmai cel mai potrivit cuvânt, nu-i aşa, stimate domnule Comandant? Era o lună în care eu am aşteptat sfârşitul războiului în spatele zidurilor care împrejmuiau vila în care locuiam de cinci ani, zidurile acelea încununate cu cioburi de sticlă cafenie scânteietoare şi cu sârmă ghimpată ruginită. Aveam în vila aceea o cameră a mea, aşa cum am o cameră a mea şi în lagărul dumneavoastră, domnule Comandant. Desigur, termenul cel mai potrivit pentru camera mea de aici ar fi „izolator”, iar în locul menajerei care venea să-mi facă în fiecare zi curăţenie la vilă, aici dumneavoastră mi-aţi dat un gardian cu faţă de copil, care nu-mi face curăţenie deloc. Dar nu mă plâng. Condiţia esenţială pentru a putea scrie această confesiune este intimitatea, nu curăţenia.

În vila Generalului mă bucuram de suficientă intimitate noaptea, dar nu aveam în schimb deloc intimitate în timpul zilei. Eram singurul dintre ofiţerii Generalului care locuia în casa lui, singurul celibatar dintre toţi oamenii lui şi ajutorul lui cel mai de încredere. Dimineaţa, înainte de a-l conduce cu

maşina până la birou, care nu era departe, luam micul dejun împreună, analizând rapoarte pe capătul mesei din lemn de tec din sufragerie, în timp ce la celălalt capăt soţia lui supraveghea un cvartet bine ţinut în frâu format din copiii lor în vârstă de optsprezece, şaisprezece, paisprezece şi doisprezece ani, cu un scaun lăsat gol pentru fiica lor care studia în America. Poate că nu toată lumea se temea de sfârşitul războiului, dar Generalul avea destulă minte cât s-o facă. Era un vechi combatant, un bărbat suplu, cu o ţinută foarte frumoasă, care chiar îşi câştigase numeroasele medalii pe merit. Nu avea decât nouă degete la mâini şi opt la picioare, întrucât trei degete îi fuseseră retezate de gloanţe şi şrapneluri, dar numai familia şi câţiva confidenţi de-ai lui aveau ştiinţă despre cum arăta piciorul lui stâng. Niciuna dintre ambiţiile lui nu fusese cu adevărat zădărnicită, cu excepţia poate doar a celei de a-şi procura o sticlă de vin de Bourgogne excelent şi de a o bea împreună cu tovarăşi care să ştie că în vin nu se pun cuburi de gheaţă. Generalul era un epicurian şi un creştin. În această ordine. Un om credincios care credea în gastronomie şi în Dumnezeu, în soţia şi în copiii lui, în francezi şi în americani. Din punctul lui de vedere, tutela pe care ne-o ofereau aceştia era de departe preferabilă celei oferite de alţi Svengali[1] străini, şi anume de către Karl Marx, V.I. Lenin şi preşedintele Mao, care parcă îi hipnotizaseră pe toţi fraţii noştri din nord şi pe unii dintre cei din sud. Nu că Generalul ar fi citit scrierile vreunuia dintre aceşti înţelepţi! Asta era treaba mea, în calitate de aghiotant şi ofiţer inferior de informaţii: să-i furnizez idei copiate de ici, de colo despre, de pildă, *Manifestul Comunist* sau *Cărticica roşie* a lui Mao. După aceea era treaba lui să găsească prilejul de a-şi pune în valoare cunoştinţele despre filosofia inamicului. Preferata lui era întrebarea lui Lenin, pe care o trântea ori de câte ori era cazul: Domnilor, spunea el, bătând în masa respectivă cu articulaţiile pumnului lui, ascuţite ca nişte diamante, *ce-i de făcut*? A-i spune Generalului că de fapt întrebarea aceasta fusese folosită prima oară de Nikolai Cernîşevski[2] în titlul romanului său părea lipsit de relevanţă. Câţi îşi mai aduc aminte astăzi de Cernîşevski? Cel care conta era Lenin, omul de acţiune care îşi însuşise această întrebare.

Aşadar, în acel aprilie, cel mai întunecat dintre toate, pus în faţa întrebării „ce-i de făcut?”, Generalul care întotdeauna găsea ceva de făcut n-a mai reuşit să facă la fel. Omul care avea încredere în *la mission civilizatrice*[3] şi în „soluţia americană” a fost şi el în sfârşit atins de viermele neîncrederii. Devenit deodată insomniac, a început să bântuie prin vilă, cu chipul palid-verzui, de parcă ar fi suferit de malarie. De câteva săptămâni, adică din martie, când căzuse frontul nostru din

nord, apărea la uşa biroului meu sau în camera mea din vilă, mereu întunecat, ca să-mi mai înmâneze rapoarte despre evoluţia lucrurilor. Îţi vine să crezi? mă întreba. La care eu răspundeam fie: Nu, domnule General! fie: De necrezut! Nu ne venea să credem că, la începutul lui martie, frumosul, pitorescul orăşel Ban Me Thuot din munţi, locul meu de baştină, cunoscut pentru plantaţiile lui de cafea, fusese capturat. Nu ne venea să credem că preşedintele nostru, Thieu, al cărui nume parcă tot timpul cerea să fie scuipat când era rostit, ordonase în mod inexplicabil retragerea forţelor noastre care apărau regiunile muntoase. Nu ne venea să credem că mai căzuseră şi Da Nang şi Nha Trang, că, în timp ce se luptau cu disperare să o şteargă cât mai repede de acolo, îmbarcându-se în barje şi bărci, trupele noastre împuşcaseră din spate civili, numărul celor ucişi ridicându-se la mii de oameni. În secret, în intimitatea biroului meu, eu îmi făceam datoria şi fotografiam aceste rapoarte, spre enorma satisfacţie a lui Man, agentul meu de legătură. Cu toate că şi mie îmi conveneau aceste ştiri, semne ale inevitabilei distrugeri a regimului, nu puteam să nu fiu impresionat de situaţia în care ajunseseră săracii oameni. Poate că din punct de vedere politic nu era corect să simt vreo formă de simpatie pentru ei, dar, dacă ar fi fost în viaţă, mama mea ar fi fost tot ca ei. Fusese o femeie săracă, eu, copilul ei, fusesem tot sărac, iar pe cei săraci nu-i întreabă nimeni dacă vor război sau nu. Şi nici pe acei oameni săraci nu-i întrebase nimeni dacă voiau să moară de sete şi din pricina vitregiilor vremii din zonele de coastă sau voiau să fie jefuiţi şi violaţi de soldaţii propriei lor armate. Dacă toţi acei mii de oameni ar fi înviat, nici lor nu le-ar fi venit să creadă cum au murit, aşa cum nu ne venea nici nouă să credem că americanii, prietenii noştri, binefăcătorii noştri, protectorii noştri ne trataseră cu dispreţ atunci când le cerusem mai mulţi bani. Şi ce am fi făcut noi cu banii aceia? Am fi cumpărat muniţie, benzină şi piese de schimb pentru armele, avioanele şi tancurile pe care aceiaşi americani ni le oferiseră gratis. Ne dăduseră acele, iar acum, în mod pervers, refuzau să ne mai furnizeze drogurile. (Nimic, bombănea Generalul, nimic nu costă mai mult decât lucrurile pe care le primeşti gratis.)

La sfârşitul discuţiilor noastre şi al meselor pe care le luam împreună, eu îi aprindeam Generalului o Lucky Strike, iar el rămânea cu privirile pierdute, uitând să mai tragă din ţigara care i se fuma singură între degete. Pe la mijlocul lunii aprilie, într-o zi când jăraticul ţigării l-a deşteptat din reverie şi el a scos un cuvânt pe care n-ar fi trebuit să-l rostească, Madame i-a potolit pe copii care începuseră să chicotească şi i-a spus: Dacă mai aştepţi mult, n-o să mai reuşim să plecăm de-aici. Ar

trebui să-i ceri lui Claude un avion acum. Generalul s-a prefăcut că n-a auzit cuvintele lui Madame, care avea o minte ca un abac, fermitatea unui ofiţer de instrucţie şi un trup ca de fecioară, chiar şi după ce născuse cinci copii. Toate acestea sub o înfăţişare care i-ar fi inspirat pe pictorii noştri şcoliţi în artele frumoase să folosească cele mai pastelate acuarele şi cele mai uşoare trăsături de penel. Pe scurt, Madame era femeia vietnameză ideală. Pentru acest noroc care dăduse peste el, Generalul era etern recunoscător, dar era şi îngrozit. Frământându-şi vârful unuia dintre degetele pârlite, s-a uitat spre mine şi a spus: Cred că a sosit timpul să-i ceri lui Claude un avion. Doar după ce a început să-şi studieze degetul rănit am aruncat şi eu o privire spre Madame, care de-abia a ridicat dintr-o sprânceană. Bună idee, domnule General, am răspuns.

Claude era cel mai de încredere prieten al nostru american, iar legătura dintre noi era atât de apropiată, încât într-un rând mi-a mărturisit chiar că a şaisprezecea parte din sângele lui este sânge de negru. Ah, îi spusesem eu, la fel de matolit de bourbonul de Tennessee cum era şi el, deci aşa se explică faptul că ai părul negru, te bronzezi aşa de uşor şi dansezi cha-cha de parcă ai fi de-al nostru. Atunci el a spus: Ştii, şi Beethoven era a şaisprezecea parte negru. Aha, am zis eu, deci aşa se explică faptul că ştii să cânţi melodia de la „La mulţi ani” ca nimeni altul. Ne cunoşteam de mai bine de două decenii, din ’54, când Claude mă zărise pe o barjă plină cu refugiaţi şi îmi intuise talentele. Pe atunci eu eram un băiat precoce în vârstă de nouă ani şi învăţasem englezeşte destul de bine de la unul dintre primii misionari americani. Claude cică lucra pentru ajutorarea refugiaţilor. Acum biroul lui se afla în clădirea Ambasadei S.U.A., iar misiunea lui era aparent aceea de a dezvolta turismul în ţara noastră răvăşită de război. Pentru a-şi îndeplini misiunea, după cum vă puteţi imagina, era nevoie să stoarcă fiecare strop posibil din batista îmbibată cu sudoarea spiritului întreprinzător american. În realitate, Claude lucra pentru CIA chiar de pe vremea când francezii încă mai conduceau un imperiu colonial. Pe vremea aceea, când CIA încă se numea OSS[4], Ho Şi Min apelase la CIA pentru a-l sprijini în lupta împotriva francezilor, ba chiar amintise de Părinţii Fondatori ai Americii în declaraţia sa privind independenţa ţării noastre. Inamicii lui au spus că Unchiul Ho încearcă să le facă pe plac şi unora, şi altora, dar Claude considera că de fapt Ho Şi Min privea lucrurile în acelaşi timp din ambele puncte de vedere. L-am sunat pe Claude din biroul meu, aflat la capătul holului unde se afla camera de lucru a Generalului, şi l-am informat în limba engleză că Generalul şi-a pierdut orice speranţă. Claude vorbea vietnameza rău, iar

franceza şi mai rău, însă vorbea englezeşte admirabil. Ţin să subliniez asta fiindcă nu despre toţi compatrioţii săi se putea spune acelaşi lucru.

S-a terminat, i-am spus lui Claude, iar în clipa când am rostit aceste cuvinte, în sfârşit a început să sune a realitate. M-am gândit că el va protesta şi îmi va prezenta argumentul că în orice moment cerul Vietnamului putea fi împânzit de bombardiere americane sau că poate forţele aeriene americane erau deja pe punctul de a se îmbarca în elicopterele militare, gata să ne salveze, dar Claude nu m-a dezamăgit. Să văd ce vă pot aranja, mi-a răspuns. În fundal, dincolo de vocea lui, se auzea zumzet de glasuri. Mi-am închipuit pe dată vânzoleala din clădirea ambasadei, telexurile încingându-se, schimbul frenetic de telegrame expres între Saigon şi Washington, personalul lucrând fără răgaz şi, peste toate, duhoarea înfrângerii, atât de vie şi de arzătoare, încât nici aparatele de aer condiţionat nu reuşeau să-i facă faţă. În ciuda răbufnirilor de furie care îl înconjurau, Claude nu-şi pierdea cumpătul. Trăia aici de atâta vreme, încât aproape că nici nu mai transpira în aerul nostru umed, tropical. Pe de altă parte, cu toate că se pricepea să se furişeze pe întuneric până ajungea chiar lângă tine, în ţara noastră n-avea cum să fie niciodată invizibil. Deşi era un intelectual, făcea parte dintr-o categorie foarte tipic americănească, genul de tip musculos căruia îi plăcea canotajul şi avea nişte bicepşi impresionanţi. În timp ce intelectualii noştri erau mai degrabă palizi, miopi şi sfrijiţi, Claude avea aproape un metru nouăzeci înălţime, vedea perfect şi se menţinea în formă făcând în fiecare dimineaţă câte două sute de flotări cu servitorul lui, Nung, şezând pe spatele lui. În timpul liber citea şi de fiecare dată când venea în vizită la vilă avea o carte sub braţ. Când a apărut, la câteva zile după convorbirea noastră, cartea pe care o avea la el era un exemplar broşat din volumul lui Richard Hedd intitulat *Comunismul asiatic şi metoda orientală de distrugere*.

Cartea era pentru mine. Generalul în schimb a primit o sticlă de Jack Daniel's, un cadou pe care aş fi preferat să-l primesc eu dacă aş fi putut alege. Cu toate acestea, m-am străduit să studiez cu atenţie coperta cărţii înţesată de prezentări atât de laudative, încât ar fi putut fi culese din transcrierea conversaţiilor unui fan club format din adolescente, doar că de data aceasta chicotelile entuziasmate veneau din partea a doi secretari ai apărării, a unui senator care ne vizitase ţara timp de două săptămâni pentru a vedea ce şi cum şi a unui faimos reporter de televiziune care îşi modelase pronunţia după cea a lui Charlton Heston din filmul în care juca rolul lui Moise. Motivul acestui entuziasm se găsea în subtitlul semnificativ pe

care îl purta cartea, şi anume: *Despre înţelegerea şi contracararea ameninţării marxiste în Asia*. Când Claude mi-a zis că era un manual pentru începători pe care îl citea toată lumea, i-am spus că am să-l citesc şi eu. Generalul, care destupase sticla, nu avea niciun chef de discuţii despre cărţi sau de pălăvrăgeală, în condiţiile în care capitala era încercuită de optsprezece divizii inamice. El despre avion voia să discute, iar Claude, rotindu-şi paharul de whisky între palme, i-a spus că cea mai bună variantă pe care o putea aranja era un zbor la negru, neînregistrat nicăieri, la bordul unui avion C-130 care, în mod normal, putea transporta nouăzeci şi doi de paraşutişti cu tot cu echipamentele lor, aşa cum ştia şi Generalul foarte bine, căci, înainte de a fi convocat de însuşi preşedintele pentru a conduce Poliţia Naţională, făcuse parte din Forţele Aeropurtate. Problema, după cum i-a explicat el lui Claude, era faptul că numai familia sa lărgită număra cincizeci şi opt de persoane şi, cu toate că pe unii dintre ei nu-i iubea deloc, ba pe câţiva chiar îi dispreţuia de-a dreptul, Madame nu l-ar fi iertat în vecii vecilor dacă nu s-ar fi străduit să-i salveze toate neamurile.

Şi oamenii mei, Claude? Generalul vorbea într-o engleză precisă, protocolară, ca de obicei. Ce se va întâmpla cu ei? Atât Generalul, cât şi Claude şi-au îndreptat privirile spre mine. Am încercat să mă arăt viteaz. Nu eram eu ofiţerul cu cel mai înalt grad, dar, în calitate de aghiotant şi fiindcă eram cel mai bun cunoscător al culturii americane dintre toţi, participasem la toate întâlnirile Generalului cu americanii. Unii dintre compatrioţii mei vorbeau englezeşte la fel de bine ca mine, dar mai toţi aveau o urmă de accent. Aproape niciunul dintre ei însă nu era în stare, cum eram eu, să discute despre scorurile obţinute de cei mai buni jucători de baseball, despre cât de îngrozitoare era Jane Fonda sau să vorbească despre valoarea celor de la Rolling Stones în comparaţie cu Beatles. Dacă un american închidea ochii şi mă auzea vorbind, credea că sunt unul de-al lor. La telefon chiar eram luat drept un american. Interlocutorii mei erau întotdeauna uimiţi când mă întâlneau în persoană şi mai toţi mă întrebau cum am învăţat să vorbesc englezeşte aşa de bine. În republica asta a arborelui Jack[5] care funcţiona ca franciză a Statelor Unite, americanii se aşteptau ca şi eu, asemenea celorlalte milioane de locuitori, fie să nu vorbesc englezeşte deloc, fie să vorbesc o engleză de baltă, fie să am un accent foarte puternic. Pe mine mă enerva că se aşteptau la asta. Din acest motiv eram întotdeauna dornic să-mi demonstrez cunoştinţele de engleză, atât oral, cât şi în scris. Cunoştinţele mele lexicale erau mai dezvoltate, iar cele gramaticale mai exacte decât cele ale unui american cu studii

medii. Reuşeam să ating atât notele înalte, cât şi pe cele joase ale vocabularului, astfel încât nu-mi fusese deloc greu să înţeleg caracterizarea făcută de Claude ambasadorului, pe care îl numea „sculă”, un „labagiu” care „îşi dă cu stângu-n dreptul” şi care nu voia să recunoască în ruptul capului iminenţa capitulării oraşului în mâinile inamicului. Oficial nu are loc nicio evacuare, a spus Claude, fiindcă nu avem de gând să ne retragem în viitorul apropiat.

Generalul a ridicat tonul, lucru pe care-l făcea foarte rar. Neoficial însă, ne abandonaţi, a strigat el. Cât e ziua şi noaptea de lungă decolează avioanele din aeroport. Toţi cei care lucrează pentru americani vor viză ca să plece. Merg la ambasada voastră ca să obţină aceste vize. Pe femeile voastre deja le-aţi evacuat. Aţi evacuat copiii mici şi orfanii. Cum se face atunci că singurii care nu ştiu că americanii se retrag sunt chiar americanii? Claude a avut decenţa de a se arăta stânjenit şi i-a explicat că, dacă s-ar declara oficial evacuarea, în oraş ar izbucni o revoltă care probabil că s-ar întoarce împotriva americanilor rămaşi pe loc. Asta se întâmplase şi în Da Nang şi în Nha Trang, de unde americanii fuseseră nevoiţi s-o şteargă ca să-şi scape pielea, lăsându-i pe localnici să se bată între ei. În pofida acestui precedent însă, în Saigon atmosfera era neobişnuit de calmă, majoritatea saigonezilor comportându-se ca acei oameni ale căror căsnicii se duc de râpă, dar ei se agaţă cu disperare unul de celălalt, preferând să se înece împreună atâta vreme cât nimeni nu pune pe tapet realitatea adulterului. Adevărul, în cazul de faţă, era că existau cel puţin un milion de oameni care lucrau sau lucraseră într-un fel sau altul pentru americani, de la cei care le lustruiseră pantofii până la cei care conduseseră armata creată de ei după chipul şi asemănarea lor şi până la femeile care le făceau americanilor o felaţie pentru preţul unui hamburgher în Peoria[6] sau în Poughkeepsie[7]. O mare parte dintre aceşti vietnamezi credeau că în cazul în care războiul ar fi câştigat de comunişti (ceea ce ei refuzau să creadă că s-ar putea întâmpla), pe ei îi aştepta fie puşcăria, fie ştreangul, iar pe virgine le aştepta căsătoria forţată cu barbarii. Şi cum să nu creadă toate acestea, când chiar CIA propaga astfel de zvonuri?

Deci... a început Generalul, dar Claude l-a întrerupt. Aveţi un avion şi ar trebui să vă socotiţi norocos, domnule General. Generalul nu era omul care să se milogească în faţa cuiva. Şi-a terminat whisky-ul din pahar, aşa cum a făcut şi Claude, după care a dat mâna cu el luându-şi rămas-bun, fără să-şi dezlipească o clipă privirea de a lui Claude. Americanilor le place ca oamenii să-i privească în ochi, îmi spusese Generalul odată, în special atunci când ţi-o trag pe la spate. Dar Claude

nu aşa vedea lucrurile. Alţi generali nu primesc locuri decât pentru cei mai apropiaţi membri ai familiilor lor, ne-a spus Claude la despărţire. Nici măcar Dumnezeu şi Noe n-au putut salva pe toată lumea. Sau, în tot cazul, n-au vrut s-o facă.

N-au putut? Ce ar fi spus tatăl meu despre asta? Tatăl meu fusese preot catolic, dar eu nu mi-l aminteam pe acest biet cleric predicând despre Noe, deşi, e drept, mergeam la slujbă numai ca să visez cu ochii deschişi. Dar, indiferent ce putuseră face Dumnezeu sau Noe, era aproape neîndoielnic că fiecare om al Generalului, dacă i s-ar fi oferit prilejul, şi-ar fi salvat o sută de neamuri reale, precum şi câteva rude fictive, adică pe cei care şi-ar fi putut permite să plătească mita necesară. Relaţiile din cadrul familiilor vietnameze erau complicate şi delicate. Erau situaţii în care mi-aş fi dorit şi eu, unicul fiu al unei mame ostracizate, să am o astfel de familie, dar nu şi de data aceasta.

Ceva mai târziu în aceeaşi zi a demisionat preşedintele. De altfel, mă aşteptam să abandoneze ţara de câteva săptămâni, aşa cum îi stătea bine unui dictator, aşa că în timp ce lucram la lista evacuaţilor nu prea am stat să mă gândesc la el. Generalul era un tip meticulos şi obsedat de detalii şi era obişnuit să ia hotărâri tranşante, definitive; sarcina aceasta însă mi-o încredinţase mie. El în schimb se preocupa de probleme legate de serviciu: citea rapoartele de dimineaţă alcătuite în urma interogatoriilor, participa la întâlnirile generalilor şefi de stat-major, le dădea telefoane confidenţilor lui, cu care discuta despre cum să fie apărat oraşul, dar în acelaşi timp să fie pregătiţi de evacuare, o manevră la fel de dificilă ca şi când ai fi jucat „scaunele muzicale” pe cântecul tău preferat. Mintea mea era plină de muzică, căci în timpul nopţii, în timp ce lucram la lista cu cei ce urmau să fie evacuaţi, ascultam postul Serviciului de Radio American la un aparat de radio Sony, în camera mea din vilă. Cântecele grupului Temptations, ale lui Janis Joplin şi ale lui Marvin Gaye îmi dădeau întotdeauna impresia că lucrurile rele sunt suportabile iar cele bune sunt minunate, dar nu şi în vremuri ca acestea. Fiecare linie pe care o trăgeam cu stiloul peste un nume echivala cu o condamnare la moarte. Toate numele noastre, de la ofiţerul cel mai mic în grad până la General, se găsiseră scrise pe o listă pe care în urmă cu trei ani o femeie şi-o îndesase în gură, în timp ce noi îi spărgeam uşa ca să putem intra. Avertismentul pe care i-l trimisesem lui Man nu ajunsese la ea la timp. În timp ce poliţiştii se luptau să o ţintuiască la pământ, nu am avut încotro şi a trebuit să-mi vâr degetele în gura agentei comuniste ca să

scot de-acolo lista înmuiată de salivă. Bucata aceea de *papier-maché* dovedea faptul că şi noi, membrii Brigăzii Speciale, eram la rândul nostru urmăriţi. Chiar dacă aş fi reuşit să rămân singur o clipă cu ea, nu aş fi riscat să mă deconspir spunându-i că eram de partea ei. Ştiam ce soartă o aşteaptă. În camerele de interogatoriu ale Brigăzii Speciale toţi ajungeau până la urmă să vorbească, iar fata aceea ar fi ajuns, chiar fără să vrea, să-mi dea în vileag secretul. Era mai tânără decât mine, dar era destul de înţeleaptă ca să ştie ce o aştepta. Pentru o clipă am văzut în ochii ei adevărul, iar adevărul era că mă ura pentru ceea ce credea că sunt, agentul unui regim opresiv. Apoi, ca şi mine, şi-a amintit că trebuie să-şi joace rolul mai departe. Vă rog, domnilor! a strigat ea. Sunt nevinovată! Jur!

Trei ani mai târziu, agenta comunistă era încă într-una dintre celule. Ţineam pe birou dosarul ei pentru a-mi aminti că nu reuşisem să o salvez. A fost şi vina mea, spusese Man. Când va veni ziua eliberării, eu voi fi cel care va descuia uşa celulei în care se află ea. Fata avea douăzeci şi unu de ani când o ridicaseră iar la dosar se afla o fotografie a ei din ziua arestării şi o alta care o arăta cu ochii stinşi şi părul rărit, făcută cu câteva luni în urmă. Celulele noastre erau ca nişte maşini ale timpului, în care prizonierii îmbătrâneau mult mai repede decât în mod normal. Faptul că mă uitam la chipurile lor, cum arătau atunci şi cum arătau acum, m-a ajutat în dificila sarcină de a-i alege pe cei câţiva care aveau să fie salvaţi şi de a-i condamna pe alţii, mult mai mulţi, inclusiv unii pe care îi apreciam. Timp de câteva zile am tot făcut şi am refăcut lista. Între timp apărătorii oraşului Xuan Loc erau anihilaţi şi, dincolo de hotarele noastre, Phnom Penh cădea în mâinile Khmerilor Roşii. După câteva nopţi fostul nostru preşedinte a fugit pe ascuns în Taiwan. Claude, care l-a condus la aeroport, a observat că în geamantanele neobişnuit de grele ale preşedintelui zăngănea ceva metalic, probabil o parte consistentă din tezaurul care aparţinea poporului nostru. Mi-a spus asta a doua zi dimineaţă, când a sunat să-mi comunice că avionul nostru avea să plece peste două zile. În seara aceea, devreme, am finalizat lista şi i-am spus Generalului că am decis să fiu democratic şi reprezentativ, alegând ofiţerul cu cel mai înalt grad, ofiţerul pe care toată lumea îl considera cel mai onest, cel a cărui companie îmi plăcea cel mai mult şi aşa mai departe. Generalul mi-a acceptat criteriile, ca şi consecinţa inevitabilă a acestei hotărâri, faptul că un număr mare de ofiţeri cu grad înalt din cadrul Brigăzii Speciale, care deţineau cele mai multe informaţii şi erau cei mai culpabili în activitatea lor, urmau să fie lăsaţi în urmă. Am rămas în final la un colonel, un maior, un căpitan, cum eram şi eu, şi doi

locotenenţi. În ce mă priveşte, am rezervat un loc pentru mine şi încă trei pentru Bon, soţia lui şi copilul lor, care era finul meu.

În noaptea aceea, când m-a vizitat Generalul ca să se căineze, aducând cu el sticla de whisky, acum pe jumătate goală, i-am cerut, ca favoare, să-l luăm cu noi şi pe Bon. Deşi nu-mi era frate adevărat, Bon era unul dintre cei doi fraţi ai mei de sânge încă din timpul şcolii. Celălalt era Man. Eram adolescenţi când toţi trei ne juraserăm credinţă veşnică, făcându-ne câte o crestătură în palme şi amestecându-ne sângele într-o strângere de mână ritualică. În portofel păstram o fotografie alb-negru a lui Bon şi a familiei lui. Bon arăta ca un bărbat chipeş care fusese bătut măr, doar că aceea era înfăţişarea cu care îl lăsase Dumnezeu. Nici măcar bereta lui de militar al Forţelor Aeroportate şi uniforma vărgată de camuflaj călcată zdravăn nu-ţi puteau abate atenţia de la urechile lui ca nişte paraşute, de la bărbia lui adâncită în pliurile gâtului, de la nasul lui aplatizat, îndoit rău spre dreapta, în consonanţă cu orientarea lui politică. Cât despre soţia lui, Linh, un poet i-ar fi putut asemui chipul cu o lună plină; nu era doar plin şi rotund, dar şi pătat şi plin de cratere, acoperit de cicatrici de acnee. Cum au reuşit ei doi să zămislească un copilaş aşa de drăguţ ca Duc era un adevărat mister, sau poate că era la fel de logic cum este faptul că două numere negative înmulţite între ele dau un rezultat pozitiv. Generalul mi-a dat înapoi fotografia şi a spus: Măcar atâta să fac şi eu. Face parce din Diviziile Aeropurtate. Dacă armata noastră era alcătuită numai din soldaţi din Diviziile Aeropurtate, am fi câştigat războiul ăsta.

Dacă... Dar nu exista niciun „dacă”; exista doar faptul de netăgăduit că Generalul şedea pe marginea scaunului meu în timp ce eu stăteam în picioare lângă fereastră, sorbindu-mi băutura. În curte, secretele Generalului erau aruncate în foc, teanc după teanc, în mod ordonat, un foc ce ardea într-un butoi de cincizeci şi cinci de galoane, încingând şi mai tare aerul fierbinte al nopţii. Generalul s-a ridicat în picioare şi a început să se plimbe de-a lungul şi de-a latul micii mele odăi, cu paharul în mână, numai în chiloţi şi într-un maiou, cu bărbia acoperită de umbra întunecată a bărbii nerase. În timpul zilei, indiferent la ce oră veneau musafiri la vilă, îşi pomăda părul şi îşi punea pantalonii kaki apretaţi, iar pieptul îi era mai împodobit de panglici decât părul unei regine a frumuseţii. Dar în acea seară, când liniştea din vilă era întretăiată numai de ţipătul ocazional al vreunui foc de armă, şi-a permis să se lamenteze despre cum ne promiseseră americanii că au să ne salveze de comunism cu condiţia să facem ce ni se spune. Ei

au început războiul, iar acum, că s-au săturat de el, se descotorosesc de noi, a spus Generalul, turnându-mi din nou în pahar. Dar cine să fie de vină, dacă nu noi înşine? Am fost atât de proşti încât să credem că americanii se vor ţine de cuvânt. Acum nu mai avem unde merge nicăieri altundeva decât în America. Ei, există şi locuri mai rele, am spus eu. Poate, a zis el. Cel puţin vom trăi şi vom lupta din nou. Dar pentru moment suntem în rahat până-n gât. Ce fel de toast se potriveşte pentru asta?

Cuvintele mi-au venit pe buze după o clipă.

Ochi pentru ochi! am spus.

Aşa să fie!

Am uitat de la cine am învăţat formula asta şi chiar la ce anume se referea, mai ştiam doar că o dobândisem cândva în timpul anilor petrecuţi în America. Şi Generalul fusese în America, dar numai pentru câteva luni, pe vremea când era ofiţer inferior, şi făcea parte dintr-un pluton format din alţi ofiţeri ca el venit în ’58, la Fort Benning pentru instrucţie, unde Beretele Verzi l-au inoculat în permanenţă cu sloganuri împotriva comunismului. În cazul meu inocularea nu prinsese. Eram deja agent sub acoperire, în parte student bursier, în parte spion în devenire, unicul reprezentant al poporului meu de la acel mic colegiu din mijlocul pădurii numit Occidental, al cărui motto era *Occidens Proximus Orienti*. Am petrecut şase ani idilici în acea lume de vis, îmbătată de soare din sudul Californiei în timpul anilor şaizeci. Studiul autostrăzilor, al sistemelor de canalizare şi al altor obiective utile similare nu era de mine. În schimb, misiunea care mi-a fost încredinţată prin intermediul lui Man, tovarăşul meu într-ale conspiraţiei, era de a pătrunde modul de a gândi al americanilor. Războiul pe care-l purtam eu era unul psihologic. Pentru a-mi atinge scopurile, am citit istoria Americii şi literatura americană, mi-am perfecţionat gramatica şi mi-am însuşit jargonul, am fumat „iarbă” şi mi-am pierdut virginitatea. Pe scurt, am obţinut nu doar o diplomă de absolvire a facultăţii, ci şi masteratul, devenind din toate punctele de vedere un expert în Studii Americane. Chiar şi acum îmi aduc aminte cu mare limpezime unde am citit pentru prima dată cuvintele celui mai mare filosof american, Emerson – pe o pajişte lângă o pădurice iridescentă de copaci jacaranda[8]. Atenţia îmi era atrasă, în mod egal, pe de-o parte de colegele mele cu pielea bronzată, îmbrăcate în topuri cu bretele subţiri şi pantaloni scurţi, care stăteau la soare pe iarbă, iar pe de altă parte de cuvintele atât de negre şi penetrante de pe o foaie de hârtie albă, goală: „Consecvenţa este gogoriţa care bântuie minţile mărunte”. Nimic din tot ce a scris Emerson nu a fost vreodată mai

adevărat despre America, dar ăsta nu era singurul motiv pentru care am subliniat cuvintele lui cu o linie, apoi cu două, apoi cu trei. Ceea ce mă frapase, şi mă şochează până în ziua de azi, era că acelaşi lucru se putea spune şi despre ţara noastră, fiindcă şi noi suntem cât se poate de inconsecvenţi.

În ultima dimineaţă l-am condus pe General cu maşina până la biroul lui, aflat în clădirea închisorii Poliţiei Naţionale. Biroul meu era pe acelaşi culoar cu al Generalului şi acolo i-am convocat, unul câte unul, pe cei cinci ofiţeri pe care îi alesesem la o întâlnire privată. Adică diseară plecăm? a întrebat colonelul, foarte agitat, cu ochii mari şi umezi. Da. Şi părinţii mei? Părinţii soţiei mele? a întrebat maiorul, un gurmand, client fidel al restaurantelor chinezeşti din Cholon[9]. Nu. Fraţii, surorile, nepoţii şi nepoatele? Nu. Menajerele şi bonele? Nu. Geamantanele, dulapurile, colecţiile de porţelanuri? Nu. Căpitanul, care umbla greu din pricina unei boli venerice, a ameninţat că se sinucide dacă nu-i mai găsesc câteva locuri. I-am oferit revolverul meu, la care el s-a furişat iute pe uşă afară. Prin contrast, tinerii locotenenţi s-au arătat foarte recunoscători. Îşi câştigaseră preţioasele posturi prin intermediul relaţiilor părinţilor lor şi amândoi aveau nervozitatea spasmodică a unor marionete.

După ultimul am închis uşa. Apoi ferestrele au început să zăngăne din pricina unor bubuituri îndepărtate şi am văzut foc şi fum izbucnind dinspre răsărit. Artileria inamică aruncase în aer depozitul de muniţie din Long Binh. Îmi venea să jelesc şi să jubilez în acelaşi timp. M-am întors spre sertarul în care îmi ţineam o sticlă de Jim Beam, în care mai rămăsese ceva pe fund. Dacă ar mai fi trăit biata mama, mi-ar fi spus: Nu mai bea atâta, fiule. Cu siguranţă nu-ţi face bine. Dar nu s-ar putea să-mi facă totuşi bine, mamă? Când te afli într-o situaţie atât de încurcată ca aceea în care mă aflam eu, o „cârtiţă” infiltrată printre ofiţerii Generalului, îţi găseşti alinarea pe unde poţi. Am terminat whisky-ul, apoi l-am condus pe General acasă cu maşina prin furtună. Valuri de apă amniotică se aruncau asupra oraşului, ca o avanpremieră la anotimpul ploios care se apropia. Unii sperau că musonul va mai încetini înaintarea diviziilor dinspre nord, dar eu nu prea credeam asta... Am sărit peste cină şi m-am apucat să-mi împachetez în rucsac câteva articole de toaletă, o pereche de pantaloni comozi din bumbac şi o cămaşă în carouri, pe care le cumpărasem de la un magazin J.C. Penney din Los Angeles, o pereche de mocasini, trei perechi de schimburi, o periuţă de dinţi electrică cumpărată de la piaţa hoţilor, o fotografie înrămată înfăţişând-

o pe mama mea, câteva plicuri cu fotografii făcute în ţară şi în America, aparatul meu de fotografiat Kodak şi *Comunismul asiatic şi metoda orientală de distrugere.*

Rucsacul acela îl primisem cadou de la Claude cu prilejul absolvirii mele. Era cel mai frumos obiect pe care îl aveam. Îl puteam purta fie în spate, fie, dacă îi ajustam bretelele ici şi colo, putea fi transformat într-o valiză numai bună de dus în mână. Rucsacul meu, confecţionat dintr-o piele maro moale, era fabricat de un producător foarte respectat din Noua Anglie şi avea impregnat în el un miros bogat, misterios, un iz de frunze de toamnă, de homar pe grătar şi de transpiraţie şi spermă, aşa cum miroase în internatele băieţilor. Într-o parte avea inscripţionată monograma mea. Dar lucrul cel mai special la rucsacul meu era faptul că avea fundul dublu. Orice om ar trebui să aibă o valiză cu fund dublu, îmi spusese Claude. Nu ştii niciodată când ai nevoie de aşa ceva. Dar ceea ce nu ştia el era că acolo îmi ţineam eu ascuns miniaparatul de fotografiat Minox. Preţul acestui aparat, primit în dar de la Man, era de câteva ori mai mare decât salariul meu pe un an. Folosisem aparatul acesta pentru a fotografia unele documente secrete la care aveam acces, gândindu-mă că ar putea fi de folos cândva. În sfârşit, am trecut prin cărţile şi discurile pe care le aveam, majoritatea cumpărate în Statele Unite, toate acoperite de amprentele amintirilor. Nu-mi rămăsese loc în rucsac pentru Elvis, Dylan, Faulkner şi Twain şi, în clipa în care am scris pe cutia cu cărţi şi discuri numele lui Man, mi-am simţit sufletul greu, cu toate că eu puteam să-mi cumpăr altele din America. Erau prea grele, la fel şi chitara, care, în clipa în care am ieşit din încăpere, şi-a etalat cu reproş şoldurile pline de pe pat, acolo unde o lăsasem.

Terminând de împachetat, am împrumutat Citroënul ca să merg să-l aduc pe Bon. Când vedeau stelele Generalului pe automobil, poliţiştii militari de la punctele de control îmi făceau semn cu mâna. Locul în care trebuia să ajung era pe celălalt mal al râului, un canal navigabil nenorocit, mărginit de cocioabele refugiaţilor veniţi din afara oraşului, ale căror case şi gospodării fuseseră rase de pe faţa pământului de nişte soldaţi piromani şi de băieţi curăţei cu tendinţe piromane care se pare că-şi găsiseră adevărata menire pe bombardiere. Dincolo de îngrămădeala de bordeie ridicate la întâmplare, pe o terasă undeva mai adânc în Districtul Patru, mă aşteptau Bon şi Man. Petrecuserăm împreună mai multe ceasuri de beţie decât îmi puteam eu aminti. Soldaţi şi puşcaşi marini stăteau îngrămădiţi în jurul meselor, cu armele sub scaune, cu părul tuns scurt de sadicii frizeri militari chitiţi să le scoată în evidenţă contururile craniilor, parcă pentru a servi cine ştie

căror abjecte scopuri frenologice. De cum m-am aşezat la masă, Bon mi-a turnat un pahar de bere, dar nu m-a lăsat să-l dau pe gât decât după ce a rostit un toast: Pentru reunirea noastră, a spus el, ridicând paharul. Data următoare ne întâlnim în Filipine! I-am răspuns că de fapt o să ne întâlnim în Guam, căci dictatorul Marcos era deja sătul de refugiaţi şi nu mai voia să accepte alţii. Mormăind, Bon şi-a frecat paharul de frunte. Nu credeam că lucrurile ar putea degenera aşa de rău, a spus el. Acum până şi filipinezii ne scuipă în cap? Las-o baltă cu Filipine, a spus Man. Să bem mai bine pentru Guam! Se zice că ăla e locul în care începe ziua Americii. Şi acolo se termină ziua noastră, a murmurat Bon.

Spre deosebire de Man şi de mine, Bon era un patriot adevărat, un republican care se înrolase voluntar în luptă, căci îi ura pe comunişti din ziua în care activistul local îl obligase pe tatăl său, care era şeful unui sat, să îngenuncheze în centrul satului şi să-şi mărturisească păcatele, după care îi trăsese un glonte în spatele urechii. Rămas să-şi poarte singur de grijă, Bon avea de gând să facă la fel ca japonezii, adică să lupte până la capăt sau chiar să-şi tragă un glonte în cap. Eu şi cu Man îl lămuriserăm să se gândească la soţia şi la copilul lui. A pleca în America nu înseamnă dezertare, îi spuseserăm. Era doar o retragere strategică. Îi spusesem lui Bon că Man va veni şi el împreună cu familia lui a doua zi, deşi adevărul era că Man urma să rămână şi să asiste la eliberarea sudului de către comuniştii din nord, pe care Bon îi dispreţuia atât de mult. Man l-a strâns de umăr cu degetele lui lungi, delicate şi i-a spus: Noi trei suntem fraţi de cruce. Şi vom rămâne fraţi chiar dacă pierdem războiul, chiar dacă ne pierdem ţara. Apoi s-a uitat la mine; avea ochii umezi. Pentru noi nu există sfârşit.

Ai dreptate, a spus Bon, clătinând din cap hotărât, ca să nu lase să se vadă că avea lacrimi în ochi. Gata cu tristeţea şi cu mâhnirea! Să bem pentru speranţă! Într-o zi ne vom întoarce şi ne vom lua ţara înapoi, nu? S-a uitat şi el la mine. Nu-mi era jenă că ochii îmi erau scăldaţi în lacrimi. Aceşti doi bărbaţi erau mai buni decât orice fraţi adevăraţi pe care i-aş fi putut avea, căci noi între noi ne aleseserăm. Am ridicat şi eu paharul cu bere. Pentru întoarcerea noastră! am spus. Şi pentru o frăţie fără sfârşit. Ne-am golit paharele, am strigat să ni se mai aducă un rând, ne-am îmbrăţişat şi am petrecut o oră într-o atmosferă de dragoste frăţească, acompaniaţi de melodiile cântate de perechea de cântăreţi de la celălalt capăt al terasei. Chitaristul, un tip cu păr lung, care fugise de mobilizare, avea o paloare bolnăvicioasă, fiindcă de zece ani stătea în timpul zilei numai între pereţii casei în care locuia proprietarul barului, ieşind afară numai noaptea. Alături de el cânta o femeie cu un păr la

fel de lung ca al lui şi cu o voce plăcută. Silueta femeii era subliniată de un *ao dai*[10] din mătase de culoarea obrajilor îmbujoraţi ai unei fecioare. Femeia cânta un cântec pe versurile lui Trinh Cong Son, cântăreţul de folk iubit chiar şi de paraşutişti. *Mâine, draga mea, am să plec...* Vocea ei acoperea zumzetul vocilor şi răpăitul ploii. *Aminteşte-ţi să mă chemi acasă...* Inima îmi tresălta. Noi nu eram soldaţi care mergeau la război chemaţi de goarne sau de trompete. Nu, noi luptam în sunetul cântecelor de dragoste, căci noi eram italienii Asiei.

Mâine, draga mea, am să plec. Nopţile în oraş nu mai sunt frumoase... Dacă Bon ar fi aflat că urma să nu-l mai vedem pe Man ani în şir după acea seară, sau poate niciodată, ar fi refuzat să urce în avion. Chiar din primii ani de liceu ne închipuiam ca cei trei muschetari, toţi pentru unul şi unul pentru toţi. Man ne făcuse cunoştinţă cu Dumas, în primul rând fiindcă era un mare romancier şi în al doilea fiindcă avusese un strămoş de culoare. Deci era un model pentru noi, colonizat de aceiaşi francuzi care îl dispreţuiau pentru descendenţa lui. Man era avid de lectură şi era un foarte bun povestitor. Dacă am fi trăit pe timp de pace, probabil ar fi ajuns profesor de literatură la liceul nostru. Pe lângă că tradusese în limba noastre trei romane poliţiste de Erle Stanley Gardner avându-l ca personaj principal pe Perry Mason, scrisese sub pseudonim şi un roman nu chiar memorabil în stilul lui Zola. Învăţase despre America, dar nu fusese niciodată acolo, la fel ca Bon. Bon a strigat după încă un rând de băutură şi m-a întrebat dacă în America existau terase cu bere. Am spus că americanii au baruri şi supermaketuri unde poţi cumpăra o bere când vrei tu. Dar au şi femei frumoase care să cânte astfel de cântece? a întrebat el. I-am umplut din nou paharul şi am spus: Au femei frumoase, dar ele nu cântă astfel de cântece.

Apoi chitaristul a început să zăngăne un alt cântec. Ba da, cântă şi astfel de cântece, a spus Man. Chitaristul începuse să cânte *Yesterday*, melodia celor de la Beatles. Am început toţi trei să cântăm alături de el. Ochii mi s-au umezit. Cum o fi oare să trăieşti într-un timp când soarta ta nu este să lupţi, când nu eşti condus de laşi şi de corupţi şi când ţara ta nu se află într-o situaţie fără ieşire şi nu este ţinută în viaţă numai cu ajutoarele americane, administrate ca nişte perfuzii intravenoase? Cu excepţia fraţilor mei de cruce, nu cunoşteam pe nimeni printre ceilalţi soldaţi tineri din jurul nostru, dar mărturisesc că le împărtăşeam suferinţa, suferam la gândul că în câteva zile aveau să fie morţi, răniţi, luaţi prizonieri, umiliţi, părăsiţi sau uitaţi. Ei erau inamicii mei, dar totuşi eram

tovarăşi de arme cu toţii. Oraşul lor iubit era pe punctul de a fi cucerit, dar al meu avea să fie eliberat în curând. Era sfârşitul lumii lor, în vreme ce eu aveam doar să schimb o lume cu alta. Asta am cântat cu toţii din toată inima în acele două minute, cu gândul doar la trecut şi întorcându-ne privirile dinspre viitor, asemeni unor înotători care se îndreaptă către o cascadă înotând pe spate.

Când am plecat şi noi, ploaia se oprise în sfârşit. Sub ultimele picături de ploaie, am stat să mai fumăm o ţigară, ultima, la capătul aleii umede pe unde se ieşea de la terasă. Trei puşcaşi marini hidrocefali au ieşit clătinându-se din întunericul vaginal. *Frumosule Saigon*! cântau ei. *Oh, Saigon! Oh, Saigon*! Nu era mai mult de şase seara, dar ei erau deja morţi de beţi, iar uniformele de camuflaj le erau pătate de bere. Fiecare avea pe umăr o curea de care atârna câte o puşcă M16 şi toţi trei purtau la vedere câte o pereche de testicule suplimentare, care, la o privire mai atentă, s-au dovedit a fi câte două grenade prinse de centură, una în dreapta, cealaltă în stânga. Cu toate că uniformele, armele şi căştile lor erau de producţie americană, cum erau şi ale noastre, nu aveai cum să-i iei drept americani; îi dădeau de gol căştile îndoite, care arătau pe capetele lor ca nişte oale din oţel, căci, fiind proiectate pentru capetele americanilor, nouă ne erau prea mari. Primului dintre cei trei puşcaşi îi atârna capul când într-o parte, când într-alta. La un moment dat s-a ciocnit de mine şi a început să înjure. Marginea căştii i-a căzut peste nas. Când şi-a împins înapoi în sus casca, am observat că încerca să-şi fixeze ochii aburiţi de alcool asupra mea. Salut! mi-a spus. Respiraţia îi duhnea a băutură. Avea un accent din sud atât de puternic, încât abia reuşeam să pricep ce zice. Ce-i ăsta? Un poliţist? Ce cauţi tu aici, printre soldaţii adevăraţi?

Man a scuturat scrumul ţigării spre el. Este căpitan de poliţie. Salută-ţi superiorul, locotenente!

Cel de-al doilea puşcaş marin, tot un locotenent, a spus: Dacă zici dumneata aşa, dom maior... La care cel de-al treilea, tot locotenent, a spus: La naiba cu toţi maiorii şi coloneii şi generalii! Preşedintele a uşchit-o. Generalii... phuu! Ca fumul... S-au dus! Fiecare-şi scapă pielea, ca-ntotdeauna. Şi ghici ce? Ne pun pe noi să le acoperim spatele până se retrag. Cum fac întotdeauna. Ce retragere? a întrebat atunci al doilea. Că n-ai unde merge. Al treilea a fost de acord: Suntem morţi. Adică suntem ca morţi, a spus primul. Treaba noastră este să fim morţi.

Am aruncat ţigara din mână şi am spus: încă nu aţi murit. Întoarceţi-vă la posturile voastre.

Primul puşcaş s-a uitat iar drept la mine şi s-a apropiat până ce mai că m-a atins cu vârful nasului. Ce eşti tu de fapt?

Domnule locotenent, vezi că ai ieşit din rând! a strigat atunci Bon.

Am să-ţi zic eu ce eşti, a spus puşcaşul, împungându-mă cu degetul în piept.

Nu-mi spune, am zis eu.

Un bastard! a strigat el. Ceilalţi doi au izbucnit în râs şi au început şi ei să repete: Un bastard!

Mi-am scos pistolul şi i-am lipit puşcaşului ţeava de frunte, între ochi. În spatele lui cei doi prieteni ai lui au început să-şi pipăie puştile speriaţi, dar altceva n-au făcut. Erau ei praf, dar nu aşa de praf încât să creadă că ar putea să se mişte mai repede decât prietenii mei, care erau mult mai treji.

Eşti beat, nu-i aşa, domnule locotenent? Vocea îmi tremura şi nu reuşeam s-o controlez.

Da, răspunse puşcaşul. Da, domnule.

Atunci n-am să te împuşc.

În clipa aceea, spre marea mea uşurare, am auzit prima bombă. Toţi ne-am întors capetele în direcţia din care se auzise prima explozie, urmată de încă una şi apoi de încă una. Veneau dinspre nord-vest. E aeroportul, a spus Bon. Bombe de două sute cincizeci de kile. Mai târziu aveam să mă conving că ghicise corect în ambele privinţe. Din poziţia în care ne aflam nu reuşeam să vedem nimic altceva decât dâre de nori de fum negru tot mai mari, şi pe aceia doar pentru câteva clipe. În secunda următoare am avut impresia că toate armele din oraş încep să tragă dinspre centru către aeroport, armele uşoare ţăcănind *clac-clac-clac*, în timp ce alea grele duduiau *bum-bum-bum*, şi o ploaie învolburată de trasoare portocalii s-a înălţat către cer. Zgomotul i-a scos pe toţi locuitorii bietei străzi pe la ferestre şi uşi. Mi-am vârât pistolul înapoi în toc. Cei trei locotenenţi, deşteptaţi brusc din beţie de prezenţa martorilor, s-au cocoţat în jeep şi au luat-o din loc fără o vorbă, făcând slalom printre cele câteva motociclete de pe stradă, până au ajuns la intersecţie, unde jeepul a frânat brusc. Cei trei puşcaşi au coborât împleticindu-se, cu puştile M16 în mâini. Exploziile continuau, iar trotuarele se umpleau de oameni. Inima a început să-mi bată mai tare în clipa în care puşcaşii ne-au aruncat nişte priviri duşmănoase de sub lumina gălbejită a unui felinar, dar s-au mulţumit să ţintească spre cer, urlând şi răcnind în timp ce trăgeau, până ce şi-au golit încărcătoarele. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, iar sudoarea mi se

prelingea pe spinare, dar am zâmbit de dragul prietenilor mei şi mi-am mai aprins o ţigară.

Idioţilor! a strigat Bon. Civilii stăteau ghemuiţi pe praguri. Puşcaşii ne-au mai aruncat nişte înjurături, după care s-au suit înapoi în jeep, au dat colţul şi au dispărut. Eu şi Bon ne-am luat rămas-bun de la Man, iar după ce acesta a plecat cu jeepul lui, eu i-am aruncat lui Bon cheile maşinii. Bombardamentul şi focurile de armă încetaseră. Până am ajuns la apartamentul lui, Bon a tot blestemat Corpul Puşcaşilor Marini, numindu-i ucigaşi sângeroşi. Eu n-am spus nimic. Nu te puteai baza pe bunele maniere ale puşcaşilor marini. Te puteai însă bizui pe instinctele lor când era vorba de chestiuni de viaţă şi de moarte. Cât despre cuvântul pe care mi-l aruncaseră, acela mă deranja mai puţin decât reacţia pe care o avusesem. Ar fi trebuit să fiu deja obişnuit să-mi spună lumea bastard, dar cumva tot nu-mi venea la socoteală. Mama mea fusese vietnameză, dar tatăl meu fusese străin, şi atât necunoscuţii, cât şi cei care mă cunoşteau avuseseră grijă să-mi aducă aminte de asta mereu, toată copilăria mea, scuipându-mă şi numindu-mă bastard, deşi uneori, pentru variaţie, mai întâi mă făceau bastard şi abia apoi mă scuipau.

Capitolul 2

Chiar şi acum, gardianul cu faţă de copil care vine să mă verifice în fiecare zi mă face bastard când are el chef. Nu mă mir de asta prea tare, dar mă aşteptam la mai mult din partea subordonaţilor dumneavoastră, dragă domnule Comandant. Mărturisesc, cuvântul acesta încă mă face să sufăr. Cum ar fi, pentru varietate, să-mi mai spună câteodată şi corcitură sau bitang, aşa cum au făcut şi alţii în trecut? Cum ar fi să-mi spună metis, aşa cum mă numeau francezii, asta atunci când nu spuneau că sunt eurasiatic? Eurasiatic americanilor le suna oarecum romantic, dar în relaţiile cu francezii, acest cuvânt nu-mi aducea niciun beneficiu. Încă mai întâlneam din când în când francezi prin Saigon, colonişti nostalgici care se încăpăţânau să rămână în această ţară chiar şi după căderea imperiului lor. Le Cercle Sportif era locul în care se adunau ca să soarbă un Pernod în timp ce mestecau biftecul tartar al amintirilor despre ceea ce se întâmplase cândva pe străzile din Saigon, străzi la care se refereau cu vechile lor denumiri franţuzeşti: Boulevard Norodom, Rue Chasseloup-Laubat, Quai de l'Argonne. Îi dădeau ordine servitorului băştinaş cu o aroganţă de proaspăt îmbogăţiţi, iar când treceam pe acolo, îmi aruncau nişte priviri bănuitoare de grăniceri care verifică paşapoarte.

Şi totuşi, nu francezii inventaseră termenul „eurasiatic". Se pare că acesta fusese născocit de englezii din India, care nici ei nu se putuseră abţine să nu ciugulească din când în când din ciocolata neagră a băştinaşelor. Asemenea acelor anglo-saxoni purtători de căşti coloniale, Forţele Expediţionare Americane din Pacific n-au rezistat tentaţiei întruchipate de băştinaşe. Au inventat şi ei la rândul lor un cuvânt compus pentru a-i descrie pe cei ca mine: „amerasiatic". În cazul meu acest termen era impropriu, însă era de înţeles că americanii mă confundau cu unul de-al lor, căci dacă s-ar aduna laolaltă toate progeniturile lăsate în urmă prin ţările tropicale de soldaţii GI americani, s-ar putea alcătui o mică naţiune. Abrevierea GI vine de la „Government Issue", cu alte cuvinte soldaţii aceştia sunt odraslele guvernului; asta sunt şi amerasiaticii. Compatrioţii noştri însă preferă eufemismele în locul abrevierilor, numindu-i pe cei ca mine „pulberea vieţii". Mai ştiinţific, aşa cum am aflat atunci când am consultat Dicţionarul Oxford al limbii engleze la Colegiul Occidental, aş putea fi numit „copil natural", dar din punct de vedere legal în toate ţările pe care le cunosc eu aş fi numit fiu nelegitim. Mama spunea că sunt

copilul ei născut din dragoste, dar nu-mi face plăcere să mă gândesc la asta. În cele din urmă, tot tatăl meu a avut dreptate, nenumindu-mă în niciun fel.

Nu e de mirare, aşadar, că m-am simţit atras de General care, la fel ca prietenii mei Man şi Bon, nu a strâmbat niciodată din nas fiindcă eram corcit. Atunci când m-a ales să fac parte dintre oamenii lui, Generalul mi-a spus: Singurul lucru care mă interesează pe mine este cât de bine îţi faci treaba, chiar dacă s-ar putea ca lucrurile pe care am să-ţi cer să le faci să nu fie chiar atât de bune. Şi mi-am dovedit competenţa în nenumărate rânduri. Evacuarea a fost doar cea mai recentă demonstraţie a talentului meu de a face echilibristică pe linia foarte subţire dintre legalitate şi ilegalitate. Eu am ales oamenii, eu am aranjat cu autobuzele şi, lucrul cel mai important, eu am plătit şi mita cuvenită pentru a putea trece în siguranţă. Toate aceste sume le achitasem din servieta cu cei 10.000 de dolari pe care i-i cerusem Generalului, care la rândul său îi înaintase cererea lui Madame. Este o sumă extraordinară, mi-a spus Madame în timp ce beam o ceaşcă de *oolong*[11] în salonul ei. Trăim vremuri extraordinare, am răspuns eu. Dar ăsta este preţul pentru toate cele nouăzeci şi două de persoane evacuate. Ea n-a mai avut ce spune; oricine care pleca urechea la bârfele care circulau prin oraş i-ar fi confirmat suma. Umbla vorba că preţul pentru vize, paşapoarte şi locurile în avioanele cu care se făcea evacuarea se ridicau la mai multe mii de dolari, în funcţie de pachetul ales de persoana respectivă şi de nivelul de disperare la care ajunsese. Iar până să plăteşti mita, trebuia să ajungi la conspiratorii care să fie dispuşi să te ajute. În cazul nostru, soluţia pe care o găsisem a fost un maior dubios, cu care mă împrietenisem la clubul de noapte Pink de pe strada Nguyen Hue. Strigând unul la altul ca să ne auzim prin bubuitul psihedelic al muzicii formaţiei CBC sau prin ritmul pop al celor de la Uptight, am aflat că era ofiţer de serviciu la aeroport. Pentru suma relativ modică de o mie de dolari mi-a spus cine vor fi paznicii aeroportului în ziua plecării noastre şi unde îl pot găsi pe locotenentul care le era superior.

Toate fiind aranjate, după ce i-am recuperat împreună cu Bon şi pe soţia şi pe copilul lui, la ora şapte ne-am adunat pentru plecare. În faţa porţilor vilei ne aşteptau două autobuze albastre cu geamurile acoperite cu grilaj de sârmă care să ne ferească în cazul unui atac terorist cu grenade, asta dacă grenadele n-ar fi fost propulsate de rachete, caz în care singura armură pe care ne mai puteam bizui era rugăciunea. Mai multe familii neliniştite aşteptau în curtea vilei, în timp ce Madame stătea pe trepte, împreună cu personalul de serviciu. Copiii ei

şedeau posomorâţi pe bancheta din spate a Citroënului cu nişte expresii goale, diplomatice întipărite pe chipuri, şi îi urmăreau pe Claude şi pe General care fumau în faţa farurilor maşinii. Cu lista pasagerilor în mână, i-am chemat pe bărbaţi şi pe familiile lor în faţă şi le-am verificat numele, după care i-am îndrumat spre autobuze. Aşa cum li se spusese, fiecare adult şi adolescent îşi luase doar câte un geamantan mic sau o valijoară. Copiii strângeau în braţe câte o păturică subţire sau câte o păpuşă de alabastru cu trăsături vestice, încremenite în nişte zâmbete largi, fanatice. Bon era ultimul din coadă, conducând-o de braţ pe Linh, care la rândul ei îl ţinea de mână pe Duc. Copilul era destul de mărişor ca să păşească singur, încrezător; cu cealaltă mână ţinea un yo-yo galben pe care i-l adusesem drept suvenir din State. L-am salutat milităreşte, iar el, încruntându-se de concentrare, s-a oprit, şi-a tras mâna din mâna mamei lui şi m-a salutat şi el. E toată lumea aici, i-am spus Generalului. Atunci e timpul s-o luăm din loc, a spus el, strivind ţigara cu tocul pantofului.

Ultima sarcină pe care a avut-o de îndeplinit Generalul a fost să-şi ia rămas-bun de la majordom, de la bucătar, de la menajeră şi de la cele trei dădace pubere. Unii dintre aceştia o rugaseră stăruitor pe Madame să-i ia şi pe ei, dar Madame rămăsese fermă în refuzul ei, convinsă că deja fusese excesiv de generoasă plătind pentru evacuarea ofiţerilor Generalului. Era corectă, desigur. Auzisem despre cel puţin un general căruia i se oferiseră locuri şi pentru subordonaţii lui, iar el le vânduse celui care îi oferise mai mult. Acum Madame şi toţi servitorii plângeau, mai puţin majordomul matusalemic, care avea legată în jurul guşii o cravată ascot purpurie. Acesta îşi începuse serviciul pe lângă General ca ordonanţă, pe vremea când Generalul era doar locotenent şi amândoi slujeau sub francezi în perioada de iad de la Dien Bien Phu[12]. Stând pe treapta cea mai de jos, Generalul nu avea curajul să-l privească în ochi pe bătrân. Îmi pare rău, a spus el, cu capul plecat şi fără caschetă, pe care o ţinea în mână. A fost singura oară când l-am auzit cerându-şi iertare de la altcineva decât de la Madame. Dar niciunul dintre voi nu va păţi nimic. Luaţi tot ce doriţi din vilă, apoi plecaţi. Dacă vă întreabă cineva ceva, spuneţi că nu mă cunoaşteţi şi că nu aţi lucrat niciodată pentru mine. Cât despre mine, vă jur în clipa aceasta că nu voi înceta niciodată să lupt pentru ţara mea! Apoi Generalul a început să lăcrimeze şi i-am dat batista mea. În tăcerea care a urmat, majordomul a spus: V-aş cere un singur lucru, domnule general. Ce anume, prietene? Pistolul dumneavoastră, ca să mă pot împuşca! Generalul a clătinat din cap şi şi-a şters ochii cu batista mea. Să nu faci aşa ceva! Du-te acasă şi aşteaptă-mă, pentru că am

să mă întorc. Atunci am să-ţi dau un pistol. Majordomul a dat să salute milităreşte, dar Generalul i-a întins mâna. Orice ar spune astăzi lumea despre General, eu pot depune mărturie că era un om sincer, care credea în tot ce spunea, chiar şi atunci când era o minciună, ceea ce înseamnă că nu era atât de diferit de majoritatea oamenilor.

Madame i-a înmânat fiecărui angajat câte un plic cu dolari, a cărui grosime depindea de rangul angajatului respectiv. Generalul mi-a înapoiat batista şi a condus-o pe Madame până la maşină. Pentru a parcurge acest ultim drum cu Citroënul, Generalul avea să se aşeze el însuşi în spatele volanului îmbrăcat în piele şi avea să conducă cele două autobuze către aeroport. Urc eu în al doilea autobuz, a spus Claude. Tu urcă în primul şi ai grijă ca şoferul să nu se rătăcească. Înainte de a mă îmbarca, m-am oprit o clipă la poartă şi am aruncat o ultimă privire spre vilă. Aceasta fusese construită pentru proprietarii corsicani ai unei plantaţii de arbori de cauciuc. Deasupra streşinilor se înălţa un tamarin impresionant, cu fructele lui acre, un fel de păstăi lungi, cioturoase, atârnând ca nişte degete de mort. Angajaţii permanenţi încă se aflau pe prosceniul din capul scărilor. Le-am făcut semn cu mâna, luându-mi rămas-bun, iar ei mi-au răspuns, respectuoşi, ţinând încă în mâini plicurile acelea albe care, în lumina lunii, arătau ca nişte bilete spre nicăieri.

Ruta de la vilă până la aeroport era atât de simplă cât putea fi un lucru în Saigon, ceea ce înseamnă că nu era simplă deloc. Cum ieşeai pe poartă, o luai la dreapta pe strada Thi Xuan, apoi la stânga şi dădeai în Le Van Quyet, din nou la dreapta pe Hong Thap Tu, în direcţia ambasadelor, apoi la stânga pe Pasteur, iar la stânga pe Nguyen Dinh Chieu, la dreapta pe Cong Ly, apoi drept înainte către aeroport. Dar în loc să o cotească la stânga pe Le Van Quyet, Generalul a luat-o spre dreapta. Nu merge în direcţia în care trebuie, a spus şoferul autobuzului meu. Şoferul avea degetele pătate cu galben de la tutun şi nişte unghii la picioare periculos de ascuţite. Tu ţine-te după el, i-am spus. Stăteam în faţă, pe culoarul dintre scaune, iar uşile erau deschise, ca să intre aerul răcoros al nopţii. Pe bancheta din faţă, în spatele meu, erau Bon şi Linh. Şezând în poala mamei lui, Duc se aplecase înainte ca să se uite peste umărul meu. Străzile erau pustii. La radio anunţaseră că se impusese interdicţia de a circula pe străzi în următoarele douăzeci şi patru de ore din cauza atacului asupra aeroportului. Aproape la fel de pustii erau şi trotuarele, pe care se mai vedea ici şi colo doar câte o uniformă lepădată de vreun dezertor.

Unele erau aranjate frumos, cu casca peste cămaşă şi cu ghetele aşezate mai jos de pantaloni, de parcă purtătorii lor fuseseră vaporizaţi de un pistol cu laser. Într-un oraş în care nu se făcea risipă de nimic, de acele uniforme totuşi nu se atingea nimeni.

În autobuzul meu se aflau cel puţin câţiva soldaţi deghizaţi în civili, dar rudele prin alianţă şi verişorii Generalului erau în majoritate femei şi copii. Aceşti pasageri şuşoteau întruna între ei, plângându-se când de una, când de alta. Eu nu-i băgăm în seamă. Şi în rai de-ar fi ajuns, compatrioţii noştri tot ar fi găsit motive să se plângă, că nu e la fel de cald ca-n iad, de pildă. De ce o ia pe aici? a întrebat şoferul. Nu avem voie să circulăm! O să fim împuşcaţi cu toţii sau cel puţin arestaţi! Bon a oftat şi a clătinat din cap. El este Generalul, a spus, ca şi când cu asta ar fi spus tot, ceea ce era adevărat. Totuşi şoferul a continuat să se plângă şi în timp ce treceam pe lângă piaţa centrală şi coteam pe Le Loi, şi nu a încetat până ce Generalul a oprit în sfârşit în Piaţa Lam Son. Înainte ni se înfăţişă faţada grecească a Adunării Naţionale, o clădire care mai-nainte găzduise opera. De aici politicienii noştri conduceau meschinul spectacol de operetă comică pe care îl prezenta ţara noastră, o parodie stranie ale cărei vedete erau câteva dive rotofeie îmbrăcate în costume albe şi câteva primadone cu mustaţă în uniforme ajustate pe măsura lor. Aplecându-mă şi uitându-mă în sus, am văzut lucind ferestrele barului de pe acoperişul Hotelului Caravelle, unde îl însoţisem adeseori pe General pentru apetitive şi interviuri cu jurnaliştii. Balcoanele ofereau o privelişte fără egal asupra Saigonului şi a împrejurimilor oraşului. De sus se auzeau râsete slabe. Trebuie să fi fost ziariştii străini, pregătiţi să ia temperatura oraşului aflat pe moarte şi scoţând ultimele horcăituri, precum şi ataşaţii ţărilor neutre, care priveau cum sclipea la orizont depozitul de muniţie din Long Binh în timp ce trasoarele ţâşneau în noapte.

Am simţit impulsul de a trage o rafală în direcţia celor care râdeau, doar pentru a le înviora puţin seara. Când Generalul a ieşit din maşină, m-am gândit că poate şi el era mânat de acelaşi impuls. Dar nu, el s-a întors în cealaltă direcţie, cu spatele la Adunarea Naţională şi cu faţa spre monumentul hidos de pe fâşia acoperită cu iarbă care despărţea în două bulevardul Le Loi. Am regretat că îmi pusesem aparatul Kodak în rucsac şi nu în buzunar, fiindcă mi-ar fi plăcut să păstrez imaginea Generalului salutându-i pe cei doi puşcaşi marini masivi surprinşi în timpul unui atac. Eroul din spate părea destul de interesat de posteriorul camaradului său. Bon a salutat şi el monumentul, la fel ca şi alţi bărbaţi din autobuz;

eu nu mă puteam gândi decât dacă acei puşcaşi marini îi protejau pe oamenii care se plimbau pe sub ochii lor într-o zi însorită sau – şi asta era la fel de posibil – atacau Adunarea Naţională înspre care erau îndreptate mitralierele lor. Dar în timp ce unii pasageri ai autobuzului suspinau iar eu salutam la rândul meu monumentul, mi-a trecut prin minte că de fapt lucrurile nu erau atât de ambigue. Forţele noastre aeriene bombardaseră palatul prezidenţial, armata noastră îi împuşcase şi-i înjunghiase mortal pe primul nostru preşedinte şi pe fratele acestuia, iar generalii noştri cu sporovăielile lor declanşaseră mai multe lovituri de stat decât aş fi putut eu număra. După cel de-al zecelea puci am acceptat absurditatea în care se zbătea ţara noastră cu un amestec de disperare şi de furie, dar şi cu o notă de umor, un cocktail sub a cărui influenţă mi-am reînnoit jurămintele revoluţionare.

Împăcat, Generalul a urcat înapoi în Citroënul lui, iar convoiul s-a pus din nou în mişcare, traversând intersecţia cu strada cu sens unic Tu Do, intrând şi ieşind din piaţă. Am aruncat o ultimă privire spre Givral Café, unde savurasem îngheţată franţuzească de vanilie în timpul întâlnirilor cu saigoneze cumsecade şi cu mătuşile mumificate care le însoţeau. Mai încolo era Brodard Café, unde îmi cultivasem gustul pentru clătite sărate, între timp făcând tot ce puteam pentru a ignora mulţimea de săraci care ţopăia şi şontâcăia pe acolo. Aceia care aveau mâini le făceau căuş ca să primească de pomană; cei care nu aveau mâini ţineau cozorocul vreunei şepci de baseball între dinţi. Soldaţi cu membre amputate îşi fluturau mânecile goale, asemenea unor păsări care nu pot zbura, bătrâni cerşetori muţi te fixau cu nişte ochi de cobră, ştrengarii de pe străzi îţi înşirau poveşti trase de păr despre cât de greu o duceau, tinere văduve legănau nişte prunci chinuiţi de colici, pe care se poate să-i fi luat cu împrumut, iar feluriţi alţi handicapaţi îşi etalau toate beteşugurile de pe lume într-un chip deloc apetisant. Mai înspre nord de Tu Do era clubul de noapte unde îmi petrecusem multe seri dansând cha-cha cu tinere în fuste mini şi cu pantofi cu tocuri criminal de înalte. Aceasta era strada unde aroganţii francezi îşi ţinuseră cândva metresele poleite, fiind mai apoi urmaţi de americanii aflaţi ceva mai jos pe scara socială, care chefuiau în baruri sinistre ca San Francisco, New York şi Tennessee, crâşme ale căror firme erau scrise cu neon şi ale căror tonomate erau pline de muzică country. Cei măcinaţi de vinovăţie la sfârşitul unei seri de pomină puteau merge spre nord până la bazilica de cărămidă de la capătul străzii Tu Do, loc până în care Generalul ne-a condus prin Hai Ba Trung. În faţa bazilicii se afla o statuie albă a Fecioarei, cu mâinile desfăcute în semn de

pace şi iertare şi cu privirea în jos. În timp ce ea şi fiul ei Iisus Cristos erau gata să-i primească la ei pe toţi păcătoşii din Tu Do, pretenţioşii lor penitenţi şi preoţi – printre care şi tatăl meu – mai mult îmi arătau dispreţul lor. Aşa că întotdeauna îi spuneam lui Man să ne întâlnim în acea bazilică pentru a ne rezolva treburile clandestine. Amândoi savuram din plin farsa pe care o jucam, dând impresia că suntem doi credincioşi. Ne închinam şi noi adânc, deşi în realitate amândoi eram atei, alegând comunismul în locul lui Dumnezeu.

Ne întâlneam miercurea după-amiaza, când în bazilică nu erau decât câteva văduve austere din înalta societate, cu capetele acoperite de mantile din dantelă sau de eşarfe negre şi care recitau „Tatăl nostru carele eşti în Ceruri, vie împărăţia Ta, facă-se voia Ta...” Eu nu mă mai rugam, dar limba mea se mişca intonând cuvintele rugăciunii împreună cu aceste bătrâne, care erau la fel de rezistente ca nişte infanterişti; în timpul slujbelor aglomerate de la sfârşitul săptămânii, când infirmii şi bătrânii leşinau de căldură, ele nici nu se clinteau. Fiind prea săraci pentru a beneficia de aer condiţionat, căderile provocate de căldură erau doar un alt mod de manifestare a tăriei lor în credinţă. Cu greu s-ar mai putea găsi catolici mai pioşi decât cei din Saigon. Majoritatea dintre ei, ca mama mea şi cu mine, fugiseră deja o dată din faţa comuniştilor în ’54 (eu aveam nouă ani pe vremea aceea şi nu avusesem niciun cuvânt de spus). Pe Man, un fost catolic la fel ca mine, îl amuza să ne întâlnim tocmai într-o biserică. În timp ce ne prefăceam că suntem doi ofiţeri evlavioşi pentru care slujba săptămânală nu era de ajuns, eu îi mărturiseam eşecurile mele politice şi personale. La rândul lui, Man juca rolul confesorului, şoptindu-mi canonul, care lua nu forma unor rugăciuni, ci a unor sarcini.

În America? am spus eu.

În America, a confirmat el.

Îi povestisem despre planul de evacuare a Generalului îndată ce aflasem despre el, iar în miercurea dinainte, în bazilică, Man îmi comunicase care este următoarea mea sarcină. Misiunea mi-a fost trasată de către superiorii lui, dar cine erau aceştia nu ştiam. Era mai sigur aşa. Acesta fusese sistemul nostru de acţiune încă din liceu, când noi doi, în secret, am urmat un anumit drum prin intermediul unui grup de studiu, în timp ce Bon, pe faţă, urma o cale mai convenţională. Înfiinţarea grupului de studiu fusese ideea lui Man. Era o celulă formată din trei oameni, şi anume el, eu şi încă un coleg de clasă. Man, care era liderul nostru, ne ghida lecturile din clasicii revoluţionari şi ne preda doctrina ideologiei de partid. Pe vremea aceea ştiam doar că Man face parte dintr-o altă

celulă, în care era încă novice, dar identitatea celorlalţi membri ai acelei grupări era un mister pentru mine. Păstrarea secretului şi a ierarhiei era un element cheie al revoluţiei, mi-a spus Man. Aşadar, deasupra lui exista un alt comitet pentru cei şi mai devotaţi, iar deasupra lui un alt comitet, pentru cei încă şi mai devotaţi, şi tot aşa, ajungând se pare până chiar la Unchiul Ho însuşi, cel puţin pe vremea când acesta era în viaţă. Unchiul Ho, care afirmase că „Nimic nu este mai de preţ decât independenţa şi libertatea", era cel mai devotat cauzei dintre toţi. Acestea erau cuvintele pentru care eram dispuşi chiar să ne dăm viaţa. Man deprinsese cu uşurinţă acest limbaj, la fel de uşor cum se obişnuise şi cu dezbaterile din cadrul grupurilor de studiu, cu comitetele şi cu întrunirile, întrucât moştenise gena revoluţionară de la un străunchi care fusese înrolat de francezi şi luptase în timpul Primului Război Mondial în Europa. Acest străunchi era gropar şi, spunea el, sau cel puţin aşa îmi spunea mie Man, nimic nu-l poate aţâţa mai mult pe un supus din colonii decât să vadă oameni albi despuiaţi, morţi. Străunchiul îşi cufunda mâinile printre viscerele rozalii, alunecoase ale morţilor, le studia în voie penisurile ciudate, flasce şi vomita când le vedea creierele în putrefacţie ca nişte jumări de ouă. Îi îngropa cu miile pe acei tineri curajoşi care se lăsaseră prinşi în pânza elogiilor întinsă de nişte politicieni-păianjeni şi, încet-încet, în capilarele conştiinţei sale îşi făcea loc concluzia că Franţa îşi păstrase cei mai buni oameni ca să-i îngroape în propria sa ţărână. Mediocrităţile fuseseră expediate în Indochina, astfel încât Franţa îşi alcătuise birocraţia colonială din bătăuşi de prin curţile şcolilor, neadaptaţi din cluburile de şah, contabili înnăscuţi şi timizi ciudaţi, pe care străunchiul lui Man îi recunoştea acum în habitatul lor natural, nişte proscrişi şi rataţi ce erau. Iar aceste scursuri, zicea el, spumegând de furie, erau cei care ne pretindeau să-i tratăm ca pe nişte semizei albi? Anticolonialismul lui se radicalizase şi mai mult atunci când se îndrăgostise de o infirmieră franţuzoaică, o troţkistă care l-a convins să se înscrie în rândurile comuniştilor din Franţa, singurii care ofereau o soluţie viabilă la „chestiunea Indochinei". De dragul ei străunchiul mâncase o vreme pâinea neagră a exilului. În cele din urmă el şi infirmiera avuseseră o fată. Înmânându-mi o bucăţică de hârtie, Man mi-a spus că acea fiică a lor, adică mătuşa lui, era încă acolo. Pe bileţelul pe care mi l-a dat erau scrise numele şi adresa ei din Arondismentul Treisprezece din Paris. Era o simpatizantă a comuniştilor, dar nefiind niciodată membră a Partidului Comunist, era puţin probabil să fi fost supravegheată. Mă îndoiesc că vei putea trimite scrisori acasă, aşa că ea va face pe

intermediarul. Este croitoreasă, are trei pisici siameze, nu are copii şi nici cazier, aşa că n-o bănuieşte nimeni. Pe adresa ei vei trimite scrisorile.

Înhăţând bileţelul, mi-am amintit scena cinematografică pe care mi-o făcusem în minte, aceea în care eu refuz să mă îmbarc în avionul lui Claude, în timp ce Generalul mă imploră deznădăjduit să plec împreună cu el. Vreau să rămân aici, am spus. Se apropie sfârşitul. În spatele mâinilor împreunate strâns, Man a oftat. Se apropie sfârşitul? *Vie împărăţia Ta, facă-se voia Ta*. Generalul tău nu este singurul care plănuieşte să continue lupta. Bătrânii soldaţi nu abandonează lupta niciodată. Războiul ăsta durează de prea multă vreme, n-au să se poată opri pur şi simplu, brusc. Avem nevoie de cineva care să stea cu ochii pe ei şi să aibă grijă ca ei să nu se vâre în cine ştie ce necaz. Şi ce-ar fi dacă n-aş merge? l-am întrebat. Man a ridicat privirile spre Cristosul plin de vânătăi verzui, cu trăsături europene, suspendat pe un crucifix sus, deasupra altarului, cu o cârpă înfăşurată în jurul şoldurilor, deşi de fapt probabil că Cristos murise despuiat. Man a zâmbit larg, dezvelindu-şi dinţii uimitor de albi, de fiu de dentist. Ai să fii mai de folos acolo decât ai fi aici, mi-a spus. Şi dacă nu vrei să mergi pentru tine, fă-o pentru Bon. Dacă noi rămânem aici, nu va vrea nici el să meargă. Şi în orice caz, şi tu vrei să mergi, recunoaşte!

Să îndrăznesc să recunosc asta? Să îndrăznesc să mărturisesc? America, patria supermarketurilor şi a superautostrăzilor, a avioanelor supersonice şi a lui Superman, a superavioanelor de transport şi a Super Bowl-ului! America, o ţară care, născându-se din sânge, nu se mulţumise doar să-şi inventeze un nume, ci impusese pentru prima dată în istorie un acronim misterios, SUA, o tripletă de litere întrecută mai târziu doar de cvartetul reprezentat de URSS. Fiecare ţară se consideră superioară altora în felul său, dar a mai existat vreodată o ţară care să încaseze de la banca federală a narcisismului atâţia termeni cu „super”, care nu doar că este super-încrezătoare, dar este cu adevărat o superputere, o ţară care nu se mulţumeşte până ce nu imobilizează fiecare naţiune din lume într-o strânsoare ca de cleşte şi nu o face să strige „Unchiul Sam”?

Fie, recunosc! am spus. Mărturisesc că aşa este.

Man a chicotit şi a spus: Consideră-te norocos. Eu n-am ieşit niciodată din minunata noastră patrie.

Chiar sunt norocos? Tu cel puţin te simţi aici acasă.

Ideea de acasă este supraapreciată, a spus el.

Lui îi venea uşor să spună asta, câtă vreme tatăl şi mama lui se înţelegeau destul de bine, iar fraţii şi surorile lui întorceau

privirile în cealaltă parte atunci când venea vorba de simpatiile lui revoluţionare. Aşa se întâmpla de obicei în condiţiile în care multe familii erau divizate, unii membri luptând pentru nord, iar ceilalţi pentru sud, unii de partea comunismului, ceilalţi de partea naţionalismului. Cu toate acestea, oricât ar fi fost de învrăjbiţi, toţi se considerau patrioţi şi luptau pentru ţara căreia îi aparţineau. Când i-am amintit că eu nu aparţin acestui loc, mi-a spus: Dar nici Americii nu-i aparţii. Poate, am spus eu. Dar nu m-am născut acolo, ci aici.

În faţa bazilicii ne-am luat rămas-bun, adevăratul nostru rămas-bun, nu despărţirea pe care am pus-o în scenă mai târziu pentru Bon. Îţi las ţie discurile şi cărţile mele, am spus. Ştiu că întotdeauna le-ai vrut. Mersi, a spus el, strângându-mi mâna cu putere. Şi noroc! Când am să mă întorc acasă? l-am întrebat. Privindu-mă cu drag, mi-a răspuns: Prietene, eu sunt un biet agent subversiv; nu eu iau hotărârile. Momentul întoarcerii tale în ţară va depinde de planurile Generalului tău. În clipa în care Generalul a trecut cu maşina prin faţa bazilicii, n-aş fi putut spune ce alte planuri are în afară de acela de a scăpa din ţară. Presupuneam doar că are mai multe în minte decât cuvintele inutile înscrise pe bannerele care flancau bulevardul către palatul prezidenţial, pe care un pilot disident le ciuruise ceva mai devreme în acea lună. NU NE DĂM ŢARA COMUNIŞTILOR! NICIUN COMUNIST ÎN SUD! FĂRĂ GUVERN DE COALIŢIE! NU NEGOCIERILOR! Am văzut un ofiţer din gardă stând impasibil în poziţie de drepţi, ca tras în ţeapă, în ghereta lui acoperită, dar înainte de a ajunge în faţa palatului, Generalul a avut în sfârşit milă şi a cotit spre dreapta, pe strada Pasteur. Undeva în depărtare o mitralieră grea a tras câteva rafale inegale, într-un fel de staccato. Apoi s-a auzit şi o mortieră, grohăind înfundat. Duc a scâncit în braţele mamei lui. Nu-i nimic, dragul meu, a spus ea. Mergem într-o excursie. Bon l-a mângâiat pe fiul său pe părul subţirel şi a spus: Oare o să mai vedem vreodată străzile astea? Am răspuns: Trebuie să credem că le vom mai vedea, nu?

Bon şi-a pus un braţ în jurul umerilor mei şi ne-am îmbrăţişat acolo, în uşa autobuzului, scoţându-ne capetele afară şi ţinându-ne de mâini, în timp ce blocurile mohorâte treceau în goană pe lângă noi, iar luminile lor şi ochii celor dinăuntru pândeau dindărătul draperiilor şi obloanelor. Cu nasul în vânt, am inhalat amestecul de mirosuri, cărbune şi iasomie, fructe putrede şi eucalipt, benzină şi amoniac, emanate în valuri din vintrele prost irigate ale marelui oraş. Ne apropiam de aeroport când pe deasupra capetelor noastre s-a auzit duduind umbra în cruce a unui avion care zbura cu toate luminile stinse. La poarta aeroportului, nişte spirale ţepoase de

sârmă ghimpată atârnau flasce, dezamăgite. Îndărătul sârmei ghimpate ne aştepta un detaşament de poliţişti militari posaci, împreună cu tânărul lor locotenent, cu armele în mâini şi cu bastoanele atârnate la centură. Inima a început să-mi bată nebuneşte în clipa în care locotenentul s-a apropiat de Citroën şi s-a aplecat spre geamul din partea şoferului ca să schimbe câteva cuvinte cu Generalul, apoi a aruncat o privire în direcţia autobuzului de a cărui uşă atârnam eu aplecat în afară. Pe baza informaţiilor obţinute de la acel maior dubios, reuşisem să găsesc casa locotenentului, aflată în mahalaua de pe malul canalului, unde locuia împreună cu soţia lui, cu cei trei copii, cu părinţii şi cu socrii. Toţi trăiau din salariul lui, care nu ajungea ca să-i hrănească nici pe jumătate din ei, iar majoritatea tinerilor ofiţeri aşa trăiau. Sarcina mea, în după-amiaza când îl vizitasem acasă în urmă cu o săptămână, fusese de a descoperi ce fel de bărbat ieşise din lutul din care era alcătuit. Aşa cum era, pe jumătate gol, îmbrăcat numai în chiloţi, aşezat pe marginea unui pat din lemn pe care-l împărţea cu nevasta şi copiii lui, locotenentul avea privirea încolţită a unui prizonier politic azvârlit în cuşca unui tigru, precaut şi puţin înspăimântat, dar încă neînfrânt fizic. Vreţi să-mi înjunghii ţara pe la spate, mă întrebase el fără nicio expresie, ţinând în mână, încă neaprinsă, ţigara pe care i-o dădusem. Vreţi să mă plătiţi ca să las nişte laşi şi nişte trădători să scape. Şi vreţi să-i încurajez şi pe oamenii mei să facă la fel.

Nu am de gând să-ţi jignesc inteligenţa pretinzând că nu, am răspuns eu. Vorbeam în special pentru urechile juriului care ne înconjura – soţia, părinţii şi socrii lui. Unii dintre ei stăteau aşezaţi pe vine, alţii în picioare în cocioaba aceea înghesuită, cu acoperiş de tablă, încinsă de căldură ca o închisoare. Cu toţii aveau obrajii supţi de foame, aşa cum îi avea şi mama mea, care suferise atâta pentru mine. Eu te admir, locotenente, i-am spus, şi chiar aşa era. Eşti un om cinstit, iar oamenii cinstiţi sunt rari, mai ales cei care au şi familii de hrănit. Ceea ce pot eu să fac pentru a te recompensa este foarte puţin, şi anume să-ţi ofer trei mii de dolari. Suma aceea reprezenta solda pe o lună întreagă pentru tot plutonul lui. Soţia lui şi-a făcut datoria şi mi-a cerut zece mii. În cele din urmă ne-am înţeles la cinci, din care jumătate pe loc, iar restul urma să i-i dau la aeroport. Când a trecut pe lângă el autobuzul meu, locotenentul a înhăţat din mâna mea plicul cu banii, iar în ochii lui am văzut aceeaşi expresie pe care o văzusem şi în ochii agentei comuniste atunci când îi scosesem din gură lista cu numele. Locotenentul ar fi putut să mă împuşte sau să ne întoarcă pe toţi din drum, dar el a făcut ceea ce aş fi putut pune pariu că ar fi făcut orice om cinstit nevoit să primească mită, şi

anume, ca ultimă dovadă de demnitate, ne-a lăsat pe toţi să trecem, aşa cum ne înţeleseserăm. Mi-am întors privirile ca să nu-l văd umilit. Dacă – daţi-mi voie să folosesc acest condiţional pentru o clipă – dacă armata din sud ar fi fost alcătuită numai din bărbaţi ca el, atunci ar fi câştigat războiul. Mărturisesc că îmi câştigase admiraţia, chiar dacă îmi era inamic. Întotdeauna este mai bine să-i admiri pe cei mai buni dintre duşmanii tăi decât pe cei mai răi dintre prieteni. Nu credeţi, domnule Comandant?

Se făcuse aproape ora nouă pe când maşina şi autobuzele noastre au traversat complexul aeroportului, întins ca o metropolă, pe nişte străzi bine pavate, trecând pe lângă barăci din tablă ondulată, cazărmi cu acoperişuri ascuţite, birouri greu de definit şi depozite tubulare, înaintând adânc într-un oraş mai mic, în Saigon, şi totuşi în afara lui. Acest teritoriu semiautonom fusese cândva unul dintre cele mai aglomerate aeroporturi, punctul central pentru tot felul de plecări şi misiuni letale şi neletale, inclusiv cele de la bordul Air America, compania aeriană a CIA. Aici îşi ascundeau generalii noştri familiile în timp ce generalii americani croiau stratageme în birouri înţesate de mobilier metalic din import. Destinaţia noastră era complexul Oficiului Ataşatului Militar al Apărării. Cu îndrăzneala lor tipică, americanii îl numiseră Dodge City, un oraş în care revolverele făceau legea şi în care fetele din cârciumi dansau cancan, aşa cum se întâmpla de multe ori aici, în Saigon. Dar în timp ce în adevăratul Dodge City cei care păstrau ordinea erau şerifii, acest centru de evacuare era păzit de puşcaşi marini americani. Nu mai văzusem atâţia puşcaşi americani din ’73, când părăseau acest aerodrom, zdrenţuroşi, înfrânţi. Dar tinerii puşcaşi marini pe care îi vedeam acum nu participaseră la nicio luptă şi se aflau în ţară doar de câteva săptămâni. Ochii le erau plini de viaţă, erau bărbieriţi cum trebuie şi braţele lor nu aveau încă nicio urmă de înţepătură de ac, nici iz de marijuana îmbibat în uniformele bine călcate, care încă nu văzuseră jungla. Urmăreau impasibili cum pasagerii noştri coborau din autobuze, într-o parcare deja plină de evacuaţi speriaţi. M-am apropiat de General şi de Claude, care stăteau lângă maşină. Generalul tocmai îi preda lui Claude cheile maşinii. Am să vi le înapoiez când ajung în State, domnule general, a spus Claude. Nu, lasă-le în contact, a răspuns Generalul. N-aş vrea ca cineva să-mi distrugă maşina încercând să o fure, fiindcă oricum va fi furată. Bucură-te de ea cât timp poţi, Claude.

După ce Generalul s-a îndepărtat de noi ca să-i găsească pe Madame şi pe copii, l-am întrebat pe Claude: Ce se întâmplă aici? E o adevărată debandadă. Claude a oftat. E normal; totul

e dat peste cap. Toţi încearcă să-şi aducă aici şi neamurile, şi bucătarii, şi prietenele. Socoteşte-te norocos şi gata. Ştiu că sunt norocos, am spus. Ne întâlnim în State? Claude m-a bătut pe umăr cu afecţiune. Este exact ca în ’54, când au venit la putere comuniştii, a răspuns. Cine şi-ar fi imaginat că o să ajungem din nou aici? Am reuşit să te scot atunci de acolo, din nord; am să te scot şi de data aceasta de aici, din sud. Vei fi bine.

După plecarea lui Claude, m-am întors la ceilalţi evacuaţi. Un puşcaş marin le mormăia printr-un megafon să se aşeze pe un rând, dar compatrioţii mei nu erau obişnuiţi cu cozile. În toate situaţiile când cererea era mare, iar oferta mică, noi eram învăţaţi să dăm din coate, să ne împingem, să ne înghesuim şi să ne îmbrâncim, iar dacă toate acestea nu duceau la niciun rezultat, atunci eram dispuşi să mituim, să măgulim, să exagerăm şi să minţim. N-aş putea spune cu siguranţă dacă acest comportament ne-a fost transmis genetic, dacă ţinea de obişnuinţă sau pur şi simplu era rezultatul unei evoluţii foarte rapide. Fuseserăm forţaţi să ne adaptăm la cei zece ani în care economia noastră fusese o bulă umflată doar prin importuri americane, la cele trei decenii de războaie care când începeau, când se sfârşeau, timp în care, în ’54, nişte magicieni străini ne tăiaseră ţara în două, plus scurtul intermezzo japonez din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, plus molestarea prietenească a ţării noastre timp de un secol de către francezi. Puşcaşilor marini însă nu le păsa nici cât negru sub unghie de astfel de explicaţii, şi prin prezenţa lor intimidantă i-au forţat până la urmă pe refugiaţi să se alinieze. Apoi puşcaşii ne-au percheziţionat ca să se convingă că nu suntem înarmaţi. Noi, ofiţerii, ne-am predat de bunăvoie, dar cu tristeţe, armele. Eu aveam un revolver cu ţeavă scurtă de calibru 38, numai bun pentru operaţiuni sub acoperire, pentru jucat ruleta rusească şi pentru sinucidere; Bon, pe de altă parte, avea un bărbătesc Colt semiautomat cu calibrul de 45. Arma asta a fost proiectată să doboare dintr-un singur foc războinicii Moro din Filipine, i-am spus lui Duc. Aflasem asta de la Claude; el ştia genul ăsta de amănunte.

Actele! a spus funcţionarul ambasadei de la birou după percheziţie. Era un tânăr cu nişte perciuni ca din secolul al nouăsprezecelea, îmbrăcat într-un costum bej de safari şi purta o pereche de ochelari cu lentile roz. Fiecare cap de familie avea documentele de liberă trecere de la Ministerul de Interne pe care le cumpărasem eu cu o reducere de preţ consistentă, precum şi câte un permis prezidenţial procurat de Claude, gata ştampilat de funcţionarul de la ambasadă însărcinat cu eliberarea lor. Aceste permise ne asigurau, chiar în clipa în

care stăteam cuminţi în rând, de un lucru important: că în coada formată din milioane de oameni din toată lumea care aspirau la statutul de imigrant şi care doreau să respire aerul libertăţii ajunseserăm în faţă de tot. Am purtat cu noi acea mică alinare până la locul de adunare de pe terenurile de tenis, unde evacuaţii care ajunseseră înaintea noastră ocupaseră deja toate locurile din tribune. Ne-am alăturat şi noi osteniţilor care încercau să doarmă pe cimentul vopsit în verde al terenurilor de tenis. Lămpile roşii de camuflaj aruncau o lumină sinistră asupra mulţimii de oameni, printre care erau şi câţiva americani. Fiecare dintre aceştia, se pare, era căsătorit cu câte o vietnameză, judecând după faptul că erau înconjuraţi de familii vietnameze sau aveau câte o vietnameză lipită strâns de braţ. Eu m-am aşezat alături de Bon, Linh şi Duc pe o bucată de pământ neocupat. Într-o parte aveam un cârd de prostituate, îmbrăcate în nişte fustiţe minuscule şi foarte strâmte şi cu ciorapi de plasă. În cealaltă parte a noastră şedea un american, împreună cu soţia lui şi cu copiii lor, un băieţel şi o fetiţă de vreo cinci-şase ani. Soţul stătea întins pe spate şi îşi acoperise ochii cu antebraţul musculos. Singura parte vizibilă din chipul lui erau două fâşii stufoase de mustaţă ca de morsă, buzele roz şi dinţii puţin încălecaţi. Soţia lui şedea împreună cu cei doi copii, care îşi puseseră capetele în poala ei, şi le mângâia părul şaten. De câtă vreme sunteţi aici? a întrebat-o Linh, ţinându-l în braţe pe Duc care aproape adormise. Am stat aici toată ziua, a răspuns femeia. A fost îngrozitor, atât de cald. Şi n-am avut nimic de mâncare şi de băut. Au tot anunţat numere de avioane, dar pe al nostru nu. Linh a scos nişte sunete prin care şi-a exprimat compasiunea. Eu şi Bon ne-am pus pe aşteptat, după ce până atunci tot fuseserăm mânaţi să ne grăbim. Grăbeşte-te, pentru ca după aceea să aştepţi, aşa se întâmpla mereu în armată, în toată lumea.

Ne-am aprins ţigările şi am ridicat ochii spre cerul întunecat, luminat din când în când de câte o rachetă scânteietoare ce cădea spre pământ, cu capul luminos lăsând în urmă o coadă lungă, şerpuită de fum, consumându-şi repede existenţa spermatică. Eşti pregătit pentru o mărturisire? m-a întrebat Bon, care folosea cuvintele în acelaşi fel în care folosea gloanţele, în rafale scurte, bine controlate. Am ştiut că va veni şi ziua asta. Doar că n-am spus-o cu voce tare. Asta înseamnă că o negam în sinea mea, nu-i aşa? Am aprobat din cap şi am spus: Nu eşti tu mai vinovat decât restul oamenilor din Saigon. Cu toţii ştiam, dar nu aveam ce face – sau cel puţin aşa credeam. În orice moment se poate întâmpla orice. De aceea ne-a fost dată speranţa. El a ridicat din umeri, uitându-se lung la capătul aprins al ţigării. Speranţa e fragilă, a spus.

Disperarea însă e groasă ca sângele. Apoi mi-a arătat în palma mâinii cu care ţinea ţigara cicatricea care îi urmărea linia vieţii. Mai ţii minte?

Am ridicat şi eu palma mâinii drepte, în care se vedea o cicatrice similară, care era la fel cu cea pe care o avea şi Man. Ori de câte ori deschideam palma ca să punem mâna pe o sticlă, pe o ţigară, pe o armă sau pe o femeie, vedeam semnul acela. Asemenea războinicilor legendari, încă din şcoală juraserăm să ne dăm viaţa unii pentru alţii, căzând în capcana prieteniei romantice, uniţi de lucrurile eterne pe care le vedeam în noi: fidelitate, cinste, convingere, dorinţa de a rămâne prieteni şi de a ne susţine idealurile. Dar în ce credeam noi la vârsta de paisprezece ani? În prietenia noastră, în frăţia dintre noi, în ţara noastră şi în independenţa noastră. Credeam că puteam, dacă ni se va cere acest lucru, să ne sacrificăm pentru fraţii noştri de sânge şi pentru poporul nostru, dar nu ştiam exact cum anume va trebui să facem asta şi ce anume vom deveni. Eu n-aş fi putut ghici că, pentru a-şi răzbuna tatăl ucis, se va înrola Bon într-o zi în Programul Phoenix[13], având ca sarcină să asasineze oameni pe care Man şi cu mine îi consideram camarazii noştri. Iar bunul, sincerul Bon nu ştia că Man şi cu mine vom ajunge să fim convinşi în adâncul sufletelor noastre că unicul mod prin care ne-am putea salva ţara este acela de a deveni revoluţionari. Toţi trei ne urmam convingerile politice tocmai din cauza motivelor care ne făcuseră să jurăm că vom fi fraţi de cruce. Dacă situaţia avea să ne oblige să acceptăm moartea ca preţ pentru frăţietatea noastră, nu aveam nicio îndoială că Man şi cu mine am fi plătit acest preţ. Angajamentul nostru ne era scris în palmă. În lumina şovăielnică a unei îndepărtate rachete cu magneziu, mi-am ridicat palma cu cicatricea în sus şi mi-am trecut degetul peste linia aceea. Sângele tău e al meu, iar sângele meu este al tău, am spus, repetând jurământul pe care ni-l făcusem în adolescenţă. Şi mai ştii ce? a spus Bon. O fi disperarea ca sângele de groasă, dar prietenia este şi mai groasă. După aceea n-a mai fost nevoie să spunem nimic; camaraderia noastră era suficientă. Am ciulit urechile la sunetul katiuşelor care sâsâiau undeva, în depărtare, asemenea unor bibliotecari care cer să se facă linişte.

Capitolul 3

Vă mulţumesc, stimate domnule Comandant, pentru comentariile pe care le-aţi făcut împreună cu comisarul pe marginea confesiunii mele. M-aţi întrebat la ce mă refer când spun „noi” sau „împreună”, cum ar fi în momentele acelea când mă identific cu soldaţii şi cu evacuaţii din sud pe care am fost trimis să-i spionez. N-ar trebui să-i numesc „ei” pe oamenii aceia, inamicii mei? Mărturisesc că, după ce mi-am petrecut aproape întreaga viaţă împreună cu ei, nu pot să nu am o anume simpatie pentru ei, aşa cum am faţă de mulţi alţi oameni. Slăbiciunea mea de a manifesta simpatie pentru ceilalţi vine din faptul că sunt bastard. Asta nu înseamnă că dacă eşti bastard vei fi automat predispus la simpatie faţă de alţii. Mulţi bastarzi se poartă ca nişte ticăloşi. Eu cred că blânda mea mamă a fost cea care m-a învăţat că merită să încercăm să ştergem liniile care ne despart pe *noi* de *ei*. În definitiv, dacă ea însăşi n-ar fi şters puţin linia care o despărţea pe ea, o simplă fată, de un preot sau dacă n-ar fi lăsat ca aceste linii să fie şterse, eu astăzi n-aş exista.

Fiind născut aşadar în afara unei căsătorii, mărturisesc că nu prea îmbrăţişez gândul de a mă căsători vreodată. Unul dintre avantajele neaşteptate ale faptului de a fi bastard este că ţi se asigură statutul de burlac. Majoritatea familiilor nu m-au considerat o partidă destul de bună pentru fiicele lor. Nici măcar familiile care aveau fete cu o descendenţă mixtă nu m-au primit cu braţele deschise, căci fetele erau de obicei înnebunite să se înghesuie în liftul ascensiunii sociale, căsătorindu-se cu băieţi care aveau un pedigree pur. Dar, pe când prietenii şi străinii îmi plâng de milă că nu sunt căsătorit, de parcă ar fi o consecinţă a faptului tragic de a fi bastard, mie mi se pare că burlăcia nu doar că înseamnă libertate, dar se şi potriveşte foarte bine vieţii mele subterane. Unei cârtiţe nu-i place să-şi împartă vizuina cu nimeni. Nefiind căsătorit aşadar, am putut intra în vorbă fără niciun fel de consecinţe cu cele trei prostituate care îşi afişau cu neruşinare printre evacuaţi frumoasele coapse şi foloseau ziare tabloide din ajun pentru a-şi răcori adânciturile umede de transpiraţie dintre sâni, măriţi artificial de sutienele erei atomice. Fetele îşi ziceau Mimi, Phi Phi şi Ti Ti, nume destul de comune în lumea demimondelor, dar care împreună, ca triumvirat, erau destul de pregnante pentru a-mi umple mie inima de bucurie. Poate că îşi inventaseră numele pe loc, poate că-şi schimbau numele la fel de des cum îşi schimbau clienţii. Dacă era aşa, de bună seamă

că jucau teatru doar dintr-un reflex profesional, dobândit în ani de studiu atent şi practică dedicată. Aveam un respect nestrămutat pentru profesionalismul de care dădeau dovadă prostituatele de carieră, care îşi purtau lipsa de cinste mai la vedere decât avocaţii, deşi şi ele, ca şi avocaţii, erau plătite tot cu ora. Dar dacă vorbim numai despre partea financiară, pierdem din vedere lucrurile cele mai importante. Modul cel mai potrivit de a aborda o prostituată este să adopţi atitudinea unui spectator la teatru, adică să te aşezi comod în fotoliu şi săţi suprimi pe durata spectacolului orice umbră de neîncredere. Un mod nepotrivit de abordare ar fi să gândeşti că piesa pe care o urmăreşti este doar un fel de şaradă pusă la cale de câteva persoane doar fiindcă ai plătit tu un bilet sau, dimpotrivă, să fii absolut convins că tot ce vezi pe scenă este adevărat, aşadar să cazi pradă unui miraj. De exemplu, sunt oameni mari care iau în râs ideea existenţei inorogilor, dar sunt în stare să depună mărturie cu lacrimi în ochi că alte creaturi mitice, poate mai rare, chiar există. La fel se întâmplă şi în cazul poveştilor acelora despre prostituata cu inimă de aur pe care o găseşti numai în cele mai îndepărtate porturi şi în cele mai adânci văgăuni din cele mai insalubre taverne. Daţi-mi voie să vă asigur că, dacă o prostituată are ceva ce este din aur, lucrul acela cu siguranţă nu e inima ei. Dacă alţii cred altfel, atunci nu fac decât să aducă un omagiu vreunei actriţe foarte sârguincioase.

După această grilă, cele trei prostituate erau veterane în arta actoriei, ceea ce nu s-ar fi putut spune despre 70 sau 80% din prostituatele din capitală şi din oraşele mai îndepărtate, deşi unele studii făcute în stare de trezie, precum şi dovezile anecdotice şi eşantionarea aleatorie indică faptul că în aceste zone există zeci şi poate sute de mii de prostituate. Majoritatea erau fete de la ţară sărace, analfabete, fără niciun alt mijloc de trai decât acela de a căpuşa nişte soldaţi americani de nouăsprezece ani. Cu buzunarele umflate de rulouri inflaţioniste de dolari şi cu creierul lui de adolescent inflamat de febra galbenă care afectează atâţia occidentali veniţi în ţările asiatice, soldatul american descoperă, spre surprinderea şi încântarea sa, că în această lume credulă el nu mai este Clark Kent, ci Superman, cel puţin în relaţiile cu femeile. Ajutată (sau poate invadată?) de Superman, mica şi fecunda noastră ţară nu mai produce cantităţi însemnate de orez, cauciuc şi cositor. În schimb scoate în fiecare an o producţie considerabilă de prostituate, producţie destinată numai consumului extern. Fete care nu au apucat nici măcar să danseze pe un cântec rock până ce peştii, cărora noi le spuneam „cowboy”, le acopereau sfârcurile sânilor lor

tremurători de fete de la ţară cu câte un petic autoadeziv şi le făceau vânt pe podiumul vreunui bar de pe strada Tu Do. Şi acum să îndrăznesc eu să-i acuz pe planificatorii strategici americani de eradicarea intenţionată a satelor pentru a le scoate de acolo pe fetele care nu vor avea nicio altă opţiune decât de a-şi oferi serviciile sexuale chiar băieţilor care bombardau, nimiceau, incendiau, jefuiau sau doar evacuau forţat acele sate? Nu, doar observ că apariţia prostituatelor localnice care-şi ofereau serviciile soldaţilor străini este rezultatul inevitabil al unui război de ocupaţie, unul dintre acele mici efecte colaterale neplăcute ale apărării libertăţii, despre care toate soţiile, surorile, iubitele, mamele, dar şi toţi pastorii şi politicienii surâzători din Smallville[14], SUA, se prefac, îndărătul zidurilor lor de dinţi înălbiţi, strălucitori, că nu au ştiinţă atunci când îi întâmpină pe soldaţii care se întorc acasă, gata să le trateze orice beteşug despre care nu se poate vorbi cu penicilina generozităţii americane.

Aceste trei starlete talentate promiteau un cu totul alt soi de generozitate, genul rău. Mi-au făcut ochi dulci fără jenă, apoi l-au tachinat pe Bon şi pe soţul american cu mustaţa de morsă, care între timp se trezise. Amândoi abia au schiţat câte un zâmbet strâmb, s-au făcut cât de mici au putut şi s-au prefăcut că nu aud, fiindcă tăcerea soţiilor lor era ameninţătoare. Eu însă am flirtat cu cele trei fete, fără să uit însă nicio clipă că fiecare dintre aceste demimondene avea câte o poveste de viaţă care ar fi putut să-mi sece inima şi, la fel de probabil, şi contul din bancă. Şi oare povestea mea de viaţă nu era la fel? Dar artiştii joacă, în parte cel puţin, pentru a-şi uita propria tristeţe, iar aceasta este o trăsătură cu care eu sunt pe deplin familiarizat. În astfel de situaţii este mai bine să flirtezi şi să te joci, astfel încât toţi să se poată preface că sunt fericiţi suficient de mult timp ca până la urmă chiar să se simtă fericiţi. Şi ce plăcere era chiar şi numai să le priveşti! Mimi era înaltă, cu un păr lung şi drept; toate cele douăzeci de unghii ale ei, date cu ojă roz, luceau ca nişte drajeuri. Vocea ei guturală, cu misteriosul accent din Hue, îmi făcea toate venele să se îngusteze, dându-mi o uşoară ameţeală. Ti Ti era fragilă şi minionă, dar purta un coc înalt, complicat, care o făcea să pară mai înaltă. Tenul ei era albicios cum sunt cojile de ouă, iar în gene îi tremura un strop de rouă. Aş fi vrut să o strâng în braţe şi să-mi frec genele de ale ei, ca într-un sărut de fluture. Phi Phi era şefa. Formele trupului ei îmi aminteau de dunele din Phan Thiet, unde fusesem cu mama în singurul concediu din viaţa ei. În timp ce mama îşi acoperea tot trupul, ca să nu se înnegrească şi mai tare, eu săpam cu entuziasm în nisipul prăjit de soare. Senzaţia de căldură şi fericirea băiatului de zece ani

care fusesem mi-au fost readuse în minte de parfumul lui Phi Phi, care era la fel, sau cel puţin aşa îmi imaginam eu, cu cel din unicul mic flacon de parfum deţinut vreodată de mama mea, un cadou din partea tatălui meu, cu al cărui conţinut de culoarea mierii ea se miruia o dată pe an. Aşa că m-am îndrăgostit de Phi Phi. Era o emoţie destul de nevinovată. Aveam obiceiul să mă îndrăgostesc de două sau trei ori pe an, iar acum trecuse mult timp de când nu mă mai îndrăgostisem.

Cum anume reuşiseră cele trei fete să se infiltreze în acea bază aeriană, în condiţiile în care erau evacuaţi numai cei bogaţi, cei puternici şi/sau cei cu pile? Asta i se datora „Sergentului". Mi-am închipuit o matahală pe două picioare, cu o bonetă albă de puşcaş marin înfiptă în vârful capului. Sergentul păzeşte ambasada şi pur şi simplu ne iubeşte pe noi, fetele, a spus Phi Phi. E aşa un dulce, un drăgălaş, nu ne-a uitat de tot, exact aşa cum a spus, că nu ne va uita niciodată. Celelalte două au aprobat şi ele, dând din cap cu putere, Mimi în timp ce spărgea un balon de gumă, iar Ti Ti pocnindu-şi degetele. Sergentul a găsit un autobuz şi a trecut prin Tu Do, salvându-le pe toate fetele pe care le-a găsit şi care au vrut să plece. Apoi ne-a adus pe aerodrom, spunându-le poliţiştilor că ne-a adus pentru o petrecere cu bieţii băieţi de aici. Inima mi s-a înmuiat cu totul gândindu-mă la Sergentul lor, americanul acela grozav care îşi ţinuse promisiunea faţă de ele. Prenumele lui era Ed, dar niciuna dintre fete n-a reuşit să-i pronunţe numele de familie. Le-am întrebat de ce voiau să plece, iar Mimi a spus că erau sigure că dacă pun mâna comuniştii pe ele, le vor băga în închisoare, spunând că au fost colaboratoare. Ei zic că suntem curve, a spus ea. Iar Saigonului îi mai zice şi oraşul curvelor, nu? Iubitule, eu mă prind repede. În plus, a adăugat Ti Ti, chiar dacă nu ne aruncă în puşcărie, tot n-am mai putea să ne facem meseria. Într-o ţară comunistă nu poţi cumpăra sau vinde nimic, nu? Adică, în orice caz, nu poţi să faci profit şi, scumpul meu, eu n-am de gând să las pe nimeni să-mi mănânce para gratis, ori că este comunism, ori că nu. La asta, toate trei începură să chiuie şi să bată din palme. Erau vulgare ca nişte marinari ruşi în permisie pe ţărm, dar învăţaseră foarte bine teoria valorii de schimb. Şi, într-adevăr, ce avea să se întâmple cu fetele după victoria revoluţiei? La această problemă, mărturisesc, nu mă gândisem prea mult.

Aveau atâta entuziasm şi atâta vioiciune, încât timpul a zburat mai repede decât avioanele C-130 care-şi pâlpâiau luminile pe deasupra capetelor noastre. Şi totuşi, pe măsură ce trecea timpul, văzând că numerele noastre nu erau strigate, până şi eu şi fetele am început să obosim. Puşcaşul marin cu megafonul tot mormăia ca un suferind de cancer la gât printr-

un laringe artificial, iar evacuaţii, precum o armată istovită, se adunau, cărându-şi cele câteva biete bagaje pe care le aveau, şi porneau împleticindu-se din picioare spre autobuzele care urmau să-i ducă până pe pistă. A trecut şi ora zece, apoi şi unsprezece. M-am întins pe jos, dar n-am reuşit să adorm, chiar dacă mă aflam într-un loc pe care soldaţii, în limbajul lor spiritual, l-ar fi numit un hotel de o mie de stele. Tot ce trebuia să fac era să mă uit la galaxia noastră şi să-mi amintesc cât eram de norocos. M-am aşezat pe vine şi am fumat încă o ţigară împreună cu Bon. Apoi m-am întins din nou, dar iar n-am reuşit să adorm; mă deranja căldura. Pe la miezul nopţii am făcut o tură în jurul complexului şi mi-am vârât capul la toalete, să văd cum arată. A fost o idee foarte proastă. Fuseseră proiectate pentru a deservi în mod normal câteva duzini de funcţionari şi militari din ariergardă, nu dejecţiile încinse ale câtorva mii de evacuaţi. Nici scena pe care am văzut-o la piscină nu a fost mai încurajatoare. În toţi anii de când fusese deschisă, piscina fusese o zonă rezervată doar pentru americani; mai primeau permise şi albii din alte ţări şi indonezienii, iranienii, ungurii şi polonezii care făceau parte din Comitetul Internaţional de Control şi Supraveghere. Ţara noastră era condusă de tot felul de acronime, iar CICS, cunoscut şi sub numele „Comitetul inutil Cică de Supraveghere" veghea asupra încetării focului dintre nord şi sud după relocarea strategică a forţelor armate americane. A fost o încetare a focului dărâmător de eficientă, având în vedere că numai în ultimii doi ani muriseră 150.000 soldaţi, asta pe lângă victimele de rigoare din rândul civililor. Imaginaţi-vă câţi ar fi murit dacă n-ar fi existat acest armistiţiu! Se poate ca evacuaţilor să nu le fi fost pe plac faptul că localnicii nu aveau acces la această piscină, dar mai probabil e să fi fost doar disperaţi atunci când au transformat-o într-o toaletă publică. M-am alăturat şirului de pişăcioşi care stăteau pe marginea piscinei, apoi m-am întors la terenurile de tenis. Bon şi Linh picoteau cu bărbiile în mâini; doar Duc dormea, în poala mamei lui. M-am lăsat pe vine, apoi m-am lungit pe pământ, am mai fumat o ţigară, şi aşa mai departe până ce, aproape de patru dimineaţa, am auzit că se strigă numărul nostru. Mi-am luat rămas-bun de la fete, care şi-au ţuguiat buzele şi au promis că o să ne întâlnim în Guam.

Am mers de la terenul de tenis până în parcare, unde ne aşteptau două autobuze, care s-au umplut nu doar cu grupul nostru de nouăzeci de evacuaţi, ci cu mai mulţi oameni. Eram în jur de două sute de persoane, iar când Generalul m-a întrebat cine sunt toţi aceştia, eu la rândul meu l-am întrebat pe cel mai apropiat puşcaş marin, care a ridicat din umeri. Nu

sunteţi aşa de mari, aşa că vă punem câte doi pentru unul de-al nostru. O parte din mine a fost intrigată, dar m-am urcat în autobuz în urma nemulţumitului meu General; o altă parte din mine mi-a amintit că noi suntem obişnuiţi să fim trataţi în acest fel. În definitiv, şi noi ne tratam unii pe alţii la fel, înghesuindu-ne sinucigaş, ca nişte încărcături umane, pe motociclete, în autobuze, camioane, lifturi şi elicoptere, ignorând orice recomandare din partea producătorilor acestora şi orice reglementare legală. Atunci era de mirare că alţii ajunseseră să creadă că ne place să călătorim în condiţiile pe care noi de fapt doar ne resemnam să le acceptăm? Dacă am fi americani, nu ne-ar trata aşa, s-a plâns Generalul, care era înghesuit în mine. Aşa este, domnule General, am răspuns şi foarte probabil că aşa era. Autobuzul nostru s-a umplut repede de un miros greu şi de căldura emanată de trupurile pasagerilor care fierseseră în suc propriu afară toată ziua şi toată noaptea; din fericire, drumul până la avionul Hercules C-130 care ne aştepta nu a fost prea lung. Avionul arăta ca un camion de gunoi cu două aripi ataşate şi, întocmai ca orice camion de gunoi, se încărca prin spate, printr-o rampă care a fost lăsată în jos ca să ne primească. Prin această gură enormă am intrat într-un generos tub digestiv, al cărui interior era luminat de o fantomatică lumină verzuie de camuflaj. După ce a coborât din autobuz, Generalul a rămas de o parte a rampei, cu mine lângă el, pentru a-şi privi urcând la bordul avionului familia, subordonaţii şi toţi aparţinătorii acestora, plus încă o sută de oameni pe care nu-i cunoşteam, în timp ce un tehnician le făcea semn cu mâna de pe rampă. Haideţi, nu vă codiţi, i-a spus acesta lui Madame. Bărbatul avea capul acoperit cu o cască de mărimea şi forma unei mingi de baschet. Cuci în buci, doamnă, cuci în buci.

Madame era prea nedumerită ca să fie şocată. În timp ce trecea împreună cu copiii ei încercând să le traducă refrenul fără noimă al tehnicianului, am văzut-o încruntându-se. Apoi am zărit un bărbat care se apropia de rampă, făcând tot ce putea pentru a evita să se uite la ceilalţi, ţinând strâns lipită de pieptul lui scobit o sacoşă de voiaj albastră Pan Am. Îl mai văzusem cu câteva zile înainte, când fusesem acasă la el, în Sectorul Trei. Era un funcţionar de rang mijlociu din Ministerul de Interne. Nu era nici prea înalt, nici prea scund, nici slab, nici gras, nu avea pielea nici prea albă, nici prea smeadă, nu era nici prea inteligent, nici prea prost. Aparţinea unei specii de sub-subsecretari şi probabil că nu avea nici vise, nici coşmaruri, iar mintea îi era la fel de goală cum îi era şi biroul. Mă gândisem de mai multe ori la acel sub-subsecretar din ziua în care ne întâlnisem, dar nu reuşisem să-mi amintesc

chipul lui greu de reţinut. Acum însă, în timp ce urca rampa, l-am recunoscut. Când l-am bătut cu mâna pe umăr, a tresărit şi în cele din urmă şi-a întors spre mine ochii ca de câine chihuahua, prefăcându-se că nu m-a observat. Ce coincidenţă! am spus eu. Nu mă aşteptam să vă întâlnesc în avionul acesta. Domnule General, dacă nu ne-ar fi ajutat acest domn cumsecade, n-am fi reuşit să obţinem locuri în avion. Generalul a dat din cap ţeapăn, zâmbind doar atât cât să-i transmită că nu are de gând să-i mulţumească în vreun fel. A fost plăcerea mea, a şoptit sub-subsecretarul. Trupul subţire îi tremura uşor, iar soţia i se atârnase de braţ. Dacă m-ar fi putut emascula doar din priviri, femeia ar fi plecat cu scrotul meu în poşetă. După ce mulţimea i-a împins pe cei doi înăuntru, Generalul mi-a aruncat o privire şi m-a întrebat: Chiar a fost o plăcere? Într-un fel, am răspuns.

După îmbarcarea tuturor pasagerilor, Generalul mi-a făcut semn să intru înaintea lui. El a fost ultimul care a urcat rampa, intrând în avionul de transport, care nu avea niciun loc pentru şezut. Adulţii s-au aşezat direct pe jos sau pe bagaje, cu copiii cocoţaţi pe genunchi. Cei mai norocoşi nimeriseră lângă nişte grinzi de compartimentare, unde se puteau agăţa de câte o curea din cele pentru fixarea încărcăturii. Contururile din piele şi carne care separau indivizii între ei se contopiseră. Spre deosebire de cei care părăseau ţara în avioane cu locuri rezervate, eram obligaţi la o formă de intimitate subumană. Bon, Linh şi Duc erau undeva pe la mijlocul avionului; la fel şi Madame şi copiii ei. Rampa s-a ridicat încet, apoi s-a blocat cu un mic zgomot, închizându-ne înăuntru ca pe nişte viermi într-o conservă. Împreună cu tehnicianul, eu şi Generalul ne-am rezemat de rampă, cu genunchii în dreptul nasurilor pasagerilor din faţa noastră. Cele patru motoare cu turbopropulsor au pornit cu un zgomot asurzitor; din cauza vibraţiilor produse de ele, rampa a început să zăngăne. Avionul a înaintat hârâind de-a lungul pistei; la fiecare mişcare a lui toţi pasagerii se balansau înainte şi înapoi, de parcă ar fi fost nişte enoriaşi într-o biserică, legănându-se în ritmul unor rugăciuni neauzite. Când avionul a accelerat, m-am pomenit împins în spate; femeia din faţa mea s-a prins cu un braţ de genunchii mei, iar maxilarul i s-a lipit de rucsacul meu, pe care îl ţineam în poală. Pe măsură ce temperatura din avion creştea, ridicându-se la peste patruzeci de grade celsius, creştea şi intensitatea mirosului. Emanam cu toţii o duhoare de transpiraţie, de haine nespălate şi de frică. Singurul loc pe unde pătrundea aerul înăuntru era o uşă deschisă, în faţa căreia stătea un membru al echipajului, într-o poziţie care aducea cu cea a unui chitarist de muzică rock, cu picioarele depărtate. În

locul chitarei electrice cu şase corzi, atârnând în jos până la coapse, omul purta o puşcă M16 şi un încărcător cu douăzeci de cartuşe. În timp ce avionul rula pe pistă, am apucat să văd nişte apărători din ciment care semănau cu nişte conserve gigantice tăiate în două pe lung şi un şir dezolant de avioane de luptă incinerate, avioane cu reacţie distruse, aruncate în aer în timpul atacului la sol de mai devreme, cu aripile jumulite şi împrăştiate primprejur, semănând cu nişte muşte fără aripi. Asupra pasagerilor se lăsase liniştea; cu toţii erau parcă hipnotizaţi de trepidaţii şi de aşteptare. Fără îndoială, se gândeau la acelaşi lucru la care mă gândeam şi eu: La revedere, Vietnam. *Au revoir*, Saigon...

Explozia a fost asurzitoare, iar forţa ei l-a azvârlit pe militarul cu puşca peste pasageri. Acesta a fost ultimul lucru pe care l-am văzut timp de câteva secunde, căci străfulgerarea dinspre uşa deschisă mi-a stins lumina ochilor. Generalul a căzut peste mine, iar eu am căzut peste o grindă şi apoi peste grămada de trupuri ce urlau, civili isterici a căror salivă acră îmi sărea pe faţă. Roţile avionului au scrâşnit pe asfaltul pistei, iar avionul s-a răsucit spre dreapta. Când mi-a revenit vederea, am văzut că prin uşa deschisă năvălea înăuntru o pală de foc. De nimic nu mă temeam mai tare decât că aş putea muri arzând de viu, făcut piure de o elice, ciuruit de o katiuşă, care chiar suna ca numele unui om de ştiinţă siberian nebun, care îşi pierduse câteva degete de la picioare şi nasul din pricina degerăturilor. Mai văzusem rămăşiţe umane arse pe un câmp de lângă Hue şi cadavre carbonizate lipite de metal într-un Chinook[15] prăbuşit. Toţi cei vreo treizeci şi şase de pasageri fuseseră incineraţi de combustibilul din rezervoare, dar le rămăseseră dinţii rânjind într-un fel de rictus permanent, ca de maimuţă; buzele le arseseră, la fel şi carnea de pe faţă; pielea le devenise fină, nepământeană, asemenea prafului de obsidian ars, şi tot părul li se transformase în cenuşă. Era imposibil de spus dacă fuseseră compatrioţi de-ai mei sau chiar dacă fuseseră fiinţe umane. N-aş fi vrut să mor aşa. N-aş fi vrut să mor nicicum, dar cel mai puţin în timpul unui bombardament lansat de artileria camarazilor mei comunişti care deja capturaseră suburbiile Saigonului. O mână mă strângea de piept, amintindu-mi că încă sunt în viaţă. O altă mână mă apucase de o ureche, iar oamenii care ţipau dedesubtul meu se chinuiau să mă dea deoparte de pe ei. Trăgându-mă înapoi ca să încerc să mă ridic, m-am pomenit că mâna mi se sprijină de un cap unsuros, iar trupul îmi este proptit de al Generalului. A urmat o nouă explozie undeva pe pistă; în clipa aceea toată lumea din avion a fost cuprinsă de isterie. Bărbaţi, femei şi copii ţipau ca din gură de şarpe. Deodată avionul nostru şi-a

oprit rotirea într-o poziţie din care, prin ochiul uşii, nu se mai vedea focul, ci doar întunericul. Atunci un bărbat a ţipat: O să murim cu toţii! Înjurând de mama focului, tehnicianul a început să coboare rampa; îndată refugiaţii au început să se împingă înspre ieşire şi m-am pomenit luat de val. Ca să nu fiu călcat în picioare de ceilalţi, mi-am acoperit capul cu rucsacul şi m-am rostogolit pe rampă în jos, dărâmând din picioare câteva persoane. Încă o rachetă a explodat pe pistă la câteva sute de metri în spatele nostru, luminând vreun pogon din pista de decolare şi dând la iveală cel mai apropiat adăpost, o apărătoare din ciment avariată, aflată la cincizeci de metri de pistă. Chiar şi după ce s-a stins explozia, noaptea tulburată nu mai era întunecată. Motoarele din dreapta ale avionului ardeau ca nişte torţe, scuipând jerbe de scântei şi de fum.

Eram în patru labe când Bon m-a înhăţat de cot şi m-a tras după el cu o mână, în timp ce cu cealaltă o trăgea pe Linh. La rândul ei, Linh îl ţinea cu un braţ peste piept pe Duc, care plângea în hohote. Peste pistă cădea o ploaie de rachete şi obuze, un spectacol de lumini apocaliptic, pe fundalul căruia se vedeau refugiaţi alergând spre un zid separator din ciment, poticnindu-se şi împiedicându-se, uitând de valize. Bubuitura şi suflul exploziei celorlalte două motoare rămase i-au răsturnat pe copii de pe picioare şi i-au făcut pe cei mari să se clatine. Cei ce ajunseseră deja la zid ţipau şi îşi ţineau capetele mai jos de brâul de ciment. Am auzit ceva şuierând pe deasupra capetelor noastre, o schijă sau un glonte; m-am aruncat la pământ şi am început să merg târâş. La fel au făcut şi Bon şi Linh, pe al cărei chip se putea citi încordare, dar şi hotărâre. Pe când am reuşit şi noi să ne strecurăm cu chiu, cu vai într-un spaţiu neocupat din spatele separatorului, membrii echipajului opriseră motoarele avionului. Era o uşurare să nu le mai auzim duduitul, dar în schimb puteam auzi că cineva trăgea în noi. Gloanţele ne treceau pe deasupra capetelor şi ricoşau în zidul de ciment. Trăgătorii îşi concentrau focul asupra avionului, care ardea ca un foc de tabără. Sunt ai noştri, a spus Bon, cu genunchii la piept şi cu un braţ în jurul lui Duc, care stătea ghemuit între el şi Linh. Sunt furioşi. Vor şi ei un loc în avion. Nici vorbă, am spus eu, ăştia-s cei din NVA[16], ei au ocupat perimetrul, deşi şi eu credeam că este foarte probabil ca cei care trag să fie chiar oamenii noştri care îşi exprimau astfel frustrările. În clipa aceea au explodat rezervoarele avionului şi o minge de foc a luminat o mare parte a aerodromului. Întorcându-mi faţa dinspre pala de foc, am băgat de seamă că lângă mine stătea întins sub-subsecretarul, funcţionarul civil oarecare, cu faţa aproape lipită de spatele meu, transmiţându-mi prin ochii lui de chihuahua un mesaj

atât de limpede, de parcă ar fi fost titlul unui film pe frontispiciul unui cinematograf. La fel ca acea agentă comunistă şi ca locotenentul de la poarta aeroportului, ar fi fost fericit să mă vadă mort.

Şi chiar meritam să mă urască; în definitiv, în urma vizitei neanunţate pe care i-o făcusem la domiciliu, după ce maiorul acela dubios îmi procurase adresa lui, îl lipsisem pe sub-subsecretar de o grămadă de bani. Este adevărat că am nişte vize, îmi spusese el pe când şedeam în camera lui de zi. Eu şi alţi câţiva colegi le punem la dispoziţia unor persoane pentru a face dreptate. Nu vi se pare nedrept ca numai cei mai privilegiaţi şi mai norocoşi să aibă şansa de a scăpa de aici? Eu am scos nişte sunete aprobatoare. Dacă ar exista dreptate cu adevărat, continuase el, ar putea să plece toţi cei care ar dori, ceea ce cu siguranţă nu se întâmplă. Dar faptul acesta pe mine mă pune într-o postură destul de dificilă. Cine sunt eu să judec cine pleacă şi cine nu? În definitiv, eu sunt doar un secretar care se bucură de o anume apreciere. Dacă v-aţi găsi în situaţia mea, domnule căpitan, dumneavoastră ce aţi face?

Îmi dau seama în ce situaţie vă aflaţi dumneavoastră, domnule. Mă dureau fălcile deja de atâta zâmbit şi abia aşteptam să ajungem la inevitabilul final al jocului, însă până atunci mai era de jucat şi mijlocul partidei, astfel încât să îmi asigur şi eu din punct de vedere moral o acoperire, asemenea unei pături mâncate de molii, pe care el cel puţin şi-o trăsese deja până la bărbie. Fără îndoială, dumneavoastră sunteţi un om respectabil, cu gust şi care respectă valorile. Aici m-am oprit şi am arătat din cap şi spre stânga, şi spre dreapta prin locuinţa lui îngrijită, care trebuia întreţinută cu bani. Pe pereţii din ghips se vedeau câteva şopârle gecko şi câteva obiecte decorative: un ceas, un calendar, o pictură chinezească şi o fotografie colorată a lui Ngo Dinh Diem în zilele lui mai bune, înainte de a fi asasinat pentru convingerea lui că este un preşedinte adevărat, nu o marionetă a americanilor. Acum omuleţul acela în costum alb devenise un sfânt pentru compatrioţii săi vietnamezi catolici, fiindcă avusese parte de o moarte de martir autentic. O fotografie care circulase în toată lumea surprindea umilinţele la care fusese supus; Ngo Dinh Diem apărea acolo cu mâinile şi picioarele legate, cu faţa acoperită de sânge şi cu o pată Rorschach de ţesut cerebral decorând podeaua unui transportor blindat american. Subtextul acestei fotografii era la fel de subtil ca în cazul lui Al Capone: *Nu te pune cu Statele Unite ale Americii*!

Adevărata nedreptate, am spus eu, începând să mă cam înfierbânt, este că în ţara noastră un om onest este nevoit să trăiască în sărăcie. Aşadar, vă rog, permiteţi-mi să măresc mica

primă de apreciere din partea superiorului meu pentru favoarea pe care v-o solicită. Aveţi destule vize disponibile pentru nouăzeci şi două de persoane, nu-i aşa? Nu eram convins că va avea, caz în care planul meu era să-i las o sumă oarecare şi să-i promit că am să mă întorc cu restul mai târziu. Când însă sub-subsecretarul a răspuns afirmativ, am scos plicul cu restul de bani, 4.000 de dolari, care ajungeau doar pentru două vize, asta dacă era generos. Sub-subsecretarul a desfăcut plicul şi a răsfoit teancul de bancnote cu degetul mare, tăbăcit de experienţă. Şi-a dat seama imediat câţi bani erau în plic şi nu erau suficienţi! A lovit obrazul măsuţei de cafea cu mănuşa albă a plicului, apoi, de parcă această expresie a indignării lui nu ar fi fost de ajuns, a mai plesnit obrazul încă o dată. Cum îndrăzniţi să încercaţi să mă mituiţi, domnule?

I-am făcut semn să se aşeze. La fel ca el, şi eu eram prins între ciocan şi nicovală, obligat să fac ceea ce trebuia să fac. Dar dumneavoastră sunteţi în drept să vindeţi aceste vize care nu vă costă nimic şi nici nu sunt ale dumneavoastră, ca să vorbim cinstit? l-am întrebat. Şi nu ar fi drept din partea mea să-l chem pe comandantul poliţiei locale ca să ne aresteze pe amândoi? Şi n-ar fi drept ca acesta să-şi însuşească vizele dumneavoastră şi să se angajeze el însuşi în redistribuirea lor? Aşadar, cea mai dreaptă soluţie ar fi să revenim la situaţia în care eu vă ofer patru mii de dolari pentru nouăzeci şi două de vize, întrucât dumneavoastră, ca să vorbim cinstit, nu ar trebui să deţineţi nici nouăzeci şi două de vize, nici patru mii de dolari. Şi în fond, mâine puteţi să vă întoarceţi la biroul dumneavoastră şi să vă procuraţi cu uşurinţă alte nouăzeci şi două de vize, fiindcă acestea sunt doar nişte hârtii, nu-i aşa?

Dar pentru un birocrat, hârtiile nu sunt niciodată doar nişte hârtii. Hârtiile înseamnă viaţă! În momentul acela omul m-a urât pentru că îi luasem hârtiile şi mă ura şi acum, dar nu-mi făceam nicio problemă. Ceea ce mă deranja în timp ce stăteam ghemuit lângă separatorul acela din ciment era perspectiva unei noi, nefericite aşteptări, doar că de data aceasta fără a avea posibilitatea unei rezolvări clare a situaţiei. Scânteierea soarelui care tocmai începea să răsară mi-a adus o oarecare alinare, dar în lumina aceea albăstruie, liniştitoare, pista de decolare ni se înfăţişa într-o stare deplorabilă, plină de crăpături şi gropi de la exploziile rachetelor şi ale salvelor de artilerie. În mijlocul ei zăcea avionul nostru C-130, un morman de fiare carbonizate încă fumegând, emanând un miros foarte puternic de combustibil. Între noi şi tăciunii avionului erau împrăştiate o mulţime de grămăjoare negre, care încet-încet au prins contur, devenind geamantane şi valize, cele abandonate în fuga noastră nebună, unele dintre ele desfăcute, revărsându-

şi măruntaiele în toate părţile. Soarele continua să se înalţe pe cer, ca ridicat de o cremalieră, dinte cu dinte, iar lumina devenea tot mai necruţătoare şi mai intensă, până ce ajunse să ne ardă retinele precum o lampă de interogatoriu, ştergând orice urmă de umbră. Ţintuiţi la pământ în partea de est a separatorului, oamenii au început să pălească şi să se ofilească, primii fiind bătrânii şi copiii. Apă, mami, a spus Duc. Linh nu a putut să-i spună decât: Nu, dragul meu, nu avem apă, dar o să primim cât de curând.

Chiar la ţanc, în clipa aceea pe cer a apărut un alt avion Hercules, apropiindu-se atât de repede şi de abrupt, de ai fi zis că la manşă se află un pilot kamikaze. Avionul, tot un C-130, a aterizat pe o pistă mai îndepărtată cu un scrâşnet de cauciucuri. Dinspre evacuaţi s-a înălţat un murmur. Dar în momentul în care avionul a cotit, apropiindu-se ca din întâmplare, traversând pistele care îl despărţeau de noi, murmurul s-a transformat în urale. Apoi am mai auzit ceva. Când mi-am ridicat cu mare precauţie capul deasupra separatorului, am văzut ieşind din umbra hangarelor şi dintre apărătorile de ciment, pe unde probabil că stătuseră ascunşi, zeci, poate chiar sute de puşcaşi marini, soldaţi, poliţişti militari, piloţi ai forţelor aeriene, personal de bord, mecanici, toţi angajaţii aerodromului împreună cu ariergarda, toţi refuzând să fie eroi şi să fie sacrificaţi. Observând că au concurenţă, evacuaţii s-au repezit ca loviţi de streche către avion, care, întorcând pe loc, se oprise pe pistă la cincizeci de metri de noi şi îşi coborâse rampa din spate, într-un gest de invitaţie nu grozav de subtil. Generalul împreună cu familia lui alergau în faţa mea, Bon şi familia lui în urma mea, şi împreună formam coada masei de evacuaţi disperaţi.

Primul dintre evacuaţi deja începuse să urce pe rampă în fugă în momentul în care am auzit sâsâitul katiuşelor, urmat după o clipă de o explozie marcând detonarea primei rachete pe o pistă mai îndepărtată. Gloanţele ne şuierau pe deasupra capetelor. De data aceasta am auzit lătratul foarte distinct al puştilor AK-47 alături de ţăcănitul puştilor M16. Sunt deja în jurul aeroportului! a strigat Bon. Ne era limpede tuturor că acest Hercules va fi ultimul avion care va mai putea decola de pe aeroport, dacă într-adevăr avea să mai reuşească să decoleze, cu unităţile comuniste atât de aproape. Oamenii au început din nou să ţipe de frică. În timp ce alergau pe rampă în sus cât de repede puteau, undeva în capătul mai îndepărtat al separatorului a decolat ţiuind un mic avion de luptă, un Tiger cu botul ascuţit, urmat de un elicopter Huey, duduind în preajma lui, cu uşile larg deschise prin care se vedeau cei mai bine de o duzină de soldaţi înghesuiţi înăuntru. Ce mai

rămăsese din forţele militare prezente în aeroport erau evacuate cu toate aparatele de zbor care se mai găseau. În timp ce Generalul îi împingea pe cei din faţa lui ca să le facă vânt pe rampă în sus, iar eu îl împingeam pe General, din stânga mea a decolat un avion de atac bifuzelat Shadow. L-am urmărit cu coada ochiului. Shadow-ul arăta foarte caraghios; avea o carlingă grea suspendată între cele două, dar nimic nu mi s-a mai părut amuzant când am văzut dâra de fum lăsată de proiectilul ce căuta căldura, croindu-şi parcă drum nesigur în sus, până ce vârful lui arzător a sărutat Shadow-ul la mai puţin de treizeci de metri distanţă de noi. Cele două jumătăţi ale avionului şi echipajul s-au făcut fărâme şi au căzut pe pământ, pulverizate ca un taler din ceramică. Evacuaţii au ţipat din nou şi s-au îmbrâncit şi mai tare, încercând să urce cât mai repede în avion.

În momentul în care Generalul a pus piciorul pe rampă, m-am oprit să-i las pe Linh şi pe Duc să treacă înaintea mea. Cum nu apăreau, m-am întors şi am văzut că nu mai erau în urma mea. Urcă în avion! a răcnit tehnicianul lângă mine, căscând gura atât de tare, încât jur că i-am văzut şi amigdalele vibrând. Prietenii tăi nu mai sunt, omule! La douăzeci de metri în urma mea, Bon, îngenuncheat pe pistă, o strângea pe Linh la piept. Pe bluza ei albă apăruse o inimă roşie care tot creştea. În momentul acela între noi a şuierat un glonte, apoi a lovit asfaltul pistei, ridicând un nor de praf de ciment. Gura mi s-a uscat iască. Mi-am aruncat rucsacul spre tehnician şi am alergat cât am putut spre Bon şi Linh, sărind peste geamantanele abandonate pe pistă. Am derapat ultimii doi metri, cu picioarele înainte, julindu-mi pielea de pe mâna stângă şi de pe cot. Bon scotea nişte sunete cum nu mai auzisem în viaţa mea, nişte urlete de durere groase, guturale. Între el şi Linh zăcea Duc, cu ochii daţi peste cap, iar când l-am dezlipit pe Bon de soţia lui, am văzut pieptul lui Duc, o masă de carne însângerată; acelaşi glonte care îi sfâşiase lui pieptul lovise şi pieptul mamei lui. Printre vaietele tot mai ascuţite ale elicelor, Generalul şi tehnicianul îmi strigau ceva, dar nu înţelegeam ce spun. Să mergem! am strigat, trăgându-l pe Bon de mânecă. Toţi pleacă! Dar Bon nici nu s-a clintit, ţintuit pe loc de durere. Nu mai aveam ce face; i-am tras un pumn în falcă destul de tare ca să-l pun la pământ şi să-l fac să-i dea drumul soţiei lui. Apoi i-am smuls-o pe Linh din braţe. În clipa aceea Duc a căzut pe asfalt; capul i se bălăngănea. Bon a strigat ceva neinteligibil, în timp ce eu alergam către avion, cu trupul lui Linh aruncat peste umăr, fără să scot niciun sunet. Trupul ei se tot lovea de al meu şi îi simţeam sângele, fierbinte şi umed, pe umăr şi pe gât.

Generalul şi tehnicianul erau pe rampă şi îmi făceau semne în timp ce avionul se punea deja în mişcare, îndreptându-se spre o porţiune de pistă liberă. Proiectilele de katiuşe veneau mereu, când la foc automat, când câte una. Alergam cât puteam de repede, cu pieptul strâns nod, iar când am ajuns la rampă, i-am aruncat-o pe Linh Generalului, care a prins-o de braţe. Atunci a ajuns lângă mine şi Bon, alergând, şi i l-a întins pe Duc cu amândouă mâinile tehnicianului, care l-a luat cât de uşor a putut, deşi, după cum i ce clătina capul copilului dintr-o parte într-alta, nu mai avea nicio importanţă. După ce i l-a dat pe Duc tehnicianului, Bon a început să-şi încetinească alergarea; cu capul lăsat în pământ, plângând, parcă agoniza. L-am apucat de cot şi cu o ultimă sforţare l-am azvârlit cu faţa în jos pe rampă, unde tehnicianul l-a apucat de guler şi l-a tras înăuntru. Apoi am sărit şi eu înainte cu braţele întinse. Am aterizat cu obrazul pe nisipul, murdăria şi praful de pe jos, iar coastele mi s-au izbit de marginea rampei, în timp ce cu picioarele încă băteam aerul. Avionul începea deja să alunece pe pistă, prinzând viteză. Generalul a tras de mine până am ajuns cu genunchii pe marginea rampei, apoi până m-am târât înăuntru, în siguranţă. În urma mea rampa s-a ridicat, închizându-se. Rămăsesem înghesuit între General, într-o parte, şi trupurile fără viaţă ale lui Duc şi Linh în cealaltă parte, cu un zid uman format din evacuaţi împingându-ne din faţă. În timp ce avionul se înălţa spre cer, înclinându-se foarte tare, un zgomot teribil se înălţa împreună cu el, un zgomot pe care îl auzeam nu doar prin metalul tensionat, ci şi prin uşa laterală deschisă, unde stătea un soldat cu o puşcă M16 la şold, trăgând rafale de câte trei gloanţe. Peticele de peisaj care se zăreau prin uşa aceea deschisă, alcătuite din câmpuri şi clădiri, s-au înclinat şi s-au răsucit când avionul a virat brusc. În momentul acela mi-am dat seama că sunetul acela teribil nu venea numai dinspre motoare, ci şi dinspre Bon, care se dădea cu capul de rampă şi urla, nu ca şi când ar fi fost sfârşitul lumii, ci ca şi când cineva i-ar fi scos ochii din orbite.

Capitolul 4

La scurt timp după ce am aterizat în Guam, a sosit o ambulanţă verde care a luat cadavrele celor doi. L-am pus pe Duc pe o targă. Cu fiecare minut trupuşorul lui se făcuse tot mai greu în braţele mele, dar nu m-a lăsat inima să-l aşez pe asfaltul murdar al pistei. După ce sanitarii l-au înfăşurat într-un cearşaf alb, i-au desfăcut lui Bon braţele din jurul lui Linh şi au acoperit-o şi pe ea, după care i-au urcat, atât pe mamă, cât şi pe copil în ambulanţă. Am plâns şi eu, dar nici pe departe aşa de tare ca Bon, care parcă trebuia să-şi plângă toate lacrimile pentru tot restul vieţii. Am continuat să plângem amândoi în timp ce eram transportaţi cu camioanele la Tabăra din Asan, unde, graţie Generalului, am fost cazaţi în nişte barăci de-a dreptul luxoase în comparaţie cu corturile care îi aşteptau pe ceilalţi nou-veniţi întârziaţi. Nemişcat pe priciul lui, Bon nu avea să-şi mai amintească nimic despre evacuarea noastră, care a fost arătată şi la televizor în după-amiaza aceea şi în ziua următoare. Nu avea să-şi amintească nici cum, în barăcile şi corturile oraşului provizoriu în care fuseserăm cazaţi, mii de refugiaţi se tânguiau de parcă ar fi participat la o înmormântare, înmormântarea naţiunii lor, decedată prea devreme, aşa cum se întâmplase şi cu altele, la frageda vârstă de douăzeci şi unu de ani.

Alături de familia Generalului şi de celelalte sute de familii din barăci, am privit scenele lipsite de glorie înfăţişând elicopterele care aterizau pe acoperişurile unor clădiri din Saigon, evacuând refugiaţii pe punţile portavioanelor. În ziua care a urmat, după ce tancurile comuniste au intrat în palatul prezidenţial spulberând porţile, trupele comuniste au înălţat pe acoperişul palatului stindardul Frontului de Eliberare Naţională. Pe măsura desfăşurării catastrofei, în interiorul conductelor din creierul meu au început să se depună calciul şi calcarul memoriei ultimelor zile ale republicii condamnate la pieire. Ceva mai avea însă să se adauge în seara aceea când, după puiul la cuptor cu fasole verde de la cină, care multora dintre refugiaţi li s-au părut o mâncare exotică, imposibil de mâncat, copiii fiind de altfel singurii din cantină care aveau poftă de mâncare. Statul la coadă ca să ne predăm tăvile spălătorilor de vase a fost lovitura de graţie pe care am primit-o, o lovitură în urma căreia deveneam nu cetăţeni ai unei ţări suverane, ci nişte refugiaţi apatrizi, aflaţi pentru moment sub protecţia armatei americane. După ce a aruncat la gunoi fasolea verde, de care nici măcar nu se atinsese, Generalul s-a

uitat la mine şi mi-a spus: Căpitane, poporul are nevoie de mine. Am să merg în mijlocul lor, să le mai ridic moralul. Să mergem! Da, domnule General, am spus, nu prea optimist în legătură cu şansele lui de a ridica moralul cuiva, dar fără să iau în calcul nici posibilele complicaţii. În rândurile soldaţilor, care erau antrenaţi să accepte tot felul de abuzuri, era destul de uşor să împrăştii gunoiul încurajării. Ceea ce însă nu luaserăm noi în seamă era că majoritatea refugiaţilor erau civili.

Acum, gândindu-mă în urmă, cred că am avut noroc că nu eram îmbrăcat în uniformă, care se pătase de sângele lui Linh. O schimbasem cu o cămaşă în carouri şi cu pantalonii de bumbac pe care îi aveam în rucsac. Dar Generalul, care îşi pierduse bagajul în aeroport, încă avea stelele pe guler. Dincolo de zona barăcilor, în oraşul format din corturi, puţină lume îl cunoştea pe General după chip. Ceea ce au văzut civilii au fost doar uniforma şi gradul lui, iar când Generalul le-a dat bineţe şi i-a întrebat cum o duc, ei i-au răspuns cu o tăcere apăsătoare. Uşoara cută dintre sprâncenele lui şi râsul lui şovăielnic mi-au dat de ştire că nu pricepea ce se întâmplă. Neliniştea mea sporea cu fiecare pas, pe măsură ce înaintam pe cărarea de pământ dintre corturi, cu ochii civililor aţintiţi asupra noastră şi cu acea linişte deplină din jur. Abia parcurseserăm o sută de metri în interiorul oraşului de corturi când a apărut primul semn al asaltului, sub forma unui papuc drăgălaş, care a zburat de undeva, din flanc, şi l-a izbit pe General în tâmplă. Generalul a încremenit. Am încremenit şi eu. Atunci s-a auzit glasul aspru al unei bătrâne croncănind: Ia uitaţi-vă la eroul nostru! Ne-am întors spre stânga şi am văzut singura persoană care ne-ar fi putut ataca şi împotriva căreia nu exista posibilitate de apărare, o cetăţeană în vârstă, furioasă, pe care nu o puteam doborî, dar nici nu ne puteam retrage din calea ei. Unde este soţul meu? a urlat ea, desculţă, cu al doilea papuc în mână. De ce voi sunteţi aici, iar el nu este? N-ar trebui să apăraţi şi voi ţara chiar cu preţul vieţii, aşa cum face el?

Şi l-a izbit pe General peste bărbie cu papucul. Atunci din spatele ei, din cealaltă parte, din spatele nostru, o mulţime de femei, tinere şi bătrâne, în putere sau infirme, s-au apropiat de noi, înarmate cu pantofi şi papuci, cu umbrele şi bastoane, cu pălării de soare şi cu pălării conice. Unde e fiul meu? Unde e tatăl meu? Unde e fratele meu? Generalul s-a aplecat şi şi-a acoperit capul cu braţele, în timp ce Furiile îl loveau, sfâşiindu-i uniforma şi carnea de pe el. Nu am scăpat nici eu tocmai nevătămat, căci m-au nimerit câteva încălţări azvârlite de femei şi am încasat câteva lovituri de baston şi de umbrelă. Femeile se împingeau în mine ca să ajungă la General, care,

atacat cu atâta violenţă, se lăsase în genunchi. Şi nu erau ele de vină pentru izbucnirea aceasta de mânie, căci premierul nostru cel cu gură mare ieşise la radio cu o zi înainte, cerându-le soldaţilor şi celorlalţi cetăţeni să lupte până la ultimul om. Era inutil să mai remarci că premierul, care era şi mareşalul forţelor aeriene şi care nu trebuia confundat cu preşedintele decât în privinţa lipsei de scrupule şi a vanităţii sale, o ştersese şi el cu un elicopter la scurtă vreme după difuzarea acelui mesaj eroic al său. Şi n-ar fi ajutat la nimic nici dacă le-ai fi explicat femeilor că Generalul de faţă nu avea în subordine soldaţi din armată, ci răspundea de poliţia secretă, ceea ce n-ar fi fost în măsură să-i facă pe civili să-l îndrăgească. În orice caz, doamnele nu ascultau nimic, preferând să ţipe şi să înjure. M-am strecurat printre femeile care ne înconjuraseră pe mine şi pe General, protejându-l cu propriul meu corp şi încasând şi alte lovituri şi flegme până ce am reuşit să-l scot la liman. Plecaţi! am strigat atunci în urechea lui, făcându-i vânt în direcţia corectă. Pentru a doua zi la rând alergam ca să ne salvăm pielea, dar cel puţin ceilalţi locuitori ai oraşului de corturi ne-au lăsat în pace, neatingându-ne cu nimic altceva decât cu nişte priviri dispreţuitoare şi cu huiduieli: Secăturilor! Ticăloşilor! Laşilor! Bastarzilor!

Eu eram obişnuit cu astfel de atacuri neplăcute, dar Generalul nu era. Când în sfârşit ne-am oprit în faţa barăcilor noastre, se vedea pe chipul lui că era îngrozit. Hainele îi erau răvăşite, stelele de pe guler îi fuseseră smulse, mânecile îi erau sfâşiate, jumătate din nasturi îi lipseau, iar din zgârieturile de pe obraz şi de pe gât îi curgea sânge. Nu pot intra în baracă în halul ăsta, a spus el în şoaptă. Aşteptaţi-mă la duşuri, domnule General, i-am spus. Am să vă găsesc eu nişte haine noi. Am confiscat o cămaşă şi o pereche de pantaloni de rezervă de la ofiţerii din barăci, spunându-le că vânătăile şi hainele rupte le-am căpătat în urma unei ciondăneli cu afurisiţii din Serviciul de Siguranţă al Armatei, concurenţii noştri. Când am ajuns la duşuri, l-am găsit pe General în faţa unei chiuvete. Se spălase; pe faţă nu-i mai rămăsese nicio urmă a incidentului, în afară de ruşine.

Domnule General...

Taci! Singura persoană la care se uita era el însuşi, în oglindă. Doresc să nu discutăm niciodată despre asta.

Şi nu am discutat niciodată.

În ziua următoare i-am îngropat pe Linh şi pe Duc. Peste noapte trupurile lor reci zăcuseră la morga forţelor navale, iar cauza decesului era acum oficială: un singur glonte de tip

necunoscut. În mintea lui Bon glontele acela avea să se tot învârtă mereu în jurul propriei axe, urmărindu-l şi bântuindu-l, fiindcă existau şanse egale să fi fost tras de un tovarăş sau de un inamic. Bon a purtat o eşarfă albă de doliu legată pe cap, o fâşie de material ruptă dintr-un cearşaf. După ce am aşezat micul sicriu al lui Doc deasupra sicriului în care se afla mama lui, astfel încât amândoi să împartă aceeaşi casă pentru eternitate, Bon s-a aruncat în mormânt deasupra lor. De ce? a urlat el, cu obrazul lipit de cutia de lemn. De ce ei? De ce nu eu? De ce, Dumnezeule? Plângând eu însumi, am intrat în groapă şi am încercat să-l liniştesc. După ce l-am ajutat să iasă de acolo, am aruncat împreună pământ pe cele două sicrie, în timp ce Generalul, Madame şi un preot extenuat se uitau la noi în linişte. Muriseră nevinovaţi amândoi, mai ales finul meu, care probabil avea să fie singurul „fiu” pe care aveam să-l am vreodată. Cu fiecare lovitură a lopeţii de fier în mica grămadă de pământ argilos care aştepta să fie turnat înapoi în groapa din care fusese scos, încercam să cred că acelea nu erau cu adevărat două trupuri lipsite de viaţă, ci erau doar nişte cârpe lepădate de emigranţii care călătoreau către un tărâm aflat mai încolo de marginea hărţii, în locul în care locuiau îngerii. Tatăl meu, sacerdotul, aşa credea, dar eu nu puteam crede asta.

În următoarele câteva zile n-am făcut decât să plâng şi să aştept. Uneori, pentru variaţie, întâi aşteptam şi apoi plângeam. Tocmai pe când această autoflagelare începea să mă epuizeze, am fost luaţi şi mutaţi în Tabăra Pendleton din San Diego, California, de data aceasta cu un avion de linie, în care am ocupat un scaun adevărat, lângă o fereastră adevărată. Ne aştepta o altă tabără de refugiaţi, dar gradul mai mare de confort de aici dovedea că deja începeam să profităm de Visul American. În timp ce în Guam majoritatea refugiaţilor trăiau în corturi ridicate la repezeală de puşcaşii marini, în Tabăra Pendleton stăteam cu toţii în barăci şi beneficiam de un curs riguros de pregătire intensivă, în scopul deprinderii culturii americane. De acolo, în vara anului 1975, i-am trimis prima scrisoare în Paris mătuşii lui Man. Desigur, compunându-mi scrisorile, eu mă adresam lui Man. Dacă începeam o scrisoare cu câteva subiecte asupra cărora convenisem (vremea, starea mea de sănătate, starea de sănătate a mătuşii, politica Franţei), atunci el avea să ştie că printre rânduri scrisesem încă un mesaj cu cerneală invizibilă. Dacă această introducere lipsea, atunci însemna că altceva în afară de ceea ce se vedea cu ochiul liber nu mai era. Dar în acel prim an pe care l-am petrecut în America nu a fost nevoie să scriu prea multe mesaje codificate, fiindcă de regulă militarii aflaţi în exil nu sunt încă în situaţia

de a pune la cale o contralovitură. Erau doar nişte informaţii utile, dar nu lucruri secrete.

Dragă mătuşă, i-am scris, prefăcându-mă că mă adresam mătuşii mele, *regret că în primele mele rânduri după atâta vreme trebuie să-ţi comunic un lucru atât de îngrozitor*. Bon nu era deloc într-o stare bună. Noaptea, când zăceam pe priciul meu şi nu puteam pune geană pe geană, îl simţeam întorcându-se şi zvârcolindu-se în patul de deasupra mea. Amintirile îl ardeau de viu. Îmi dădeam seama ce fel de amintiri pâlpâiau sub ţeasta lui: chipul lui Man, fratele nostru de cruce, pe care era convins că-l abandonaserăm, şi chipurile lui Linh şi Duc, sângele lor pe mâinile lui şi pe ale mele, la modul cel mai propriu. Dacă nu l-aş fi tras în fiecare zi jos din pat şi nu l-aş fi târât după mine până la cantină, unde mâncam un *chow* fără gust în jurul unor mese comune, Bon ar fi murit de inaniţie. În vara aceea ne-am îmbăiat împreună cu alte mii de oameni în duşuri fără cabine şi am locuit în barăci împreună cu nişte străini. Nici Generalul nu era scutit de astfel de experienţe. Îmi petreceam o grămadă de timp împreună cu el în baraca în care locuia cu Madame şi cei patru copii ai lor, dar şi cu alte trei familii. Ofiţeri inferiori şi copii neastâmpăraţi, a început el să bombăne el în timpul uneia dintre vizitele pe care i le-am făcut. Ce-am ajuns! Nişte cearşafuri atârnate pe frânghii împărţeau barăcile în mai multe locuinţe familiale, dar acele cearşafuri nu puteau menaja urechile delicate ale lui Madame şi ale copiilor. Animalele astea fac sex şi ziua, şi noaptea, a mormăit el. Şedeam împreună pe treptele de ciment din faţa barăcii. Fumam fiecare câte o ţigară şi sorbeam din câte o cană de ceai. Asta beam în loc de alcool de orice fel, fie şi din cel mai ieftin. Nu au nicio ruşine! În faţa propriilor copii şi a copiilor mei! Ştii ce m-a întrebat fiica mea zilele trecute? Tati, ce înseamnă prostituată? Văzuse o femeie care se vindea pe la latrine!

Vizavi, de cealaltă parte a aleii, în alte barăci, o ceartă care începuse cu tot felul de injurii aruncate între doi soţi s-a transformat brusc într-o bătaie în toată regula. Noi nu am văzut nimic, dar am auzit o palmă plesnită pe pielea cuiva, un sunet imposibil de confundat, urmat imediat de un urlet de femeie. În curând în faţa uşii barăcii s-a adunat o mică mulţime de oameni. Generalul a oftat. Animale! Dar printre toate astea am primit şi o veste bună.

Generalul a scos din buzunar un articol decupat dintr-un ziar şi mi l-a întins. Îţi aminteşti de el? S-a împuşcat. Şi asta e vestea cea bună? am întrebat, frământând articolul între degete. A fost un erou, a spus Generalul, sau cel puţin aşa i-am scris mătuşii mele. Articolul era mai vechi; fusese publicat la

câteva zile după căderea Saigonului şi îi fusese trimis Generalului de către un prieten dintr-o altă tabără de refugiaţi, din Arkansas. Punctul central al articolului îl constituia fotografia unui bărbat mort, care zăcea pe spate la baza monumentului unde se oprise Generalul să salute. Parcă se aşezase să se odihnească la soare într-o zi caniculară, privind la cerul trist ca un cântăreţ de jazz, doar că dedesubtul pozei scria că bărbatul se sinucisese. În timp ce noi ne îndreptam spre Guam iar în oraş intrau deja tancurile, locotenent-colonelul venise la monument, îşi scosese pistolul de serviciu şi-şi trăsese un glonte în capul pe jumătate pleşuv.

Un adevărat erou, am spus eu. Avea o soţie şi câţiva copii, nu-mi amintesc exact câţi. N-aş putea spune nici că îmi plăcea de el, nici că-mi displăcea, dar atunci când întocmisem lista cu evacuaţii, pe el nu-l trecusem pe listă. Un sentiment de vinovăţie uşor ca o pană mi-a gâdilat ceafa. N-aş fi crezut că ar fi capabil de aşa ceva, am adăugat. Dacă ştiam...

Dacă ştia oricare dintre noi... Dar cine să poată şti? Nu-ţi mai face procese de conştiinţă. Am văzut mulţi oameni murind sub ochii mei. Am suferit pentru fiecare dintre ei, dar moartea face parte din meseria noastră. Într-o zi o să ne vină şi nouă rândul, nu ştii niciodată. Hai mai bine să ni-l amintim ca pe un martir, aşa cum este.

Am ciocnit cănile de ceai în amintirea Locotenent-colonelului. Cu excepţia acestui fapt singular, din câte ştiu eu cel puţin, locotenent-colonelul nu se dovedise niciodată a fi un erou. Poate că şi Generalul simţea la fel, fiindcă îndată a spus: Cu siguranţă că ne-ar fi fost de folos dacă era viu.

Pentru ce?

Ca să-i ţină pe comunişti sub observaţie. Aşa cum probabil că şi ei ne ţin pe noi sub observaţie. Te-ai gândit vreodată la asta?

Că ei ne ţin sub observaţie?

Exact. Există simpatizanţi şi spioni în rândurile noastre. Agenţi sub acoperire.

Posibil, am spus eu, simţind cum mi se umezesc palmele. Sunt destul de alunecoşi şi de inteligenţi ca să facă aşa ceva.

Şi cine crezi că s-ar preta la aşa ceva? Generalul s-a uitat la mine insistent, sau poate că se uita cu suspiciune. Îşi ţinea cana în mână, iar eu am continuat să fiu atent la ea cu coada ochiului în clipa când ni s-au încrucişat privirile. Dacă încerca să-mi dea în cap cu cana, aveam o jumătate de secundă să reacţionez. Viet Cong[17] are agenţi peste tot, a continuat el. E logic să aibă un agent şi printre noi.

Credeţi că s-ar putea ca vreunul dintre oamenii noştri să fie spion? De acum singura parte a corpului prin care nu

transpiram erau ochii. Să fie careva dintre agenţii de informaţii? Sau cineva dintre militari?

Nu-ţi vine nimeni în minte? Ochii lui nu-i slăbeau pe ai mei nicio clipită, în timp ce mâna îi rămânea încleştată pe cană. Eu mai aveam în cana mea doar o înghiţitură de ceai rece şi în clipa aceea am sorbit-o. Dacă mi-ar fi radiografiat cineva craniul, în el s-ar fi văzut un hamster alergând frenetic într-o roată, încercând să genereze idei. Dacă spuneam că nu bănuiesc pe nimeni, când era limpede că el avea nişte bănuieli, ar fi fost rău pentru mine. În imaginaţia unui paranoic numai un spion neagă existenţa spionilor. Aşa că trebuia să numesc un suspect, o persoană care să-i abată atenţia de la povestea asta, dar care să nu fie spion de fapt. Prima persoană care mi-a venit în minte a fost maiorul cel gurmand, iar numele lui a avut efectul scontat.

El? a întrebat Generalul, încruntându-se, luându-şi în sfârşit privirea de la mine şi aţintindu-şi-o în schimb asupra încheieturilor degetelor. Sugestia mea destul de puţin plauzibilă îl distrăsese într-adevăr. Dar e aşa de gras, că are nevoie de oglindă ca să-şi poată vedea buricul. Căpitane, cred că de data asta instinctul te înşală.

Se prea poate, am spus, prefăcându-mă stânjenit. I-am dat Generalului pachetul meu de ţigări ca să-i abat atenţia şi mai tare şi m-am întors la baraca mea ca să-i raportez pe scurt mătuşii mele conversaţia pe care o avusesem cu el, mai puţin părţile neinteresante, cele cu frica mea, cu tremuratul, cu transpiratul etc. Din fericire, n-am mai rămas mult timp în tabără, unde nu existau prea multe lucruri care să-i îndulcească Generalului furia. La scurt timp după ce ajunsesem în San Diego, îi scrisesem fostului meu profesor, Avery Wright Hammer, cerându-i ajutorul pentru a putea părăsi tabăra. Profesorul fusese coleg de cameră în facultate cu Claude. El era cel căruia Claude îi povestise despre un tânăr student vietnamez de viitor care avea nevoie de o bursă pentru a putea veni să studieze în America. Profesorul Hammer nu doar că îmi găsise o bursă, dar ulterior devenise omul de la care am învăţat cel mai mult după Claude şi Man. A fost profesorul care mi-a îndrumat studiile americane şi a fost de acord să se aventureze în afara ariei lui de competenţă pentru a fi coordonatorul lucrării mele de licenţă, *Mit şi simbol în literatura lui Graham Greene.* Acum acelaşi om atât de cumsecade a trecut încă o dată la acţiune în interesul meu, oferindu-se să-mi fie sponsor şi, pe la mijlocul verii, mi-a făcut rost de o slujbă în cadrul catedrei de Studii Orientale, ba chiar a organizat pentru mine o colectă printre foştii mei profesori, un gest minunat, care m-a mişcat profund. Cu suma pe care a

adunat-o el, după cum i-am scris mătuşii mele la sfârşitul verii, mi-am plătit biletul de autobuz până la Los Angeles, cazarea pentru câteva nopţi la un motel, avansul pentru închirierea unui apartament în apropiere de Cartierul Chinezesc şi un Ford ’64 la mâna a doua. Odată instalat, m-am interesat pe la bisericile din cartier dacă nu s-ar găsi cineva care să-l sponsorizeze şi pe Bon, căci organizaţiile religioase sau caritabile dovediseră înţelegere faţă de situaţia dificilă în care se aflau refugiaţii. Am ajuns astfel la Biserica Profeţilor Eterni care, în ciuda numelui ei impresionant, vindea obiecte bisericeşti prin intermediul unui magazin la stradă, flancat de un atelier de reparaţii auto şi un spaţiu vacant populat de câţiva adepţi ai heroinei. Cu un minim efort de convingere şi cu o mică donaţie în bani, rubicondul pastor Ramon, sau R-r-r-r-amon, cum mi se prezentase, a fost de acord să fie sponsorul şi angajatorul formal al lui Bon. În septembrie, chiar înainte de începutul anului universitar, eu şi Bon eram deja împreună în sărăcia cu ştaif a apartamentului nostru. Apoi, cu ce mai rămăsese din banii de la sponsorul meu, am mers la o casă de amanet din centru şi am cumpărat lucrurile strict necesare care ne mai lipseau, şi anume un radio şi un televizor.

Şi Generalul împreună cu Madame au ajuns tot în Los Angeles, fiind sponsorizaţi de cumnata unui colonel american care fusese cândva consilierul Generalului. În locul vilei, închiriaseră un bungalou în partea ceva mai puţin elegantă a oraşului, partea mai flască a pântecelui oraşului, nu departe de Hollywood. În lunile care au urmat, ori de câte ori am trecut pe la ei, după cum îi scriam mătuşii mele, l-am găsit pe General încă împotmolit într-o depresie adâncă. Era şomer şi nu mai era nici general, deşi toţi foştii lui subordonaţi i se adresau la fel ca înainte. Cât durau vizitele noastre, amesteca de-a valma băuturi, bere şi vin de doi bani, de mai multe feluri, lucru stânjenitor, fiindcă după aceea începea să penduleze între furie şi melancolie, aşa cum îmi închipuiam că făcea în zilele acelea şi Richard Nixon nu prea departe de locul în care ne aflam noi. Uneori sentimentele acestea îl înecau de-a dreptul şi mă temeam că voi fi nevoit să-i aplic manevra Heimlich. Nu că n-ar fi avut ce face toată ziua, dar Madame era cea care găsise şcoli pentru copii, cea care scria cecurile pentru plata chiriei, făcea cumpărăturile, gătea, spăla vasele, curăţa băile, ba chiar găsise şi o biserică – pe scurt, ea preluase toate corvezile casnice pe care până atunci, cât timp trăise cocoloşită, le făcuse altcineva în locul ei. Madame se ocupa de toate aceste sarcini cu o graţie întunecată, devenind în curând dictatorul rezident al casei, în timp ce Generalul era o simplă marionetă care din când în când mai răcnea la copii ca un leu prăfuit

dintr-o grădină zoologică, un leu care trece prin criza vârstei de mijloc. Aşa au trăit mare parte din an, până ce linia de credit a răbdării lui Madame a ajuns la limită. Nu eram la curent cu discuţiile pe care probabil că le avuseseră, dar într-o zi, pe la sfârşitul lunii aprilie, am primit o invitaţie la deschiderea oficială a noii afaceri a Generalului de pe Hollywood Boulevard, un magazin specializat în spirtoase, a cărui existenţă, în ochiul ciclopic al Fiscului, semnifica faptul că Generalul cedase în sfârşit în faţa unuia dintre principiile de bază ale Visului American. Nu doar că trebuia să-şi câştige traiul, dar trebuia să şi plătească la stat pentru asta, aşa cum făceam şi eu din postul de angajat ursuz al catedrei de Studii Orientale.

Treaba mea la serviciu era să acţionez ca primă linie de apărare împotriva studenţilor care doreau să obţină audienţe la secretară sau la şeful de catedră. Unii dintre studenţi îmi spuneau pe nume, deşi nu ne întâlniserăm niciodată. Devenisem o mică vedetă în campus în urma unui articol de fond publicat în ziarul studenţilor în care eram înfăţişat drept absolvent al colegiului, înscris în „Lista decanului”[18] şi în Cartea de onoare, singurul student vietnamez din toate timpurile al colegiului, iar mai nou refugiat salvat din Vietnam. În articol se menţiona că fusesem şi în armată, dar informaţia aceasta nu era tocmai exactă. Ce anume făceai acolo? mă întrebase jurnalistul în devenire, un student agitat din al doilea an care purta aparat ortodontic şi avea urme de dinţi pe creionul HB. Eram intendent, am răspuns. O îndeletnicire foarte plictisitoare. Trebuia să ţin evidenţa aprovizionării cu materiale şi a raţiilor, să mă asigur că toţi soldaţii au uniforme şi bocanci. Şi ai ucis vreodată un om? Nu, niciodată. Şi acesta era adevărul adevărat, chiar dacă restul interviului nu era chiar atât de adevărat. Un campus universitar nu era un loc bun ca să-mi mărturisesc istoricul militar. Întâi fusesem ofiţer de infanterie în Armata Republicii Vietnam, şi aici începusem să lucrez în subordinea Generalului, pe vremea când acesta era doar colonel. Apoi, când a fost făcut general şi a preluat şefia Poliţiei Naţionale, unde trebuia implementată o anume disciplină militară, mă mutasem şi eu odată cu Generalul. În majoritatea campusurilor de colegii din America, chiar şi acum, ar fi fost o problemă dacă aş fi spus că am participat la lupte şi ar fi fost cu atât mai rău dacă aş fi spus că am fost angajat în cadrul Brigăzii Speciale. Nici campusul nostru nu fusese ocolit de fervoarea antirăzboinică care pe vremea studenţiei mele se propagase în toate colegiile, mistuindu-le asemenea unei mişcări de renaştere religioasă. În multe campusuri universitare, inclusiv în cel al colegiului meu,

strigătul *Ho Ho Ho* nu amintea doar de Moş Crăciun, ci era începutul scandării *Ho Ho Ho Şi Min/Noi, FNE*[19]*, biruim*! Îi invidiam pe studenţii care îşi puteau manifesta apartenenţa politică, fiindcă eu trebuia s-o ascund pe a mea şi să joc rolul unui bun cetăţean al Republicii Vietnam. Ajungând însă din nou în acest campus, am constatat că noii studenţi aparţineau unei alte rase, o rasă care nu se mai preocupa de politică şi de lume cum făcuseră cei din generaţia anterioară. Ochii lor delicaţi nu mai erau expuşi zi de zi poveştilor şi imaginilor despre atrocităţile şi teroarea pentru care se simţeau responsabili, având în vedere că erau cetăţenii unei democraţii care distrugea o altă ţară în scopul de a o salva. Dar, şi mai important, vieţile lor nu mai erau puse în primejdie din pricina serviciului militar obligatoriu. Ca urmare, campusul revenise la pacea şi liniştea care îl caracterizau, la o dispoziţie optimistă, tulburată din când în când doar de câte o ploaie năvalnică de primăvară care bătea darabana în fereastra biroului meu. Printre numeroasele mele sarcini de serviciu, pentru care eram plătit cu salariul minim, era să răspund la telefon, să bat la maşină manuscrisele profesorilor, să îndosariez documente şi să aduc cărţi, precum şi s-o ajut pe secretară, domnişoara Sofia Mori, care purta nişte ochelari cu ramă de corn, încrustaţi cu strasuri. Aceste activităţi, foarte potrivite pentru un student, pentru mine erau ca o moarte lentă provocată de o mie de tăieturi făcute cu muchia ascuţită a unei foi de hârtie. Şi, colac peste pupăză, nici domnişoara Mori nu părea să mă placă deloc.

Bine că măcar nu ai omorât niciodată vreun om, mi-a spus ea la destul de scurt timp după ce ne-am cunoscut. Simpatiile ei erau evidente, având în vedere că pe inelul pentru chei avea atârnat un breloc cu simbolul păcii. Pentru a nu ştiu câta oară mi-am dorit să pot spune cuiva că şi eu eram ca ei, un simpatizant al stângii, un revoluţionar care luptă pentru pace, egalitate, democraţie, libertate şi independenţă, toate lucrurile nobile pentru care îşi dăduse viaţa poporul meu şi din pricina cărora trebuia eu acum să mă ascund. Dar, m-a întrebat domnişoara Mori, şi dacă ai fi omorât pe cineva, oricum nu ai spune asta nimănui, nu-i aşa?

Dar dumneavoastră aţi spune, domnişoară Mori?

Nu ştiu, mi-a răspuns ea, rotindu-şi scaunul cu o mişcare din şoldurile ei femeieşti şi întorcându-mi spatele. Mica mea masă de lucru era înghesuită într-un colţ şi de acolo tot îmi fâşâiam hârtiile şi notiţele ca să dau impresia că lucrez, dar ceea ce aveam eu de făcut nu reuşea să-mi umple cele opt ore de lucru pe zi. După cum era de aşteptat, atunci când mă fotografiase studentul de la jurnalism, zâmbisem îndatoritor de la biroul

meu, conştient că imaginea mea va apărea pe prima pagină, dinţii mei gălbui părând albi în fotografia alb-negru. Mă străduiam în clipele acelea să imit imaginea unui copil din lumea a treia, cum sunt pozele acelea lipite pe câte o sticlă de lapte, pe care elevii din şcolile elementare din America şi-o trec de la unul la altul ca să pună în ea monede de câte un cent sau de zece cenţi pentru a-l ajuta pe vreun sărman Alejandro, Abdullah sau Ah Sing să se bucure de o masă caldă şi să primească un vaccin. Iar eu chiar eram recunoscător, pe cuvânt! Dar eram în acelaşi timp şi unul dintre acei nefericiţi care nu puteau să nu se întrebe dacă nu cumva mă aflam în postura de a avea nevoie de milostenia americanilor tocmai din pricină că fusesem beneficiarul ajutorului lor. Temându-mă ca nu cumva să par un ingrat, mă străduiam să nu fac prea mult zgomot, producând doar câteva sunete subtile, cât să fie mulţumită domnişoara Mori, cu pantalonii ei largi, verde-avocado, dar fără a o distrage. Mă întrerupeam din când în când din pseudo-munca mea doar pentru a face vreun comision sau pentru a merge alături, în biroul şefului de catedră.

Întrucât nimeni altcineva din facultate nu avea niciun fel de cunoştinţe despre ţara noastră, şefului de catedră îi făcea plăcere să mă provoace la lungi discuţii despre cultura şi limba noastră. Şeful de catedră, un om undeva între şaptezeci şi optzeci de ani, stătea cuibărit într-un birou căptuşit cu hârtii, cărţi, notiţe şi tot felul de flecuşteţe adunate într-o carieră lungă cât o viaţă de om dedicată studiului Orientului. Pe unul dintre pereţi avea atârnat un covor oriental cu un model foarte complicat, probabil în locul unui oriental în carne şi oase. Pe birou, cu faţa la cei care intrau în încăpere, se afla într-o ramă poleită o fotografie cu familia lui: un copil ca un heruvim, cu păr şaten, şi o soţie asiatică, a cărei vârstă era între jumătate şi două treimi din vârsta lui. Femeia nu era chiar o frumuseţe, dar pe lângă el, care în poză purta un papion, părea de-a dreptul frumoasă. Deasupra materialului uşor pe gât al unui *cheongsam*[20] purpuriu, chipul ei arăta ca o bulă cu un zâmbet încremenit pe buze.

O cheamă Ling Ling, a spus el, văzând că mă uit la fotografie. Deceniile pe care le petrecuse la birou, aplecat, îi încovoiaseră marelui orientalist spinarea în forma unei potcoave, împingându-i capul înainte, întrebător, de parcă era un dragon. Am cunoscut-o pe soţia mea în Taiwan, unde familia ei fugise din calea lui Mao. Fiul nostru este mult mai mare acum decât în poză. După cum se vede, genele mamei lui sunt mai puternice, ceea ce nu este de mirare. Părul blond dispare atunci când se amestecă cu părul negru. Toate astea mi le-a spus în timpul celei de-a cincea sau a şasea conversaţii pe

care am avut-o cu el, când deja ajunseserăm la un anumit grad de intimitate. Ca de obicei, s-a lăsat pe spate în fotoliul mare, tapisat din piele care îl înconjura ca poala generoasă a unei mame negrese. Eu eram cufundat în moliciunea pielii celuilalt fotoliu, identic cu al lui, cu braţele odihnindu-mi-se ca braţele lui Lincoln pe tronul său memorial. O metaforă pentru a explica această situaţie, a continuat el, poate fi găsită chiar în peisajul nostru californian, unde buruienile de origine străină sufocă şi ucid mare parte din plantele băştinaşe. Uneori, dacă flora locală este amestecată cu plante străine, consecinţele sunt tragice, după cum probabil că ai aflat din proprie experienţă.

Da, aşa este, am spus, aducându-mi aminte că aveam nevoie de acel salariu minim.

Ah, amerasiaticii, prinşi pentru totdeauna între două lumi, neştiind niciodată sigur unde le este locul! Imaginează-ţi cum ar fi să nu mai suferi de această confuzie pe care o trăieşti tot timpul, să nu mai simţi mereu că eşti tras din două direcţii diferite, şi pe dinăuntru şi pe dinafară, între Orient şi Occident, ca în jocul cu trasul frânghiei. „Estul este est, iar vestul este vest, iar acestea două nu se vor întâlni niciodată”, după cum a afirmat cu atâta precizie Kipling. Acesta era unul dintre subiectele lui preferate de discuţie, ba chiar, la sfârşitul uneia dintre întâlnirile noastre, îmi dăduse ca temă pentru acasă să testez teoria lui Kipling. Trebuia să iau o foaie de hârtie şi să o îndoi în două pe verticală. În capul foii trebuia să scriu în partea stângă *Orient* şi în dreapta *Occident*. După aceea trebuia să scriu care sunt trăsăturile mele orientale şi care sunt cele occidentale. Imaginează-ţi, mi-a spus şeful catedrei, că în felul acesta te împărţi în două. Toţi studenţii mei cu origini orientale consideră acest exerciţiu foarte util.

La început mi s-a părut că este o glumă, fiindcă atunci când mi-a dat să fac acest exerciţiu era tocmai ziua de întâi aprilie. Sau Ziua păcălelilor, conform acelui obicei comic vestic. Dar el se uita la mine foarte serios şi mi-am amintit că nu are deloc simţul umorului. Aşa că m-am dus acasă şi, după o perioadă de gândire, am ajuns la următoarea concluzie:

ORIENT

modest
respect faţă de autoritate
preocupat de părerile altora
de obicei tăcut
încerc tot timpul să le fac pe plac altora
paharul este pe jumătate gol
spun „da” când de fapt vreau să spun „nu”
aproape întotdeauna privesc spre trecut

prefer să-i urmez pe alţii
mă simt bine în mulţime
respect faţă de cei mai în vârstă
sacrificiu de sine
merg pe urmele strămoşilor mei
păr negru, drept
scund (pentru un occidental)
ten alb, puţin gălbui

OCCIDENT

uneori arogant
uneori independent
din când în când nepăsător
vorbăreţ (după un pahar-două)
o dată sau de două ori m-a durut în cot
paharul este pe jumătate plin
spun ce gândesc, fac ceea ce spun
din când în când privesc spre viitor
totuşi tânjesc să conduc eu
dar sunt gata să mă urc pe scenă
sunt mândru de tinereţea mea
trăiesc pentru a lupta încă o zi
dă-i încolo de strămoşi!
ochi căprui-deschis
înalt (pentru un asiatic)
ten galben, destul de deschis

În ziua următoare, când i-am arătat foaia cu exerciţiul, a exclamat: Minunat! Un început foarte frumos. Eşti un student bun, ca toţi orientalii. Fără să vreau, m-am simţit foarte mândru. Ca toţi studenţii buni, tânjeam după aprecieri, chiar şi dacă veneau din partea unor nătărăi. Dar există un cusur aici, a continuat. Ai văzut cât de multe dintre trăsăturile tale orientale sunt diametral opuse celor occidentale? În Vest multe trăsături orientale capătă din păcate o tentă negativă, ceea ce duce la probleme de identitate serioase în rândul americanilor cu origini orientale, cel puţin a celor născuţi şi crescuţi aici, care nu-şi găsesc locul aici. Nu sunt atât de diferiţi de tine; şi ei sunt rupţi în două. Şi atunci, care este remediul? Oare orientalul din Vest este condamnat să se simtă pentru totdeauna lipsit de un loc al lui, un străin, un ciudat, indiferent de câte generaţii trăieşte pe pământul culturii iudeo-creştine, nefiind niciodată în stare să se debaraseze de reziduul confucianist al nobilei sale moşteniri ancestrale? Acesta este punctul în care tu, ca amerasiatic, ne dai o speranţă.

Ştiam că încerca să fie cumsecade, aşa că am făcut un efort şi m-am abţinut să nu mă strâmb. Eu?

Da, tu! Tu întruchipezi simbioza dintre Orient şi Occident, posibilitatea ca din doi să se nască unul. Nu mai putem discerne din punct de vedere fizic ce anume este oriental în tine, după cum nu putem discerne nici ce este occidental. Aşijderea şi cu trăsăturile tale psihologice. Dar dacă astăzi tu te simţi stingher, în viitor tu vei reprezenta media! Uită-te la copilul meu, care este tot amerasiatic. Cu o sută de ani în urmă ar fi fost privit ca o monstruozitate, atât în China, cât şi în America. Astăzi chinezii l-ar considera în continuare o anomalie, dar aici, în America, între timp am progresat, chiar dacă nu atât de repede pe cât am dori tu sau eu, totuşi, suficient pentru a putea spera că atunci când va ajunge la vârsta ta, fiului meu nu i se va refuza nicio oportunitate. Fiind născut în această ţară, ar putea deveni chiar şi preşedinte! Există mai mulţi ca tine şi ca el decât îţi poţi închipui, dar majoritatea dintre ei sunt timizi şi încearcă să se piardă prin frunzişul societăţii americane. Dar numărul vostru sporeşte, iar democraţia vă oferă cea mai bună şansă de a vă descoperi propria voastră voce. Aici poţi afla cum să nu te mai laşi sfâşiat între cele două părţi opuse din care eşti alcătuit, ci să le echilibrezi şi să profiţi la maximum de amândouă. Fă pace între cele două părţi contradictorii din care eşti alcătuit şi cărora le eşti loial şi vei deveni translatorul ideal dintre cele două părţi, un ambasador al bunăvoinţei care va reinstaura pacea între naţiuni beligerante!

Eu?

Da, tu! Trebuie să-ţi cultivi cu asiduitate acele reflexe care la americani sunt înnăscute, astfel încât să-ţi contrabalansezi instinctele orientale.

Nu m-am mai putut stăpâni. Ca yin şi yang?

Întocmai!

Aici mi-am dres glasul ca să scap de gustul acru pe care mi-l adusese în gură refluxul gastric al măruntaielor mele orientale şi occidentale completamente confuze. Domnule profesor...

Hmm?

Lucrurile ar sta diferit dacă v-aş spune că de fapt eu sunt eurasiatic, nu amerasiatic?

Preşedintele m-a privit cu blândeţe şi şi-a scos pipa.

Nu, dragă băiete, absolut deloc.

În drum spre casă, am trecut pe la alimentară şi am cumpărat nişte pâine albă, salam, o sticlă de plastic de un litru de vodcă, amidon din porumb şi iod. Aş fi preferat amidonul

din orez, doar de sentimental ce sunt, dar cel din porumb se găsea mai uşor. Ajuns acasă, am pus cumpărăturile deoparte şi am lipit foaia de hârtie cu cele două părţi ale mele pe uşa frigiderului. În America până şi cei săraci aveau frigidere, ca să nu mai pomenim de apă curentă, toalete la care trăgeai apa şi electricitate douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru, facilităţi de care acasă nu se bucura decât un segment din clasa de mijloc. Atunci de ce mă simţeam aşa de sărac aici? Poate că sentimentul acesta avea ceva de-a face cu locuinţa aceasta, un apartament jalnic cu un singur dormitor, la parterul unui bloc, a cărui trăsătură definitorie era duhoarea permanentă ca de scame din buric, sau cel puţin aşa îi scrisesem mătuşii mele. În ziua aceea, la fel ca în toate zilele de dinainte, l-am găsit pe Bon apatic, îndurerat, stând pe canapeaua roşie din velur care arăta ca o limbă lungă. Bon ieşea din apartament doar atunci când trebuia să meargă să-şi facă slujba de noapte cu jumătate de normă la biserica pastorului R-r-r-r-amon, a cărui năzuinţă era să economisească bani, dar în acelaşi timp să salveze şi nişte suflete. În acest scop, dovedind că puteai să fii în acelaşi timp şi în slujba lui Dumnezeu, şi a lui Mamon[21], biserica îi plătea lui Bon salariul la negru în bani gheaţă, neimpozabili. Neavând niciun venit declarat, Bon putea astfel încasa şi ajutorul social, pe care îl primea cu o uşoară jenă, dar şi cu sentimentul mult mai puternic că i se cuvine. După ce îşi slujise ţara pe o plată de nimic, după ce luptase într-un război pornit de americani, ajunsese la concluzia îndreptăţită că ajutorul social era o recompensă mai bună decât o medalie. Nu avea ce face decât să-şi accepte soarta, căci nimeni nu avea nevoie de un bărbat care putea sări din avioane, care putea alerga cincizeci de kilometri cu mai bine de treizeci şi cinci de kilograme de echipament în spinare, care putea nimeri centrul unei ţinte atât cu pistolul, cât şi cu puşca, şi care putea suporta pedepse mai crunte decât oricare dintre luptătorii aceia profesionişti mascaţi şi unşi cu ulei pe care îi vedeam noi la televizor.

În zilele în care îşi încasa cecul de la guvern, cum era această zi, Bon îşi cheltuia banii cumpărând o ladă de bere, iar tichetele de masă le consuma pe alimente congelate cât să ne ajungă o săptămână. Am deschis frigiderul ca să-mi iau raţia de bere şi m-am dus în camera de zi, unde era şi Bon, care deja se mitraliase cu o jumătate de duzină de cutii de bere. Ambalajele goale zăceau împrăştiate pe covor. Bon zăcea pe spate pe canapea, ţinându-şi o nouă cutie rece de bere lipită de frunte. M-am aşezat pe cea mai frumoasă piesă de mobilier pe care o aveam, un fotoliu ajustabil La-Z-Boy peticit, dar funcţional, şi am dat drumul la televizor. Berea avea aceeaşi

culoare şi acelaşi gust ca pişatul de bebeluş, dar noi ne-am urmat rutina obişnuită şi am continuat să bem, disciplinaţi şi fără pic de bucurie, până ce ne-am făcut praştie amândoi. M-am trezit în intervalul de timp perineal dintre orele foarte târzii ale nopţii şi cele foarte matinale ale dimineţii, cu un gust îngrozitor în gură, speriat de capul fără trup al unei gângănii gigantice care îşi căsca fălcile spre mine, până când mi-am dat seama că era doar televizorul cu ramă din lemn, a cărui antenă dublă atârna într-o parte. Imnul naţional răcnea în timp ce pe ecran drapelul cu stele şi dungi flutura, amestecându-se cu imagini impresionante, înfăţişând nişte munţi purpurii şi nişte avioane de luptă ţâşnind în sus. Când peste ecran s-a aşternut în sfârşit ca o cortină fâsâitul şi ninsoarea sfârşitului emisiei, m-am târât până la gura verzuie şi fără dinţi a toaletei, apoi până la patul de jos din dormitorul nostru îngust. Bon deja se cocoţase în patul de sus. M-am întins şi mi-am închipuit că dormim amândoi comod ca soldaţii, deşi singurul loc din apropierea cartierului chinezesc unde se puteau cumpăra paturi suprapuse era raionul pentru copii al ţipătoarelor magazine de mobilă conduse de mexicani sau de unii care arătau a mexicani. Eu nu reuşeam să-i deosebesc pe cei din emisfera sudică unii de alţii, dar mă gândeam că nu s-ar fi simţit prea ofensaţi de asta, având în vedere că şi ei spuneau că sunt chinez.

După un ceas încă tot nu reuşisem să adorm. Am mers în bucătărie şi mi-am făcut un sandvici în timp ce-am recitit din nou scrisoarea de la mătuşa mea, care sosise cu o zi în urmă. *Dragă nepoate*, îmi scria ea, *îţi mulţumesc foarte mult pentru ultima ta scrisoare. Vremea a fost îngrozitoare în ultimele zile, foarte rece, iar vântul a bătut mereu*. Mai departe scrisoarea descria câtă bătaie de cap are mătuşa cu trandafirii şi cu clienţii magazinului ei şi îmi comunica rezultatul pozitiv al vizitei sale la doctor; dar nimic nu era atât de important ca semnalul în legătură cu vremea, prin care mi se transmitea că printre rânduri se afla un mesaj de la Man, scris cu cerneală simpatică preparată din amidon de orez. A doua zi, când Bon avea să fie plecat pentru câteva ceasuri pentru a face curat în biserica pastorului, aveam să prepar o soluţie de iod cu apă, pe care aveam apoi s-o aplic pe scrisoare pentru a putea vedea o serie de numere scrise cu cerneală stacojie. Acestea trimiteau la anumite pagini, rânduri şi cuvinte din volumul lui Richard Hedd, *Comunismul asiatic şi metoda orientală de distrugere*, care acum devenise cea mai importantă carte din viaţa mea, constituind cifrul pe care Man îl alesese în chip atât de inspirat. Din mesajele invizibile ale lui Man aflasem că oamenii erau optimişti, că reconstrucţia ţării înainta încet, dar

sigur, şi că superiorii lui erau mulţumiţi de rapoartele pe care le trimiteam eu. Şi cum să nu fie? Tot ce făceau exilaţii era să-şi smulgă părul din cap şi să scrâşnească din dinţi. Asta nu era nevoie să scriu cu cerneala simpatică, pe care urma s-o prepar din amidon de porumb şi apă.

În parte mahmur, în parte sentimental, întrucât era prima aniversare a căderii Saigonului, sau poate a eliberării lui, sau amândouă, i-am scris mătuşii mele o scrisoare pentru a comemora un an de zbucium sufletesc. Deşi plecarea mea se datorase la fel de mult alegerii mele pe cât se datorase circumstanţelor, mărturisesc că nu puteam să nu-i compătimesc pe bieţii mei conaţionali, care atâta se molipsiseră unul de la altul de virusul nostalgiei, încât până la urmă am început şi eu să umblu năuc prin negura memoriei. *Draga mea mătuşă, s-au întâmplat atât de multe*. Scrisoarea aceasta prezenta istoria dezlânată a exilaţilor de la plecarea lor din tabăra de refugiaţi încoace, spusă din punctul lor de vedere, cu ochii în lacrimi, şi, relatând-o, am ajuns şi eu să lăcrimez. Am scris despre faptul că niciunul dintre noi nu a putut părăsi tabăra fără ajutorul unui sponsor, a cărui sarcină era de a garanta că nu vom depinde de ajutorul primit de la stat. Aceia dintre noi care nu şi-au găsit nişte binefăcători direcţi au trimis scrisori companiilor ai căror angajaţi fuseseră cândva, soldaţilor care cândva ne consiliaseră, iubiţilor care se culcaseră cu noi cândva, bisericilor cărora le-ar fi putut fi milă de noi, chiar şi celor mai vagi cunoştinţe, în speranţa de a primi o sponsorizare. Unii dintre noi au plecat singuri, alţii împreună cu familiile lor, unele dintre familiile noastre au fost despărţite şi trimise în locuri diferite, unii dintre noi au ajuns să locuiască în clima mai caldă din vest, care ne amintea de casă, dar majoritatea am fost expediaţi mai departe, în state ale căror nume nu le puteam nici pronunţa ca lumea: Alabama, Arkansas, Georgia, Kentucky, Missouri, Montana, Carolina de Sud şi aşa mai departe. Vorbeam despre noua noastră geografie într-o engleză a noastră proprie, accentuând fiecare silabă, astfel încât Chicago devenea *Cic-a-go*, New York era pronunţat mai degrabă *Niu-ork*, Texas era rupt în două, devenind *Tex-ass*, California era acum *Ca-li*. Înainte de a pleca din tabără, schimbaserăm între noi numerele de telefon şi adresele noilor noastre destinaţii, ştiind că vom avea nevoie de sistemul de telegrafie al refugiaţilor pentru a descoperi în care oraşe putem găsi cele mai bune locuri de muncă, în care stat se plătesc cele mai mici taxe, care stat oferă cele mai mari ajutoare sociale, în care sunt cele mai puţine manifestări de rasism, unde trăiesc mai mulţi oameni care arată ca noi şi care mănâncă la fel ca noi.

Dacă ni s-ar fi permis să rămânem toţi împreună, i-am spus mătuşii mele, ne-am fi alcătuit noi înşine o colonie de dimensiuni respectabile, autosuficientă, care ar fi crescut ca un coş pe fundul poporului american, o colonie cu politicieni, ofiţeri de poliţie şi soldaţi gata formaţi, cu propriii noştri bancheri, vânzători şi ingineri, cu doctori, avocaţi şi contabili, cu bucătari, femei de serviciu şi menajere, cu proprietari de fabrici, mecanici şi funcţionari, cu hoţi, prostituate şi criminali, cu scriitori, cântăreţi şi actori, cu genii, profesori şi nebuni, cu preoţi, călugăriţe şi călugări, cu budişti, catolici şi adepţi ai caodaismului, cu oameni din nord, din centru şi din sud, cu talentaţi, mediocri şi proşti, cu patrioţi, trădători şi neutri, cu cinstiţi, corupţi şi indiferenţi, o colonie suficient de bine închegată pentru a ne alege propriul nostru reprezentant în Congres şi a avea în America o voce a noastră, un Mic Saigon la fel de încântător, delirant şi disfuncţional ca cel original, motiv pentru care nici nu ni s-a permis să rămânem împreună, ci, printr-un ordin birocratic, am fost împrăştiaţi pe toate longitudinile şi latitudinile noii noastre lumi. Oriunde ne găseam pe noi înşine, ne găseam şi unii pe alţii, mici clanuri care la sfârşitul fiecărei săptămâni se adunau în subsoluri, în biserici, în curţi dosnice sau pe plaje, unde ne aduceam mâncare şi băutură de-ale noastre în sacoşe, în loc să cumpărăm totul de la chioşcuri unde ar fi fost mai scump. Am făcut tot ce ne-a stat în puteri să respectăm tradiţiile culinare de bază ale culturii noastre, dar întrucât depindeam de pieţele chinezeşti, mâncarea noastră avea acum un inacceptabil iz chinezesc, încă o lovitură cu mănuşa înjosirii pentru noi, care ne-a lăsat cu gustul dulce-acrişor al amintirilor, pe care nu te poţi bizui, căci sunt destul de corecte pentru a evoca trecutul, dar şi destul de greşite pentru a ne aminti că trecutul s-a dus pentru totdeauna, nu mai există, la fel ca varietatea, subtilitatea şi complexitatea solventului nostru universal, sosul de peşte. O, sosul de peşte! Cât ne lipseşte sosul de peşte, dragă mătuşă! Cum nu mai are nicio mâncare gustul potrivit fără el, cât ne este de dor de acel *grand cru* din Insula Phu Quoc şi de ciuberele pline ochi cu cele mai bune hamsii marinate. Acest condiment lichid cu miros înţepător, având cea mai întunecată nuanţă de sepia, atât de hulit de străini din pricina a ceea ce ei numesc „duhoare înfiorătoare”, dând un sens nou expresiei „ceva pute pe-aici”, căci cei care puţeau eram chiar noi. Foloseam sosul de peşte în acelaşi mod în care sătenii din Transilvania purtau la ei căţei de usturoi ca să ţină vampirii la distanţă. Noi foloseam sosul de peşte pentru a ne delimita un perimetru faţă de acei occidentali, care n-au reuşit niciodată să

pricea că de fapt cea mai greţoasă putoare era cea de brânză. Ce era peştele fermentat în comparaţie cu laptele închegat?

Dar, din consideraţie faţă de gazdele noastre, ne-am ascuns sentimentele şi, înghesuindu-ne pe canapele ţepoase şi pe covoare aspre, lovindu-ne genunchii unii de alţii pe sub mesele aglomerate, pe care tronau scrumiere crenelate ce măsurau după cantitatea de scrum acumulat trecerea timpului, am mestecat calamar uscat şi ne-am rumegat amintirile până au început să ne doară fălcile, schimbând între noi poveşti auzite la mâna a doua sau a treia despre compatrioţii noştri risipiţi prin lume. Aşa am aflat şi despre membrii unui clan care erau folosiţi ca sclavi de un fermier din Modesto, şi despre fata aceea naivă care a fugit în Spokane ca să se mărite cu iubitul ei, un soldat american, dar a fost vândută unui bordel, şi despre bărbatul rămas văduv cu nouă copii din Minnesota care a ieşit într-o iarnă din casă şi s-a întins pe spate în zăpadă, cu gura deschisă, şi a stat aşa până ce l-a acoperit zăpada şi a îngheţat, şi despre fostul militar din trupele de elită din Cleveland care a cumpărat o puşcă şi şi-a omorât soţia şi cei doi copii, după care s-a sinucis, şi despre refugiaţii din Guam care, regretând că şi-au părăsit ţara, au făcut cerere să se întoarcă acasă şi despre care nu s-a mai auzit niciodată nimic, şi despre stricata aceea, o dependentă de heroină, care a dispărut pe străzile din Baltimore, şi despre soţia unui politician care ajunsese să cureţe ploştile într-un azil de bătrâni, care într-o zi a clacat şi şi-a atacat soţul cu un cuţit de bucătărie, după care a fost închisă într-o casă de nebuni, şi despre cei patru adolescenţi care au ajuns în America fără familiile lor şi au început să bântuie împreună prin Queens, jefuind două magazine de băuturi şi omorând un vânzător, după care au fost reţinuţi şi condamnaţi, primind pedepse între douăzeci de ani şi închisoare pe viaţă, şi despre budistul evlavios din Houston care i-a tras băiatului lui o palmă peste fund şi a fost arestat pentru rele tratamente aplicate minorului, şi despre patronul care accepta tichete de masă în schimbul beţişoarelor de mâncat şi a fost amendat pentru încălcarea legislaţiei din San Jose, şi despre soţul din Raleigh care şi-a pălmuit soţia şi a fost închis pentru violenţă domestică, şi despre bărbaţii care au scăpat din haosul acela, dar şi-au lăsat în urmă soţiile, şi despre femeile care au scăpat, dar şi-au lăsat în urmă soţii, şi despre copiii care au scăpat, dar fără părinţii şi bunicii lor, şi despre familiile cărora le-au dispărut unul, doi, trei sau mai mulţi copii, şi despre cei şase inşi care s-au culcat claie peste grămadă într-o încăpere îngheţată, în Terre Haute, în jurul unui grătar cu mangal ca să se încălzească şi nu s-au mai deşteptat, fiind purtaţi în întunericul etern pe aripile unui nor invizibil de

monoxid de carbon. Cernând coate mizeriile acestea, căutam grăuntele de aur, povestea bebeluşului orfan adoptat de un miliardar din Kansas sau cea a mecanicului din Arlington care a cumpărat un bilet de loterie şi a devenit multimilionar, sau cea a fetei de liceu care a fost aleasă preşedinta clasei în Baton Rouge, sau cea a băiatului din Fond du Lac acceptat la Harvard, care încă avea pământ din Tabăra Pendleton pe tălpile adidaşilor, sau a vedetei de film pe care o îndrăgeşti tu aşa de mult, mătuşă dragă, care a înconjurat pământul, zburând din aeroport în aeroport, pentru că după căderea Saigonului nicio ţară nu voia s-o primească şi niciuna dintre vedetele de film americane cu care era prietenă nu i-a întors apelurile telefonice disperate până ce, cu ultima monedă, a sunat-o pe Tippi Hedren, care a adus-o cu avionul la Hollywood. Aşa că ne-am săpunit cu tristeţe şi ne-am clătit cu speranţă şi, cu toate că am crezut aproape fiecare zvon auzit, aproape toţi am refuzat să credem că naţiunea noastră a pierit.

Capitolul 5

Am citit şi eu multe mărturisiri în trecut, dar, având în vedere observaţiile dumneavoastră la ce am mărturisit până acum, bănuiesc, stimate domnule Comandant, că probabil nu sunteţi obişnuit să citiţi confesiuni ca aceasta. Nu pot să dau vina pe dumneavoastră pentru calităţile neobişnuite ale confesiunii mele, ci doar pe mine. Eu sunt cel care se face vinovat de sinceritate, ceea ce rar mi s-a întâmplat în viaţă de când nu mai sunt copil. Şi de ce încep să fac asta acum, în aceste circumstanţe, într-o cameră solitară de trei metri pe cinci? Poate fiindcă nu înţeleg de ce mă aflu aici. Cel puţin cât timp am fost agent sub acoperire, înţelegeam de ce trebuia să-mi trăiesc viaţa conform unor norme. Dar acum nu mai pricep. Dacă este să fiu condamnat sau dacă, aşa cum bănuiesc, sunt deja condamnat, atunci tot ce am să fac va fi să mă explic, în stilul pe care am să-l aleg eu însumi, indiferent cum îmi veţi judeca dumneavoastră acţiunile.

Cred că ar trebui să-mi fie recunoscute atât pericolele reale, cât şi micile necazuri pe care le-am suferit. Am trăit ca un sclav; ca refugiat, singura mea posibilitate de a câştiga mai mulţi bani era să încasez un ajutor social. Aproape că nu puteam dormi, căci un agent sub acoperire este mai tot timpul chinuit de insomnie. Poate că James Bond era în stare să doarmă liniştit şi pe patul de cuie care este viaţa unui spion, dar eu n-am putut. Ironia face ca activitatea cea mai apropiată de ideea de spionaj pe care a trebuit să o fac până acum să fi fost tocmai activitatea care întotdeauna mă adormea, şi anume decodificarea mesajelor lui Man şi codificarea mesajelor mele cu cerneală simpatică. Cum fiecare scrisoare era codificată folosind un sistem chinuitor, cuvânt cu cuvânt, atât expeditorul, cât şi destinatarul trebuiau să aibă grijă ca aceste mesaje să fie cât mai scurte cu putinţă. Mesajul din partea lui Man pe care l-am decodificat în seara următoare spunea doar atât: *Te-ai descurcat grozav*, *Nu atrage atenţia asupra ta* şi *Toţi cei angajaţi în acţiuni subversive sunt acum reţinuţi*.

M-am abţinut să codific răspunsul meu până după marea inaugurare a magazinului de băuturi al Generalului la care, spunea Generalul, urma să participe şi Claude. Vorbiserăm la telefon cu Claude de câteva ori, dar de văzut eu nu-l mai văzusem de când plecasem din Saigon. Dar mai exista încă un motiv pentru care Generalul dorea să mă întâlnească personal, cel puţin aşa mi-a spus Bon câteva zile mai târziu, când s-a întors de la magazin. Tocmai fusese angajat pe post de casier la

magazinul Generalului. Era o slujbă pe care o putea face pe lângă curăţenia la biserică. Eu îl îndemnasem pe General să-l angajeze pe Bon şi m-am bucurat că prietenul meu avea să petreacă în sfârşit mai multe ore în picioare decât stând culcat pe spate. De ce vrea să mă vadă? am întrebat. Bon a deschis falca artritică a frigiderului şi a extras de acolo cel mai frumos obiect decorativ al nostru, un cilindru argintiu, strălucitor de bere Schlitz. Există un informator printre noi. Vrei bere?

Vreau două.

Marea inaugurare urma să aibă loc la sfârşitul lui aprilie, o perioadă care coincidea cu aniversarea căderii Saigonului, sau a eliberării lui, sau poate amândouă. Evenimentul cădea într-o vineri, aşa că a trebuit s-o rog pe domnişoara Mori, care era o persoană rezonabilă, să pot pleca de la birou mai devreme. În septembrie nu i-aş fi cerut aşa ceva, dar până în aprilie relaţia noastră se schimbase într-un mod neaşteptat. În primele luni după ce am început să lucrez cu ea, ne ţineam sub observaţie unul pe altul tot mai mult în timpul pauzelor de ţigară, în timpul discuţiilor obişnuite care au loc în mod natural între colegii de birou şi apoi după serviciu, ore în şir la câte un cocktail, în afara campusului. Domnişoara Mori nu mai era atât de ostilă faţă de mine cum mi se păruse. De fapt, acum eram prieteni destul de buni, dacă ăsta o fi cuvântul potrivit pentru a descrie acele partide de sex înfocate, fără prezervativ, în care ne angajam o dată sau de două ori pe săptămână în apartamentul ei din cartierul Crenshaw, împreunările pe grabă comise o dată sau de două ori pe săptămână în biroul şefului de catedră şi împerecherile nocturne puse în scenă pe scârţâitoarea bancheta din spate a Fordului meu.

Aşa cum mi-a explicat ea după primul nostru interludiu romantic, ceea ce o făcuse în cele din urmă să mă invite să bem ceva „cândva” a fost felul meu de-a fi rezonabil, blând şi cumsecade. Câteva zile mai târziu acceptasem invitaţia ei la un tiki bar din Silver Lake frecventat de bărbaţi masivi, îmbrăcaţi în cămăşi hawaiene şi de femei ale căror fuste din doc de-abia le acopereau posterioarele generoase. Intrarea era flancată de torţe tiki aprinse, în timp ce înăuntru, măşti ameninţătoare ce păreau că rostesc „uga-buga”, originare din cine ştie ce insule necunoscute din Pacific, erau prinse de peretele placat cu lemn. Lămpile de pe mese, sub forma unor dansatoare hawaiene cu sânii goi şi piele tuciurie, îmbrăcate numai în fuste din ierburi, aruncau o lumină vagă. Şi chelneriţa purta o fustă la fel; culoarea palidă, ca fânul, a fustei se asorta cu părul ei, iar sutienul îi era făcut din nuci de cocos şlefuite. Cam după al treilea rând de băuturi, domnişoara Mori şi-a rezemat bărbia în palma mâinii drepte, punându-şi cotul pe bar, şi mi-a dat

voie să-i aprind ţigara, un gest care, după părerea mea, era una dintre cele mai erotice forme de preludiu cu care un bărbat poate seduce o femeie. Domnişoara Mori bea şi fuma ca o starletă de cinema dintr-o comedie sofisticată, una dintre acele cucoane care purtau sutiene vătuite şi perniţe la umeri şi care foloseau cât se poate de natural un limbaj format numai din aluzii şi insinuări. Privindu-mă în ochi, mi-a spus: Am să-ţi fac o mărturisire. Eu am zâmbit, sperând să o impresionez cu gropiţele mele din obraji. Îmi plac mărturisirile, am spus. La care ea: Tu ai ceva misterios. Să nu mă înţelegi greşit, nu că ai fi înalt, brunet şi arătos. Nu, eşti brunet şi cumva drăgălaş. La început când am auzit de tine şi te-am întâlnit prima oară, m-am gândit: „Grozav, ia uite-l şi pe Unchiul Tom-a-san, un trădător, o cioară vopsită. Nu e sudist, dar e pe-aproape. Un sudist asiatic”. Dar cât de bine te înţelegi cu neasiaticii! Albii pur şi simplu te adoră, nu-i aşa? În timp ce pe mine doar mă plac. Consideră că sunt un fel de păpuşică drăgălaşă din porţelan, din aceea cu picioare lotus, o gheişă gata să le facă pe plac. Dar nu vorbesc destul de mult ca să mă iubească, sau cel puţin nu vorbesc aşa cum trebuie. Nu pot să mă port aşa cum le place lor, cu *sukiyaki* şi cu *sayonara*, să umblu cu beţişoare în păr şi să fac tot felul de lucruri din acelea ciudate, să mă port ca Suzie Wong[22], de parcă fiecare bărbat care apare ar fi un William Holden sau un Marlon Brando, chiar dacă arată ca Mickey Rooney. Dar tu... Tu ştii să vorbeşti, iar asta este foarte important. Şi nu doar atât. Ştii şi să asculţi foarte bine. Ai deprins şi zâmbetul acela oriental enigmatic; doar şezi şi aprobi din cap şi mişti din sprânceană a înţelegere, lăsându-i pe cedaţi să-i dea înainte, convinşi că eşti perfect de acord cu tot ce spun ei, fără ca tu să scoţi un singur cuvânt. Ce ai de zis în privinţa asta?

Domnişoară Mori, am spus, sunt şocat de ceea ce aud. Pun pariu că eşti şocat, a răspuns ea. Şi spune-mi Sofia, ce naiba! Doar nu sunt vreo băbătie, mama prietenei tale. Mai comandă-mi un pahar şi aprinde-mi încă o ţigară! Am patruzeci şi şase de ani. Nu-mi pasă cine ştie treaba asta, dar ce vreau eu să-ţi spun este că atunci când o femeie ajunge la patruzeci şi şase de ani şi şi-a trăit viaţa aşa cum a vrut, ştie tot ce trebuie despre ce are de făcut în pat. Şi asta nu are de-a face cu *Kama Sutra* sau cu *De la simţuri la extaz*[23] sau cu cine ştie ce alt hocus-pocus oriental pe placul şefului nostru de catedră. Dar lucrezi pentru el de şase ani, am spus eu. Ştiu şi eu asta, a spus ea. Oare e numai în mintea mea, sau într-adevăr de câte ori deschide uşa biroului, undeva se aude un gong? Şi fumează în birou sau ceea ce se simte este tămâia aia din vas? Nu pot să nu simt că e puţin dezamăgit că nu mă înclin ori de câte ori dau cu ochii de

el. Când am venit la interviu, a vrut să ştie dacă vorbesc japoneza. I-am spus că m-am născut în Gardena. Atunci el a spus: O, deci sunteţi *nisei*[24], de parcă faptul că ştia un cuvânt în japoneză însemna că ştie ceva despre mine. Dumneavoastră, domnişoară Mori, v-aţi uitat cultura, chiar dacă faceţi parte doar din a doua generaţie în America. Părinţii dumneavoastră *issei*[25] îşi păstrează cultura. Nu aţi vrea să învăţaţi japoneza? Nu doriţi să vizitaţi Japonia? O bună bucată de vreme m-am simţit îngrozitor. M-am întrebat de ce nu vreau să învăţ japoneza, de ce n-am învăţat japoneza încă, de ce aş prefera să vizitez Parisul, Istanbulul sau Barcelona mai degrabă decât Tokio. Dar apoi m-am gândit: Cine ce treabă are? L-a întrebat vreodată cineva pe John F. Kennedy dacă vorbeşte irlandeza, dacă a fost în Dublin, dacă mănâncă în fiecare seară cartofi sau dacă face colecţie de picturi cu spiriduşi? Atunci de ce *noi* nu avem voie să ne uităm cultura? Cultura mea nu este cea americană dacă aici m-am născut? Sigur, lui nu i-am pus toate întrebările astea. Lui doar i-am zâmbit şi i-am zis: Aveţi dreptate, domnule. Domnişoara Mori a oftat. Nu e decât un loc de muncă. Dar să-ţi mai spun ceva. De când mi-am băgat în cap că n-am uitat absolut nimic şi că îmi cunosc foarte bine cultura, care este cultura americană, şi limba, care este limba engleză, am început să mă simt ca un spion în biroul lui. Pe dinafară sunt doar bătrâna, simpla domnişoară Mori, biata fiinţă care şi-a pierdut rădăcinile, dar pe dinăuntru sunt Sofia şi ai face bine să nu te pui cu mine.

Mi-am dres vocea. Domnişoară Mori?

Hmm?

Cred că am început să mă îndrăgostesc de dumneavoastră.

Mă cheamă Sofia, a spus ea. Şi hai să lămurim un lucru, iubiţel. Dacă va exista ceva între noi, şi aş sublinia acest *dacă*, atunci n-o să ne încurcăm unul pe celălalt. N-ai să te îndrăgosteşti de mine, iar eu n-am să mă îndrăgostesc de tine. Şi a dat afară din gură doi norişori de fum gemeni. Ca să ştii de la bun început, eu nu cred în căsătorie, dar cred în amorul liber.

Ce coincidenţă, am spus. Şi eu la fel.

După părerea lui Benjamin Franklin, aşa cum îmi spusese domnul profesor Hammer cu un deceniu în urmă, a avea o amantă mai în vârstă este un lucru minunat, sau cel puţin aşa i-a spus aceste părinte fondator al Americii unui tânăr. Nu-mi amintesc tot conţinutul scrisorii înţeleptului Americii, ci doar două aspecte. Primul: amantele mai în vârstă sunt „atât de recunoscătoare!!” Poate că regula aceasta s-o fi aplicând în cazul multora dintre ele, dar nu şi în cazul domnişoarei Mori,

care se aştepta ca eu să-i fiu recunoscător ei. Iar eu îi eram recunoscător. Până la ea mă resemnasem cu gândul că cea mai bună prietenă a unui bărbat este masturbarea, fiindcă mijloace băneşti pentru a frecventa prostituate cu siguranţă nu deţineam. Acum însă mă bucuram de amor liber, a cărui existenţă era un afront nu doar pentru capitalismul încorsetat sau poate închistat de justificările moralei protestante în ideea de castitate, dar era străin şi comunismului de tip confucianist. Acesta este unul dintre dezavantajele comunismului peste care sper ca în cele din urmă să pot trece – convingerea că fiecare tovarăş trebuie să se comporte ca un ţăran nobil, al cărui hârleţ trebuie folosit exclusiv pentru lucratul câmpului. În comunismul asiatic totul este liber, mai puţin sexul, căci revoluţia sexuală nu a ajuns şi în Orient. Motivul este că dacă cineva face destul sex pentru a da naştere la şase, opt sau doisprezece urmaşi, aşa cum se întâmplă în general în familiile din ţările asiatice (conform lui Richard Hedd), nu mai are nimeni nevoie de o revoluţie ca să aibă parte de şi mai mult sex. Prin comparaţie, americanii, vaccinaţi împotriva unui tip de revoluţie şi ca atare dobândind rezistenţă şi împotriva alteia, sunt interesaţi doar de farmecul exotic al iubirii libere, nu şi de fitilul politic al acesteia. Însă sub îndrumarea plină de răbdare a domnişoarei Mori am început să-mi dau seama că o revoluţie adevărată presupune şi eliberare sexuală.

Această concluzie a mea nu diferea prea mult de cea formulată de domnul Benjamin Franklin. Şugubăţul bătrân hedonist era conştient de importanţa eroticii în politică, drept care le curta pe doamne la fel de mult cât îi curta şi pe politicieni, în încercarea lui de a obţine sprijin din partea francezilor pentru Revoluţia Americană. Aşadar premisa expusă în scrisoarea Primului American către tânărul său prieten era corectă: cu toţii ar trebui să ne luăm amante mai în vârstă. Ceea ce nu reprezintă nicidecum o formă de misoginism, căci asta presupune şi ca femeile mai mature să se culce cu bărbaţi mai tineri. Iar dacă misiva Bătrânului Ţap nu cuprindea cine ştie ce fineţuri, cuprindea în schimb din plin obscenul adevăr. Astfel, cel de-al doilea punct din scrisoarea vajnicului bărbat spune că, cu trecerea anilor, efectele gravitaţiei asupra corpului se manifestă de sus în jos, începând de la trăsăturile chipului, strecurându-se apoi mai la vale, către gât, către sâni, către pântece, etc., ceea ce înseamnă că o amantă mai coaptă este cărnoasă şi suculentă acolo unde trebuie încă mult după ce chipul i se usucă şi i se stafideşte, caz în care tot ce trebuie să faci este să-i acoperi capul cu un coş.

Dar în cazul domnişoarei Mori nu era cazul, căci trăsăturile ei plăcute nu fuseseră atinse de trecerea timpului. Singurul lucru care mi-ar fi putut da o mulţumire mai mare ar fi fost să-i aflu o tovarăşă şi lui Bon, care, din câte ştiam, practica în continuare mângâierea solo. Fiind şi timid dintotdeauna, îşi administra pastila de catolicism cu mare seriozitate. Iar în privinţa sexului era mai ruşinos şi mai discret decât în privinţa altor lucruri, care mie mi se păreau mult mai grele, cum ar fi uciderea unui om – acţiune care cam definea istoria catolicismului, pe când sexul, fie în varianta lui heterosexuală, fie în cea pederastă, chipurile nu se petrecuse niciodată, fiind ascuns sub sutana Vaticanului. Popi, cardinali, episcopi, preoţi şi călugări care să se dea la femei, fete, băieţi sau unul la celălalt? Despre asta nu se discuta niciodată! Nu că sexul ar fi fost un lucru rău. Ceea ce pute este ipocrizia, nu sexul. Dar faptul că biserica a torturat, a ucis, a pornit cruciade şi a abătut molime asupra a milioane de oameni în numele Mântuitorului, începând din Arabia şi până în cele două Americi? Aceste lucruri erau recunoscute, dacă erau recunoscute, doar cu un regret inutil, plin de pioşenie.

În cazul meu era tocmai pe dos. Începusem să mă satisfac singur cu sârguinţa unui sportiv încă din agitata mea adolescenţă, folosind aceeaşi mână cu care îmi făceam cruce atunci când mă prefăceam că mă rog. Iar într-o bună zi sămânţa rebeliunii mele sexuale s-a copt în focul revoluţiei politice, în pofida predicilor în care tatăl meu spunea că onania duce inevitabil la orbire, la creşterea părului în palmă şi la impotenţă (a uitat să spună că duce şi la subversiune). Dacă aveam să ajung în iad, aşa să fie! După ce m-am împăcat cu gândul că păcătuiam împotriva mea însumi, uneori chiar şi o dată la fiecare oră, a sosit timpul să încep să păcătuiesc şi împotriva altora. Aşa am ajuns să comit primul meu act nefiresc la vârsta de treisprezece ani cu o calamariţă eviscerată, pe care am furat-o din bucătăria mamei mele, unde aştepta să i se hotărască soarta alături de alţi tovarăşi de-ai ei. O, biată, inocentă şi mută calamariţă! Tu ai fost prelungirea mâinii mele, şi cum fuseseşi descăpăţânată, lipsită de tentacule şi de măruntaie, ai căpătat o foarte atrăgătoare formă de prezervativ (nu că aş fi ştiut pe vremea aceea ce este un prezervativ). Pe dinăuntru aveai consistenţa moale şi vâscoasă pe care îmi închipuiam că o are un vagin. Nu că aş fi văzut vreodată până atunci un astfel de lucru magnific în realitate, dacă nu le luam în seamă pe cele ale copiilor mici şi ale bebeluşilor care bântuiau complet despuiaţi sau goi de la brâu în jos pe toate străzile şi prin toate curţile oraşului. Această privelişte îi scandaliza pe stăpânii noştri francezi, care priveau

nuditatea copiilor ca pe o dovadă a barbarismului nostru, ceea ce justifica mai departe violurile, devalizările şi jafurile pe care le comiteau ei, toate sancţionate în numele sfânt al educării copiilor noştri spre a se îmbrăca, astfel încât să nu-i ispitească pe decenţii creştini, căci erau în pericol deopotrivă şi spiritul, nu doar carnea acestora. Dar divaghez! Să mă întorc la tine, calamariţo, care în curând vei fi sedusă. Când mi-am înfipt în orificiul tău strâmt întâi degetul arătător şi apoi degetul mijlociu, din pură curiozitate, mi le-ai supt cu atâta putere, încât în imaginaţia mea neînfrânată n-am avut cum să nu fac legătura cu fructul oprit al corpului femeiesc, care mă obseda de luni întregi. Fără să vreau şi fără să pot exercita vreo formă de control asupra ei, bărbăţia mea s-a deşteptat, atrăgându-mă înspre tine, invitându-mă, fermecându-mă, calamariţă cu vino-ncoa'! Cu toate că mama trebuia să se întoarcă în curând şi în orice moment ar fi putut să treacă vreo vecină pe lângă bucătăria noastră improvizată şi m-ar fi putut surprinde împreună cu mireasa mea cefalopodă, mi-am lăsat pantalonii în vine. Apoi, hipnotizat de chemarea calamariţei şi de reacţia mea erectilă, am înfipt-o pe aceasta din urmă în cea dintâi, care s-a dovedit, din nefericire, a mi se potrivi mănuşă. Din nefericire fiindcă după aceea nicio altă calamariţă nu a mai fost în siguranţă în preajma mea. Dar trebuie spus că această uşoară formă de zoofilie (în definitiv, tu, nefericită calamariţă, erai moartă, ceea ce, îmi dau seama acum, ridică şi alte probleme etice), trebuie să spun că această nelegiuire nu s-a întâmplat prea des, întrucât calamarii erau o delicatesă rară în orăşelul nostru care nu se afla în preajma vreunei ape. Tatăl meu îi dăduse mamei calamarii în dar, căci el mânca bine. Preoţii se bucurau de multă atenţie din partea fanilor fermecaţi de ei, adică vreo câteva casnice devotate şi câţiva enoriaşi bogaţi, care îi tratau ca şi cum ar fi fost paznicii frânghiei de catifea care blochează intrarea în clubul de noapte atât de exclusivist care este Raiul. Aceşti fani îi invitau la cină, le făceau curăţenie în odăi, le făceau de mâncare şi îi mituiau cu tot soiul de daruri, inclusiv minunatele şi scumpele fructe de mare, care nu ar fi trebuit să ajungă pe mâna unora de teapa mamei mele, o sărăntoacă. Nu am simţit niciun fel de ruşine tremurând spasmodic în timp ce ejaculam, dar povara enormă a sentimentului de vinovăţie s-a abătut asupra mea îndată ce mi-am revenit în simţiri, nu din pricină că încălcasem vreo formă de moralitate, ci fiindcă n-aş fi putut îndura s-o privez pe mama nici măcar de o bucăţică de calamar. Nu aveam decât şase bucăţi; oare avea să observe lipsa uneia? Ce să fac? Ce să fac? Cum stăteam cu calamariţa aiurită, deflorată, în mână, în timp ce blasfemia pe care o comisesem se scurgea din vulva ei

chinuită, mintea mea sucită a născocit îndată un plan. În primul rând, să spăl dovada nelegiuirii de pe trupul calamariţei inerte, abuzate. În al doilea rând, să fac nişte crestături în pielea ei pentru a-mi putea deosebi victima de ceilalţi calamari. Şi apoi să aştept ora cinei. Neştiutoarea mea mamă s-a întors în coliba noastră mizerabilă, a umplut calamarii cu carne de porc tocată, tăieţei din fasole mung, ciuperci tăiate feliuţe şi ghimbir tocat, apoi i-a prăjit şi i-a servit cu un sos de ghimbir cu limetă. Pe farfurie se odihnea şi iubita, părăsita mea odaliscă, însemnată cu mâna mea, iar când mama m-a îndemnat să mă servesc, am apucat-o imediat cu beţişoarele, ca nu cumva s-o apuce mama mai întâi. Apoi m-am oprit, văzând privirea iubitoare a mamei mele îndreptată spre mine, aşteptând, după care am înmuiat calamariţa în sosul de ghimbir cu limetă şi am muşcat. Ei, cum e? m-a întrebat ea. De-de-delicioasă, am bâiguit eu. Foarte bine, băiatul meu, dar mestecă, nu înghiţi totul deodată. Nu te grăbi. Aşa va fi şi mai gustos. Da, mamă, am spus şi, zâmbind, viteazul, ascultătorul fiu a început să mestece pe îndelete şi să savureze şi restul calamariţei pângărite, al cărei gust sărat era amestecat cu dragostea dulce a mamei sale.

Fără îndoială că unii vor considera acest episod de-a dreptul obscen. Eu însă nu! Un masacru este un lucru obscen. Tortura este un lucru obscen. Moartea a trei milioane de oameni este ceva obscen. Dar masturbarea, fie şi cu o calamariţă care, e drept, nu a consimţit la acest act? Nu prea. Eu, unul, sunt o persoană care consideră că lumea ar fi un loc mai bun dacă am bombăni atunci când auzim cuvântul „crimă" tot atâta cât bombănim la auzul cuvântului „masturbare". Şi totuşi, deşi eram mai mult un amant decât un luptător, opţiunile mele politice şi serviciul pe care l-am îndeplinit în cadrul poliţiei m-au forţat să-mi cultiv şi o latură la care în copilărie am făcut apel o singură dată, şi anume latura mea violentă. Nici măcar ca angajat în poliţia secretă nu am folosit niciodată violenţa eu însumi, ci doar le-am îngăduit celorlalţi să o folosească în prezenţa mea. Numai dacă anumite condiţii nefavorabile mă puneau în situaţii din care nu aveam cum să scap folosindu-mi inteligenţa, numai atunci lăsam să se manifeste această violenţă. Iar aceste situaţii au fost atât de neplăcute, încât amintirea celor pe care i-am văzut în timp ce erau interogaţi mă urmăreşte cu o persistenţă fanatică: munteanul cel vânos, cu o sârmă răsucită în jurul gâtului şi cu trăsăturile schimonosite într-o grimasă; teroristul cel încăpăţânat în camera lui albă, cu chipul lui stacojiu, insensibil la orice cu excepţia unui singur lucru; agenta comunistă cu bucata de *papier-maché* în gură, cu numele noastre acre literalmente pe

vârful limbii, dovada faptului că ne spiona. Ilegaliştii capturaţi aveau o singură destinaţie, dar existau multe drumuri lăturalnice foarte neplăcute care să-i ducă acolo. Când am ajuns la magazinul de băuturi pentru marea inaugurare, am împărtăşit cu aceşti prizonieri aceeaşi îngrozitoare siguranţă care chicotea pe sub mesele pentru jucat cărţi din azilele de bătrâni: că cineva avea să moară. Poate chiar eu.

Magazinul era situat în capătul dinspre est al Bulevardului Hollywood, departe de strălucirea ostentativă a Cinematografului egiptean şi a celui chinezesc unde aveau loc premierele celor mai recente filme. Acest cartier deosebit de neelegant era foarte umbros, în ciuda absenţei copacilor, motiv pentru care cealaltă obligaţie de serviciu a lui Bon, în afară de a vinde băuturi, era de a intimida orice posibili hoţi şi şmanglitori din magazin. Bon mi-a făcut semn impasibil cu capul dindărătul casei de marcat, unde stătea în faţa unui zid de rafturi pe care erau etalate mărci de primă mână, sticle de o jumătate de litru pe care merita să faci efortul de a le şterpeli şi, aşezate discret într-un colţ, reviste pentru bărbaţi, care pe coperte aveau imagini prelucrate cu felurite Lolite. Claude este în depozit, împreună cu Generalul, mi-a spus Bon. Depozitul era în spatele magazinului şi era scăldat în lumini fluorescente care cădeau din tavan; mirosea a dezinfectant şi a cartoane vechi. Claude s-a ridicat din fotoliul din imitaţie de piele şi ne-am îmbrăţişat. Mai pusese un kilogram-două, dar altminteri era neschimbat, ba chiar purta aceeaşi jachetă sport şifonată pe care o îmbrăca uneori şi în Saigon.

Ia loc, mi-a spus Generalul, care şedea în spatele biroului. Fotoliile din imitaţie de piele gemeau obscen când ne mişcăm. Din trei părţi eram înconjuraţi de cutii şi de lăzi. Pe biroul Generalului erau îngrămădite o mulţime de lucruri: un telefon cu disc, suficient de greu pentru a fi folosit în scop de autoapărare, o tuşieră în care băltea cerneala roşie, un chitanţier cu o bucată de foaie de plombagină între file şi o veioză cu gâtul rupt, al cărei cap nu voia nicicum să stea în sus. Când Generalul a deschis sertarul biroului, mi-a stat inima în loc. Asta era! Ăsta era momentul în care şobolanul avea să primească un ciocan în cap, un cuţit în gât, un glonte în tâmplă sau poate pe toate deodată, doar aşa, de distracţie. Cel puţin avea să se sfârşească relativ repede, ca să zicem aşa. În Europa, în Evul Mediu, după cum ne învăţase Claude la cursul pe care îl preda celor din poliţia secretă în Saigon, trupul meu ar fi fost tras de patru cai şi rupt în bucăţi, iar capul mi-ar fi fost înfipt în vârful unui par, ca să-l vadă toată lumea. Un umorist regal l-a jupuit de viu pe duşmanul său, după care i-a umplut pielea cu paie, l-a suit pe un cal şi l-a plimbat prin tot

târgul. Ce mai distracţie! Mi-am ţinut respiraţia şi am aşteptat ca Generalul să-şi scoată pistolul şi să-mi extirpe creierii fără operaţie. Dar tot ce a scos a fost o sticlă de scotch şi un pachet de ţigări.

Ei, domnilor, a spus Claude, aş vrea să ne întâlnim şi în circumstanţe mai fericite. Am auzit că foarte greu aţi scăpat din Dodge City. Asta, a spus Generalul, ca să ne exprimăm frumos. Şi tu? am întrebat. Pun pariu că ai plecat cu ultimul elicopter.

Hai să nu dramatizăm, a spus Claude acceptând ţigara oferită de General şi paharul de scotch. Am plecat cu câteva ore mai devreme, cu elicopterul ambasadorului. Apoi a oftat. N-am să uit niciodată ziua aia. Am întârziat prea mult punerea la punct a operaţiunii. Voi aţi fost ultimii care au plecat cu avionul. Apoi au venit puşcaşii marini cu elicopterele ca să-i ia pe ceilalţi de pe aeroport şi din ambasadă. Şi Air America trimitea elicoptere de salvare, dar problema era că toată lumea din oraş ştia unde se află heliporturile noastre, care ar fi trebuit să fie secrete. Se pare că am recrutat nişte drăguţe de vietnameze ca să vopsească numerele heliporturilor pe acoperişuri. Isteţi, nu? Când a venit momentul adevărului, toate clădirile respective erau înconjurate de oameni, iar cei care ar fi trebuit să urce în elicoptere n-au mai putut ajunge la ele. Aceeaşi poveste şi la aeroport, nu se putea intra. Docurile, total blocate. Nici măcar autobuzele care se îndreptau spre ambasadă n-au putut intra, fiindcă în jurul ambasadei erau mii de oameni. Toţi fluturau tot felul de hârtii: certificate de căsătorie, contracte de angajare, scrisori, chiar şi paşapoarte americane. Şi strigau. Îl cunosc pe Cutare şi Cutare, Cutare şi Cutare garantează pentru mine, sunt măritată cu un cetăţean american. Dar nu mai conta nimic. Puşcaşii marini stăteau pe ziduri şi îi loveau pe toţi cei care încercau să urce. Trebuia să ajungi destul de aproape şi să-i dai unui puşcaş o mie de dolari dacă voiai să te tragă sus, pe zid. Din când în când mergeam până la zid sau la poartă, mă uitam după cei care lucrau pentru noi şi i-i arătam puşcaşilor. Dacă reuşeau să ajungă destul de aproape, puşcaşii îi ridicau pe ziduri sau deschideau puţin poarta, cât să-i lase înăuntru. Dar am văzut în mijlocul mulţimii sau mai pe margine persoane pe care le cunoşteam şi cărora le-am făcut semn, dar n-au reuşit să se apropie de zid. Vietnamezii care erau mai în faţă nu-i lăsau pe ceilalţi vietnamezi, din spate, să avanseze. Aşa că ne uitam la ei şi le făceam semne, iar ei se uitau la noi şi ne făceau semne, după care, după o vreme, ne uitam pur şi simplu în altă parte şi plecam. Slavă Domnului că nu-i auzeam ţipând prin tot tărăboiul ăla. Eu mai intram şi mai beam ceva, dar nici asta nu

m-a ajutat prea mult. Ar fi trebuit să auziţi ce se auzea prin radio. Ajutaţi-mă, sunt traducător, avem şaptezeci de traducători la adresa cutare, scoateţi-ne de aici! Ajutaţi-mă, avem cinci sute de oameni aici, scoateţi-ne de aici! Ajutaţi-mă, avem o sută de oameni la hotelul CIA, scoateţi-ne de aici! Şi ştiţi ce? Niciunul dintre ei nu a reuşit să plece. Le-am spus să plece în alte locuri şi să ne aştepte. Aveam oameni în locurile acelea şi îi sunam şi le spuneam: Nu mai vine nimeni! Plecaţi cum puteţi şi veniţi la ambasadă! Lăsaţi-i pe ceilalţi acolo. Apoi mai erau şi oamenii din afara oraşului. Agenţi prin toate satele care sunau. Ajutor, sunt în Can Tho, se apropie cei din Frontul Naţional pentru Eliberare! Ajutor, m-aţi lăsat în pădurea U Minh, ce să fac, ce se va întâmpla cu familia mea? Ajutor, scoateţi-mă de aici! Nu au avut nicio şansă. Chiar şi unii dintre cei care se aflau în clădirea ambasadei nu au avut nicio şansă. Am evacuat mii de oameni, dar când a decolat ultimul avion, încă mai erau patru sute de persoane care aşteptau în curte, toţi aranjaţi frumos, aşteptând elicopterele care, le spuseserăm noi, urmau să vină. Niciunul dintre ei nu a mai plecat.

Dumnezeule! Am nevoie de încă un pahar chiar şi numai ca să fiu în stare să vorbesc despre asta. Mulţumesc, domnule general! Claude şi-a şters ochii. Tot ce pot să vă spun este că a fost o chestie personală. După ce v-am lăsat la aeroport, m-am întors la vila mea să mai dorm puţin şi i-am spus lui Kim că ne întâlnim în zori. Ea trebuia să meargă să-şi aducă familia. Trece ora şase, se face şase şi-un sfert, şase jumate, şapte... Mă sună şeful, vrea să ştie unde sunt. Îl ţin în loc. Şapte şi un sfert, şapte jumate, opt... Mă sună şeful din nou şi-mi spune: Treci la ambasadă în momentul ăsta, toată lumea e aici. La naiba cu şeful, un nenorocit de ungur. Îmi iau armele şi traversez tot oraşul s-o caut pe Kim. Nu mai iau în seamă interdicţia de circulaţie; oricum toată lumea e pe stradă, alergând dintr-o parte într-alta, toţi încercând să plece. În suburbii era totuşi mai linişte; totul era normal. Chiar i-am văzut pe vecinii lui Kim scoţând drapelul comunist. Cu o săptămână mai devreme aceiaşi vecini arboraseră steagul nostru. I-am întrebat unde e Kim. Mi-au spus că nu ştiu unde e curva yankeilor. Am vrut să-i împuşc pe loc, dar toţi oamenii de pe stradă îşi întorseseră capetele şi se uitau la mine. Cu siguranţă nu puteam aştepta să apară agenţii Viet Cong din zonă şi să mă răpească. M-am întors la vilă. Ora zece. Kim tot nu ajunsese. N-o mai puteam aştepta. M-am aşezat în maşină şi am început să plâng. N-am mai plâns pentru o fată de treizeci de ani, dar la naiba, asta este. Apoi am mers la ambasadă şi acolo am văzut că nu aveam cum intra. Cum v-am spus, erau mii de oameni. Am lăsat

cheile în contact exact aşa cum aţi făcut dumneavoastră, domnule general, sperând că vreun nenorocit de comunist o să se distreze bine cu Bel Air-ul meu[26]. Apoi mi-am croit drum cu greu prin mulţime. Vietnamezii din faţă, care nu i-ar fi lăsat în ruptul capului pe ceilalţi vietnamezi să treacă, mie mi-au făcut loc. Sigur, m-am împins, am dat din coate şi am strigat cât am putut, dar şi mulţi dintre ei s-au împins şi ei şi au dat din coate şi au strigat şi ei la mine. Eu însă am reuşit să înaintez suficient cât să fiu salvat. Am transpirat ca un porc, cămaşa îmi era toată sfâşiată, iar trupurile celorlalţi erau lipite de al meu. Cei din faţa mea nu aveau cum să vadă că sunt american şi niciunul nu se întorcea în spate doar fiindcă îl băteam eu pe umăr, aşa că i-am tras de păr, i-am tras de urechi, i-am apucat de gulerele cămăşilor. Aşa i-am dat deoparte din calea mea. N-am mai făcut aşa ceva în viaţa mea. La început n-am strigat din mândrie, dar n-a durat prea mult până ce m-am pomenit strigând şi eu. Lăsaţi-mă să trec, sunt american, fir-ar să fie! În cele din urmă am reuşit să ajung până la zidul ăla, iar puşcaşii marini s-au lăsat în jos, m-au prins de mâini şi m-au tras sus. Aproape că am izbucnit în plâns a doua oară. Claude şi-a terminat băutura din pahar şi a trântit paharul pe masă. La naiba! În viaţa mea nu mi-a fost aşa ruşine şi niciodată n-am fost aşa bucuros că sunt american.

O vreme n-am spus nimic. Generalul ne-a turnat încă o porţie dublă de scotch.

În sănătatea ta, Claude, am spus, ridicând paharul spre el. Felicitări!

Pentru ce? a întrebat el, ridicând paharul la rândul lui.

Acuma ştii şi tu cum e să fii unul de-al nostru.

A râs scurt, amar.

Exact la asta mă gândeam şi eu.

Semnalul pentru faza finală a evacuării era cântecul „White Christmas”, care urma să fie transmis la Serviciul American de Radio, dar nici măcar asta nu a mers conform planului. În primul rând, dacă tot era transmiterea cântecului un semnal ultrasecret, numai pentru americani şi aliaţii lor, toată lumea din oraş ştia la ce să fie atentă. Şi apoi ce credeţi că se întâmplă? a zis Claude. DJ-ul nu reuşeşte să găsească melodia. Varianta cântată de Bing Crosby. Întoarce cabina pe dos căutând banda, care, fireşte, nu e nicăieri. Şi atunci? a întrebat Generalul. Găseşte o versiune cântată de Tennessee Ernie Ford şi o pune pe aia. Asta cine e? am întrebat. De unde să ştiu eu? Dar cel puţin melodia şi cuvintele erau aceleaşi. Deci, am spus

eu, situaţia reintră în normal. Claude a dat din cap. Da, dar totul e întors pe dos. Să sperăm că istoria va uita bâlbele astea.

Aşa şi-au zis după aceea mulţi generali şi politicieni înainte de culcare, ca o rugăciune, dar unele gafe erau mai justificabile decât altele. De pildă, numele operaţiunii, „Vânt frecvent", a fost o greşeală care a anticipat o altă greşeală. Mă gândeam la asta de un an, întrebându-mă dacă aş fi putut da în judecată guvernul SUA pentru incompetenţă sau cel puţin pentru eşecul criminal de a inventa numele acesta nefericit. Cine o fi fost geniul militar care şi-o fi stors „Vântul frecvent" dintre buci? Nu i-a trecut nimănui prin cap că numele „Vântul frecvent" le va aduce aminte unora de „Vântul divin" care i-a inspirat pe piloţii kamikaze sau, o variantă încă şi mai plauzibilă, că anistorica şleahtă juvenilă se va gândi automat la eliminarea gazelor din intestine, care, după cum se ştie, poate provoca o reacţie în lanţ, de unde ideea de frecvenţă? Sau poate că nu pricepeam eu bine, iar geniul militar respectiv era vreun mucalit şi poate că tot el alesese şi melodia „White Christmas", un deget vârât în ochii tuturor conaţionalilor mei, care nici nu sărbătoreau Crăciunul, nici nu văzuseră un Crăciun alb? N-ar fi putut oare acest geniu mucalit necunoscut să prevadă şi că tot aerul urât mirositor ridicat de elicopterele americane avea să echivaleze cu o masivă eliminare de gaze în nasul celor care aveau să rămână în urmă? Punând în balanţă pe de o parte prostia, iar de cealaltă parte ironia, am hotărât că nu putea să fi fost vorba decât despre o ironie; asta le-ar fi conferit americanilor o ultimă urmă de demnitate. Era singurul lucru care mai putea fi salvat din tragedia care se abătuse asupra noastră, sau, în funcţie de punctul de vedere adoptat, din ceea ce îngăduiserăm să se abată asupra noastră. Problema cu această tragedie era că nu se terminase curat, spre deosebire de felul în care se termină comediile. Încă ne stătea pe cap tuturor, dar cel mai tare Generalului, care acum o cotise către afaceri.

Sunt încântat că eşti aici, Claude. Nici că se putea o coordonare mai bună.

Claude a ridicat din umeri. Coordonarea este singurul lucru la care m-am priceput întotdeauna, domnule General.

Aşa cum m-ai avertizat încă înainte de plecare, avem o problemă.

Ce problemă? Din câte îmi amintesc eu, erau mai multe.

Avem printre noi un informator. Un spion.

Amândoi s-au uitat la mine, ca şi când ar fi aşteptat o confirmare. Am făcut o mutră impasibilă, dar stomacul începuse să mi se învârtă în sens invers acelor de ceasornic. Apoi Generalul a rostit numele maiorului cel gurmand. În clipa

următoare, stomacul a început să mi se rotească în direcţia inversă. Nu-l cunosc pe tip, a spus Claude.

Nu este un bărbat pe care să-l cunoşti. Ca ofiţer nu se remarcă în niciun fel. Prietenul nostru mai tânăr aici de faţă este cel care l-a trecut pe listă ca să-l aducem cu noi.

Dacă vă aduceţi aminte, domnule General, maiorul...

Nu mai are nicio importanţă. Ceea ce contează este că eram obosit şi am făcut o greşeală când ţi-am încredinţat acea sarcină. Nu te învinovăţesc pe tine, ci pe mine însumi. Dar acum trebuie să îndreptăm greşeala.

Şi de ce-l suspectaţi pe el?

În primul rând, fiindcă este chinez. În al doilea rând, contactele mele din Saigon m-au informat că familia lui o duce foarte-foarte bine. În al treilea rând, fiindcă e gras. Nu-mi plac bărbaţii graşi.

Domnule General, doar pentru că e chinez nu înseamnă că e şi spion.

Claude, eu nu sunt xenofob. Eu îi tratez pe toţi subordonaţii mei la fel, indiferent de originile lor, aşa cum fac şi cu tânărul nostru prieten aici de faţă. Dar în cazul acestui maior faptul că familia lui se descurcă foarte bine în Saigon este suspect. Cum de se descurcă atât de bine? Cine anume le permite să prospere? Comuniştii îi ştiu pe toţi ofiţerii noştri cu tot cu familiile lor. Familiile celorlalţi ofiţeri nu o duc bine acasă. A lui de ce o duce?

Acestea sunt dovezi indirecte, domnule General.

Până acum ăsta nu a fost niciodată un impediment, Claude.

Aici lucrurile stau diferit. Trebuie să jucăm după reguli noi.

Dar pot să adaptez aceste reguli, nu?

Poţi să le şi încâlci, dacă ştii cum.

Am trecut în revistă în minte lucrurile pe care le aflasem. În primul rând, absolut din întâmplare, spre amărăciunea mea, înscrisesem un punct arătând cu degetul înspre o persoană nevinovată. În al doilea rând, aflasem că Generalul avea contacte în Saigon, ceea ce însemna că în ţară încă mai exista o formă de rezistenţă. În al treilea rând, am aflat că Generalul reuşea să intre în contact cu aceste persoane, deşi nu exista nicio modalitate de comunicare directă. În al patrulea rând, am observat că Generalul îşi revenise complet, redevenind complotistul neobosit care avea cel puţin câte un plan de bătaie în fiecare buzunar, plus încă unul de rezervă în şosetă. Fluturând din mâini spre lucrurile care ne înconjurau, a spus: Vi se pare că arăt eu a mic patron, domnilor? Vi se pare că îmi face plăcere să vând băutură unor beţivi, unor negri şi mexicani, unor vagabonzi şi unor drogaţi? Să vă spun ceva. Nu fac decât să aştept momentul propice. Războiul încă nu s-a

terminat. Bastarzii ăştia de comunişti!... E-adevărat, ne-au făcut arşice, trebuie să recunosc asta. Dar eu îmi cunosc poporul. Îmi cunosc soldaţii, îmi cunosc subordonaţii, iar ei nu au abandonat lupta. Sunt dornici să lupte în continuare şi să-şi sacrifice viaţa, doar să li se ofere ocazia. De asta avem nevoie acum, Claude, de o ocazie.

Bravo, domnule General, a spus Claude. Ştiam eu că nu veţi putea sta deoparte multă vreme.

Eu sunt alături de dumneavoastră, domnule General, am spus şi eu. Până la capăt!

Bun. Fiindcă tu l-ai ales pe maior. Eşti de acord că trebuie să îndreptăm această greşeală? Ştiam eu că vei fi de acord. Nu trebuie să o faci tu singur. Am discutat deja problema maiorului şi cu Bon. Veţi avea grijă de problema asta amândoi. Tu nu m-ai dezamăgit niciodată până acum, cu excepţia faptului că l-ai ales pe maior. Acum ai prilejul de a-ţi repara greşeala. Înţeles? Bun! Acum poţi să pleci. Claude şi cu mine avem de discutat afaceri.

În magazin nu era nimeni în afară de Bon, care se uita la semnalul fosforescent, hipnotic al unui joc de baseball pe un televizor mic alb-negru aşezat lângă casa de marcat. Am încasat cecul din buzunarul meu, rambursarea de impozit de la Administraţia Financiară. Nu era o sumă prea mare, dar totuşi era simbolic semnificativă, căci în ţara mea guvernul nostru cu mintea îngustă nu le returna niciodată cetăţenilor frustraţi ceea ce le luase o dată. Însăşi această idee părea o absurditate. Societatea noastră fusese o cleptocraţie de cel mai înalt nivel; guvernul făcuse tot ce putuse ca să fure de la americani, omul de rând făcea tot ce putea ca să fure de la guvern, iar cei mai răi dintre noi făceau tot ce puteau ca să fure unii de la alţii. Acum, în ciuda sentimentului de apartenenţă la comunitatea formată din compatrioţii mei exilaţi, nu puteam să nu mă gândesc că ţara noastră avea să renască, iar corupţia de sorginte străină avea să ardă în flăcările revoluţiei. În locul returnării de taxe, revoluţia avea să redistribuie averile acumulate ilegal, urmând principiul „mai mult pentru cei săraci". Ce aveau să facă săracii cu ajutoarele lor socialiste era treaba lor. Eu, unul, aveam să-mi folosesc sumele rambursate de sistemul capitalist ca să cumpăr destulă băutură cât să mă pot cufunda împreună cu Bob în amnezie până săptămâna următoare, ceea ce, chiar dacă nu-mi planificasem aşa dinainte, era alegerea mea din acel moment, posibilitatea de a alege fiind dreptul meu sacru ca american.

Maiorul? am spus, în timp ce Bon băga sticlele în sacoşă. Crezi într-adevăr că e spion?

De unde să ştiu eu? Eu nu sunt decât un simplu executant.

Faci ceea ce ţi se spune.

Şi tu faci la fel, isteţule. Şi dacă tot eşti aşa de isteţ, planifică tu operaţiunea. Tu ştii mai bine decât mine cum merg lucrurile pe-aici. Dar treaba mai murdară las-o în seama mea. Hai să vezi. În spatele tejghelei, dedesubtul casei de marcat, trona pe un stativ o puşcă cu două ţevi cu patul scurt.

De unde o ai?

Aici e mai uşor să pui mâna pe o armă decât să primeşti drept de vot sau să-ţi iei carnetul de conducere. Nici măcar nu trebuie să ştii englezeşte. Ce e mai ciudat este că maiorul însuşi ne-a făcut legătura. Vorbeşte chinezeşte. Cartierul chinezesc e împânzit de găşti de chinezi.

O să se facă cam multă mizerie cu o puşcă.

N-o să folosim puşca, geniule. A deschis o cutie de trabucuri care stătea pe un raft dedesubtul tejghelei. Înăuntru era un Special cu calibrul de .38, un revolver cu ţeava scurtă, identic cu cel pe care îl avusesem eu ca pistol de serviciu. Ei, e destul de delicat pentru tine?

Eram din nou între ciocan şi nicovală şi în curând aveam să văd din nou un alt om prins între ciocan şi nicovală. Singura compensaţie pentru tristeţea mea era expresia de pe chipul lui Bon. Era pentru prima oară în ultimul an de zile când arăta fericit.

Capitolul 6

Inaugurarea oficială a început în după-amiaza aceea, ceva mai târziu. Generalul dădea mâna cu cei care veniseră să-i ureze succes, stătea de vorbă relaxat şi zâmbea neobosit. Precum un rechin care trebuie să înoate continuu ca să nu moară, un politician – iar Generalul devenise un politician – trebuia să dea din gură tot timpul. Alegătorii în acest caz erau vechii colegi, discipoli, soldaţi şi prieteni, un pluton de vreo treizeci de bărbaţi de vârstă mijlocie pe care, până să ajungem în tabăra de refugiaţi din Guam, rareori îi văzusem îmbrăcaţi în altceva decât în uniforme. După felul în care îşi purtau costumele civile un an mai târziu le-am putut da verdictul definitiv de înfrânţi, mai ales că mulţi comiteau şi nişte gafe vestimentare îngrozitoare. Umblau scârţâind prin magazin, încălţaţi cu pantofi cumpăraţi la mâna a doua şi îmbrăcaţi cu pantaloni din pânză şifonaţi, de doi bani, sau cu costume care nu le veneau bine, din acelea pe care comercianţii cu ridicata le vând la preţ de „cumpără unul şi primeşti unul gratis". Mai aveau şi cravate, batiste şi şosete, dar ceea ce le lipsea cu adevărat era colonia, chiar şi cea gen gigolo, orice fel de parfum care să mascheze dovada olfactivă a faptului că istoria îi bătuse măr. Eu în schimb, deşi eram inferior în grad majorităţii acestor bărbaţi, eram îmbrăcat mai bine, graţie hainelor primite de la profesorul Hammer. Cu uşoare ajustări, sacoul lui albastru cu nasturi aurii şi pantalonii lui gri din stofa moale îmi veneau turnat.

Astfel, îmbrăcat elegant, mi-am croit drum printre bărbaţii pe care îi cunoscusem în calitatea mea de aghiotant al Generalului. Mulţi dintre ei comandaseră cândva baterii de artilerie şi batalioane de infanterie, dar acum nu mai rămăsese nimic periculos în ei decât mândria lor, halitoza şi cheile de la maşini, dacă aveau maşini. Raportasem către Paris toate bârfele despre aceşti soldaţi înfrânţi şi ştiam ce făceau (sau, în multe cazuri, ce nu făceau) ca să-şi câştige existenţa. Cel care ajunsese cel mai bine era un general despre care acasă toată lumea ştia că-i folosea pe subordonaţii lui din trupele speciale pentru a recolta scorţişoară, a cărei circulaţie o monopolizase; acum comerciantul de mirodenii devenise patronul unei pizzerii. Un colonel astmatic, şef la intendenţă, care se ambalase peste măsură discutând despre raţiile de alimente deshidratate, lucra ca om de serviciu. Un maior galant, mai înainte pilot de elicopter, era acum mecanic. Un căpitan grizonant, talentat vânător de luptători de gherilă, prepara

minuturi. Un locotenent nesimţitor, unicul supravieţuitor al unei companii surprinse de o ambuscadă, era curier. Şi lista continua. Un procent important dintre ei se mulţumeau pur şi simplu să-şi încaseze ajutorul social şi să lâncezească, dezintegrându-se în aerul îmbâcsit al locuinţelor sociale, iar între timp testiculele li se micşorau pe zi ce trece, roase de cancerul în curs de metastazare numit asimilare şi susceptibili de ipohondrie de exil. În această stare psihosomatică, necazurile sociale sau familiale erau diagnosticate ca simptome ale unei maladii fatale, soţiile şi copiii lor atât de vulnerabili fiind azvârliţi peste bord ca purtători ai contaminării occidentale. Copiii aceia năpăstuiţi le întorceau vorba, şi nici măcar nu o făceau în limba lor maternă, ci într-o limbă străină, pe care ei o învăţau mai repede decât taţii lor. În ce le priveşte pe soţiile lor, majoritatea fuseseră nevoite să-şi caute de lucru, nemaifiind astfel lotuşii încântători care îşi aminteau soţii lor că fuseseră cândva. După cum a spus maiorul cel gurmand: Căpitane, în ţara asta bărbaţilor nu le mai sunt de niciun folos boaşele, fiindcă femeile le au pe ale lor proprii.

Just, am spus eu, deşi bănuiam că nostalgia îi spălase şi lui creierul ca şi celorlalţi. Amintirile lor fuseseră spălate atât de bine, încât acum nu mai aveau aceleaşi culori ca ale mele, căci nu-i auzisem niciodată vorbind cu atâta afecţiune despre soţiile lor rămase în Vietnam. V-aţi gândit vreodată să vă mutaţi, domnule maior? Poate că dumneavoastră şi soţia dumneavoastră aţi putea să o luaţi de la capăt şi să reaprindeţi flacăra dragostei. Să scăpaţi de tot ce vă aminteşte de trecut.

Dar cum mi-aş câştiga pâinea? a întrebat el foarte serios. Mâncarea chinezească este foarte bună unde locuim acum. Am întins mâna să-i îndrept cravata strâmbă, care se asorta cu dinţii lui strâmbi. Bine, domnule maior. Daţi-mi voie să vă conduc. Să-mi arătaţi şi mie unde se găseşte mâncare chinezească bună.

Este plăcerea mea! Maiorul cel gurmand radia. Era un *bon viveur* care aprecia mâncarea bună şi prietenia, o persoană care nu avea niciun duşman în lumea aceasta nouă, cu excepţia Generalului. De ce îi dădusem Generalului numele maiorului gurmand? De ce nu-i dădusem numele altei persoane, ale cărei păcate să fi tras mai greu decât greutatea trupului, nu pe al acestui bărbat a cărui greutate era mai mare decât greutatea păcatelor lui? Lăsându-l pe maior în urmă, mi-am croit drum prin mulţimea de oameni până la General. Eram pregătit să-i dovedesc că sunt sprijinitorul lui politic înfocat, şi încă tipul cel mai calculat. Generalul stătea alături de Madame, lângă sticlele de chardonnay şi de cabernet, şi tocmai erau

intervievaţi de un bărbat care flutura între cei doi un microfon de parcă ar fi fost un aparat Geiger. Privirea mea s-a intersectat cu a lui Madame, iar când ea a zâmbit mai larg, bărbatul s-a întors spre mine, cu un aparat de fotografiat atârnat de gât şi cu un pix retractabil cu patru mine de culori diferite ieşindu-i din buzunarul cămăşii.

A durat o clipă să-l recunosc. Ultima dată îl văzusem pe Son Do, sau Sonny, cum era poreclit, în 1969, ultimul an pe care îl petrecusem în America. Era şi el student bursier la un colegiu din districtul Orange, la o oră de mers cu maşina. Districtul Orange era locul în care se născuse criminalul de război Richard Nixon, dar şi districtul în care locuia John Wayne, un loc atât de încărcat de un patriotism feroce, încât m-am gândit că şi „Agentul Orange"[27] ar fi putut fi fabricat tot acolo, sau cel puţin ar fi putut fi botezat după acest loc. Pe vremea aceea Sonny studia jurnalismul, o specializare care ar fi fost foarte de folos pentru ţara noastră dacă Sonny nu ar fi fost croit dintr-un material atât de subversiv. Îşi purta integritatea la vedere, aşa cum ar fi purtat o bâtă de baseball pe umăr, gata să lovească mingile groase reprezentate de inconsecvenţele oponenţilor săi. Pe vremea studenţiei fusese foarte încrezător în sine, ba chiar arogant, depinde din ce punct de vedere îl priveai, o moştenire a ascendenţei lui aristocratice. Tatăl lui fusese mandarin, aşa cum sublinia Sonny tot timpul. Bunicul lui îi criticase pe francezi cu atâta vehemenţă şi atât de pe faţă, încât fusese expediat într-o cuşetă cu un bilet numai dus către Tahiti, unde, după ce se pare că se împrietenise cu sifiliticul de Gauguin, murise fie de febră denga, fie din pricina unei tulpini incurabile a unui foarte virulent dor de casă. Sonny a moştenit această siguranţă de sine care îl motivase şi pe onorabilul său bunic, care, sunt sigur, era un nesuferit, aşa cum sunt majoritatea celor foarte siguri de sine. Asemenea unui conservator fanatic, Sonny avea dreptate în legătură cu orice, sau cel puţin aşa credea el, diferenţa majoră fiind că el era un stângist absolut. Fusese liderul unei facţiuni antirăzboinice a studenţimii vietnameze. Câţiva dintre aceşti studenţi se adunau o dată pe lună într-o încăpere austeră de la sediul sindicatului studenţilor sau în apartamentul unuia dintre ei, ca să dea frâu pasiunilor lor arzătoare, ignorând mâncarea care se răcea. Am participat şi eu la astfel de petreceri, după cum am participat şi la altele, organizate de haita pro-război, ale cărei rânduri erau la fel de strânse, singura diferenţă fiind tonul politic, dar altminteri, în privinţa mâncărurilor pe care le consumau, a cântecelor pe care le cântau, a glumelor pe care le spuneau şi a subiectelor discutate, cele două grupuri erau complet interşanjabile. Indiferent de tiparul politic abordat, aceşti

studenţi sorbeau din aceeaşi prea plină cană a singurătăţii şi se adunau laolaltă pentru a se îmbărbăta unii pe alţii, la fel ca aceşti foşti ofiţeri din magazinul de băuturi spirtoase, care sperau că se vor mai putea dezmorţi alături de confraţii lor, căci frigul exilului şi timorarea îi îngheţaseră aşa de rău, că nici măcar soarele Californiei nu-i mai putea încălzi.

Am auzit că eşti şi tu aici, mi-a spus Sonny, strângându-mi mâna cu un zâmbet sincer. Siguranţa de sine pe care mi-o aminteam atât de bine îi radia din ochi, făcând ca faţa lui ascetică, cu buze antiseptice, să pară atrăgătoare. Mă bucur să te văd din nou, vechiul meu prieten. Vechi prieten? Eu nu-mi aminteam ca lucrurile să fi stat aşa. Madame s-a băgat şi ea în vorbă: Son tocmai ne lua un interviu pentru ziarul lui. Eu sunt redactorul-şef, a spus el, oferindu-mi cartea lui de vizită. Interviul va intra în cuprinsul primului nostru număr. Îmbujorat şi bine dispus, Generalul a înhăţat vesel de pe raft o sticlă de chardonnay. Iată, tinere prietene, o dovadă de apreciere pentru efortul tău de a reînvia arta subtilă a celei de-a patra puteri în noua noastră ţară. Asta nu putea să nu-mi amintească de jurnaliştii cărora le oferiserăm cazare şi masă gratuite, chiar dacă într-o închisoare, pentru că îi dezvăluiseră puterii cam prea mult adevăr. Poate că şi lui Sonny i-a trecut prin minte acelaşi lucru, fiindcă a încercat să refuze sticla, acceptând-o numai după multe insistenţe din partea Generalului. Am imortalizat momentul cu masivul aparat Nikon al lui Sonny, făcându-le o poză în care Generalul şi Madame stăteau de-o parte şi de alta a lui Sonny, care apucase cu amândouă mâinile sticla pe care Generalul o ţinea de gât. Pune asta pe prima pagină, a spus Generalul în chip de rămas-bun.

Rămaşi singuri, eu şi Sonny ne-am făcut unul altuia rezumatul ultimei părţi a vieţii. El hotărâse ca după absolvire să rămână în America, ştiind că dacă s-ar întoarce acasă, probabil ar primi un bilet de avion gratuit către plajele liniştite şi puşcăriile dedicate şi exclusiviste din Poulo Condore[28] construite de francezi cu elanul lor caracteristic. Până la sosirea refugiaţilor noştri cu un an înainte, Sonny scrisese articole pentru un ziar din districtul Orange şi se mutase într-un orăşel în care eu nu fusesem niciodată, Westminster, sau, cum pronunţau compatrioţii noştri, *Wet-min-ter*. Apoi, impresionat de situaţia noastră, a refugiaţilor, înfiinţase primul ziar în limba noastră maternă, într-un efort de a ne aduna laolaltă prin ştirile pe care le publica. Dar mai multe despre asta mai târziu, prietene, mi-a spus, prinzându-mă de umăr. Acum am o altă întâlnire. Vrei să ne vedem la o cafea? Mă bucur că te-am întâlnit din nou. Uimit, am acceptat şi i-am dat

numărul meu de telefon, după care el s-a îndepărtat, pierzându-se prin mulţimea care începuse să se împrăştie. L-am căutat pe maiorul cel gurmand, dar acesta dispăruse. Cu excepţia lui, pentru majoritatea celorlalţi experienţa exilului fusese una înjositoare, fie la modul absolut, datorită maladiilor migraţiei mai sus amintite, fie relativ, căci aici erau înconjuraţi de americani atât de înalţi, încât nici nu priveau prin noi, nici nu ne priveau de sus. Priveau pur şi simplu pe deasupra noastră. În cazul lui Sonny însă se întâmplase chiar pe dos. El nu putea fi ignorat, dar din alte motive decât cele din trecut, din vremea când eram amândoi studenţi. Eu nu-mi aminteam ca Sonny să fi fost cumsecade sau generos pe vremea aceea, când bătea cu pumnul în masă şi vorbea cu emfază despre cum trebuie să se fi descurcat în Paris, în anii douăzeci şi treizeci, studenţii vietnamezi, care constituiseră prima recoltă de comunişti ce urma să conducă revoluţia noastră. Şi eu mă purtam diferit acum, dar în ce mod anume, asta depindea de capriciile memoriei mele. Dovezile istorice oricum fuseseră distruse, căci, deşi în studenţie ţinusem nişte jurnale, înainte de a mă întoarce în ţară le distrusesem pe toate, temându-mă ca nu cumva să aduc cu mine cine ştie ce probe incriminatoare cu privire la ceea ce gândeam eu cu adevărat.

O săptămână mai târziu am luat micul dejun împreună cu maiorul cel gurmand. A fost o scenă obişnuită, cotidiană, genul acela de scene despre care i-ar fi plăcut lui Walt Whitman să scrie, o schiţă înfăţişând noua Americă, având în centru nişte terci de orez fierbinte şi nişte minciunele la restaurantul Monterey Park, unde se serveau în special tăieţei. Restaurantul era plin ochi de chinezi şi alte câteva feluri de asiatici încă neasimilaţi, dar care nu aveau nicio treabă cu asimilarea. Tăblia portocalie, din melamină a mesei era glazurată cu grăsime, iar ceaiul de crizanteme aştepta să fie turnat dintr-o oală de tablă în ceştile ciobite care aveau culoarea şi textura smalţului de dinte. Eu am mâncat cu măsură, în timp ce maiorul s-a îndopat de-a dreptul, cu entuziasmul lipsit de disciplină al unui om îndrăgostit de mâncare, vorbind cu gura plină. Din când în când câte un strop de salivă sau o bucăţică de orez îmi ateriza pe obraz, pe gene sau în castronel. Maiorul înfuleca cu atâta poftă, încât nu se putea să nu-mi fie drag şi să nu-l compătimesc pentru inocenţa lui.

Asta să fie informator? Greu de crezut, dar era posibil şi să fie un personaj foarte alunecos, un spion perfect. O concluzie mai logică însă ar fi fost că, pe lângă propensiunea vietnamezilor către conspiraţie, în cazul Generalului să se fi

adăugat şi o doză de paranoia americană, cu ajutor din partea mea, ce e drept. Maiorul cel gurmand nu dovedise niciodată că ar poseda talentul de a-i induce în eroare pe ceilalţi, nu fusese implicat în nicio maşinaţiune subversivă şi nici nu era angajat politic. În trecut, în Saigon, sarcina sa în cadrul Brigăzii Speciale fusese aceea de a analiza comunicatele sosite în limba chineză şi de a ţine evidenţa subterfugiilor care se desfăşurau în Cholon, unde Frontul Naţional de Eliberare îşi alcătuise o reţea subterană pe care o folosea pentru activităţi de agitaţie politică, organizare de tip terorist şi contrabandă pe piaţa neagră. Dar, şi mai important, el era sursa mea de informaţii despre locurile din Cholon în care se găsea cea mai bună mâncare chinezească, de la palatele maiestuoase în care se desfăşurau spectaculoase banchete de nuntă, până la cărucioarele zăngănitoare care bântuiau uliţele nepavate şi la vânzătoarele greu de găsit, care îşi cărau marfa cu cobiliţe purtate pe umeri şi şi-o întindeau pe trotuare. La fel se întâmpla şi în California; îmi promisese cel mai bun terci de orez din zona Los Angeles, dar în timp ce mâneam o ciorbă albă, fină, mătăsoasă a început să-mi fie milă de maiorul cel gurmand. Acum lucra la o staţie de benzină din Monterey Park, unde era plătit la negru, aşa că putea primi şi ajutorul social. Soţia lui, care cosea într-un atelier, deja era mioapă de cât îşi forţa ochii cu cusăturile acelea de doi bani. Doamne, cât poate vorbi femeia asta, a mormăit el, aplecându-se asupra castronului gol, cu mina plină de reproş a unui câine flămând şi trăgând cu ochii la minciuneaua pe care eu n-o mâncasem. Pe mine mă face vinovat pentru toate. De ce n-am rămas acasă? Ce căutăm noi aici, unde suntem mai săraci decât înainte? De ce am făcut copii, dacă nu avem cu ce să-i hrănim? Am uitat să-ţi spun, căpitane, că soţia mea a rămas gravidă în timp ce eram în tabără. Gemeni! Îţi vine să crezi?

L-am felicitat cu inima apăsată de nori grei, dar cu o voce vioaie. S-a bucurat când i-am oferit minciuneaua de care nu mă atinsesem. Cel puţin copiii sunt cetăţeni americani, a spus el, mestecându-şi premiul. Spanac şi Broccoli. Astea sunt numele lor americăneşti. Drept să-ţi spun, nici nu ne-am gândit să le dăm nume americăneşti până când nu ne-a întrebat asistenta. Atunci m-am panicat. Fireşte că aveau nevoie de nişte nume americăneşti. Şi primul lucru care mi-a venit în minte a fost Spanac. Ce mă mai distram la desenele alea animate cu Popeye, unde mânca spanac şi devenea dintr-odată superputernic! Nimeni n-o să se pună cu un copil pe care îl cheamă Spanac, în privinţa numelui Broccoli, mi-a venit în minte pur şi simplu logic. Am auzit o doamnă spunând la televizor: Să mâncaţi întotdeauna broccoli. Şi mi-am amintit

de asta. Un aliment sănătos, nu ca prostiile pe care le mănânc eu. Aşa or să fie gemenii mei: puternici şi sănătoşi. Aşa trebuie să fie, fiindcă ţara asta nu este pentru cei slabi de înger şi pentru graşi. Trebuie să mă pun pe slăbit. Ba nu, zău, chiar trebuie! Eşti dumneata cumsecade. Sunt conştient că sunt gras. Singurul lucru bun atunci când eşti gras, în afară de mâncare, este faptul că tuturor le sunt simpatici oamenii graşi. Nu-i aşa? Aşa este! Oamenii râd de graşi şi îi şi compătimesc. Când am mers la benzinărie să mă angajez, am început să transpir, deşi nu parcursesem decât două străzi pe jos. Oamenii se uită la un biet gras care transpiră şi îl compătimesc, deşi simt şi puţin dispreţ pentru el. Apoi am zâmbit şi am râs, scuturându-mi burta, şi le-am spus povestea mea, adăugând că am nevoie de o slujbă. Iar proprietarul mi-a dat slujba pe loc. Nu avea nevoie decât de un motiv ca să mă angajeze. Dacă îi faci pe ceilalţi să râdă şi să te compătimească, întotdeauna îţi reuşeşte. Vezi? Şi dumneata zâmbeşti acum şi mă compătimeşti. Să nu-ţi mai pară rău pentru mine; am un serviciu bun, intru în schimb la zece dimineaţa şi termin la opt, şapte zile pe săptămână, iar de la serviciu până acasă pot să merg pe jos. Nu fac nimic altceva decât să apăs butoanele de pe casa de marcat. E grozav. Treci într-o zi pe la mine şi am să-ţi dau câteva galoane de benzină gratis. Insist! Măcar atât pot să fac şi eu pentru dumneata fiindcă ne-ai ajutat să scăpăm. Nu ţi-am mulţumit niciodată aşa cum trebuie. În plus, în ţara asta e greu. Noi, ca vietnamezi, trebuie să rămânem uniţi.

O, biet maior mâncăcios! În seara aceea, ajungând acasă, m-am uitat la Bon cum pune pistolul special de calibru .38 pe măsuţa de cafea, îl curăţă, îl unge, îl încarcă cu şase gloanţe de cupru şi apoi îl aşază pe o perniţă care ne fusese livrată împreună cu canapeaua, o pernă ornamentală pătată, ţipătoare, din velur roşu, pe care pistolul stătea ca un cadou pentru un rege detronat. Am să trag prin perna asta, a spus Bon, desfăcându-şi o bere. N-o să facă atâta zgomot. Grozav, am spus eu. La televizor era un interviu cu Richard Hedd în legătură cu situaţia din Cambodgia. Accentul lui englezesc contrasta în mod flagrant cu accentul bostonian al intervievatorului. Am urmărit interviul timp de un minut, apoi am spus: Şi dacă nu e spion? O să omorâm pe cine nu trebuie. Ar însemna să comitem o crimă. Bon a sorbit din bere. În primul rând, a spus el, Generalul ştie lucruri pe care noi nu le ştim. În al doilea rând, noi nu ucidem pur şi simplu. Ăsta este un asasinat. Voi aţi făcut asta tot timpul. În al treilea rând, suntem în război. Se întâmplă să mai moară şi oameni nevinovaţi. Ar fi crimă numai dacă ai şti că este nevinovat. Dar chiar şi aşa, ar fi o tragedie, nu o crimă.

Ai fost încântat când Generalul ţi-a cerut să faci asta, nu-i aşa?

Şi ce, asta e rău? a întrebat el. Şi-a pus berea jos şi a luat din nou pistolul în mână. Aşa cum unii oameni s-au născut ca să mânuiască un penel sau un stilou, el se născuse ca să tragă cu pistolul. În mâna lui arma arăta la locul ei, o unealtă de care omul care o foloseşte poate fi mândru, cum ar fi o cheie fixă. Un bărbat are întotdeauna nevoie de un scop în viaţă, a mai spus, admirând arma. Înainte de a o întâlni pe Linh, eu aveam un scop. Voiam să-l răzbun pe tatăl meu. Apoi m-am îndrăgostit, iar Linh a devenit mai importantă şi decât tatăl meu, şi decât răzbunarea. Nu mai plânsesem niciodată de la moartea lui, dar după ce m-am însurat, am plâns la mormântul lui fiindcă îl trădasem acolo unde conta cel mai mult, în inima mea. Şi n-am mai putut trece peste asta până după naşterea lui Duc. La început Duc a fost doar un ceva urâţel şi ciudat. M-am întrebat ce e în neregulă cu mine, de ce nu-mi iubesc fiul, pe propriul meu fiu. Dar încet-încet el creştea şi într-o seară am băgat de seamă că degetele lui de la mâini şi de la picioare, mâinile şi picioarele lui în întregime erau versiuni miniaturale perfecte ale mâinilor şi picioarelor mele. Pentru prima oară în viaţa mea am înţeles că există miracole. Nici măcar când mă îndrăgostisem nu simţisem asta. Şi atunci mi-am dat seama că la fel trebuie să mă fi privit şi tatăl meu. El mă zămislise pe mine, iar eu îl zămislisem pe Duc. E vorba de natură, de univers, de Dumnezeu care se manifesta prin noi. Acela a fost momentul în care m-am îndrăgostit de fiul meu şi am înţeles cât sunt eu de insignifiant şi cât este el de minunat şi că într-o zi şi el va simţi exact acelaşi lucru. Şi în momentul acela mi-am dat seama că de fapt nu-l trădasem pe tata. Am plâns din nou, ţinându-mi băiatul în braţe, fiindcă în sfârşit devenisem bărbat. Ce vreau eu să spun, motivul pentru care îţi spun toate astea, este că odată viaţa mea avea o noimă. Aveam un scop în viaţă. Acum nu mai am nimic. Mai înainte am fost fiu, soţ, tată şi soldat, iar acum nu mai sunt nimic. Nu mai sunt nici măcar bărbat, iar când un bărbat nu mai este bărbat, nu mai este nimic. Iar singurul lucru pe care-l poţi face ca să nu mai fi un nimic este să faci ceva. Aşa că ori trebuie să mă omor pe mine, ori trebuie să omor pe altcineva. Pricepi?

Nu doar că pricepusem, dar rămăsesem uluit. Nu-l mai auzisem niciodată pe Bon vorbind atâta. Durerea, furia şi disperarea îi făcuseră inima fărâme, dar îi eliberaseră corzile vocale. Iar cuvintele acelea reuşiseră să-l facă să arate mai puţin urât decât era în realitate, dacă nu-l făcuseră să pară chiar arătos, căci emoţia îi înmuiase trăsăturile, altminteri dure. A fost singurul bărbat pe care l-am cunoscut în viaţa mea care se

arăta impresionat, adânc impresionat, nu doar de iubire, dar şi de perspectiva de a ucide. El devenise expert în omor dintr-o necesitate; eu alesesem să fiu novice, în ciuda faptului că avusesem şi eu ocazii să ucid. În ţara noastră a omorî un bărbat, o femeie sau un copil era la fel de uşor ca a întoarce o pagină a ziarului de dimineaţă. Nu aveai nevoie decât de o scuză şi de un instrument, lucruri pe care le deţineau prea mulţi oameni din ambele tabere. Ceea ce nu posedam eu era dorinţa de a ucide sau o justificare dintre acelea pe care un bărbat le poartă cu el aşa cum îşi poartă uniforma de camuflaj: dorinţa de a-l apăra pe Dumnezeu, de a-şi apăra ţara, onoarea, ideologia sau camarazii, chiar dacă, în ultimă instanţă, tot ce apără el de fapt este doar cea mai fragilă parte din el, punga aceea ascunsă, zbârcită, pe care o poartă cu sine fiecare bărbat. Aceste scuze de-a gata unora li se potrivesc mănuşă; mie însă nu.

Am vrut să-l conving pe General că maiorul cel gurmand nu este spion, dar asta n-ar fi fost suficient pentru a-l vindeca de ideea pe care tot eu i-o indusesem. Mai mult decât atât, ştiam că va trebui să-i şi dovedesc Generalului că pot să-mi corectez greşeala în ochii lumii şi că puteam fi şi un om de acţiune. Să nu întreprind nimic era de neconceput, iar asta mi-a fost limpede din comportamentul Generalului la întâlnirea de săptămâna următoare. Omul merită asta, a spus Generalul, obsedat de vinovăţia, ca o pată imposibil de ignorat, pe care el o vedea imprimată pe fruntea maiorului, o mică amprentă palmară pe care eu i-o imprimasem pe frunte, reprezentând o condamnare la moarte fără drept de apel. Dar acţionează când poţi tu. Eu nu mă grăbesc. Operaţiunile trebuie efectuate cu răbdare şi cu mare migală. Generalul a rostit aceste cuvinte într-un depozit care imita atmosfera imperturbabilă dintr-o încăpere ce semăna cu un sediu de Mare Cartier General, cu pereţii proaspăt decoraţi cu hărţi ce înfăţişau, în toată splendoarea sa sau doar pe bucăţi, ţara noastră, cu conturul ei sinuos, cu talia ei subţire. Fiecare hartă se sufoca îndărătul câte unei folii de plastic şi alături de ea se bălăbănea câte o carioca roşie legată de o sforicică. Mai bine să se facă treaba bine şi încet decât repede şi prost, a spus el. Aşa este, domnule General, am răspuns. Dar eu mă gândeam că...

Nu e nevoie să mă plictiseşti cu detalii. Dă-mi de ştire doar când treaba e făcută.

Aşa s-a semnat actul de deces al maiorului. N-am mai avut ce face decât să inventez o poveste plauzibilă astfel încât moartea maiorului să pară că nu s-a petrecut din vina mea, şi nici din vina Generalului. N-a trebuit să-mi storc prea mult creierii până să-mi vină în minte cea mai la îndemână soluţie.

Ceea ce se întâmpla aici era o tragedie americană obişnuită, doar că de data aceasta protagonistul ei era un refugiat ghinionist.

În sâmbăta următoare profesorul Hammer m-a invitat la cină la el acasă, ocazia fiind iminenta întoarcere a lui Claude la Washington. În afară de mine nu mai era invitat decât iubitul profesorului, Stan, un student doctorand de la UCLA[29] de aceeaşi vârstă cu mine, care lucra la o teză despre literaţii americani expatriaţi în Paris. Stan avea dinţii albi şi un păr blond cum vezi în reclamele la paste de dinţi, unde el ar fi putut juca rolul de tânăr părinte al unor heruvimi superbi. Claude îmi spusese că profesorul este homosexual înainte de a mă înscrie la colegiu, în 63, fiindcă, zicea Claude, pur şi simplu n-am vrut ca treaba asta să te ia prin surprindere. Cum nu mai cunoscusem niciodată o astfel de persoană, fusesem curios să văd cum se purta un homosexual în habitatul lui natural, adică în Occident, căci în Est se pare că nu existau homosexuali. Spre dezamăgirea mea, profesorul Hammer nu părea a fi diferit de restul lumii, în afară de faptul că poseda o inteligenţă ascuţită şi un gust desăvârşit în toate, de la iubitul lui şi până la arta culinară.

Cina, formată din trei feluri de mâncare, a fost preparată de profesor cu mâinile lui: o salată din tot felul de verdeţuri, *confit* de raţă cu garnitură de cartofi cu rozmarin, o tartă Tatin pufoasă, toate precedate de martini, stropite cu pinot noir şi încheiate cu un scotch single malt. Toate acestea au fost servite în sufrageria restaurată cu migală a locuinţei profesorului din Pasadena, un bungalow în stil Craftsman, în care toate detaliile, de la ferestrele cu culisare verticală şi până la candelabrul *art déco* şi feroneria din alamă a bibliotecii modulare erau fie originale, de la începutul secolului douăzeci, fie reproduceri foarte fidele. Din când în când profesorul se ridica de la masă şi înlocuia discul de pe platanul pick-up-ului, alegând altul din cuprinzătoarea sa colecţie de jazz. În timpul cinei am vorbit despre bebop[30], despre romanul secolului al nouăsprezecelea, despre Dodgers[31] şi despre apropiatul bicentenar al Americii. Apoi ne-am retras, împreună cu paharele noastre de scotch, în camera de zi, unde am remarcat un şemineu masiv din piatră de râu şi falnicul mobilier în stil Mission, cu tipicele rame din lemn în unghiuri drepte şi perne din piele. De-a lungul pereţilor erau înşirate cărţi de toate înălţimile, lăţimile şi culorile, o etalare democratică de individualităţi, aranjate fără nicio ordine, aşa cum erau şi cele de pe pereţii biroului profesorului din campus. Astfel, culcuşiţi

între litere, cuvinte, propoziţii, paragrafe, pagini, capitole şi tomuri, am petrecut o seară foarte plăcută, memorabilă prin dialogul pe care l-am avut după ce ne-am ocupat locurile. Cu o nostalgie stimulată poate de literatura care ne înconjura, profesorul a spus: încă îmi amintesc teza ta despre *Americanul liniştit*[32]. A fost una dintre cele mai bune lucrări de licenţă pe care le-am citit vreodată. Am zâmbit, făcând pe modestul, şi i-am mulţumit, în timp ce Claude, care şedea pe canapea lângă mine, a strâmbat din nas. Mie nu prea mi-a plăcut cartea aia. Fata aia vietnameză nu face nimic altceva decât să prepare opiu, să citească cărţi cu poze şi să ciripească ca o păsărică. Aţi întâlnit vreodată vreo vietnameză ca ea? Dacă da, faceţi-mi şi mie cunoştinţă cu ea, pentru că cele pe care le cunosc eu nu-şi ţin gura închisă nicio clipă, nici în pat, nici în afara lui.

Of, Claude! a spus profesorul.

Niciun „Of, Claude”! Nu te supăra, Avery, dar amicul american din cartea asta mai şi seamănă suspect de tare cu un homosexual latent.

Numai un homosexual latent poate mirosi alt homosexual latent, a spus Stan.

Pe asta de unde ai scos-o? De la Noël Coward[33]? Şi-l mai cheamă şi Pyle, pentru Dumnezeu! Câte glume poţi construi în jurul numelui ăstuia? În plus, este o carte procomunistă. Sau cel puţin antiamericană. Mă rog, este acelaşi lucru. Aici Claude a făcut un gest, arătând cu mâna spre cărţi, spre mobilă, spre întreaga cameră de zi şi de fapt spre întreaga casă, atât de frumos amenajată. E greu de crezut că a fost comunist odată, nu?

Cine, Stan? am întrebat eu.

Nu, nu Stan! Ori poate ai fost, Stan? Nu, aşa mă gândeam şi eu.

Atunci nu putea fi vorba decât despre profesor, care, când m-am întors spre el, a ridicat din umeri. Aveam vârsta voastră de acum, a spus, punându-şi un braţ în jurul umerilor lui Stan. Eram uşor de impresionat, pătimaş, voiam să schimb lumea. Am fost sedus de comunism, ca atâţia alţii.

Acum el îi seduce pe alţii, a spus Stan, strângând mâna profesorului. Gestul acesta m-a făcut să mă simt cam stânjenit. Pentru mine profesorul era doar un fel de creier ambulant; nu-mi venea deloc uşor să-l văd şi ca pe-un trup sau ca pe-o persoană care are şi trup.

Şi regretaţi vreodată că aţi fost comunist, domnule profesor?

Nu, nu regret, fiindcă numai făcând acea greşeală am putut deveni ceea ce sunt astăzi.

Şi anume ce, domnule profesor?

A zâmbit. Cred că s-ar putea spune că sunt un american care s-a născut a doua oară. Este o ironie, dar dacă am învăţat ceva din afurisita asta de istorie a ultimelor câteva decenii, a fost că pentru apărarea libertăţii este nevoie de nişte muşchi pe care numai America poate să-i aibă. Chiar dacă ceea ce facem noi la colegiu are o anume însemnătate. Vă învăţăm tot ce s-a gândit şi ce s-a exprimat vreodată mai bine nu doar pentru a explica America lumii, aşa cum v-am încurajat mereu să faceţi, dar şi pentru a o apăra.

Am sorbit din băutură. Scotch-ul avea o aromă fină de fum şi un gust de turbă şi de lemn de stejar vechi, subliniat de gustul de lemn-dulce şi de esenţa intangibilă a masculinităţii scoţiene. Îmi plăcea să beau scotch-ul nediluat, aşa cum îmi plăcea şi adevărul. Din nefericire, adevărul nediluat era la fel de greu de găsit ca acel scotch single malt vechi de optsprezece ani. Şi cum rămâne atunci cu cei care nu au învăţat cele mai bune lucruri gândite şi exprimate vreodată? l-am întrebat pe profesor. Dacă nu reuşim să-i învăţăm sau dacă ei nu vor să înveţe?

Profesorul s-a uitat la fundul paharului prin lichidul de culoarea cuprului. Presupun că tu şi Claude aţi cunoscut o mulţime de astfel de oameni în domeniul vostru de activitate. Nu este uşor de dat un răspuns, poţi doar să spui că întotdeauna a fost aşa. Încă de pe vremea când primul om primitiv care locuia într-o peşteră a descoperit focul şi a hotărât că cei ce trăiau încă în întuneric erau nişte înapoiaţi. Este vorba de civilizaţie contra barbarie. Şi fiecare epocă îşi are barbarii ei.

Ce opoziţie poate fi mai limpede decât opoziţia între civilizaţie şi barbarie? Dar uciderea maiorului gurmand ce fel de act era? Un act simplu de barbarie sau unul complex, care împingea civilizaţia revoluţionară spre progres? Trebuia să fie varianta din urmă, un act contradictoriu care se potrivea epocii noastre. După părerea noastră, a marxiştilor, capitalismul duce la apariţia unor contradicţii şi se va dezintegra tocmai din pricina acestor contradicţii, dar numai dacă oamenii întreprind anumite acţiuni. Dar nu se poate spune că numai capitalismul este clădit pe contradicţii. Aşa cum a spus şi Hegel, tragedia nu se naşte din conflictul între bine şi rău, ci între bine şi bine, o dilemă de care niciunul dintre noi, cei care voiam să luăm parte la făurirea istoriei, nu aveam cum scăpa. Maiorul avea dreptul de a trăi, dar şi eu aveam dreptul de a-l ucide. Nu era aşa? Către miezul nopţii, când am plecat împreună cu Claude, eram cât pe ce să aduc în discuţie subiectul conştiinţei mele. În timp ce mai fumam câte o ţigară de rămas-bun pe trotuar, i-am

pus lui Claude întrebarea pe care mi-am închipuit că mi-ar fi pus-o mama mea: Şi dacă este nevinovat?

Claude a făcut un rotocol de fum, doar ca să arate că ştie să facă rotocoale. Nimeni nu este nevinovat. Mai ales în meseria asta. Crezi că mâinile lui nu sunt deloc pătate de sânge? A identificat simpatizanţi ai Viet Cong-ului. Poate că şi el a identificat greşit pe cineva. S-a mai întâmplat aşa ceva. Sau poate că este el însuşi un simpatizant Viet Cong, şi atunci în mod sigur a identificat persoane greşite intenţionat!

Dar eu nu ştiu sigur nimic din toate astea.

Inocenţă şi vinovăţie, astea sunt nişte subiecte comice. Cu toţii suntem inocenţi într-o anumită privinţă, dar culpabili în alta. Nu asta înseamnă păcatul originar?

Aşa este, am spus. Ne-am despărţit strângându-ne mâinile. A scoate la lumină anumite îndoieli de natură morală era la fel de obositor ca şi a vorbi despre disensiunile din cadrul familiei, despre care, în afara celor implicaţi direct, nu îi pasă nimănui de fapt. În această situaţie, cu excepţia maiorului gurmand, a cărui opinie nu avea nimeni chef să o asculte, eu eram cu siguranţă singurul implicat direct. Între timp Claude îmi oferise dezlegarea de păcate sau măcar o scuză, dar nu am avut curajul să-i spun că n-o puteam folosi. Păcatul originar era pur şi simplu prea lipsit de originalitate pentru unul ca mine, născut dintr-un tată care vorbea despre păcatul originar la fiecare masă.

În seara următoare am pornit în recunoaştere pe urmele maiorului. În duminica aceea, apoi şi în următoarele cinci, din mai până la sfârşitul lui iunie, mi-am parcat maşina la o jumătate de stradă de benzinăria unde lucra maiorul cel gurmand, aşteptând să se facă ora opt şi să-l văd pornind agale către casă, cu cutia de merinde în mână. După ce dădea colţul, porneam maşina şi mergeam până la colţul străzii, unde opream din nou, urmărindu-l până la următoarea intersecţie. Locuia la trei străzi depărtare, o distanţă pe care un bărbat suplu, sănătos ar fi putut-o parcurge în cinci minute. Maiorului îi luă vreo unsprezece. Întotdeauna îl urmăream de la cel puţin un cvartal distanţă. În toate cele şase duminici maiorul şi-a urmat rutina fără nicio variaţie, consecvent rutei lui ca o raţă sălbatică migratoare, traversând în drumul lui spre casă un cartier cu blocuri care păreau toate moarte de plictiseală. Mititelul bloc de patru apartamente în care locuia maiorul avea în faţă un soi de garaj cu patru despărţituri pentru patru maşini, cu una dintre despărţituri liberă iar celelalte trei ocupate de maşini pline de îndoituri şi cu părţile din spate lăsate în jos ca

nişte funduri de şoferi bătrâni de autobuz. Etajul întâi al blocului, ieşit în afară, cu două ferestre care dădeau spre stradă, umbrea maşinile. La ora 8:11 seara sau în jurul acestei ore, ochii posaci ai acelor ferestre de dormitor erau deschişi, dar acoperiţi de perdele, şi numai una dintre ferestre era luminată. În primele două duminici am parcat la colţul străzii şi m-am uitat cum maiorul intră în garaj, unde nu-l mai vedeam, în cea de-a treia şi în cea de-a patra duminică nu l-am mai urmărit de la benzinărie până acasă, ci l-am aşteptat la o jumătate de cvartal de blocul lui. De aici l-am urmărit în oglinda retrovizoare intrând sub marginea umbroasă a garajului, pe aleea ce ducea spre apartamentele de la parter. În primele patru duminici, îndată ce maiorul dispărea, eu porneam spre casă. În cea de-a cincea şi a şasea duminică însă am rămas pe loc în maşină şi am aşteptat. La ora zece locul gol din şopron a fost ocupat de o maşină la fel de veche şi de hârbuită cum erau şi celelalte trei. Şoferul acesteia era un chinez cu o mutră obosită. Purta la brâu un şorţ de bucătar, iar în mână o pungă de hârtie pătată de grăsime.

În sâmbăta de dinaintea întâlnirii pe care ne-o stabilisem cu maiorul cel gurmand, am mers în cartierul chinezesc împreună cu Bon. De pe o alee care pornea din Broadway, plină de vânzători care vindeau tot felul de lucruri pe nişte mese pliante, am cumpărat două hanorace pe care scria UCLA şi două şepci de baseball la nişte preţuri atât de mici, încât am fost siguri că nu aveau cum să fie mărfuri originale. După ce am mâncat carne de porc la grătar cu tăiţei, am intrat într-unul dintre magazinele de curiozităţi în care se vindeau tot felul de articole decorative orientale, în special unor clienţi neorientali. Seturi de şah chinezeşti, beţişoare din lemn, lampioane de hârtie, statuete din steatit înfăţişându-l pe Buddha, fântâni arteziene în miniatură, fildeşi de elefant în care erau sculptate complicate scene pastorale, reproduceri ale unor vaze din timpul dinastiei Ming, suporturi de pahare cu imaginea Oraşului Interzis, *nunchaku*[34] din cauciuc împachetate în afişe cu Bruce Lee, suluri de picturi în acuarelă înfăţişând peisaje montane împădurite, drapate cu nori, cutii din tablă cu ceai şi ginseng şi, nici ultimele, nici în cele din urmă, petarde roşii. Am cumpărat două pachete. Înainte de a ne întoarce acasă, am mai cumpărat dintr-o piaţă din zonă nişte portocale care îşi etalau buricul prin săculeţul din plasă într-un mod foarte indecent.

În seara aceea, după lăsarea întunericului, m-am aventurat încă o dată afară împreună cu Bon, fiecare înarmat cu câte o şurubelniţă. Am umblat prin tot cartierul până am ajuns la un bloc cu un garaj la fel ca cel din faţa blocului maiorului.

Maşinile din garaj nu se vedeau de la niciuna dintre ferestrele din vecini. A durat mai puţin de treizeci de secunde până ce Bon a reuşit să deşurubeze plăcuţa din faţă cu numărul uneia dintre maşini, timp în care eu am scos-o pe cea din spate. Apoi ne-am întors acasă şi ne-am uitat la televizor până când ne-am culcat. Bon a adormit îndată; eu însă n-am reuşit să adorm nicicum. Raidul nostru prin cartierul chinezesc mi-a amintit de un incident care avusese loc în Cholon cu ani în urmă şi în care fuseserăm implicaţi eu şi maiorul cel gurmand, cu ocazia arestării unui suspect Viet Cong, pe care tocmai îl trecusem din capul listei noastre gri în coada listei negre. Se găsiseră destule persoane care să-l identifice ca fiind de partea Viet Cong-ului, aşa că eram nevoiţi să-l neutralizăm, sau cel puţin aşa spunea maiorul, arătându-mi dosarul voluminos pe care i-l întocmise. Ocupaţia oficială: negustor de vin din orez. Ocupaţia pe piaţa neagră: operator de cazino. Hobby: recuperator de taxe pentru Viet Cong. Am izolat locul cu bariere din cele pentru oprirea circulaţiei şi am pus patrule pe toate străduţele. În timp ce unităţile secundare verificau actele de identitate prin cartier, în căutarea celor care încercau să scape de mobilizare, oamenii din subordinea maiorului au intrat în magazinul comerciantului de vin din orez, au îmbrâncit-o pe soţia lui ca să ajungă în depozit şi au găsit maneta cu ajutorul căreia se deschidea o uşă secretă. Înăuntru unii jucau zaruri şi cărţi; câteva chelneriţe în nişte costume absolut neruşinate le serveau gratis vin din orez şi supă caldă. Când i-au văzut pe poliţiştii noştri dând buzna pe uşă, toţi jucătorii şi angajaţii s-au năpustit spre ieşirea din spate, dar acolo îi aştepta o altă echipă de-a noastră. Au urmat obişnuitele alergări printre mese şi obişnuita distracţie, însoţită de urlete, ţipete, bastoane şi cătuşe, până ce în sfârşit am rămas doar eu, maiorul cel gurmand şi suspectul nostru. Am fost surprins când am dat cu ochii de el, fiindcă îl informasem pe Man despre raidul nostru şi eram convins că omul nu avea să fie acolo.

Eu, Viet Cong? a strigat bărbatul, dând din mâini. Nici gând! Eu sunt om de afaceri!

Şi încă unul foarte bun, a spus maiorul, ridicând un sac de gunoi plin cu banii cazinoului.

Da, aici m-aţi prins, a zis bărbatul, cu o figură nenorocită. Avea dinţii de sus în afară şi dintr-un neg de pe obraz mare cât o biluţă de sticlă îi ieşeau trei fire lungi de păr. Bine, luaţi banii, sunt ai voştri. Sunt bucuros că pot contribui la cauza poliţiei.

Ne jigneşti, a spus maiorul, vârându-i bastonul în burtă. Ăştia merg la guvern ca să-ţi plăteşti amenzile şi impozitele restante, nu la noi. Aşa este, căpitane?

Aşa este, am spus, jucându-mi rolul şi dându-i replicile potrivite.

În ce priveşte taxele de achitat de acum înainte, asta e altă mâncare de peşte. Aşa este, căpitane?

Aşa este. Nu mai aveam ce face pentru el. A petrecut o săptămână la centrul de interogatoriu, unde a fost învineţit, albăstrit, înroşit şi îngălbenit în bătaie. În cele din urmă ai noştri s-au convins că nu era spion Viet Cong. Dovada, sub forma unei mite substanţiale pe care soţia omului i-a adus-o maiorului gurmand, a fost incontestabilă. Cred că am făcut o greşeală, a spus atunci maiorul vesel, înmânându-mi un plic în care se afla partea mea. Suma reprezenta echivalentul salariului meu pe un an, ceea ce, drept vorbind, nu era de fapt suficient pentru a putea trăi timp de un an. Dacă refuzam banii, aş fi stârnit bănuieli; aşa că i-am luat. Am fost tentat să-i folosesc pentru acţiuni caritabile, şi anume pentru a sprijini tinerele frumoase care se zbăteau în sărăcie, dar mi-am amintit ce spunea tatăl meu, nu ceea ce făcea, precum şi cuvintele lui Ho Şi Min. Atât Iisus, cât şi Unchiul Ho spuneau limpede că banii corup, de la cămătarii care profanează templul până la capitaliştii care exploatează o colonie, ca să nu mai vorbim de Iuda cu cei treizeci de arginţi ai lui. Aşa că am plătit pentru păcatul maiorului donând banii revoluţiei, adică înmânându-i lui Man când ne-am întâlnit la bazilică. Vezi împotriva a ce luptăm? a întrebat el. *Preasfântă Fecioară, Maica lui Dumnezeu, roagă-te pentru noi, păcătoşii*, bâzâiau în jurul nostru văduvele. Ăsta e motivul pentru care noi o să câştigăm, a spus Man. Fiindcă inamicii noştri sunt corupţi, iar noi nu suntem. Am scris despre întâmplarea asta pentru a arăta că şi maiorul cel gurmand era un păcătos, aşa cum spusese Claude. Şi poate că făcuse şi lucruri mai rele decât doar să extorcheze bani; dar, chiar dacă într-adevăr făcuse şi lucruri mai rele, asta nu însemna că era mai corupt decât ceilalţi. Însemna că era doar la fel de corupt ca ei.

În seara următoare, la şapte şi jumătate deja parcasem pe strada cu benzinăria. Eram îmbrăcaţi cu hanoracele cu UCLA şi aveam pe cap şepcile de baseball. Speram că dacă ne vedea cineva, va zice că suntem studenţi la UCLA. Pe maşina mea erau montate plăcuţele cu numerele furate, iar numerele mele obişnuite erau în torpedou. Orice mod de distragere a atenţiei celorlalţi ne era de folos, dar cele mai importante erau acelea pe care nu le puteam controla, dar pe care eu le anticipasem. Cum ţineam geamul portierei coborât, auzeam în depărtare exploziile focului de artificii din oraş, ca şi câte un ocazional

poc-poc de armă, cum toată lumea sărbătorea ziua Independenţei. Mai aproape de noi, undeva în cartierul în care ne aflam, explodau artificii, deşi era ilegal; oamenii aprindeau artificii sferice, lansau câte o rachetă şi aprindeau ghirlande de pocnitori chinezeşti. Câtă vreme l-am aşteptat pe maior, Bon a stat încordat, cu maxilarele încleştate şi umerii aplecaţi. Nu m-a lăsat nici măcar să dau drumul la radio. Amintiri neplăcute? l-am întrebat. Da. O vreme n-a mai spus nimic. Amândoi stăteam cu ochii pe benzinărie. Au oprit două maşini, au alimentat, apoi au plecat. Odată, în apropiere de Sa Dec, patrulam şi cel care mergea în faţă a călcat pe o „Betty Săltăreaţă”[35]. Pocneşte puţin când sare. Apoi urmează un bubuit grozav. Eu eram al treilea din spatele lui şi n-am avut nicio zgârietură măcar. Dar tipului i-a făcut praf ouăle. Şi ce e mai rău e că bietul om a şi supravieţuit.

Am bombănit ceva în semn de părere de rău şi am clătinat din cap, dar mai mult n-am putut spune; castrarea este un lucru cumplit. Ne-am uitat cum au alimentat alte două maşini. Un singur lucru puteam face pentru maiorul cel gurmand. Vreau să nu simtă nimic, i-am spus lui Bon.

Nici măcar n-o să-şi dea seama ce i se întâmplă.

La ora opt maiorul a plecat de la benzinărie. Am aşteptat până a dat colţul, apoi am pornit motorul maşinii. Am mers până la blocul lui urmând o altă rută, ca să nu ne vadă trecând pe lângă el. Al patrulea loc de parcare era liber, aşa că am parcat maşina acolo. M-am uitat la ceas. Trecuseră trei minute, mai erau încă opt minute până venea maiorul. Bon a scos arma din torpedou şi cu un mic pocnet a deschis încă o dată butoiaşul ca să verifice gloanţele. Apoi l-a împins la loc şi şi-a aşezat pistolul în poală, pe perna roşie din velur. M-am uitat la armă şi la pernă, apoi am spus; Şi dacă o să se împrăştie umplutura pernei pe el? Sau bucăţele din husă? Or să le găsească cei de la poliţie şi-or să se întrebe ce sunt.

Bon a ridicat din umeri. Bine, atunci fără pernă. Dar asta înseamnă că voi face zgomot.

Undeva mai încolo pe stradă cineva a aprins încă o ghirlandă de pocnitori chinezeşti din acelea care îmi plăceau mie aşa de mult când eram mic, de Anul Nou. Mama aprindea ghirlanda lungă şi roşie, iar eu îmi vâram degetele în urechi în timp ce şarpele sărea încoace şi încolo, consumându-se de la cap până la vârful cozii, sau poate de la coadă la cap, arzând în extaz.

Va fi un singur foc, am spus după ce zgomotul pocnitorilor a încetat. Cu atâta gălăgie, n-o să iasă nimeni să vadă ce se întâmplă.

Bon s-a uitat la ceas. Bine, aşa să fie!

Şi-a tras pe mâini o pereche de mănuşi din cauciuc şi şi-a scos adidaşii. Eu am deschis portiera din partea mea, am ieşit, am închis portiera încet şi mi-am ocupat poziţia la celălalt capăt al garajului, aproape de aleea care ducea de la trotuar până la cutiile poştale ale blocului. Aleea trecea pe lângă cutiile poştale şi continua până la cele două apartamente de la parter. Uşa primului apartament era doar la vreo trei metri. Scoţându-mi capul după colţ, am văzut printre perdelele care acopereau fereastra camerei de zi luminile aprinse în apartament. Cealaltă parte a aleii era mărginită de un gard înalt din lemn, deasupra căruia se înălţa zidul unui complex de apartamente identice. Jumătate dintre ferestrele de aici erau ferestre de baie, iar restul erau ferestre de dormitor. Oricine de la ferestrele de la etajul întâi ar fi putut vedea aleea care ducea până la apartament, dar n-ar fi putut vedea ce se întâmpla în garaj.

Desculţ, numai în şosete, Bon şi-a ocupat poziţia între cele două maşini care erau mai aproape de alee, lăsându-se în genunchi şi aplecându-şi capul mai jos de geamurile portierelor. M-am uitat la ceas: 8:07. În mână aveam o pungă din plastic cu o mutră veselă, galbenă, pe care era scris cuvântul MULŢUMESC! În punga aia erau pocnitorile şi portocalele. Eşti sigur că vrei să faci asta, băiete? m-a întrebat mama. E prea târziu, mamă, am spus. Nu ştiu cum aş mai putea scăpa.

Terminasem de fumat jumătate de ţigară când maiorul a apărut lângă garaj pentru ultima oară. Salut! El a zâmbit nedumerit. În mână ţinea cutia de merinde. Ce faci aici? Am încercat să zâmbesc şi eu, apoi, ridicând punga de plastic, am spus: Eram prin zonă şi m-am gândit să-ţi aduc asta.

Ce ai acolo? Maiorul se apropiase binişor de mine.

Un cadou de 4 iulie. Atunci Bon a ieşit din spatele maşinii pe lângă care trecea maiorul, dar eu nu mi-am abătut privirea de la maior, care a ajuns la un metru de mine şi m-a întrebat: De 4 iulie se dau cadouri?

Chipul lui exprima tot nedumerire. I-am oferit punga cu amândouă mâinile, iar el s-a aplecat să vadă ce este înăuntru. Bon s-a apropiat de el prin spate, fără niciun zgomot, desculţ şi cu arma în mână. Nu trebuia, a spus maiorul. Momentul în care a luat punga în mână era momentul în care Bon ar fi trebuit să tragă. Dar în loc să apese pe trăgaci, Bon a spus: Domnule maior!

Maiorul s-a întors, cu punga într-o mână şi cu cutia de merinde în cealaltă. M-am tras într-o parte şi l-am auzit dând să spună ceva când a dat cu ochii de Bon. În clipa aceea Bon l-a împuşcat. Focul de armă a răsunat în garaj cu ecou, de mi-au

ţiuit urechile. Ţeasta maiorului s-a crăpat în clipa în care s-a izbit de pavaj. Dacă nu-i făcuse felul glontele, atunci cu siguranţă îl terminase impactul acesta. Maiorul zăcea lat, pe spate, cu o gaură în frunte, ca un al treilea ochi care plângea cu lacrimi de sânge. Dă-i drumul, a şuierat Bon, vârându-şi arma sub betelia pantalonilor. Când a îngenuncheat şi l-a întors pe maior într-o parte, m-am aplecat deasupra cadavrului şi am înhăţat punga de plastic. Mutra galbenă, veselă, avea acum pe ea pistrui de sânge. Gura maiorului rămăsese deschisă, parcă încercând în continuare să rostească acel ultim cuvânt. Bon i-a smuls portofelul din buzunarul de la şold, s-a ridicat şi m-a împins spre maşină. M-am uitat la ceas: 8:13.

Am scos maşina din garaj. Mă cuprinsese un fel de amorţeală, începând de la creier şi de la globii oculari, coborându-mi până în vârful degetelor de la mâini şi de la picioare. Ziceai că nici n-o să-şi dea seama ce i se întâmplă, am spus. Nu puteam să-l împuşc pur şi simplu în spate, a răspuns Bon. Nu-ţi face griji. N-a simţit nimic. Nu-mi făceam eu griji că maiorul cel gurmand simţise ceva. Mă îngrijora dacă eu simţisem ceva. N-am mai spus nimic niciunul dintre noi. Înainte de a ajunge la blocul nostru, am oprit pe o alee, unde am schimbat plăcuţele cu numerele. Apoi am mers acasă, iar când mi-am dat jos adidaşii, am văzut că pe vârfurile lor albe erau câteva picături de sânge. Mi-am dus încălţările în bucătărie şi le-am şters cu un şerveţel de hârtie umezit, după care am format numărul Generalului pe telefonul montat lângă frigider. Pe uşa frigiderului era lipită foaia de hârtie cu cele două coloane ale sinelui meu împărţit în două. Generalul a răspuns după al doilea ţârâit. Alo? a spus. Gata. A urmat un moment de tăcere. Bine. Am pus telefonul în furcă. Când m-am întors în camera de zi cu două pahare şi o sticlă de whisky, l-am găsit acolo pe Bon, care golise conţinutul portofelului maiorului pe măsuţa de cafea. Cu astea ce facem? a întrebat el. În portofel era cardul de Asigurări Sociale al maiorului, cartea de identitate statală (nu şi carnetul de conducere, fiindcă nu avea maşină), un teanc de bonuri de casă, douăzeci şi doi de dolari, un pumn de mărunţiş şi câteva poze. O fotografie alb-negru îi înfăţişă pe el şi pe soţia lui în ziua nunţii; maiorul era foarte tânăr în poză şi era îmbrăcat cu haine occidentale. Şi atunci tot gras fusese. Mai era o poză color cu băieţii lui la câteva săptămâni, gemeni, zbârciţi, asexuali. Arde-le, am spus. De portofel urma să scap eu a doua zi, la fel şi de plăcuţele cu numerele, de sacoşa de plastic şi de cenuşă.

Când i-am dat lui Bon paharul cu whisky, i-am zărit cicatricea roşie de pe mână. Pentru maior! a spus Bon. Gustul de medicament al whisky-ului era aşa de îngrozitor, încât a

trebuit să mai bem un pahar ca să scăpăm de senzaţia aceea, apoi încă unul şi încă unul. Şi între timp ne tot uitam la televizor, la ediţiile speciale ale diverselor emisiuni, dedicate sărbătoririi zilei de naştere a naţiunii americane. Nu era o zi de naştere oarecare, ci bicentenarul unei naţiuni măreţe, vânjoase, puţin ameţită din pricina celor mai recente expediţii întreprinse în străinătate, dar care deja se pusese din nou pe picioare şi îşi lua din nou avânt, sau cel puţin aşa pretindeau comentatorii de la televizor. Apoi am mâncat împreună trei portocale şi ne-am dus la culcare. Eu m-am întins în pat, am închis ochii, mi-am lovit genunchii de mobilierul rearanjat al gândurilor mele şi m-am cutremurat de ce am văzut. Am deschis ochii, dar nu ne-a ajutat cu nimic. Fie că ţineam ochii deschişi sau închişi, îl vedeam în continuare: cel de-al treilea ochi al maiorului gurmand, plângând din pricina a ceea ce vedea despre mine.

Capitolul 7

Mărturisesc că moartea maiorului m-a tulburat profund, domnule Comandant, chiar dacă pe dumneavoastră poate nu vă impresionează. Maiorul era un bărbat relativ inocent, ceea ce era maximum ce se putea spera în această lume. În Saigon aş fi vorbit cu Man despre toate presimţirile mele rele în cursul uneia dintre vizitele noastre săptămânale la bazilică, dar aici eram singur cu mine, cu faptele şi cu convingerile mele. Ştiam ce mi-ar spune Man, dar aveam nevoie ca el să-mi spună din nou toate lucrurile acelea, aşa cum o mai făcuse şi cu alte prilejuri, ca de pildă atunci când îi strecurasem o rolă de film pe care erau înregistrate planurile pentru asaltul helipurtat al unui batalion de elită. Ca urmare a acţiunilor mele or să moară oameni, nu-i aşa? Fireşte că vor muri oameni, îmi spusese Man, mascându-şi cuvintele în spatele mâinilor împreunate atunci când am îngenuncheat amândoi împreună în strană. Dar oamenii ăştia nu sunt nevinovaţi. Nici noi nu suntem nevinovaţi, prietene. Suntem revoluţionari, iar revoluţionarii nu sunt niciodată nevinovaţi. Ştim prea multe şi am făcut prea multe.

Am început să tremur în aerul umed din bazilică în timp ce văduvele bâzâiau: *Precum era la început, şi acum şi pururea şi-n vecii vecilor. Amin*. Contrar anumitor percepţii, ideologia revoluţionară, fie şi într-o ţară tropicală, nu este fierbinte. Este rece, făurită de om. Atunci nu e de mirare că revoluţionarii mai aveau nevoie uneori şi de puţină căldură naturală. Astfel, când am primit invitaţia la o nuntă, la scurtă vreme după moartea maiorului gurmand, am acceptat-o cu entuziasm. Invitata mea la această recepţie, şi o invitată foarte curioasă, a fost Sofia Mori. Înainte de a saluta cuplul de tineri căsătoriţi, a trebuit să le verific numele pe invitaţii. Tatăl miresei era un legendar colonel de marină, al cărui batalion respinsese un regiment nord-vietnamez în timpul Bătăliei de la Hue fără niciun ajutor din partea americanilor, iar tatăl mirelui era vicepreşedintele diviziei din Saigon a Băncii Americii. Familia lui fugise din Saigon cu un avion cu reacţie închiriat de Banca Americii, evitând astfel umilinţele pe care le-ar fi suportat în taberele de refugiaţi. Cea mai notabilă trăsătură a vicepreşedintelui, în afară de naturaleţea aerului lui de distincţie, era mustaţa stil Clark Gable care îi atârna bleagă pe buza de sus. Era una dintre podoabele cultivate îndeobşte de bărbaţii din sud, care datorită mustăţilor lor se închipuiau nişte playboy dezinvolţi. Primisem invitaţia la nuntă în virtutea faptului că îl întâlnisem

pe acest bărbat de câteva ori în Saigon, pe vremea când eram aghiotantul Generalului. Statutul meu se vădea de altfel în distanţa foarte mare la care fusesem aşezat faţă de scenă. Eu şi domnişoara Mori ne aflam aproape de toalete, dinspre care venea un miros de dezinfectant, fiind despărţiţi de acestea doar de mesele la care erau copiii şi cele la care stăteau membrii formaţiei care asigura muzica. Alături de noi şedeau câţiva ofiţeri inferiori, doi directori executivi de rang mediu de la bancă, acum angajaţi pe posturi de rang inferior pe la filialele Băncii Americii, o rudă prin alianţă, care arăta de parcă ar fi fost rodul consangvinizării, şi soţiile acestora. În vremuri mai rele n-aş fi primit nici măcar un scaun, dar acum eram în exil în America de mai bine de un an, iar pentru unii se întorseseră vremurile bune. Restaurantul chinezesc se afla în Westminster, acolo unde se stabilise bărbatul cu mustaţa de Clark Gable împreună cu familia lui într-o casă în stil ranch, ceea ce reprezenta o retrogradare faţă de vila sa din Saigon, dar era cu multe trepte deasupra locuinţelor tuturor celorlalţi participanţi la eveniment. Westminster era oraşul în care locuia şi Sonny, pe care l-am zărit la o masă cu câteva rânduri mai aproape de centrul puterii, ceea ce însemna că Clark Gable încerca să se asigure că evenimentul va avea parte de o relatare pozitivă în presă.

În ciuda gălăgiei şi a forfotei din restaurant, unde ospătarii chinezi îmbrăcaţi cu nişte sacouri roşii alergau prin labirintul format din mesele aranjate pentru banchet, imensa sală de mese era îmbibată cu o undă de melancolie. Marele absent era tatăl miresei, care fusese capturat în ultima zi, împreună cu ceea ce mai rămăsese din batalionul său, în timp ce apărau accesul către Saigon dinspre vest. Generalul l-a ridicat în slăvi la începutul banchetului, printr-un discurs care a provocat emoţii, lacrimi şi poftă de băut. Brusc volubili şi bravând, toţi veteranii şi-au închinat paharele în cinstea eroului, în felul acesta punând în umbră propria lor lipsă de eroism, atât de incomodă. Tot ce ai de făcut dacă nu vrei să te înfunzi până la gât în nisipurile mişcătoare ale discuţiilor în contradictoriu este să zâmbeşti larg şi să-ţi vezi de băutura ta, aşa mi-a spus tristul maior gurmand, al cărui cap fără trup constituia decoraţiunea din mijlocul mesei. Aşa că am zâmbit şi mi-am tot turnat coniac pe gât în jos. Apoi i-am preparat domnişoarei Mori o băutură constând dintr-un pahar de Rémy Martin cu sifon în timp ce îi explicam exoticele obiceiuri, tradiţii, coafuri şi stiluri vestimentare ale petrecăreţilor. Ca să mă poată auzi, trebuia să strig, străduindu-mă să acopăr volumul muzicii. Liderul trupei specializate în interpretarea unor şlagăre era un ins mărunţel, îmbrăcat cu un blazer cu paiete, cu un păr de

glam rocker făcut permanent ca o perucă Louis XIV, doar că nu era pudrată. Păşea ţanţoş pe scenă, încălţat cu nişte pantofi cu talpă înaltă, şi în timp ce cânta tot mângâia microfonul şi-şi apăsa foarte sugestiv globul microfonului pe buze. Bancherii şi militarii, heterosexuali cu patalama, se îndrăgostiseră de-a dreptul de el şi zbierau în semn de aprobare la fiecare mişcare din pelvis prin care cântăreţul, cu pantalonii lui din satin extraordinar de strâmţi, flirta cu ei. Când cântăreţul a invitat câţiva bărbaţi cât se poate de virili pe scenă ca să danseze, s-a oferit şi Generalul imediat. Şi ce încântat zâmbea dansând în jurul cântăreţului pe „Black Is Black", imnul decadenţilor turbulenţi din Saigon, în timp ce publicul ovaţiona şi bătea din palme în semn de apreciere, iar cântăreţul trăgea din ochi peste umăr *à la* Mae West. Generalul se simţea în sfârşit în elementul lui, printre bărbaţi şi femei care îl apreciau sau măcar nu dădeau glas nici unei dezamăgiri sau nemulţumiri în legătură cu el. Părea că executarea – ba nu, neutralizarea – bietului maior gurmand reînviase în General pofta de viaţă suficient încât la înmormântare chiar să-l elogieze pe maior cu mare măiestrie ca pe un bărbat modest şi discret, care se sacrificase pe sine şi care întotdeauna îşi făcuse datoria faţă de ţara şi familia sa fără a se plânge, pentru a pieri apoi, victimă a unui jaf fără noimă. La înmormântare eu făcusem câteva fotografii cu aparatul meu Kodak, fotografii pe care mai târziu i le trimisesem mătuşii mele din Paris, în timp ce Sonny, care şedea în primul rând, alături de alte persoane îndoliate, lua notiţe pentru ferpar. După înmormântare, Generalul i-a strecurat văduvei un plic cu bani din fondurile operaţionale asigurate de Claude, apoi s-a aplecat asupra coşuleţului în care dormeau Spanac şi Broccoli. Eu abia am reuşit să-i mormăi văduvei, al cărei văl ascundea o cascadă de lacrimi, ceva neutru, potrivit cu ocazia. Cum a fost? m-a întrebat Bon după ce am ajuns acasă. Tu cum crezi? am zis eu, îndreptându-mă spre frigider, ale cărui grătare de forma unor coaste erau întotdeauna pline de bere. În afara conştiinţei mele, mai exista şi o parte a corpului meu de care abuzam grav, şi anume ficatul.

Nunţile de obicei exacerbau acest abuz şi erau cu atât mai greu de suportat cu cât mireasa şi mirele păreau fericiţi, inocenţi. Sigur, exista posibilitatea ca în viitor acea căsnicie să eşueze în înstrăinare, adulter, nefericire şi divorţ, dar putea foarte bine să ducă şi la dragoste, loialitate, copii şi bucurie. Deşi nu simţeam nicio dorinţă de a mă însura, cu prilejul nunţilor îmi aminteam de ceea ce mi se refuzase fără ca eu să am vreun cuvânt de spus în privinţa asta. Aşa că, de unde la început pozam în tipul dur dintr-un film noir, presărând câte un

comentariu cinic ici şi colo printre râsete, la finalul fiecărei nunţi semănăm cu un cocktail, căci o parte din mine benchetuia, o parte cădea în butoiul cu melancolie, iar a treia parte era înecată de tristeţe. În această stare mă aflam când am invitat-o pe domnişoara Mori pe ringul de dans, după tăierea tortului. Abia atunci, ajungând aproape de scenă, am recunoscut-o pe una dintre cântăreţele care îl acompaniau pe rând la microfon pe spilcuitul nostru cântăreţ homo. Era cea mai mare dintre fiicele Generalului, care în timpul prăbuşirii Vietnamului stătuse la loc sigur, ascunsă ca studentă pe undeva prin Bay Area[36]. Lana era aproape imposibil de identificat drept fetişcana pe care o văzusem în vila Generalului pe vremea când era elevă de liceu şi apoi în vacanţele de vară. Pe vremea aceea încă o chema Lan şi purta cel mai modest dintre veşminte, un *ao dai* alb, uniforma de şcoală obişnuită a elevelor vietnameze, care stârnise în mintea multor scriitori occidentali fantezii aproape pedofile, populate de trupuri nubile, ale căror forme erau dezvăluite fără a etala niciun centimetru de piele, cu excepţia a ceea ce se putea vedea deasupra gâtului şi mai jos de manşete. Se pare că scriitorii au luat îmbrăcămintea aceasta drept o metaforă implicită pentru ţara noastră în general: lascivă şi în acelaşi timp rezervată, insinuantă, dar nedezvăluind nimic, într-o exhibare năucitoare de sfială prefăcută, o tentaţie paradoxală, o formă şocantă, destrăbălată de exprimare a modestiei. Aproape că nu a existat scriitor, jurnalist sau observator întâmplător care să călătorească prin ţara noastră şi care să reziste tentaţiei de a scrie despre tinerele noastre mergând pe biciclete către şi dinspre şcoală, îmbrăcate cu acele *ao dai* albe fâlfâitoare, precum nişte fluturi pe care orice bărbat occidental şi-ar fi dorit să şi-i adauge în insectar.

În realitate Lan era o fată băieţoasă, pe care Madame sau o bonă trebuia în fiecare dimineaţă să o îmbrace în *ao dai* cu forţa. Forma ei supremă de rebeliune era faptul că era o elevă strălucită care, la fel ca mine, şi-a câştigat bursa în Statele Unite. În cazul ei, bursa a fost acordată de Universitatea California din Berkeley, pe care Generalul şi Madame o considerau o colonie comunistă formată din profesori radicali şi studenţi revoluţionari, gata să seducă fete nevinovate şi să se culce cu ele. Părinţii ar fi dorit ca Lan să fie trimisă la un colegiu pentru fete, unde singurul pericol ar fi fost să fie sedusă eventual de vreo lesbiană, dar fata nu se înscrisese la niciun astfel de colegiu, ci insista să meargă la Berkeley. Când i-au interzis să meargă, Lan a ameninţat că se sinucide. Nici Generalul, nici Madame nu au luat-o în serios, până când Lan a înghiţit un pumn de somnifere. Din fericire, avea pumnul

mic. Ai ei au îngrijit-o până s-a pus iar pe picioare, după care Generalul s-a arătat dispus să facă o concesie, dar Madame sub nicio formă. Atunci, într-o după-amiază, Lan s-a aruncat în râul Saigon, dar într-un moment al zilei în care cheiul era înţesat de trecători. Doi oameni au sărit să o salveze pe fata care plutea pe apă în *ao dai*-ul ei alb. În cele din urmă a cedat şi Madame, iar în toamna lui ’72 Lan a zburat spre Berkeley, unde avea să studieze istoria artei, o specializare despre care părinţii ei sperau că-i va accentua sensibilitatea feminină, astfel încât să poată fi măritată.

Când s-a întors acasă în vara lui ’73 şi apoi în ’74, a apărut sub înfăţişarea unei străine îmbrăcate în jeanşi evazaţi şi cu părul întors cu peria, cu bluze strâmte, întinse pe sâni ca nişte trambuline, fiind încălţată cu saboţi care îi adăugau câţiva centimetri în înălţime, lucru de care avea nevoie. Madame a dus-o în salon, a pus-o să şadă şi, după spusele bonelor, i-a ţinut o prelegere despre importanţa păstrării virginităţii şi despre cultivarea celor „trei forme de supunere şi a celor patru virtuţi”, o expresie care aminteşte de titlul unui roman erotic pretenţios. Până şi simpla menţionare a virginităţii ei aflate în pericol sau poate chiar pierdute mi-a adus o cantitate mare de apă la moara imaginaţiei, care se învârtea în intimitatea camerei mele din capătul aceluiaşi coridor unde se afla camera pe care Lan o împărţea cu o soră mai mică. De la sosirea noastră în California, Lan îi mai vizitase de câteva ori pe General şi pe Madame, dar eu nu fusesem invitat cu acele prilejuri. După cum nu fusesem poftit nici să-i însoţesc pe General şi pe Madame la ceremonia ei de absolvire *cum laude* cu câteva luni mai înainte. Cele mai multe lucruri despre Lan le aflasem atunci când Generalul bombănise ceva despre fiica lui cea nerecunoscătoare, care îşi schimbase numele în Lana şi după absolvire refuzase să se întoarcă acasă, hotărând să locuiască singură. Deşi încercasem să aflu de la General cu ce se îndeletnicea Lana după absolvirea facultăţii, Generalul se arătase neobişnuit de necomunicativ în legătură cu acest subiect.

Acum ştiam şi înţelegeam şi de ce. Lana de pe scenă nu semăna nicidecum cu Lan pe care mi-o aminteam eu. În aranjamentul formaţiei, cealaltă solistă era un fel de înger care respecta tradiţiile; era înveşmântată într-un *ao dai* de culoarea lichiorului *chartreuse*, avea părul lung şi drept, era machiată cu bun-gust şi cânta nişte balade mustind de estrogen despre femei nefericite în dragoste, căinându-şi iubiţii soldaţi aflaţi departe sau deplângând pierderea Saigonului. Însă în cântecele interpretate de Lana, care juca rolul seducătoarei moderne, nu regăseai nici astfel de tristeţi şi păreri de rău, nici privirea

aceea înapoi peste umăr. Până şi eu am fost şocat când i-am văzut fusta mini neagră, din piele, care ameninţa să dezvăluie micul secret la care fantasmasem atâta. Mai sus de fustiţă, bluza din mătase aurie care îi lăsa spatele gol lucea la fiecare răsucire a torsului ei sau când îşi umfla plămânii, specialitatea ei fiind melodiile mai zgâlţâite, dintre cele pe care trupele de blues şi rock din ţara noastră le învăţaseră pentru a-i distra pe soldaţii americani şi pe tinerii americanizaţi. Ceva mai devreme o auzisem cântând „Proud Mary”, dar nu ştiusem că era ea; acum trebuia să mă concentrez intens ca să nu mă zgâiesc la ea în timp ce interpreta cu o voce guturală o variantă a melodiei „Twist and Shout”, cu care reuşise să atragă pe ringul de dans aproape toţi invitaţii de până-n patruzeci de ani. În afară de simplul, dar elegantul cha-cha, dansul preferat al celor din sud era twistul, pentru care nu era nevoie de niciun fel de coordonare. Până şi Madame dansa de obicei twist, care îi părea suficient de inocent pentru a le îngădui şi copiilor ei să dea năvală pe ring şi să se pună pe dans. De data aceasta însă, privind spre masa Generalului, care ocupa un loc de onoare chiar lângă ringul de dans, am observat că nici Generalul, nici Madame nu se ridicaseră de pe scaunele lor şi făceau nişte mutre de parcă ar fi gustat din fructele acre ale copacului de tamarind care umbrea vila pe care o pierduseră. Şi nici nu era de mirare, fiindcă dintre toţi cel mai abitir dansa twist Lana. Şi fiecare răsucire a ei din şolduri părea că declanşează un mic mecanism cu cheiţă care îi făcea pe toţi bărbaţii de pe ringul de dans să întindă din gât, după care să se retragă din nou. Aş fi participat şi eu bucuros la mişcarea aceasta dacă nu m-aş fi gândit la domnişoara Mori, care dansa cu mine, răsucindu-şi trupul cu atâta încântare copilărească, încât nu aveam cum să nu zâmbesc. Arăta surprinzător de feminină faţă de stilul ei obişnuit. În părul ondulat îşi prinsese un crin şi purta o rochie din sifon care chiar îi lăsa la vedere genunchii. O complimentasem de mai multe ori pentru cum arăta şi, profitând de faptul că în timpul twistului îi vedeam genunchii, i-am făcut un compliment şi în legătură cu felul în care dansa. N-am mai dansat aşa de multă vreme, a spus ea când s-a terminat cântecul. Nici eu, domnişoară Mori, am răspuns, sărutând-o pe obraz. Sofia! a replicat ea.

N-am mai apucat să-i răspund, fiindcă în clipa aceea şi-a făcut apariţia pe scenă Clark Gable, anunţând un musafir surpriză, un congresman care îşi făcuse stagiul militar în ţara noastră în cadrul Beretelor Verzi, din ’62 până în ’64, şi care reprezenta districtul în care ne aflam. Congresmanul dobândise o reputaţie considerabilă în California de Sud ca tânăr politician de mare viitor, trecutul său războinic ajutându-l să

câştige alegerile în districtul Orange. Aici diferitele lui porecle (Ned Napalm, Ned Fă-le-felul sau Ned Prăjeşte-i-pe-toţi), folosite în funcţie de dispoziţie şi de criza geopolitică la modă, erau rostite mai degrabă cu îngăduinţă decât în sens peiorativ. Omul practica o politică atât de anti-roşie, încât ar fi putut să fie şi verde, acesta fiind unul dintre motivele pentru care congresmanul se număra printre puţinii politicieni din California de Sud care îi primea pe refugiaţi cu braţele deschise. Majoritatea americanilor aveau faţă de noi o atitudine ambivalentă, dacă nu cumva ne priveau de-a dreptul cu silă, căci eram nişte dovezi vii care le aminteau permanent de înfrângerea usturătoare pe care o suferiseră. Noi reprezentam o ameninţare la adresa sanctităţii şi a simetriei unei Americi în alb şi negru, ale cărei principii politice rasiale de tip yin şi yang nu lăsau loc pentru nicio altă culoare, cu atât mai puţin pentru jalnicii omuleţi cu pielea galbenă care căpuşau punga Americii. Eram nişte extratereştri stranii, despre care se spunea că am avea o predilecţie pentru *Fido Americanus*, câinele domestic pentru care în America se cheltuia mai mult *per capita* decât venitul anual al unei familii din Bangladesh muritoare de foame. (Americanul de rând nici nu cunoştea de fapt adevărata oroare a acestei situaţii. Deşi despre unii dintre noi se ştia că într-adevăr ne hrăneam cu fraţii lui Rin Tin Tin şi ai lui Lassie, în niciun caz nu făceam asta în modul neanderthalian în care îşi închipuia americanul de rând, folosindu-ne de o bâtă, de o frigare şi de puţină sare, ci cu profunda ingeniozitate şi creativitate a unui gurmand, bucătarii noştri fiind în stare să gătească în şapte feluri diferite carnea de câine, bună pentru creşterea virilităţii; scoteau măduva din oase, prăjeau carnea la grătar, o fierbeau, făceau din ea şi cârnaţi, o înăbuşeau, o prăjeau şi o fierbeau la aburi în mai multe feluri – delicios!). În orice caz, congresmanul scrisese nişte editoriale în apărarea noastră şi îi întâmpinase cu căldură pe emigranţi în districtul său, Orange.

Doamne, Dumnezeule, ia uitaţi-vă la dumneavoastră, a spus congresmanul cu microfonul în mână, cu Clark Gable alături de el, flancat dintr-o parte de înger, din cealaltă de seducătoare. Omul avea între patruzeci şi cincizeci de ani şi era un fel de corcitură între un avocat şi un politician, dovedind agresivitatea celui dintâi şi delicateţea celui din urmă, trăsături ilustrate de capul lui. Cuvintele i se revărsau din gură lin ca cea mai bună cerneală indiană, strălucitoare, lustruite şi ascuţite ca o peniţă de stilou. Era mai înalt exact cu un cap decât Clark Gable şi de altfel congresmanul era atât de mare în toate direcţiile, încât doi bărbaţi vietnamezi de înălţime şi greutate medie ar fi încăput foarte bine în volumul trupului

său. Ia uitaţi-vă la dumneavoastră, doamnelor şi domnilor, priviţi-vă în modul în care mi-aş dori să vă privească toţi concetăţenii mei americani, ca pe nişte americani veritabili. Mă bucur foarte mult că am ocazia de a mă afla aici în această seară şi de a mă bucura împreună cu dumneavoastră de această ocazie fericită, de unirea dintre doi încântători tineri vietnamezi într-un restaurant chinezesc, pe pământul Californiei, sub un clar de lună american şi într-un univers creştin. Daţi-mi voie, doamnelor şi domnilor, să vă spun ceva. Timp de doi ani am trăit printre locuitorii din zona muntoasă a Vietnamului, am luptat împreună cu soldaţii voştri, v-am împărtăşit temerile şi am dat piept cu inamicii dumneavoastră. Şi atunci, ca şi acum, am considerat că lucrul cel mai bun pe care aş putea să-l realizez vreodată ar fi să-mi sacrific viaţa pentru speranţele, visurile şi aspiraţiile voastre către o viaţă mai bună. Dar, de unde şi eu credeam cu aceeaşi tărie ca voi că aceste speranţe, visuri şi aspiraţii se vor împlini în patria dumneavoastră, istoria şi Dumnezeu, prin căile Sale neştiute şi în marea Sa milă, ne-au pus în faţă alte cărţi cu care trebuie să jucăm. Mă aflu aici pentru a vă spune, doamnelor şi domnilor, că situaţia în care vă aflaţi este doar o mână nenorocoasă, căci soldaţii dumneavoastră au luptat bine şi cu vitejie şi, în cazul în care Congresul v-ar fi acordat în continuare sprijinul pe care vi l-a promis preşedintele, ar fi câştigat. Această convingere este împărtăşită de mulţi, foarte mulţi americani. Dar nu de toţi. Şi ştiţi dumneavoastră la cine mă refer. La democraţi. La mass-media. La mişcarea anti-război. La hipioţi. La studenţi. La radicali. America a fost slăbită de propriile sale divizii interne, de defetiştii, comuniştii şi trădătorii care ne-au invadat universităţile, redacţiile şi Congresul. Prezenţa dumneavoastră în America, îmi pare rău să o spun, le aminteşte de laşitatea şi de trădarea lor. Eu mă aflu aici pentru a vă spune că mie dumneavoastră îmi aduceţi aminte de marea promisiune a Americii! Promisiunea care cândva le era foarte scumpă oamenilor din această ţară şi care într-o zi le va fi din nou foarte scumpă, şi anume că America este ţara libertăţii şi a independenţei, ţara patrioţilor care întotdeauna au fost alături de cei slabi, indiferent în ce loc din această lume s-ar afla aceştia, o ţară de eroi care nu vor renunţa niciodată la cauza ajutorării prietenilor noştri şi a nimicirii inamicilor noştri, o ţară care primeşte cu braţele deschise oameni ca dumneavoastră, care au sacrificat atât de multe pentru cauza noastră comună, cauza democraţiei şi a libertăţii! Într-o zi, prieteni, America se va ridica din nou şi asta se va întâmpla datorită celor asemenea domniilor voastre. Şi într-o zi, prieteni, patria pe care aţi pierdut-o va fi din nou a

dumneavoastră! Fiindcă nimic nu poate pune stavilă inevitabilei mişcări pentru independenţă şi voinţei poporului! Iar acum, să reafirmăm cu toţii împreună, în frumoasa dumneavoastră limbă, lucrul în care credem cu toţii...

De la începutul până la sfârşitul discursului toţi cei prezenţi au ovaţionat şi au aplaudat frenetic, iar dacă le-ar fi adus un comunist într-o colivie, spectatorii i-ar fi strigat încântaţi congresmanului să-i smulgă omului roşu inima din piept cu mâinile lui enorme. Ai fi zis că nu există nimic care i-ar putea stârni şi mai tare, şi totuşi congresmanul a reuşit să facă asta. Ridicându-şi braţele în aer sub forma unui V, poate de la „victorie”, poate de la „Vietnam”, poate de la „Votaţi-mă” sau de la cine ştie ce alt mesaj subliminal, a strigat în microfon, în cea mai perfectă vietnameză: *Vietnam Muon Nam*! *Vietnam Muon Nam*! *Vietnam Muon Nam*! Toţi cei care şedeau pe scaune au sărit în picioare, iar cei ce erau deja în picioare şi-au îndreptat spinarea şi toată lumea a început să răcnească împreună cu congresmanul refrenul *Vietnam pentru totdeauna*! Atunci Clark Gable a făcut un semn trupei, care a început să se legene în ritmul imnului nostru naţional, pe care îngerul şi seducătoarea, Clark Gable şi congresmanul l-au intonat cu mult zel, la fel ca toată lumea de faţă, inclusiv eu, singurii care făceau excepţie fiind doar stoicii ospătari chinezi, ce puteau în sfârşit să-şi tragă scurt sufletul.

Când s-a terminat de intonat imnul, congresmanul a fost înconjurat de o mulţime de simpatizanţi care au urcat la el pe scenă, în timp ce restul s-au înfundat în scaune cu un fel de încântare de sine de-a dreptul postcopulatorie. Întorcându-mă, am dat peste Sonny, cu carneţelul şi pixul în mână, alături de domnişoara Mori. Ce ciudat, a spus el, îmbujorat după unul sau două pahare de coniac. Este acelaşi slogan pe care îl foloseşte şi Partidul Comunist. Domnişoara Mori a ridicat din umeri. Un slogan este doar un costum gol, a spus ea. Îl poate purta oricine. Foarte frumos spus, a zis Sonny. V-ar deranja dacă v-aş cita? Le-am făcut cunoştinţă şi l-am întrebat pe Sonny dacă are de gând să meargă mai aproape ca să facă o poză. El a zâmbit larg. Ziarul merge destul de bine ca să-mi permit să angajez un fotograf. Eu i-am luat deja un interviu bunului nostru congresman. Ar fi trebuit să-mi pun o vestă antiglonţ în timpul interviului. M-am simţit ca şi când ar fi tras în mine.

Este un comportament tipic de alb, a spus doamna Mori. N-aţi observat? Cum reuşeşte un alb să înveţe câteva cuvinte în cine ştie ce limbă asiatică, noi şi picăm pe spate. Chiar dacă nu face decât să ceară un pahar de apă în limba noastră, noi începem să-l tratăm de parcă ar fi Einstein. Sonny a zâmbit şi a

notat şi asta. Domnişoară Mori, dumneavoastră aţi petrecut mai mult timp pe aici decât noi, a spus el cu o oarecare admiraţie. Aţi observat că dacă noi, asiaticii, vorbim englezeşte şi n-o facem aproape la perfecţie, imediat se trezeşte cineva care să facă haz de accentul nostru? Nu contează de câtă vreme eşti aici. Albii te vor considera un străin întotdeauna, a spus domnişoara Mori. Dar nu este valabil şi reversul? am întrebat. Bâiguiam puţin cuvintele din pricina coniacului care îmi ajunsese în sânge. Dacă vorbim englezeşte perfect, atunci americanii au încredere în noi. În felul ăsta le este mai uşor să creadă că suntem ca ei.

Tu aşa eşti, nu? a întrebat Sonny, cu o privire opacă, asemenea ferestrelor fumurii ale unei maşini. Mă înşelasem crezând că Sonny se schimbase. În cele câteva rânduri în care ne mai văzusem de la reîntâlnirea iniţială, Sonny îmi dovedise că nu se întâmplase nimic altceva decât că personalitatea lui nu mai era la fel de sonoră. Ei, tu ce crezi despre congresmanul nostru?

Ai de gând să mă citezi?

Tu vei fi sursa anonimă.

Este cel mai bun lucru care ni s-ar fi putut întâmpla, am spus. Şi nu era deloc o minciună. Ba era cel mai bun soi de adevăr, cel care însemna cel puţin două lucruri.

Următorul weekend mi-a oferit ocazia de a nuanţa felul în care percepeam eu potenţialul congresmanului. Într-o dimineaţă luminoasă de duminică, i-am condus pe General şi pe Madame cu maşina din Hollywood până în Huntington Beach, unde locuia congresmanul, care îi invitase la prânz. Titlul meu de şofer particular era mai impresionant decât autovehiculul pe care îl conduceam, un Chevrolet Nova, care avea drept principală calitate faptul că era relativ nou. Dar ceea ce conta era că Generalul şi Madame, care se cuibăriseră pe bancheta din spate, aveau un şofer particular, un panaş al vieţii lor trecute şi posibil şi al celei viitoare. Tot timpul călătoriei, adică timp de o oră, conversaţia lor s-a învârtit în jurul congresmanului. La un moment dat i-am întrebat despre Lana, pe care, am spus, o regăsisem ca pe o persoană matură, lucru care mi se păruse impresionant. În oglinda retrovizoare am văzut chipul lui Madame întunecându-se de o furie stăpânită cu greu.

E complet ţicnită, a declarat Madame. Noi am tot încercat să nu lăsăm să se vadă asta în afara familiei, dar acum, că a început să se fâţâie în public făcând pe *cântăreaţa* (Madame a rostit cuvântul „cântăreaţă” cu acelaşi dispreţ cu care ar fi

rostit „comunistă”), nu mai avem ce face. Cineva i-a băgat în cap că este o *cântăreaţă* talentată, iar ea o fi luat complimentul în serios. Este destul de talentată, am spus eu. Nu mai începe şi tu! Nu-i da nas! Uită-te la ea. Arată ca o *târfă*. Asta am crescut eu? Ce băiat decent ar vrea să se însoare cu o astfel de persoană? Dumneata ai vrea, căpitane? Privirile noastre s-au întâlnit în oglinda retrovizoare. Nu, Madame, am spus, n-aş vrea să mă însor cu o astfel de persoană. Şi ăsta era tot un adevăr cu două feţe, fiindcă gândul căsătoriei n-a fost tocmai primul lucru care-mi trecuse prin minte atunci când o văzusem pe scenă. Bineînţeles că nu, a spus Madame, spumegând. Cel mai rău lucru în legătură cu viaţa de aici, din America este *coruperea* tinerilor. Acasă astfel de lucruri se petreceau numai în baruri, în cluburi de noapte şi în baze. Dar aici nu vom mai fi în stare să ne protejăm copiii împotriva *obscenităţii* şi a *superficialităţii* şi a *vulgarităţii* pe care americanii le iubesc atât de mult. Sunt prea îngăduitori. Nu acordă cine ştie ce atenţie nici măcar la ceea ce numesc ei *întâlnire*. Cu toţii ştim că termenul „întâlnire” este un eufemism. Ce părinte este acela care nu doar că îi permite fiicei sale să se împerecheze încă din adolescenţă, dar chiar o încurajează să facă asta? Este şocant! Asta înseamnă să renunţi la responsabilitatea ta morală. Oribil!

La un moment dat în timpul mesei de prânz conversaţia a virat din nou exact în această direcţie, ceea ce i-a permis lui Madame să reia acelaşi punct de vedere şi în faţa congresmanului şi a soţiei acestuia, Rita, şi ea refugiată, dar din calea revoluţiei lui Castro. Rita congresmanului semăna întrucâtva cu Rita Hayworth, dar avea vreo zece–cincisprezece ani şi şapte-opt kilograme în plus faţă de vedetă în perioada ei de glorie, adică în perioada în care filmase *Gilda*. Rita a spus: *Castro* (şi a pronunţat cuvântul *Castro* exact în acelaşi fel în care Madame pronunţase *cântăreaţă*) e un diavol. Singurul lucru bun atunci când trăieşti în preajma *diavolului*, stimate domnule General şi stimată Madame, este că ajungi să cunoşti şi să recunoşti răul. De aceea sunt atât de fericită să mă aflu astăzi aici, fiindcă noi, cubanezi şi vietnamezi, suntem ca nişte veri, împărtăşind aceeaşi cauză anticomunistă. Cu aceste cuvinte s-a sigilat legătura dintre congresman şi Rita, pe de-o parte, şi General şi Madame, pe de alta. Madame s-a simţit destul de în largul ei pentru ca în cele din urmă să aducă vorba şi de Lana, în timp ce menajera lor cea mută aduna farfuriile goale. Rita şi-a exprimat imediat compasiunea. Ea era echivalentul în plan domestic al soţului ei, o casnică anticomunistă războinică. Pentru ea nimic nu era doar un incident izolat, ci întotdeauna constituia un simptom prin care molima comunismului putea fi pusă în legătură cu sărăcia, cu

destrăbălarea, cu ateismul şi cu decăderea sub cele mai felurite forme. Eu nu permit să se asculte muzică rock în casa aceasta, a spus ea, luând mâna lui Madame şi consolând-o pentru pierderea virtuţii fiicei ei. Niciunul dintre copiii mei nu va avea voie să meargă la întâlniri până la optsprezece ani şi, câtă vreme vor locui sub acest acoperiş, la ora zece vor trebui să fie acasă. Acesta este punctul nostru slab, această libertate pe care le-o îngăduim oamenilor de a se comporta oricum îi taie capul, cu drogurile şi cu sexul lor, de parcă aceste lucruri n-ar fi molipsitoare.

Fiecare sistem îşi are propriile sale excese care trebuie reglate din interior, a spus congresmanul. Noi le-am îngăduit hipioţilor să fure sensurile cuvintelor „iubire" şi „libertate", dar acum începem să le recuperăm. Lupta aceasta începe şi se sfârşeşte în familie. În particular congresmanul nu semăna deloc cu personajul public pe care îl afişa, ci era un om care vorbea liniştit, măsurându-şi cuvintele cu o siguranţă de baron, cum stătea în capul mesei, cu Generalul şi cu Madame de-o parte şi de alta. Noi hotărâm ce citesc, ce ascultă şi la ce se uită copiii noştri, dar este o luptă dură în condiţiile în care ei pot să dea drumul la televizor sau la radio la orice oră vor ei. Avem nevoie de guvern pentru a obliga Hollywoodul şi casele de discuri să nu încalce anumite limite.

Dar nu reprezentaţi dumneavoastră puterea? a întrebat Generalul.

Întocmai! De aceea una dintre priorităţile mele o constituie o legislaţie care să reglementeze producţia cinematografică şi cea muzicală. Nu este vorba de cenzură, ci doar de o îndrumare mai strictă. Dar vă daţi seama că cei din Hollywood şi din industria muzicală nu mă au deloc la inimă. Asta până când fac cunoştinţă cu mine şi îşi dau seama că nu sunt cine ştie ce căpcăun pornit să le înfulece creaţiile. Eu doar încerc să-i ajut să şi le cizeleze. Acuma, unul dintre lucrurile care s-au întâmplat ca urmare a activităţii pe care am desfăşurat-o în cadrul subcomisiei este faptul că m-am împrietenit cu câteva persoane de la Hollywood. Recunosc că aveam anumite prejudecăţi în legătură cu ei, dar unii dintre ei sunt chiar nişte tipi inteligenţi şi pasionaţi de ceea ce fac. Inteligenţa şi pasiunea sunt tocmai trăsăturile care mă interesează pe mine. În rest, putem negocia. În orice caz, unul dintre ei tocmai face un film despre război şi mi-a cerut sfatul. Am să fac nişte observaţii pe marginea scenariului pe care l-a scris pentru a-i sugera ce anume a surprins corect şi ce nu. Dar motivul pentru care vă vorbesc despre asta, domnule General, este faptul că filmul este despre Programul Phoenix şi ştiu că sunteţi expert în domeniul acesta. Eu am părăsit Vietnamul înainte de

punerea în aplicare a programului. Poate că aţi putea să-mi daţi şi dumneavoastră nişte idei. Altminteri cine ştie ce poveste hollywoodiană iese din asta.

Pentru asta îl ţin pe lângă mine pe domnul căpitan, a spus Generalul, făcând semn cu capul spre mine. De fapt, el este ataşatul meu cultural. Va fi mai mult decât fericit să citească scenariul şi să vă ofere un punct de vedere. Când l-am întrebat pe congresman care este titlul filmului, am fost mirat. *Hamlet*?

Nu, *The Hamlet – Cătunul*. Regizorul este şi scenaristul filmului. Nu a făcut nicio zi de armată, dar s-a hrănit cu filmele cu John Wayne şi Audie Murphy când era copil. Personajul principal al filmului este un soldat din Beretele Verzi care trebuie să salveze un cătun. Eu am făcut într-adevăr parte timp de doi ani din Forţele Speciale, acţionând în mai multe cătune, dar niciunul nu semăna cu locul pe care şi l-a imaginat el.

Am să văd ce pot face, am spus. Trăisem într-un cătun din nord doar câţiva ani, pe vremea când eram copil, înainte de a fugi în sud în ’54, dar lipsa de experienţă nu m-a împiedicat niciodată să încerc lucruri noi. Asta îmi trecuse prin minte şi în timp ce mă apropiam de Lana după impresionanta ei reprezentaţie, cu intenţia de a o felicita pentru noua ei carieră. Stăteam împreună în foaierul restaurantului, lângă o fotografie impresionantă a proaspeţilor însurăţei, expusă pe un şevalet. Lana m-a studiat cu privirea obiectivă, lipsită de sentimentalism a unui evaluator de artă. Mi-a zâmbit, apoi a spus: Mă miram eu, căpitane, de ce te ţineai la distanţă de mine. Când am protestat, spunând că pur şi simplu nu o recunoscusem, m-a întrebat dacă mi-a plăcut ce am văzut. Nu mai semăn deloc cu fata pe care ai cunoscut-o dumneata, nu-i aşa, căpitane?

Unii bărbaţi preferă şcolăriţele inocente, în veşmintele lor albe, dar eu nu. Imaginea acelor fete corespunde unei idei de puritate, unei viziuni pastorale, tipică în cultura noastră, din care eu fusesem exclus şi care mi se părea la fel de îndepărtată ca piscurile acoperite de zăpadă din patria tatălui meu. Nu, eu însumi eram impur, aşa că tot ce îmi doream şi tot ce meritam era impuritate. Într-adevăr, nu mai semeni cu fata pe care am cunoscut-o eu, am spus. Dar arăţi întocmai ca femeia care mi-am imaginat că vei deveni într-o bună zi. Nimeni nu-i mai spusese Lanei aşa ceva, iar remarca mea a luat-o prin surprindere în aşa măsură încât i-a luat o secundă să-şi revină. Văd că nu sunt singura persoană care s-a schimbat de când am venit aici, căpitane. Şi dumneata eşti mult mai... direct decât erai pe vremea când locuiai cu noi.

Nu mai locuiesc cu voi, i-am spus. Dacă n-ar fi apărut Madame în acel moment, cine ştie unde ar fi ajuns conversaţia noastră. Fără să-mi adreseze un singur cuvânt, Madame a înhăţat-o pe Lana de cot şi a tras-o spre toaleta femeilor cu o forţă căreia fata nu avea cum să i se împotrivească. Deşi după această întâlnire n-am mai văzut-o pe Lana o bună bucată de vreme, în următoarele săptămâni imaginea ei mi-a revenit în minte de multe ori. Indiferent ce mi-aş fi dorit sau aş fi meritat eu, ea îmi apărea în închipuire inevitabil într-un *ao dai* alb, cu părul ei lung şi negru uneori încadrându-i chipul, alteori ascunzându-l. În oraşul imaginar fără nume în care o întâlneam, silueta mea umbroasă tremura. Chiar şi în starea aceea somnambulescă, ştiam că albul nu era doar culoarea purităţii şi a inocenţei. Era şi semnul doliului şi al morţii.

Capitolul 8

Ziua e a noastră, dar noaptea e a lui CHARLIE. Să nu uiţi asta niciodată. Acestea sunt cuvintele pe care sergentul JAY BELLAMY, un blond de douăzeci şi unu de ani, le aude din gura noului său ofiţer comandant, căpitanul WILL SHAMUS, în prima zi petrecută în 'Nam, în aerul torid de la tropice. Shamus a fost botezat în sângele propriilor lui camarazi pe plajele din Normandia, a supravieţuit unei întâmplări care era să-l coste viaţa în timpul unui asalt frontal lansat de infanteria chinezească în Coreea, apoi a fost avansat ungând nişte rotiţe cu whisky Jack Daniel's. Ştie că mai sus nu va putea accede din pricina manierelor lui de Bronx şi a mâinilor lui enorme, cioturoase, pe care nu s-ar fi potrivit nicio mănuşă din catifea. Acesta este un război politic, îi spune el adjunctului său. Cuvintele lui răzbat dindărătul unui zid gros de fum scos de un trabuc cubanez. Iar eu nu ştiu să port decât războaie în care se ucide. Sarcina lui: să-i salveze pe muntenii rămaşi parcă dinaintea căderii în păcat într-un cătun bucolic, cocoţat în munţi, undeva la graniţa cu Laosul sălbatic. Ameninţarea pentru ei este reprezentată de Viet Cong, dar nu de orice agent Viet Cong, ci de cel mai răi dintre cei răi, şi anume King Cong. King Cong este dispus să moară pentru ţara lui, ceea ce nu s-ar putea spune despre majoritatea americanilor. Şi, mai mult decât atât, King Cong este dispus şi să ucidă pentru ţara lui. Şi nimic nu-l poate face pe King Cong să-şi lingă buzele mai abitir ca mirosul metalic al sângelui de om alb. King Cong a împânzit jungla deasă din jurul cătunului cu veterani, luptători de gherilă, bărbaţi (dar şi femei) căliţi în bătălii, cei care au căsăpit francezi pornind din zona muntoasă a Vietnamului şi până pe Strada Fără Bucurie[37]. În plus, King Cong a infiltrat în cătun agenţi sub acoperire şi simpatizanţi Viet Cong, nişte chipuri prietenoase îndărătul cărora se ascund oameni cu o voinţă de neînfrânt. Acestora li se opun luptătorii din Forţele Populare din cătun, un pâlc de ţărani şi adolescenţi zdrenţăroşi, rezerviştii Vietnamului, instruiţi de o duzină de soldaţi din cadrul Beretelor Verzi, adică a Forţelor Speciale ale Armatei SUA. *Este de ajuns*, cugetă sergentul Bellamy, stând singur noaptea în turnul de observaţie. Tocmai şi-a abandonat studiile la Harvard şi a fugit cât a putut de departe de casa lui din St. Louis, de tatăl său milionar şi de mama sa, mare iubitoare de haine de blană. *Este de ajuns, jungla aceasta este atât de frumoasă, iar oamenii aceştia atât de umili, de simpli. Acesta*

este punctul în care eu, Jay Bellamy, iau atitudine pentru prima şi poate pentru ultima oară, aici, în CĂTUN.

În orice caz, acesta a fost felul în care am interpretat eu scenariul care mi-a fost trimis prin poştă de către asistenta personală a regizorului. Plicul portocaliu, destul de grosuţ, avea pe el numele meu, scris greşit, dar într-o superbă grafie cursivă. Acesta a fost primul semn că ar putea apărea probleme; al doilea a fost faptul că, atunci când m-a sunat ca să-mi ceară adresa de corespondenţă şi să stabilim o întâlnire cu regizorul acasă la acesta, în Hollywood Hills, Violet, asistenta lui personală, nu a catadicsit nici măcar să mă salute sau să-mi spună la revedere. La fel de aiuritor s-a comportat Violet şi când ne-am întâlnit în persoană. După ce mi-a deschis uşa, mi-a spus cam aşa: Bucuroasă că aţi reuşit să ajungeţi, am auzit multe despre dumneavoastră, bune observaţiile dumneavoastră la *Cătunul*. Exact aşa a vorbit, fără subiecte şi predicate, fără intonaţie de sfârşit de propoziţie, de parcă nu voia să-şi irosească gramatica şi punctuaţia pe mine. Apoi, fără a binevoi să-mi arunce măcar o privire, a înclinat din cap într-un gest de condescendenţă şi dispreţ, făcându-mi semn să intru.

Probabil că directeţea aceasta era o trăsătură de personalitate, căci altminteri Violet arăta ca cel mai rău soi de birocrat, birocratul aspirant, de la tunsoarea dreaptă, până la unghiile curate, tăiate scurt şi la pantofii comozi, eficienţi. Dar poate că doar mi se părea mie, cum eram încă destul de afectat moral de moartea maiorului, ca şi de apariţia căpăţânii lui la nuntă. Reziduurile emoţionale ale acelei nopţi erau ca o picătură de arsenic care cădea în apele line ale sufletului meu; gustul acestor ape nu se schimbase cu nimic, dar erau în întregime contaminate. Aşa că poate că de aceea, trecând pragul şi intrând în foaierul din marmură, am început instantaneu să bănuiesc că asistenta se purta aşa din pricina rasei căreia îi aparţineam. Ceea ce a văzut ea uitându-se la mine trebuie să fi fost pielea mea gălbuie, ochii mei ceva mai mici şi poate umbra care plana asupra reputaţiei organelor genitale ale bărbaţilor din Orient, care pasămite ar fi fost mai mici, aşa cum le înfăţişau semianalfabeţii pe pereţii multor toalete publice. Oi fi fost eu doar pe jumătate asiatic, dar în America din punct de vedere rasial se aplică principiul totul sau nimic. Ori erai alb, ori nu erai. Partea amuzantă era că în perioada studenţiei nu mă simţisem niciodată inferior din pricina rasei mele. Eram catalogat drept străin, aşa că eram tratat ca un oaspete. Dar acum, chiar dacă eram american în toată regula, cu carnet de conducere, cu card de asigurări sociale şi cu un permis de străin rezident, Violet mă considera

tot străin, iar prin această nerecunoaştere a statutului meu, îmi ciuruia pielea fragilă a încrederii în mine însumi. Oare dădusem eu în paranoia, ori asta era o caracteristică generală a americanilor? Poate că Violet suferea de o formă de daltonism, de vreo inabilitate intenţionată de a distinge între alb şi orice altă culoare, singura infirmitate pe care şi-o doreau americanii. Dar, în timp ce păşea pe pardoseala lucioasă din lemn de bambus, înconjurând-o de departe pe femeia de serviciu oacheşă care tocmai aspira un covor turcesc, am înţeles deodată că nu despre asta era vorba. Faptul că vorbeam englezeşte impecabil nu conta. Chiar dacă m-ar fi auzit, tot drept prin mine ar fi privit sau poate ar fi văzut în mine pe altcineva, căci retinele îi fuseseră afectate de imaginea acelor *castraţi* inventaţi de Hollywood, cu care Hollywoodul înlocuise imaginea bărbaţilor asiatici adevăraţi. Mă refer la asiaticii din acele desene animate purtând titluri ca Fu Manchu, Charlie Chan, Fiul numărul unu, Hop Sing (auzi, Hop Sing!) şi la japonezul tipic cu ochelari şi cu dinţii ieşiţi în afară, nu jucat, ci caricaturizat de Mickey Rooney în *Mic dejun la Tiffany*. Interpretarea aceea fusese atât de jignitoare la adresa noastră, încât până şi adoraţia mea faţă de Audrey Hepburn se dezumflase când înţelesesem că şi ea implicit îşi dăduse girul pentru oroarea aia.

Pe când m-am aşezat în faţa regizorului, în biroul acestuia, deja clocoteam de amintirea tuturor acestor lucruri foarte supărătoare, ca nişte răni, dar nu am lăsat să se vadă nimic. Pe de o parte, aveam întâlnire cu un faimos Autor de filme, eu fiind doar un pasionat de cinematografie jignit, care îşi petrecea după-amiezile de sâmbătă în atmosfera binecuvântată a sălilor de cinematograf, de unde ieşeam, clipind din ochi şi cam năuc, în lumina puternică a soarelui, la fel de orbitoare ca lumina becurilor fluorescente din sălile de naştere ale spitalelor. Pe de altă parte, eram consternat după lectura scenariului lui. Principalul efect special din film nu consta nici în aruncarea în aer a unor lucruri, nici în eviscerarea unor trupuri, ci în nararea unei poveşti despre ţara mea în care nici un singur compatriot de-al meu nu rostea vreun cuvânt inteligibil. Violet reuşise să-mi zgândăre şi mai tare sensibilitatea etnică deja inflamată. Dar asta nu era de ajuns ca să mă facă să-mi manifest iritarea, aşa încât m-am străduit să zâmbesc şi să fac ceea ce mă pricepeam să fac cel mai bine, şi anume să-mi iau o figură la fel de impenetrabilă ca o bucată de hârtie de ambalaj legată cu sfoară.

Autorul m-a studiat ca pe un figurant care s-ar fi strecurat pe şest în mijlocul desăvârşitei lui *mise-en-scène*. Alături de telefon trona o statuetă Oscar aurie, care putea fi folosită fie ca

sceptru regal, fie ca ghioagă cu care să spargi capetele scenariştilor impertinenţi. Smocuri de păr i se vedeau pe braţe şi i se iţeau de sub gulerul cămăşii, o etalare de bărbăţie hirsută care m-a făcut să mă gândesc la propriul meu trup relativ lipsit de păr, la pieptul, pântecele şi fesele mele la fel de fine şi de spâne ca ale unei păpuşi Ken. Îl aveam în faţă pe cel mai în vogă scenarist-regizor din oraş, mai ales după triumful ultimelor două filme ale sale, începând cu *Hard Knock*, un film lăudat de critici, despre încercările prin care trec câţiva tineri americani de origine greacă pe străzile agitate din Detroit. Era un film parţial autobiografic, Autorul moştenind la naştere un nume de familie grecesc cu iz de măsline, pe care şi-l „albise" în tipicul stil hollywoodian. Cel mai recent film al său era o declaraţie prin care Autorul sugera că se săturase de etnicitatea sa nu tocmai albă şi începuse să o exploreze în schimb pe cea albă precum cocaina. *Venice Beach* era un film despre eşecul Visului American, înfăţişând un reporter dipsoman şi pe soţia lui depresivă, care scriu fiecare, făcând concurs între ei, propria lor versiune a Marelui Roman American. Pe măsură ce teancurile de hârtie cresc şi tot cresc, resursele financiare şi vieţile celor doi se mistuiesc, la sfârşit publicul rămânând cu imaginea casei dărăpănate a acestui cuplu, sufocată de flori de buganvilea, însă minunat luminată de soarele care apune în valurile Oceanului Pacific. Era o poveste gen Didion[38] corcită cu ceva Chandler[39], în stilul prefigurat de Faulkner şi ecranizată de Welles. Era foarte bun filmul. Omul avea talent, oricât n-aş fi vrut eu să recunosc asta.

Încântat să te cunosc, a început Autorul. Grozave observaţiile tale. Ceva de băut? Cafea, ceai, apă, sifon, scotch? Niciodată prea devreme pentru scotch. Violet, nişte scotch! Şi gheaţă. Am spus gheaţă. Fără gheaţă atunci. Şi eu. Pentru mine întotdeauna simplu. Ia uită-te ce privelişte am de aici. Nu, nu la grădinar! José! José! Trebuie să bat în geam ca să mă audă. E aproape surd. José! Dă-te într-o parte! Strici priveliştea. Bine. Ia te uită ce privelişte! Şi acolo e semnul cu Hollywood. Nu mă mai satur de el. E ca şi când Cuvântul Domnului tocmai ar fi coborât din ceruri drept pe dealurile acestea, iar cuvântul acela este Hollywood. Nu zicea Domnul întâi să fie lumină? Şi ce altceva este un film decât lumină? Fără lumină filmul nu poate exista. Abia după aceea vin cuvintele. Când văd semnul acela, îmi amintesc că trebuie să scriu în fiecare dimineaţă. Cum. Bine, nu scrie Hollywood. M-ai prins. Ai ochi buni. A început să se descompună. O jumătate dintr-un O aproape că s-a prăbuşit, celălalt „O" a dispărut cu totul. Tot cuvântul se transformă într-un rahat. Ei şi Tot se înţelege ce scrie. Mersi, Violet. Noroc. Cum se spune „noroc" în ţara ta. Am întrebat

cum se spune. Yo, yo, yo, aşa este? Îmi place cum sună. E uşor de ţinut minte. Atunci, yo, yo, yo. Şi încă unul, în sănătatea congresmanului care mi te-a trimis. Eşti primul vietnamez pe care-l întâlnesc în viaţa mea. Nu sunteţi prea mulţi pe la Hollywood. La naiba, de fapt la Hollywood nu este niciun vietnamez. Iar autenticitatea este un lucru important. Nu că autenticitatea ar fi mai importantă decât imaginaţia. Povestea primează. Iar povestea trebuie să fie universală. Dar nu strică să introduci şi nişte detalii autentice. Am avut pe cineva din Beretele Verzi care chiar a luptat alături de montaniarzi; el mi-a verificat textul. El m-a găsit pe mine. Scrisese un scenariu. Toată lumea scrie scenarii. Habar n-are să scrie, dar omul e un adevărat erou american. A făcut două stagii, a omorât agenţi Viet Cong cu mâinile goale. A primit Steaua de Argint şi Inima Purpurie cu frunze de stejar. Să fi văzut ce poze Polaroid mi-a arătat. Mi s-a întors stomacul pe dos. Oricum, mi-a dat câteva idei despre cum să fac filmul. Nu prea multe corecturi de făcut. Ce părere ai despre asta.

În prima secundă nu mi-am dat seama că-mi pusese o întrebare. Eram dezorientat, de parcă aş fi fost vorbitor de engleză străin şi aş fi ascultat vorbind pe cineva dintr-o altă ţară. Grozav, am spus.

Cred şi eu că este grozav. Apoi ai venit tu. Mi-ai scris pe marginile paginilor un alt scenariu. Măcar ai mai citit vreodată scenarii.

Din nou a trecut o secundă până să-mi dau seama că îmi pusese o întrebare. La fel ca Violet, Autorul nu se împăca prea bine cu intonaţia. Nu...

Aşa mă gândeam şi eu. Ei, de ce crezi...

N-aţi prea nimerit-o cu detaliile.

N-am nimerit-o cu detaliile. Ia-auzi, Violet. Eu am studiat despre ţara ta, prietene. I-am citit pe Joseph Buttinger şi pe Frances FitzGerald. Tu i-ai citit pe Joseph Buttinger şi pe Frances FitzGerald. Buttinger este cel mai important istoric care a scris despre bucăţica voastră de lume. Iar Frances FitzGerald a câştigat Premiul Pulitzer. V-a disecat psihologia. Cred că ştiu câte ceva despre poporul tău.

Mă enerva cu agresivitatea lui, iar propria mea enervare, cu care nu eram obişnuit, m-a iritat şi mai tare; aşa se explică felul în care m-am comportat după aceea. Nici măcar urletele nu v-au ieşit ca lumea, am spus.

Pardon.

Am aşteptat o interjecţie, dar după aceea mi-am dat seama că mă întrerupsese cu o întrebare. Foarte bine, am spus, şi am simţit că încep să o iau la vale. Dacă îmi aduc bine aminte, singurele locuri din scenariu în care vreunul dintre ai mei

deschide gura, adică la paginile 26, 42, 58, 77, 91, 103 şi 118, sunt cele în care urlă. Nu vorbesc, doar urlă. Aşa că ar trebui măcar urletele să vă iasă bine.

Urletele sunt universale. N-am dreptate, Violet.

Aveţi dreptate, a spus Violet, care şedea lângă mine. Urletele nu sunt universale, am spus. Dacă aş lua acest cablu de telefon, vi l-aş înfăşură în jurul gâtului şi aş strânge până ce v-ar ieşi ochii din cap şi vi s-ar înnegri limba în gură, urletul pe care l-ar scoate Violet ar suna altfel decât urletul pe care aţi încerca să-l scoateţi dumneavoastră. E vorba de două tipuri diferite de groază, una exprimată de un bărbat, iar cealaltă de o femeie. Bărbatul îşi dă seama că este pe moarte. Femeia se teme că va muri şi ea în curând. Aflându-se în situaţii diferite şi fiind ei înşişi diferiţi, timbrul vocilor celor doi va suna diferit. Trebuie să asculţi cu mare atenţie aceste sunete ca să pricepi că, deşi durerea este universală, felul în care se manifestă ea este foarte personal. Nu avem de unde să ştim dacă durerea noastră seamănă cu a altcuiva până când nu vorbim despre ea. După aceea discutăm şi judecăm lucrurile şi în sens cultural şi individual. În ţara aceasta, de exemplu, unei persoane care fuge ca să scape cu viaţă îi va trece prin minte în primul rând să sune la poliţie. Acesta este un mod rezonabil de a face faţă ameninţării durerii. Dar în ţara mea nimeni nu sună la poliţie, fiindcă de multe ori poliţia este tocmai cea care provoacă durerea. Am dreptate, Violet?

Violet a dat din cap muţeşte.

Aşa că daţi-mi voie să vă atrag atenţia că în scenariul dumneavoastră compatrioţii mei urlă aşa: *AIIIEEEEE*! De exemplu, când SĂTEANUL NR. 3 cade în groapa cu ţepuşe făcută de un luptător Viet Cong, iar ţepuşele îi străpung trupul, aşa urlă. Sau când FETIŢA se sacrifică pentru a alerta Beretele Verzi că luptătorii Viet Cong se apropie pe furiş de sat, aşa urlă şi ea înainte să-i fie tăiată beregata. Însă după ce i-am auzit pe atât de mulţi compatrioţi de-ai mei urlând de durere, vă pot asigura că vietnamezii nu urlă aşa. Aţi dori să auziţi cum urlă?

Mărul lui Adam i-a săltat în clipa în care a înghiţit. Foarte bine.

M-am ridicat şi m-am aplecat peste biroul lui ca să-l privesc drept în ochi. Dar nu l-am văzut. Ceea ce am văzut în schimb a fost chipul aspru al unui montaniard, un bătrân aparţinând minorităţii Bru, care locuiau într-un cătun nu departe de locul în care se petrecea acţiunea poveştii Autorului. Se zvonea că bătrânul acţionase ca agent de legătură pentru Viet Cong. Aceea a fost prima mea misiune ca locotenent şi nu am reuşit să inventez nimic ca să-l împiedic pe căpitanul meu să-i înfăşoare un fir de sârmă ghimpată ruginită în jurul gâtului ca

un colier, atât de strâns, încât de fiecare dată când înghiţea, sârma ghimpată i se înfigea în mărul lui Adam. Dar nu din pricina asta a urlat bătrânul. Ăsta a fost doar aperitivul. În mintea mea însă, chiar în timp ce priveam acea scenă, urlam eu în locul lui.

Iată cum sună urletul acela, am spus, întinzându-mă peste masă. Şi, înhăţând stiloul Montblanc al Autorului, am scris, cu litere mari şi negre, o onomatopee lăbărţată pe toată pagina de titlu a scenariului: *AIEYAAHHHH*! apoi am înşurubat la loc capacul stiloului, l-am aşezat înapoi pe mapa lui de scris din piele şi am spus: Aşa se urlă în ţara mea.

După ce am coborât de pe deal, dinspre casa Autorului, m-am îndreptat spre casa Generalului, care se afla la treizeci de străzi distanţă, în zona joasă a Hollywoodului, unde le-am povestit Generalului şi lui Madame cum a decurs prima mea confruntare cu industria cinematografică. Amândoi s-au înfuriat, dându-mi dreptate. Întâlnirea mea cu Autorul şi cu Violet mai durase o vreme şi se desfăşurase într-o atmosferă ceva mai liniştită, iar eu subliniasem că lipsa rolurilor vorbite pentru vietnamezi într-un film care se petrecea în Vietnam ar putea fi interpretată ca o lipsă de fineţe din punct de vedere cultural. Este adevărat, a intervenit Violet, dar cei care contează în ultimă instanţă sunt cei care plătesc biletele şi merg la cinematograf. Şi, să vorbim cinstit, nu publicul vietnamez va merge să vadă filmul acesta, nu-i aşa? Eu mi-am stăpânit furia. Chiar şi aşa, am spus, nu credeţi că ar trebui să fie ceva mai credibil, ceva mai realist, ceva mai autentic, astfel încât într-un film a cărui acţiune are loc într-o anumită ţară, să aibă şi locuitorii acelei ţări ceva de spus în locul indicaţiilor din scenariul dumneavoastră actual: *Ţăranii încep să vorbească în limba lor*. Nu credeţi că ar fi o chestiune de decenţă să le permiteţi şi lor să spună ceva în loc să constataţi doar că din gură le ies nu ştiu ce sunete? Nu aţi putea să le îngăduiţi să vorbească englezeşte, chiar şi cu un accent puternic – ştiţi dumneavoastră la ce mă refer, la engleza *ching-chong*[40] –, doar ca să pară că vorbesc într-o limbă asiatică pe care, în mod ciudat, publicul american o înţelege într-o oarecare măsură? Şi nu credeţi că ar fi mai interesant dacă personajul dumneavoastră, luptătorul din Beretele Verzi, ar trăi şi o poveste de dragoste? Sau poate că bărbaţii aceştia nu se iubesc decât unul pe celălalt şi nu mor decât unul pentru celălalt? Pentru că dacă nu există şi o femeie la mijloc, aşa se înţelege.

Autorul a făcut o grimasă şi a spus: Foarte interesant. Grozav. Mi-a plăcut, dar am o întrebare. Ce voiam să întreb. A, da. Câte filme ai făcut dumneata. Niciunul, nu-i aşa. Niciunul, zero, nimic, ioc, zero barat sau cum s-o fi spunând în limba dumitale. Aşa că îţi mulţumesc că m-ai informat cum să-mi fac treaba. Acum pleacă dracului din casa mea şi întoarce-te abia după ce vei fi făcut unul sau două filme. Atunci poate că am să ascult una sau două idei din astea de doi bani.

De ce o fi fost aşa bădăran? a întrebat Madame. Nu el ţi-a cerut comentariile acelea?

Voia o persoană care doar să-i dea dreptate. Credea că am să-i aplic pe scenariu o ştampilă pe care să scrie „APROBAT".

Credea că o să te guduri pe lângă el.

Şi fiindcă n-am făcut asta, s-a simţit ofensat. E artist, e sensibil.

Deci s-a sfârşit cu cariera ta la Hollywood, a conchis Generalul.

Nici nu mi-am dorit o carieră la Hollywood, am răspuns, ceea ce era adevărat doar în măsura în care nici Hollywoodul nu mă dorea pe mine. Mărturisesc că eram furios pe Autor, dar nu aveam dreptate să fiu furios? Mai ales după ce a recunoscut că nici măcar nu ştia că termenul „montaniard" era pur şi simplu un termen franţuzesc foarte general, folosit pentru o mulţime de minorităţi care locuiesc în zona muntoasă. Cum ar fi, i-am spus, dacă aş scrie eu un scenariu despre Vestul Americii şi i-aş numi pe toţi băştinaşii indieni? Nu aţi dori să ştiţi dacă soldaţii din cavalerie luptau împotriva indienilor Navajo, a apaşilor sau a comanşilor? Tot aşa şi mie mi-ar plăcea să ştiu, când spuneţi că aceşti oameni sunt montaniarzi, dacă vorbiţi despre minoritatea Bru, despre Nung sau despre Tay.

Să vă spun un secret, a spus Autorul. Sunteţi pregătit. Aşa. Pe cine dracu' interesează asta.

Ce s-a mai distrat când a văzut că am rămas fără replică. Să mă vadă pe mine cineva rămânând fără replică este o raritate, ca pisicile acelea egiptene fără blană, şi nu este o situaţie neapărat dezirabilă. Doar mai târziu, când eram deja în maşină, îndepărtându-mă de casa lui, am început să râd amar, amintindu-mi cum mă redusese la tăcere cu propriile mele arme. Cum mă lăsasem păcălit aşa? Ca un student silitor ce eram, citisem scenariul în câteva ore, după care îmi recitisem notele încă vreo câteva ore, fiind convins că ceea ce făceam eu conta. Fusesem atât de naiv să cred că aş putea abate organismul Hollywoodului de la ţelul său, şi anume lobotomizarea şi în acelaşi timp pungăşirea publicului la nivel mondial. Drept câştig suplimentar, istoria a fost doar puţintel

râcâită la suprafaţă, lăsând însă istoria cea adevărată să rămână îngropată în tuneluri, împreună cu morţii, iar publicul a primit pomană doar câteva minuscule fărâme strălucitoare de diamant ca să aibă de ce se minuna. Hollywoodul nu doar că producea monştri horror în filmele sale, dar era şi propriul său monstru de film horror, strivindu-mă şi pe mine sub papucul lui. Eu dădusem greş. Autorul avea să-şi facă filmul aşa cum dorea, iar compatrioţii mei aveau să constituie o simplă materie primă pentru o poveste despre bărbaţii albi care îi salvează pe oamenii galbeni de treabă de oamenii galbeni naşpa. Mai că îi compătimeam pe francezi care, în naivitatea lor, consideraseră că pentru a exploata o ţară, trebuiau întâi să o viziteze. Hollywoodul era mult mai eficient, plăsmuind în imaginaţia sa ţările pe care voia să le exploateze. Mă înnebunea gândul că eram atât de neputincios în faţa imaginaţiei şi a intrigii plăsmuite de Autor. Cu atitudinea lui arogantă crease un lucru absolut nemaivăzut până atunci în lume, căci acesta avea să fie primul război în care istoria avea să fie scrisă de către învinşi, nu de către învingători, şi asta graţie celei mai eficiente maşini de propagandă inventate vreodată (cu tot respectul faţă de Joseph Goebbles şi faţă de nazişti, care nu ajunseseră niciodată la dominaţie globală). Marii preoţi ai Hollywoodului înţelegeau instinctiv observaţia făcută de Satan al lui Milton, şi anume că este mai bine să fii stăpân în iad decât să fii slugă în rai, că, atâta vreme cât rămâi în lumina reflectoarelor, în mijlocul scenei, este mai bine să fii un personaj negativ, un perdant, un antierou decât un figurant virtuos. În acest viitor *trompe l'oeil* al Hollywoodului, toţi vietnamezii, indiferent de ce orientare erau, aveau să iasă prost şi aveau să fie nevoiţi să joace roluri de săraci, de inocenţi, de răi sau de corupţi. Soarta noastră nu era doar să fim muţi; eram obligaţi să fim şi tălâmbi.

Ia nişte *pho*, mi-a spus Madame. O să te simţi mai bine după.

Madame gătise şi toată casa mirosea a supă de carne de vită şi a anason stelat, o aromă bogată, încărcată de sentimente, pe care o pot descrie doar ca pe un buchet de dragoste şi gingăşie. Am fost impresionat, mai ales că până să ajungă în America, Madame nu gătise niciodată. Pentru femeile din clasa tot mai rarefiată din care făcea ea parte, gătitul era una dintre acele îndeletniciri care trebuie pasate altor femei, la fel ca şi curăţenia, îngrijirea copiilor, predatul, cusutul şi aşa mai departe, cu excepţia necesităţilor biologice stricte, dar nici pe acestea nu mi-o puteam închipui pe Madame îndeplinindu-şi-le singură, decât poate doar respiratul. Exilul însă o pusese pe Madame în situaţia de a şi găti, întrucât niciun alt membru al

familiei ei nu era capabil de mai mult de a pune apă la fiert. Pentru General până şi asta făcea parte din cu totul altă dimensiune. Ar fi putut demonta şi monta la loc o armă M16 şi legat la ochi, dar aragazul era pentru el o enigmă la fel de mare ca o ecuaţie, sau cel puţin aşa pretindea el. Ca majoritatea bărbaţilor din Vietnam, pur şi simplu nu dorea nici măcar să se atingă de ceva de prin gospodărie. Singurele lucruri pe care le făcea în casă erau să doarmă şi să mănânce, şi pe amândouă le făcea mai bine decât mine. Şi-a terminat de mâncat supa *pho* cu mult înaintea mea. Eu nu mâncam încet pentru că nu aveam poftă de mâncare, ci fiindcă aveam impresia că mă dizolvasem în supa lui Madame, care mă transporta înapoi în timp, acasă, unde mama prepara această supă din oasele de vită cenuşii pe care i le dădea tata din ce îi prisosea lui. De obicei mâncam *pho* fără feliile subţiri de carne, în care se găseau proteinele, căci eram prea săraci ca să ne permitem să cumpărăm carne, cu excepţia foarte rarelor ocazii în care biata mea mamă reuşea să adune cumva-cumva nişte amărâţi de bani. Dar, oricât de săracă era, mama făcea cea mai minunată şi mai aromată supă, iar eu o ajutam călind ghimbirul şi ceapa care urmau să fie aruncate în oala de fontă pentru a da supei mai multă savoare. Tot treaba mea era să culeg spuma de la suprafaţa supei cât timp bolborosea la foc mic, astfel încât zeama să iasă limpede şi încărcată de savoare. În timp ce oasele continuau să fiarbă, iar asta dura ore în şir, mă torturam singur, făcându-mi temele de acasă în apropierea oalei, în aroma aceea care parcă îmi dădea cu tifla şi mă ispitea în acelaşi timp. Supa *pho* pregătită de Madame mi-a adus aminte, aşadar, de bucătăria mamei, deşi probabil că nu era chiar atât de caldă ca supa din amintirile mele, dar nu conta. Din când în când trebuia să mă opresc din mâncat ca să savurez nu doar supa, ci şi măduva amintirilor mele.

E delicioasă, am spus. N-am mai mâncat *pho* de ani de zile.

Nu este uimitor? Eu nici măcar nu bănuiam că soţia mea e o bucătăreasă aşa de talentată.

Ar trebui să deschideţi un restaurant, am spus.

Ce vorbeşti! Era limpede că e încântată.

Pe ăsta l-ai văzut? a spus Generalul, trăgând dintr-un teanc de pe bufetul din bucătărie un ziar, ultimul număr al publicaţiei bisăptămânale a lui Sonny. Nu, nu l-am văzut încă. Ceea ce îl tulbura pe General era articolul lui Sonny despre înmormântarea maiorului, care avusese loc cu câteva săptămâni în urmă, precum şi relatarea despre nuntă. La moartea maiorului, Sonny scrisese că „poliţia numeşte incidentul un jaf urmat de omor, dar putem noi fi siguri că un ofiţer din poliţia secretă nu avea niciun duşman care să vrea

să-l vadă mort?” Iar cu privire la nuntă, Sonny rezumase discursurile conchizând că „poate este timpul ca discuţiile despre război să înceteze. Nu s-a terminat războiul?”

Îşi face şi el meseria, am spus, deşi ştiam că Sonny mersese cam departe. Dar recunosc că poate este puţin naiv.

Asta îţi sună dumitale a naivitate? Eşti prea îngăduitor. El să-şi vadă de treburile lui ca reporter. Adică să relateze faptele aşa cum sunt, nu să inventeze ori să interpreteze tot felul de lucruri şi să le bage oamenilor în cap fel de fel de idei.

Dar în legătură cu maiorul are dreptate, nu?

Dumneata cu cine ţii aici? a zis atunci Madame, renunţând brusc la rolul de bucătăreasă. Reporterii au nevoie de redactori, iar redactorii au nevoie de o bătaie bună. Asta este cea mai bună politică în jurnalism. Problema cu Son este că el este şi reporter, şi redactor şi nu-l mai verifică nimeni.

Aveţi mare dreptate, Madame. Bumbăceala Autorului mă zăpăcise, mă făcuse să-mi ies din rol. O prea mare libertate acordată presei este nesănătoasă pentru o democraţie, am adăugat. Deşi nu credeam asta, personajul pe care îl interpretam, şi anume căpitanul cel cumsecade, aşa credea, iar în calitate de actor care juca acest rol, trebuia să arăt simpatie pentru personajul meu. Majoritatea actorilor petrec prea mult timp fără mască, în timp ce în cazul meu era chiar pe dos. Nici nu era de mirare aşadar că uneori visam că încerc să-mi smulg masca de pe chip, dar îmi dădeam seama că masca şi chipul meu erau unul şi acelaşi lucru. Acum, cu masca de căpitan aşezată mai bine pe chip, am spus: Atunci când se pun în circulaţie prea multe opinii, cetăţenii nu mai pot cerne ce este util şi bun.

N-ar trebui să se pună în circulaţie mai mult de două păreri sau idei despre un singur subiect, a spus Generalul. Uită-te la sistemul de vot. Acelaşi principiu. Noi am avut o mulţime de partide şi de candidaţi şi uite ce debandadă a ieşit. Aici ai de ales între dreapta şi stânga şi e mai mult decât suficient. Doar două opţiuni, dar uite ce nebunie iese de fiecare dată când se alege preşedintele. S-ar putea ca şi două opţiuni să fie prea multe. Una singură ajunge; ba s-ar putea ca şi mai bine să fie să nu ai nicio opţiune. În definitiv, mai puţin înseamnă mai mult, nu? Dumneata îl cunoşti, căpitane. Pe dumneata o să te asculte. Aminteşte-i cum mergeau lucrurile la noi. Om fi noi aici acum, dar trebuie să ne amintim cum se făceau lucrurile acasă.

În zilele bune de demult, Sonny ar fi ciripit deja de zor prin arestul poliţiei. Şi încă cum, am adăugat. Dacă tot veni vorba de trecut, domnule General, am mai progresat vreun pic în direcţia revenirii la situaţia de atunci?

De progresat, progresăm, a spus Generalul, lăsându-se pe spătarul scaunului. Claude împreună cu congresmanul sunt prietenii şi aliaţii noştri şi, din câte mi-au spus, mai există şi alţii în afară de ei. Dar în acest moment este greu să beneficiem de sprijin pe faţă, fiindcă americanii nu mai vor să fie implicaţi într-un alt război. Aşa că trebuie să ne organizăm cum putem.

Am avea nevoie de o reţea şi aici, şi acolo, i-am sugerat eu.

Am întocmit o listă cu ofiţerii pentru prima noastră întrunire. Am vorbit personal cu fiecare şi toţi abia aşteaptă să li se ofere şansa de a lupta. Aici nu au nimic. Singura lor şansă de a-şi recâştiga onoarea şi de a se simţi din nou bărbaţi este aceea de a ne recâştiga ţara.

Vom avea însă nevoie de ceva mai mult decât o avangardă.

O avangardă? s-a mirat Madame. Ăsta este termen comunist.

Poate că aşa este. Dar comuniştii au câştigat, Madame, şi nu doar fiindcă au avut noroc. Poate că ar trebui să învăţăm câte ceva din strategiile lor. Avangarda îi poate conduce pe ceilalţi până la locul în care aceştia trebuie să ajungă şi nici nu-şi dau seama că vor să ajungă acolo.

Are dreptate căpitanul, a spus Generalul.

Avangarda acţionează clandestin, dar uneori se înfăţişează publicului sub un alt chip. Organizaţiile de voluntari şi celelalte de acelaşi fel devin faţade pentru avangardă.

Exact, a spus Generalul. Să-l luăm, de pildă, pe Son. Trebuie să transformăm ziarul lui într-una dintre aceste organizaţii care să acţioneze ca faţade pentru noi. Mai avem nevoie şi de o organizaţie de tineret, una de femei, chiar şi de un grup al intelectualilor.

Şi avem nevoie de celule. Anumite părţi din organizaţia noastră trebuie separate unele de celelalte, astfel încât dacă se pierde o celulă, celelalte să poată supravieţui în continuare. Aici avem o celulă. Apoi există celulele în care sunt implicaţi Claude şi congresmanul, despre care eu nu ştiu nimic.

Toate la timpul lor, căpitane. S-o luăm pas cu pas. Congresmanul caută contacte, încercând să ne deschidă calea ca să trimitem oameni în Thailanda.

Aceea va fi baza de tranzit.

Exact. Va trebui să ne întoarcem în ţară pe uscat; dinspre mare ar fi prea dificil. Între timp Claude va încerca să facă rost de ceva bani pentru noi. Cu bani putem obţine apoi celelalte lucruri de care avem nevoie. Noi putem asigura oamenii, dar aceştia vor avea nevoie de arme, de pregătire, de-un loc în care să-i instruim. Va trebui şi să-i transportăm cumva până în Thailanda. Trebuie să gândim aşa cum gândesc comuniştii,

după cum spuneai. Trebuie să alcătuim o strategie pe termen lung, pentru decenii. Trebuie să trăim şi să muncim sub pământ, aşa cum au făcut ei.

Cel puţin cu întunericul suntem deja obişnuiţi.

Chiar aşa. N-am avut încotro. N-am avut nicio altă opţiune serioasă, nu atunci când a contat. Comunismul ne-a forţat să facem tot ce-am făcut ca să-i ţinem piept. Am fost manipulaţi de istorie. N-am avut nicio altă opţiune decât să luptăm, să ne opunem răului şi să ne opunem uitării. Acesta este motivul (şi aici Generalul a luat în mână ziarul lui Sonny) pentru care este periculos chiar şi să afirmi că războiul s-a sfârşit. Nu trebuie să-i lăsăm pe oamenii noştri să se lase pe tânjală.

Şi nu trebuie nici să le îngăduim să-şi uite resentimentele, am adăugat eu. Aici pot ziarele să joace un rol, pe plan cultural.

Dar asta numai dacă jurnaliştii îşi îndeplinesc rolul aşa cum trebuie. Generalul a aruncat ziarul înapoi pe masă. „Resentimente” este un cuvânt foarte potrivit. Să ai întotdeauna resentimente, niciodată sentimente. Poate că acesta ar trebui să fie motto-ul nostru.

Sună foarte bine, am spus eu.

Capitolul 9

Spre surpriza mea, în săptămâna următoare m-a sunat Violet. Nu cred că avem despre ce să vorbim, i-am spus. S-a mai gândit la sfatul dumneavoastră, a spus ea. Am observat că de data aceasta îmi vorbea în propoziţii cu cap şi coadă. Este el mai impetuos şi nu-i place să fie criticat, după cum recunoaşte şi el însuşi, dar după ce s-a liniştit, şi-a dat seama că observaţiile dumneavoastră conţin nişte idei care se pot folosi. Mai mult decât atât, vă respectă pentru că aţi avut curajul să-i spuneţi pe şleau ce gândiţi. Puţini oameni sunt în stare să facă asta. De aceea şi sunteţi candidatul ideal pentru ceea ce doresc eu să vă propun. Avem nevoie de un consultant care să priceapă bine tot ce are legătură cu Vietnamul. Noi am studiat deja despre istoria, costumele, armele, tradiţiile vietnameze, tot ce am putut găsi în cărţi. Dar avem nevoie de o viziune pe care numai o persoană în carne şi oase ne-o poate oferi. Pentru figuraţie vom folosi refugiaţi vietnamezi din Filipine; avem nevoie de o persoană care să lucreze direct cu ei.

De foarte departe mi-a răsunat în urechi glasul mamei mele: Ţine minte că tu nu eşti pe jumătate ceva, ci eşti de două ori mai mult decât totul. În ciuda dezavantajului de a mă fi născut sărac şi corcit, graţie încurajărilor nesfârşite ale mamei mele şi încrederii ei oarbe în mine, nu m-am dat niciodată înapoi din faţa unei provocări sau a unei oportunităţi. Oferta pe care mi-o făceau însemna să beneficiez de o vacanţă plătită timp de patru luni într-un paradis tropical, chiar şase luni, dacă filmările durau mai mult decât era planificat. Poate că paradisul avea să se dovedească a nu fi tocmai un paradis dacă rebelii băştinaşi căpătau prea mult curaj, poate că nici vacanţa nu avea să fie tocmai o vacanţă, ci mai curând o călătorie de afaceri, şi poate că nu aveau să mă plătească atât de bine, ci dimpotrivă. Însă aveam nevoie de o întrerupere a refugiului meu american. Remuşcările din pricina morţii maiorului gurmand mă încercau de câteva ori în fiecare zi cu tenacitatea unui perceptor. De asemenea, undeva în străfundul agitat al minţii mele, chiar în primul rând şi la mijloc în corul catolic al sentimentului meu de vinovăţie, trona tot timpul imaginea văduvei maiorului. La înmormântare îi dădusem doar cincizeci de dolari, fiindcă nu-mi puteam permite mai mult. Oricât de prost aveau să mă plătească, tot aveam să reuşesc să pun deoparte nişte bani, având în vedere că masa şi cazarea urmau să-mi fie asigurate, iar din banii primiţi puteam să-i ajut pe soţia şi pe copiii maiorului.

Copiii aceia erau nevinovaţi, iar cineva le făcuse un mare rău; la fel fusesem şi eu, un copil nevinovat căruia i se făcuse un mare rău. Şi nu-mi făcuseră rău străinii, ci propria mea familie, mătuşile mele care nu mă lăsau să mă joc cu verişorii mei la întrunirile de familie şi care mă hâşâiau din bucătărie când se împărţeau bunătăţi. Asociam amintirea acelor mătuşi cu răul pe care mi-l făcuseră odată de Anul Nou, un eveniment despre care toţi ceilalţi copii îşi aduc aminte cu drag. Care era primul An Nou pe care mi-l aminteam eu? Probabil cel de când aveam cinci sau şase ani. Stăteam laolaltă cu ceilalţi copii, solemn, emoţionat la gândul că urma să mă apropii de adulţi şi să rostesc în faţa fiecăruia câte un mic discurs prin care îi uram sănătate şi fericire. Dar, deşi eu nu am uitat niciun cuvânt şi nici nu m-am poticnit ca verişorii mei, şi deşi eram tot numai sinceritate şi farmec, Mătuşa Numărul Doi nu m-a recompensat cu plicul roşu. Toate rudele din partea mamei, întregul arbore genealogic, pe ramurile cioturoase ale căruia stăteau părinţii mamei mele, cei nouă fraţi şi surori ai ei şi cele trei duzini de verişori ai mei, toţi erau cu ochii pe mine. Nu am destule plicuri, mi-a spus hoaşca, uitându-se la mine de sus. Am cu unul mai puţin. Am rămas ca paralizat, cu braţele încrucişate pe piept în semn de respect, aşteptând fie un plic care să apară ca prin farmec, fie o scuză, dar nu a urmat nimic, până ce, după câteva minute se pare, mama şi-a pus o mână pe umărul meu şi mi-a spus: Mulţumeşte-i mătuşii tale pentru că a avut bunătatea de a-ţi da o lecţie.

Abia mai târziu, după ce am ajuns acasă, pe patul de lemn pe care dormeam împreună, mama a început să plângă. Nu conta că celelalte mătuşi şi unchi îmi dăduseră plicurile roşii, deşi când le-am comparat cu ale verilor mei, am descoperit că eu primisem jumătate din câţi bani primiseră ei în semn de noroc. Asta din cauză că tu eşti corcit, mi-a spus un văr, numărându-şi banii. Eşti bastard. Când am întrebat-o pe mama ce înseamnă bastard, i s-au aprins obrajii. Mi-a spus: De-aş putea, l-aş strânge de gât cu mâinile mele. N-a mai existat nicio zi în viaţa mea de atunci încoace în care să aflu un lucru atât de important despre mine însumi, despre lume şi despre cei care o populează. Trebuie să fii recunoscător pentru ceea ce ai învăţat, indiferent sub ce formă ai primit acea învăţătură. Aşa că le-am fost şi eu recunoscător într-un fel mătuşii şi verilor mei, care mi-au dat o lecţie pe care mi-o amintesc mult mai bine decât îmi amintesc alte lucruri mult mai nobile care mi-au trecut prin faţa ochilor în şcoală. O, or să vadă ei! plângea mama, strângându-mă la piept cu atâta putere, că aproape îmi pierdusem răsuflarea, cu obrazul lipit strâns de unul dintre sânii ei consolatori, în timp ce cu o mână îi

strângeam celălalt sân ca de pluş. Prin pânza subţire din bumbac a hainelor ei radia mirosul învăluitor de mosc al trupului acestei femei tinere, mirosul ei de la sfârşitul unei zile umede, pe care o petrecuse aproape numai în picioare sau stând pe vine, pregătind mâncare şi servind. Or să vadă ei! Ai să munceşti mai mult decât ei la un loc, ai să studiezi mai mult decât ei la un loc, ai să ştii mai mult decât ei, ai să fii mai bun decât ei. Promite-i mamei tale că vei fi mai bun! Şi i-am promis.

Doar două persoane au auzit povestea asta, Man şi Bon; dar şi faţă de ei am cenzurat partea cu sânii mamei. Asta se întâmpla în liceu, în două momente de intimitate de pe la începutul adolescenţei. Când i-am povestit lui Bon, eram amândoi la râu, la pescuit. El şi-a azvârlit undiţa furios şi a spus: Numai să-l întâlnesc eu pe vărul ăsta al tău, c-am să-l bat până o să i se scurgă jumătate din sânge prin cap. Reacţia lui Man a fost mai temperată. Chiar şi la vârsta aceea, el era calm, analitic, iar atitudinea lui trăda un materialism-dialectic precoce. Mă invitase după ore la un suc de trestie de zahăr şi şedeam amândoi pe o bordură cu nişte săculeţi de plastic în mână, sorbind sucul prin două paie. Plicul acela roşu, a spus el, simbolizează tot ce nu e în regulă. Este culoarea sângelui, iar ei te-au izolat din pricina sângelui tău străin. Este şi culoarea şansei şi a norocului, care sunt nişte credinţe primitive. Succesul sau eşecul nostru nu se datorează şansei sau norocului. Reuşim un lucru atunci când înţelegem felul în care funcţionează lumea şi ce anume avem noi de făcut. Şi eşuăm fiindcă alţii o înţeleg mai bine decât noi şi atunci profită de situaţie, aşa cum au făcut verişorii tăi, şi nu pun lucrurile la îndoială. Atâta vreme cât anumite lucruri funcţionează în avantajul lor, ei le sprijină. Dar poţi să-ţi dai seama că la baza acestor lucruri stă o minciună, fiindcă tu n-ai putut să iei parte niciodată la ele. Tu percepi o altă nuanţă de roşu decât ei. Roşul nu înseamnă şansă. Roşul nu înseamnă noroc. Roşul înseamnă revoluţie. Şi deodată am văzut şi eu roşu şi în mijlocul viziunii aceleia pulsatile lumea a început să capete noimă pentru mine şi am înţeles că într-o singură culoare există nenumărate nuanţe de sensuri, dar tonul este atât de puternic, încât trebuie aplicat cu multă cumpătare. Dacă cineva vede ceva scris cu roşu, ştie că îl aşteaptă o problemă şi o schimbare.

Aşadar nici scrisorile către mătuşa nu erau scrise cu acea nuanţă îngrijorătoare, chiar dacă mă tulbura faptul că foloseam un cifru pentru a-mi codifica rapoartele secrete. Iată un exemplu reprezentativ din mult preţuita lucrare a lui Richard Hedd, *Comunismul asiatic şi metoda orientală de distrugere*:

Ţăranul vietnamez nu va protesta împotriva utilizării forţei aviatice militare, căci el este apolitic şi tot ce îl interesează este să se poată hrăni pe sine şi pe membrii familiei sale. Bombardarea satului său, fireşte, îi va produce supărare, dar în ultimă instanţă costul acesteia este depăşit de faptul că aviaţia militară reuşeşte să-l convingă că, alegând comunismul, nu se situează de partea învingătorilor, întrucât comunismul nu reuşeşte să-l protejeze, (p. 126)

Folosindu-mă de astfel de înţelepciuni, am raportat că am luat hotărârea de a accepta oferta pe care mi-o făcuse Autorul, o slujbă pe care eu am caracterizat-o drept *subminarea propagandei inamicului*. De asemenea, am notat codificat şi numele ofiţerilor care formau avangarda Generalului. Pentru cazul în care scrisoarea mea avea să fie citită şi de alţi ochi decât cei ai mătuşii lui Man, am păstrat un ton jovial în legătură cu viaţa din Los Angeles. Poate că scrisorile refugiaţilor erau citite de nişte cenzori necunoscuţi, care îi căutau pe cei dezamăgiţi sau furioşi, pe cei care nu puteau sau nu voiau să viseze Visul American. Eram cu băgare de seamă, aşadar, să mă înfăţişez, ca orice alt imigrant, bucuros că mă aflu în ţara în care căutarea fericirii era garantată prin lege, ceea ce, dacă stai să te gândeşti bine, nu este un lucru chiar aşa de grozav. O garantare a fericirii, da, ar fi un lucru grozav. Dar să ţi se garanteze că ai dreptul să urmăreşti lozul cel mare numit fericire? O biată ocazie de a cumpăra un bilet de loterie. Este sigur că un om va câştiga milioane, dar la fel de sigur este şi că milioane de alţi oameni vor trebui să plătească pentru asta.

În numele fericirii, i-am spus mătuşii, l-am ajutat eu pe General să mai facă un pas în direcţia înfăptuirii planului său de a crea o organizaţie caritabilă nonprofit care să poată primi donaţii deductibile din impozite, numită Frăţia Caritabilă a Foştilor Soldaţi din Armata Republicii Vietnam. Într-o realitate, Frăţia urma să satisfacă nevoile miilor de veterani care acum nu mai aveau nici armată, nici ţară şi nici identitate. Pe scurt, ea exista pentru a le ridica nivelul fericirii, acum foarte scăzut. Într-o altă realitate, această Frăţie era o faţadă care îi permitea Generalului să primească fonduri pentru Mişcare de la toţi cei care doreau să doneze, adică nu de la comunitatea vietnameză în principal, căci membrii ei refugiaţi erau limitaţi de funcţia lor structurală în cadrul Visului American, aceea de a fi atât de nefericiţi, încât să-i facă pe ceilalţi americani să se simtă recunoscători pentru fericirea de care aveau parte. În locul acestor refugiaţi, faliţi şi înfrânţi, principalii donatori aveau să fie persoane fizice şi fundaţii caritabile mărinimoase, interesate să-i sprijine pe vechii

prieteni ai Americii. Congresmanul ne vorbise Generalului şi mie despre fundaţia sa caritabilă în timpul unei întâlniri desfăşurate în biroul lui districtual, unde ne-am dus să-i prezentăm ideea Frăţiei şi să-l întrebăm dacă organizaţia noastră ar putea fi ajutată în vreun fel de Congres. Biroul districtual al congresmanului era un avanpost situat într-un centru comercial din Huntington Beach, o clădire pe două etaje plină cu magazine, într-o intersecţie mare. Înveşmântat într-o stucatură *café au lait*, centrul comercial era mărginit de un exemplu ilustrativ al celei mai importante contribuţii a Americii la istoria arhitecturii mondiale, şi anume o parcare. Unii deplâng brutalismul arhitecturii socialiste, dar cu ce era mai bună această mostră de arhitectură capitalistă lipsită de gust? Puteai parcurge mile întregi de-a lungul unui bulevard şi nu vedeai nimic altceva decât parcări şi un buruieniş de centre comerciale menite să satisfacă orice nevoie, de la magazine pentru animalele de companie până la dispensere de apă, restaurante cu profil etnic şi orice categorie imaginabilă de mici magazine de familie, fiecare dintre ele constituind o reclamă la ideea de căutare a fericirii. În semn de modestie şi pentru a fi mai aproape de oameni, congresmanul alesese să-şi instaleze cartierul general într-un astfel de centru comercial. Pe ferestre avea lipite semne albe de campanie cu CONGRESMAN scris cu roşu şi numele lui cu albastru, precum şi sloganul ultimei sale campanii: „MEREU DEVOTAT".

Un perete al biroului congresmanului era decorat cu un steag al Americii. Pe un alt perete erau prinse mai multe fotografii cu el pozând împreună cu diferiţi „aştri" în smoching ai Partidului Republican pe care îl reprezenta: Ronald Reagan, Gerald Ford, Richard Nixon, John Wayne, Bob Hope şi chiar Richard Hedd, pe care l-am recunoscut imediat după fotografia de pe coperta cărţii lui. Congresmanul ne-a oferit ţigări; o vreme am fumat toţi trei împreună, dar am anulat efectele secundare ale tutunului, inhalând în acelaşi timp cu fumul şi încrederea şi atmosfera sănătoasă creată prin conversaţia şăgalnică pe marginea unor subiecte cum ar fi nevestele, copiii şi echipele sportive favorite. Am mai discutat o bucată de vreme despre apropiata mea aventură în Filipine, pentru care îşi dăduseră acordul atât Madame, cât şi Generalul. Care era citatul acela din Marx? a întrebat Generalul, mângâindu-şi gânditor bărbia în timp ce se pregătea să citeze din notele mele despre Marx. A, da! „Ei nu se pot reprezenta singuri; ei trebuie să fie reprezentaţi" Nu asta este ceea ce se întâmplă aici? Marx spunea asta cu referire la ţărani, dar s-ar fi putut referi la fel de bine şi la noi. Nici noi nu ne putem reprezenta singuri. Trebuie

să ne reprezinte Hollywoodul. Aşa că trebuie să facem tot ce putem pentru a ne asigura că suntem reprezentaţi aşa cum trebuie.

Înţeleg unde bateţi, a spus congresmanul, arborând un zâmbet larg. Şi-a stins ţigara, şi-a rezemat coatele de birou şi a spus: Ei, şi ce-aş putea face eu, în calitate de reprezentant, pentru dumneavoastră? După ce Generalul i-a explicat cum stă treaba cu Frăţia noastră şi cum funcţionează ea, congresmanul a spus: O idee grozavă, dar Congresul nu se atinge de aşa ceva. În momentul acesta nimeni nu vrea nici măcar să rostească numele ţării dumneavoastră.

Asta am înţeles, domnule congresman, a spus Generalul. Nu avem nevoie de sprijin oficial din partea reprezentanţilor poporului american şi înţelegem şi de ce aceştia nu se arată foarte entuziasmaţi.

Dar cu un sprijin neoficial lucrurile ar fi cu totul altceva, am spus eu.

Continuaţi.

Chiar dacă Congresul nu ne trimite bani direct, implicarea unor persoane fizice sau organizaţii cu preocupări civice nu poate fi împiedicată, de pildă anumite fundaţii caritabile care ar sprijini cauza veteranilor noştri traumatizaţi, ce se zbat în nevoi. Ei au luptat pentru libertate umăr la umăr cu soldaţii americani; unii şi-au vărsat sângele, alţii şi-au pierdut câte o mână sau un picior.

Aţi vorbit cu Claude.

Este adevărat că el a fost cel care mi-a semănat anumite idei în minte. În perioada pe care am petrecut-o împreună în Saigon, mi-a spus că CIA are obiceiul de a finanţa anumite activităţi. Nu în numele ei, căci acest lucru ar fi ilegal sau cel puţin suspect, ci prin organizaţii de faţadă, controlate de către agenţii şi simpatizanţii săi – care de multe ori sunt persoane respectabile ce s-au remarcat în diverse domenii.

Iar norocoşii beneficiari ai acestor sume au fost adeseori tocmai nişte organizaţii de faţadă.

Într-adevăr, din pricina acestor organizaţii de faţadă care declară că oferă ajutoare pentru săraci sau hrană pentru cei care suferă de foame, că promovează democraţia în lume, că ajută femei oropsite sau şcolesc artişti, uneori este greu să-ţi dai seama cine ce anume face şi pentru cine.

Daţi-mi voie să joc rolul avocatului diavolului. Există multe cauze nobile pentru care eu, de exemplu, aş dona bani. Dar, ca să v-o spun pe şleau, eu, de exemplu, dispun doar de o sumă de bani limitată. În mod inevitabil, intră în joc şi interesul propriu.

Interesul propriu este un lucru pozitiv. Este vorba despre instinctul care ne ţine în viaţă. De asemenea, este un lucru foarte patriotic.

Absolut. Să revenim, aşadar: de ce aş fi eu interesat de această organizaţie a dumneavoastră?

M-am uitat spre General. Răspunsul, unul din cele două cuvinte magice, îi stătea pe limbă. Dacă am fi avut lucrurile pe care le denumeau aceste cuvinte, ne-am fi putut propulsa în rândurile din faţă ale societăţii americane. Din nefericire, încă nu posedam decât teoretic unul dintre aceste lucruri. Cuvântul care denumea ceea ce nu deţineam noi era „bani”. Poate că Generalul avea suficienţi bani pentru uzul său propriu, dar cu siguranţă nu avea atât de mulţi încât să poată porni o contrarevoluţie. Celălalt cuvânt era „voturi”; iar împreună cele două cuvinte alcătuiau sintagma „voturi pe bani”, un fel de „Sesam, deschide-te!” care făcea cale liberă spre adâncile caverne ale sistemului politic american. Dar când de pe buzele acestui Ali Baba aspirant şi-a luat zborul doar prima jumătate a magicei combinaţii de cuvinte, congresmanul a încruntat uşor de tot din sprâncene. Luaţi comunitatea noastră drept o investiţie, domnule congresman. O investiţie pe termen lung. Gândiţi-vă la noi ca la un copil mic adormit, un copil care încă nu s-a deşteptat din somn şi nu a crescut. Este adevărat că acest copilaş încă nu poate vota. Acest copilaş încă nu este un cetăţean. Dar într-o zi va fi. Într-o zi şi copiii acestui copilaş vor deveni la rândul lor cetăţeni şi vor trebui să voteze pe cineva. Iar acel cineva aţi putea fi dumneavoastră.

Aşa cum aţi putut constata la nuntă, domnule General, eu deja apreciez foarte mult comunitatea dumneavoastră.

Da, dar numai din vorbe, am spus eu. Cu tot respectul, domnule congresman, cuvintele sunt gratis, pe când banii nu. Nu este ciudat că într-o societate care pune libertatea deasupra tuturor celorlalte valori, ceea ce se obţine gratis nu este apreciat? Vă rog să-mi permiteţi să vorbesc pe şleau. Comunitatea noastră apreciază foarte mult cuvintele dumneavoastră, dar începând să parcurgem procesul la capătul căruia vom deveni americani, am învăţat expresia „banii vorbesc”. Iar dacă cea mai bună metodă de a participa la politica Americii este de a vota, trebuie să votăm cu cei care scot banii. Sperăm că această persoană aţi putea fi dumneavoastră, dar desigur, frumuseţea politicii americane constă tocmai în faptul că avem libertatea opţiunii, nu-i aşa?

Dar chiar dacă eu, de exemplu, aş dona bani organizaţiei dumneavoastră, în mod ironic eu însumi, pentru a candida la alegeri şi a-mi plăti oamenii, am nevoie de bani. Cu alte cuvinte, banii vorbesc în ambele direcţii.

Situaţia este într-adevăr complicată. Însă dumneavoastră vorbiţi despre banii oficiali, pentru care trebuie să daţi seamă în faţa guvernului. Noi vorbim despre banii neoficiali care ar putea să vină spre noi şi mai apoi să se întoarcă la dumneavoastră în mod oficial sub formă de voturi, lucru pe care îl va asigura domnul General.

Aşa este, a întărit Generalul. Dacă ţara mea m-a pregătit pentru ceva, cu siguranţă m-a pregătit să mânuiesc ceea ce tânărul meu prieten descrie cu atâta imaginaţie drept bani neoficiali.

Reprezentaţia noastră îl amuza pe congresman. Eram două maimuţici isteţe, în timp ce el era flaşnetarul care ne privea ţopăind şi cerşind pe o melodie care nu era a noastră. Câştigasem experienţă în acest tip de reprezentaţii fiind expuşi la spiritul american în ţara noastră, unde întotdeauna aceste reprezentaţii se învârteau în jurul banilor neoficiali, adică a corupţiei. Corupţia era precum elefantul din vechea poveste indiană, iar eu eram asemenea unuia dintre acei înţelepţi orbi care puteau simţi şi descrie doar câte o parte a elefantului. Nu ceea ce vede sau simte o persoană este ceea ce produce confuzie, ci ceea ce nu vede şi nu simte, cum era acea parte care nu depindea de noi din stratagema pe care i-o înfăţişasem congresmanului. Această parte cuprindea modalităţile pe care urma să le găsească el pentru a împinge spre noi bani neoficiali prin intermediul unor canale oficiale, cu alte cuvinte, al unor fundaţii în ale căror consilii de administraţie se regăseau el însuşi, prietenii lui sau prietenii lui Claude. Pe scurt, aceste fundaţii acţionau ca faţade pentru CIA şi poate şi pentru alte organizaţii guvernamentale sau nonguvernamentale şi mai absconse, despre care nu aveam ştiinţă, aşa cum şi Frăţia era faţada Mişcării. Congresmanul ştia foarte bine acest lucru în momentul în care a spus: Sper doar că în cursul activităţilor patriotice pe care le va întreprinde, această organizaţie a dumneavoastră nu se va angaja în niciun fel de acţiuni ilegale. Desigur, ceea ce voia să spună era tocmai că ar trebui să ne angajăm în activităţi ilegale, cu condiţia ca el să nu ştie despre ele. Ceea ce nu se vede este aproape întotdeauna subliniat prin ceea ce nu se spune.

Trei luni mai târziu mă aflam în drum spre Filipine. Rucsacul meu se odihnea în compartimentul pentru bagaje de deasupra scaunului meu, iar în poală ţineam ghidul turistic *Fodor's – Asia de Sud-Est*, un tom la fel de gros ca *Război şi pace*. Despre călătoria în Asia spunea:

De ce să mergem spre est? Estul a ţesut dintotdeauna o vrajă prin care a fermecat Vestul. Asia este vastă, fertilă şi incredibil de complexă, o sursă inepuizabilă de bogăţii şi de minuni... În mintea Vestului, Asia încă mai reprezintă o ispită, o provocare, dar şi promisiunea unor recompense, adică tocmai lucrurile care i-au atras pe occidentali, generaţie după generaţie, smulgându-i din existenţele lor comode, călduţe, pentru a-i arunca într-o lume complet diferită de tot ce au cunoscut, şi-au imaginat şi au crezut mai înainte. Căci Asia reprezintă o jumătate din lume, jumătatea cealaltă... Poate că Estul este straniu, dar acest lucru nu trebuie să fie frustrant. După ce ai fost acolo într-adevăr, s-ar putea să-l găseşti tot misterios, iar acesta este lucrul care îl va face *cu adevărat* interesant.

Tot ce spunea ghidul acela era adevărat, dar şi lipsit de sens. Da, Estul era fertil şi incredibil de complex, dar oare Vestul nu era la fel? Subliniind că Estul este o sursă inepuizabilă de bogăţii şi de minuni, autorul voia să spună că în privinţa aceasta Estul era special, iar Vestul nu era. Dar occidentalii, desigur, nu observau bogăţiile şi minunile Vestului, întocmai cum nici eu nu băgasem niciodată de seamă farmecul şi misterul Estului. În definitiv şi Vestul era adeseori misterios, frustrant şi *cu adevărat* interesant, o lume complet diferită de tot ceea ce cunoscusem eu înainte de a începe să capăt ceva educaţie. La fel ca occidentalul, şi orientalul se plictiseşte doar atunci când stă pe propriul său ţărm.

Întorcând paginile ghidului la ţările care mă interesau pe mine, nu m-am mirat când am văzut că ţara mea era descrisă ca fiind „cel mai devastat teritoriu". Nici eu nu i-aş fi recomandat unui turist de rând să meargă acolo, aşa cum spunea şi cartea, însă m-am simţit ofensat când am citit descrierea făcută cambodgienilor, vecinii noştri, în următorii termeni: „calmi, senzuali, prietenoşi şi sentimentali... Cambodgia este nu doar una dintre cele mai încântătoare ţări din Asia, ci şi una dintre cele mai fascinante". Toate acestea cu siguranţă s-ar fi putut spune şi despre ţara mea, la fel ca despre multe alte ţări în care condiţiile meteorologice seamănă cu cele din staţiunile balneoclimaterice. Dar ce ştiam eu? Eu nu locuisem decât acolo, iar cei care stau într-un anumit loc nu prea mai văd nici farmecul acelui loc, nici lipsurile lui, care, pe de altă parte, pentru ochii proaspăt deschişi ai unui turist sunt uşor de perceput. Poţi să priveşti lucrurile fie cu inocenţă, fie prin prisma experienţei, dar nu le poţi privi în amândouă felurile în acelaşi timp. În Filipine cel puţin aveam să fiu şi eu doar un turist şi, întrucât Filipine este la est de ţara mea, probabil că aveam să găsesc că şi această ţară nouă pentru mine este de o complexitate infinită. Descrierea pe care o făcea

cartea acestui arhipelag m-a făcut să salivez şi mai tare, căci Filipine era descrisă drept o combinaţie între „vechi şi nou, între Est şi Vest. Se schimbă în fiecare zi, dar tradiţiile sunt păstrate”. La fel aş fi putut fi descris şi eu.

Şi într-adevăr, m-am simţit ca acasă din momentul în care am ieşit din aerul condiţionat al avionului în tunelul saturat de umezeală care ducea spre clădirea aeroportului. Imaginea poliţiştilor din terminal, cu armele lor automate atârnate pe umăr, mi-a stârnit dorul de casă, confirmându-mi că ajunsesem din nou într-o ţară al cărei gât slăbănog era sub papucul unui dictator. Următoarea dovadă în acest sens am găsit-o în ziarul local, în care, în câteva rânduri ascunse pe undeva pe la mijloc, se vorbea despre nişte crime recente, încă nerezolvate, având ca victime câţiva dizidenţi politici, ale căror trupuri ciuruite de gloanţe fuseseră aruncate pe străzi. În situaţii neclare ca aceasta, toate indiciile conduc către acelaşi ciuruitor, şi anume dictatorul. Starea de lege marţială era întreţinută încă o dată de Unchiul Sam, care îl sprijinea pe tiranul Marcos în eforturile lui de a pune capăt nu doar unei insurgenţe comuniste, ci şi uneia musulmane. Sprijinul oferit de americani consta din avioane, tancuri, elicoptere, artilerie, transportoare blindate, arme, muniţie şi echipamente originale fabricate în SUA, la fel cum se întâmplase şi în ţara noastră, dar la o scară mult mai mică. Adăugând peste toate acestea flora luxuriantă şi fauna specifică de junglă, plus o mulţime de oameni fertili, una peste alta Filipine putea înlocui cu succes Vietnamul, motiv pentru care Autorul şi alesese această ţară.

Tabăra de bază se afla într-un oraş de provincie din partea de nord a lanţului Cordiliera din Insula Luzon, care în film avea să joace rolul Cordilierei Annamite, lanţ muntos care separă Vietnamul de Laos. Printre facilităţile oferite de camera mea de hotel se numărau: un fir de apă care nu prea curgea, ci mai mult picura, o toaletă care ori de câte ori trăgeam de lanţ, scotea un oftat deprimant, un aparat de aer condiţionat astmatic şi o prostituată pe care o puteam chema când aveam chef; aşa mi-a spus băiatul de serviciu atunci când m-a condus în camera mea. Am refuzat oferta, conştient că nu eram decât un semi-occidental privilegiat aterizat într-o ţară sărăcită. După ce i-am dat băiatului bacşişul, m-am întins pe nişte aşternuturi umede, care din nou mi-au amintit de casă, unde totul era îmbibat de umezeală. Mai pe seară, colegii mei de muncă mi s-au alăturat în barul hotelului. Cum niciunul dintre ei nu se mai confruntase cu umiditatea atotstăpânitoare a climatului tropical, nu erau prea încântaţi de vreme. De fiecare dată când ies, mă simt de parcă m-ar fi lins câinele meu de la

gât până la boaşe, s-a văicărit art directorul, foarte nefericit. Era din Minnesota. Îl chema Harry şi era foarte păros.

Autorul împreună cu Violet urmau să apară abia peste vreo săptămână, în timp ce Harry împreună cu toată echipa lui de producţie, formată numai din bărbaţi, deja asudau prin Filipine de luni de zile, construind decoruri, pregătind costumele şi testând saloanele de masaj, pândiţi la fiecare colţ de felurite boli digestive şi venerice. A doua zi dimineaţa Harry mi-a arătat decorul principal, o reproducere fidelă a unui cătun din zona muntoasă din centrul ţării, până la latrina montată pe o platformă deasupra unui iaz. Un teanc de frunze de bananier şi câteva ziare vechi constituiau hârtia de toaletă. Aruncând o privire prin gaura rotundă din scaunul de toaletă, vedeam direct în apele înşelător de calme ale iazului, care însă, mi-a atras atenţia Harry, erau pline cu o varietate de somn cu mustăţi lungi strâns înrudit cu somnii din Delta Mekongului. E o chestie foarte ingenioasă, a spus Harry, exprimând admiraţia unui locuitor din Minnesota faţă de ingeniozitatea cu ajutorul căreia reuşiseră să depăşească vitregiile naturii generaţii de oameni care erau în fiecare iarnă la un pas de moarte prin înfometare şi canibalism. Am auzit că atunci când lansează careva un rahat, se iscă o frenezie de neînchipuit.

Şi eu folosisem toată copilăria o toaletă ca aceasta. Scaunul toaletei era plin de aşchii şi îmi amintesc foarte bine cum se băteau somnii pentru cel mai bun loc la masă ori de câte ori îmi luam poziţia şi mă aşezam pe toaletă. Însă vederea unei latrine vietnameze autentice nu mi-a stârnit niciun fior sentimental şi nici admiraţia pentru felul în care se preocupau conaţionalii mei de problemele de mediu. Eu preferam o toaletă cu apă curentă, cu un scaun din porţelan fin şi cu un ziar de citit în poală, nu între picioare. Hârtia cu care se ştergea la fund Vestul era mai moale decât hârtia cu care îşi ştergea nasul restul lumii, deşi aceasta era doar o comparaţie metaforică, fiindcă restul lumii s-ar fi mirat chiar şi de ideea de a-ţi sufla nasul în şerveţele de hârtie. Hârtia era făcută pentru a scrie pe ea lucruri cum e această confesiune, nu pentru a te şterge de excreţii. Dar aceşti vestici ciudaţi, misterioşi aveau tot felul de obiceiuri şi ciudăţenii exotice, al căror simbol perfect erau şerveţelele de hârtie şi hârtia de toaletă cu două straturi. Dacă faptul că tânjeam după aceste bogăţii însemna că sunt occidental, atunci mărturisesc că eram occidental. Nu tânjeam deloc după autenticitatea vieţii din satul meu, cu verişorii mei cei nesuferiţi şi mătuşile mele cele neplăcute, şi nici după alte realităţi rustice, cum ar fi riscul de a fi muşcat de dos atunci când mergi la toaletă de un ţânţar purtător de malarie, lucru care i-ar fi putut paşte pe unii dintre figuranţii

vietnamezi. Harry se gândea să-i convingă să folosească această toaletă pentru ca astfel să fie hrăniţi şi somnii, în timp ce oamenii din echipa lui aveau să beneficieze de câteva toalete chimice, aşezate pe pământ. Cum făceam parte din echipă, când Harry m-a invitat să fiu primul care să sfinţească latrina, am refuzat cu regret, îndulcindu-mi refuzul cu o glumă.

Ştii cum ne dăm seama dacă un somn din piaţă provine dintr-o astfel de baltă?

Cum? a întrebat Harry, pregătindu-se mental să ia notiţe.

Este saşiu, fiindcă se uită mereu în sus la fundurile oamenilor.

E bună! a râs Harry, plesnindu-mă peste braţ. Haide să-ţi arăt templul. E foarte frumos. O să-mi pară tare rău când o să-l arunce în aer tipii de la efecte speciale.

O fi fost templul partea din decor care îi plăcea cel mai mult lui Harry, dar din punctul meu de vedere adevărata *pièce de résistance* era cimitirul. Prima oară l-am văzut în seara aceea, dar m-am întors la el după câteva seri, întorcându-mă dintr-o deplasare până în tabăra de refugiaţi din Bataan, de unde recrutasem o sută de figuranţi vietnamezi. Deplasarea aceasta mă demoralizase îngrozitor, fiindcă întâlnisem acolo mii de zdrenţăroşi, compatrioţi de-ai mei, care fugiseră din ţară. Mai văzusem refugiaţi şi înainte, domnule Comandant, căci în timpul războiului milioane de oameni din sud rămăseseră fără case, dar această învălmăşeală umană parcă reprezenta o altă specie. Se deosebeau atât de mult de oricine altceva, încât mass-media occidentală le dăduseră un nume nou, „oamenii bărcilor", un epitet care te-ar fi dus cu gândul la un trib recent descoperit din zona amazoniană sau la o populaţie preistorică misterioasă, dispărută, din care nu mai supravieţuiseră decât bărcile. În funcţie de punctul de vedere adoptat, aceşti oameni ai bărcilor puteau fi consideraţi fie persoane care fugiseră de la casele lor, fie orfani de ţară. În orice caz, arătau oribil şi miroseau încă şi mai rău; aveau părul jegos, pielea numai cruste, buzele crăpate, erau plini de gâlme şi toţi împreună duhneau ca un trauler de pescuit cu un echipaj format din oameni de uscat care aveau probleme cu tractul digestiv. Erau prea flămânzi ca să facă nazuri la salariul de un dolar pe zi pe care eram mandatat să li-l ofer, iar disperarea lor se măsura în faptul că niciunul dintre ei – repet, nici măcar unul singur – nu a încercat să se târguiască pentru a obţine mai mulţi bani. Nu-mi închipuisem niciodată că va veni o zi în care nişte compatrioţi de-ai mei nu se vor mai târgui, dar aceşti oameni ai bărcilor au înţeles repede că legea cererii şi ofertei nu era în

favoarea lor. Dar cel mai rău m-am deprimat atunci când l-am întrebat pe unul dintre figuranţi, o avocată cu o înfăţişare aristocratică, dacă într-adevăr în ţară lucrurile stăteau aşa de rău cum se auzea. Uite ce e, mi-a răspuns ea. Înainte de victoria comuniştilor, ne persecutau, ne terorizau şi ne umileau străinii. Acum cei care ne persecută, ne terorizează şi ne umilesc sunt de-ai noştri. O fi un progres, bănuiesc...

Când am auzit aceste cuvinte, am început să tremur. De câteva zile conştiinţa mea torcea molcom. Părea că în sfârşit reuşisem să las moartea maiorului gurmand în urmă, undeva în oglinda retrovizoare a memoriei mele, o pată pe asfaltul trecutului meu; dar acum amintirea aceea începea să sughiţă din nou. Ce se întâmpla acasă şi ce făceam eu aici? A trebuit să-mi aduc aminte de cuvintele pe care mi le spusese domnişoara Mori la despărţire. După ce îi spusesem că accept slujba, îmi pregătise o cină de rămas-bun, în timpul căreia aproape că dădusem glas gândului care-mi dădea târcoale, şi anume că poate într-adevăr o iubeam, chiar dacă aveam sentimente şi pentru Lana. Dar, ca şi când ar fi intuit acest moment de slăbiciune al meu, domnişoara Mori mi-a amintit preventiv că noi doi făcuserăm un pact de iubire liberă. Nu vreau să te simţi obligat faţă de mine, mi-a spus ea în timp ce mâncam un sorbet de portocale. Poţi să faci tot ce doreşti. Desigur, am spus, puţin întristat. Nu le puteam avea pe amândouă, şi iubire liberă şi o iubire burgheză, nici dacă aş fi vrut. Sau se putea? Societatea, indiferent de ce tip este, colcăie de persoane din acestea bilingve din satin, care una spun şi fac în public, şi alta fac şi spun în particular. Domnişoara Mori nu era una dintre acele persoane. În întunecimea dormitorului ei, ţinându-ne strâns în braţe după un exerciţiu de iubire liberă, mi-a spus: Ai puterea de a transforma filmul ăsta într-un lucru minunat. Am încredere că poţi să-l faci mai bun decât ar fi fără tine. Poţi contribui la modul în care sunt prezentaţi asiaticii în filme. Iar asta nu e de ici, de colo.

Mulţumesc, domnişoară Mori.

Sofia, fir-ar să fie!

Puteam eu oare într-adevăr să schimb ceva? Ce ar fi crezut Man sau domnişoara Mori dacă ar fi ştiut că eram poate ceva mai mult decât un colaborator prin contribuţia pe care o aveam la exploatarea propriilor mei conaţionali refugiaţi? Tristeţea şi nedumerirea întipărite pe chipurile lor îmi subminaseră cu totul siguranţa de sine, reamintindu-mi ligamentele de sentimentalitate şi simpatie care îmi ţineau laolaltă părţile mai dure, mai revoluţionare ale sufletului meu. Bolnav de dor de casă, la întoarcerea în tabăra de bază mi-am căutat alinarea în cătunul creat de Harry. Aleile prăfuite, acoperişurile din stuf,

căsuţele cu lut pe jos cu mobilierul lor simplu din lemn de bambus, coteţele în care deja guiţau molcom în întunericul nopţii câţiva porci adevăraţi, cotcodăcitul nevinovatelor găini, aerul păstos, înţepăturile ţânţarilor, sunetul ca un plescăit pe care l-a făcut piciorul meu atunci când am călcat într-o balegă moale de bivol, toate acestea m-au ameţit de tot, atrăgându-mă în vârtejul tristeţii şi al dorului. Un singur lucru lipsea din cătunul nostru, şi anume oamenii, şi dintre ei cea mai importantă persoană, mama mea. Mama murise în timp ce eu eram student în anul al treilea. Avea doar treizeci şi patru de ani. A fost prima şi singura dată când tatăl meu mi-a scris o scrisoare, scurtă şi la obiect: *Mama ta a murit de tuberculoză, biata de ea. Este îngropată în cimitir, sub o piatră de mormânt adevărată*. O piatră de mormânt adevărată! Scrisese asta ca să-mi atragă atenţia în felul lui că el plătise pentru piatra aceea, căci mama, neavând niciun fel de economii, nu şi-ar fi putut permite aşa ceva. Şocat, nevenindu-mi să-mi cred ochilor, am citit scrisoarea de două ori; abia după aceea m-a izbit durerea, iar plumbul greu al suferinţei s-a scurs în matriţa trupului meu. Fusese ea bolnavă, dar nu chiar atât de bolnavă, decât dacă nu cumva ţinuse ascunsă de mine starea ei reală de sănătate. Nu ne văzuserăm prea des în ultimii ani, de când eu plecasem la liceu în Saigon, la sute de kilometri distanţă, iar apoi în străinătate, la mii de kilometri. Ultima dată o văzusem cu o lună înainte de a pleca în Statele Unite, când m-am întors acasă ca să-mi iau rămas-bun de la ea pentru următorii patru ani. Ştiam că nu voi avea bani să mă întorc nici de Tet[41] şi nici în vacanţele de vară, şi de fapt n-aveam să mă întorc deloc acasă până nu-mi luam diploma, întrucât bursa mea acoperea doar un bilet de avion dus-întors. Vitează, ea mi-a zâmbit şi mi-a spus *mon petit écolier*[42], aşa cum se numeau biscuiţii cu glazură de ciocolată care îmi plăceau atât de mult când eram copil şi cu care tatăl meu mă binecuvânta o dată pe an, de Crăciun. Darurile ei de rămas-bun au fost o cutie din acei biscuiţi de import – o avere pentru o femeie care în viaţa ei abia ciugulise o dată din colţul unui biscuit, păstrându-i în fiecare an de Crăciun pe toţi pentru mine – plus un caiet şi un pix. Era vag alfabetizată şi abia ştia să citească cu voce tare şi să scrie, strângând stiloul între degetele tremurătoare, crispate. De pe la zece ani eu îi scriam tot ce avea ea nevoie să scrie. Pentru mama un caiet şi un pix simbolizau tot ce ea nu putuse realiza şi ceea ce eu păream sortit a deveni cu ajutorul Domnului sau al combinaţiei accidentale din care era alcătuit profilul meu genetic. Am mâncat biscuiţii în avion, iar în caietul acela mi-am scris jurnalul de colegiu. Acum tot ce mai

rămăsese din el era doar scrum. Pixului i se terminase pasta şi la un moment dat îl pierdusem.

Aş fi dat orice să am atunci cu mine lucrurile acelea inutile, să îngenunchez la mormântul mamei mele şi să-mi reazem fruntea de piatra dură. Nu la mormântul din cătunul în care murise, ci aici, în Luzon, în cimitirul construit de Harry doar în scopul de a conferi decorului o notă de autenticitate. Văzând câmpul acesta de pietre funerare, îl rugasem pe Harry să mă lase să o folosesc eu pe cea mai mare. Am lipit pe ea o reproducere a fotografiei alb-negru cu mama mea pe care o purtam în portofel, singura imagine cu ea în afara celor din mintea mea, care păleau tot mai mult – o poză de calitate slabă, asemenea unui film mut păstrat în condiţii proaste, cu fisuri ca nişte fire de păr pe margini. Pe suprafaţa cenuşie a pietrei de mormânt am scris cu litere roşii numele ei şi datele naşterii şi morţii ei. Cifrele reprezentând viaţa ei ar fi părut absurd de mici oricui, mai puţin unui copil de şcoală elementară, pentru care treizeci şi patru de ani pare o eternitate. Piatra de mormânt şi mormântul însuşi erau făcute dintr-o argilă nisipoasă, nu sculptate în marmură, dar mă consolam cu gândul că vizionând filmul, nimeni nu avea să-şi dea seama de asta. Cel puţin în această viaţă cinematografică mama avea să aibă un loc de odihnă demn de soţia unui mandarin. Poate că era doar un surogat de mormânt, dar era un mormânt potrivit pentru o femeie care pentru toată lumea, cu excepţia mea, nu reprezentase mai mult decât o figurantă.

Capitolul 10

În săptămâna următoare, de cum a sosit, Autorul a dat o petrecere de bun-venit cu belşug de cărnuri la grătar, bere şi burgeri, ketchup Heinz şi un tort cu glazură destul de mare ca să poţi şi dormi pe el. Cei de la recuzită au făcut din placaj şi *papier-mâché* un cazan pe care l-au umplut cu gheaţă carbonică şi în care au vârât câteva stripteuse cu părul blond, decolorat, de la unul dintre barurile din preajma Golfului Subic, care trebuiau să interpreteze rolul unor femei albe pe care băştinaşii le fierbeau de vii. Câţiva localnici cumsecade, bărbaţi, au jucat rolul băştinaşilor, purtând doar nişte cârpe legate peste şolduri şi agitând nişte suliţe care arătau foarte fioros, şi ele făurite tot de cei de la recuzită. Cum figuranţii vietnamezi urmau să sosească abia a doua zi, eram singurul reprezentant al poporului meu care bântuia printre cei mai bine de o sută de actori şi membri ai echipei de filmare plus încă o sută de muncitori şi bucătari filipinezi. Crezând că dedesubtul cazanului avea să se aprindă focul, bucătarii localnici au aruncat în supa de stripteuze şi nişte morcovi tăiaţi rondele. Mi-am dat seama că turnarea acestui film avea să dea naştere unor poveşti despre oamenii din industria cinematografică hollywoodiană, poveşti care aveau să fie transmise generaţiilor următoare decenii la rând, tot mai exagerate cu fiecare generaţie. Cât despre figuranţi, oamenii bărcilor, aceştia aveau să fie daţi uitării. Pe figuranţi nimeni nu-i ţine minte.

Deşi nu eram nici figurant, nici om al bărcilor, un val de simpatie mă îmboldea către ei. În acelaşi timp, curentul alienării mă mâna departe de oamenii implicaţi în crearea filmului, chiar dacă practic şi eu eram unul dintre ei. Pe scurt, mă aflam într-o ipostază care îmi era bine cunoscută, adică mă simţeam străin, şi am reacţionat la această situaţie ca de obicei, înarmându-mă cu un pahar de gin tonic, primul din seara aceea. După al patrulea sau al cincilea pahar eram complet vulnerabil. Petrecerea la lumina stelelor avea loc de fapt într-un pavilion enorm, acoperit cu stuf, care servea drept sală de mese. După ce am schimbat câteva glume cu Harry, i-am privit pe membrii echipei de filmare adunaţi în jurul celor câtorva fete albe de pe platou. Între timp, membrii unei trupe muzicale venite din Manila, toţi cu peruci blonde, au interpretat o variantă perfectă a cântecului Dianei Ross „Do You Know Where You're Going To". M-am întrebat dacă nu cumva o fi una dintre formaţiile filipineze care cântaseră şi prin hotelurile din Saigon. Undeva la marginea ringului de dans Autorul

stătea de vorbă cu Tragedianul, în timp ce la aceeaşi masă Violet flirta cu Idolul. Tragedianul juca rolul căpitanului Will Shamus, iar Idolul era sergentul Jay Bellamy. În timp ce Tragedianul îşi începuse lunga carieră într-un teatru off-Broadway, Idolul fusese cântăreţ şi ajunsese faimos rapid cu un hit pop pentru adolescenţi atât de dulceag, încât mă lua cu durere de dinţi numai când îl auzeam. Rolul din Cătunul era primul rol într-un film pe care îl juca tânărul, care îşi dovedise deja devotamentul faţă de acest proiect întâi renunţând la efemera lui coafură, imitată de o mulţime de adolescenţi, şi adoptând în schimb o tunsoare soldăţească, după care se supusese instrucţiei militare necesare pentru rol cu entuziasmul unui frustrat sexual supus ritualului de iniţiere în cine ştie ce frăţie. Rezemându-se de spătarul scaunului din ratan, îmbrăcat cu un tricou alb şi pantaloni kaki, cu gleznele perfecte la vedere, căci nu purta şosete în pantofii-bărcuţă, arăta impecabil chiar şi în clima aceasta tropicală. Acesta era şi motivul pentru care ajunsese Idol; faima făcea parte din aura lui naturală. Se spunea că el şi Tragedianul nu se înţelegeau deloc, fiindcă Tragedianul era un actor de actor, care nu doar că rămânea tot timpul în personaj, dar chiar purta şi uniforma tot timpul. Purta aceeaşi ţinută de camuflaj soldăţească şi aceiaşi bocanci de campanie ca şi cu trei zile în urmă, când sosise, şi probabil că era primul actor din toată istoria cinematografiei care ceruse să i se instaleze un cort în loc să fie cazat într-o rulotă cu aer condiţionat. Cum pe front soldaţii nu apucă să facă duş şi să se bărbierească, nici el nu se spăla şi nu se bărbierea, motiv pentru care începuse să emane un miros de brânză nu tocmai proaspătă. Într-un toc prins la centură purta un pistol de calibrul .45 şi în timp ce toate celelalte arme de pe platou erau fără muniţie sau aveau gloanţe oarbe, pistolul lui era încărcat cu gloanţe adevărate. Cel puţin aşa se zvonea, dar sunt absolut sigur că zvonul acesta pornise chiar de la el. Acum, el împreună cu Autorul discutau despre Fellini, în timp ce Violet împreună cu Idolul îşi aminteau despre clubul de noapte Sunset Strip. Niciunul dintre ei nu m-a băgat în seamă, aşa că am trecut la masa alăturată, unde şedeau actorii vietnamezi.

Sau, ca să fiu mai exact, actorii care urmau să interpreteze rolurile de vietnamezi. Observaţiile pe care i le făcusem Autorului aduseseră câteva modificări în felul în care eram reprezentaţi, şi nu era vorba doar de felul în care erau redate acum acele urlete, *AIEYAAHHHH!!!* Cea mai importantă schimbare era faptul că acum, printre celelalte personaje, apăreau şi trei vietnamezi care chiar vorbeau: un frate mai mare, o soră mai tânără şi un frate mai mic, ai căror părinţi

fuseseră măcelăriţi de King Cong. Fratele mai mare, Binh, poreclit Benny de către Beretele Verzi, îl ura pe King Cong din toată inima. Îi iubea în schimb pe salvatorii săi americani şi le servea drept translator. Împreună cu un negru din Beretele Verzi, avea să fie ucis de King Cong în cel mai crud mod. Sora lui, Mai, avea să se îndrăgostească de tânărul, chipeşul şi idealistul sergent Jay Bellamy. Ulterior urma să fie răpită şi violată de King Cong, ceea ce servea drept justificare pentru Beretele Verzi când acestea aveau să anihileze ultimele urme ale lui King Cong. Cât despre fratele mai mic, încoronat în scena de încheiere cu o şapcă a echipei Yankees, avea să fie ridicat în ceruri, destinaţia sa finală fiind locuinţa familiei lui Jay Bellamy din St. Louis, unde avea să primească un golden retriever şi porecla Danny Boy.

Era mai bine decât nimic, nu?

În naivitatea mea, presupusesem că, de vreme ce rolurile fuseseră create pentru vietnamezi, aveau să se găsească nişte actori vietnamezi care să le interpreteze. Dar nu. Am căutat, îmi spusese Violet cu o zi înainte, când avusesem timp să bem împreună un ceai cu gheaţă pe veranda hotelului. Dar, ca să vorbim deschis, pur şi simplu n-am găsit niciun actor vietnamez calificat. Majoritatea erau amatori, iar profesioniştii jucau prost. Probabil că aşa au fost învăţaţi, să exagereze. Ai să vezi. Încearcă să nu judeci până când nu-i vezi pe actorii ăştia la lucru. Din păcate, eu nu prea reuşeam să mă abţin să-i judec dinainte. Ceea ce îmi spunea Violet era de fapt că noi nu puteam să ne reprezentăm singuri; trebuia să fim reprezentaţi în acest caz de alţi asiatici. Cel mai mic dintre actori, cel care urma să-l joace pe Danny Boy, provenea dintr-o veche familie de actori din Filipine şi arăta a vietnamez cam tot atâta cât semănăm eu cu papa de la Roma. Era pur şi simplu prea rotunjor, prea bine hrănit pentru a semăna cu un băiat care trăieşte într-un cătun, unde copiii erau hrăniţi de regulă doar cu laptele mamelor lor. Nu aveam nicio îndoială că tânărul actor avea talent. Cucerise inimile tuturor de pe platou după ce, când le fusese prezentat, interpretase cu o voce foarte subţire melodia „Feelings”, la cererea mamei sale, care şedea acum lângă el şi îi făcea vânt, în timp ce el sorbea dintr-o sticlă de suc. În timp ce băiatul cânta, dragostea maternă a acestei Venus se manifestase atât de puternic, încât, atras pe orbita ei, m-am lăsat convins de ea că într-o zi, după cum spunea mama, băiatul acela avea să ajungă pe Broadway. Auzi ce frumos pronunţă *feelings*, nu *peelings*? mi-a şoptit ea. Un model de elocinţă! Într-adevăr, nu vorbeşte deloc ca un filipinez. Imitându-l pe Tragedian, Danny Boy a ţinut-o una şi bună că şi el vrea să fie ca personajul lui, cerând ca toată lumea să-i

spună Danny Boy, nu pe numele lui adevărat, pe care eu, unul, oricum nu l-am reţinut.

Actorul care juca rolul fratelui său mai mare nu-l putea suferi pe băiat, în principal pentru că de fiecare dată când cei doi apăreau unul alături de celălalt, Danny Boy capta atenţia tuturor cu o uşurinţă răutăcioasă. Treaba asta era deosebit de enervantă pentru James Yoon, cel mai cunoscut actor de pe platou după Tragedian şi Idol. Yoon era tipul comun de asiatic, un actor de televiziune pe care majoritatea spectatorilor îl cunoşteau după figură, dar al cărui nume nu şi-l amintea nimeni. Aveau să exclame cu toţii: O, ăsta-i chinezul din serialul acela poliţist, sau: Ăsta-i grădinarul japonez din comedia aia, sau: Ăsta-i orientalul ăla, cum îl chema? În realitate, Yoon era un american de origine coreeană în jur de treizeci şi cinci de ani, ale cărui trăsături, în general plăcute, erau atât de maleabile, încât putea interpreta personaje cu zece ani mai tinere sau cu zece ani mai în vârstă şi reuşea să-şi pună masca oricărui tip de asiatic. Dar, în ciuda numeroaselor roluri interpretate în filme de televiziune, avea să rămână în memoria oamenilor mai degrabă pentru o serie de reclame foarte des difuzate la televizor, nişte reclame la Sheen, o marcă de detergent pentru vase. În fiecare reclamă o altă gospodină se confrunta cu o nouă problemă dificilă legată de spălatul vaselor, problemă care putea fi rezolvată numai prin apariţia atoateştiutorului ei servitor care, chicotind, îi oferea nu bărbăţia lui, ci sticla de Sheen, aflată de fiecare dată la îndemână. Răsuflând uşurată, uimită, gospodina întreba cum dăduse peste un produs de curăţat atât de inteligent, la care el se întorcea spre cameră, făcea cu ochiul, zâmbea şi rostea sloganul care de acum era bine cunoscut în toată ţara: *Confucius spune: Sheen curăţă pe bune!*

Nu m-am mirat foarte tare când am constatat că Yoon era alcoolic. Faţa lui parcă era un termometru foarte precis al alcoolismului său, roşeaţa indicând faptul că alcoolul îşi croise drum în sus de la vârfurile degetelor de la picioare şi până la ochi, limbă şi creier. Flirta cu actriţa care juca rolul surorii lui, deşi niciunul dintre ei nu era heterosexual. Yoon îmi făcuse avansuri şi mie în timp ce mânca în barul hotelului o duzină de stridii crude, ale căror urechi umede, desfăcute, stăteau ciulite, încercând să prindă din zbor vorbele lui ademenitoare. N-aş vrea să te jignesc, i-am spus în clipa în care mâna lui a aterizat pe genunchiul meu, dar n-am avut niciodată astfel de înclinaţii. Yoon a ridicat din umeri şi şi-a retras mâna. Cred că toţi bărbaţii sunt, cel puţin în mod latent, homosexuali până la proba contrarie. În orice caz, eu sunt gay; n-ai să te superi pe mine că am făcut o încercare, a spus, zâmbind într-un fel total

diferit de felul în care zâmbeam eu. Îmi studiasem zâmbetul şi efectul lui asupra celorlalţi, aşa că ştiam că avea cam aceeaşi valoare ca o valută de mâna a doua, cum ar fi francul sau marca. Zâmbetul lui Yoon însă făcea parte din categoria aur curat, atât era de strălucitor; când zâmbea el, nu vedeai şi nu te puteai uita la nimic altceva. Yoon era o prezenţă atât de copleşitoare, încât nu era de mirare că primise rolul din reclama la Sheen. I-am oferit bucuros ceva de băut ca să-i arăt că nu mă deranjaseră avansurile lui; el mi-a oferit la rândul lui de băut, aşa că în seara aceea şi mai apoi aproape în toate celelalte seri care au urmat, ne-am petrecut mare parte din timp împreună.

Întocmai cum îşi încercase Yoon norocul cu mine, tot aşa mi-am încercat şi eu norocul cu Asia Soo, actriţa. La fel ca mine, avea părinţi de rase diferite, dar pedigree-ul ei era mult mai rafinat decât al meu, mama ei fiind o creatoare britanică de modă, iar tatăl un hotelier chinez. Asia era numele ei adevărat; părinţii ei prevăzuseră că progenitura rezultată în urma improbabilei lor împreunări va fi cu siguranţă binecuvântată cu destule atribute pentru a se ridica la înălţimea acestui nume care semnifica un întreg continent, de regulă incorect definit. Asia avea trei avantaje nedrepte faţă de toţi bărbaţii de pe platou, cu excepţia lui James Yoon: era tânără, abia trecută de douăzeci de ani, era un manechin de mare clasă şi era lesbiană. Fiecare dintre bărbaţii de pe platou, inclusiv eu, era convins că poseda o baghetă fermecată cu ajutorul căreia ar fi putut-o converti înapoi la heterosexualitate. Iar dacă asta nu era cu putinţă, atunci era hotărât să o convingă că el reprezenta genul de bărbat cu vederi liberale, atât de deschis la ideea de homosexualitate feminină, încât nu s-ar simţi jignit, dar absolut deloc, dacă ar privi-o pe Asia făcând sex cu o altă femeie. Unii dintre noi declarau încrezători că toate manechinele de top, femei sau bărbaţi, făceau sex între ele. Aşadar, dacă am fi şi noi manechine, continua raţionamentul, cu cine credeţi că am prefera să facem sex, cu bărbaţi ca noi sau cu femei ca ele? Această întrebare ne cam punea la pământ egoul masculin. Eu, unul, am cam tremurat atunci când am abordat-o la piscina hotelului. Bună, i-am spus. Poate că ghicise ceva din limbajul trupului meu sau din expresia din ochii mei, cert e că până să apuc eu să mai zic ceva, Asia a pus deoparte cartea din care citea, *Pescăruşul Jonathan Livingston* şi a spus: Eşti un tip încântător, dar pur şi simplu nu eşti genul meu. Nu eşti tu de vină. Eşti bărbat. Atunci, uluit, tot ce am putut spune a fost: Sunt bărbat; n-ai să te superi că am făcut o încercare. Ea nu s-a supărat, aşa că m-am împrietenit şi cu ea.

Acestea erau, aşadar, principalele *dramatis personae* din *Cătunul*. Pe toate i le-am descris mătuşii în scrisoarea pe care i-am trimis-o, în care am pus şi nişte poze lucioase, făcute cu aparatul Polaroid, în care eram eu împreună cu distribuţia filmului, iar într-una apărea, cam împotriva dorinţei lui, chiar şi Autorul. Am pus în plic şi nişte poze cu tabăra de refugiaţi şi cu locuitorii acesteia, precum şi nişte decupaje din ziare pe care mi le dăduse Generalul înainte de plecare. Înecuri! Jafuri! Violuri! Canibalism? Aşa sunau titlurile. Generalul îmi citise pe mai multe tonuri, în crescendo, exprimând când oroare, când triumf, cum povesteau refugiaţii că din două bărci doar una reuşea să parcurgă pe mare distanţa dintre plajele sau golfurile din ţara noastră şi ţărmurile cele mai apropiate, doar pe jumătate primitoare, din Hong Kong, Indonezia, Malaezia şi Filipine; restul bărcilor se scufundau din pricina furtunilor sau erau scufundate de piraţi. Uite-aici, a spus Generalul, scuturând ziarul spre mine. Dovada că nemernicii ăştia de comunişti se dedau la epurarea populaţiei! Mătuşii lui Man i-am scris cu cerneală vizibilă cât eram de trist citind aceste poveşti. Cu cerneală invizibilă am scris: *Chiar se întâmplă astfel de lucruri? Sau este doar propagandă?* Dar dumneavoastră, domnule Comandant, ce vis credeţi că i-a mânat pe aceşti refugiaţi de au încercat să scape din ţara lor pornind pe mare în nişte bărcuţe care luau apă, de care şi Cristofor Columb s-ar fi îngrozit? Dacă revoluţia noastră a fost în folosul oamenilor, de ce unii dintre ei fugeau din ţară? La momentul respectiv nu aveam niciun răspuns la aceste întrebări. Abia acum încep să înţeleg.

Pe platou lucrurile au evoluat lin până la Crăciun, când vremea s-a răcorit considerabil, deşi încă tot aveai impresia că eşti în permanenţă sub duş cu apă caldă, după cum spuneau americanii. Majoritatea scenelor turnate până în decembrie au fost scene fără luptă: sergentul Bellamy, căruia, de cum soseşte în Vietnam, un cowboy pe motocicletă îi smulge din mână aparatul de fotografiat, o scenă care s-a filmat în orăşelul din apropiere, al cărui centru fusese amenajat astfel încât să aducă oarecum cu centrul Saigonului, atmosfera fiind completată de câteva taxiuri Renault, nişte anunţuri scrise cu litere vietnameze autentice şi câţiva comercianţi care îşi vindeau marfa pe trotuar, ciorovăindu-se între ei; apoi căpitanul Shamus este chemat la cartierul general din acelaşi orăşel, unde un general îl critică aspru pentru că l-a pârât pe un colonel ARVN[43] pentru corupţie, apoi îl pedepseşte, trimiţându-l să comande detaşamentul din cătun; scene bucolice din viaţa

rurală, cu ţăranii plantând răsaduri în orezării, în timp ce sârguincioşii militari din Beretele Verzi supraveghează construirea fortificaţiilor pentru apărarea cătunului; un militar nervos din Beretele Verzi scrijelindu-şi pe cascheta *Eu cred în Dumnezeu, dar Dumnezeu crede în napalm*; căpitanul Shamus ţinând un discurs motivaţional în faţa sătenilor combatanţi, înarmaţi cu puşti ruginite cu închizător manual şi târşâindu-şi picioarele în sandale; sergentul Bellamy conducând şedinţele de instrucţie de război cu aceiaşi combatanţi, cu exerciţii de tragere, mers târâş pe sub sârmă ghimpată, pregătirea ambuscadelor de noapte în formă de L şi primele lupte dintre un King Cong invizibil şi cei care apără cătunul, majoritatea fiind tocmai aceşti combatanţi care trag în beznă cu singurul lor mortier.

Rolul meu în zilele acelea de filmare era de a mă ocupa ca figuranţii să ştie unde este departamentul de costume şi când trebuie să se prezinte, târşâindu-şi picioarele, pentru scenele în care urmau să apară, să le fie satisfăcute nevoile de hrană şi să asigur acoperirea tuturor rolurilor pentru care era nevoie de ei. Majoritatea erau roluri din categoria civililor, adică „posibil nevinovat sau (posibil!) luptător Viet Cong, aşa că posibil să fie ucis, fie pentru că este nevinovat, fie pentru că face parte din Viet Cong”. Majoritatea figuranţilor erau deja familiarizaţi cu acest rol, aşa că nu aveau nevoie să-i motivez eu în vreun fel pentru a adopta psihologia potrivită înainte de a fi eventual aruncaţi în aer, dezmembraţi sau împuşcaţi pur şi simplu. Următoarea categorie foarte numeroasă de figuranţi era cea reprezentată de soldaţii Armatei Republicii Vietnam (adică cea a luptătorilor pentru libertate). Toţi bărbaţii doreau să fie distribuiţi în aceste roluri, chiar dacă din punctul de vedere al soldaţilor americani ei reprezentau categoria „posibil prieten sau (posibil!) duşman, aşa că posibil să fie ucis, fie pentru că ne este prieten, fie pentru că ne este inamic”. Având printre figuranţi un număr mărişor de foşti soldaţi din ARVN, nu am avut nicio problemă să acopăr aceste roluri. Categoria cea mai problematică era cea a luptătorilor de gherilă ai Frontului Naţional de Eliberare, cunoscută sub denumirea peiorativă Viet Cong, adică „posibil naţionalist iubitor de libertate sau (posibil!) un odios de comunist roşu, dar cui îi pasă, aşa că hai să-l (sau să o) omorâm oricum”. Nimeni nu voia să fie luptător Viet Cong (adică luptător pentru libertate), deşi era vorba doar de a juca un rol. Luptătorii pentru libertate din rândul refugiaţilor îi dispreţuiau pe ceilalţi luptători pentru libertate cu o vehemenţă neliniştitoare, dar firească.

Ca totdeauna, problema s-a rezolvat cu ajutorul banilor. După o muncă de convingere intensă din partea mea, Violet a

acceptat să dubleze salariile figuranţilor care jucau roluri de luptători Viet Cong. Acest stimulent i-a ajutat pe aceşti luptători pentru libertate să uite că până atunci ideea de a juca rolul celorlalţi luptători pentru libertate li se părea absolut respingătoare. Ceea ce considerau ei respingător era în parte faptul că unii dintre ei urmau să ordone torturarea lui Binh sau violarea lui Mai. Relaţia mea cu Autorul a început să se învârtă în jurul problemei violului lui Mai. El era deja iritat fiindcă vorbisem în numele figuranţilor în chestiunea salariului. Dar eu n-am renunţat. În timp ce lua prânzul, cu o zi înainte de momentul în care era planificată filmarea scenei violului, m-am aşezat la masa lui şi l-am întrebat dacă violul acela era într-adevăr necesar. Este o scenă puţin prea brutală, am spus. Un mic şoc n-a făcut rău niciodată publicului, a spus el, îndreptându-şi furculiţa spre mine. Uneori spectatorii au nevoie de un şut în fund ca să simtă ceva după ce şed pe scaun atâta vreme. Trebuie să-i plesneşti zdravăn peste amândouă bucile, şi nu mă refer aici la obraji. Este un film despre război, iar în timpul războiului au loc şi violuri. Eu am obligaţia de a arăta asta, chiar dacă unui trădător ca tine evident nu îi convine asta.

Acest atac neprovocat m-a lăsat mască. Cuvântul „trădător” îmi reverbera în minte în culorile electrice ale unei picturi de Warhol. Eu nu sunt trădător, am reuşit să spun în cele din urmă. El a strâmbat din nas. Nu aşa îi numesc ai tăi pe cei care-i ajută pe albii ca mine? Sau poate că „perdant” ţi s-ar părea un termen mai potrivit?

N-am putut să-l contrazic. În aparenţă eu eram de partea celor care pierduseră războiul; n-ar fi ajutat la nimic dacă i-aş fi atras atenţia că şi americanii se aflau de aceeaşi parte. Foarte bine, sunt un perdant, am spus. Şi sunt perdant fiindcă am crezut în toate promisiunile pe care America dumneavoastră le-a făcut celor ca mine. Voi aţi venit şi ne-aţi spus că suntem prietenii voştri. Dar ceea ce nu ştiam noi era că nu aveaţi încredere în noi şi cu atât mai mult nu ne respectaţi. Numai nişte perdanţi ca noi nu şi-au putut da seama de ceea ce acum este atât de evident, că voi nu-i doriţi ca prieteni pe cei care chiar vă doreau ca prieteni. În adâncul sufletului vostru sunteţi de părere că numai fraierii şi trădătorii ar putea crede astfel de promisiuni.

Bineînţeles că nu m-a lăsat să vorbesc fără să mă întrerupă; nu era stilul lui. Oh, câtă subtilitate! a spus el îndată ce am început să vorbesc. O piticanie morală care mă suge de sânge. Un ştie-tot care nu ştie nimic, un savant idiot, dar mai puţin savant. Ştii cine mai are păreri despre toate, dar nimeni nu-i acordă nicio atenţie? Bunică-mea, care e dusă! Crezi că doar

fiindcă ai făcut o şcoală, ceilalţi sunt obligaţi să asculte ce spui tu? Foarte rău că mai ai şi-o diplomă în nu ştiu ce aiureală.

Poate că am întins coarda când i-am spus să-mi facă o felaţie, dar şi el a întins-o când m-a ameninţat că mă omoară. Când i-am povestit ce s-a întâmplat, Violet mi-a spus: Tot timpul spune c-o să omoare ba pe unul, ba pe altul. E doar o figură de stil. Dar atunci când s-a jurat c-o să-mi scoată ochii cu lingura şi-o să mă oblige să-i înghit, nu prea a sunat a figură de stil, la fel ca violul, un act brutal, cel puţin din câte se putea vedea din scenariu, care era tot o plăsmuire a imaginaţiei lui. La turnarea scenei nu au fost de faţă decât Autorul, câţiva membri ai echipei de filmare pe care i-a ales el, cei patru violatori şi Asia Soo. Avea să treacă un an de zile până când aveam să văd şi eu scena aceea într-un cinematograf hârşâit din Bangkok. Am fost însă de faţă două săptămâni mai târziu, atunci când s-a filmat scena cea mai importantă în care apărea James Yoon. Pentru această scenă James a fost despuiat de la brâu în sus şi legat cu nişte curele de o scândură. Scândura a fost apoi rezemată de trupul unui figurant, care juca rolul unui luptător mort, astfel încât James Yoon, care arăta cam speriat, zăcea cu capul atârnând în jos, pregătit pentru tortura cu apă care avea să-i fie aplicată de aceiaşi patru luptători Viet Cong care o violaseră pe Mai. Stând lângă James Yoon, Autorul s-a adresat figuranţilor prin intermediul meu, deşi mie nu mi-a aruncat nici măcar o privire, fiindcă noi doi nu mai vorbeam.

În acest punct tocmai aţi dat piept cu inamicul pentru prima oară, le-a spus el violatorilor. Autorul îi alesese pe cei patru datorită cruzimii deosebite pe care o afişaseră în alte scene, precum şi datorită anumitor trăsături fizice: pielea întunecată, de culoarea bananei putrede, şi tăietura reptiliană a ochilor. Aţi prins o patrulă într-o ambuscadă, iar acesta este singurul supravieţuitor. Este o marionetă imperialistă, un lacheu, o slugă, un trădător. În mintea voastră nu există nimic mai rău decât un om care îşi vinde ţara pentru un pumn de orez şi câţiva dolari. Pe de altă parte, legendarul vostru batalion a fost rupt în două. Sute de fraţi de-ai voştri şi-au pierdut viaţa şi încă alte sute vor muri în bătălia care urmează. Sunteţi gata să vă sacrificaţi pentru patria voastră, dar, normal, vă este şi frică. Şi apare smiorcăitul ăsta de pui de lele, unul care e gata oricând să muşte pe la spate. Are pielea galbenă, dar sufletul îi este de alb. Îl urâţi. O să-l faceţi să-şi mărturisească păcatele de reacţionar, apoi o să-l faceţi să plătească pentru ele. Dar mai presus de toate, ţineţi minte: distraţi-vă, fiţi voi înşivă şi jucaţi cât mai natural!

Aceste instrucţiuni au provocat printre figuranţi o oarecare nedumerire. Cel mai înalt dintre ei, care avansase până la

gradul de sergent, a spus: Deci vrea să-l torturăm pe tipul ăsta şi să arate ca şi când ne-am distra de minune, da?

Cel mai scund dintre figuranţi a întrebat: Dar atunci cum să jucăm natural?

Sergentul cel înalt a spus: Aşa ne spune de fiecare dată.

Dar nu este deloc natural să te porţi ca un Viet Cong, a spus scundul.

Care-i problema? a întrebat Autorul.

Da, care-i problema? a întrebat şi James Yoon.

Nicio problemă, a răspuns sergentul cel înalt. Noi în regulă. Noi numărul unu. Apoi a dat-o din nou pe vietnameză şi le-a spus celorlalţi: Ascultaţi! Cui îi pasă ce zice el? Vrea să jucăm natural, dar trebuie să jucăm într-un mod care nu este natural. Suntem nişte afurisiţi de Viet Cong. Aţi priceput?

Cu siguranţă pricepuseră. Asta era cea mai bună indicaţie regizorală cu putinţă. Erau patru refugiaţi resentimentari, foşti luptători pentru libertate, care trebuiau să-şi imagineze psihologia odioasă a inamicilor lor, tot luptători pentru libertate. Fără să mai aştepte alte îndemnuri din partea Autorului, de cum a început filmarea, cei patru, acţionând ca o haită, au început să urle şi să se repeadă la omul care întruchipa tot ce urau ei mai mult. În acest punct, conform scenariului, personajul lui James Yoon, adică Binh, zis şi Benny, fusese prins în timpul unei misiuni de recunoaştere condusă de singurul soldat negru din grupul de elită, sergentul Pete Attucks. Aşa cum se explica mai devreme printr-o glumă, Attucks îşi cunoştea arborele genealogic întins pe două secole, până la Crispus Attucks, cel martirizat de către Tunicile Roşii britanice în Boston şi primul negru american cunoscut care se sacrificase pentru cauza albilor. Odată stabilită genealogia lui Attucks, soarta i-a fost bătută în cuie. La momentul potrivit, a călcat într-o capcană îngropată în pământ, o capcană „gheară de urs”, făcută din ţepuşe din lemn de bambus, care i-a prins piciorul stâng. În timp ce restul detaşamentului Forţelor Populare a fost exterminat, Attucks a continuat să riposteze, laolaltă cu Binh, până ce el şi-a pierdut cunoştinţa, iar Binh a rămas fără muniţie. Când l-au capturat cei din Viet Cong, au comis asupra lui Attucks unul dintre acele acte abominabile, atroce, pângărindu-i trupul, castrându-l şi vârându-i bărbăţia în gură. Aceasta metodă, după cum ne explicase Claude la cursul lui de interogatoriu, a fost folosită şi de anumite triburi de băştinaşi din America de Nord împotriva albilor care le încălcau teritoriile; acum este folosită de o altă rasă, după mai bine de un secol şi la mii de kilometri distanţă. Vedeţi? ne spusese Claude, arătându-ne un diapozitiv cu o imagine alb-negru foarte veche, înfăţişând cadavrul unui soldat american

mutilat în acest mod după ce fusese capturat de Viet Cong. Cine ar putea spune că nu împărtăşim aceleaşi trăsături general umane? a adăugat Claude trecând mai departe la un diapozitiv în care un soldat american urina pe cadavrul unui luptător Viet Cong.

Acum soarta lui Binh se afla în mâinile acestor luptători Viet Cong, care îşi păstraseră puţina apă pe care o aveau nu pentru a se spăla, ci pentru a-l tortura pe el. Cum era legat de scândură, James Yoon (sau, în unele duble, un cascador – dublura lui) avea înfăşurată în jurul capului o cârpă murdară. Folosindu-se de gamela lui Attucks, unul dintre inamici turna încet apă pe cârpa de pe capul lui Binh de la vreo treizeci de centimetri înălţime. Din fericire pentru James Yoon, adevărata tortură cu apă s-a filmat numai în dublele în care apărea cascadorul. Dedesubtul cârpei care îi era legată în jurul capului, cascadorul avea nările acoperite, iar în gură avea un tub prin care respira, fiindcă, fireşte, sub cascada de apă nu avea cum să respire. Senzaţia pe care o simţea victima era aproape de înecare, sau cel puţin aşa mi-au spus prizonierii care au supravieţuit acestei metode, numită de inchizitorii spanioli „luarea la întrebări”. Întrebarea i-a fost repetată lui James Yoon de nenumărate ori. În timp ce apa îi curgea pe faţă, cei din Viet Cong, adunaţi în jurul lui, îl înjurau, îl loveau cu picioarele şi cu pumnii, toate acestea fiind doar mimate, fireşte. Ce bătaie! Ce gâlgâituri! Ce mişcări spasmodice ale pieptului şi pântecelui! După o vreme, sub soarele tropical mai fierbinte decât Sophia Loren, nu doar James Yoon, dar şi cei patru figuranţi începuseră să transpire de efort. Uite un lucru de care puţină lume îşi dă seama – e o treabă foarte grea să baţi pe cineva. Eu am cunoscut o mulţime de anchetatori care ba şi-au sucit spinarea, ba au făcut o întindere de muşchi, ba şi-au răsucit un tendon sau un ligament, ba chiar şi-au fracturat degete de la mâini sau de la picioare, ca să nu mai pomenesc de răguşeală. Căci tot timpul cât prizonierul ţipă, strigă, se îneacă şi mărturiseşte, încearcă să mărturisească sau pur şi simplu minte, anchetatorul trebuie să verse pe gură un şuvoi neîntrerupt de epitete, insulte, ameninţări, întrebări şi provocări, dovedind aceeaşi putere de concentrare şi inventivitate ca o femeie care răspunde la telefon la o linie erotică. Şi chiar ai nevoie de o energie mentală incredibilă ca să turui insultă după insultă fără să te repeţi. În această privinţă, cel puţin, figuranţilor nu le-a reuşit interpretarea atât de bine. Dar vina nu era a lor. Nu erau profesionişti, iar în scenariu nu scria decât atâta: „Anchetatorii VC înjură şi îl ocărăsc pe Binh în limba lor”. Lăsaţi să improvizeze, cei patru au oferit o lecţie de înjurat în limba vietnameză pe care nimeni

de pe platou nu avea să o uite vreodată. Dacă până atunci majoritatea membrilor echipei de filmare nu învăţaseră nici măcar cum se spune în vietnameză „mulţumesc” şi „vă rog”, pe când s-a terminat de filmat scena, cu toţii ştiau cum se spune „în pizda mă-tii” sau „du-te-n mă-ta”, în funcţie de cum traduci *du ma*. Pe mine nu m-au interesat niciodată prea mult obscenităţile, dar n-am putut să nu admir felul în care figuranţii storceau fiecare strop de suc din fructul acestei înjurături, scuipând-o când ca substantiv, când ca verb, adjectiv, adverb sau interjecţie, cu intonaţii care nu sugerau doar ură şi furie, ci şi, în unele momente, de-a dreptul compasiune. *Du ma! Du ma! Du ma!*

Apoi, după ce se termina cu bătaia, înjuratul şi tortura cu apă, cârpa aceea udă avea să-i fie scoasă lui Binh de pe faţă, dându-l la iveală pe James Yoon, care înţelesese că aceea era şansa lui de a câştiga un Oscar pentru rol secundar. Jucând mereu roluri de orientali care la un moment dat mureau, dispăruse de multe ori de pe ecran, dar niciuna dintre morţile acelea nu fusese însoţită de atâta agonie şi nobleţe. Păi, ia să vedem, îmi spusese cu o seară în urmă la barul hotelului. Robert Mitchum m-a bătut măr cu un box de alamă, Ernest Borgnine mi-a băgat un cuţit în spate, Frank Sinatra m-a împuşcat în cap, James Coburn m-a strâns de gât, un actor de compoziţie pe care nu-l cunoşti m-a spânzurat, un altul m-a azvârlit de pe un zgârie-nori, în plus am fost aruncat de pe fereastra unui Zeppelin, iar o gaşcă de chinezi m-a îndesat într-un sac de rufe şi m-a azvârlit în râul Hudson. A, da, şi o bandă de japonezi mi-a mai scos şi maţele. Dar de fiecare dată am murit repede. N-am rămas pe ecran decât cel mult câteva secunde, uneori chiar mai puţin. De data aceasta însă (şi aici mi-a tras un zâmbet uşuratic, de regină a frumuseţii proaspăt încoronată) o să dureze o grămadă de timp până or să mă omoare.

Aşa că de fiecare dată când i-au luat cârpa de pe faţă, şi asta s-a întâmplat de multe ori în timpul scenei interogatoriului, James Yoon a profitat de ocazie cu lăcomia unui om rupt de foame, ştiind că de data aceasta nu mai avea cum să fie eclipsat de puştiul acela drăgălaş (pe care mama lui nu-l lăsase nici să privească scena). Aşa că James s-a strâmbat, a gemut, a protestat, a ţipat, a plâns, a zbierat, toate acestea fiind însoţite de lacrimi adevărate, care ieşeau cu nemiluita de undeva, din străfundurile trupului său. Apoi a strigat, a urlat, a zbierat, s-a zvârcolit, s-a răsucit, s-a contorsionat, s-a zbătut şi s-a agitat în fel şi chip, punctul culminant constituindu-l momentul în care a vomitat de-a binelea, regurgitând un fel de zeamă în care se mai ghiceau bucăţele de chorizo şi ouă, mâncarea sărată şi

oţetită de la micul dejun. La sfârşitul acestei prime duble prelungite, asupra unei părţi a echipei de filmare s-a lăsat o linişte de catedrală, toţi rămânând cu gurile căscate şi cu ochii la James Yoon, care era atât de plin de cicatrici şi de învineţit, de parcă ar fi fost un sclav arogant de pe o plantaţie din America. Autorul însuşi s-a apropiat de el cu un prosop ud, a îngenuncheat lângă actorul care era încă legat şi i-a şters voma de pe faţă. A fost fantastic, Jimmy, absolut fantastic.

Mulţumesc, a răspuns printre gâfâieli James Yoon.

Acum mai încearcă încă o dată, doar ca să fim siguri că iese bine.

De fapt, a mai fost nevoie de încă şase duble ca Autorul să se declare satisfăcut. La prânz, după cea de-a treia dublă, Autorul l-a întrebat pe James Yoon dacă nu vrea să facă o pauză ca să ia masa, dar actorul, tremurând, a şoptit: Nu, nu mă dezlega. Doar mă torturează, nu? În timp ce restul actorilor şi membrii echipei, toropiţi de căldură, stăteau la umbră în sala de mese, eu m-am aşezat lângă James Yoon. M-am oferit să-i fac umbră cu o umbrelă de soare, dar el a clătinat din cap, de neclintit ca o broască-ţestoasă. Nu, la naiba, abia acum încep să pricep şi eu. Eu n-am să stau în soare decât o oră, dar cei ca Binh au trecut prin încercări şi mai grele, nu-i aşa? Mult mai grele, am aprobat eu. Chinul lui James Yoon cel puţin avea să se sfârşească în ziua aceea, sau aşa spera el, în timp ce un prizonier adevărat ar fi fost schingiuit zile, săptămâni, luni şi ani în şir. Acest lucru, conform rapoartelor noastre secrete, se întâmpla cu cei ce erau capturaţi de camarazii mei comunişti, dar la fel păţeau şi prizonierii interogaţi de colegii mei din Brigada Specială. Oare interogatoriile desfăşurate de Brigada Specială durau atât de mult din pricină că poliţiştii erau mai meticuloşi, mai lipsiţi de imaginaţie sau mai sadici? Câte puţin din toate, spunea Claude. Şi totuşi lipsa imaginaţiei şi sadismul vin în contradicţie cu meticulozitatea. Claude tocmai ţinea o lecţie în faţa unei clase de poliţişti sub acoperire de la Centrul Naţional de Interogatoriu. Ferestrele sălii de curs, ca nişte ochi, priveau fără să clipească spre şantierul naval din Saigon. Cele douăzeci de persoane, printre care şi eu, care participau la cursul de interogatoriu, specialitatea subterană a lui Claude, erau toţi veterani din armată sau din poliţie, dar erau totodată încă intimidaţi de autoritatea lui, de felul în care vorbea, de parcă ar fi fost un profesor rasat de la Sorbona, Harvard sau Cambridge. Dacă întrebarea este cum să extragi informaţii şi să-l faci pe cel interogat să coopereze, atunci răspunsul, domnilor, nu este forţa brută. Dacă folosiţi forţa brută, prizonierul vă va furniza numai răspunsuri greşite şi minciuni, vă va induce în eroare sau, încă şi mai grav, vă va da răspunsul

pe care crede el că doriţi să-l auziţi. Vă va spune orice doar ca să nu mai sufere. Toate obiectele acestea (aici Claude a făcut semn cu mâna spre instrumentele specifice profesiei noastre, înşirate pe un birou, majoritatea fabricate în Franţa, printre care un baston, un bidon din plastic umplut nu cu benzină, ci cu apă cu detergent, cleşti şi un generator electric cu manivelă pentru telefoanele de campanie), toate acestea sunt inutile. Interogatoriul nu este o pedeapsă. Interogatoriul este o ştiinţă.

Sârguincioşi, cu toţii ne-am notat asta în caiete. Claude era consilierul nostru american şi de la el, ca şi de la toţi ceilalţi consilieri americani, aşteptam cunoştinţe de ultimă oră. Şi nu ne-au dezamăgit. Interogatoriul se adresează în primul rând minţii şi abia în al doilea rând corpului, a continuat Claude. Nu trebuie să-i lăsaţi prizonierului nici măcar o vânătaie sau urmă pe corp. Sună contraintuitiv, nu-i aşa? Dar este adevărat. Am cheltuit milioane de dolari ca să dovedim acest lucru în condiţii de laborator. Principiile sunt simple, dar modul de aplicare a acestora poate fi creativ şi personalizat în funcţie de individ sau de imaginaţia anchetatorului. Dezorientarea. Deprivarea senzorială. Autopedepsirea. Aceste principii au fost demonstrate ştiinţific de către cei mai mari oameni de ştiinţă din lume, oamenii de ştiinţă americani. Noi am demonstrat că, în condiţii corespunzătoare, mintea omului cedează mai repede decât corpul. Apelând la chestiile astea (şi din nou a făcut un semn dispreţuitor spre ceea ce acum şi noi consideram a fi nişte gunoaie de sorginte galică, instrumentele specifice vechilor barbari ai lumii, nu noilor oameni de ştiinţă, torturii medievale, nu interogatoriului modern), v-ar lua luni de zile ca să vă înfrângeri subiectul. Dar puneţi-i subiectului un sac pe cap, înfăşuraţi-i mâinile în tifon, băgaţi-i dopuri în urechi şi lăsaţi-l singur într-o celulă complet întunecată timp de o săptămână şi veţi obţine o fiinţă incapabilă să mai reziste. Veţi obţine o băltoacă de apă.

Apă. Apă, a spus James Yoon. Poţi să-mi aduci nişte apă, te rog?

I-am adus nişte apă. În ciuda faptului că fusese supus torturii ude, nu avusese de fapt parte de apă, cu excepţia celei absorbite prin cârpa umedă, care, zicea el, se îmbiba destul de tare ca să te poată sufoca. Cum avea încă braţele legate, i-am picurat încet apă direct în gură. Mulţumesc, a spus el recunoscător, aşa cum i-ar fi fost recunoscător orice prizonier torţionarului său pentru un strop de apă, pentru o bucăţică de mâncare sau pentru un minut de somn pe care i l-ar fi îngăduit. Pentru prima oară am răsuflat uşurat când am auzit vocea Autorului, strigând: Bun, hai să terminăm treaba asta, ca să se poată întoarce şi Jimmy la piscină!

După încă două ore, când s-a terminat de tras şi ultima dublă, James Yoon lăcrima de-a binelea de durere, iar faţa îi era scăldată de sudoare, muci, vomă şi lacrimi. Era o imagine pe care eu o mai văzusem înainte, atunci când cu agenta comunistă. Dar aceea fusese o scenă autentică, atât de autentică, încât în acel moment a trebuit să mă străduiesc să-mi şterg din minte chipul ei. M-am concentrat asupra stării fictive de degradare totală pe care o dorea Autorul pentru scena următoare, care a necesitat şi ea câteva duble. În această scenă, ultima pentru James Yoon, luptătorii Viet Cong, frustraţi că nu reuşiseră să-şi înfrângă victima şi să-l facă pe Binh să-şi mărturisească faptele, urmau să-i scoată creierii cu o cazma. Dar, epuizaţi după ce-şi torturaseră victima atâta vreme, cei patru au hotărât să facă mai întâi o pauză şi să fumeze din ţigările Marlboro ale lui Pete Attucks. Din nefericire pentru ei, subestimaseră rezistenţa lui Binh, care, ca mulţi alţi fraţi ai lui din sud, fie luptători pentru libertate, fie luptători pentru libertate, era la fel de relaxat ca un surfer californian în orice privinţă, mai puţin când venea vorba de eliberarea de sub tiranie. Lăsat singur fără prosop în jurul capului, a reuşit să-şi muşte limba şi să se înece cu sângele care ţâşnea ca dintr-un robinet, un sânge fals, fireşte, un produs comercial care costa treizeci şi cinci de dolari galonul şi din care, pentru a-l picta pe James Yoon şi a decora pământul din jurul lui, s-au folosit cam două galoane. Pentru creierul lui Binh însă, Harry preparase de acasă o materie cerebrală după o reţetă secretă proprie, pentru care folosise fulgi de ovăz amestecaţi cu agar-agar. Obţinuse astfel o masă cenuşie, groasă, sub formă de bulgări, pe care a presărat-o cu gingăşie pe jos, în jurul capului lui James Yoon.

Directorul de imagine a luat un cadru foarte strâns pentru a surprinde expresia din ochii lui Binh, pe care eu, din locul în care stăteam, nu reuşeam să o văd, dar care presupuneam că trebuie să fie un amestec pios de durere extatică şi extaz dureros. În ciuda tuturor pedepselor scrijelite pe trupul său, nu scosese niciun cuvânt sau, cel puţin, niciun cuvânt inteligibil.

Capitolul 11

Cu cât lucram mai mult la Film, cu atât eram mai convins că nu eram un simplu consultant tehnic în acest proiect artistic, ci un spion infiltrat într-o acţiune propagandistică. O persoană cum era Autorul nu ar fi recunoscut în ruptul capului aşa ceva, considerând că Filmul său este Artă pură, dar cine prostea pe cine? Filmele erau modul prin care America încerca să slăbească rezistenţa restului lumii; Hollywoodul asalta fără încetare sistemul de apărare mentală al publicului cu loviturile sale, cu prăbuşirile, cu spectacolele, cu succesele explozive şi, da, chiar şi cu bombele de încasări. Nici nu mai conta ce poveste urmărea acest public; important era faptul că povestea pe care o urmărea şi o adora era una americană. Asta până în ziua în care aveau să fie şi ei bombardaţi de avioanele pe care le văzuseră în filmele americăneşti.

Man a intuit şi el, deloc surprinzător, că Hollywoodul funcţiona ca lansator pentru rachetele balistice intercontinentale ale americanizării. Îngrijorat, îi scrisesem o scrisoare despre relevanţa contribuţiei mele la realizarea Filmului, iar el îmi trimisese ca răspuns cel mai detaliat mesaj de până atunci. În primul rând a răspuns îngrijorărilor mele în legătură cu refugiaţii: *Condiţiile de acasă au fost exagerate acolo. Aminteşte-ţi principiile Partidului nostru. Duşmanii Partidului trebuie stârpiţi din rădăcini.* Cel de-al doilea mesaj se referea la frica mea de a colabora cu Autorul şi suna aşa: *Aminteşte-ţi de Mao la Yan'an*. Asta era tot, dar mesajul lui a reuşit să-mi alunge de pe umăr cioara neagră a îndoielii. Când s-a întâmplat ultima oară ca un preşedinte american să considere că merită să scrie un discurs cu privire la importanţa artei şi literaturii? Nu-mi aduc aminte. Mao însă, la Yan'an, a afirmat că arta şi literatura erau elemente cruciale într-o revoluţie. Dar pe de altă parte, a avertizat el, arta şi literatura ar putea deveni şi instrumente ale dominaţiei. Arta nu poate fi separată de politică, iar politica are nevoie de artă pentru a ajunge la oameni acolo unde trăiesc aceştia, distrându-i. Îndemnându-mă să mă gândesc la Mao, Man îmi transmitea de fapt că aveam o misiune foarte importantă în cadrul acestui film. Poate că Filmul în sine nu era atât de important, dar ceea ce reprezenta el, faptul că era un film american, asta era foarte important. Unuia sau altuia din public putea să-i placă sau să nu-i placă Filmul, ori putea să-l respingă pe motiv că era doar o poveste, dar aceste emoţii erau irelevante. Ceea ce conta era faptul că acea persoană din public, prin faptul că plătise

biletul, dovedise că era dispusă să lase ideile şi valorile americăneşti să se infiltreze în ţesutul vulnerabil al creierului său şi în solul absorbant al inimii sale.

Când am vorbit prima oară cu Man despre astfel de probleme în cadrul grupului nostru de studiu, am fost fascinat de puterea lui de pătrundere la fel de mult chiar ca de cea a lui Mao. Eram un elev de liceu, nu-l citisem niciodată pe Mao şi nu-mi trecuse niciodată prin minte că arta şi literatura au vreo legătură cu politica. Man m-a învăţat lecţia aceasta ghidându-ne pe mine şi pe cel de-al treilea membru al celulei noastre, un tânăr cu ochelari pe nume Ngo, într-o discuţie aprinsă pe marginea învăţăturilor lui Mao. Ne-am simţit însufleţiţi de argumentele Marelui Cârmaci despre artă. Arta putea fi şi populară, ţintind spre mase, dar în acelaşi timp putea fi şi elevată, ridicându-şi propriul standard estetic şi contribuind în acelaşi timp la formarea gusturilor maselor. Acolo, în grădina lui Ngo, am discutat, cu gălăgioasa îndrăzneală adolescentină, despre cum se putea realiza acest lucru, întrerupţi din când în când de mama lui Ngo, care venea să ne mai servească cu câte ceva. Bietul Ngo a murit în cele din urmă într-un centru de interogatoriu din provincie, fiind arestat pentru deţinere de broşuri antiguvernamentale, dar pe vremea aceea, în liceu, era doar un băiat îndrăgostit cu patimă de poezia lui Baudelaire. Spre deosebire de Man şi de Ngo, eu n-am fost niciodată grozav nici ca organizator, nici ca agitator, acesta fiind unul dintre motivele, mi-a spus Man mai târziu, pentru care comitetele superioare au decis să fiu folosit pe post de cârtiţă.

Când mi-a spus asta, a folosit cuvântul englezesc, pe care îl învăţaserăm nu cu multă vreme înainte la cursul de engleză, care ne era predat de un profesor a cărui bucurie supremă era să alcătuiască scheme de propoziţii. Cârtiţă? am întrebat eu. Animalul acela care sapă pe sub pământ?

Nu, celălalt fel de cârtiţă.

Există şi un alt fel de cârtiţă?

Sigur că da. Dacă ce gândeşti la cârtiţă ca la un animal care sapă pe sub pământ, atunci ai să crezi că o cârtiţă e totuna cu un spion. Sarcina unui spion însă nu este să se ascundă în locuri în care să nu-l poată vedea nimeni, căci de acolo nici el nu va putea vedea nimic. Un spion trebuie să se ascundă acolo unde să fie văzut de toată lumea şi de unde şi el să poată vedea totul. Acum ia gândeşte-ce: ce poate vedea toată lumea la tine, dar tu nu poţi vedea?

Hei, gata cu şaradele, am spus eu. Mă dau bătut.

Uite aici, a spus Man atunci, arătând spre mijlocul feţei mele. La perfectă vedere.

M-am dus la oglindă să văd cu ochii mei. Man se uita peste umărul meu. Şi chiar acolo era, o parte din mine pe care încetasem de multă vreme să o mai observ. Aminteşte-ţi că nu vei fi doar o cârtiţă oarecare, a spus Man, ci vei fi semnul de frumuseţe[44] de pe nasul puterii.

Avea Man talentul acesta de a face ca rolul de cârtiţă, dar şi alte sarcini potenţial periculoase, să pară atrăgătoare. Cine n-ar fi vrut să fie un semn de frumuseţe? La asta mă gândeam în timp ce consultam dicţionarul englezesc, unde am descoperit că termenul *mole* mai însemna şi „debarcader, port”, şi „mol”, o unitate de măsură în chimie, şi „molă”, o excrescenţă anormală pe ţesutul uterin, iar dacă era pronunţat altfel, denumea un sos mexican foarte condimentat, făcut din ardei şi ciocolată, pe care într-o zi aveam să-l încerc şi care avea să-mi placă foarte mult. Dar ceea ce mi-a atras atenţia şi mi-a rămas în minte de atunci încoace a fost ilustraţia de alături, care înfăţişă nu semnul de frumuseţe, ci animalul, un mamifer care trăia sub pământ şi se hrănea cu viermi, având nişte picioare foarte mari, cu gheare puternice, un bot tubular, prevăzut cu mustăţi şi nişte ochi cât gămălia de ac. Cu siguranţă că tuturor le părea urât, cu excepţia propriei lui mame, şi mai era şi aproape orb.

Zdrobind pe toată lumea în calea lui, Filmul înainta cu impetuozitatea unei divizii de Panzere către punctul culminant, adică schimbul de focuri din jurul bârlogului în care se ascundea King Cong, care avea să fie urmat de incendierea acestui bârlog de către Forţele Aeriene ale S.U.A. A fost nevoie de câteva săptămâni de filmări pentru cele cincisprezece minute de film în care nu se vedeau decât elicoptere, focuri de rachete, schimburi de focuri, urmate de magnifica distrugere completă a elaboratelor platouri, care de altfel fuseseră amenajate tocmai cu intenţia de a fi puse la pământ. S-au adus cantităţi enorme de spray-uri cu fum, cu ajutorul cărora platoul a fost învăluit într-o ceaţă năucitoare, s-au tras atâtea gloanţe oarbe şi s-au folosit cantităţi atât de mari de fitil detonant şi de explozibil, încât toate păsările şi animalele din localitate şi-au luat tălpăşiţa înspăimântate, iar membrii echipei de filmare au fost nevoiţi să umble cu vată în urechi. Fireşte, nu a fost suficient ca peştera şi cătunul în care se ascundea King Cong să fie distruse; pentru a satisface pretenţiile Autorului, şi anume de a se crea o baie de sânge cât mai realistă, au trebuit lichidaţi şi toţi figuranţii. Întrucât scenariul prevedea că trebuiau să moară câteva sute de luptători Viet Cong şi laoţieni, iar noi n-aveam decât o sută de

figuranţi, mare parte dintre ei au murit de mai multe ori, unii de câte patru-cinci ori. Cererea de figuranţi a început să se reducă numai după acea *pièce de résistance* a bătăliei reprezentată de impresionantul atac cu napalm lansat din două avioane F-5 ale forţei aeriene filipineze zburând la joasă înălţime. Astfel, după exterminarea majorităţii inamicilor, pentru ultimele zile de filmare au mai fost nevoie doar de douăzeci de figuranţi. Prin reducerea populaţiei de figuranţi, cătunul a rămas o localitate fantomă.

Acolo au dormit timp de trei zile cei ce nu muriseră încă; mergeau la culcare vii, iar în zori erau deşteptaţi din somn de un strigăt care făcea ca tot platoul să răsune: *Vietnamezii morţi să-şi ocupe locurile!* De fiecare dată când îl auzeau, se ridicau imediat de pe jos, un trib de zombi obedienţi. Mai târziu, din cortul de machiaj ieşeau împleticindu-se vreo douăzeci de morţi fără câte un membru, plini de vânătăi şi de sânge, cu îmbrăcămintea zdrenţuită, ruptă. Unii se rezemau de camarazii lor şi ţopăiau într-un picior, alţii aveau câte un picior îndoit şi legat de coapsă. În mâna liberă cărau câte un membru fals, cu osul alb ieşit în afară, pe care, după ce se aşezau pe jos, îl puneau undeva lângă ei. Alţii, cu câte un braţ ascuns în cămaşă şi cu mâneca atârnând goală, duceau câte un braţ sfârtecat; alţii îşi ţineau mâinile la cap fiindcă le cădeau creierii din ţeste. Unii îşi strângeau cu grijă intestinele ieşite în afară, care pentru toată lumea arătau ca nişte ghirlande de cârnaţi cruzi, lucioşi, albi, fiindcă asta şi erau. Folosirea cârnaţilor a fost o mişcare inspirată, căci la momentul potrivit, când au început împuşcăturile, Harry avea să dea drumul unui câine vagabond, care avea să se repeadă flămând asupra scenei şi avea să se înfrupte, sfâşiind din măruntaiele morţilor. Aceste cadavre erau tot ce mai rămăsese din inamicii aflaţi în bârlogul lui King Cong, care acum fumega uşor. Erau împrăştiaţi pe platou, care pe unde se prăbuşiseră, toţi în nişte poziţii groteşti după ce fuseseră împuşcaţi, înjunghiaţi, bătuţi sau strangulaţi în cumplita încleştare corp la corp dintre luptătorii Viet Cong şi Beretele Verzi, alături de Forţele Populare. Printre morţi se aflau şi numeroşi nefericiţi soldaţi anonimi din Forţele Populare, precum şi cei patru luptători Viet Cong care îl torturaseră pe Binh şi o violaseră pe Mai, pe care Shamus şi Bellamy

se răzbunaseră, înjunghiindu-i cu cuţitele KA-BAR cu o frenezie homerică până ce rămaseră pe loc, gâfâind, pe câmpul de luptă din care se mai înălţa doar sfârâitul tăciunilor.

SHAMUS

Auzi şi tu?

BELLAMY

Nu aud nimic.

SHAMUS

Tocmai. Este sunetul păcii.

Măcar de-ar fi fost aşa! Dar Filmul nu era gata încă. O bătrână s-a repezit afară din peşteră şi s-a aruncat plângând în hohote peste cadavrul fiului ei, care făcuse parte din Viet Cong. Cei din Beretele Verzi o recunoscură uimiţi; era doamna cea prietenoasă cu dinţii înnegriţi de la bordelul acela oribil, unde ei jucaseră atât de des ruleta rusească pe boli venerice.

BELLAMY

Dumnezeule, mama San este de partea Viet Congului.

SHAMUS

Toţi sunt de partea Viet Congului, puştiule. Absolut toţi.

BELLAMY

Ce facem cu ea?

SHAMUS

Nimic. Hai să mergem acasă.

Shamus însă uitase regula de bază învăţată din toate westernurile, poveştile poliţiste şi filmele de război; unui inamic sau unei femei rănite să nu-i întorci spatele niciodată. Când s-au întors cu spatele, Mama San, furioasă, a apucat puşca AK-47 a fiului ei, a tras o rafală, ciuruindu-l pe Shamus de la şolduri până la omoplaţi, apoi a fost ea însăşi ucisă de Bellamy, care, răsucindu-se iute pe călcâie, şi-a descărcat în ea ultimul încărcător. Femeia a murit cu încetinitorul. Sângele i-a ţâşnit foarte realist din cele paisprezece capse montate de Harry. Harry îi mai montase încă două capse pe care femeia trebuia să le muşte. Mai târziu, în timp ce îi ştergeam gura şi bărbia acoperite de sânge fals, femeia mi-a spus: Are un gust oribil. Am fost convingătoare? Ai fost extraordinară, i-am spus, spre marea ei satisfacţie. Nimeni nu moare ca tine.

Cu excepţia, desigur, a Tragedianului. Pentru a se asigura că n-o să poată spune nimeni că Asia Soo sau James Yoon au jucat mai bine decât el, Tragedianul a cerut ca pentru scena morţii lui să se tragă optsprezece duble. De cea mai mare măiestrie actoricească însă a trebuit să dea dovadă Idolul,

fiindcă el trebuia să-l îmbrăţişeze pe Will Shamus care era pe moarte, o sarcină foarte dificilă, întrucât Tragedianul nu mai făcuse un duş de şapte luni, de când începuseră filmările. Asta în ciuda faptului că în realitate soldaţii nu ratau nicio ocazie de a face un duş sau o baie, chiar dacă asta însemna doar să se săpunească puţin şi să se limpezească cu apă rece dintr-o cască. Într-o seară, cu ceva timp în urmă, îi spusesem asta şi Tragedianului. În loc de răspuns, el îmi aruncase o privire din acelea care exprimă în acelaşi timp compasiune şi amuzament, una dintre privirile acelea cu care deja începusem să mă obişnuiesc, care sugera nu doar că îmi era desfăcut şliţul, dar şi că, deşi era desfăcut, nu se vedea nimic înăuntru. Tocmai de aceea fac asta, fiindcă niciun soldat nu a făcut-o. Dar, drept urmare, nimeni nu mai putea să mănânce împreună cu el la masă şi nici să stea la mai puţin de cinci-şase metri de el. Duhnea în asemenea hal, încât la fiecare dublă, atunci când trebuia să se aplece asupra lui Shamus ca să-l audă şoptindu-şi ultimele cuvinte: *Curva! Curva!*, bietului Idol îi dădeau lacrimile, plângea şi-şi stăpânea reflexul de vomă.

După moartea lui Shamus s-a pregătit platoul pentru ca Bellamy să ceară ajutorul bombardierelor Arc Light care urmau să lovească adăpostul lui King Cong. De sus, din cer, un B-52 Stratofortress[45] avea să arunce asupra bârlogului cincisprezece tone de bombe gravitaţionale neghidate, scopul fiind de data aceasta nu acela de a-i omorî pe cei vii, ci de a curăţa locul de morţi, de a juca tontoroiul victoriei pe cadavrul lui King Cong, de a-i şterge Mamei Pământ zâmbetul de hippioată de pe chip şi de a transmite lumii: *N-avem ce face – suntem americani*. Pentru această scenă, o adevărată producţie industrială foarte impresionantă, au trebuit săpate câteva şanţuri, care apoi au fost umplute cu două mii de galoane de benzină, precum şi cu o mie de bombe fumigene, câteva sute de batoane de fosfor, câteva zeci de batoane de dinamită şi un număr neprecizat de rachete, semnalizatoare şi trasoare, toate desfăşurate în aşa fel încât să dea impresia că exploziile vin dinspre depozitul de muniţie chinezească şi sovietică, fiind detonate de King Cong. Toată echipa de filmare aştepta acest moment, care avea să fie cea mai măreaţă explozie din întreaga istorie a cinematografiei. În ultima săptămână, în faţa întregii echipe de filmare, Autorul a proclamat: Este momentul să demonstrăm că a face un film înseamnă a porni la război. Când nepoţii voştri vă vor întreba ce aţi făcut în timpul războiului, veţi putea spune: Am făcut acest film. Am creat o operă de artă măreaţă. De unde ştiţi că aţi creat o operă de artă măreaţă? O operă de artă măreaţă este la fel de reală ca realitatea însăşi, iar uneori chiar mai adevărată decât realitatea. Mult timp după ce

acest război va fi fost uitat, când existenţa lui se va fi transformat într-un paragraf dintr-un manual de istorie pe care elevii nu vor catadicsi nici măcar să-l citească, când toţi cei care i-au supravieţuit vor fi închis ochii, iar trupurile li se vor fi transformat în ţărână, memoria în atomi, iar sentimentele lor vor fi de domeniul trecutului, această operă de artă va continua să strălucească cu atâta putere, încât nu doar că va înfăţişă războiul, ci va fi însuşi războiul.

Şi de aici provenea şi absurditatea. Nu că în ceea ce pretindea Regizorul n-ar fi existat o fărâmă de adevăr, căci absurdul conţine deseori o sămânţă de adevăr în el. Da, în cele din urmă arta trăieşte mai mult decât războiul, produsele sale rămânând la înălţime multă vreme după ce trupurile milioanelor de războinici au fost transformate în ţărână de ritmurile diurne ale naturii, dar nu aveam nicio îndoială că, în imaginaţia lui egocentrică, Autorul se referea la faptul că opera sa de artă – ce să vezi? – era mai importantă decât cele trei sau patru milioane de morţi care alcătuiau adevăratul sens al războiului. *Ei nu se pot reprezenta singuri; ei trebuie să fie reprezentaţi*. Marx se referea la o clasă oprimată care nu avea o conştiinţă suficient de evoluată pentru a şti că este o clasă socială, dar oare afirmaţia aceasta nu era la fel de adevărată şi în legătură cu morţii, precum şi cu figuranţii? Existenţa acestora din urmă era atât de lipsită de perspectivă, încât şi dolarul câştigat peste zi şi-l cheltuiau seara pe băutură; era o acţiune în care eram fericit să-i însoţesc, căci simţeam că o mică parte din mine murea odată cu ei. Fiindcă simţeam în mod acut câtă ticăloşie se afla în spatele a ceea ce săvârşisem. Fusesem păcălit de iluzia că aş putea schimba felul în care eram reprezentaţi. Reuşisem să modific scenariul ici şi colo şi să determin introducerea celor câtorva roluri vorbite, dar până la urmă ce ieşise din toate? Nu reuşisem să deturnez dihania, nici să-i schimb direcţia; doar îi netezisem calea, în calitatea mea de consultant tehnic pe probleme de autenticitate, autenticitatea fiind fantoma care bântuia filmele proaste ce aspirau să fie filme bune. Sarcina mea fusese de a garanta că cei care se agitau în fundalul acţiunii până să moară erau vietnamezi veritabili, care vorbeau vietnameza veritabilă şi erau îmbrăcaţi în haine vietnameze veritabile. Oscilaţiile dialectale şi detaliile costumelor trebuiau să fie cât se poate realiste, dar lucrurile cu adevărat importante într-un asemenea film, cum ar fi sentimentele şi ideile, puteau fi false. Nu fusesem nimic altceva decât un croitor de costume care trebuia să aibă grijă ca fiecare cusătură să fie executată corect, dar costumul fusese desenat, fabricat şi purtat de către albii bogaţi ai lumii. Ei deţineau mijloacele de producţie şi, prin urmare, şi

mijloacele de reprezentare. Singurul lucru pe care îl puteam spera vreodată era să ni se îngăduie să deschidem şi noi gura şi să scoatem o vorbă înainte de a muri ca nişte anonimi.

Filmul reprezenta doar o continuare a războiului nostru şi o avanpremieră la următorul război pe care fără îndoială avea să-l poarte America. Uciderea figuranţilor era, aşadar, fie o reconstituire a ceea ce se întâmplase cu conaţionalii noştri, fie o repetiţie cu costume pentru următorul episod similar, Filmul reprezentând un anestezic local aplicat pe minţile americanilor, pregătindu-i pentru iritaţia minoră care precede o astfel de faptă sau urmează după ea. Până la urmă tehnologia folosită pentru a-i face pe băştinaşi invizibili provenea din complexul militar-industrial din care făcea parte şi Hollywoodul şi care îşi îndeplinea cu sârg rolul de a şterge în mod artificial orice urmă a băştinaşilor. Mi-am dat seama de toate acestea în ultima zi, cea în care urma să se filmeze scena finală, atunci când, în ultima secundă, Autorul a hotărât să improvizeze, folosind cantităţile enorme de benzină şi de explozibil care îi rămăseseră. Cu o zi înainte, fără ca eu să am habar de asta, vrăjitorii de la efecte speciale primiseră instrucţiuni din partea Autorului să pregătească cimitirul pentru a fi distrus. În scenariul original, atunci când King Cong atacă cătunul, cimitirul acesta era cruţat, dar acum Autorul dorea încă o scenă prin care să ilustreze degradarea morală a ambelor tabere. În această secvenţă, un detaşament de luptători de gherilă sinucigaşi se adăposteau printre morminte. Shamus cerea desfăşurarea unui atac cu bombe cu fosfor asupra sacrului regat al strămoşilor satului, anihilându-i astfel atât pe cei vii, cât şi pe cei morţi cu obuze de 155 mm. Am aflat despre această scenă abia în dimineaţa în care urma să fie turnată. În dimineaţa aceea, atacul bombardierelor Arc Light era iniţial planificat. Nu, spuse Harry. Tipii de la efecte speciale au terminat de pregătit cimitirul azi-noapte.

Îmi place la nebunie cimitirul ăla. Este cel mai frumos lucru pe care l-ai construit.

Ai treizeci de minute să-i faci o poză înainte de a începe bum-bum-ul.

Era doar un simulacru de cimitir, cu un simulacru de mormânt pentru mama mea, dar distrugerea acestei făcături, în imoralitatea sa, în stranietatea sa, m-a afectat neaşteptat de tare. Simţeam nevoia să-i aduc mamei şi întregului cimitir un ultim omagiu, dar eram singurul care nutream astfel de sentimente. Cimitirul era pustiu; echipa de filmare încă nu terminase de luat micul dejun. Printre morminte şerpuia acum un labirint de şanţuri în care lucea benzina, iar în spatele pietrelor de pe morminte erau ascunse legături de batoane de

dinamită şi fosfor. Pe jos fuseseră stivuite bombe cu fum, pitite de camerele de filmat îndărătul pietrelor de pe morminte sau în iarba până la genunchi care îmi gâdila gleznele şi pulpele. Cu cureaua aparatului de fotografiat în jurul gâtului, am trecut pe lângă numele morţilor inscripţionate de Harry pe pietrele funerare. Numele acelea fuseseră de fapt copiate dintr-o carte de telefon din Los Angeles; erau numele unor persoane care foarte probabil erau încă în viaţă. Al mamei mele, înconjurat de numele atâtor oameni vii, era singurul care avea ce căuta în această piaţetă a morţilor. Ajungând la mormântul ei, am îngenuncheat să-mi iau rămas-bun. În cele şapte luni chipul mamei mele din reproducerea fotografică fusese pângărit de vreme, erodat, iar vopseaua roşie cu care era scris numele ei pălise, având acum nuanţa sângelui uscat pe asfalt. Cuprins de melancolie, am simţit mâna uscată ca pergamentul a mamei mele strecurându-se în mâna mea, aşa cum se întâmpla adesea când mă gândeam la ea, la mama mea a cărei viaţă fusese atât de scurtă, care avusese atât de puţine şanse, care făcuse atâtea sacrificii şi care urma să fie umilită încă o dată de dragul unui spectacol.

Mamă, am spus, lipindu-mi fruntea de piatra de mormânt. Mamă, ce dor îmi e de tine.

Atunci am auzit glasul fără trup al maiorului gurmand chicotind. Să mi se fi părut mie doar sau brusc natura care mă înconjura tăcuse? În pacea aceea nefirească a reîntâlnirii cu mama, mi-a trecut o clipă prin minte că poate că izbutisem într-adevăr să comunic cu sufletul ei. Dar tocmai când mama era pe punctul de a-mi şopti ceva, timpanele mi-au fost sfâşiate de o bubuitură foarte puternică. În acelaşi moment am simţit ca o palmă peste obraz, care m-a ridicat din genunchi şi m-a azvârlit printr-o bulă de lumină, făcându-mă să-mi pierd cunoştinţa. Jumătate din mine zbura în vreme ce cealaltă jumătate privea. Mai târziu avea să se spună că totul a fost un accident provocat de o capsă care a declanşat prima explozie, dar pentru mine avea să fie deja limpede că nu fusese deloc un accident. O singură persoană putea fi de vină pentru ceea ce s-a întâmplat pe platoul de filmare: cel care obişnuia să pună la punct orice detaliu cu atâta meticulozitate, încât planifica şi meniurile pe săptămâna următoare, şi anume Autorul. Dar în momentul izbucnirii flăcărilor, jumătatea mea calmă a crezut că Dumnezeu însuşi îmi pedepsea sufletul fiindcă hulisem cele sfinte. Cu aceşti ochi ai jumătăţii mele calme mi-am privit cealaltă jumătate, un ins isteric, urlând, aruncându-şi braţele în lături şi bătând aerul ca o pasăre care nu poate zbura. În faţa lui s-a ivit deodată o perdea enormă de foc şi un val de căldură a trecut pe deasupra lui cu atâta intensitate, încât atât el, cât şi

eu ne-am pierdut simţirile. Deznădejdea s-a înfăşurat în jurul nostru asemenea unui piton imens, gata-gata să ne sufoce, strângându-ne laolaltă până ce am devenit iarăşi o singură fiinţă, cu atâta putere încât aproape că am leşinat. Apoi spinarea mi s-a izbit de pământ. Carnea de pe trupul meu era deja bine sărată, friptă şi frăgezită, iar împrejurul meu lumea ardea, în timp ce fumul negru, închipuind nişte dihănii blănoase, cu chipuri schimbătoare, ce se apropiau de mine clătinându-se, împrăştia o duhoare de benzină. Atunci liniştea care îmi înfundase urechile a fost sfâşiată de o altă bubuitură enormă şi m-am ridicat în picioare, bălăbănindu-mă. Pe lângă mine au trecut şuierând bucăţi de pământ şi pietre ca nişte meteoriţi. Mi-am acoperit capul cu un braţ şi mi-am ridicat cămaşa, acoperindu-mi nasul şi gura. Printre flăcări şi fum s-a deschis o potecă îngustă. Cu privirea înceţoşată de lacrimi, căci funinginea care îmi intrase în ochi mă ustura cumplit, am început să alerg, încă o dată, ca să-mi scap pielea. Unda de şoc a următoarei explozii m-a izbit în spate; în clipa aceea un mormânt a sărit în aer şi o grenadă de fum s-a rostogolit pe potecă. M-am pomenit deodată parcă legat la ochi, învăluit într-un nor cenuşiu. Mi-am croit drum mai departe, ferindu-mă de fierbinţeală, tuşind şi hârâind până am ajuns la aer curat. Încă orbit, am continuat să alerg, dând din mâini şi trăgând tare aer în piept, bucurându-mă de senzaţia pe care un laş şi-o doreşte mereu şi în acelaşi timp nu doreşte să o simtă niciodată, şi anume că este în viaţă. Acest sentiment nu-l poţi înţelege decât după ce ai supravieţuit unei partide de ruletă rusească împotriva singurului concurent care nu pierde niciodată, Moartea. În clipa în care tocmai eram pe punctul de a-i mulţumi lui Dumnezeu în care nu credeam, fiindcă da, în definitiv nu eram decât un laş, m-a asurzit un trâmbiţat de trompete. În liniştea care a urmat pământul a dispărut, lipiciul gravitaţional care mă ţinea cu picioarele pe pământ s-a dizolvat şi am fost propulsat înspre cer. Ruinele cimitirului ardeau cu vâlvătaie în faţa ochilor mei, micşorându-se pe măsură ce mă îndepărtam de ele; lumea mi-a trecut prin faţa ochilor, învăluită într-o ceaţă lăptoasă. Apoi peste toate s-a aşternut un întuneric mut.

Ceaţa aceea... Ceaţa aceea era viaţa mea care îmi trecea prin faţa ochilor, doar că se desfăşură atât de repede, încât n-am putut distinge mai nimic din ea. Nu mă vedeam decât pe mine însumi. Dar şi mai ciudat era faptul că viaţa mea se desfăşură invers, ca în secvenţele acelea de film în care, o persoană care cade dintr-o clădire şi se face terci de pavajul de dedesubt

deodată se înalţă de la pământ din nou şi începe să zboare în sus prin aer şi în cele din urmă intră înapoi în clădire prin fereastră. Exact aşa mi se întâmpla şi mie; alergam nebuneşte de-a-ndărătelea pe fundalul unor pete de culoare impresioniste. Treptat am început să mă micesc, transformându-mă într-un adolescent, apoi într-un copil, apoi într-un bebeluş care mergea de-a buşilea, până ce, inevitabil, am fost supt, gol-goluţ şi ţipând, prin portalul pe care îl are fiecare mamă, într-o gaură neagră unde nu mai era nicio lumină. Când a dispărut şi ultimul licăr strălucitor, mi-a trecut prin minte că luminiţa de la capătul tunelului pe care o văd oamenii care au murit şi apoi au revenit la viaţă nu este Raiul. Oare nu era mult mai plauzibilă ideea că ceea ce vedeau ei nu era ceea ce urma, ci ceea ce lăsaseră în urmă? Era memoria universală a primului tunel prin care trecuserăm cu toţii, lumina de la capătul lui penetrând bezna noastră fetală, rănindu-ne pleoapele închise, făcându-ne semn să pornim spre toboganul care urma să ne conducă spre inevitabila întâlnire cu moartea. Am deschis gura să strig şi apoi am deschis ochii...

Mă aflam într-un pat, înconjurat de o perdea albă şi acoperit cu un cearşaf alb. Din cealaltă parte a perdelei ajungeau până la mine nişte voci diafane; un zăngănit metalic ca sunetul făcut de un cub de gheaţă, nişte roţi rostogolindu-se pe linoleum, scârţâitul înnebunitor al unor tălpi de cauciuc, ţiuitul jalnic al unor maşinării electronice singuratice. Eram îmbrăcat cu un halat subţire din crep; în ciuda subţirimii halatului şi a cearşafurilor, mă apăsa o greutate soporifică, aspră ca o pătură militară, opresivă ca o iubire nedorită. La picioarele patului meu stătea un bărbat îmbrăcat într-un halat alb care studia cu concentrarea unui dislexic o diagramă prinsă pe un carton. Avea un păr ciufulit şi nearanjat de student la astrofizică, iar burta proeminentă i se revărsa peste barajul curelei. Mormăia ceva într-un magnetofon. Pacientul internat ieri suferă de arsuri de gradul întâi, cu inhalare de fum, echimoze şi contuzii. Este... în acel moment a observat că mă uit la el. A, salut, bună dimineaţa, a spus. Mă auzi, tinere? Dă din cap. Foarte bine. Poţi să spui ceva? Nu? Şi coardele vocale, şi limba îţi sunt în regulă. Cred că eşti încă în stare de şoc. Te afli într-un spital din Manila. Cel mai bun cu putinţă. În acest spital toţi doctorii sunt nu doar MD, ci şi PhD[46]. Adică suntem toţi Doctori din Philippine. Iar MD înseamnă Doctori din Manila. Ha-ha, e doar o glumă, tânărul meu prieten palid. Fireşte că MD înseamnă medic, iar PhD înseamnă doctor. Cu alte cuvinte, pot să analizez atât ceea ce se vede, cât şi ceea ce nu se vede. Fizic eşti într-o stare relativ bună, având în vedere accidentul prin care ai trecut. Ceva răni, da, dar nu prea grave dacă luăm în

considerare că ai fi putut muri sau ai fi putut fi mutilat grav. Sau ai fi putut avea un braţ sau un picior fracturat, cel puţin. Pe scurt, eşti nemaipomenit de norocos. Pe de altă parte, bănuiesc că ai o magnifică durere de cap, cam cât Zsa Zsa Gabor de mare. Îţi recomand să apelezi la orice, în afară de psihanaliză. Ceea ce ţi-aş recomanda într-adevăr ar fi o asistentă medicală, dar pe cele drăguţe le-am exportat pe toate în America. Ai vreo întrebare? Am încercat să vorbesc, dar din gură nu mi-a ieşit niciun sunet, aşa că doar am clătinat din cap. Atunci, odihneşte-te. Cel mai bun tratament medical este o idee relativă, ţine minte. Oricât de rău te simţi, consolează-te cu gândul că există oameni care se simt mult mai rău.

Zicând acestea, s-a strecurat afară prin perdea şi m-am pomenit singur. Deasupra mea tavanul era alb. Aşternuturile mele, albe. Halatul meu de spital, alb. Câtă vreme totul era alb în jurul meu, ar fi trebuit să mă simt bine, dar nu era aşa. Nu puteam suferi încăperile albe, iar acum eram singur într-o astfel de încăpere, fără nimic care să-mi distragă atenţia. Puteam trăi fără televizor, dar nu şi fără cărţi. Singurătatea nu mi-a fost uşurată nici măcar de o revistă sau de prezenţa vreunui alt pacient. Pe măsură ce secundele, minutele şi orele se scurgeau ca saliva din gura unui bolnav psihic, simţeam că mă cuprinde o îngrijorare profundă, sentimentul claustrofob că din pereţii aceia albi începea să se scurgă trecutul. M-a salvat de aceste viziuni apariţia în după-amiaza aceleiaşi zile a celor patru figuranţi care jucaseră rolurile torţionarilor Viet Cong. Proaspăt bărbieriţi, îmbrăcaţi în jeanşi şi tricouri, nu mai arătau deloc ca nişte torţionari sau ca nişte personaje negative, ci ca nişte refugiaţi inofensivi, puţin afumaţi şi stingheri. Aduseseră cu ei nici mai mult, nici mai puţin decât un coş de fructe înfăşurat în celofan şi o sticlă de Johnnie Walker. Cum o duci, şefu'? m-a întrebat cel mai scund dintre ei. Arăţi ca naiba.

Bine, am cârâit. Nu e nimic grav. Nu trebuia să vă deranjaţi.

Cadourile nu sunt din partea noastră, a spus sergentul cel înalt. Le-a trimis regizorul.

Drăguţ din partea lui.

Sergentul cel înalt şi cu Scurtul au schimbat o privire. Dacă spui dumneata, a spus Scurtul.

Ce vreţi să spuneţi?

Sergentul cel înalt a oftat. N-aş fi vrut să-ţi spun asta atât de curând, căpitane. Uite, trage mai întâi o duşcă. Măcar atâta să faci, să-i bei băutura.

Nu m-ar deranja să trag şi eu o duşcă, a spus Scurtul.

Toarnă pentru toată lumea, am spus. Ce vrei să spui cu „măcar atâta să faci"?

Sergentul cel înalt a insistat să beau mai întâi. Licărul cald, dulce al acelui whisky accesibil, din malţ în amestec, m-a ajutat puţin, într-adevăr, dându-mi o senzaţie la fel de liniştitoare ca o nevastă cumsecade care înţelege toate nevoile unui bărbat. Cică ceea ce s-a întâmplat ieri a fost un accident, a spus el. A naibii coincidenţă, nu? Te cerţi cu regizorul – da, toată lumea ştie de povestea asta – şi apoi, dintre toţi, tu singur ajungi să sari în aer. N-am nicio dovadă. Dar e coincidenţa naibii.

Eu nu am spus nimic; el mi-a mai turnat de băut. M-am uitat la Scurtul. Tu ce crezi?

Eu îi cred pe americani capabili de orice. Nu le-a fost frică nici să-i facă felul preşedintelui nostru, nu-i aşa? De ce crezi că nu te-ar aranja şi pe tine?

Am izbucnit în râs, deşi îmi simţeam sufletul ca un căţeluş, ridicându-se atent în picioare, cu nasul şi cu urechile în vânt. Băieţi, sunteţi paranoici.

Orice paranoic are dreptate măcar o dată, a spus sergentul cel înalt. Atunci când moare.

Treaba ta dacă crezi sau nu, a continuat Scurtul. Dar motivul pentru care am venit aici cu toţii nu a fost doar ca să vorbim despre asta. Voiam să-ţi mulţumim, căpitane, pentru tot ce ai făcut în timpul acestei porcării. Ai făcut o treabă pe cinste, ai avut grijă de noi, ai avut grijă să primim mai mulţi bani, i-ai ţinut piept regizorului.

Hai să bem băutura ticălosului ăluia în cinstea ta, căpitane, a spus sergentul cel înalt.

Ochii mi s-au umplut de lacrimi în clipa în care au ridicat paharele spre mine, un vietnamez care, orice s-ar fi întâmplat, era la fel ca ei. M-a luat prin surprindere faptul că într-adevăr simţeam nevoia să mi se recunoască meritele şi să fiu acceptat, dar probabil că trauma pe care o suferisem în urma exploziei mă cam înmuiase. Man deja mă avertizase că pentru genul de activităţi subterane pe care le desfăşurăm noi, nu aveam să ne bucurăm de medalii, promovări şi parade. Mă resemnasem cu ideea, aşa că laudele din partea acestor refugiaţi fuseseră un lucru neaşteptat. După ce au plecat, m-am consolat cu amintirea cuvintelor lor, dar şi cu sticla de Johnnie Walker din care am băut direct, renunţând la pahar. Dar la un moment dat în timpul nopţii, după ce am terminat sticla, am rămas tot eu singur cu gândurile mele ca nişte şoferi de taxi necinstiţi care mă duceau în locuri în care nu aş fi vrut să ajung. Salonul meu era cufundat în întuneric şi nu mai vedeam decât singura altă încăpere complet albă în care mai fusesem, cea de la Centrul Naţional de Interogatoriu din Saigon, unde îmi îndeplineam prima misiune sub supravegherea lui Claude. Atunci nu eram

eu pacientul. Pacientul, pe care ar trebui de fapt să-l numesc prizonier, avea un chip pe care mi-l aminteam foarte limpede, atât de des îl studiasem prin intermediul camerelor video montate în colţurile încăperii în care era ţinut. Fiecare centimetru din încăpere fusese vopsit în alb, inclusiv patul, biroul, scaunul şi găleata, adică singurele lucruri din încăpere în afară de el. Până şi tăvile, farfuriile cu mâncare, cana pentru apă şi săpunul erau albe, iar el nu avea voie să poarte decât un tricou alb şi o pereche de boxeri tot albi. În afară de uşă mai exista o singură deschidere, cea pentru canalizare, o mică gaură întunecată în colţul încăperii.

Fusesem de faţă când muncitorii construiseră şi vopsiseră încăperea. Ideea de a construi o încăpere albă de sus până jos îi aparţinuse lui Claude, la fel ca utilizarea aparatelor de aer condiţionat pentru a păstra temperatura în cameră la optsprezece grade, ceea ce era destul de răcoare după standardele occidentale, iar pentru prizonier era de-a dreptul rece. Acesta este un experiment, a spus Claude, ca să vedem dacă în anumite condiţii un prizonier ar începe să se înmoaie. Printre condiţiile la care se referea Claude se numărau şi luminile fluorescente din plafon care nu se stingeau niciodată. Acestea reprezentau singura sursă de lumină, iar atemporalitatea obţinută astfel se potrivea de minune cu nemărginirea spaţială indusă prin albul copleşitor. Elementul final l-au constituit difuzoarele vopsite în alb, cocoţate pe perete şi gata să emită la fiecare minut al fiecărei zile. De-a ce să ne jucăm? a întrebat Claude. Trebuie să fie ceva ce nu poate suferi.

S-a uitat la mine încrezător, pregătit să mă noteze. Oricât aş fi încercat, nu prea aveam ce face pentru prizonierul ăla. Claude tot ar fi aflat în cele din urmă ce muzică nu putea suferi prizonierul şi dacă nu-l ajutam, reputaţia mea de elev bun şi-ar mai fi pierdut din strălucire. Singura şansă reală a prizonierului de a scăpa din situaţia în care se afla nu eram eu, ci eliberarea întregului Vietnam de Sud. Aşa că am spus: Muzica country. Vietnamezii de rând n-o pot suporta. Bâzâitul ăla nazal tipic pentru Sud, ritmul ăla, poveştile alea ciudate. Muzica aia ne scoate pe toţi din minţi puţin.

Perfect, a spus Claude. Şi ce cântec să fie?

După ce am căutat puţin, am procurat un disc de la tonomatul unuia dintre barurile populare printre soldaţii albi din Saigon. „Salut, frumuşico” era un cântec al binecunoscutului Hank Williams, o legendă a muzicii country, a cărui voce nazală personifica în muzică stilul „alb” absolut, cel puţin din punctul nostru de vedere. Până şi eu, care fusesem expus la cultura americană, intram în trepidaţii auzind

discul acela puţin zgâriat de cât fusese ascultat. În America, unde până şi albii cântau jazz şi până şi negrii cântau muzică de operă, muzica country rămăsese tipul cel mai segregaţionist de muzică. Ceva de genul acesta trebuie să le fi plăcut bandelor de linşori să asculte în timp ce-şi spânzurau victimele de culoare. Nu că muzica country ar fi fost neapărat o muzică făcută pentru aşa ceva, dar nici că s-ar fi putut imagina vreun alt acompaniament mai potrivit pentru un linşaj decât asta. Simfonia a noua a lui Beethoven era fetişul naziştilor, al comandanţilor de lagăre de concentrare şi poate al preşedintelui Truman în timp ce plănuia să transforme Hiroshima în praf şi pulbere; muzica clasică era un gen rafinat, numai bun pentru exterminarea maselor de primitivi de către cei rafinaţi. Muzica country însă era croită pentru sufletul mai modest al locuitorilor viguroşi, însetaţi de sânge din centrul Statelor Unite. De frică să nu fie bătuţi pe aceste ritmuri evitau soldaţii negri barurile din Saigon unde camarazii lor albi puneau mereu la tonomate cântecele lui Hank Williams şi ale altora ca el, adevărate indicatoare sonore care în esenţă lansau avertismentul; *Fără negri!*

Aşadar alesesem cu mare încredere acest cântec, care urma să răsune în încăperea prizonierului la nesfârşit, cu excepţia momentelor în care eram eu înăuntru. Claude mă numise anchetator-şef, sarcina de a înfrânge încăpăţânarea prizonierului constituind examenul meu de absolvire a cursului de interogatoriu predat de Claude. L-am ţinut pe prizonier în încăpere o săptămână întreagă înainte de a mă întâlni cu el. Nimic altceva nu întrerupea lumina constantă şi muzica aceea cântată la nesfârşit decât momentele, de trei ori pe zi, când se deschidea o fantă prevăzută în uşă prin care îi era împinsă înăuntru mâncarea, constând dintr-un castronel cu orez, o sută de grame de verdeţuri fierte, cincizeci de grame de carne fiartă şi trei sute cincizeci de mililitri de apă. I-am spus prizonierului că dacă se va purta aşa cum trebuie, îşi va putea alege ce mâncare va vrea el. L-am urmărit pe înregistrările video mâncând, stând pe vine deasupra găurii din podea, spălându-se în găleată, măsurând încăperea cu pasul, stând întins pe pat, acoperindu-şi ochii cu un braţ, făcând flotări şi abdomene, băgându-şi degetele în urechi. Când îşi astupa urechile, dădeam volumul mai tare. Eram obligat să fac ceva, fiindcă lângă mine stătea Claude. Când îşi scotea degetele din urechi şi reduceam volumul muzicii, prizonierul se uita în sus într-una dintre camere şi răcnea pe englezeşte: „Să vă ia dracu', americanilor!" Claude chicotea. Măcar zice ceva. Cei care trebuie să te îngrijoreze sunt cei care nu spun nimic.

Prizonierul era şeful celulei C-7 din cadrul unităţii teroriste Z-99, care îşi avea baza în zona secretă din provincia Binh Duong şi era responsabilă pentru sute de atacuri cu grenade, minări, bombardamente, atacuri cu mortiere şi asasinate care terorizaseră Saigonul şi în urma cărora îşi pierduseră viaţa câteva mii de oameni. Lovitura specifică unităţii Z-99 era atacul dublu cu bombe, cea de-a doua bombă fiind amplasată astfel încât să-i lichideze pe salvatorii care săreau în ajutorul victimelor primei bombe. Specialitatea prizonierului nostru era adaptarea ceasurilor de mână, astfel încât să funcţioneze ca dispozitive declanşatoare pentru aceste bombe improvizate. Ceasului i se scoteau întâi secundarul şi orarul, apoi, printr-o gaură făcută în sticla ceasului, era introdus înăuntru un fir de sârmă legat la o baterie, iar minutarul se fixa la câte minute trebuiau să treacă până la declanşarea bombei. Când minutarul atingea firul, se detona bomba. Bombele erau construite din mine terestre furate din depozitele americane sau cumpărate de pe piaţa neagră. Alte bombe erau fabricate cu TNT, adus în oraş în cantităţi mici şi ascuns în ananaşi, în baghete de pâine scobite pe dinăuntru şi în alte obiecte de acest fel, ba chiar şi în sutienele femeilor, ceea ce dăduse naştere la un şir nesfârşit de glume printre oamenii Brigăzii Speciale. Ştiam că unitatea Z-99 avea în rândurile ei un ceasornicar, pe care, până să aflăm cine anume era, noi îl numeam Omul cu ceasul, şi eu aşa mă gândeam la el.

Prima oară când am intrat în camera lui, la o săptămână după începerea „tratamentului”, Omul cu ceasul m-a privit amuzat. Nu era tocmai reacţia la care mă aşteptasem. Salut, frumuşico, mi-a spus el în engleză. M-am aşezat pe scaun, iar el s-a aşezat pe pat. Era un bărbat mărunţel, tremura de frig, iar părul lui nepieptănat şi aspru părea şocant de negru în încăperea aceea albă. Mulţumesc pentru lecţia de engleză pe care mi-o oferiţi, a spus, zâmbindu-mi. Daţi-i înainte cu cântecul acela! Îl ador! Bineînţeles că nu-l adora. În ochii lui am văzut un licăr de lumină, abia o părere, care sugera că nu se simţea în largul lui, deşi s-ar putea ca de fapt să fi fost expresia tipică a unui absolvent de filosofie al Universităţii din Saigon. Prizonierul era fiul cel mai mare a unei familii catolice respectabile, care îl dezmoştenise din pricina activităţilor lui revoluţionare. Practica ceasornicăria în mod legal – asta fusese profesia lui înainte să devină terorist – pentru a-şi putea plăti facturile, aşa cum mi-a spus în cursul primei noastre conversaţii. Aceea fusese o discuţie introductivă, de genul „ia să vedem cu cine avem de-a face”, dar dincolo de acest mic flirt, amândoi eram perfect conştienţi care ne sunt rolurile ca prizonier, respectiv anchetator. Crisparea mea era sporită

pentru că ştiam că eram urmăriţi de Claude prin monitoarele video. Am fost fericit că în cameră era aer condiţionat; altminteri aş fi transpirat din pricina efortului de a-i fi Omului cu ceasul în acelaşi timp şi inamic, dar şi prieten.

I-am comunicat capetele de acuzare formulate împotriva lui – subversiune, conspiraţie şi crimă –, dar am subliniat că până la proba contrarie era nevinovat. Auzind asta, a izbucnit în râs. Aşa le place păpuşarilor tăi americani să spună, dar asta e o prostie, mi-a zis. Istoria, oamenii, religia, acest război, toate ne învaţă că lucrurile stau exact pe dos. Până la proba contrarie, cu toţii suntem vinovaţi, după cum au dovedit chiar americanii. Altminteri de ce ar crede că în realitate toată lumea face parte din Viet Cong? De ce întâi trag şi abia apoi încep să pună întrebări? Fiindcă pentru ei toţi oamenii galbeni sunt vinovaţi până când fac proba nevinovăţiei lor. Americanii sunt o naţie confuză fiindcă nu pot să admită această contradicţie. Ei cred într-un univers în care domneşte justiţia divină şi în care rasa umană este vinovată de păcatul primordial, dar cred şi într-o justiţie seculară, în care fiinţele umane sunt considerate inocente. Nu poţi să le ai pe amândouă. Şi ştii cum rezolvă americanii această dilemă? Pretinzând că sunt veşnic inocenţi, indiferent de câte ori îşi pierd inocenţa. Problema este că cei care o ţin una şi bună cu inocenţa lor consideră că tot ce fac ei este drept. Cel puţin noi, care credem în propria noastră vinovăţie, ştim de ce lucruri întunecate suntem capabili.

Am fost impresionat de cât de bine înţelegea Omul cu ceasul cultura şi psihologia americane, dar nu puteam să arăt asta. În schimb am spus: Aşadar ai prefera să fii considerat vinovat din start?

Dacă nu ai înţeles că stăpânii tăi deja mă consideră vinovat şi că mă vor trata în consecinţă, înseamnă că nu eşti chiar atât de isteţ cum pari. Dar asta nu ar fi o surpriză. Eşti un bastard şi, ca toţi hibrizii, eşti defect.

Acum, gândindu-mă în urmă, nu cred că a avut intenţia să mă insulte. Ca mulţi filosofi, pur şi simplu nu ştia cum să interacţioneze cu ceilalţi. Dar, în felul lui direct de a se exprima, nu făcea decât să afirme ceea ce el, la fel ca mulţi alţii, considera a fi un fapt dovedit ştiinţific. Şi totuşi recunosc că în clipa aceea, în acea încăpere complet albă, am văzut roşu în faţa ochilor. Aş fi putut să-i prelungesc interogatoriul ani de zile dacă voiam, adresându-i mereu şi mereu întrebări care nu duceau nicăieri şi prefăcându-mă că încerc să-i ghicesc punctul slab, dar de fapt ţinându-l în viaţă în felul acesta. Dar nu, tot ce-mi doream în momentul acela era să-i dovedesc că sunt într-adevăr atât de isteţ cum credeam eu că sunt, ceea ce

însemna că sunt mai isteţ decât el. Dintre noi doi, doar unul putea fi stăpânul. Celălalt trebuia să fie sclavul.

Şi cum i-am dovedit asta? Într-o noapte, după ce furia mi se stinsese şi se cimentase, în timp ce eram în biroul meu, mi-a trecut brusc prin minte ideea că eu, bastardul, îl înţelegeam pe el, filosoful, cu cea mai desăvârşită claritate. Punctul forte al unei persoane este întotdeauna şi punctul lui slab şi viceversa. Punctul slab devine vizibil numai dacă are cine să-l vadă. Omul cu ceasul era un revoluţionar, dispus să se înstrăineze de lucrul care contează cel mai mult pentru un vietnamez care mai era şi catolic, şi anume de familia lui, în ochii căreia singurul sacrificiu acceptabil era cel în numele Domnului. Punctul lui forte era tocmai puterea lui de a se sacrifica; acesta era punctul care trebuia distrus. Imediat m-am aşezat la birou şi i-am scris declaraţia. A doua zi dimineaţă, neîncrezător, Omul cu ceasul a citit micul scenariu pe care îl inventasem eu, l-a citit încă o dată, apoi mi-a aruncat o privire plină de dispreţ. Zici că eu declar că sunt poponar? Homosexual, l-am corectat eu. Şi ai de gând să împrăştii mizeria asta despre mine? a întrebat el. Nişte minciuni? N-am fost poponar în viaţa mea. Nu mi-a trecut niciodată prin minte să fiu poponar. Asta... asta-i o porcărie. Ridicase vocea şi se înroşise la faţă. Vrei să mă faci să afirm că m-am alăturat revoluţiei fiindcă iubeam un bărbat? Să spun că de aceea m-am îndepărtat de familia mea? Că iubirea mea de filosofie se explică prin faptul că sunt poponar? Că vreau să distrug societatea fiindcă sunt poponar? Că am trădat revoluţia ca să-l salvez pe bărbatul pe care îl iubeam şi pe care voi l-aţi capturat? N-o să creadă nimeni aşa ceva!

Atunci n-o să-i pese nimănui dacă vom publica povestea în ziare, împreună cu declaraţia iubitului tău şi cu fotografii intime cu voi doi.

N-o să găsiţi niciodată astfel de fotografii cu mine.

CIA foloseşte hipnoza şi drogurile cu un talent remarcabil. El a amuţit. Eu am continuat: Când povestea asta va apărea în ziare, ai să constaţi că nu doar camarazii tăi, revoluţionarii, te vor condamna. Şi familia ta îţi va închide uşa pentru totdeauna. Poate că în calitate de revoluţionar reformat te-ar mai accepta, poate că te-ar accepta şi ca revoluţionar victorios, dar ca homosexual nu te vor mai accepta niciodată, orice s-ar întâmpla cu ţara noastră. Vei fi doar un bărbat care a sacrificat totul pentru nimic. Nu vei rămâne nici măcar în amintirea camarazilor tăi şi a familiei tale. Cel puţin dacă accepţi să vorbeşti, această declaraţie nu va fi publicată, iar reputaţia ta va rămâne intactă până în ziua în care se va sfârşi războiul. M-am ridicat în picioare. Gândeşte-te la asta. El nu a spus nimic,

nici nu a făcut nimic, ci doar s-a uitat lung la declaraţie. M-am oprit la uşă. Tot mai crezi că sunt un bastard?

Nu, a spus el pe un ton egal. Eşti doar un ticălos.

De ce făcusem asta? În încăperea albă în care mă aflam nu aveam nimic altceva decât timp. Timp să cuget la această întâmplare pe care mi-o ştersesem din minte, întâmplare pe care o mărturisesc acum. Omul cu ceasul mă scosese din sărite, împingându-mă, cu judecata lui pseudo-ştiinţifică, să comit un act iraţional. Dar dacă mi-aş fi jucat pur şi simplu mai departe rolul de cârtiţă, n-ar fi reuşit să mă înfurie. Mărturisesc însă că mi-a făcut plăcere să fac ceea ce trebuia să fac şi ceea ce nu trebuia să fac, adică să-l interoghez până în punctul în care ceda, aşa cum îmi ceruse Claude, care mai târziu mi-a pus să văd scena în camera de supraveghere. M-am privit privindu-l pe Omul cu ceasul, care se holba la declaraţie, ştiind că nu mai avea timp. Nu era decât un personaj dintr-un film pe care Claude îl produsese, iar eu îl regizasem. Omul cu ceasul nu se putuse reprezenta singur; îl reprezentasem eu.

Ai făcut o treabă grozavă, a spus Claude. L-ai pus la zid de-a binelea.

Eram un elev bun. Făcusem exact ce dorise profesorul meu şi mă mai şi bucurasem că mă lăuda pe mine în detrimentul celuilalt elev, cel prost. Căci ce altceva era Omul cu ceasul? Învăţase şi el lecţiile predate de americani, dar respinsese învăţăturile lor din start. Eu dovedisem mai multă înţelegere faţă de gândirea americanilor şi mărturisesc că, în timp ce înfrângeam rezistenţa Omului cu ceasul, n-am putut să mă abţin să nu mă imaginez în locul lor. El constituise o ameninţare pentru americani şi astfel, într-o oarecare măsură, mă ameninţase şi pe mine. Dar n-am putut să jubilez prea mult, fiindcă în cele din urmă Omul cu ceasul avea să le arate tuturor de ce era în stare un student prost. Avea să mă întreacă în isteţime, dovedind că era posibil să sabotezi mijloacele de producţie pe care nu le deţineai şi să-ţi distrugi reprezentarea. Ultima lui mişcare s-a petrecut la o săptămână după ce îi arătasem declaraţia. În dimineaţa aceea am primit un telefon din biroul ofiţerilor de gardă din camera de supraveghere. Când am ajuns la Centrul Naţional de Interogatoriu, Claude era deja şi el acolo. Omul cu ceasul zăcea ghemuit pe patul alb, cu faţa la peretele alb, îmbrăcat cu pantalonii lui albi şi cu tricoul alb. Când l-am întors, faţa lui era vânătă, iar ochii îi ieşeau din orbite. În fundul gurii deschise i se vedea un gogoloi alb. Am lipsit doar cât m-am dus la budă, s-a smiorcăit gardianul. Prizonierul îşi lua micul dejun. Ce era să se

întâmple în două minute? Ce făcuse Omul cu ceasul? Se înecase cu mâna lui până murise. De o săptămână îl recompensam pentru bună purtare, aducându-i la micul dejun ce mâncare voia el. Îmi plac ouăle fierte tari, îmi spusese. Pe primele două le curăţase de coajă şi le mâncase, după care pe al treilea îl înghiţise întreg, cu coajă cu tot. *Salut, frumuşico...*

Opreşte dracului muzica aia, i-a spus Claude gardianului.

Pentru Omul cu ceasul timpul se oprise. Ceea ce nu mi-am dat seama decât când m-am trezit în propria mea cameră albă a fost că şi pentru mine timpul se oprise. Vedeam cealaltă încăpere albă cu deosebită claritate prin propriii mei ochi, examinând-o printr-o cameră de supraveghere montată în colţul încăperii; mă uitam la Claude şi la mine cum stăteam aplecaţi asupra Omului cu ceasul. Nu-i vina ta, a spus Claude. Nici măcar mie nu mi-a trecut prin minte că ar putea face aşa ceva. M-a bătut pe umăr consolator, dar eu n-am zis nimic. Mirosul de sulf îmi alunga din minte orice gând, cu excepţia gândului că nu eram un bastard, nu eram bastard, nu eram, nu eram, nu eram, decât dacă nu cumva, într-un fel, de fapt eram.

Capitolul 12

După ce am ieşit din spital, n-a mai fost nevoie de serviciile mele, aşa că nu am mai fost invitat pe platou pentru operaţiunea de curăţare a terenului de după încheierea filmărilor. În schimb am aflat că mi se rezervase un bilet de avion pentru a pleca din Filipine imediat. Tot drumul am cugetat la problema reprezentării. Lipsa mijloacelor de producţie necesare poate duce la o moarte prematură, dar şi lipsa mijloacelor de reprezentare este tot o formă de moarte. Căci dacă suntem reprezentaţi de alţii, nu s-ar putea oare ca într-o bună zi acei reprezentanţi ai noştri să ne şteargă moartea de pe podeaua laminată a memoriei? Rănile încă mă dor şi în ziua de azi şi nu pot să nu mă întreb, în timp ce scriu această mărturisire, dacă eu mă reprezint singur sau dacă dumneavoastră, confesorul meu, mă reprezentaţi.

Mi-a mai venit inima la loc când am dat cu ochii de Bon, care m-a aşteptat la aeroport, în Los Angeles. Arăta exact la fel; iar când am deschis uşa apartamentului nostru, am răsuflat uşurat constatând că, dacă lucrurile aici nu arătau mai bine, în schimb nici mai rău nu arătau. Frigiderul nostru marca Frigidaire rămăsese principala atracţie a prăpăditei noastre diorame. Bon fusese prevăzător şi-l alimentase cu suficientă bere ca să mă pot vindeca de buimăceala provocată de schimbarea de fus orar, dar parcă nu chiar destulă ca să mă vindec de neaşteptata tristeţe pe care parcă mi-o îndesase cineva prin pori. Eram încă treaz când Bon a mers la culcare, lăsându-mă singur cu ultima scrisoare sosită de la mătuşa mea din Paris. Înainte de a mă retrage şi eu, am alcătuit conştiincios raportul pentru mătuşa. *Cătunul* s-a încheiat, i-am scris. Dar lucrul cel mai important era faptul că Mişcarea îşi găsise o sursă de venituri.

Un restaurant? făcusem eu, mirat, atunci când îmi comunicase Bon vestea, în timp ce eram la primul rând de bere.

Întocmai. Madame chiar este o bucătăreasă pe cinste.

Ultima dată când savurasem o mâncare vietnameză decentă fusese la ea acasă. A fost un motiv suficient de bun pentru că a doua zi să-l sun pe General şi să-l felicit cu prilejul deschiderii noii afaceri a lui Madame. Aşa cum era de aşteptat, Generalul m-a invitat să trec pe la restaurant şi să savurez o masă de bun venit. Am găsit restaurantul pe Broadway-ul din cartierul chinezesc, înghesuit între un magazin de ceaiuri şi unul de plante medicinale. Cândva îi înconjuram noi pe chinezii din

Cholon, mi-a spus Generalul din spatele casei de marcat. Acum suntem noi înconjuraţi de ei. Apoi a oftat, rezemându-şi palmele pe tastele casei de marcat, gata să cânte o melodie afonă la acel pian improvizat. Ţii minte cum am venit aici fără nimic? Fireşte că ţin minte, am spus, deşi în realitate Generalul nu venise chiar fără nimic. Madame cususe o grămadă de aur în căptuşeala hainelor ei şi ale copiilor, iar Generalul purta la brâu o borsetă plină cu dolari. Dar amnezia era un lucru la fel de tipic americănesc cum era pâinea albă cu care se hrăneau americanii, în timp ce intruşii străini mâncau pâinea amară a exilului şi tot felul de mâncăruri grele. La fel ca noi, americanii priveau cu rezerve alimentele necunoscute, pe care le identificau cu străinii care le aduseseră în America. Instinctul ne spunea că dacă voiam să fim acceptaţi de americani, aceştia trebuiau întâi să constate că alimentele noastre erau digerabile (ca să nu mai vorbim că trebuiau să fie şi accesibile ca preţ şi să aibă nume pronunţabile). Fiindcă nu exista nicio cale facilă de a depăşi acest scepticism gastronomic şi de a-l transforma în profit, consideram, după cum le-am şi spus Generalului şi lui Madame, că deschiderea acestei afaceri fusese un gest de curaj din partea lor.

De curaj? Mie mi se pare o chestie degradantă. Ţi-ai fi imaginat că într-o zi am să devin proprietar de restaurant? Generalul arătă spre spaţiul strâmt, în care mai înainte funcţionase un mic restaurant *chop suey*[47] şi ai cărui pereţi stropiţi cu grăsime cafenie parcă erau bolnavi de rujeolă. Nu, domnule General, am răspuns. Nici eu, a spus el. Măcar de-ar fi fost un restaurant ca lumea, nu ăsta. A rostit aceste cuvinte cu atâta jale şi resemnare în glas, încât mi s-a făcut din nou milă de el. Restaurantul nu fusese renovat în niciun fel; linoleumul de pe jos era uzat, vopseaua galbenă de pe pereţi era palidă, lumina din tavan proastă şi supărătoare. Apoi mi-a spus că toţi chelnerii erau foşti militari. Ăla a făcut parte din Forţele Speciale, iar ăstălalt din Forţele Aeropurtate. Chelnerii, care purtau şepci cu cozoroc şi erau îmbrăcaţi în nişte haine care le veneau ca naiba, ce păreau scoase din magazinele de vechituri sau vârâte pe gât de vreun sponsor voinic, nu arătau nicicum a ucigaşi. Arătau întocmai ca bărbaţii aceia anonimi, tunşi aiurea, care livrează mâncare chinezească la pachet, ca oamenii care aşteaptă neliniştiţi prin camerele de gardă ale spitalelor, neavând asigurare medicală sau ca indivizii care fug de la locul accidentului fiindcă nu au permis de conducere sau circulă cu maşini neînmatriculate. Cu toţii păreau nesiguri pe picioare, la fel ca masa la care m-a condus Generalul, care avea picioare inegale. Madame însăşi mi-a adus un castron de *pho* special, apoi s-a aşezat şi ea lângă noi. Amândoi m-au

urmărit în timp ce savuram mâncarea, una dintre cele mai reuşite variante ale supei noastre naţionale din câte gustasem în viaţa mea. Este la fel de delicioasă, am spus după prima sorbitură şi înghiţitură. Madame nici n-a clipit, la fel de ursuză ca soţul ei. Ar trebui să fiţi mândră de o astfel de... de o astfel de supă.

Ar trebui să fim mândri că vindem supă? a întrebat Madame. Sau că suntem proprietarii unei văgăuni? Aşa i-a spus locului ăstuia unul dintre clienţii noştri. Şi nici măcar nu e văgăuna noastră, a spus Generalul. Am luat-o cu chirie. Ursuzenia lor se reflecta şi în înfăţişarea lor. Madame îşi prinsese părul la ceafa într-un fel de coc demodat de bibliotecară; înainte, mai întotdeauna îşi purta părul fie tapat elegant, fie într-un coc înalt, care amintea de epoca *go-go* de la începutul anilor şaizeci. Şi ea, asemenea Generalului, purta haine de duzină, adică un tricou polo bărbătesc, pantaloni din pânză fără nicio formă şi adidaşi, încălţămintea preferată a tuturor americanilor. Pe scurt, purtau ceea ce purta fiecare al doilea cuplu de americani între două vârste pe care-l întâlneam la supermarket, la poştă sau la benzinărie. Din punct de vedere al îmbrăcăminţii arătau, la fel ca mulţi adulţi americani, ca nişte copii care au crescut prea mari, impresia aceasta sporind atunci când îi vedeai pe aceşti adulţi, aşa cum se întâmpla adesea, sorbind suc din nişte pahare supradimensionate. Aceşti proprietari de restaurant mic-burghezi nu semănau deloc cu patrioţii aristocraţi împreună cu care trăisem timp de patru ani şi faţă de care nutrisem nu doar o oarecare frică, dar şi un oarecare grad de afecţiune. Tristeţea lor era şi tristeţea mea, aşa că am deturnat conversaţia către un subiect care ştiam că le va ridica moralul.

Ei, am spus, şi în ce fel finanţează acest restaurant revoluţia?

E o idee minunată, nu-i aşa? a spus atunci Generalul, luminându-se la faţă. Văzând că Madame ridică ochii spre tavan, am bănuit că de fapt fusese ideea ei. Văgăună sau nu, este primul restaurant de acest fel din oraş, a spus el. Poate chiar din întreaga ţară. După cum vezi, conaţionalii noştri vor să mănânce ca acasă. Deşi era doar unsprezece şi jumătate dimineaţa, toate mesele şi separeurile erau ocupate de oameni care mâncau supă, ţinând beţişoarele într-o mână şi lingura în cealaltă. Tot restaurantul mirosea a arome de acasă şi răsuna a sunete de acasă, pălăvrăgeala în limba noastră maternă amestecându-se cu sorbiturile zgomotoase. Este o organizaţie nonprofit, ca să spunem aşa, mi-a explicat Generalul. Profitul se duce exclusiv în contul Mişcării.

Când am întrebat cine mai ştia despre povestea asta, Madame a răspuns: Toată lumea şi nimeni. Este un secret, dar un secret la vedere. Oamenii vin, iar supa pe care le-o servim este condimentată cu ideea că în felul acesta ajută revoluţia. În privinţa revoluţiei, a adăugat Generalul, totul este aproape gata, până şi uniformele. De toate astea răspunde Madame, ca şi de organizaţia auxiliară de femei şi de confecţionarea steagurilor. Nu ştii ce spectacol este în stare să creeze! Ai pierdut sărbătoarea de Anul Nou pe care a organizat-o în districtul Orange. Ar fi trebuit s-o vezi! Am să-ţi arăt nişte fotografii. Ce-a mai strigat lumea şi ce-a mai ovaţionat când i-a văzut pe oamenii noştri în uniforme militare şi în cele de camuflaj, purtând steagul vietnamez. Am alcătuit deja primele companii de voluntari, numai veterani. Fac instrucţie la fiecare sfârşit de săptămână. Din acest grup îi vom alege pe cei mai buni pentru etapa următoare. Generalul s-a aplecat peste masă şi a continuat în şoaptă: Vom trimite o echipă de recunoaştere în Thailanda, care va stabili legătura cu baza noastră avansată de pe teren şi vor parcurge o rută terestră până în Vietnam. Claude spune că momentul potrivit este foarte aproape.

Mi-am turnat o ceaşcă de ceai. Face parte şi Bon din echipa asta?

Fireşte. N-aş vrea în ruptul capului să pierd un angajat atât de devotat, dar el este cel mai bun om al nostru pentru astfel de operaţiuni. Tu ce crezi?

Eu tocmai mă gândeam că singura rută terestră dinspre Thailanda presupunea traversarea Laosului sau a Cambodgiei, evitând drumurile cartografiate şi alegând în schimb trasee mai dificile prin jungle, păduri şi munţi, unde bolile pândesc la orice pas şi singurele vietăţi pe care le puteai întâlni erau irascibilele maimuţe, tigrii mâncători de oameni şi câţiva băştinaşi ostili, speriaţi, pe ajutorul cărora aproape sigur nu te puteai bizui. Aceste zone foarte sălbatice ar fi fost locaţia perfectă pentru un film, dar avea să fie o locaţie oribilă pentru o misiune atât de riscantă. Nu era nevoie să-i explic eu lui Bon cum stăteau lucrurile. Prietenul meu cel ţicnit se oferise să ia parte la misiune nu în ciuda, ci tocmai pentru că şansele lui de a se întoarce erau foarte mici. M-am uitat la mâna mea şi la cicatricea roşie înscrisă în palmă şi deodată am fost conştient de conturul trupului meu, de senzaţia scaunului de sub coapsele mele, de fragilitatea forţei care îmi ţinea trupul, ca şi viaţa, laolaltă. Nu era nevoie de mare lucru pentru a distruge acea forţă. Mai toţi considerăm că forţa aceasta ni se cuvine, asta până când descoperim că nu este aşa. Eu cred, am spus, neîngăduindu-mi să stau prea mult pe gânduri, că dacă merge Bon, am să merg şi eu.

Generalul a pocnit din palme încântat şi s-a întors către Madame. Ce ţi-am spus? Ştiam eu că se va oferi şi el. Căpitane, nu m-am îndoit nicio clipă că vei face asta. Dar ştii la fel de bine ca mine că ar fi mai înţelept să rămâi aici şi să lucrezi împreună cu mine la planificarea şi logistica acţiunii, ca să nu mai amintim de problemele legate de strângerea de fonduri şi de aspectele diplomatice. Congresmanului i-am spus că noi, comunitatea, adunăm fonduri pentru a trimite o echipă care să-i ajute pe refugiaţii din Thailanda. Într-un anumit fel, asta şi facem, dar va trebui să-i convingem în continuare pe cei care sprijină această cauză.

Sau cel puţin să le oferim un motiv pentru care să se prefacă în continuare că ei chiar cred că asta e cauza noastră, am zis eu.

Generalul a dat din cap satisfăcut. Absolut! Ştiu că eşti dezamăgit, dar aşa este cel mai bine. Ai să fii mai de folos aici decât acolo. Cât despre Bon, el este în stare să-şi poarte şi singur de grijă. Ia te uită, este aproape ora amiezii. Cred că e momentul potrivit pentru o bere, ce zici?

Peste umărul lui Madame, pe perete, între un drapel şi un afiş, se zărea un ceas. Afişul era o reclamă la o marcă de bere şi înfăţişă trei tinere îmbrăcate în bikini, cu sâni de mărimea şi forma baloanelor pentru copii; drapelul era cel al înfrântei Republici Vietnam, trei dungi roşii orizontale tăind cu îndrăzneală un câmp de un galben intens. Generalul spusese în repetate rânduri că acesta era drapelul poporului vietnamez liber. Văzusem de nenumărate ori până atunci şi drapelul, şi afişe asemănătoare cu cel de pe peretele restaurantului, dar nu mai văzusem niciodată un ceas ca acela, sculptat dintr-un lemn de esenţă tare în forma ţării noastre. Pe acel ceas care era o ţară şi pe această ţară care era un ceas, minutarul şi orarul pivotau în sud, iar numerele erau înscrise într-un halo în jurul Saigonului. Vreun artizan aflat în exil pricepuse că acesta era exact ceasornicul pe care şi-l doreau compatrioţii săi refugiaţi. Eram nişte dezrădăcinaţi, dar ceea ce ne definea în primul rând era mai degrabă timpul decât spaţiul. Distanţa pe care ar fi trebuit să o parcurgem pentru a ne întoarce în patria noastră momentan pierdută era mare, într-adevăr, dar era finită, dar numărul de ani cât avea să dureze parcurgerea acestei distanţe era potenţial infinit. Pentru cei strămutaţi din locul lor, prima întrebare este întotdeauna o întrebare legată de timp: Când mă voi putea întoarce?

Apropo de timp, i-am spus lui Madame, ceasul dumneavoastră nu arată ora corectă.

Ba da, a spus ea, ridicându-se ca să ne aducă berile. Arată ora Saigonului.

Dar bineînţeles! Cum de nu-mi dădusem seama? Ora Saigonului era cu paisprezece ore înainte, deşi, judecând după acest ceas, s-ar fi putut spune că de fapt noi, aici, eram înainte cu paisprezece ore. Refugiaţi, exilaţi, imigranţi, orice soi de dezrădăcinaţi am fi fost, noi nu doar că trăiam în două culturi, aşa cum îşi închipuiau cei care ridicau în slăvi marele creuzet care era America, ci dezrădăcinaţii trăiesc şi după două fusuri orare, în cel de aici şi în cel de acolo, în prezent şi în trecut, fiind fără voia lor nişte călători în timp. Dar pe când SF-ul plăsmuieşte călătorii în timp înainte sau înapoi, acest ceas demonstra o altfel de cronologie. Secretul la vedere al acestui ceas, pe care oricine îl putea percepe, era că nu făceam decât să ne învârtim mereu în cerc.

După prânz, le-am dat Generalului şi lui Madame raportul despre aventurile mele în Filipine, ceea ce le-a luminat amândurora deodată chipurile şi le-a mai alimentat resentimentele. Resentimentul este un bun antidot pentru amărăciune, la fel ca şi pentru tristeţe, melancolie, disperare etc. Singurul mod în care poţi uita o anume durere este să încerci un alt tip de durere, ca în timpul vizitei medicale pentru serviciul militar obligatoriu (un examen pe care nu-l pica nimeni, decât cei care sufereau de bogăţie), când doctorul îţi trage una peste o bucă în timp ce îţi face injecţie în cealaltă. Singurul lucru pe care nu li l-am spus Generalului şi lui Madame (în afară de faptul că aproape că împărtăşisem soarta unei raţe prăjite atârnată de anus, cum erau raţele din vitrina birtului chinezesc din apropiere) a fost că mi se oferise o compensaţie pentru faptul că aproape fusesem măcelărit. A doua zi dimineaţă după vizita celor patru figuranţi care îmi aduseseră cadouri, mai avusesem încă doi vizitatori, Violet şi un bărbat alb, înalt, subţire, îmbrăcat într-un costum albastru-cenuşiu, o cravată cu un imprimeu încărcat lată cât Elvis Presley şi o cămaşă de un galben intens, culoarea pe care o are urina după ce mănânci sparanghel. Cum te simţi? m-a întrebat Violet. Livid ca un mort, i-am răspuns în şoaptă, deşi puteam vorbi foarte bine. Ea m-a privit bănuitoare şi a spus: toţi suntem îngrijoraţi pentru tine. M-a rugat să-ţi spun că te-ar fi vizitat el personal, dar astăzi vine pe platou în vizită preşedintele Marcos.

Cel care nici măcar nu mai trebuia numit era, desigur, Autorul. Am dat din cap înţelept şi trist, şi am spus: înţeleg, deşi simplul fapt că se adusese vorba despre el mă înfuria. Acesta este cel mai bun spital din Manila, a spus bărbatul în costum, îndreptând spre mine un zâmbet ca o lanternă. Dorim

să aveţi parte de cea mai bună îngrijire cu putinţă. Cum vă simţiţi? Sincer să fiu, am spus, continuând să mint, mă simt îngrozitor. Îmi pare rău, a spus el. Daţi-mi voie să mă prezint. A scos apoi o carte de vizită albă, imaculată, cu muchii atât de ascuţite, încât am simţit că mă taie la degete. Sunt reprezentantul studioului cinematografic. Dorim să ştiţi că noi vom plăti factura pentru îngrijirea dumneavoastră în spital.

Dar ce s-a întâmplat?

Nu-ţi aminteşti? a întrebat Violet.

O explozie. Mai multe explozii.

A fost un accident. Am aici raportul, a spus reprezentantul, ridicând o servietă de culoarea ficatului destul de sus încât să-i zăresc închizătorile aurii. Câtă eficienţă! Am trecut repede cu privirea peste raport. Detaliile cuprinse în el erau mai puţin semnificative decât ceea ce dovedea existenţa lui, şi anume că, la fel ca în ţara noastră, un lucru nu se putea face atât de rapid decât dacă ungeai nişte rotiţe.

Am noroc că am scăpat cu viaţă?

Foarte mare noroc, a spus el. Sunteţi în viaţă, sunteţi bine, iar eu am în servietă un cec pentru suma de cinci mii de dolari. Conform documentelor medicale pe care le-am consultat, aţi inhalat fum, aveţi nişte zgârieturi şi vânătăi, aţi suferit câteva arsuri uşoare, un cucui în cap şi o contuzie. Nu aveţi nicio fractură, nicio ruptură, nimic permanent. Cu toate acestea, studioul doreşte să se asigure că vă sunt satisfăcute toate nevoile. Reprezentantul a deschis servieta şi a scos din ea un document format din câteva foi de hârtie capsate laolaltă şi o fâşie lungă de hârtie verde, care era cecul. Bineînţeles, va trebui să semnaţi o chitanţă, precum şi acest document prin care studioul este exonerat de orice obligaţii ulterioare.

Atâta valora nenorocita mea de viaţă, cinci mii de dolari? E drept că era o sumă considerabilă, mai mulţi bani decât văzusem eu vreodată. Pe asta şi contau ei, dar chiar şi aşa ameţit cum eram, ştiam că nu e bine să accept prima ofertă. Vă mulţumesc pentru generosul dumneavoastră cadou, am spus. Foarte frumos din partea studioului că îşi face griji pentru mine şi se preocupă atâta de soarta mea. Dar, după cum probabil ştiţi, sau poate că nu ştiţi, eu sunt principalul întreţinător al tuturor rudelor mele. Dacă m-aş gândi numai la mine, cinci mii de dolari ar fi o sumă foarte frumoasă, dar ca asiatic (aici am făcut o mică pauză, pentru a-mi compune o privire pierdută şi a le da timp ca să-şi alcătuiască în minte imaginea unui enorm smochin genealogic crescând deasupra mea, întunecându-mă, copleşindu-mă cu greutatea generaţiilor care se rămureau deasupra capului meu), ca asiatic nu pot să mă gândesc doar la mine.

Aşa am înţeles şi eu, a spus reprezentantul. Familia este totul. Ca la noi, la italieni.

Da, ca la italieni! Un asiatic trebuie să se gândească şi la mama şi la tatăl lui. La fraţi şi surori, la bunici. La verişori, la tot satul. Dacă se aude despre norocul care a dat peste mine... va continua aşa la nesfârşit. Favoruri, cereri – cincizeci de dolari ici, o sută dincolo... Mâini trăgând de mine din toate direcţiile. N-aş putea să-i refuz. Aşa că înţelegeţi în ce situaţie mă aflu. Ar fi mai bine dacă nu aş primi niciun ban. Aş fi scutit de toate aceste dificultăţi emoţionale. Sau ar mai fi o soluţie. Să am destui bani ca să-i ajut pe toţi şi să mă ajut şi pe mine.

Reprezentantul a aşteptat ca eu să continui, iar eu am aşteptat ca el să răspundă. În cele din urmă a cedat el şi a spus: Necunoscând cât de mari sunt încrengăturile familiilor asiatice, nu ştiu ce sumă ar fi potrivită pentru a vă îndeplini toate obligaţiile familiale, care înţeleg că sunt foarte importante în cultura dumneavoastră şi pentru care am un profund respect.

Am aşteptat să continue, iar el a aşteptat să răspund. Nu am cum să ştiu sigur, am spus. Dar, fără a putea fi absolut sigur, cred că douăzeci de mii de dolari ar ajunge pentru a satisface nevoile tuturor rudelor mele. Atât pe cele previzibile, cât şi pe cele imprevizibile.

Douăzeci de mii de dolari? Sprâncenele reprezentantului au luat o foarte graţioasă poziţie de yoga, arcuindu-şi spinările şi exprimând o îngrijorare deosebit de mare. O, îmi pare rău că nu cunoaşteţi tabelele cu riscuri pentru asigurări aşa cum le cunosc eu! Pentru douăzeci de mii de dolari trebuie să vă pierdeţi cel puţin un deget sau, preferabil, mai mult de atât. Sau, dacă vorbim despre părţi mai puţin vizibile, un organ vital sau măcar unul dintre cele cinci simţuri.

Adevărul era că, de când mă trezisem din explozie, ceva nu-mi dădea pace şi nu puteam spune precis ce anume, era ca un soi de mâncărime, dar nu una fizică. Abia acum îmi dădeam seama ce era. Uitasem ceva, dar nu reuşisem până atunci să-mi dau seama ce anume. Dintre cele trei tipuri de uitare, asta este cea mai periculoasă. Se întâmplă frecvent să uiţi, dar ştii ce anume ai uitat, de pildă date istorice, formule matematice sau numele unor persoane, încă şi mai frecvent, sau poate mai puţin frecvent, se întâmplă să uiţi, dar să nu-ţi dai seama că ai uitat; asta este mai bine, fiindcă în acest caz nu-ţi dai seama ce ai pierdut. Dar faptul că ştiam că am uitat ceva şi nu-mi dădeam seama ce anume îmi dădea fiori. Chiar am pierdut ceva, am spus (în clipa aceea durerea a pus stăpânire pe mine, răzbătând în vocea mea). Mi-am pierdut o parte din minte.

Violet şi reprezentantul au schimbat priviri între ei. Mă tem că nu înţeleg, a spus reprezentantul.

Mi-am pierdut o parte din memorie, am spus. De la explozie încoace nu mai e deloc, s-a şters.

Din păcate, s-ar putea să nu aveţi cum să dovediţi asta.

Cum să-i dovedeşti cuiva că ai uitat ceva sau că ai ştiut ceva şi nu mai ştii acel lucru? Totuşi eu am ţinut-o pe-a mea. Vechile mele instincte rămăseseră vii chiar şi în starea în care mă aflam, imobilizat la pat. La fel ca răsucitul unei ţigări sau răsucitul limbii în gură ca să pronunţi sunetul r, minciuna este un talent şi un obicei care nu se uită uşor. Dar afirmaţia aceasta era valabilă şi pentru reprezentant, în care am recunoscut cu uşurinţă un spirit alunecos, înrudit cu al meu. În timpul unei negocieri, ca şi în timpul unui interogatoriu, o minciună nu era doar acceptabilă, ci era chiar de aşteptat. Există tot soiul de situaţii în care eşti nevoit să spui o minciună pentru a putea ajunge la un adevăr acceptabil. Conversaţia noastră a continuat până ce am reuşit să convenim asupra sumei reciproc acceptabile de zece mii de dolari, care, e-adevărat, reprezenta doar jumătate din cât cerusem eu, dar era şi de două ori mai mare decât prima lor ofertă. Reprezentantul a scris un alt cec, după care am semnat documentele necesare şi am schimbat o sumă de politeţuri care valorau la fel de puţin ca un cartonaş cu chipul unui jucător de baseball anonim. Ajungând la uşă, Violet s-a oprit cu mâna pe clanţă, s-a uitat la mine peste umăr (oare există o poză mai romantică, chiar şi din partea unei femei ca ea?) şi mi-a spus: Ştii că fără tine n-am fi putut face filmul ăsta.

Dac-aş fi crezut-o ar fi fost ca şi când aş fi crezut într-o *femme fatale*, într-un politician, în omuleţii verzi veniţi din spaţiu, în mărinimia poliţiştilor, în sfinţi ca tatăl meu, care nu avea doar şosetele găurite, ci avea găuri şi undeva în sufletul lui. Dar voiam s-o cred. Ce mă costa să cred mica ei minciună nevinovată? Nimic. Am rămas în urechi cu ritmul unei discoteci de cartier şi în mână cu un cec verde care dovedea că eram cineva, un om care mort valora mai mult decât viu. Dacă nu cumva mă minţiseră, toată afacerea mă costase doar un cucui în cap şi o porţiune din memoria mea, ceva din care aveam oricum din belşug. Dar chiar şi aşa, de ce bănuiam oare că în timp ce eram inconştient mi se făcuse o operaţie în urma căreia rămăsesem cu un fel de amorţeală chiar mai supărătoare decât durerea? De ce aveam impresia că o parte a memoriei mele era un fel de membru fantomă şi încercam să mă las în continuare cu toată greutatea pe această absenţă?

M-am întors în California fără să fi reuşit să-mi răspund la aceste întrebări. Mi-am încasat cecul şi am lăsat jumătate din

sumă în contul meu, până atunci gol. În ziua în care i-am vizitat pe General şi pe Madame, cealaltă jumătate din sumă era în buzunarul meu, într-un plic. După-amiază am mers cu maşina până în Monterey Park, unde, printre suburbiile oraşului, molatice şi anoste cum e brânza tofu, îmi dădusem întâlnire cu văduva maiorului gurmand. Mărturisesc că planul meu era să-i dau femeii banii din buzunarul meu, bani pe care recunosc că i-aş fi putut folosi în scopuri revoluţionare. Dar ce poate fi mai revoluţionar decât să-ţi ajuţi duşmanul şi familia lui? Ce poate fi mai radical decât iertarea? Desigur, cel care îşi cerea iertare nu era el, ci eu eram, şi anume îmi ceream iertare pentru ceea ce-i făcusem. Nu rămăsese niciun indiciu cu privire la fapta mea în garajul deschis, iar microclimatul blocului lui nu pâlpâia din pricina perturbării atmosferice produse de stafia lui. Nu credeam eu în Dumnezeu, dar în fantome credeam. Ştiam că ele există, fiindcă, dacă de Dumnezeu nu-mi era frică, de fantome îmi era. Dumnezeu nu avea să-mi apară niciodată în faţa ochilor, dar fantoma maiorului îmi apăruse, iar când s-a deschis uşa apartamentului lui, mi-am ţinut răsuflarea, temându-mă că poate mâna lui apăsase pe clanţă. Dar nu, era numai văduva lui, care ieşise să mă întâmpine; o biată femeie care din pricina pierderii suferite mai degrabă se împlinise decât slăbise.

Domnule căpitan! Cât mă bucur să vă văd! M-a poftit să mă aşez pe canapeaua cu imprimeu floral, acoperită cu un plastic transparent, care scârţâia de câte ori îmi schimbam poziţia. Pe măsuţa de cafea deja aştepta un ceainic cu nişte ceai chinezesc şi o farfurie cu pişcoturi franţuzeşti. Luaţi un pişcot, m-a îndemnat ea, împingând farfuria spre mine. Ştiam marca, era aceeaşi firmă care fabrica biscuiţii *petit écolier* din copilăria mea. Numai francezii puteau crea astfel de mici plăceri vinovate. Pişcoturile fuseseră dulciurile preferate ale mamei mele; cu ele o ademenise tatăl meu, deşi atunci când mi-a povestit despre asta, pe vremea când eram deja adolescent, mama mi-a spus că pişcoturile fuseseră un „cadou” din partea tatălui meu. Aveam destulă minte pentru a-mi da seama ce putea însemna un astfel de cadou făcut unei copile, fiindcă mama nu era decât o copilă de treisprezece ani atunci când a început el să se ţină după ea. În unele culturi, atât astăzi, cât şi în trecut, relaţiile sexuale, căsătoria şi maternitatea – sau, în unele cazuri, măcar două din acestea trei – sunt considerate lucruri acceptabile pentru o fată de treisprezece ani, dar atât în Franţa contemporană, cât şi în ţara noastră, nu sunt acceptate. Nu că nu l-aş fi înţeles pe tatăl meu, care la momentul în care m-a făcut era doar cu câţiva ani mai în vârstă decât eram eu în momentul acela în care mi se topea în gură pişcotul. O fată de

treisprezece ani... Recunosc că ocazional mi-au trecut şi mie prin minte gânduri din acestea în legătură cu anumite americance deosebit de mature, dintre care unele erau la cei treisprezece ani ai lor mai dezvoltate decât fetele de facultate din ţara mea. Dar acestea erau gânduri, nu fapte. Dacă am fi condamnaţi pe baza gândurilor noastre, am ajunge cu toţii în iad.

Mai luaţi un pişcot, m-a îndemnat văduva maiorului gurmand, luând un pişcot şi aplecându-se ca să mi-l vâre sub nas. Mi-ar fi vârât cu forţa, cu o insistenţă maternă, degeţelul acela delicios între buze, dar i-am interceptat mâna şi am luat pişcotul. Sunt delicioase, absolut delicioase, am spus. Daţi-mi voie să beau o înghiţitură de ceai înainte. Când am spus asta, buna doamnă a izbucnit în lacrimi. Ce s-a întâmplat? am întrebat. Astea sunt exact cuvintele pe care obişnuia el să mi le spună, a zis ea. Am început să mă neliniştesc, având senzaţia că în acele momente maiorul mă mânuia ca pe o marionetă din spatele cortinei care separa scena vieţii de culisele vieţii de apoi.

Îmi este atât de dor de el! a spus ea, începând să plângă. M-am aplecat, scârţâind folia de plastic de pe canapea şi am mângâiat-o pe umăr, în timp ce ea plângea încetişor. Nu reuşeam să scap de imaginea maiorului aşa cum îl întâlnisem pentru ultima oară – în realitate, nu ca spirit – cu cel de-al treilea ochi în frunte, în timp ce ceilalţi doi ochi, lipsiţi de orice expresie, îi rămăseseră deschişi. Dacă Dumnezeu nu exista, atunci nu exista nici pedeapsa divină, dar asta nu însemna că nu existau fantome, care nu aveau nevoie de Dumnezeu ca să existe. Nu era nevoie să-mi mărturisesc păcatele în faţa unui Dumnezeu în care nu credeam, dar aveam nevoie să liniştesc sufletul fantomei al cărei chip se zgâia la mine de pe altarul amenajat pe o măsuţă. Acolo, îmbrăcat în uniforma de cadet era maiorul, tânăr, fotografiat în faza de dinainte ca măcar să-şi poată închipui că avea să dobândească o bărbie nu dublă, ci triplă, cu ochii lui întunecaţi holbaţi la mine în timp ce eu o consolam pe văduva lui. Tot ce avea de mâncare în viaţa de apoi era o portocală pudrată cu mucegai, o cutie prăfuită de şuncă Spam şi un pachet de dropsuri Lifesavers, aranjate în faţa fotografiei lui şi luminate de nişte caraghioase lumini pâlpâitoare de Crăciun, pe care femeia le agăţase de marginea altarului. Inegalitatea guverna până şi viaţa de apoi, căci descendenţii celor avuţi îşi cinsteau morţii cu platouri încărcate cu fructe proaspete, cu sticle de şampanie şi cu cutii de pateu. Descendenţii cu adevărat devotaţi ardeau pe altare şi ofrande din hârtie, printre care nu doar obişnuitele poze decupate din reviste, înfăţişând maşini şi case, dar şi

paginile de mijloc din revista *Playboy*. Tot ce-şi dorea un bărbat în recea, lunga viaţă de apoi era trupul fierbinte al unei femei pliante. I-am jurat maiorului gurmand că am să i-o aduc ca ofrandă pe fantastica, spirituala Miss Iunie gonflabilă.

Văduvei sale i-am spus: I-am promis soţului dumneavoastră că, dacă vreodată va fi nevoie, am să fac tot ce îmi stă în putinţă pentru a vă purta de grijă, dumneavoastră şi copiilor dumneavoastră. Tot ce i-am povestit în rest era adevărat, despre aşa-zisul meu accident din Filipine şi despre recompensa pe care o primisem, din care jumătate se afla în plicul pe care l-am împins spre ea. Ea s-a împotrivit cu graţie, dar l-a acceptat când i-am spus: Gândiţi-vă la copii. După aceea n-am avut de ales şi am cedat dorinţei ei de a-i vedea copiii. Erau în dormitor, dormeau aşa cum trebuie să facă toţi copiii. Ei sunt bucuria mea, a şoptit ea în timp ce amândoi ne uitam în jos spre gemeni. Numai de dragul lor mai trăiesc în această perioadă foarte grea, domnule căpitan. Dacă mă gândesc la ei, nu mai am timp să mă gândesc nici la mine, nici la dragul, iubitul meu soţ. Sunt foarte frumoşi, am spus; asta poate că a fost o minciună, dar poate că nu a fost. Mie nu mi se păreau frumoşi, dar pentru ea erau frumoşi. Recunosc că nu sunt mare iubitor de copii, mai ales că fusesem şi eu copil şi consideram că şi eu, şi ceilalţi copii din gaşca mea eram în general abjecţi. Spre deosebire de mulţi alţii, nu-mi pusesem în minte să mă reproduc, nici intenţionat, nici accidental, considerând că era suficient de greu să fac faţă şi unei singure persoane ca mine. Dar aceşti doi copii, care aveau doar un an, încă nu erau conştienţi de propria lor vină. Le priveam chipurile adormite, străine şi îi vedeam fix cum erau, nişte imigranţi vulnerabili şi uşor de intimidat, atât de recent exilaţi în lumea noastră.

Unicul avantaj pe care îl aveam în faţa acestor gemeni era faptul că eu avusesem un tată în copilărie care mă învăţase despre vinovăţie, în timp ce ei nu aveau. Tatăl meu le preda copiilor din dieceză, iar mama mă obliga să merg la lecţiile lui. La cursul ţinut de tatăl meu am învăţat Biblia şi istoria Tatălui meu Ceresc, povestea strămoşilor mei gali şi catehismul Bisericii Catolice. La momentul acela, când anii mei puteau fi încă număraţi pe degetele de la cele două mâini, eram naiv şi habar n-aveam că acest părinte îmbrăcat în sutană neagră, acest bărbat sfânt care asuda în veşmintele lui nefireşti pentru a ne mântui de păcatele noastre tropicale era tatăl meu. Când am aflat, tot ce învăţasem de la el s-a transformat, începând cu cea mai simplă dintre învăţăturile din credinţa noastră, vârâtă în minte plutonului de tineri catolici de părintele ce se plimba

prin faţa clasei, citind de pe buzele noastre în timp ce bâzâiam în cor răspunsul:

Î.: Cum se numeşte păcatul pe care îl moştenim de la primii noştri părinţi?
R.: Păcatul pe care îl moştenim de la primii noştri părinţi se numeşte Păcatul Originar.

Pentru mine Întrebarea cu adevărat importantă care mă preocupase dintotdeauna avea legătură cu acel păcat originar, întrucât se referea la identitatea tatălui meu. Aveam unsprezece ani atunci când am aflat Răspunsul, informaţia parvenindu-mi în urma unui incident petrecut într-o duminică, după curs, pe terenul prăfuit din jurul bisericii, un teritoriu unde noi, copiii, reconstituiam unul împotriva altuia multe dintre atrocităţile descrise în Biblie. În ziua aceea ne uitam cum buldogul de import al părintelui se împerechea la umbra unui eucalipt cu o căţea care scâncea. Buldogului îi atârna limba, iar balonul rozaliu al scrotului lui enorm se legăna înainte şi-napoi într-un ritm hipnotic. Unul dintre colegii mei de clasă mai versaţi ne-a oferit şi o explicaţie suplimentară la această lecţie de educaţie sexuală. Un câine şi o căţea – ăsta e un lucru natural, a spus el. Dar ăsta (şi aici a întors spre mine nişte ochi plini de dispreţ şi un deget întins acuzator) ne arată ce se întâmplă atunci când un câine se împerechează cu o pisică. Toată lumea s-a întors spre mine. Brusc m-am simţit ca într-o barcă ce se îndepărta de ţărmul pe care stăteau toţi ceilalţi, şi m-am privit prin ochii lor, o creatură care nu era nici câine, nici pisică, nici om, nici animal.
Un câine şi o pisică, mi-a spus acest mic păcălici. Un câine şi o pisică...
Atunci i-am tras un pumn în nas şi păcăliciul a început să sângereze, dar a tăcut, şocat, uitându-se pentru moment cruciş, încercând să vadă dacă i-am spart nasul. Când l-am pocnit din nou în nas, sângele i-a ţâşnit şiroaie. De data aceasta a început să ţipe ca din gură de şarpe. Eu am continuat să-i car la pumni, izbindu-l în urechi, în obraji, apoi mai jos, în plex, apoi peste umerii pe care şi-i încovoiase, încercând să-şi tragă capul între ei ca să se apere. Apoi a căzut la pământ. Eu m-am aruncat asupra lui. Ceilalţi copii s-au adunat în jurul nostru, strigând, ţipând şi râzând. Am continuat să-l lovesc până ce au început să mă doară articulaţiile pumnilor. Niciunul dintre martori nu s-a oferit să intervină în favoarea păcăliciului. M-am oprit abia când hohotele lui de plâns au început să sune ca râsul strangulat al unei persoane care tocmai a auzit cea mai bună poantă din lume. Când m-am ridicat în picioare, strigătele, ţipetele şi râsetele au încetat, iar pe feţele acelor mici monştri

am putut citi cel puţin frică, dacă nu chiar respect. Am mers până acasă tulburat, întrebându-mă ce anume însemna de fapt ceea ce aflasem, incapabil să exprim acel lucru în cuvinte. În mintea mea nu mai era loc pentru nimic altceva decât pentru imaginea obscenă a unui câine încălecând o pisică, al cărei chip era înlocuit de chipul mamei mele, o imagine care m-a răscolit atât de tare, încât, ajungând acasă şi dând cu ochii de ea, am izbucnit în plâns şi i-am mărturisit tot ce se petrecuse în după-amiaza aceea.

Copilul meu, copilul meu, tu nu eşti o aberaţie a naturii, mi-a spus mama, strângându-mă în braţe în timp ce eu hohoteam, cu obrazul strivit de sânul ei moale ca o pernă, cu mireasma lui specială de mosc. Tu eşti darul pe care mi l-a făcut Dumnezeu. Nimeni şi nimic în lume n-ar putea fi mai natural. Acum ascultă aici, copile. Când am ridicat ochii să o privesc prin ceaţa lacrimilor, am văzut că şi ea plângea. Întotdeauna ai vrut să ştii cine este tatăl tău şi ţi-am spus că atunci când ai să afli, ai să devii bărbat. Va trebui să-ţi iei adio de la copilărie. Eşti sigur că vrei să afli?

Când o mamă îl întreabă pe băiatul ei dacă e pregătit să devină bărbat, poate el spune altceva decât da? Aşa că am dat din cap, ţinând-o strâns în braţe, cu bărbia rezemată de pieptul ei şi cu obrazul lipit de clavicula ei.

Să nu spui nimănui ceea ce am să-ţi spun. Tatăl tău este...

Şi i-a rostit numele. Văzând în ochii mei cât sunt de tulburat, mi-a spus: Eram menajera lui. Eram foarte tânără pe vremea aia. El era tot timpul foarte drăguţ cu mine, iar eu îi eram recunoscătoare. M-a învăţat să citesc şi să socotesc în limba lui, fiindcă părinţii mei nu-şi puteau permite să mă trimită la şcoală. Ne-am petrecut foarte multe seri împreună. El îmi povestea despre Franţa şi despre copilăria lui. Îmi dădeam seama că se simte foarte singur. În sat nu mai era nimeni ca el. Eu aveam impresia că nici ca mine nu mai era nimeni.

M-am smuls de la pieptul mamei, acoperindu-mi urechile. Nu mai voiam să aud, dar amuţisem, iar mama a continuat să vorbească. Nu mai voiam să văd, dar imaginile au început să plutească în faţa mea, deşi închisesem ochii. El m-a învăţat Cuvântul lui Dumnezeu, a spus mama, iar eu am învăţat să citesc şi să socotesc studiind Biblia şi memorând cele zece porunci. Citeam, şezând unul lângă celălalt la masa lui, la lumina lămpii. Iar într-o noapte... Dar vezi tu, tocmai de aceea tu nu eşti o aberaţie a naturii, copile. Însuşi Domnul te-a trimis, fiindcă Domnul n-ar fi îngăduit niciodată să se întâmple ceea ce s-a întâmplat între mine şi tatăl tău dacă nu ar fi avut un rol pentru tine în măreţul Său plan. Asta este ceea ce cred eu şi asta trebuie să crezi şi tu. Tu ai o Cale a ta. Aminteşte-ţi

cum i-a spălat Iisus picioarele Mariei Magdalena şi cum i-a primit pe leproşi de partea Sa, şi cum i-a mustrat pe farisei şi pe cei puternici. Cei blânzi vor moşteni pământul, copile, iar tu eşti unul dintre cei blânzi.

Dacă m-ar fi văzut mama acum, aplecat deasupra copiilor maiorului, oare ar mai fi fost convinsă că sunt unul dintre cei blânzi? Iar acei copilaşi adormiţi oare cât timp aveau să rămână neştiutori în legătură cu vina pe care deja o purtau în ei, în legătură cu păcatele şi ticăloşiile pe care erau condamnaţi să le comită? Oare vreunul dintre ei, în adâncul inimii lui mici, în timp ce se întreceau care să pună mai iute stăpânire pe sânii mamei lor, şi-o fi dorit, chiar şi pentru foarte scurt timp, ca celălalt să dispară? Dar văduva nu aştepta un răspuns la aceste întrebări, ci stătea doar alături de mine, uitându-se cu drag la minunile zămislite din pântecele ei şi aşteptând ca eu să revărs asupra lor, ca nişte stropi de apă sfinţită, complimente fără noimă – un botez obligatoriu, pe care li l-am dat fără tragere de inimă şi care a încântat-o atât de mult pe văduvă, încât a insistat să-mi gătească ceva. N-a fost nevoie de prea multe insistenţe, având în vedere că de regulă mâncam numai semipreparate congelate. Curând aveam să înţeleg cum de se îngrăşase maiorul cel gurmand încă şi mai mult, hrănindu-se cu dragostea ei. Carnea de vită friptă pe care mi-a servit-o a fost fără egal, spanacul-de-apă călit mi-a adus aminte de cel pe care îl gătea mama, iar supa de pepene-de-iarnă mi-a mai domolit agitaţia stârnită de sentimentul de vinovăţie. Până şi orezul alb gătit de văduvă era mai pufos decât cel pe care îl mâncam de obicei. Era ca şi când te-ai culca în puf de gâscă după ce ani de zile ai dormit doar pe aşternuturi din fibre sintetice. Mănâncă! Mănâncă! Mănâncă! îmi striga ea, iar îndemnul acela mi-a readus în urechi vocea mamei, care tot aşa mă îndemna, oricât de puţină mâncare aveam. Aşa că am mâncat până când n-am mai putut, iar când am terminat, femeia a insistat să-mi termin şi pişcoturile din farfurie.

Apoi m-am dus la un magazin cu băuturi din apropiere, un avanpost al imigranţilor administrat de către un sikh[48] cu o impresionantă mustaţă ca un ghidon, una cum eu n-aş fi putut niciodată visa să am. Mi-am cumpărat o revistă *Playboy*, un cartuş de ţigări Marlboro şi o sticlă de vodcă Stolichnaya. Denumirea aceasta, care îmi aducea aminte de Lenin, de Stalin şi de Kalaşnikov, mi-a mai domolit procesele de conştiinţă pe care mi le făceam pentru că îmi permiteam astfel de răsfăţuri capitaliste. Vodca era unul dintre cele trei lucruri pe care Uniunea Sovietică le trimitea la export, asta dacă nu punem la

socoteală şi exilaţii pe motive politice; celelalte două erau armele şi romanele. Pentru armele sovietice nutream o admiraţie profesională, dar vodca şi romanele ruseşti le adoram de-a dreptul. Un roman rusesc din secolul al nouăsprezecelea mergea perfect alături de o vodcă. A citi un roman în timp ce sorbeai din vodcă legitima actul băutului, în timp ce băutura făcea ca romanul să pară mult mai scurt decât era de fapt. M-aş fi întors la magazin să cumpăr şi un roman rusesc, dar în magazinul acela nu ţineau *Fraţii Karamazov*, ci doar reviste de benzi desenate din seria *Sergentul Rock*.

În parcare, şovăitor, cum strângeam protector la piept punga de hârtie cu comori, am văzut un telefon public. Dorinţa de a o suna pe Sofia Mori nu-mi dădea pace, dar din cine ştie ce raţiuni perverse tot amânam, făceam pe inaccesibilul, deşi ea habar n-avea că mă întorsesem. În loc să irosesc o monedă de cinci cenţi ca s-o sun, am sărit în maşină şi am traversat întinderea vastă a Los Angelesului. Mă simţeam întrucâtva împăcat după ce îmi plătisem datoria faţă de văduva maiorului. La ora aceea, după-amiaza, traficul era redus, aşa că am gonit pe autostradă, cu fantoma maiorului chicotindu-mi în ureche. Am parcat maşina undeva mai jos pe strada aglomerată unde se afla blocul domnişoarei Mori şi am înhăţat punga cu comori, mai puţin revista, pe care am lăsat-o pe bancheta din spate pentru fantoma maiorului gurmand, deschisă la poza din mijloc, în care atrăgătoarea Miss Iunie stătea tolănită pe o claie de fân, fără nimic altceva pe ea decât o pereche de cizme de *cowgirl* şi o eşarfă cât o batistă în jurul gâtului.

Cartierul domnişoarei Mori era aşa cum mi-l aduceam aminte: case bej cu peluze neîngrijite şi blocuri cenuşii care aveau farmecul instituţional al unor barăci militare. În apartamentul ei erau aprinse luminile, iar geamurile erau acoperite de draperiile stacojii. Primul lucru pe care l-am remarcat atunci când mi-a deschis uşa a fost părul ei, lung până la umeri, care nu mai era coafat permanent, ci era drept, făcând-o să pară mai tânără decât mi-o aminteam eu. La acest efect contribuiau şi hainele simple pe care le purta, un tricou negru şi o pereche de jeanşi albaştri. Tu erai! a exclamat ea, desfăcând braţele larg. Când ne-am îmbrăţişat, totul mi-a revenit în minte pe dată: pudra de talc pe care o folosea în loc de parfum, temperatura perfectă a trupului ei, sânii ei mici, ca de pluş, de obicei strânşi în sutiene bine vătuite, ca să susţină aceste obiecte fragile, dar care în seara aceasta erau liberi de orice constrângeri. De ce nu m-ai sunat? Intră. M-a tras înăuntru, în apartamentul care îmi era atât de familiar, decorat minimal, mobilat în spiritul negării de sine revoluţionare pe care domnişoara Mori o admira la personaje ca Che Guevara şi

Ho Şi Min, bărbaţi cărora le plăcea să călătorească fără multe bagaje. Cea mai mare piesă de mobilier pe care o deţinea era o saltea japoneză pliantă, aşezată în camera de zi, pe care de obicei stătea pisica ei. Pisica asta se ţinuse tot timpul la distanţă de mine. Asta nu din pricină că-i era frică de mine sau că mă respecta în vreun fel, căci de fiecare dată când făceam dragoste cu domnişoara Mori, pisica se cocoţa pe noptieră şi îmi evalua performanţa cu ochii ei verzi, dispreţuitori, mai întinzându-şi din când în când câte o lăbuţă şi lingându-se între ghearele scoase. Pisica era prezentă şi acum, dar nu se mai odihnea direct pe saltea. În schimb stătea în poala lui Sonny, care şedea pe saltea cu picioarele încrucişate sub el, desculţ. Sonny a zâmbit în semn de scuză, dar avea un aer de stăpân. A hâşâit pisica din poală şi s-a ridicat în picioare. Mă bucur să te văd din nou, prietene, a spus, întinzându-mi mâna. Eu şi Sofia vorbim des despre tine.

Capitolul 13

Dar la ce mă aşteptasem? Lipsisem şapte luni şi nu-i dădusem nici măcar un telefon, singura formă de comunicare cu ea mărginindu-se la cele câteva cărţi poştale pe care mâzgălisem două vorbe. Pe de altă parte, domnişoara Mori nu era adepta monogamiei, nici nu se dedica bărbaţilor, şi cu atât mai puţin unuia anume. Declaraţia vizavi de loialitatea ei o constituiau principalele piese de mobilier din camera de zi, şi anume rafturile cu cărţi, îndoite ca nişte spinări de muncitori necalificaţi sub greutatea lui Simone de Beauvoir, a lui Anaïs Nin, a Angelei Davis şi a altor femei care se luptaseră cu „chestiunea feminină”. Bărbaţii occidentali, începând de la Adam şi până la Freud, reflectaseră şi ei asupra acestei chestiuni, dar o formulaseră în termenii: „Ce îşi doreşte femeia?” Dar cel puţin se gândiseră la acest subiect. Abia în clipa aceea mi-a trecut prin minte că bărbaţii vietnamezi nici măcar nu catadicseau să se întrebe vreodată ce îşi doresc femeile. Eu nu aveam nici cea mai vagă idee ce anume îşi dorea domnişoara Mori. Poate că aş fi putut ghici cât de cât dacă aş fi citit unele dintre cărţile acelea, dar tot ce ştiam despre ele era ce citisem în rezumatele de pe supracopertele lor. Intuiţia mi-a spus că Sonny citise unele dintre cărţile acelea în întregime. Aşezându-mă lângă el, am simţit pe piele nişte înţepături, ca şi când prezenţa lui mi-ar fi stârnit o reacţie anafilactică, o erupţie de ostilitate inflamată de zâmbetul lui prietenos.

Ce-ai acolo? a întrebat Sonny, făcând semn din cap în direcţia pungii de hârtie pe care o ţineam în poală. Domnişoara Mori ieşise să aducă încă un pahar de vin. Două pahare erau deja pe măsuţa de cafea, alături de o sticlă de vin roşu desfăcută, un tirbuşon cu dopul însângerat de vin încă tras în ţeapă şi un album cu fotografii. Ţigări, am spus, scoţând cartuşul. Şi vodcă.

Nu am avut ce face, i-am oferit lui Sonny vodca, iar el, i-a arătat-o domnişoarei Mori atunci când ea s-a întors din bucătărie. Nu trebuia să te deranjezi, a spus ea bine dispusă, punând-o alături de sticla de vin. Apoi ne-am uitat în linişte la frumoasă, transparenta Stolichnaya, care avea ţinuta stoică a unei rusoaice. Fiecare sticlă de alcool plină poartă în sine un mesaj, o surpriză pe care nu poţi s-o descoperi decât după ce începi să bei din ea. Aşa cum le era limpede şi domnişoarei Mori, şi lui Sonny, gândul meu fusese să citesc mesajul acelei sticle împreună cu domnişoara Mori. Şi dacă n-ar fi dat ea

dovadă de subtilitate, toţi trei ne-am fi adâncit tot mai tare în stânjeneală ca într-o apă îngheţată. Foarte drăguţ din partea ta, a spus ea. Mai ales că am rămas fără ţigări. Am să iau una, dacă nu te superi.

Ei, a spus Sonny, cum a fost excursia ta în Filipine?

Vreau s-aud tot, a spus domnişoara Mori, turnându-mi un pahar de vin şi umplându-le din nou şi pe ale lor. Dintotdeauna mi-am dorit să merg în Filipine, de când mi-a povestit unchiul meu despre perioada pe care a petrecut-o acolo în timpul războiului. Am desfăcut cartuşul de ţigări şi i-am oferit o ţigară, după care am luat şi eu una şi am început să turui povestea pe care o repetasem îndelung. Pisica a căscat cu un dispreţ regal, s-a suit din nou în braţele lui Sonny, s-a întins, mi-a mai aruncat o privire batjocoritoare, apoi a adormit, plictisită. Aveam impresia clară că nici Sonny, nici domnişoara Mori nu prea erau interesaţi de povestea mea; mă ascultau în timp ce fumau şi-mi mai puneau câte o întrebare, din politeţe. Descurajat, n-am mai avut chef să le povestesc întâmplarea în urma căreia aproape că-mi pierdusem viaţa, aşa că povestea mea s-a stins fără punctul culminant. Privirea mi-a căzut asupra albumului de fotografii care zăcea deschis la o pagină cu fotografii alb-negru înfăţişând nişte personaje din clasa de mijloc cu câteva decenii mai înainte: un tată şi o mamă acasă, şezând în două fotolii ale căror braţe erau acoperite cu dantele, fiii şi fiicele lor cântând la pian, croşetând, adunaţi în jurul mesei din sufragerie, îmbrăcaţi ca în anii treizeci, cu coafuri şi tunsori asortate. Ăştia cine sunt? am întrebat. Familia mea, mi-a răspuns domnişoara Mori. Familia ta? Răspunsul ei m-a descumpănit. Ştiam, desigur, că domnişoara Mori are şi ea o familie, dar nu vorbea decât rar despre ai ei şi nu-mi arătase niciodată poze cu ei. Tot ce ştiam era că familia locuia undeva la nord de locul în care ne aflam noi, într-unul dintre orăşelele acelea prăfuite şi încinse de soare din Valea San Joaquin. Asta este Betsy, iar asta este Eleanor, a spus Sonny, aplecându-se şi arătând spre chipurile a doua femei. Ăştia sunt George şi Abe. Bietul Abe.

M-am uitat la domnişoara Mori, care tocmai sorbea din paharul cu vin. A murit în război?

Nu, a răspuns ea. A refuzat să meargă în război, aşa că a fost trimis la închisoare. Şi acum mai e supărat din cauza asta. Nu că n-ar avea dreptate. Dumnezeu ştie, poate că şi eu aş fi supărată în locul lui. Doar că aş vrea să-l văd mai fericit decât este. Războiul s-a terminat de treizeci de ani, dar în inima lui amintirea războiului e încă vie, chiar dacă nu s-a dus să lupte.

Ba a luptat, a spus Sonny. Doar că a luptat acasă. Cine ar putea să-l învinuiască? Guvernul îi trimite familia într-un lagăr

şi apoi îi cere să meargă şi să lupte pentru ţară? Şi eu aş fi furios ca naiba.

Între noi se lăsase o negură de fum de ţigară, separându-ne. Vârtejurile molcome ale gândurilor noastre luau forme materiale schimbătoare, evanescente. Pentru o clipă, deasupra capului lui Sonny a plutit o figură fantomatică care arăta ca mine. Şi unde e Abe acum? am întrebat.

În Japonia. Nu că ar fi mai fericit acolo decât era aici. După terminarea războiului, când a fost eliberat din închisoare, s-a gândit să se întoarcă în ţara lui; asta îi spuseseră tot timpul albii, deşi el era născut aici. Aşa că a plecat, dar ajungând acolo, şi-a dat seama că nici japonezii nu-l considerau unul de-al lor. Pentru ei el este unul de-al nostru, iar pentru noi este unul de-al lor. De fapt, el nu este niciuna, nici alta.

Poate că l-ar putea ajuta şeful nostru de catedră, am spus.

Doamne! Sper că glumeşti, a zis domnişoara Mori. Glumeam, dar, ca partener nedorit în acest complicat *ménage à trois*, nu reuşeam deloc să ţin pasul cu ei. M-am simţit mai bine după ce mi-am terminat vinul din pahar. Când m-am uitat la sticlă, am văzut că era goală. Vrei nişte vodcă? m-a întrebat domnişoara Mori. Expresia din ochii ei era încărcată de milă, care se serveşte întotdeauna călduţă. Dorul mi-a inundat beciul din inimă şi tot ce am putut face a fost să dau din cap muţeşte. Ea a dispărut în bucătărie, de unde s-a întors cu păhărele curate pentru vodcă. Eu şi Sonny am aşteptat într-o linişte stânjenitoare până când ne-a servit. Vodca pişca pe limbă şi era minunată, aşa cum îmi închipuisem eu că va fi. Era exact diluantul de care aveam nevoie pentru a-mi curăţa pereţii interiori de petele de vopsea care se scorojeau.

Poate că într-o zi am să merg şi eu în Japonia, a spus Sonny. Mi-ar plăcea să-l întâlnesc pe Abe.

Şi mie mi-ar plăcea să-l întâlneşti, a spus domnişoara Mori. E un luptător, exact ca tine.

Vodca era bună pentru sinceritate, în special cea cu gheaţă, cum era a mea. Vodca cu gheaţă este atât de transparentă, de limpede şi de puternică, încât îi inspiră pe cei care o beau să fie şi ei la fel. Sonny, încă de când eram amândoi în colegiu mă tot întreb... Pe vremea aia spuneai mereu cât de mult crezi în oameni şi în revoluţie. Trebuia să-l auzi, domnişoară Mori. Ţinea nişte discursuri grozave.

Mi-ar fi plăcut să le aud, a spus domnişoara Mori. Chiar foarte mult.

Dar dacă le-ai fi auzit, te-ai fi întrebat şi dumneata de ce nu s-a întors în Vietnam să lupte pentru revoluţia în care credea. Sau de ce nu se întoarce acum ca să ia parte împreună cu poporul la revoluţie de mâine. Chiar şi fratele dumitale Abe a

preferat să meargă la închisoare şi s-a întors în Japonia pentru lucrul în care credea.

Şi uite unde a ajuns cu asta, a spus domnişoara Mori.

Aş dori doar să-mi răspunzi la întrebare, Sonny. Eşti încă aici fiindcă eşti îndrăgostit de domnişoara Mori? Sau ai rămas pentru că ţi-e frică?

El a tresărit. Îl atinsesem unde îl durea mai tare, în plexul conştiinţei sale, punctul vulnerabil al tuturor idealiştilor. Un idealist e uşor de dezarmat. Trebuie doar să-l întrebi de ce nu se află în linia întâi a luptei căreia i s-a dedicat. Întrebarea viza devotamentul lui pentru cauză, iar eu ştiam, dar el nu ştia, că şi eu însumi eram unul dintre cei devotaţi aceleiaşi cauze. Sonny şi-a privit picioarele goale, ruşinat. Dintr-un motiv sau altul, întrebarea nu a avut niciun efect asupra domnişoarei Mori, care s-a mărginit doar să-i arunce o privire înţelegătoare iar când s-a întors spre mine, privirea ei exprima compătimire şi încă ceva: regret. Era timpul să mă opresc şi să ies din scenă cu demnitate, dar vodca nu se scursese destul de repede prin scurgerea chiuvetei aflate în beciul inimii mele şi m-a obligat să înot mai departe. Întotdeauna ai vorbit cu atâta admiraţie despre popor, am mai spus. Dacă doreşti atât de mult să fii alături de popor, du-te acasă.

Casa lui este aici, a spus atunci domnişoara Mori. Nu o dorisem niciodată atât de mult ca în clipa aceea, aşa cum stătea acolo, fumând şi ţinându-mi piept. A rămas aici fiindcă poporul este şi aici. Sunt lucruri de făcut împreună cu ei şi pentru ei. Nu-ţi dai seama de asta? Casa ta nu este tot aici acum?

Sonny şi-a pus mâna pe braţul ei şi a spus: Sofia. Ea şi-a pus mâna peste a lui; văzând-o, mi s-a pus un nod în gât pe care nu l-am putut înghiţi. N-am nevoie să mă aperi. Are dreptate. Aveam dreptate? Nu-l mai auzisem niciodată spunând asta până atunci. Ar fi trebuit să jubilez, dar era tot mai evident că orice aş fi spus, nu aveam cum s-o conving pe domnişoara Mori să-şi întoarcă inima sau gândurile de la Sonny. El şi-a înghiţit restul de vodcă şi a spus: Trăiesc în ţara asta de paisprezece ani deja. Încă vreo câţiva ani şi voi fi petrecut aici mai mult timp decât în patria mea. Nu am avut niciodată intenţia asta. Am venit aici, exact ca tine, doar ca să studiez. Îmi amintesc cu atâta limpezime cum mi-am luat rămas-bun de la părinţii mei la aeroport şi le-am promis că am să mă întorc să-mi ajut ţara. Aveam să obţin o diplomă de la o universitate din America, beneficiind de cea mai bună educaţie din lume. Aveam să-mi folosesc cunoştinţele acumulate pentru a-mi ajuta poporul să se elibereze de americani. Aşa speram eu.

Şi-a întins paharul către domnişoara Mori, iar ea i-a turnat o porţie dublă. După ce a sorbit din vodcă, Sonny a continuat, privind undeva între domnişoara Mori şi mine: Ceea ce am învăţat, împotriva voinţei mele, este că nu ai cum să trăieşti printre străini şi să nu fii schimbat de ei. Şi-a învârtit paharul cu vodcă, apoi a dat-o pe gât dintr-o înghiţitură, ca şi când s-ar fi pedepsit. Rezultatul este că uneori mă simt şi eu puţin străin, a spus. Recunosc că-mi este frică. Îmi recunosc laşitatea, ipocrizia, slăbiciunea şi ruşinea. Recunosc că tu eşti mai bărbat decât mine. Nu sunt de acord cu opţiunea ta politică, o dispreţuiesc chiar, dar atunci când ai putut, tu te-ai întors în ţară şi te-ai angajat în lupta în care credeai. I-ai apărat pe oameni aşa cum i-ai văzut tu. Iar pentru asta ai tot respectul meu.

Nu-mi venea să-mi cred urechilor. Reuşisem să-l fac să-şi mărturisească eşecul şi să se recunoască învins. Câştigasem o dispută împotriva lui Sonny, ceea ce nu reuşisem niciodată să fac pe vremea studenţiei noastre. Şi atunci de ce se agăţa domnişoara Mori de mâna lui şi îi murmura vorbe de consolare? Nu face nimic, a spus ea. Ştiu exact cum te simţi. Nu face nimic? Aveam nevoie de încă un pahar. Uită-te la mine, Sonny, a continuat domnişoara Mori. Eu ce sunt? Secretara unui alb care crede că îmi face un compliment atunci când îmi spune Domnişoara Butterfly. Şi eu ce fac? Protestez şi îi zic să se ducă naibii? Nu. Zâmbesc, nu spun nimic şi bat în continuare la maşină. Nu sunt cu nimic mai bună decât tine, Sonny. Cei doi s-au uitat lung unul în ochii celuilalt, de parcă eu nici nu existam. Am umplut din nou toate trei paharele, dar numai eu am mai băut. Partea care eram eu însumi a spus: Te iubesc, domnişoară Mori. Dar nimeni nu a auzit asta. Ceea ce au auzit a fost ce a spus partea din mine care interpreta un rol: Niciodată nu e prea târziu pentru luptă, nu-i aşa, domnişoară Mori?

Vraja dintre ei s-a rupt. Sonny şi-a întors din nou privirea spre mine. Jucase un soi de judo intelectual şi-mi întorsese propria lovitură. Dar nu afişa un aer triumfător, aşa cum ar fi făcut în studenţia noastră. Nu, a spus el, treaz, în ciuda vinului şi a vodcii pe care le băuse, niciodată nu e prea târziu pentru luptă. În privinţa asta ai mare dreptate, prietene. Mda, a spus domnişoara Mori. După felul în care a rostit încet silaba aceea, după felul în care s-a concentrat asupra lui Sonny, cu o intensitate pe care mie nu mi-o arătase niciodată, după faptul că a ales să rostească acel cuvânt şi nu un simplu „da”, am priceput că totul se terminase între noi doi. Câştigasem disputa, dar cumva, la fel ca în studenţia noastră, Sonny câştigase publicul.

Şi Generalul credea la fel, că nu era niciodată prea târziu ca să lupţi, aşa cum am raportat în următoarea mea scrisoare către mătuşa din Paris. Generalul găsise un teren izolat unde să se desfăşoare instrucţia şi manevrele armatei noastre în formare, undeva printre dealurile scăldate de soare de la est de Los Angeles, în apropierea unei rezervaţii pentru indieni izolate. Vreo două sute de oameni veniseră cu maşinile pe autostrăzi, traversând suburbiile şi zonele rurale de la marginea oraşului până la terenul acoperit de tufişuri unde probabil că în trecut nişte bande de răufăcători îşi îngropaseră câteva victime. Adunarea noastră nu era un lucru chiar atât de ciudat cum ar fi putut părea din afară. Un xenofob ar fi văzut doar o adunătură de străini îmbrăcaţi în uniforme de camuflaj, desfăşurând nişte exerciţii militare şi de pregătire fizică şi şi-ar fi imaginat probabil că noi eram nucleul dur al vreunei infame invazii asiatice pe teritoriul Americii, Pericolul Galben din Statul de Aur[49] ori vreun vis diabolic al lui Ming cel Nemilos[50] ajuns realitate. Dar lucrurile nu stăteau nici pe departe aşa. Pregătindu-se pentru invadarea ţării noastre, care acum era o ţară comunistă, oamenii Generalului de fapt deveneau nişte proaspeţi americani. În definitiv, ce putea fi mai profund americănesc decât să iei arma în mână şi să fii gata să mori pentru libertate şi independenţă, decât poate faptul de a lua în mână arma pentru a răpi libertatea şi independenţa altcuiva?

Două sute de oameni dintre cei mai buni, aşa îi numise Generalul pe aceşti bărbaţi când îl vizitasem la restaurant, în timp ce îmi schiţa pe un şerveţel organizarea micii armate. Mai târziu am strecurat şerveţelul în buzunar şi i l-am trimis mătuşii mele din Paris. În schiţa aceea erau descrise cartierul general, cele trei plutoane de puşcaşi şi un pluton care urma să lupte cu armamentul greu, deşi până în momentul acela nu aveau niciun armament greu. Nu face nimic, a spus Generalul. În Asia de Sud-Est se găsesc arme pretutindeni. Le vom obţine când ajungem acolo. Aici ţelul nostru este de a ne întări disciplina, de a clădi nişte trupuri puternice, de a ne pregăti minţile, de a-i face pe aceşti voluntari să se gândească din nou la ei înşişi ca la membrii unei armate, de a-i face să-şi imagineze viitorul. Generalul a notat pe schiţă şi numele comandanţilor de plutoane şi pe cele ale ofiţerilor din subordinea sa directă, precizând ce experienţă avea fiecare dintre ei: cutare a fost locţiitorul comandantului cutărei divizii, cutare a fost comandant de batalion în cutare regiment şi aşa mai departe. I-am transmis mătuşii mele din Paris şi aceste detalii, folosind de data aceasta codul nostru atât de greoi. De

asemenea, i-am parafrazat mătuşii tot ce îmi spusese Generalul, faptul că toţi erau luptători experimentaţi, până la ultimul soldat. În ţară, cu toţii au participat la operaţiuni militare adevărate, mi-a spus el. Şi toţi sunt voluntari. Nu am convocat mobilizarea generală, ci i-am rugat doar să contacteze subofiţeri care să fie de încredere, apoi le-am cerut subofiţerilor să-şi găsească subordonaţii. A durat mai bine de un an până când am reuşit să adunăm acest mic nucleu. Acum suntem pregătiţi pentru faza următoare. Pregătirea fizică, instrucţia, manevrele, transformarea acestor oameni într-o unitate de luptă. Pot conta şi pe dumneata, căpitane?

Întotdeauna, domnule General. M-am pomenit astfel purtând din nou uniformă, deşi sarcina mea deocamdată era de a acţiona mai degrabă ca documentarist decât ca infanterist. Cei aproximativ două sute de oameni şedeau pe pământ turceşte, cu picioarele încrucişate, Generalul stătea în picioare în faţa lor, iar eu în spatele lor, cu aparatul de filmat în mână. La fel ca subordonaţii lui, Generalul purta o uniformă de luptă de camuflaj, cumpărată de la un magazin unde se vindeau articole militare rămase în plus şi ajustată de Madame ca să-i vină. Îmbrăcat în această uniformă, Generalul nu mai era patronul cel ursuz al unui magazin de spirtoase şi al unui restaurant, un burghez meschin care îşi drămuia speranţele aşa cum îşi calcula mărunţişul din casa de marcat. Uniforma, bereta roşie, bocancii de teren bine lustruiţi, stelele de pe guler şi însemnul Diviziei Aeropurtate de pe mânecă îi confereau din nou aerul nobil pe care îl avusese cândva, în ţară. Cât despre uniforma mea, aceasta era ca o armură croită din stofă. Un glonte sau un cuţit ar fi trecut prin ea cu uşurinţă; cu toate acestea, mă simţeam mai puţin vulnerabil în ea decât în hainele mele civile obişnuite. Chiar dacă nu era antiglonţ, cel puţin cu ea mă simţeam invulnerabil, aşa cum se simţeau şi ceilalţi.

I-am fotografiat din diferite unghiuri pe aceşti bărbaţi umiliţi de statutul lor de exilaţi şi de ceea ce deveniseră în America. Câtă vreme erau îmbrăcaţi cu hainele lor de lucru, de debarasatori, chelneri, grădinari, zilieri în agricultură, pescari, muncitori necalificaţi, paznici sau pur şi simplu şomeri sau muncitori cu jumătate de normă, aceşti cei mai de jos reprezentanţi ai proletariatului se pierdeau în peisajul în care se nimeriseră, fiind întotdeauna priviţi ca parte dintr-o mulţime şi nefiind niciodată băgaţi în seamă ca indivizi. Dar acum, în uniforme, cu frizurile neglijente ascunse sub bonetele şi beretele militare, era imposibil să-i ignori. Îşi regăsiseră bărbăţia, fapt care se vădea în ţinuta lor rigidă, dreaptă, fără nicio legătură cu mersul greoi, gârbovit pe care îl aveau ca refugiaţi, precum şi în felul în care băteau ţanţoş pasul de

defilare, în loc să-şi târşâie picioarele aşa cum făceau de obicei în pantofii lor de civili, ieftini, cu tălpile uzate. Erau din nou bărbaţi, iar Generalul li s-a adresat ca atare. Bărbaţi! a exclamat el. Bărbaţi! Poporul are nevoie de noi. Chiar şi de unde mă aflam eu auzeam foarte limpede ce spunea, deşi se părea că nu face niciun efort ca să-şi proiecteze vocea până departe. Poporul nostru are nevoie de speranţe şi de conducători, a continuat Generalul. Iar acei conducători sunteţi voi. Voi veţi arăta oamenilor ce se poate întâmpla dacă au curajul de a se ridica, de a pune mâna pe arme şi de a se sacrifica. I-am privit cu atenţie pe acei bărbaţi, ca să văd dacă vor tresări la ideea de a-şi sacrifica vieţile, dar niciunul nu a tresărit. În aceasta consta puterea ocultă a uniformei, a grupului, în faptul că nişte bărbaţi care în existenţa lor cotidiană, servind la mese, nu s-ar fi gândit niciodată la sacrificiul suprem, aici, stând sub soarele arzător, erau gata să facă acest sacrificiu. Bărbaţi! a spus Generalul din nou. Bărbaţi! Poporul strigă „libertate"! Comuniştii promit libertatea şi independenţa, dar aduc cu ei doar sărăcie şi sclavie. Ei au trădat poporul vietnamez, iar o revoluţie nu-şi trădează niciodată poporul. Chiar dacă ne aflăm aici, noi rămânem alături de poporul nostru şi ne vom întoarce să ne eliberăm poporul, căruia i s-a refuzat libertatea de care avem noi parte. Revoluţia este pentru popor, de la popor şi se înfăptuieşte de către popor. Aceasta este revoluţia noastră!

Nimic nu putea fi mai adevărat; cu toate acestea, totul era învăluit în mister, căci întrebarea cine este poporul şi ce îşi dorea acesta rămânea fără răspuns. Însă lipsa acestui răspuns nu conta deloc. Şi într-adevăr, lipsa acestui răspuns conferea forţă ideii de popor, iar asta i-a ridicat pe aceşti bărbaţi în picioare şi i-a făcut să strige printre lacrimi: Jos comunismul! Precum somonii, care ştiu instinctiv când să înceapă să înoate în amonte, cu toţii ştiam cine era poporul şi cine nu era poporul. Toţi cei cărora trebuia să li se explice cine anume era poporul probabil că nu făceau parte din popor, sau cel puţin aşa i-am scris mătuşii mele din Paris la scurt timp după acel sfârşit de săptămână. I-am trimis de asemenea şi fotografii cu bărbaţii aceia în uniforme aclamând, precum şi alte fotografii în care erau înfăţişaţi în timpul unor exerciţii şi manevre militare. Poate că aceşti bărbaţi arătau ca nişte prostănaci, poate că păreau stupizi, cum făceau ei flotări în timp ce un căpitan grizonant urla la ei, sau cum se ghemuiau pe după copaci, ochind cu nişte puşti antice, sub comanda unui locotenent nesimţitor, sau cum simulau o misiune de patrulare împreună cu Bon printre tufişurile pe unde odinioară vânaseră indienii. Dar să nu te laşi păcălit, l-am avertizat pe Man în

însemnările mele codificate. Aşa pornesc revoluţiile, cu câţiva bărbaţi care doresc să lupte, indiferent cât de mici sunt şansele lor de reuşită, dispuşi să renunţe la orice fiindcă nu au nimic. Prin această afirmaţie din urmă i-i descrisesem destul de exact pe căpitanul cel grizonant, fost luptător de gherilă, care ca civil prepara gustări la minut, şi pe locotenentul cel nesimţitor, unicul supravieţuitor al unei companii care fusese prinsă într-o ambuscadă şi care acum îşi câştiga traiul ca agent de livrări. La fel ca Bon, şi cei doi ar fi putut fi probabil categorisiţi drept ţicniţi pentru că se oferiseră voluntari în misiunea de recunoaştere din Thailanda. Ei hotărâseră că moartea era la fel de bună ca viaţa, ceea ce din punctul lor de vedere era în regulă, dar din punctul meu de vedere, dacă aveam să merg împreună cu ei, era îngrijorător.

Şi ce se va întâmpla cu soţiile şi copiii voştri? am întrebat. Stăteam toţi patru sub un stejar, cu mânecile suflecate până deasupra coatelor, luându-ne masa de prânz, formată din raţii de hrană rece pentru militari, care arăta aproape la fel când o introduceai în corp ca atunci când ieşea din el. Zăngănind cu lingura într-o conservă, căpitanul cel grizonant a spus: Eu şi ai mei am fost despărţiţi în timpul porcăriei care s-a întâmplat la Da Nang. N-au reuşit să scape. Ultimul lucru pe care l-am auzit despre ei a fost că, pentru delictul de a fi rude cu mine, Viet Cong i-a trimis să sece mlaştini. Tot ce pot eu face este fie să aştept până ce vor scăpa ei de-acolo, fie să merg eu să-i salvez. Căpitanul avea obiceiul de a vorbi cu dinţii încleştaţi, ronţăind cuvintele ca pe nişte oase. Cât despre locotenentul cel nesimţitor, corzile lui emoţionale fuseseră extirpate. Semăna cu o fiinţă omenească, dar numai trupul i se mişca; chipul şi vocea îi rămâneau neclintite. Astfel, când a spus: Sunt morţi, acest anunţ, făcut pe un ton neutru, a sunat mai cumplit decât dacă ar fi urlat de durere sau dacă ar fi înjurat. Mi-a fost groază să-l întreb ce se întâmplase cu ei. În schimb am spus: Băieţi, voi nu aveţi de gând să vă mai întoarceţi, aşa-i? Locotenentul cel nesimţitor şi-a întors capul cu câteva grade ca pe o turelă şi m-a ţintit cu ochii. La ce să ne întoarcem? Căpitanul cel grizonant a început să chicotească. Nu mai fi aşa de şocat, băiete. Am trimis la moarte destui oameni. Acum poate că mi-a venit rândul şi mie. Nu vreau să dau impresia că mi-ar părea rău. Să nu-ţi pară nici ţie rău pentru mine. Eu abia aştept. O fi războiul un iad, dar ştii ce? Iadul e mai bun decât rahatul în care trăim acum. Acestea fiind zise, locotenentul cel nesimţitor şi căpitanul cel grizonant s-au îndepărtat de noi ca să se pişe.

Nu a fost nevoie să mai scriu în scrisoarea mea către Paris că aceşti bărbaţi nu erau nişte proşti, cel puţin nu încă. Nici

voluntarii rezervişti care au luptat în Războiul de Independenţă nu fuseseră nişte proşti când se gândiseră că i-ar putea înfrânge pe britanicii din Tunicile Roşii; şi tot aşa, nici primul pluton de propagandă al revoluţiei noastre nu era alcătuit doar din nişte proşti care puseseră mâna pe o grămadă pestriţă de arme primitive şi se apucaseră să facă exerciţii militare cu ele. Din rândurile rezerviştilor americani reuşiseră până la urmă să se ridice la luptă o armată de un milion de oameni. Cine putea atunci spune că grupul nostru nu va reuşi să facă acelaşi lucru în viitor? *Dragă mătuşă*, am scris cu cerneală vizibilă, *Bărbaţii aceştia nu trebuie subestimaţi. Napoleon a spus că bărbaţii sunt gata să moară pentru nişte bucăţi de panglică prinse în piept, dar Generalul înţelege bine că pentru un om ca el, care îi ştie şi pe nume, ar muri încă şi mai mulţi. După inspecţia trupelor, Generalul umblă printre ei, mănâncă împreună cu ei, le spune pe nume şi îi întreabă despre soţiile lor, despre copiii lor, despre prietenele lor şi despre locurile lor de baştină. Fiecare om asta îşi doreşte, să-l recunoşti şi să-ţi aduci aminte de el. Iar una fără cealaltă nu se poate. Aceasta este dorinţa care îi face pe toţi aceşti debarasatori, chelneri, oameni de serviciu, grădinari, mecanici, paznici de noapte sau pur şi simplu beneficiari ai ajutorului social să economisească bani ca să-şi cumpere uniforme, bocanci şi arme – faptul că doresc să se simtă din nou bărbaţi. Îşi doresc ţara înapoi, draga mea mătuşă, dar tânjesc ca şi ţara aceea care nu mai există, şi soţiile lor, şi copiii lor, şi urmaşii lor să-i recunoască şi să-şi aducă aminte ce bărbaţi au fost. Dacă nu reuşesc, poţi să le spui proşti. Dar dacă încercarea lor se soldează cu un succes, atunci, vii, ori morţi, vor fi consideraţi nişte eroi şi nişte vizionari. Poate că am să mă întorc şi eu împreună cu ei în ţara noastră, chiar dacă Generalul se opune.*

Deşi îmi făceam deja planuri pentru eventuala mea revenire în ţară, între timp încercam să-l fac pe Bon să se răzgândească. Stând sub stejar, am mai fumat împreună o ţigară, după care urma să pornim într-un marş de cincisprezece kilometri. Ne-am uitat la bărbaţii aflaţi sub comanda căpitanului grizonant şi a locotenentului nesimţitor cum se ridicau de pe jos şi îşi întindeau trupurile greoaie, scărpinându-se care ici, care dincolo. Ăştia doi vor să moară, am spus eu. Nu pricepi? Nu au nicio intenţie de a se întoarce. Ştiu că este o misiune suicidară.

Viaţa însăşi este o misiune suicidară.

Eşti un filosof, ce să mai, am spus. Dar asta nu schimbă faptul că eşti ţicnit.

Bon a râs cu poftă, lucru pe care îl făcea atât de rar de când veniserăm din Saigon, încât m-a luat complet prin surprindere.

Şi atunci, pentru a doua oară de când îl cunoşteam eu, s-a lansat într-un discurs care, pentru el, avea dimensiuni de-a dreptul grandioase. O prostie este să continui să trăieşti atunci când nu mai ai nicio raţiune de a exista, a spus el. Pentru ce trăiesc eu? Pentru viaţa pe care o duc în apartamentul ăla al nostru? Apartamentul ăla nu este un cămin. Este o celulă de puşcărie, doar că nu are zăbrele. Toţi, noi toţi trăim în nişte celule fără zăbrele. Nu ne mai simţim bărbaţi după ce americanii ne-au tras-o de două ori şi i-au mai şi obligat pe copiii şi pe nevestele noastre să se uite cum ne-o trag. Întâi americanii au zis: Las că vă salvăm noi pieile gălbejite, numai să faceţi cum zicem noi. Bateţi-vă aşa cum vă spunem noi, luaţi banii ăştia de la noi, daţi-ne femeile voastre şi după asta veţi fi liberi. Dar lucrurile nu au ieşit deloc aşa, nu? Şi pe urmă, după ce ne-au făcut-o, cică ne-au salvat. Doar că au omis să ne spună că în schimb o să ne taie şi boaşele, şi limbile. Ştii ce? Dacă eram bărbaţi adevăraţi, nu i-am fi lăsat să ne facă asta.

De obicei Bon folosea cuvintele cum foloseşte un lunetist gloanţele, dar această rafală m-a lăsat fără replică pentru câteva secunde. Am spus: Tu nu prea îi respecţi pe oamenii ăştia, în ciuda a tot ceea ce au făcut şi au trăit. Deşi erau inamicii mei, eu înţelegeam sentimentele acestor soldaţi, faptul că trăiau numai cu gândul că cel puţin luptaseră vitejeşte. Îi judeci prea aspru.

Bon a râs din nou, de data asta fără strop de veselie. Sunt aspru cu mine însumi. Nu mă mai numesc nici bărbat, nici soldat. Bărbaţi şi soldaţi sunt cei care au rămas pe loc, cei din compania mea, Man, cei care au murit sau au fost aruncaţi în puşcărie, ştiind că cel puţin s-au comportat ca nişte bărbaţi. Aceia sunt atât de periculoşi, că e nevoie de alţi bărbaţi înarmaţi cu puşti ca să-i ţină închişi acolo. Aici nimeni nu se sperie de noi. Singurele persoane pe care le mai speriem sunt nevestele şi copiii noştri. Şi pe noi înşine. Eu îi cunosc pe cei de aici. Le vând băuturi. Le ascult poveştile. Vin acasă de la muncă, strigă la neveste şi la copii şi din când în când le mai trag câte o bătaie ca s-arate că sunt bărbaţi. Doar că nu sunt bărbaţi. Un bărbat adevărat îşi apără nevasta şi copiii. Un bărbat adevărat nu se teme să moară pentru familia lui, pentru ţara lui şi pentru camarazii lui. Un bărbat adevărat nu supravieţuieşte atunci când vede că toţi mor sub ochii lui. Iar eu asta am făcut.

Nu-i adevărat; doar te-ai retras, atâta tot, i-am spus, punându-i mâna pe umăr. El s-a scuturat. Nu-l mai auzisem niciodată până atunci vorbind despre rănile lui atât de direct. Aş fi vrut să-i pot alina suferinţa şi mă durea că nu-mi dădea

voie. Ai fost nevoit să faci totul ca să-ţi salvezi familia. Asta nu înseamnă că n-ai fost bărbat sau că nu te-ai purtat ca un soldat. Tu eşti soldat; gândeşte ca un soldat atunci. Ce e mai bine: să porneşti în misiunea asta, care e sinucidere curată, şi să nu te mai întorci înapoi sau să mergi împreună cu următorul val, care va avea o şansă de a scăpa?

El a scuipat şi şi-a strivit ţigara cu călcâiul bocancului, după care a îngropat-o sub o movilă de pământ. Asta spun şi majoritatea băieţilor de aici. Sunt nişte rataţi, iar rataţii mereu îşi găsesc scuze. Se gătesc frumos, vorbesc ca nişte duri, fac pe soldaţii. Dar câţi dintre ei au de gând într-adevăr să meargă acasă şi să lupte? Generalul a cerut câţiva voluntari. Ne-am oferit trei. Restul au dat înapoi, ascunzându-se în spatele nevestelor şi al copiilor, aceleaşi neveste şi aceiaşi copii pe care îi bat fiindcă nu pot suferi să se ascundă îndărătul lor. Dă-i laşului încă o şansă şi va da din nou bir cu fugiţii. La fel e şi cu cei mai mulţi dintre cei de aici. Joacă la cacealma.

Nenorocit cinic ce eşti, am strigat. Atunci tu pentru ce anume vrei să mori?

Pentru ce vreau să mor? a strigat şi el la mine. Vreau să mor pentru că lumea în care trăiesc nu merită să mori pentru ea! Dacă există un lucru pentru care merită să mori, atunci ai un motiv să trăieşti.

La asta n-am mai avut ce spune. Ce zisese Bon era adevărat, aplicabil chiar şi pentru acest mic detaşament de eroi şi probabil de proşti. Orice ar fi fost ei, dacă nu aveau un motiv pentru care merita să moară, acum aveau cel puţin pentru ce să trăiască. Îşi lepădaseră cu entuziasm hainele ca de înmormântare ale mediocrei lor existenţe civile, căci pentru ei uniformele de camuflaj dungate ca blana tigrului şi eşarfele galbene, albe sau roşii pe care le purtau la gât – toată splendoarea hainelor militare care semănau cu costumele supereroilor – reprezentau o atracţie irezistibilă. Dar, asemenea supereroilor, n-ar fi putut sta în ascunzătoare prea multă vreme. Ce fel de erou eşti dacă nu ştie nimeni de existenţa ta?

Deja soldaţilor acestora le mersese buhul încă dinainte de adunarea din deşert. Sonny mă întrebase despre aceşti bărbaţi misterioşi în noaptea aceea când îşi recunoscuse eşecul şi totuşi câştigase disputa dintre noi. Roţile conversaţiei noastre se opriseră, nu se mai învârteau, pisica neagră jubila văzându-mă înfrânt şi, în liniştea infuzată de vodcă, Sonny îmi spusese că apăruseră informaţii cum că ar exista o armată secretă ce pregătea o invazie secretă. I-am răspuns că eu nu auzisem nimic despre aşa ceva, la care el a spus: Nu mai face pe neştiutorul. Doar eşti omul Generalului.

Dacă aş fi omul lui, am spus, cu atât mai mult nu i-aş spune aşa ceva unui comunist.

Cine zice că sunt comunist?

M-am prefăcut surprins. Nu eşti comunist?

Şi dacă aş fi, crezi că ţi-aş spune ţie?

Aceasta era dilema tuturor agenţilor subversivi. În loc să ne arătăm lumii în costume de supereroi, atât de ambigue din punct de vedere sexual, şi aici eram nevoiţi să ne ascundem sub nişte mantii invizibile, aşa cum făcuserăm şi în Saigon. Acolo, când mergeam la întâlniri cu alţi agenţi subversivi, acestea desfăşurându-se în pivniţele pline de mucegai ale unor case conspirative sigure, şedeam pe cutii cu grenade de mână fabricate în SUA şi obţinute de pe piaţa neagră, acoperindu-mi capul cu o glugă jegoasă din bumbac, care îmi lăsa la vedere numai ochii. Cum lumină aveam doar de la câte o lumânare sau o lampă cu ulei, ne recunoşteam unul pe celălalt doar după ciudatele noastre nume de împrumut, după forma corpului, după sunetul vocii şi după albul ochilor. Privind-o pe domnişoara Mori, care se adăpostise sub braţul lui Sonny, eram sigur că ochii mei, care mereu înregistrau totul, nu mai erau albi, ci injectaţi din pricina vinului, a vodcii şi a tutunului. Plămânii noştri se umpluseră de aerul stătut din încăpere; pe măsuţa de cafea scrumiera suferea în tăcere, umilită ca întotdeauna, cu gura plină de mucuri şi de scrum amar. Am aruncat ce mai rămăsese din ţigară în puţul sticlei de vin, unde mucul s-a înecat în restul de lichid cu un sâsâit slab, încărcat de reproş. Dar războiul s-a sfârşit, a spus domnişoara Mori. Ei nu ştiu asta? Ridicându-mă în picioare, gata să le urez noapte bună, am vrut să spun ceva profund. Voiam s-o impresionez pe domnişoara Mori cu inteligenţa mea, de care nu avea să mai aibă parte niciodată. Războaiele nu mor niciodată, am spus. Doar adorm.

Şi asta este valabil şi pentru foştii soldaţi? a întrebat ea, fără să pară impresionată. Bineînţeles că este, a spus Sonny. Dacă n-ar dormi din când în când, cum ar mai putea visa? Am fost pe punctul de a răspunde, dar mi-am dat seama că era o întrebare retorică.

Domnişoara Mori mi-a întins obrazul să i-l sărut, Sonny mi-a întins mâna să i-o strâng şi tot el m-a condus până la uşă. M-am strecurat afară, în aşternutul răcoros al nopţii, de unde apoi am ajuns în patul meu. Bon dormea, suspendat în patul lui, deasupra mea. Am închis ochii şi, sub vraja întunericului, am început şi eu să plutesc cu saltea cu tot pe undele negre ale unui râu până în ţara străină pe care o puteam vizita şi fără paşaport. Dintre numeroşii ei locuitori fantomatici, cu trăsături de gnomi, acum îmi amintesc doar unul. Toate celelalte mi s-

au şters din minte, a rămas doar această amprentă fatală, un kapok[51] străvechi care era locul meu de odihnă veşnică. Mi-am lipit obrazul de trunchiul lui artritic. În visul meu aproape că adormisem, când treptat mi-am dat seama că ciotul de lemn pe care se odihnea urechea mea era de fapt el însuşi o ureche curbată şi rigidă, cu ceara istoriei ei auditive încrustată în muşchiul verde al întortocheatului canal auditiv răsucit. Jumătate din copac se înălţa deasupra mea. Jumătatea de dedesubt, invizibilă, era înrădăcinată în pământ, iar când m-am uitat în sus, am văzut nu doar o ureche, ci multe-multe urechi crescute în coaja trunchiului, sute de urechi care ascultau şi ascultaseră lucruri pe care eu nu le puteam auzi. Mi s-a părut atât de cumplită imaginea cu urechile acelea, încât am simţit că mă scufund din nou în râul cel întunecat. M-am deşteptat din somn transpirat, gâfâind, ţinându-mă cu mâinile de cap. Nu m-am mai putut întinde din nou decât după ce am azvârlit cât colo aşternuturile umede şi m-am uitat sub pernă. Tremuram, iar inima încă îmi bătea cu forţa unui toboşar nebun, dar cel puţin patul nu-mi era invadat de urechi amputate.

Capitolul 14

Uneori acţiunile unui agent subversiv sunt mânate de un scop, dar alteori, mărturisesc, sunt pur accidentale. Privind în urmă, poate că tocmai faptul că îi pusesem la îndoială curajul l-a făcut pe Sonny să publice titlul pe care l-am văzut în ziar la două săptămâni după manevrele din deşert: „Vedeţi-vă de viaţă, războiul s-a sfârşit”. Am văzut titlul în ziarul de pe biroul Generalului din sediul Marelui Cartier General din magazinul de băuturi, fixat zdravăn pe carneţelul lui, cu un capsator peste el. Poate că unii ar fi salutat sentimentele exprimate de acest titlu, nu însă şi Generalul. Dedesubtul titlului era o fotografie înfăţişând un miting organizat de Frăţie într-un parc din Westminster, cu şiruri şi coloane de veterani îndârjiţi, îmbrăcaţi în nişte uniforme paramilitare, alcătuite din cămăşi cafenii şi berete negre. Într-o altă fotografie, refugiaţii, în hainele civile pe care nu le mai voia nimeni, agitau pancarte şi se ţineau strâns de nişte bannere cu mesaje telegrafice de protest politic: HO ŞI MIN = HITLER! LIBERTATE PENTRU POPORUL NOSTRU! ÎŢI MULŢUMIM, AMERICA! îmi dădeam seama că provocarea pe care i-o lansasem lui Sonny avusese un efect oportun, chiar dacă nu intenţionasem asta, în sensul că articolul lui putea semăna îndoiala în inimile exilaţilor în legătură cu continuarea războiului şi putea crea disensiuni între diferitele facţiuni ale exilaţilor.

Am fotografiat articolul cu minicamera Minox, căreia în sfârşit îi găseam o utilitate. De câteva săptămâni, fotografiam toate dosarele Generalului la care aveam acces în calitate de aghiotant. De când mă întorsesem din Filipine şomam, asta dacă nu luam în seamă cantitatea apreciabilă de muncă pe care o prestam pro bono în folosul Generalului, al Frăţiei şi al Mişcării. Până şi armatele secrete şi fronturile politice au nevoie de funcţionari. Erau de scris note, de îndosariat documente, de convocat şedinţe, de alcătuit, de tipărit şi de distribuit broşuri, de făcut fotografii, de planificat interviuri, de găsit sponsori şi – cel mai important lucru pentru scopurile mele – de preluat şi de trimis corespondenţe, apoi de ridicat şi de citit corespondenţa înainte de a-i fi înmânată Generalului. Fotografiasem tot ordinul de luptă alcătuit de General, de la compania de aici şi până la batalionul aflat în Thailanda, de la paradele publice ale Frăţiei şi până la manevrele private organizate de Mişcare, precum şi comunicatele dintre General şi ofiţerii subordonaţi lui din taberele de refugiaţi din

Thailanda, aflate sub comanda unui amiral care rămăsese în zona continentală. Nu în ultimul rând, am fotografiat şi extrasele conturilor în care Generalul depusese modestele fonduri ale Mişcării – micile donaţii colectate de la comunitatea refugiaţilor, veniturile obţinute de restaurantul lui Madame şi de o mână de organizaţii caritabile respectabile care donaseră diverse sume Frăţiei pentru ajutorarea nefericiţilor refugiaţi şi a şi mai nefericiţilor veterani.

Toate aceste informaţii fuseseră ambalate într-un colet şi expediate mătuşii mele, în Paris. Conţinutul pachetului consta dintr-o scrisoare şi un suvenir ieftin, un glob cu zăpadă care se rotea automat şi care avea înăuntru panoul cu Hollywood. Pentru punerea în mişcare a globului era nevoie de nişte baterii de nouă volţi, pe care de asemenea le-am pus în pachet, după ce mai întâi le-am golit de conţinut. În fiecare baterie am introdus câte un cartuş cu film Minox. Era o metodă de comunicare a informaţiilor mai sofisticată decât cea folosită de curiera mea din Saigon. Când Man mi-a spus pentru prima oară despre curieră, imediat mi-am imaginat una dintre acele suple regine ale frumuseţii pentru care ţara noastră era pe bună dreptate vestită, albă ca zahărul rafinat pe dinafară, roşie ca răsăritul soarelui pe dinăuntru, o Mata Hari din Cochinchina[52]. Persoana care se înfiinţa la uşa mea în fiecare dimineaţă era însă o mătuşică bătrâioară, cu ridurile de pe chipul ei ascunzând mai multe secrete decât liniile din palma ei. Era o femeie care vindea pe stradă suc de betel şi orez lipicios înfăşurat în frunze de bananier, specialitatea ei. Eu cumpăram pentru micul dejun câte un pachet de orez, înăuntrul căruia se putea sau nu să găsesc un mesaj, făcut sul şi înfăşurat în plastic. De asemenea, în micul sul de piaştri îndoiţi pe care i-i dădeam ca plată, se putea sau nu să existe un cartuş cu un film sau un mesaj scris de mine cu apă de orez pe hârtie de ciment. Singura hibă a acestei metode era faptul că mătuşica gătea îngrozitor de prost, iar orezul ei lipicios semăna cu o minge de clei pe care n-aveam încotro, trebuia s-o mănânc, altminteri menajera o putea găsi în coşul meu de gunoi şi se putea întreba de ce cumpăram un orez pe care nu-l puteam mânca. M-am plâns într-un rând mătuşii, care însă m-a afurisit o grămadă şi cu atâta inventivitate, de a trebuit să-mi consult nu doar ceasul, dar şi dicţionarul. Până şi taximetriştii care se învârteau cu triciclurile lor prin jurul vilei Generalului în căutare de clienţi au fost impresionaţi. Domnule căpitan, mai bine vă însuraţi cu asta, mi-a strigat unul dintre ei, căruia îi lipsea braţul stâng. Multă vreme nu va rămâne nemăritată!

M-am înfiorat amintindu-mi întâmplarea aceea şi mi-am turnat de băut din sticla de scotch vechi de cincisprezece ani pe

care Generalul o ţinea în sertar. Având în vedere că nu mă plătea, Generalul avea grijă să-mi întreţină starea de fericire şi, să recunoaştem, şi dependenţa de alcool, dăruindu-mi băutură, când mai fină, când mai puţin fină, din rezervele enorme pe care le deţinea. Fără asta nu puteam. În scrisoare, scrise cu litere invizibile, trecusem toate datele şi detaliile cu privire la ruta pe care aveau s-o urmeze Bon, căpitanul cel grizonant şi locotenentul cel nesimţitor, începând de la biletele de avion şi până la locul în care se afla tabăra de antrenament. Informaţiile nu se deosebeau substanţial de cele pe care le trimisesem deja prin intermediul mătuşii şi care cuprinseseră logistica secretă a operaţiunilor, a cărei dezvăluire avea să conducă în mod inevitabil la ambuscade devastatoare. Ziarele obişnuiau să publice articole în care se preciza numărul soldaţilor americani sau republicani morţi sau răniţi, dar aceste numere erau la fel de abstracte ca morţii fără chipuri din cărţile de istorie. Nu mi-a luat chiar atât de mult timp să scriu toate aceste informaţii, dar cele despre Bon mi-au luat toată noaptea, şi asta nu din pricina mulţimii cuvintelor, ci fiindcă era prietenul meu. *Mă întorc şi eu*, am scris, deşi nu aveam încă nicio idee cum puteam să fac asta. *E mai bine aşa, ca să pot da raportul despre mişcările inamicului*, am adăugat, deşi în realitate ceea ce mă interesa era să-i salvez viaţa lui Bon. Nu aveam nicio idee cum puteam să fac asta, dar neştiinţa nu mă împiedicase niciodată până atunci să mă angajez în vreo acţiune.

Neştiind cum aveam să fac ca să-l trădez pe Bon şi în acelaşi timp să-l salvez, mi-am căutat sursa de inspiraţie pe fundul unei sticle. Tocmai sorbeam din cel de-al doilea pahar de scotch, când a intrat Generalul. Era puţin trecut de ora trei, ora obişnuită la care revenea de la restaurantul lui Madame după aglomeraţia de acolo de la ora prânzului. Ca de obicei, după cele câteva ore petrecute în spatele casei de marcat, era iritat. Foştii militari îl salutau cu respect, lucru care însă lui îi amintea de stelele pe care nu le mai putea purta, iar din când în când câte un civil, întotdeauna o femeie, îi spunea cu ironie: A, nu cumva dumneavoastră sunteţi generalul acela? Cele foarte afurisite îi mai lăsau şi câte un bacşiş, de obicei impresionanta sumă de un dolar, un simbol al adoptării acestei practici americăneşti pe care noi o consideram ridicolă. Aşa se făcea că, sosind după-amiaza la magazin, ca în ziua aceea, Generalul arunca pe birou o mână de bancnote mototolite de câte un dolar şi aştepta să-i torn un pahar mare de scotch. Apoi, lăsându-se pe spătarul scaunului, sorbea cu ochii închişi din pahar şi ofta teatral. Dar astăzi, în loc să se lase pe spătarul scaunului, s-a aplecat înainte spre birou, a lovit ziarul cu degetul şi m-a întrebat: Ai citit asta?

Cum nu voiam să-l privez de ocazia de a tuna şi a fulgera, am spus că nu. El a dat din cap cu înverşunare şi a început să-mi citească cu voce tare fragmente din articol. „Abundă ştirile despre această Frăţie şi despre adevăratul ei scop”, a început Generalul, cu chipul încremenit şi cu voce egală. „Este limpede că obiectivul ei este răsturnarea regimului comunist, dar cât de departe este oare pregătită Frăţia să meargă pentru asta? Pe de o parte, Frăţia solicită donaţii pentru ajutorarea refugiaţilor; pe de altă parte însă, aceste fonduri s-ar putea să fie direcţionate spre o Mişcare formată din refugiaţi înarmaţi aflaţi în Thailanda. Unii spun că Frăţia a investit în anumite afaceri şi a început să adune profituri de pe urma lor. Cel mai dezamăgitor aspect al Frăţiei este faptul că le vinde concetăţenilor noştri speranţa deşartă că într-o zi vom putea să ne recâştigăm patria prin forţă. Ar fi mai bine dacă am urmări să ajungem la o reconciliere pe cale paşnică, în speranţa că într-o zi noi, cei aflaţi în exil, vom putea reveni în ţara noastră pentru a ajuta la reconstruirea ei” Generalul a împăturit la loc ziarul şi l-a pus înapoi pe birou exact în poziţia în care fusese mai înainte. Căpitane, cineva îi furnizează acestui individ nişte informaţii serioase.

Am sorbit din paharul de scotch, încercând să nu las să se vadă că de fapt îmi înghiţeam saliva care îmi inundase gura. Se întâmplă exact aşa cum se întâmpla şi acasă, domnule General, informaţiile se scurg pe undeva. Uitaţi-vă la poza asta. Toţi oamenii ăştia ştiu câte ceva despre ceea ce se întâmplă. Tot ce a avut de făcut Sonny a fost să se plimbe de colo-colo cu o găleată şi să adune un strop de ici, un strop de dincolo. În scurt timp o fi reuşit să adune un pahar-două de informaţii.

Ai dreptate, bineînţeles, a spus Generalul. Ştim cum să ne păstrăm amantele, dar nu suntem în stare să ne păstrăm secretele. Toate astea (şi aici a lovit cu degetul în ziar) sună grozav, nu-i aşa? Reconciliere, revenire în ţară, reconstrucţie. Cine nu şi-ar dori asta? Dar cine ar beneficia cel mai mult de pe urma tuturor acestor lucruri? Comuniştii. Fără noi, este aproape sigur că dacă cineva s-ar întoarce, fie ar primi un glonte în cap, fie ar avea parte de o lungă internare pentru reeducare. La asta se referă comuniştii când vorbesc de reconciliere şi reconstrucţie: descotorosirea de unii ca noi. Iar acest ziarist umblă cu propagandă stângistă pe lângă sărmanii oameni care au nevoie disperată de speranţe. Cred că a început să creeze probleme, ce zici?

Bineînţeles, am spus, întinzând mâna după sticla de scotch. La fel ca mine, sticla era pe jumătate goală şi pe jumătate plină. Ziariştii independenţi creează întotdeauna probleme.

Şi de unde ştim noi că este un simplu ziarist? În Saigon, jumătate dintre ziarişti erau simpatizanţi comunişti, iar dintre aceştia un procent important erau chiar comunişti de-a binelea. De unde ştim noi că ăsta nu a fost trimis aici cu ani în urmă de către comunişti tocmai în acest scop, de a ne spiona pe toţi cei care ajungeam aici şi de a ne submina acţiunile? Dumneata l-ai cunoscut pe vremea colegiului. Afişa astfel de simpatii pe vremea aceea? Dacă spuneam că nu, iar Generalul afla mai târziu că nu era adevărat, intram eu în bucluc. Singurul răspuns pe care i-l puteam da era unul afirmativ, la care Generalul a spus: E bine ca un ofiţer de informaţii să aibă informaţii, dar şi mai bine e să-l ducă mintea, nu crezi, Căpitane? De ce nu m-ai avertizat în privinţa asta atunci când am făcut cunoştinţă cu el? Generalul a clătinat din cap cu dispreţ. Ştii care e problema cu dumneata, căpitane? Aveam o listă lungă de probleme, dar a fost mai simplu să spun că n-am nicio idee. Eşti prea îngăduitor, a spus Generalul. Nici maiorul nu ţi s-a părut periculos fiindcă era gras şi-ţi era milă de el. Acum toate indiciile arată că ai închis ochii cu bună ştiinţă la faptul că Sonny este nu doar un radical de stânga, ci şi un potenţial agent comunist sub acoperire. Generalul mă străpungea cu privirea. Am simţit că începe să mă mănânce faţa, dar n-am îndrăznit să mă scarpin. Cred că ceva ar trebui făcut în direcţia asta, căpitane. Nu crezi?

Ba da, am răspuns, cu gâtlejul uscat iască. Ceva ar trebui făcut în direcţia asta.

În zilele care au urmat am avut o grămadă de timp să mă gândesc la vaga solicitare a Generalului. Cum aş fi putut eu să nu fiu de acord că ceva trebuia făcut? Întotdeauna cineva trebuia să facă ceva. Dintr-un anunţ publicat în ziarul lui Sonny am aflat că Lana avea să cânte într-un spectacol de varieteu intitulat *Fantezie muzicală*. Această informaţie mi-a dat prilejul să acţionez, deşi probabil că nu tocmai în felul în care se gândea Generalul. Aveam nevoie de o pauză, pentru ca, fie şi doar pentru o seară, să mă eliberez de stresanta şi solitara mea existenţă de agent subversiv. Pentru o cârtiţă ca mine, obişnuit cum eram cu întunericul, un club de noapte era locul ideal în care să ies. Am reuşit mult mai uşor decât aş fi crezut să-l conving şi pe Bon să vină la *Fantezia muzicală* ca să ascultăm cântece şi sunete din ţara noastră îndepărtată, dar nu uitată. Asta pentru că după ce se hotărâse să moară, Bon începea în sfârşit să dea semne de viaţă. M-a lăsat chiar şi să-l tund, după care l-am şi ferchezuit, pomădându-i părul cu Brylcreem, aşa încât până la urmă părul lui s-a asortat perfect

cu pantofii noştri negri, lucioşi. Maşina s-a umplut de mirosul masculin, copleşitor de Brylcreem şi de cel de apă de colonie. În timp ce ascultam Rolling Stones, maşina părea că ne poartă nu doar către vest, spre Hollywood, ci înapoi în timp, în zilele de glorie ale Saigonului, prin 1969, după întoarcerea mea din America. Atunci, înainte ca Bon şi Man să devină taţi, toţi trei ne pierdeam weekendurile tinereţii noastre prin barurile şi cluburile de noapte din Saigon, exact aşa cum se cuvine să facă trei tineri. Dacă nu ne iroseam tinereţea, ce fel de tinereţe mai era aceea?

Poate că pe această tinereţe aş putea da vina şi pentru prietenia mea cu Bon. Ce altceva l-ar putea face pe un băiat de paisprezece ani să jure cu sângele lui şi să-şi facă un frate de cruce? Şi, încă şi mai important, ce altceva l-ar putea face pe un bărbat în toată firea să creadă încă în jurământul acela? Nu s-ar cuveni ca lucrurile care contează, cum ar fi ideologia noastră şi convingerile noastre politice, fructele coapte ale maturităţii noastre, să conteze mai mult decât idealurile şi iluziile crude ale tinereţii? Daţi-mi voie să sugerez că adevărul, sau o anumită parte a lui, se găseşte tocmai în aceste nebunii ale tinereţii pe care, pe când ajungem adulţi, le uităm, şi asta în detrimentul nostru. Scena naşterii prieteniei noastre a arătat în felul următor: un teren de fotbal al liceului, eu, elev nou, înconjurat de elevi mai mari, mai înalţi, armăsarii care făceau pe grozavii prin şcoală. Tocmai erau pe punctul de a juca şi ei scena pe care bărbaţii o tot repetă încă de la începutul vremurilor, momentul în care cei puternici se iau de cei slabi sau de cei mai ciudaţi doar de amorul artei. Eram eu ciudat, dar slab nu eram, aşa cum îi dovedisem păcăliciului din sat care mă numise o aberaţie a naturii. Până să-l snopesc eu pe el, mă snopiseră pe mine alţii, aşa că eram pregătit şi pentru o luptă pierdută dinainte. În momentul acela însă mi-a luat apărarea un alt elev, tot nou. Desprinzându-se din cercul de spectatori, a făcut un pas înainte şi a spus: Nu-i corect. Nu te lega numai de el. Şi el este ca noi. Băiatul mai mare l-a luat peste picior. Cine eşti tu să-mi spui că e ca noi? Şi ce te face să crezi că tu ai fi ca noi? Ia valea din calea mea! Man nu s-a dat deoparte, aşa că a încasat o primă lovitură, o palmă peste ureche, care l-a trimis învârtindu-se. Atunci m-am repezit cu capul înainte în coastele băiatului mai mare şi l-am aruncat la pământ, aterizând călare pe pieptul lui. Am apucat să-i înfund două lovituri până să se repeadă asupra mea ceilalţi tântălăi, prietenii lui. Erau cinci împotriva mea şi a noului meu prieten Man, aşa că, deşi mă apăram cu tot curajul şi toată furia, ştiam c-am pus-o de mămăligă. Toţi ceilalţi băieţi din şcoală se adunaseră în jurul nostru. Şi atunci cum s-a făcut că Bon s-a

desprins din mulţimea aceea şi ne-a sărit în ajutor? E adevărat, şi el era nou în şcoală, dar era la fel de masiv ca băieţii mai mari. Însă chiar şi aşa, n-avea cum să-i bată pe toţi. L-a lovit pe unul cu pumnul, altuia i-a dat una cu cotul, pe al treilea l-a izbit în plin ca un berbec, dar după aceea gaşca l-a pus şi pe el la pământ. Ne-au lovit cu picioarele şi cu pumnii, ne-au făcut terci, lăsându-ne plini de vânătăi şi de sânge, dar şi de entuziasm. Da, de entuziasm! Fiindcă trecusem un test misterios, unul care ne distinsese de bătăuşi, pe de o parte, dar şi de laşi, pe de altă parte. În aceeaşi noapte, strecurându-ne afară din dormitor, ne-am furişat până în crângul de tamarinzi şi sub crengile lor ne-am făcut tăieturile din palmă. Ne-am amestecat din nou sângele între noi, fiecare recunoscând în ceilalţi doi nişte rude mai apropiate decât rudele noastre de sânge şi am jurat unul în faţa altuia să fim fraţi.

Un tip pragmatic, un materialist adevărat s-ar fi dezis de istoria asta şi ar fi luat ataşamentul meu drept dovadă de romantism. Dar această poveste arată cum se vedea fiecare pe sine şi cum ne vedeam unul pe altul la vârsta aceea. Eram trei băieţi care ştiau instinctiv că trebuie să-i apere pe cei mai slabi decât ei. Asta era cauza noastră. Eu şi Bon nu mai vorbiserăm de multă vreme despre incidentul acela, dar pe drum spre Hotel Roosevelt, în timp ce cântam cântece din tinereţea noastră, simţeam că întâmplarea aceea făcea în continuare parte din sângele lui la fel cum făcea parte şi dintr-al meu.

Hotelul Roosevelt fusese cândva, în perioada filmului alb-negru, locul de pe Bulevardul Hollywood unde se adunau toate celebrităţile. Acum lumea uitase de el, exact cum fuseseră uitate vedetele filmului mut. Covoarele uzate mascau dalele neîngrijite ale pardoselii şi, nu se ştie din ce motiv, printre celelalte piese de mobilier din hol tronau şi câteva mese de bridge şi scaune cu picioare fusiforme ca picioarele macaralelor, pregătite pentru poker sau pentru pasienţe. Mă aşteptasem să întâlnesc aici ceva din strălucirea Hollywoodului de altă dată, măcar niscaiva producători burduhoşi de filme porno cu gulere înalte şi cu sacouri albastre-cenuşii, ţinând agăţate de mâinile încărcate de bijuterii femei semiîmbrăcate. Dar, îndreptându-ne spre foaierul unde ne aştepta *Fantezia muzicală*, am observat că persoanele cel mai frumos îmbrăcate din hotel păreau a fi compatrioţii mei, împopoţonaţi cu paiete, poliester şi atitudinea potrivită. Ceilalţi clienţi, probabil oaspeţi ai hotelului, purtau cămăşi în carouri, pantofi ortopedici, bărbi rase de dimineaţă, dar acum ţepoase, şi singurul lucru pe care-l trăgeau după ei era câte un tub de oxigen. Întotdeauna ajungeam târziu la orice eveniment, inclusiv, se pare, la acest eveniment monden al Hollywoodului.

Cu toate acestea, în interiorul foaierului plăcut al hotelului atmosfera era însufleţită. Un impresar închiriase spaţiul pentru a pune în scenă *Fantezia muzicală*, iar ceea ce a urmat a semănat cu un fel de refugiere, însă fără urmă de refugiaţi, căci bărbaţii păreau foarte stilat îmbrăcaţi în costumele lor clasice, iar femeile arătau încântător în rochiile lor de bal. Burghezii noştri în devenire îşi găsiseră slujbe cu patruzeci şi patru de ore pe săptămână cu bonusuri pentru orele suplimentare şi, după ce-şi căptuşiseră portofelele cât să poată şedea mai comod, porniseră în căutare de vin şi cântări. Eu şi Bon ne-am aşezat la o masă mai în spate. O cântăreaţă încântătoare, îmbrăcată cu un bolero, cânta o versiune impregnată de suferinţă a cântecului „Oraşul tristeţii" al lui Pham Duy. Dar parcă s-ar fi putut oare cânta şi altfel despre un oraş al tristeţii, oraşul pe care fiecare dintre noi îl purtam în minte în exilul nostru? După iubire, nu tristeţea era cel mai obişnuit substantiv folosit în repertoriul nostru liric? Oare eram într-adevăr atraşi de gustul acestei tristeţi sau doar ne deprinseserăm cu el fiindcă fuserăm obligaţi să-l acceptăm? Pentru a răspunde la aceste întrebări era nevoie fie de Camus, fie de nişte coniac; şi cum Camus nu era disponibil, am comandat coniac.

Am plătit pentru două duşti de băutură fără nicio tresărire din banii pe care îi primisem şi care se tot împuţinau, cu convingerea fermă că banii nu trăiesc decât atunci când sunt cheltuiţi, în special în compania prietenilor. Zărindu-i pe căpitanul cel grizonant şi pe locotenentul cel nesimţitor, care stăteau la bar şi sorbeau din nişte beri, chiar le-am trimis şi lor câte un păhăruţ de coniac. Au venit la masa noastră şi au toastat pentru camaraderia noastră. Eu încă nu redeschisesem faţă de General problema întoarcerii mele în ţară, dar aceasta era intenţia mea. Am plătit bucuros încă un rând pentru toţi patru. Sub influenţa coniacului totul părea mai frumos. Coniacul era ca sărutul mamei, dar pentru bărbaţii în toată firea. Aşa că ne-am răsfăţat în continuare în timp ce pe scenă cântăreţii se produceau, unul după altul, legănându-se. Artiştii, bărbaţi şi femei, au fredonat, s-au tânguit, au oftat, au cântat din toţi bojocii, au suspinat, au zbierat, dar, indiferent ce şi cum cântau, publicul îi adora. Glasurile cântăreţilor ne-au transportat pe toţi, până şi pe Bon, înapoi în timp, peste ani şi peste mări şi ţări, până în cluburile de noapte din Saigon, unde gustul şampaniei, pe lângă aromele şi notele obişnuite, avea întotdeauna şi un vag gust de lacrimi. Dacă erau prea multe lacrimi, te simţeai înfrânt; dacă lacrimile lipseau, muzica nu te mai înrobea. Dar un strop din acest elixir picurat pe limbă era tot ce-ţi trebuia ca să începi să rosteşti un singur nume: Saigon.

Cuvântul acela a fost rostit de aproape fiecare dintre interpreţi şi de către prezentatorul însuşi. Poetul, ghidul nostru prin această lume a *Fanteziei muzicale*, era un bărbat deloc impresionant ca statură şi îmbrăcat modest, într-un costum gri din stofa moale. Singurul lucru din înfăţişarea lui care strălucea erau ochelarii. Nu-i puteam vedea ochii, dar i-am recunoscut numele. Era un scriitor ale cărui creaţii fuseseră publicate în ziarele şi revistele literare, nişte versuri frumoase, nostalgice despre ţesătura fiecărei zile. Îmi aminteam în special o poezie despre revelaţia pe care o poţi avea spălând orezul şi, deşi nu mai ţineam minte ce revelaţie avusese Poetul, îmi aduceam aminte îndemnul cuprins în poezie de a încerca să găsim un înţeles chiar şi în cele mai umile dintre munci. Uneori, când spălam orez şi îmi cufundam mâna printre boabele ude, mă gândeam la Poet. Eram mândru să constat că în cultura noastră un Poet poate fi prezentatorul unei seri cu cântece şi vin pentru oamenii de rând. Noi ne respectam poeţii şi consideram că ne pot învăţa lucruri importante, aşa cum făcea şi acest Poet. Tot el scrisese câteva editoriale în ziarul lui Sonny, explicând ciudăţeniile vieţii în America sau lipsa comunicării culturale dintre americani şi noi, şi, în acelaşi spirit, presăra printre prezentările pe care le făcea cântăreţilor scurte lecţii de cultură vietnameză sau cultură americană. Când a venit rândul Lanei, Poetul a început aşa: Unii dintre dumneavoastră aţi auzit poate că americanii sunt un popor căruia îi place să viseze. Este adevărat. Şi, deşi unii spun că America este o ţară a bunăstării, în realitate ea este o ţară a visului. Aici putem visa orice, nu-i aşa, doamnelor şi domnilor? Am să vă spun care este Visul meu American, a continuat Poetul, ţinând microfonul în mână cu aceeaşi precauţie cu care ar fi ţinut un baton de dinamită. Visul meu American e ca înainte de a muri să mai văd încă o dată ţara în care m-am născut, să mai gust o dată fructe coapte de Kaki din copacul care creşte în grădina casei familiei mele din Tay Ninh. Visul meu American este să mă întorc acasă şi să aprind tămâie la mormântul bunicilor mei, să colind prin frumoasa noastră ţară în care să fie în sfârşit pace, iar sunetul armelor să nu se mai audă de atâtea strigăte de bucurie. Visul meu American este să colind oraşele, satele, fermele şi să văd băieţi şi fete râzând şi jucându-se, băieţi şi fete care să nu fi auzit de război în viaţa lor, din Da Nang până în Da Lat, din Ca Mau până în Chau Doc, din Sa Dec până în Song Cau, din Bien Hoa până în Ban Me Thuot...

Călătoria Poetului cu trenul prin oraşele şi satele noastre mari şi mici a continuat, dar în mintea mea eu coborâsem deja la Ban Me Thuot, oraşul meu de baştină, un orăşel colinar,

crescut pe un sol roşu, patria montană a celor mai bune boabe de cafea, tărâmul cu cascade asurzitoare, cu elefanţi exasperaţi, cu gia rai[53] pe jumătate morţi de foame, doar cu câte o cârpă legată în jurul şoldurilor, desculţi, cu pieptul gol, locul unde muriseră mama şi tatăl meu, locul în care era îngropat cordonul meu ombilical pe bucăţica de pământ aparţinând mamei mele, locul în care eroica Armată a Poporului a reuşit să elibereze prima palmă de pământ din sud în timpul marii campanii din ’75, locul care pentru mine era acasă.

Acesta este Visul meu American, a încheiat Poetul, şi orice haine aş purta, orice mâncare aş mânca şi orice limbă aş vorbi, sentimentele mele vor rămâne aceleaşi. De aceea ne-am adunat aici în această seară, doamnelor şi domnilor. Chiar dacă în realitate nu putem fi acasă, putem să ne întoarcem în lumea *Fanteziei muzicale*.

Publicul l-a aplaudat sincer şi cu mare entuziasm pe poetul nostru oficial, dar el, ca un bărbat înţelept ce era, ştia că pentru altceva ne adunaserăm noi acolo, nu doar să-l ascultăm pe el. Doamnelor şi domnilor, a spus ridicând o mână şi cerând publicului să facă linişte, daţi-mi voie să vă mai prezint un Vis American, fantezia noastră vietnameză...

Acum cunoscută doar printr-un singur nume, întocmai ca John, Paul, George şi Ringo, sau ca Mary, Lana a păşit pe scenă înveşmântată într-o bustieră din catifea roşie, cu o fustă mini cu imprimeu de leopard, mănuşi negre de dantelă şi cizme de piele înalte până la coapse, cu nişte tocuri cui. Inima mea s-ar fi oprit la cizme, la tocuri sau la fâşia fină de abdomen plat lăsată la vedere între fustiţă şi bustieră, dar cele trei elemente laolaltă mi-au pus inima sub arest şi s-au năpustit asupra ei cu excesul de zel de care ar fi dat dovadă un grup de poliţişti din Los Angeles. Mi-am mai turnat peste inimă puţin coniac ca s-o mai domolesc, dar, înecată în alcool, inima mea s-a aprins îndată, flambându-se la flacăra cântecului. Lana a ridicat temperatura cu primul cântec, un cântec neaşteptat, „Aş vrea să mă doreşti”, pe care îl mai auzisem cântat doar de bărbaţi. „Aş vrea să mă doreşti” era laitmotivul muzical al celibatarilor şi al bărbaţilor nefericiţi în căsnicie din generaţia mea, fie că era cântat în varianta în engleză, fie în superba variantă franţuzească sau în cea vietnameză. Ceea ce exprima acest cântec atât de bine, de la versuri şi până la melodie, era iubirea neîmpărtăşită, iar noi, bărbaţii din sud, nu iubeam nimic mai mult pe lume decât iubirea neîmpărtăşită şi inimile frânte, aceasta fiind cea mai de seamă slăbiciune a noastră după ţigări, cafea şi coniac.

În timp ce o ascultam, nu-mi doream nimic altceva decât să mă jertfesc arzând împreună cu ea într-o noapte pe care după

aceea să mi-o aduc aminte pentru tot restul vieţii. Fiecare bărbat din încăpere îmi împărtăşea emoţia. O priveam legănându-se uşor în faţa microfonului; vocea ei era capabilă să emoţioneze publicul său, mai degrabă, să ne reducă pe toţi la tăcere. Nimeni nu scotea un cuvânt şi nimeni nu făcea vreo mişcare, doar ce-şi mai duceau câte o ţigară sau un pahar la gură. Toată lumea a rămas în continuare la fel de concentrată şi în timpul celui de-al doilea cântec, ceva mai ritmat, intitulat „Bang bang (Iubitul meu m-a împuşcat)". Acesta fusese cântat prima oară de Nancy Sinatra, o prinţesă platinată care nu cunoştea violenţa şi armele decât indirect, la mâna a doua, prin prietenii mafioţi ai tatălui ei, Frank. Prin contrast, Lana crescuse într-un oraş în care cândva gangsterii erau atât de puternici, încât armata se încăiera cu ei pe străzi. Saigonul era o metropolă în care atacurile cu grenade erau lucruri la ordinea zilei, bombardamentele strategice nu erau lucruri neaşteptate, iar invazia luptătorilor Viet Cong era o experienţă împărtăşită de toată lumea. Ce ştia Nancy Sinatra când cânta *bang bang*? Pentru ea acelea erau doar versurile unui şlagăr pop uşurel. Pentru noi *bang bang* era coloana sonoră a vieţilor noastre.

În plus, Nancy Sinatra avea, ca majoritatea copleşitoare a americanilor, handicapul monolingvismului. Versiunea interpretată de Lana a cântecului „Bang bang" era mai bogată, mai texturată, suprapunând englezei straturi de franceză şi vietnameză. Ultimul vers al versiunii franţuzeşti zicea *Bang bang, je ne l'oublierai pas*, amintind de versiunea vietnameză a lui Pham Duy, *Noi nu vom uita niciodată*. În panteonul cântecelor pop clasice din Saigon, cea mai memorabilă a fost această interpretare tricoloră, care împletea cu măiestrie dragostea şi violenţa în povestea misterioasă a doi iubiţi care, deşi se cunoşteau din copilărie, sau poate din pricină că se cunoşteau din copilărie, ajungeau să se împuşte unul pe celălalt. *Bang bang* era sunetul pe care îl scotea pistolul memoriei îndreptat spre capetele noastre, căci nu puteam uita iubirea, nu puteam uita războiul, nu ne puteam uita iubitele, nu ne puteam uita duşmanii, nu ne puteam uita căminele şi nu puteam uita Saigonul. Nu puteam uita aroma de caramel a cafelei de la gheaţă cu zahăr brut, castroanele de supă cu tăiţei savurată pe trotuar, stând pe vine; zdrăngănitul chitarei unui prieten în timp ce ne legănam în hamace sub cocotieri; partidele de fotbal jucate în picioarele goale şi fără cămaşă pe alei, prin pieţe, prin parcuri şi pe pajişti; negura dimineţii înfăşurată în jurul munţilor precum un şirag de perle; umezeala de labie a stridiilor scoase din cochiliile lor pe o plajă zgrunţuroasă; şoaptele unei iubite inocente pronunţând cele mai seducătoare cuvinte din limba noastră, *anh oi*; răpăitul

orezului în timp ce este treierat; muncitorii care dormeau în triciclurile lor pe străzi, încălzindu-se doar cu amintirile despre familiile lor; refugiaţii care dormeau pe orice trotuar în orice oraş; arderea lentă a răbdătoarelor spirale contra ţânţarilor; dulceaţa şi fermitatea fructului de mango proaspăt cules din copac; fetele care refuzau să vorbească cu noi, ceea ce ne făcea să tânjim şi mai mult după ele; bărbaţii care muriseră sau dispăruseră; străzile şi casele aruncate în aer de bombe; pâraiele în care înotam despuiaţi, râzând; crângul secret unde le spionam pe nimfele care se îmbăiau împroşcând apa în jur cu inocenţa unor păsărele; umbrele aruncate de lumânări pe pereţii colibelor din nuiele; clinchetul atonal al tălăngilor pe drumurile de pământ şi pe cărările de la ţară; lătratul unui câine lihnit de foame într-un sat abandonat; duhoarea îmbietoare a fructelor proaspete de durian pe care abia aşteptam să le mâncăm; imaginea orfanilor urlând lângă trupurile neînsufleţite ale mamelor şi taţilor lor; cămaşa care pe după-amiază ţi se lipea de corp; iubita care se lipea de trupul tău după ce făceaţi dragoste; necazurile care se lipiseră de noi; guiţatul disperat al porcilor care fugeau încercând să scape cu viaţă, urmăriţi de săteni; dealurile care la apusul soarelui păreau că iau foc; capul încoronat al soarelui în zori, înălţându-se dintre aşternuturile mării; strânsoarea fierbinte a mâinii mamei; şi lista putea continua la nesfârşit, dar esenţa rămânea aceeaşi: cel mai important lucru pe care nu-l puteam uita niciodată era faptul că nu puteam uita niciodată.

Când a terminat de cântat Lana, publicul a început să aplaude, să fluiere şi să tropăie, dar a încetat îndată, fermecat, în clipa în care ea s-a înclinat şi s-a retras cu graţie, prea dezarmat ca să mai aplaude. Poetul a prezentat un nou artist, însă eu nu auzeam decât *bang bang*. Lana s-a întors la masa rezervată artiştilor, unde cântăreaţa care îi luase locul pe scenă lăsase un loc liber chiar lângă ea. I-am spus lui Bon că am să mă întorc în zece minute. L-am auzit spunându-mi: Nu face asta, prostovane! Am pornit însă spre celălalt capăt al sălii fără să mă mai gândesc la nimic. Cel mai greu lucru atunci când vrei să abordezi o femeie este să faci primul pas, iar cel mai important lucru este să nu te gândeşti. A nu te gândi este mai greu decât pare, şi totuşi când este vorba de femei, nu e bine să te gândeşti. Niciodată. Pur şi simplu nu e bine. La început, în anii liceului, când voiam să abordez o fată, cugetam prea mult, ezitam şi ca urmare nu-mi ieşea niciodată. Dar chiar şi aşa, am descoperit că toate şicanele de care avusesem parte în copilărie mă făcuseră mai puternic, fiindcă ajunsesem să cred că e mai bine să fii respins decât să nu ai nici măcar ocazia de a fi respins. Aşa că abordam fetele, iar acum femeile, cu o negare

zen a oricărei îndoieli sau temeri, atitudine care i-ar fi fost foarte pe plac lui Buddha. M-am aşezat lângă Lana fără să mă gândesc la nimic, urmându-mi doar instinctele şi respectând cele trei principii pe care le urmam mereu când vorbeam cu o femeie: nu-i cere permisiunea, n-o saluta şi n-o lăsa pe ea să vorbească prima.

Când te-am cunoscut, am spus, habar n-aveam că poţi să cânţi aşa. Ea a ridicat spre mine nişte ochi care mi-au amintit de vechile statui greceşti, nişte ochi goi şi totuşi expresivi. De unde era să ştii? Nu aveam decât şaisprezece ani pe vremea aia.

Iar eu aveam doar douăzeci şi cinci. Ce ştiam eu? M-am apropiat de ea ca să mă audă mai bine, fiindcă pe scenă se cânta în continuare, şi i-am oferit o ţigară. Asta era al patrulea principiu: să-i ofer femeii ocazia de a respinge ceva, altceva decât pe tine. Dacă respingea ţigara, aşa cum ar fi trebuit să facă orice tânără vietnameză cinstită, aş fi avut ocazia să iau eu o ţigară, ceea ce mi-ar fi oferit câteva secunde în care să spun ceva, în timp ce ea se concentra asupra ţigării mele. Dar Lana m-a luat prin surprindere şi a acceptat ţigara, astfel încât am avut prilejul de a i-o aprinde cu o flacără foarte sugestivă, aşa cum i-o aprinsesem cândva şi domnişoarei Mori. Şi ce părere au mama şi tatăl tău despre povestea asta?

Din punctul lor de vedere, să cânţi şi să dansezi e o pierdere de vreme. Presupun că eşti de acord cu ei.

Mi-am aprins şi eu ţigara. Dacă aş fi de acord cu ei, crezi că m-aş mai afla aici?

Tu eşti de acord cu tot ce spune tatăl meu.

Sunt de acord doar cu unele dintre lucrurile pe care le spune tatăl tău. Dar nu-l contrazic în nicio privinţă.

Atunci în privinţa muzicii eşti de acord cu mine?

Muzica şi cântatul ne fac să trăim şi ne dau speranţă. Atâta vreme cât putem simţi, ştim că putem trăi.

Şi ştim că putem iubi. Lana a suflat fumul într-o parte; eu aş fi fost încântat dacă mi l-ar fi suflat în ochi sau spre orice altă parte a corpului meu. Părinţii mei se tem că din cauza cântatului n-o să mă pot mărita, a spus ea. Ar vrea să mă vadă măritată, mâine dacă s-ar putea, cu un bărbat foarte respectabil şi foarte bogat. Tu nu eşti nici respectabil, nici bogat, nu-i aşa, căpitane?

Ai prefera să fiu respectabil şi bogat?

Atunci ai fi mult mai puţin interesant.

Cred că eşti prima femeie din istoria oamenii care are părerea asta, am spus. În tot timpul ăsta, nu mi-am luat nicio clipită privirile de la ochii ei, o sarcină îngrozitor de grea, având în vedere atracţia gravitaţională pe care o exercita

decolteul ei. Criticam eu multe lucruri care ţineau de civilizaţia occidentală, dar nu şi decolteul femeilor. Or fi inventat chinezii praful de puşcă şi tăieţeii, dar Occidentul inventase decolteul, cu nişte implicaţii profunde, chiar dacă subapreciate. Un bărbat care se uită lung la o pereche de sâni pe jumătate dezgoliţi nu e un libidinos pur şi simplu, ci este un bărbat care meditează, chiar dacă nu-şi dă seama de asta, în faţa materializării verbului „a tăia în două”, care putea însemna atât a dezgoli cu candoare, cât şi a expune indecent. Decolteul unei femei ilustrează perfect aceste două sensuri contradictorii, căci poate fi şi candid, dar şi indecent în acelaşi timp. Dualitatea aceasta de sens se reflectă şi în faptul că decolteul este bariera care separă femeia de bărbat, dar îl şi ademeneşte cu o forţă irezistibilă, atrăgându-i privirile în jos, pe o pantă foarte alunecoasă. Bărbaţii nu posedă nicio armă echivalentă decolteului femeilor. Singurul lucru pe care îl pot etala bărbaţii şi care este apreciat de majoritatea femeilor e portofelul, care trebuie să fie cât mai burduşit. Femeile se pot zgâi la noi cât doresc, iar noi apreciem faptul că suntem priviţi. Noi, bărbaţii, în schimb, suntem condamnaţi dacă ne uităm lung la o femeie, iar dacă nu ne uităm, condamnarea este doar cu puţin mai mică. O femeie cu un decolteu extraordinar s-ar simţi insultată dacă un bărbat i-ar rezista şi nu şi-ar lăsa privirile să-i alunece între sâni. Aşadar, din politeţe, am aruncat şi eu o privire de bun-simţ spre decolteul ei în timp ce întindeam mâna să-mi mai iau o ţigară. Între cei doi sâni magnifici se odihnea o cruciuliţă din aur şi pentru prima oară mi-am dorit să fiu un creştin adevărat şi să fiu răstignit pe ea.

Mai doreşti o ţigară? am întrebat-o, întâlnindu-i din nou privirea în timp ce îi ofeream pachetul. Niciunul dintre noi nu am dat vreun semn că am fi băgat de seamă scurta privire de expert evaluator pe care o aruncasem spre decolteul ei. În schimb, ea a acceptat oferta mea, a întins o mână delicată, a scos o ţigară, şi-a vârât-o între buzele glazurate, a aşteptat să i-o aprind de la flacăra din mâna mea şi apoi, încet, a fumat ţigara până când din ea n-a mai rămas decât o mână de scrum care s-a împrăştiat într-o clipă. Dacă un bărbat a supravieţuit celor câteva minute în care se fumează prima ţigară, atunci are şanse să cucerească şi capul de pod, adică trupul unei femei. Faptul că am supravieţuit şi celei de-a doua ţigări mi-a dat o încredere incomensurabilă. Astfel, atunci când s-a întors cântăreaţa cu părul făcut permanent al cărei loc îl ocupasem, am avut destulă încredere pentru ca, ridicându-mă în picioare, să-i spun Lanei: Hai să mergem la bar. Ăsta era principiul numărul cinci: propoziţii, nu întrebări, ca să existe mai puţine

şanse de a fi respins. Ea a ridicat din umeri şi mi-a oferit mâna ei.

În următoarea oră, între momentele în care Lana a pârjolit pământul şi mi-a ridicat firele de păr de pe braţe cu încă vreo câteva cântece, am aflat următoarele: că îi plăcea martiniul cu vodcă, din care i-am comandat trei pahare, fiecare fiind preparat din băuturi aflate pe raftul de sus şi în fiecare dintre soluţiile limpezi rezultate plutind câte o pereche de măsline verzi dolofane, din care ieşeau în mod sugestiv, ca nişte sfârcuri, două bucăţele de ardei roşu; că angajatorul ei era proprietarul unei galerii de artă din exclusivistul Brentwood; că Lana avusese iubiţi (la plural!), iar atunci când o femeie discută despre foştii ei iubiţi, de fapt te informează că te evaluează în comparaţie cu foştii ei parteneri defecţi şi perfecţi. Deşi aveam suficient tact cât să nu mă angajez în discuţii despre politică şi religie, am aflat că Lana era o progresistă atât din punct de vedere social, cât şi economic. Credea în contracepţie, în controlul armelor şi în controlul chiriilor; credea în acordarea de libertăţi homosexualilor şi de drepturi civile pentru toată lumea; credea în Gandhi, Martin Luther King Jr. Şi în Thich Nhat Hanh[54]; credea în nonviolenţă, în pacea mondială şi în yoga; credea în potenţialul revoluţionar al discotecilor şi în Naţiunile Unite ale cluburilor de noapte; credea în autodeterminarea naţională pentru ţările Lumii a Treia, precum şi în democraţia liberală şi capitalismul reglementat, ceea ce presupunea, spunea ea, că mâna invizibilă a pieţei ar trebui să poarte mănuşa fină a socialismului. Cântăreţii ei preferaţi erau Billie Holiday, Dusty Springfield, Elvis Phuong şi Khanh Ly. Era convinsă că şi vietnamezii ştiu să cânte blues. Dacă n-ar fi putut locui în Los Angeles, credea că dintre toate oraşele americane în New York ar fi dorit să trăiască. Dar din tot ce am aflat despre ea, cel mai important lucru a fost acesta: în timp ce majoritatea femeilor vietnameze îşi ţineau părerile pentru ele însele până când se măritau, după care nu şi le mai ţineau niciodată pentru ele, ea nu ezita să spună ceea ce gândea.

La sfârşitul acelei ore i-am făcut semn lui Bon să se apropie. Eram disperat să mai beneficiez de încă o pereche de urechi, ca să le mai eliberez pe ale mele de atâta presiune. Şi el era cam ameţit de coniac, motiv pentru care devenise neobişnuit de volubil. Lana nu avea nicio rezervă să socializeze cu un bărbat de rând, aşa că în următoarea oră ei doi au devenit parteneri într-o plimbare pe aleea amintirilor, evocând Saigonul şi amintindu-şi tot felul de cântece, în timp ce eu îmi

sorbeam coniacul şi admiram discret picioarele Lanei. Mai lungi decât Biblia, dar şi infinit mai interesante, picioarele ei se întindeau şi se tot întindeau, ca un yogin indian sau ca o autostradă sclipitoare străbătând Marile Câmpii sau deşertul din sud-vest. Picioarele ei cereau imperios să fie admirate şi nu acceptau niciun *nu*, niciun *no*, niciun *non*, niciun *nein*, niciun *niet* şi probabil nici măcar un *poate*. Rămăsesem captivul lor, când deodată am auzit-o pe Lana spunând: Şi soţia şi copilul tău? În clipa următoare lui Bon au început să-i şiroiască lacrimile pe obraji, rupând vraja pe care Lana o aruncase asupra mea şi trezindu-mă din surzenie. Cumva conversaţia dintre cei doi cotise dinspre Saigon şi cântece către căderea Saigonului, ceea ce nu era de mirare. Majoritatea cântecelor pe care le ascultau exilaţii erau de regulă îmbibate de melancolie sau vorbeau despre pierderea iubirii, ceea ce inevitabil le amintea de pierderea oraşului lor. Şi fiecare conversaţie dintre exilaţi devenea o conversaţie despre căderea Saigonului şi despre soarta celor rămaşi în urmă. Au murit, a spus atunci Bon. Am fost şocat când l-am auzit, fiindcă Bon nu vorbea niciodată despre Linh şi despre Duc cu nimeni altcineva decât cu mine şi de fapt el nu prea vorbea cu nimeni în general. Asta este problema când o iei pe panta amintirilor, că aproape întotdeauna aceasta este cufundată în ceaţă şi ai toate şansele să te împiedici şi să cazi grămadă. Dar probabil că această jenantă prăbuşire a meritat, fiindcă Lana, spre marea mea uimire, l-a îmbrăţişat pe Bon şi i-a apăsat capul lui hâd, îndărătnic, de obrazul ei. Bietul de tine, a spus Lana. Bietul, bietul de tine. Am fost copleşit de o enormă, dureroasă iubire pentru prietenul meu cel mai bun şi pentru femeia aceasta a cărei siluetă divină semăna cu simbolul infinitului ridicat în picioare, pe unul dintre capetele rotunjite. Tânjeam să-mi demonstrez în mod empiric ipoteza dorinţei mele faţă de ea examinându-i cu ochii formele dezgolite şi pline, cu mâinile sânii şi cu limba pielea. Am ştiut în clipa aceea, în timp ce toată atenţia ei era îndreptată asupra unui Bon plângând nestăpânit, cu o durere care-l făcea orb la valea încântătoare ce i se înfăţişa înaintea ochilor, în clipa aceea am ştiut că am s-o posed şi că eu voi fi al ei.

Capitolul 15

O bună parte din mărturisirea mea de până aici conţine probabil lucruri care vi se par străine, stimate domnule Comandant, şi dumneavoastră, şi acestui misterios comisar al dumneavoastră, comisarul fără chip despre care am auzit atâtea. Visul American, cultura Hollywoodului, practica democraţiei americane şi aşa mai departe pot face ca America să le pară celor ca noi, cei veniţi din Orient, un loc derutant. Pe mine cred că m-a ajutat faptul că sunt pe jumătate occidental prin naştere, fiindcă am reuşit să înţeleg caracterul, cultura şi obiceiurile americăneşti, inclusiv cele care privesc relaţiile amoroase. Cel mai important lucru care trebuie înţeles este că, în timp ce noi curtăm o femeie, americanii îşi dau întâlniri, un obicei pragmatic care presupune că bărbatul şi femeia stabilesc de comun acord o oră la care să se întâlnească, ca şi când ar negocia termenii unei afaceri potenţial profitabile. Americanii înţeleg întâlnirile acestea întocmai ca pe nişte prilejuri de a face investiţii şi a avea un câştig, fie pe termen scurt, fie pe termen lung, în timp ce în cazul nostru, când iubeşti şi când îi faci curte unei femei, întotdeauna pierzi. De fapt, singurul efort pe care merită să-l faci este acela de a convinge o femeie care nu se lasă convinsă, nu una pregătită deja să-şi consulte calendarul ca să vadă când e liberă.

Lana era cu siguranţă o femeie care avea nevoie să fie curtată, aşa că i-am scris scrisori în care mi-am pledat cauza, cu scrisul meu cursiv perfect, pe care-l deprinsesem de la nişte călugăriţe pterodactile; i-am compus vilanele, sonete şi cuplete cu o prozodie îndoielnică, dar de o desăvârşită sinceritate; când mă lăsa să şed pe o pernă marocană în camera ei de zi, îi apucam chitara şi îi cântam cântecele lui Pham Duy şi Trinh Cong Son şi ale celui mai nou favorit liric al diasporei noastre, Duc Huy. Ea mă răsplătea cu nişte zâmbete enigmatice de apsara[55] seducătoare, eu câte un loc rezervat în rândul din faţă la spectacolele ei şi cu favoarea unor noi audienţe, dar nu mai des de o dată pe săptămână. Îi eram recunoscător, dar şi sufeream, aşa cum i-am spus lui Bon într-una dintre după-amiezile de apatie petrecute la magazinul de băuturi. Reacţia lui a fost una lipsită de entuziasm, aşa cum se poate lesne anticipa. Ia zi-mi, iubăreţule, a spus într-o bună zi, în stilul lui obişnuit, lapidar. Îşi împărţea atenţia între mine şi doi clienţi adolescenţi care se furişau printre rafturi ca nişte oposumi, un duo a cărui vârstă şi al cărui coeficient de inteligenţă erau

formate doar din două cifre, şi încă nu foarte mari. Pe unde ai să scoţi cămaşa dacă află Generalul? Şedeam împreună cu el în spatele tejghelei, aşteptându-l pe General să apară, ca în fiecare după-amiază. Dar de ce să afle Generalul? am întrebat. N-o să-i spună nimeni. Nici eu, nici Lana nu suntem atât de sentimentali încât să ne închipuim că într-o zi o să ne căsătorim, ca să fim nevoiţi să-i mărturisim şi lui. Atunci de ce atâta disperare cu curtatul şi cu îndrăznitul? a întrebat el, citând expresia pe care o folosisem eu când îi povestisem despre Lana. I-am răspuns: Dar unde scrie că toată disperarea curtatului şi a îndrăznitului trebuie neapărat să se încheie cu o căsătorie? Nu se poate termina cu o iubire? Ce are căsătoria de-a face cu dragostea? Bon a pufnit cu dispreţ. Aşa a lăsat Dumnezeu, să ne căsătorim. Iar dragostea chiar are de-a face cu căsătoria. Mi-a fost teamă ca nu cumva Bon să se prăbuşească din nou, aşa cum se întâmplase în seara cu *Fantezia muzicală*, dar în această după-amiază discuţia despre iubire, căsătorie şi moarte nu a avut niciun efect vizibil asupra lui, poate fiindcă se concentra atât de tare asupra oglinzii convexe care era suspendată deasupra colţului din fund al magazinului. Monoclul oglinzii îi arăta pe cei doi adolescenţi uitându-se la berea rece cu un fel de adoraţie, ademeniţi de felul în care lumina fluorescentă se reflecta pe sticla de culoarea ambrei. Căsătoria este o formă de sclavie, am spus. Iar atunci când Dumnezeu – dacă există Dumnezeu – ne-a făcut oameni, intenţia Lui nu a fost de a ne face pe unii sclavii altora.

Ştii ce ne face pe noi oameni? În oglindă, cel mai scund dintre adolescenţi tocmai îşi strecura o sticlă în buzunar. Cu un oftat plictisit, Bon a scos bâta de baseball de undeva, de dedesubtul casei de marcat. Ceea ce ne face pe noi oameni este faptul că suntem singurele creaturi de pe planeta asta care şi-o pot trage singuri.

Poate că ideea ar fi putut fi exprimată într-un mod mai delicat, dar Bon nu avea nicio treabă cu delicateţea şi în momentul acela era mai preocupat să-i ameninţe pe micii hoţi cu o bătaie soră cu moartea. Cei doi au căzut în genunchi, i-au predat ceea ce îşi dosiseră prin jachete şi au început să facă mătănii, cerându-i iertare. Bon le dădea o lecţie în acelaşi fel în care învăţasem şi noi. Profesorii noştri credeau cu tărie în virtuţile pedepselor corporale, pe care americanii le abandonaseră, acesta fiind probabil şi motivul pentru care nu mai erau capabili să câştige un război. Pentru noi violenţa începea acasă şi continua la şcoală; şi părinţii, şi profesorii băteau copiii ca pe nişte covoare persane, până ieşea din ei şi ultimul fir de îngâmfare şi prostie, făcându-i în acest fel mai

frumoşi. Tatăl meu nu a făcut nici el excepţie şi, fiind mai exigent decât majoritatea celorlalţi, cânta la xilofon cu rigla pe încheieturile degetelor elevilor până ce bietele noastre articulaţii se învineţeau, se albăstreau şi se înnegreau. Uneori ne-o luam pe merit, alteori nu, dar tatăl meu n-a arătat niciodată vreo urmă de regret atunci când ieşea la iveală o dovadă că fuseserăm nevinovaţi. Fiindcă eram cu toţii purtătorii păcatului originar, până şi pedepsele aplicate pe nemeritate erau într-un fel juste.

Şi mama mea avea o vină, dar vina ei era un păcat cu totul lipsit de originalitate. Pe mine mă preocupa mai puţin gândul că păcătuiam decât lipsa de originalitate. Chiar şi în procesul curtării Lanei, bănuiam că orice păcat aş fi comis cu ea n-ar fi fost destul, pentru că n-ar fi fost unul original. Şi totuşi, credeam că a păcătui cu ea ar fi putut fi de-ajuns, fiindcă dacă nu încercam, nu aveam de unde să aflu. Poate că luminând-o cu scânteia spasmodică pe care aveam s-o scapăr izbindu-mi sufletul de-al ei, aveam să văd pentru o clipă infinitul. Poate că aveam să aflu în sfârşit ce înseamnă eternitatea fără să recurg la asta:

> Î.: Spuneţi Crezul apostolilor.
>
> R.: Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul, Făcătorul cerului şi al pământului...

Chiar şi cei doi hoţi trebuie să fi auzit această rugăciune, căci ideile creştinismului erau atât de importante pentru poporul american, încât li se dăduse un loc şi pe cel mai important dintre toate documentele, dolarul. Probabil că până în ziua de azi pe fiecare bancnotă din portofelul americanilor este înscris CREDEM ÎN DUMNEZEU. Bon a atins uşor cu bâta de baseball frunţile hoţilor, care au început să strige: Vă rugăm să ne iertaţi! Cel puţin cretinii ăştia cunoşteau frica, unul dintre cele două motive pentru care oamenii cred în Dumnezeu. Întrebarea care nu putea fi lămurită cu ajutorul bâtei de baseball era dacă cei doi cunoşteau şi celălalt motiv, şi anume iubirea, care, nu se ştie de ce, era mult mai greu de învăţat.

Generalul a sosit la ora obişnuită şi îndată după aceea am plecat împreună, eu la volanul maşinii, el stând în spate. Nu a trăncănit tot drumul, cum făcea de obicei, şi nici nu şi-a petrecut timpul absorbit în hârtiile din servieta lui. În schimb s-a uitat pe fereastră, ceea ce în mod normal considera o pierdere de vreme. Singurul ordin pe care mi l-a dat a fost să opresc muzica. În liniştea care a urmat n-am mai auzit decât sunetul

surd şi rău prevestitor ca de violoncel ce anunţa subiectul care probabil îl preocupa: Sonny. Articolul pe care îl scrisese Sonny în ziar cu privire la presupusele operaţiuni desfăşurate de Frăţie şi de Mişcare începuse să circule prin comunitatea refugiaţilor cu viteza cu care se răspândeşte o viroză, afirmaţiile virale cuprinse în el devenind rapid fapte confirmate, iar aceste fapte devenind nişte zvonuri contagioase. Pe când mi-au ajuns şi mie la urechi aceste poveşti, deja se zvonea fie că Generalul ajunsese falit tot încercând să finanţeze Mişcarea, fie că se scălda în bani câştigaţi prin mijloace necinstite. Aceştia ar fi provenit fie din şpăgi primite de la guvernul S.U.A. pentru că-şi ţinea gura în legătură cu eşecul acestuia de a ne ajuta la sfârşitul războiului, fie din profiturile obţinute nu doar de pe urma unui lanţ de restaurante, dar şi din vânzarea de droguri, din prostituţie şi din şantajarea proprietarilor unor firme mici. Unii o ţineau una şi bună că Mişcarea nu era nimic altceva decât o mafie şi că oamenii ei din Thailanda erau o gloată de nemernici şi de degeneraţi care se bizuiau pe donaţiile primite din partea comunităţii. Alţii spuneau că oamenii aceia erau de fapt un regiment de comando ales pe sprânceană, oameni însetaţi de sânge şi mânaţi de obsesia răzbunării. Conform acestor bârfe care proliferau mereu, Generalul, din fotoliul său, fie avea de gând să-i trimită pe proştii aceia la moarte, fie voia să se întoarcă, asemenea lui MacArthur, în Filipine pentru a conduce el însuşi eroica invazie. Dacă până şi mie îmi ajungeau la urechi astfel de bârfe, atunci cu siguranţă că le auzise şi Madame, aşadar şi Generalul, fiindcă toţi eram conectaţi la acelaşi canal de radio AM prin care circulau, bâzâind, păcănind, tot felul de erezii. Printre ele erau şi cele despre maiorul cel gurmand, al cărui trup grăsan se revărsa de pe scaunul din dreapta mea. Nu îndrăzneam nici măcar să întorc capul ca să mă uit, dar cu coada ochiului îl vedeam întors cu faţa spre mine şi cu toţi trei ochii larg deschişi. Nu eu îi făcusem în frunte gaura aceea care devenise cel de-al treilea ochi, dar de la mine pornise complotul care îi pecetluise soarta. Acum, cu acest al treilea ochi, maiorul mă privea fără încetare chiar dacă era mort, fiind un spectator, nu doar un spectru. Abia aştept să văd cum o să se termine povestea asta, a spus el. Dar eu deja ştiu cum se va termina. Tu nu?

Ai spus ceva? m-a întrebat Generalul.

Nu, domnule General.

Te-am auzit spunând ceva.

Poate că vorbeam de unul singur.

Nu mai vorbi de unul singur.

Da, domnule General.

Atunci când nu vorbeşti cu tine însuţi, singura problemă este că de fapt tu eşti cel mai fascinant partener de conversaţie pe care ţi-l poţi închipui. Nimeni nu are mai multă răbdare să te asculte decât tu însuţi şi, cu toate că nimeni nu te cunoaşte mai bine decât tine, nimeni nu te înţelege mai rău decât te înţelegi tu însuţi. Dar dacă vorbitul cu tine însuţi e conversaţia ideală la petrecerea care are loc în imaginaţia cuiva, maiorul cel gurmand era cel mai enervant musafir cu putinţă, fiindcă mă întrerupea mereu şi se făcea că nu pricepe când îi dădeam de înţeles că ar trebui să dispară. Comploturile au o viaţă a lor proprie, nu-i aşa? a spus maiorul. Tu ai dat naştere acestui complot. Acum numai tu îi poţi pune capăt. Şi maiorul a ţinut-o aşa langa tot restul drumului până la clubul exclusivist situat în afara oraşului, tot şoptindu-mi în ureche, în timp ce eu mă tot abţineam să-i răspund, încât începuse să mă şi doară limba şi să mi se umfle de câte aş fi vrut să-i spun. Dar cel mai mult aş fi dorit ceea ce cândva îmi dorisem şi în legătură cu tatăl meu, şi anume să dispară din viaţa mea. După ce am primit scrisoarea de la tatăl meu în Statele Unite, cea prin care mă anunţa de moartea mamei mele, i-am scris lui Man că dacă ar exista într-adevăr Dumnezeu, mama mea ar fi în viaţă, iar tatăl meu nu. *Cât aş vrea să fie mort!* De fapt, el a murit la scurtă vreme după întoarcerea mea, dar moartea lui nu mi-a adus deloc satisfacţia pe care speram să mi-o aducă.

Aşa arată un club exclusivist? a spus Generalul când am ajuns la destinaţie. Am verificat adresa; era cea de pe invitaţia congresmanului. În invitaţie se menţiona un club exclusivist situat în afara oraşului, iar eu îmi imaginasem cum vom merge pe nişte drumuri întortocheate, pustii şi vom opri pe o alee cu pietriş, în faţa unui valet îmbrăcat cu o vestă neagră şi cu papion care ne va aştepta. Această imagine în culori pastel ar fi fost intrarea într-un fel de vizuină secretă, cu pardoseala acoperită cu piei întregi de urşi negri. Pe pereţi, printre ferestrele largi ar fi atârnat capete de cerbi încununate cu coarne, privindu-ne cu o înţelepciune plină de ironie printre norii de fum de trabuc. Dincolo de ziduri s-ar fi întins un vast teren de golf înverzit, pentru udarea căruia ar fi fost nevoie de mai multă apă decât pentru un întreg oraş din Lumea a Treia, unde cvartete de bancheri virili ar fi practicat un sport care presupunea nişte abilităţi de balansare în care se îmbină forţa brută, războinică, cea necesară eviscerării sindicatelor, cu fineţea acelei *coup de grâce*, esenţială în vederea eludării taxelor. Dar în locul acestui refugiu liniştit, unde ai fi putut conta la orice oră pe o rezervă nesfârşită de mingi de golf cu gropiţe în obrăjori şi pe bonomia laudei de sine, adresa la care am ajuns era un restaurant în Anaheim specializat în fripturi de

vită, care avea la fel de mult farmec ca un comis-voiajor care umblă din casă în casă încercând să vândă aspiratoare. Părea un loc destul de lipsit de rafinament pentru ca acolo să aibă loc cina particulară cu nimeni altul decât Richard Hedd, care se afla în vizită în oraş, în cadrul unui turneu de conferinţe.

După ce am lăsat maşina într-o parcare populată numai de vehicule americane şi teutone de producţie recentă, l-am urmat pe General în restaurant. Şeful de sală etala afectarea unui ambasador într-o ţară foarte mică, un amestec atent dozat de superioritate şi servilism. Auzind numele congresmanului, s-a înmuiat suficient încât să-şi poată înclina puţin capul şi ne-a condus printr-un labirint de mici săli de mese, unde republicanii americani, îmbrăcaţi cu veste ecosez şi cămăşi uşoare se înfruptau din cantităţi enorme de antricot de vită şi cotlet de miel. Destinaţia noastră s-a dovedit a fi o încăpere privată situată la etajul al doilea, unde l-am găsit tronând pe congresman, împreună cu alţi câţiva inşi, în jurul unei mese rotunde, destul de mare ca să te poţi întinde să dormi pe ea. Fiecare dintre cei prezenţi avea deja câte un pahar în mână. O clipă mi-a trecut prin minte bănuiala că întârzierea noastră fusese planificată. În momentul în care congresmanul s-a ridicat în picioare, mi-am domolit tremurul din stomac. Mă aflam la doi paşi de câteva specimene reprezentative ale celei mai primejdioase creaturi din istoria lumii, bărbatul alb în costum.

Domnilor, suntem încântaţi să vă avem alături de noi, a spus congresmanul. Daţi-mi voie să vă fac cunoştinţă. Mai erau de faţă şase persoane, oameni de afaceri foarte importanţi, oficialităţi şi avocaţi, precum şi dr. Hedd. În timp ce congresmanul şi dr. Hedd erau nişte persoane foarte importante, ceilalţi, inclusiv Generalul, erau persoane semiimportante (eu singur eram o persoană complet neimportantă). Principalul punct de atracţie al grupului era dr. Hedd. O vorbă bună din partea doctorului Hedd, îi spusese congresmanul Generalului, poate deschide nu doar uşi, ci şi buzunare pentru cauza dumneavoastră. Aşadar nu din întâmplare locurile aflate de o parte şi de alta a dr. Hedd fuseseră rezervate pentru General şi pentru mine. Fără să pierd prea multă vreme, i-am întins exemplarul meu din cartea sa, cerându-i un autograf.

Văd că aţi citit-o cu destul de multă atenţie, a spus dr. Hedd, răsfoind iute volumul care avea atâtea pagini îndoite la colţuri, încât se umflase de parcă ar fi fost îmbibată cu apă. Tânărul studiază trăsăturile de caracter ale americanilor, a spus congresmanul. Din câte mi-a spus Generalul şi din câte am observat eu însumi, cred că s-ar putea să ne cunoască mai bine

chiar decât ne cunoaştem noi înşine. Dacă studiaţi caracterul americanilor, a spus doctorul Hedd, semnând pe pagina de titlu a cărţii, la ce mai citiţi cartea aceasta? Este mai mult despre asiatici decât despre americani. Mi-a înapoiat volumul. Ţinându-l în mână, am spus: Mi se pare că una dintre modalităţile prin care poţi înţelege caracterul unei persoane este de a înţelege ce gândeşte persoana respectivă despre ceilalţi, în special despre cei ca el însuşi. Hedd m-a privit cu atenţie pe deasupra ochelarilor lui fără ramă, un tip de privire care întotdeauna m-a iritat, cu atât mai mult cu cât venea din partea unui om care scrisese următoarele:

Luptătorul Viet Cong obişnuit nu are o dispută cu America cea adevărată. El are o dispută cu tigrul de hârtie creat de stăpânii săi, căci el nu este nimic altceva decât un idealist amăgit de comunism. Dacă ar înţelege adevărata natură a Americii, şi-ar da seama că America îi este prieten, nu duşman. (p. 213).

Fireşte, doctorul Hedd nu vorbea despre mine, fiindcă eu nu eram un luptător Viet Cong obişnuit, şi totuşi vorbea despre mine, în sensul că se ocupa de tipologii. Înainte de a-l întâlni, analizasem încă o dată cartea sa şi găsisem două situaţii unde se puteau include şi cei ca mine în categoriile despre care vorbea el. Tipologia mea avea scris pe verso:

Intelectualul vietnamez radical este duşmanul nostru cel mai periculos. Probabil că i-a citit pe Jefferson şi pe Montaigne, pe Marx şi pe Tolstoi, şi îşi pune pe bună dreptate întrebarea de ce drepturile omului, atât de preţuite de civilizaţia occidentală, nu s-au extins şi asupra poporului său. El nu ne înţelege. Dedicându-şi viaţa unei cauze radicale, pentru el nu mai există cale de întoarcere. (p. 301).

Evaluarea doctorului Hedd era corectă. Era cel mai rău tip de cauză, şi anume cauza pierdută. Dar mai apoi urma acest pasaj, scris pe partea din faţă a tipologiei mele:

Tinerii vietnamezi care sunt fascinaţi de America deţin cheia libertăţii Vietnamului de Sud. Aceştia, cum s-ar spune, au gustat Coca-Cola şi au descoperit că este dulce. Cunoscându-ne imperfecţiunile, ei nutresc totuşi speranţa că noi, americanii, încercăm cu sinceritate şi bunăvoinţă să ne îndreptăm aceste defecte. Aceştia sunt tinerii pe care trebuie să-i cultivăm. În cele din urmă ei îi vor înlocui pe generalii care, în definitiv, au fost formaţi de către francezi. (p. 381).

Aceste categorii existau aşa cum există paginile dintr-o carte, însă majoritatea dintre noi eram alcătuiţi din mai multe pagini, nu dintr-una singură. Cu toate acestea, în timp ce mă examina dr. Hedd, mă gândeam că ceea ce vedea el în mine nu era o carte, ci o simplă foaie de hârtie, uşor de citit şi uşor de manevrat. Şi aveam de gând să-i dovedesc că greşeşte.

Pun pariu, domnilor, a spus dr. Hedd, întorcându-se spre ceilalţi de la masă, că acest tânăr este singurul dintre dumneavoastră care mi-a citit cartea în întregime. Toată lumea a izbucnit în râs fără jenă şi nu ştiu de ce am simţit că de mine râdeau. În întregime? a întrebat congresmanul. Haide, Richard. M-aş mira ca vreunul dintre cei de faţă să fi citit mai mult decât prezentările de pe coperta patru. A urmat încă o rundă de râsete, dar în loc să se simtă jignit, dr. Hedd părea amuzat. El era regele adunării, dar îşi purta coroana de hârtie fără ostentaţie. Neîndoielnic era obişnuit să fie ridicat în slăvi, având în vedere popularitatea de care se bucura cartea sa, frecvenţa apariţiilor sale în *talk show*-urile de duminică dimineaţa şi prestigiul poziţiei sale ca cercetător rezident în cadrul unui *think tank* din Washington. Era iubit în special de generalii din forţele aeriene, care îl angajau în calitate de consultant strategic şi îl trimiteau cu regularitate pentru a-i informa pe preşedinte şi pe consilierii acestuia cu privire la minunile bombardamentelor. Şi senatorii, şi congresmenii îl iubeau pe Richard Hedd, inclusiv congresmanul nostru şi toţi cei asemenea lui, în ale căror districte se fabricau bombardiere. În ce priveşte cartea mea, a spus el, pentru a vă salva reputaţia ar trebui să daţi dovadă de ceva mai puţină sinceritate şi ceva mai multă politeţe.

Numai bărbatul între două vârste de lângă mine nu râdea şi nu chicotea. Purta un costum de un albastru neutru, iar la gât avea o cravată inofensivă, un model cu dungi. Era un avocat specializat în prejudicii personale, un maestru al acţiunilor judiciare colective. Ciugulind dintr-o salată Waldorf, a spus: Ciudat că aţi pomenit de salvarea reputaţiei, domnule doctor Hedd. Lucrurile s-au schimbat, nu-i aşa? Cu douăzeci-treizeci de ani în urmă niciun american nu ar fi vorbit despre „salvarea reputaţiei” cu o figură serioasă.

Erau multe lucruri pe care americanii nu le-ar fi spus cu o figură serioasă în urmă cu douăzeci-treizeci de ani, dar pe care noi astăzi le spunem, a zis dr. Hedd. „Salvarea reputaţiei” este o expresie utilă; vă spun eu, care am luptat împotriva japonezilor în Birmania.

Japonezii erau duri, a spus congresmanul, cel puţin aşa îmi zicea tatăl meu. Nu este nimic în neregulă în a-ţi respecta duşmanii. De fapt, este chiar un lucru nobil să-i respecţi.

Uitaţi-vă ce au realizat cu niţel ajutor din partea noastră. Nu mai poţi merge în zilele noastre pe stradă fără să vezi o maşină japoneză.

Japonezii au investit masiv şi în ţara noastră, a spus Generalul. Au vândut motociclete şi magnetofoane. Aveam şi eu un magnetofon stereo marca Sanyo.

Şi asta la doar câteva decenii după ce v-au ocupat, a spus congresmanul. Ştiaţi că în perioada ocupaţiei japoneze au murit de foame un milion de vietnamezi? Comentariul acesta le era adresat celorlalţi bărbaţi în costume, care nu au râs şi nici nu au chicotit. Pe bune? a spus avocatul specializat în prejudicii personale. „Pe bune?" era tot ce se putea spune atunci când o cifră statistică de genul ăsta pica după salată şi înainte de friptura de mânzat cu cartofi copţi. Pentru o clipă, cu toţii şi-au mijit ochii uitându-se fie în farfurii, fie la cocktailurile din faţa lor, cam cum se uită un pacient la panoul cu litere din cabinetul de oftalmologie. Eu mă gândeam cum aş putea să repar ce stricase congresmanul cu lipsa lui de tact. Amintind de foamete, un lucru pe care americanii nu-l cunoscuseră niciodată, ne îngreunase sarcina de a fi nişte companioni plăcuţi la cină. Cuvântul acesta putea stârni în mintea tuturor tabloul ca din altă lume a unor cadavre scheletice, iar imaginea aceasta spectrală nu era ceea ce doream noi să prezentăm. Nu trebuie niciodată să le cerem celorlalţi să se pună în pielea noastră. Pe cei mai mulţi astfel de teleportări spirituale îi sperie. Atunci când se gândesc la ceilalţi, oamenii preferă să creadă că şi ceilalţi sunt exact ca ei sau ar putea fi exact ca ei.

Aceea a fost o tragedie care s-a întâmplat cu multă vreme în urmă, am spus eu. Drept să vă spun, majoritatea concetăţenilor noştri se gândesc mai puţin în acest moment la trecut şi mai degrabă se străduiesc să devină americani.

Şi cum fac asta? a întrebat doctorul Hedd. Cum se uita la mine peste lentilele ochelarilor, aveam impresia că mă studiază cu patru ochi, nu cu doi. Păi... noi, cum s-ar zice... credem în viaţă, în libertate şi în căutarea fericirii[56], am spus, acesta fiind răspunsul pe care îl dădusem multor americani. La aceste cuvinte, în semn de aprobare, toţi cei aflaţi la masă au dat din cap, cu excepţia doctorului Hedd. Uitasem că el era imigrant englez. Îşi ţinea privirea cvadroscopică îndreptată asupra mea, iar cei doi ochi şi cele două lentile îmi provocau o oarecare nelinişte. Ei, m-a întrebat el, şi eşti fericit? Era o întrebare foarte personală, aproape la fel de personală ca o întrebare despre salariul meu – ceea ce în ţara mea era acceptabil, dar aici nu. Dar cel mai rău lucru era că nu mă puteam gândi la niciun răspuns satisfăcător. Dacă eram nefericit, acest lucru s-

ar fi reflectat în mod negativ asupra mea, căci americanii priveau nefericirea ca pe un eşec moral şi un delict de gândire. Dar dacă eram fericit, să spun asta ar fi fost un lucru de prost gust, sau un semn de orgoliu, ca şi când m-aş fi lăudat sau aş fi jubilat.

În acel moment au apărut chelnerii, cu solemnitatea unor servitori egipteni pregătiţi să fie îngropaţi de vii împreună cu faraonul lor, purtând pe umeri platourile cu felurile principale. Mă înşelasem amarnic închipuindu-mi că hălcile de carne care ni se puseseră înainte mă vor scuti de atenţia doctorului Hedd. După plecarea chelnerilor, el a repetat întrebarea. Eu am spus că nu sunt nefericit. Balonul umflat al acestei duble negaţii a rămas o clipă suspendat în aer, ambiguu şi vulnerabil. Este de presupus, a spus doctorul, că nu eşti nefericit, întrucât te afli în căutarea fericirii, doar că încă nu ai pus mâna pe ea. Aşa cum se pare că suntem cu toţii, corect, domnilor? Bărbaţii au murmurat aprobator printre înghiţituri de friptură şi vin roşu. De regulă, americanii nu prea au încredere în intelectuali, dar se lasă intimidaţi de putere şi orbiţi de celebritate. Doctorul Hedd nu doar că le avea pe amândouă, dar poseda şi un accent britanic, ceea ce pe americani îi afecta cam în acelaşi mod în care sunt câinii stimulaţi de un fluier. Eu aveam imunitate la accentul lui, fiindcă nu fusesem colonizat de englezi şi în cadrul acestui seminar improvizat eram hotărât să-mi menţin propriul accent.

Dar dumneavoastră, domnule doctor? l-am întrebat. Dumneavoastră sunteţi fericit?

Întrebarea mea nu l-a tulburat pe doctor. Tocmai diseca mazărea cu cuţitul înainte de a se hotărî să-şi vâre în gură o felie subţire de friptură. Aşa cum evident că v-aţi dat seama, a spus el, la întrebarea aceasta nu se poate da un răspuns corect.

Nu ar fi răspunsul corect „da”? a întrebat adjunctul procurorului districtual.

Nu, domnule, fiindcă fericirea în accepţiunea americanilor este un joc cu sumă nulă. Spunând acestea, Hedd îşi întoarse capul încet, descriind un arc, ca pentru a se asigura că cuprinde cu privirea pe toată lumea din încăpere. Pentru a constata gradul de fericire al unei persoane, trebuie să-i măsurăm fericirea prin comparaţie cu nefericirea altei persoane, un proces care cu siguranţă funcţionează invers. Dacă aş afirma că sunt fericit, atunci cu siguranţă altcineva, poate că unul dintre dumneavoastră, ar trebui să fie nefericit. Dar dacă aş spune că sunt nefericit, asta s-ar putea să vă facă pe dumneavoastră fericiţi, dar v-ar face şi să vă simţiţi stânjeniţi, fiindcă în America se presupune că nimeni nu este nefericit. Cred că tânărul nostru aici de faţă a intuit cu multă fineţe că

tuturor americanilor li se promite doar căutarea fericirii, dar multora le este garantată nefericirea.

Toată lumea de la masă s-a întristat. Se spusese un lucru care n-ar fi trebuit rostit. Era o idee pe care persoane ca mine şi ca Generalul nu am fi putut-o rosti niciodată cu voce tare în compania unor albi politicoşi fără să se considere c-am întrecut măsura. Refugiaţii, aşa cum eram şi noi, nu ar fi îndrăznit niciodată să pună la îndoială ideologia de tip Disneyland urmată de majoritatea americanilor, care considerau că locul în care se aflau ei era cel mai fericit loc de pe pământ. Dar doctorului Hedd nu i se putea reproşa nimic, fiindcă el era imigrant englez. Simpla sa existenţă valida legitimitatea fostei colonii britanice, în timp ce moştenirea şi accentul său declanşau o latentă anglofilie şi un latent complex de inferioritate care încă îi încerca pe mulţi americani. Era limpede că doctorul era conştient de privilegiul său şi se amuza pe seama stânjenelii pe care le-o provocase americanilor, gazdele sale. Aceasta era atmosfera în momentul în care a intervenit în discuţie şi Generalul. Sunt convins că bunul doctor are dreptate, a spus el. Dar dacă fericirea nu ne este garantată, libertatea în schimb ne este, iar aceasta, domnilor, este şi mai importantă.

Ia ascultaţi ce zice generalul nostru, a spus congresmanul, ridicând paharul. Nu asta au înţeles imigranţii dintotdeauna? Restul oaspeţilor şi-au ridicat şi ei paharele, chiar şi doctorul, zâmbind enigmatic la adresa felului în care schimbase Generalul cursul discuţiei. Astfel de mişcări erau tipice pentru General. Se pricepea de minune să citească reacţiile membrilor unui grup, un talent crucial când vine vorba de adunat bani. Aşa cum îi raportasem lui Man prin mătuşa mea de la Paris, Generalul începuse deja să aibă un oarecare succes cu strângerea de fonduri, obţinând bani de la câteva organizaţii cărora le fusese prezentat de către Claude, precum şi prin intermediul propriilor sale contacte printre americanii care vizitaseră ţara noastră sau care îşi făcuseră stagiul militar acolo. Aceştia erau oameni cu pedigree şi cu tot felul de relaţii, la fel ca şi cei care făcuseră parte din consiliile de administraţie ale acestor organizaţii. Sumele de bani pe care le donau Frăţiei erau moderate după standardele lor, nicidecum atât de importante încât să atragă atenţia auditorilor sau jurnaliştilor. Dar după expedierea dolarilor în Thailanda se petrecea un hocus-pocus care purta numele „rată de schimb”. Cu o bancnotă de un dolar, în America puteai cumpăra un sandvici cu şuncă, dar într-un lagăr de refugiaţi din Thailanda, modesta bancnotă verde de un dolar se transforma în coloratul baht şi putea hrăni un luptător zile în şir. Pentru ceva mai mulţi

bahţi, luptătorul nostru putea fi şi echipat cu cele mai recente uniforme de culoare oliv. Astfel, după ce erau adunate în numele ajutorării refugiaţilor, aceste mici donaţii acopereau necesarul de bază de hrană şi îmbrăcăminte pentru o mică armată secretă care, în fond, era formată tot din refugiaţi. Cât priveşte armamentul şi muniţia, acestea erau furnizate de către forţele de securitate thailandeze, care la rândul lor primeau bani de buzunar de la Unchiul Sam, totul desfăşurându-se într-o transparenţă totală şi cu deplina aprobare a Congresului SUA.

Desigur, cel care trebuia să ne dea semnalul atunci când sosea momentul oportun pentru a aduce în discuţie lucrurile pentru care ne aflam acolo era congresmanul, care ne-a dat acest semnal în timpul desertului numit „Alaska la cuptor" şi după câteva rânduri de cocktailuri. Domnilor, a spus congresmanul, există un motiv serios pentru care ne-am întâlnit astăzi aici, pe lângă reînnodarea prieteniei dintre noi. Generalul a venit să ne vorbească despre starea în care se află vechii noştri aliaţi, soldaţii din Vietnamul de Sud, fără jertfa cărora lumea ar arăta astăzi mult mai rău. Indochina a fost într-adevăr cucerită de comunişti, dar trebuie să ne îndreptăm atenţia şi asupra ţărilor pe care am reuşit să le salvăm: Thailanda, Taiwan, Hong Kong, Singapore, Coreea şi Japonia. Aceste ţări constituie bastionul nostru de apărare împotriva mareei comuniste.

Să nu uităm şi Filipinele, a adăugat dr. Hedd. Şi Indonezia.

Absolut. Marcos şi Suharto au avut timp să-i înfrângă pe comunişti fiindcă soldaţii din Vietnamul de Sud au acţionat ca un zid de apărare, a spus congresmanul. Aşa că eu cred că acestor soldaţi le datorăm ceva mai mult decât simpla noastră recunoştinţă. De aceea v-am rugat să veniţi aici astăzi. Acum am să-i dau cuvântul unuia dintre cei mai vajnici apărători ai libertăţii pe care i-a cunoscut vreodată Indochina. Domnule general!

Generalul şi-a împins paharul gol într-o parte şi s-a aplecat înainte, rezemându-şi coatele de masă şi împreunându-şi mâinile. Domnule congresman, vă mulţumesc. Mă simt deosebit de onorat că mi s-a oferit prilejul de a face cunoştinţă cu dumneavoastră. Bărbaţi ca dumneavoastră au construit cea mai puternică armă din lume, arsenalul democraţiei. Ne-ar fi fost imposibil să ţinem piept atâta timp unor forţe absolut copleşitoare dacă nu ne-am fi bucurat de ajutorul soldaţilor dumneavoastră şi al armelor dumneavoastră. Trebuie să vă amintiţi, domnilor, cât de înverşunaţi erau împotriva noastră nu doar propriii noştri fraţi, care au fost induşi în eroare, ci toţi comuniştii din lume. Ruşii, chinezii, nord-coreenii, toţi au fost

acolo, după cum şi de partea noastră au luptat mulţi alţi asiatici, prietenii ţării dumneavoastră. Cum aş putea uita ajutorul dat de sud-coreeni, de filipinezi şi de thailandezi, care au luptat alături de noi, precum şi australienii şi neozeelandezii? Domnilor, în Războiul din Vietnam nu am luptat doar noi. Nu am luptat singuri. Noi am purtat doar bătălia pentru Vietnam în cadrul Războiului Rece, în care s-au înfruntat libertatea şi tirania...

Nimeni nu pune la îndoială făptui că în Asia de Sud-Est există încă multe probleme, a spus dr. Hedd. Singura persoană pe care o auzisem vreodată până atunci îndrăznind să-l întrerupă pe General fusese preşedintele nostru. Însă, chiar dacă s-a simţit ofensat, şi cu siguranţă s-a simţit, Generalul nu a lăsat să se vadă deloc, ci doar a zâmbit uşor pentru a-şi exprima acordul la intervenţia doctorului. Dar, oricât de furtunos a fost trecutul, a continuat dr. Hedd, regiunea este acum mai liniştită, cu excepţia Cambodgiei. Între timp au apărut alte probleme mai urgente care ne îngrijorează. Palestinienii, Brigăzile Roşii, sovieticii. Ameninţările s-au schimbat şi s-au metastazat. Comandouri teroriste au lovit în Germania, Italia şi Israel. Afganistanul a devenit noul Vietnam. Pentru acestea ar trebui să fim îngrijoraţi, nu credeţi, domnule general?

Generalul a încruntat puţin dintr-o sprânceană, exprimându-şi îngrijorarea, dar şi înţelegerea. Ca persoană de altă rasă decât albă, Generalul ştia, după cum ştiam şi eu, că cu albii, care se speriau uşor de oamenii de alte rase, trebuie să aibă răbdare. Chiar şi cu albii cu vederi liberale nu puteai să mergi decât până la un anumit punct, în timp ce cu albii de rând nu ajungeai nicăieri. Generalul era bine familiarizat cu natura, nuanţele şi diferenţele interne dintre oamenii albi, aşa cum erau toţi cei de alte rase decât albă care trăiseră mai mulţi ani în America. Mâncam acelaşi fel de alimente ca albii, ne uitam la filmele lor, sub influenţa televiziunii şi a contactului zilnic cu ei le copiam felul de a trăi şi de a gândi, le învăţam limba, le adoptam cele mai subtile obiceiuri, râdeam la glumele lor, chiar şi la cele făcute pe seama noastră, le acceptam condescendenţa cu umilinţă, trăgeam cu urechea la conversaţiile dintre ei prin supermarketuri şi prin cabinetele dentiştilor şi le menajam sensibilităţile, evitând să vorbim în limba noastră maternă în prezenţa lor ca să nu-i irităm. Eram cei mai mari antropologi care au studiat vreodată americanii, lucru de care americanii nu şi-au dat seama niciodată, fiindcă notiţele pe care le luam noi pe teren erau transcrise în limba noastră în scrisorile şi în cărţile poştale trimise în ţările noastre de origine, unde rudele noastre citeau dările noastre de seamă

cu amuzament, nedumerire şi admiraţie. Deşi congresmanul glumea când spunea asta, probabil că noi într-adevăr ştiam mai multe despre albi decât ştiau ei despre noi. Asta ne făcea uneori să ne îndoim de noi înşine, să trăim într-o continuă bâjbâială în legătură cu noi înşine, într-o continuă verificare a propriei noastre imagini în oglindă, întrebându-ne mereu dacă asta eram într-adevăr noi, dacă aşa ne vedeau albii. Dar, dincolo de tot ce ni se părea nouă că ştim despre ei, existau încă unele lucruri pe care nu reuşeam să le deprindem nici după mulţi ani de convieţuire intimă în acelaşi timp forţată şi voluntară cu ei, printre care arta preparării sosului de merişoare, felul în care se aruncă o minge de fotbal american sau obiceiurile secrete ale societăţilor secrete, cum ar fi frăţiile din colegii, care păreau că-i recrutează numai pe cei care ar fi fost eligibili şi pentru Tineretul lui Hitler. Nu în ultimul rând, printre lucrurile care ne rămâneau necunoscute erau şi anumite locuri sacre, cum era cel în care ne aflam în acel moment, un fel de încăpere secretă în care până atunci probabil că ajunseseră foarte puţini dintre ai noştri, dacă o fi ajuns vreunul, cel puţin aşa i-am comunicat mătuşii mele din Paris. Fiind, ca şi mine, conştient de toate aceste aspecte, Generalul înainta în discuţie cu multă prudenţă, atent ca nu cumva să jignească pe cineva.

Este interesant că aţi adus vorba despre sovietici, a spus Generalul. După cum aţi scris, domnule doctor Hedd, Stalin şi popoarele Uniunii Sovietice seamănă mai mult în privinţa caracterului cu orientalii decât cu occidentalii. Argumentul dumneavoastră că Războiul Rece reprezintă o înfruntare între civilizaţii, nu doar între ţări sau chiar între ideologii, este absolut corect. Războiul Rece este într-adevăr un conflict între Orient şi Occident, iar sovieticii sunt într-adevăr nişte asiatici, care însă, spre deosebire de noi, nu au deprins niciodată manierele occidentale. Bineînţeles că cel care îi făcuse Generalului rezumatul afirmaţiilor cuprinse în cartea lui Hedd, în pregătirea acestei întâlniri sau audieri, fusesem eu. Acum îl observam cu atenţie pe doctor, încercând să-mi dau seama de reacţia sa la tratamentul meu, dar expresia de pe chipul a rămas neschimbată. Eram totuşi încrezător că observaţiile Generalului îl atinseseră cumva. Niciun autor nu este imun la măgulire atunci când îi sunt citate propriile idei şi cuvinte într-un context favorabil. Indiferent dacă fac pe grozavii sau dacă se arată foarte îndatoritori, autorii, în esenţa lor, au o nesiguranţă de sine şi sunt posesorii unor egouri foarte sensibile, cu o constituţie delicată – la fel ca vedetele de film, doar că scriitori sunt mult mai săraci şi mai puţin eclatanţi. Nu trebuie să sapi prea adânc până să dai de tuberculul alb, cărnos

al sinelui lor secret, iar cele mai ascuţite unelte cu care poţi să-l scoţi de acolo sunt întotdeauna propriile lor cuvinte. Am contribuit şi eu la efortul Generalului, adăugând: Nu încape îndoială, domnule doctor Hedd, că trebuie să ne opunem sovieticilor. Dar motivul pentru care luptăm împotriva lor este strâns legat de motivul pe care l-aţi susţinut dumneavoastră în lupta împotriva acoliţilor lor din ţara noastră, şi este motivul pentru care noi continuăm să luptăm împotriva lor şi astăzi.

Şi ce motiv este acesta? a întrebat dr. Hedd pe un ton în continuare socratic.

Am să-ţi spun eu motivul, a spus congresmanul. Şi nu cu cuvintele mele, ci folosindu-mă de cuvintele lui John Quincy Adams[57] când a vorbit despre marea noastră ţară. „Oriunde a fluturat sau va flutura stindardul libertăţii şi independenţei, acolo va fi inima ei, binecuvântările şi rugăciunile ei. Căci ea [America] este cea care doreşte libertate şi independenţă pentru toţi".

Dr. Hedd a zâmbit din nou şi a spus: Foarte bine, domnule congresman. Nici măcar un englez ca mine nu-l poate contrazice pe John Quincy Adams.

Ceea ce totuşi nu pot eu înţelege este cum de am pierdut războiul, a spus adjunctul procurorului districtual, făcându-i semn şefului de sală să-i mai aducă un cocktail. După părerea mea, a spus avocatul specializat în prejudicii personale, şi sper că şi dumneavoastră, domnilor, veţi fi de acord, am pierdut pentru că am fost prea precauţi. Ne-a fost teamă să nu ne distrugem reputaţia. Dar dacă am fi acceptat pur şi simplu că orice ştirbire ar fi suferit reputaţia noastră, aceasta n-ar fi durat prea mult, am fi putut exercita o forţă copleşitoare şi le-am fi arătat tuturor cine merita să câştige războiul.

Poate că Stalin şi Mao aveau dreptate, a spus Generalul. După ce au murit câteva milioane de oameni, ce mai contează încă vreo câteva milioane? Nu aţi scris dumneavoastră ceva în sensul acesta, domnule doctor Hedd?

Văd că mi-aţi citit cartea mai atent decât m-aş fi aşteptat, domnule general. Sunteţi un bărbat care fără îndoială a trăit războiul pe propria piele, aşa cum l-am trăit şi eu, aşa că mă veţi ierta dacă voi rosti cel mai neplăcut adevăr despre motivul pentru care au pierdut americanii războiul din Vietnam. Zicând acestea, doctorul şi-a împins ochelarii pe şaua nasului până ce ochii lui au început în sfârşit să privească prin lentile. Generalii dumneavoastră americani au luptat în cel de-al Doilea Război Mondial şi cunoşteau valoarea strategiilor dumneavoastră japoneze, dar nu au avut mână liberă să conducă acest război aşa cum ştiau. În loc să poarte un război de anihilare, singurul tip de război pe care îl înţelege şi îl

respectă orientalul (*nota bene*: Tokio, Hiroshima, Nagasaki), ei au trebuit sau au ales să poarte un război de uzură. Orientalul interpretează asta, pe bună dreptate, drept o slăbiciune. Greşesc, domnule general?

Dacă Orientul are vreo resursă care este inepuizabilă, a spus Generalul, atunci aceea sunt oamenii.

Aşa este. Şi am să vă mai spun ceva, domnule general. Mă întristează faptul că trebuie să trag această concluzie, dar am văzut dovada eu însumi, nu doar în cărţi şi în arhive, ci pe câmpurile de luptă din Birmania. Acest lucru trebuie spus cu voce tare. În Orient există viaţă din belşug şi viaţa este ieftină. Şi, aşa cum spune filosofia orientală (aici dr. Hedd a făcut o pauză), viaţa nu contează. Poate că sună a insensibilitate să afirmi aşa ceva, dar orientalul nu pune acelaşi preţ pe viaţă ca occidentalul.

I-am scris mătuşii de la Paris că în clipa aceea s-a aşternut tăcerea asupra mesei. Cu toţii cugetam la ideea aceasta în timp ce chelnerii s-au întors cu cocktailuri pentru toată lumea. Congresmanul şi-a amestecat băutura şi a spus: Ce credeţi, domnule general? Generalul a sorbit din coniacul cu sifon, a zâmbit şi a spus: Bineînţeles că domnul doctor Hedd are dreptate, domnule congresman. Adevărul este adeseori incomod. Dar dumneata ce crezi, căpitane?

Toate capetele s-au întors spre mine tocmai când îmi duceam la gură paharul plin ochi cu martini. Am pus paharul înapoi pe masă cu părere de rău. După trei astfel de licori şi două pahare de vin roşu, aveam impresia că înţeleg lucrurile mai bine, că o pală de adevăr îmi destupase mintea şi că acum trebuia să eliberez acel adevăr. Ei bine, am spus, îndrăznesc să am o părere diferită de a domnului doctor Hedd. De fapt, orientalul preţuieşte viaţa foarte mult. Generalul s-a încruntat; eu am făcut o pauză. Expresia de pe chipurile mesenilor nu se schimbase cu nimic, dar simţeam tensiunea crescând ca o acumulare de electricitate statică. Deci ceea ce spuneţi este că domnul doctor Hedd se înşală, a spus congresmanul, cu aceeaşi afabilitate pe care trebuie s-o fi avut şi doctorul Mengele într-o companie potrivită. O, nu, m-am grăbit să spun. Începusem să transpir; maioul de sub cămaşă îmi era leoarcă. Dar, vedeţi dumneavoastră, domnilor, pentru noi viaţa este doar *valoroasă* (aici am făcut din nou o pauză, iar publicul meu s-a înclinat spre mine cu un milimetru sau doi), în timp ce pentru un vestic ea este *inestimabilă*.

Atenţia tuturor s-a îndreptat îndată spre dr. Hedd, care şi-a înălţat paharul de cocktail spre mine şi a spus: Nici eu n-aş fi putut exprima mai bine acest adevăr, tinere. Cu aceasta, conversaţia a fost epuizată în sfârşit, lăsându-ne să ne savurăm

cocktailurile, fiecare cu nasul vârât în pahar cu o afecţiune pe care de obicei le-o arătăm doar căţeluşilor. Am avut un schimb de priviri cu Generalul, care a dat aprobator din cap. Acum, că gazdele noastre erau mulţumite de parlamentările dintre noi, am putut şi eu să strecor o întrebare. Poate că sună naiv, am spus, dar noi am crezut că acesta este un club exclusivist.

Gazdele noastre au început să râdă zgomotos, de parcă aş fi spus cea mai bună poantă. Chiar şi dr. Hedd părea că ia parte la veselia generală, chicotind pe deasupra cocktailului său Manhattan. Eu şi Generalul am zâmbit strâmb, aşteptând o explicaţie. Congresmanul a aruncat o privire spre şeful de sală, care a dat din cap şi a spus: Domnilor, a sosit momentul să vă prezint clubul nostru. Nu uitaţi să vă luaţi şi cocktailurile cu dumneavoastră. Conduşi de şeful de sală, am ieşit din încăpere în şir indian, fiecare cu băutura în mână. În hol era încă o uşă. Deschizând-o, şeful de sală a spus: Pe aici, domnilor. Dincolo de uşa aceea se afla camera pe care mă aşteptasem să o văd de la început, o încăpere cu pereţi acoperiţi cu panouri de lemn pe care era montat capul unui cerb cu nişte coarne destul de bogate cât să ne putem agăţa cu toţii sacourile de ele. Aerul din încăpere era îmbibat de fum şi lumina era difuză, o atmosferă care le punea foarte bine în valoare pe cele câteva tinere atrăgătoare îmbrăcate în rochii mulate care şedeau pe canapelele de piele.

Domnilor, a spus congresmanul, bine aţi venit în clubul nostru.

Eu nu pricep nimic, a şoptit Generalul.

Vă explic eu mai târziu, domnule general, am murmurat. Mi-am terminat cocktailul şi i-am dat paharul şefului de sală, în timp ce congresmanul a făcut semn cu capul spre o pereche de tinere. Domnule general, domnule căpitan, daţi-mi voie să vă fac cunoştinţă. Viitoarele noastre partenere s-au ridicat în picioare. Cocoţate pe nişte tocuri imense, erau mai înalte şi decât Generalul, şi decât mine cu cinci, poate şapte centimetri. A mea era o blondă enormă, bombastică, şi avea nişte dinţi albi, emailaţi, care păreau totuşi mai puţin duri şi strălucitori decât ochii ei de un albastru nordic. Într-o mână ţinea o cupă de şampanie spumantă, iar în cealaltă un ţigaret lung, cu o ţigară pe jumătate fumată în vârf. Era o profesionistă care văzuse o mie de bărbaţi ca mine, lucru de care nu mă plângeam deloc, având în vedere că şi eu văzusem destule femei ca ea. Am schiţat eu un simulacru de zâmbet, dar în clipa în care ne-a făcut cunoştinţă congresmanul, n-am reuşit să-mi adun tot entuziasmul obişnuit. Poate era din pricina gestului neglijent cu care femeia scuturase scrumul ţigării pe covor, dar în loc să mă simt magnetizat de frumuseţea ei de

fier, atenţia mi-a fost atrasă de dunga vizibilă pe care o avea sub mandibulă, ca un tiv între pielea nefardată a gâtului şi stratul de fond de ten alb care îi acoperea faţa. Cum ziceai că te cheamă? a întrebat ea, râzând aiurea. M-am aplecat să-i spun cum mă cheamă şi în clipa aceea aproape că m-am prăbuşit ameţit în puţul decolteului ei, cloroformizat de parfumul ei greu.

Îmi place accentul tău, am spus, trăgându-mă înapoi. Probabil că eşti de undeva din sud.

Sunt din Georgia, dragule, a spus ea, râzând din nou. Vorbeşti foarte bine englezeşte pentru un oriental.

Am râs, a râs şi ea, apoi am aruncat o privire spre General şi spre însoţitoarea lui, o roşcată. Şi ei râdeau. Toată lumea din încăpere râdea, iar când au sosit chelnerii, aducând alte câteva sticle de şampanie, mi-a devenit limpede că aveam să ne simţim foarte bine cu toţii, inclusiv domnul Hedd, care, după ce i-a oferit un pahar însoţitoarei lui celei durdulii şi altul mie, mi-a spus: Sper că nu te superi, tinere, dacă am să folosesc memorabila dumitale întorsătură de frază în următoarea mea carte. Fetele s-au uitat la mine plictisite aşteptând răspunsul meu. Nimic nu m-ar putea face mai fericit, am răspuns, deşi, din motive imposibil de rostit în acea companie, mă simţeam foarte nefericit.

Capitolul 16

În seara aceea, cu puţin după miezul nopţii, când am parcat în faţa casei lui cufundate în întuneric, Generalul mi-a făcut o surpriză. M-am tot gândit la dorinţa dumitale de a te întoarce în ţară, a spus el de pe bancheta din spate. Îi vedeam ochii în oglinda retrovizoare. Am nevoie de dumneata aici, dar îţi respect curajul. Spre deosebire de Bon şi de ceilalţi, totuşi, dumneata nu ai trecut niciodată botezul focului. Mi i-a descris pe căpitanul cel grizonant şi pe locotenentul cel nesimţitor ca pe nişte eroi de război, bărbaţi cărora în luptă le-ar încredinţa şi propria-i viaţă. Va trebui însă să dovedeşti că poţi face ceea ce fac ei. Va trebui să faci ceea ce trebuie făcut. Poţi să faci asta? Desigur, domnule general. Am şovăit o clipă, apoi am pus întrebarea firească: Dar ce trebuie făcut? Ştii deja ce trebuie făcut, a spus Generalul. Am rămas cu mâinile pe volan, stânga la ora zece, dreapta la ora două, sperând că nu se referă la ce mă gândeam eu. Vreau doar să mă asigur că fac ceea ce trebuie, domnule general, am spus, privindu-l în oglinda retrovizoare. Ce anume trebuie să fac?

Generalul s-a foit pe banchetă, scotocindu-se prin buzunare. Am scos eu bricheta. Mulţumesc, căpitane. Pentru o clipă, flacăra a luminat palimpsestul care era chipul lui. Apoi clarobscurul a pierit şi chipul lui n-a mai fost descifrabil. Nu ţi-am povestit niciodată cum am petrecut doi ani într-un lagăr comunist pentru prizonieri, nu-i aşa? Ei bine, nu trebuie să intrăm în prea multe detalii. E de ajuns să-ţi spun că oamenii noştri fuseseră înconjuraţi de inamic la Dien Bien Phu. Nu doar francezii, marocanii, algerienii şi germanii, dar şi mii de-ai noştri. M-am oferit să atac Dien Bien Phu prin surprindere, deşi ştiam că soarta mea va fi pecetluită. Dar nu puteam să-mi las camarazii să moară fără să încerc să fac ceva. Când a căzut Dien Bien Phu, am fost capturat şi eu alături de ceilalţi. Mi-am pierdut doi ani din viaţă în închisoare, dar nu am regretat niciodată acel atac. În urma acelui atac şi a experienţei lagărului am devenit bărbatul care sunt astăzi. Dar nu mi-a cerut nimeni să mă ofer voluntar. Nimeni nu mi-a spus ce trebuie să fac. Nu s-a discutat despre consecinţe. Toate aceste lucruri erau de la sine înţelese. Înţelegi, căpitane?

Da, domnule general, am spus.

Foarte bine. Dacă se face ceea ce trebuie să se facă, atunci poţi să te întorci în patrie. Eşti un bărbat foarte inteligent, căpitane. Am încredere că vei pune la punct toate detaliile. Nu este nevoie să te consulţi cu mine. Eu am să aranjez cu biletul.

Îl vei primi atunci când voi afla vestea despre ce s-a făcut. Generalul s-a oprit, cu portiera pe jumătate deschisă. Club exclusivist, ai? A chicotit. Trebuie să ţin minte asta. L-am urmărit păşind pe alee către casa cufundată în întuneric, unde probabil că Madame îl aştepta să se întoarcă, citind în pat, aşa cum îl aşteptase de atâtea ori şi când locuiam în vilă. Ştia că îndatoririle unui general se prelungesc până după miezul nopţii, dar oare ştia şi ce fel de îndatoriri erau incluse printre ele? Că uneori trebuia să mergem şi la astfel de cluburi? Câteodată, după ce îl aduceam la vilă, rămâneam în hol, numai în şosete şi ciuleam urechile, încercând să prind vreun semn de tensiune dinspre camera lor. Nu am auzit niciodată nimic; Madame era prea inteligentă ca să nu ştie.

Iată însă ce ştiam eu: mătuşa mea de la Paris îmi trimisese un răspuns succint, în câteva cuvinte invizibile, care treptat deveniseră vizibile. *Nu te întoarce*, îmi scrisese Man. *Avem nevoie de tine în America, nu aici. Acestea sunt ordinele pentru tine*. Am ars scrisoarea într-un coş de hârtii, aşa cum făcusem până atunci cu toate scrisorile, ca să elimin orice dovadă. Dar în clipa aceea mărturisesc că arderea scrisorii a însemnat şi trimiterea ei în iad sau poate o ofrandă pentru o zeitate, nu neapărat Dumnezeu, care să aibă grijă de mine şi de Bon. Lui Bon, fireşte, nu i-am spus despre scrisoare, dar i-am spus despre oferta pe care mi-o făcuse Generalul şi i-am cerut sfatul. Bon a fost scurt, ca de obicei. Eşti un idiot, mi-a spus. Dar n-am cum să te opresc să mergi. Cât despre Sonny, nu ai de ce să te simţi vinovat. Omul are gura prea mare. Bon m-a consolat astfel în singurul fel în care ştia el să mă consoleze, plătindu-mi câteva pahare de băutură şi câteva partide de biliard la o sală din apropiere. Ceva din atmosfera fraternă dintr-un club de biliard îmi liniştea sufletul. Peticul de lumină de deasupra fiecărei mese verzi părea o zonă hidroponică acoperită în care creştea planta spinoasă a emoţiilor masculine, prea sensibilă pentru a rezista în lumina soarelui şi la aer curat. De altfel, locul în care aveai cele mai mari şanse de a da peste un bărbat vietnamez din sud era sala de biliard; asta după cafenea, dar înaintea cluburilor de noapte sau a propriei lui case. Aici el descoperea că atunci când joci biliard, la fel ca atunci când faci dragoste, cu cât creşte cantitatea de alcool pe care ai consumat-o, cu atât îţi este mai greu să-ţi atingi ţinta cu precizie. Astfel, cu cât trecea mai mult din noapte, cu atât partidele se lungeau. Spre cinstea lui însă, Bon mi-a făcut o ofertă în timpul primei partide, cu mult înainte ca din noapte să nu mai rămână nimic şi să plecăm de-acolo anesteziaţi, în primele minute ale zorilor, ieşind pe o stradă pustie, unde singurul semn de viaţă era un brutar pudrat cu faină din cap

până-n picioare, care trudea în vitrina unui gogoşerii. Am s-o fac eu, a spus Bon, uitându-se la mine în timp ce aranjam mingile. Îi spunem Generalului că ai făcut-o tu, dar am s-o fac eu.

Propunerea lui nu m-a luat deloc prin surprindere. Dar chiar în momentul în care îi mulţumeam, am ştiut că nu pot s-o accept. Urma să mă aventurez într-o sălbăticie pe care mulţi o exploraseră înaintea mea, trecând pragul care îi separa pe cei care uciseseră de cei care nu uciseseră. Generalul avea dreptate când spunea că numai un bărbat care a primit acest botez putea fi lăsat să se întoarcă acasă. Aş fi avut nevoie de o cuminecare, dar nu exista aşa ceva în această privinţă. Şi de ce nu? Pe cine prosteam noi spunând că Dumnezeu, dacă exista, nu ar dori să conştientizăm că omorul este un lucru sacru? Să revenim la o altă întrebare importantă din catehismul tatălui meu:

> Î.: Ce este omul?
>
> R.: Omul este o fiinţă alcătuită dintr-un trup şi un suflet, creată după chipul şi asemănarea Domnului.
>
> Î.: Şi asemănarea aceasta se referă la trup sau la suflet?
>
> R.: Asemănarea se referă în principal la suflet.

Eu nu aveam nevoie să mă uit în oglindă sau la chipurile celorlalţi bărbaţi pentru a găsi o asemănare cu Dumnezeu. Trebuia să mă uit doar la sufletele lor şi înăuntrul meu ca să-mi dau seama că noi nu am fi ucigaşi dacă Dumnezeu însuşi nu ar fi la fel.

Dar, fireşte, nu mă refer numai la omor, ci la subspecia acestuia, crima. Văzând că stau în cumpănă, Bon a ridicat din umeri şi s-a aplecat peste masă, sprijinindu-şi tacul de degetele răşchirate. Tu vrei mereu să înveţi lucruri noi, mi-a spus. Să ştii că nu există nicio formă mai înaltă de cunoaştere decât uciderea unui om. A lovit mingea albă imprimându-i un efect de retur; aceasta şi-a atins ţinta, după care s-a rostogolit uşor înapoi, aşezându-se pentru următoarea lovitură. Şi atunci cum rămâne cu iubirea şi cu creaţia? am întrebat. Dar cu căsătoria, cu copiii? Tu ar trebui să crezi în aceste modalităţi de cunoaştere mai mult decât oricine. Bon şi-a proptit şoldul de marginea mesei, ţinând cu amândouă mâinile tacul pe care şi-l pusese pe umăr. Vrei să mă provoci, a? Bine. Putem vorbi despre viaţă şi despre creaţie într-o mulţime de feluri. Dar atunci când unul ca mine ucide un om, toată lumea e fericită că am făcut-o eu şi nimeni nu vrea să discute despre asta. Ar fi bine ca în fiecare duminică, în biserică, înainte ca preotul să cuvânteze, să se ridice în picioare un luptător şi să le vorbească oamenilor în numele cărora a ucis. Măcar atâta ar putea face şi ei, să-l asculte. Bon a ridicat din umeri. Dar nu se întâmplă

niciodată aşa. Am să-ţi dau un sfat practic. Oamenilor le place să facă pe morţii. Ştii cum îţi dai seama dacă un om e într-adevăr mort? Îi apeşi ochiul cu degetul. Dacă mai trăieşte, o să se mişte; dacă e mort, n-o să se mişte.

Mă vedeam împuşcându-l pe Sonny aşa cum văzusem de atâtea ori în filme. Dar nu mă puteam vedea atingându-i cu degetul globul alunecos ca un peşte al ochiului. Atunci de ce să nu trag de două ori? Pentru că, isteţule, o împuşcătură produce zgomot. Face bum. Şi cine ţi-a spus că trebuie neapărat să-l împuşti? Pe cei din Viet Cong îi omoram uneori şi altfel, nu doar cu arma. Şi dacă asta te face să te simţi mai bine, să ştii că ăsta nu este un omor. Nu este nici măcar crimă. Se numeşte asasinat. Întreabă-l pe omul tău, pe Claude, dacă nu l-ai întrebat încă. Obişnuia să ne spună: Aveţi aici lista de cumpărături. Mergeţi să faceţi târguieli. Aşa că mergeam prin sate noaptea, cu lista de cumpărături. Terorist Viet Cong, simpatizant Viet Cong, colaborator Viet Cong, posibil Viet Cong, probabil Viet Cong. Asta are un Viet Cong în pântece. Ăsta se gândeşte să devină Viet Cong. Despre ăsta toată lumea crede că este Viet Cong. Mama sau tatăl lui cutare este Viet Cong, aşa că şi el este un Viet Cong în devenire. N-am avut destul timp ca să punem mâna pe toţi. Ar fi trebuit să-i lichidăm când am avut ocazia. Nu face şi tu aceeaşi greşeală. Elimină-l pe agentul ăsta Viet Cong înainte de a deveni prea mare, înainte de a-i molipsi şi pe alţii. Despre asta este vorba. N-are de ce să-ţi pară rău. Nu ai de ce să te lamentezi.

Dacă ar fi totul aşa de simplu... Dar problema, atunci când voiai să-i omori pe toţi agenţii Viet Cong, era că întotdeauna apăreau alţii şi alţii. Mişunau prin pereţii minţilor noastre, respirau zgomotos pe sub podelele sufletelor noastre, se împerecheau orgiastic fără ca noi să-i vedem. Cealaltă problemă era că Sonny nu era agent Viet Cong, căci agenţii subversivi, prin definiţie, nu au gura mare. Dar se putea şi să greşesc. Un agent provocator este tot un agent subversiv, iar scopul lui este să mitralieze întruna rafale de vorbe, antrenându-i şi pe alţii în vârtejul radicalizării cu gura lui mare; în acest caz însă agentul provocator nu ar putea fi comunist, căci i-ar încuraja pe anticomunişti să se organizeze împotriva lui. Ar fi mai degrabă un anticomunist, încurajându-i pe cei de aceeaşi opinie cu el să meargă până-n pânzele albe, ameţiţi de fervoarea lor ideologică, otrăviţi de resentimente. Conform acestei definiţii, cel mai posibil agent provocator ar fi fost chiar Generalul. Sau Madame. De ce nu? Man m-a asigurat că avem oameni până la cel mai înalt eşalon. Ai fi surprins să afli cine va primi medalii după eliberare, mi-a spus. Chiar aş fi surprins? Ce glumă bună ar fi ca Generalul şi

Madame să fie şi ei simpatizanţi. Ar fi o poantă de care am putea face haz atunci când vom fi sărbătoriţi ca Eroi ai Poporului.

Punând deoparte sfatul lui Bon pentru mai târziu, m-am îndreptat ca să-mi găsesc alinarea spre singura persoană cu care mai puteam vorbi, Lana. Săptămâna următoare, m-am prezentat la apartamentul ei cu o sticlă de vin. Acasă arăta ca o studentă, îmbrăcată cu hanoracul ei cu UC Berkeley, cu nişte jeanşi decoloraţi şi cu foarte puţin machiaj. Aşa şi gătea, ca o studentă, dar asta nu avea importanţă. Am luat cina în camera de zi în timp ce ne uitam la *The Jeffersons*, o comedie de televiziune despre descendenţii negri nerecunoscuţi ai lui Thomas Jefferson, cel de-al treilea preşedinte al Americii şi autorul Declaraţie de Independenţă. După aceea am mai băut o sticlă de vin, care ne-a mai înmuiat gâlmele de amidon din stomac. Am îndemnat-o să se uite spre capodoperele arhitectonice puternic luminate care se vedeau prin fereastra apartamentului ei departe, pe deal şi i-am spus că una dintre ele îi aparţinea Autorului, a cărui operă urma să fie lansată în curând. Îi povestisem deja despre aventura mea nefericită din Filipine şi îi mărturisisem bănuiala mea, oricât de paranoidă părea, că omul încercase să mă omoare. Am să recunosc, i-am spus, că o dată sau de două ori şi eu mi-am închipuit că îl omor. Lana a ridicat din umeri şi şi-a stins ţigara. Cu toţii ne închipuim că omorâm pe cineva, a spus ea. Sunt doar nişte gânduri trecătoare, cum ar fi: şi dacă l-aş călca cu maşina? Sau cel puţin ne închipuim cum ar fi dacă o anumită persoană ar fi moartă. Mama, de exemplu. Nu pe bune, fireşte, dar cum ar fi dacă... Nu? Nu mă face să cred că sunt sărită de pe fix. Cu chitara ei în braţe, am lovit o coardă, scoţând un sunet dramatic, spaniolesc. Dacă tot suntem la capitolul confesiuni, am spus, şi eu m-am gândit cum ar fi să-mi omor tatăl. Nu la modul serios, fireşte, dar cum ar fi dacă... Ţi-am spus vreodată că era preot? Lana a făcut ochii mari. Preot? Dumnezeule!

Expresia ei sinceră de surpriză m-a făcut să-mi fie şi mai dragă. Dincolo de machiajul ei de club de noapte şi a strălucirii ei artificiale de divă, era încă inocentă, atât de neatinsă de murdăria lumii, încât tot ce-mi doream era să-mi frec miezul emolient, cremos al eului meu extaziat de pielea ei albă şi fină. Aş fi vrut să recreez cu ea cea mai veche dialectică din lume, teza lui Adam şi antiteza Evei care a condus la sinteza care suntem noi, mărul putred al umanităţii, care s-a rostogolit atât de departe de copacul lui Dumnezeu. Nu că noi am fi fost la fel de puri ca primii noştri părinţi. Dacă Adam şi Eva pervertiseră cunoaşterea dăruită lor de Domnul, noi, la rândul nostru, îi pervertiserăm pe Adam şi pe Eva, aşa încât tot ce îmi

doream de fapt era dialectica fierbinte, neînfrânată, de junglă gen „Eu Tarzan, tu Jane”. Era vreuna dintre aceste perechi cu ceva mai bună decât perechea formată dintr-o fată vietnameză şi un preot francez? Mama obişnuia să-mi spună că nu era nimic rău în faptul că eram fructul dragostei unei asemenea perechi, i-am zis Lanei. În definitiv, spunea mama, şi poporul nostru s-a născut din împerecherea dintre un dragon şi o zână. Ce ar putea fi mai ciudat de atât? Dar pe mine tot mă desconsiderau oamenii, iar eu dădeam vina pe tatăl meu pentru asta. Când eram copil visam că într-o zi el va apărea în faţa întregii congregaţii şi va spune: Iată-l pe fiul meu, s-ar putea să-l cunoaşteţi. Vine înaintea voastră ca să-l recunoaşteţi şi să-l iubiţi aşa cum îl iubesc şi eu. Sau aşa ceva. Aş fi fost fericit şi dacă ar fi venit doar să ne viziteze, să ia masa împreună cu noi şi să mă numească în secret fiul lui. Dar el n-a făcut niciodată asta, aşa că am continuat să-mi închipui când un fulger, când un elefant turbat, când o boală mortală, când un înger care să coboare în spatele lui în amvon şi să-i trâmbiţeze în ureche, chemându-l înapoi la Creatorul său.

Asta nu înseamnă că îţi închipuiai că-l omori.

O, dar m-am gândit şi să-l omor cu o armă.

Dar până la urmă l-ai iertat?

Uneori cred că da; alteori, mai ales când mă gândesc la mama, cred că nu. Asta probabil înseamnă că de fapt nu l-am iertat.

Atunci Lana s-a aplecat înainte şi şi-a pus mâna pe genunchiul meu. Poate că oamenii exagerează importanţa iertării, a spus. Chipul ei era mai aproape de al meu ca niciodată până atunci; nu mai trebuia decât să mă aplec şi eu spre ea. În clipa aceea am comis cel mai pervers gest din viaţa mea. Am refuzat, sau mai degrabă m-am abţinut, lăsându-mă pe spate şi mărind distanţa dintre mine şi chipul ei frumos, cu crevasa ispititoare a acelor buze întredeschise. Trebuie să plec, am spus.

Trebuie să pleci? Judecând după expresia de pe chipul ei, era limpede că nu mai auzise niciodată cuvintele acelea din partea unui bărbat. Nici dacă i-aş fi cerut să comită cele mai odioase acte de sodomie nu s-ar fi arătat atât de şocată. M-am ridicat în picioare înainte să apuc să mă răzgândesc şi i-am întins chitara. Am ceva de făcut. Înainte de a face ceea ce trebuie făcut aici. A fost rândul ei să se lase pe spate amuzată şi să zdrăngăne dramatic o coardă a chitarei. Pare a fi ceva foarte serios, a spus. Dar ştii ce? Mie îmi plac bărbaţii serioşi.

De-ar fi ştiut cât de serios eram. Am parcurs drumul de o oră de la apartamentul ei la cel al lui Sonny. Conducând maşina cu mâna stângă aşezată pe volan la ora zece, dreapta la ora două

şi respirând adânc şi metodic ca să-mi înăbuş atât regretul de a o fi părăsit pe Lana, cât şi emoţia întâlnirii cu el. Respiraţia conştientă a fost unul dintre lucrurile pe care le învăţasem de la Claude, care la rândul lui o învăţase din practicile călugărilor noştri budişti. Totul se reducea la concentrarea asupra respiraţiei. Inspirând şi expirând încet, elimini sunetele continue ale vieţii, eliberându-ţi mintea, dobândind linişte, astfel încât mintea ta să devină totuna cu obiectul contemplaţiei sale. Când subiectul şi obiectul sunt unul şi acelaşi, spunea Claude nu mai şovăi atunci când apeşi pe trăgaci. Când mi-am parcat maşina după colţul blocului lui Sonny, mintea mea semăna cu un pescăruş ce plutea pe deasupra unei plaje, purtat nu de propria sa voinţă sau mişcare, ci de briză. Mi-am dat jos tricoul albastru cu guler şi am îmbrăcat un tricou alb, simplu. Mi-am dat jos pantofii comozi fără şireturi şi pantalonii de vară cu pense şi am tras pe mine o pereche de jeanşi albaştri şi nişte pantofi bej din pânză. Ultimele au fost canadiana cu două feţe, pe care am îmbrăcat-o cu partea cu carouri în afară, şi o pălărie fedora. Ieşind din maşină, am luat cu mine o sacoşă din pânză, pe care o primisem gratuit pentru că-mi făcusem abonament la revista *Time*, în care aveam un rucsăcel, hainele pe care tocmai le dădusem jos, o şapcă de baseball, o perucă blondă, o pereche de ochelari cu lentile fumurii şi un pistol Walther P22 negru cu amortizor. Generalul îi dăduse lui Bon un plic cu bani, din care Bon cumpărase pistolul şi amortizorul de la aceeaşi bandă de chinezi care îi furnizase şi pistolul de calibru .38. Apoi m-a pus să repet planul împreună cu el până l-am memorat.

De la maşină până la bloc n-am întâlnit pe nimeni. Americanii nu aveau obiceiul de a se plimba pe străzi, aşa cum mi se confirmase după ce observasem cartierul de câteva ori. Era puţin trecut de ora nouă când m-am uitat la ceasul de la intrarea în blocul lui, un fel de fabrică cu două etaje unde se produceau sute de replici obosite ale Visului American. Toţi locatarii acestor blocuri îşi imaginau că visurile lor erau unice, când în realitate ele nu erau decât nişte reproduceri ieftine, din tablă ale unui original care se pierduse. Am sunat la interfon. *Allô*? a spus el. Am zis cine sunt. A urmat o scurtă pauză, apoi el a spus: Poţi să intri. Am urcat pe scări în loc să iau liftul, ca să nu mă întâlnesc cu cineva. La etajul al doilea, am aruncat un ochi pe hol, asigurându-mă că nu era nimeni pe acolo. A deschis uşa la o secundă după ce am bătut în ea.

Apartamentul mirosea a cămin: aromă de peşte prăjit şi orez alb fiert la aburi şi fum de ţigară. Ştiu de ce ai venit, a spus el când m-am aşezat pe canapea. Eu am strâns în mână sacoşa. De ce am venit? am întrebat. Sofia, a spus el, la fel de serios

cum eram şi eu, în ciuda papucilor de casă roz, pufoşi cu care era încălţat. Purta o pereche de pantaloni de trening şi o jachetă gri tricotată. Pe masa din sufragerie, aflată în spatele lui, stătea ciucită o maşină de scris cu buza unei foi de hârtie atârnând de pe tambur, iar alături de maşină erau mormane de documente în dezordine. Dedesubtul lustrei care lumina masa din sufragerie, deasupra unei scrumiere, plutea un nor de fum care se împrăştia încet, emanaţia creierului activ al lui Sonny, iar pe peretele de deasupra mesei, prin pânza aceea de fum, am zărit acelaşi ceas ca în restaurantul Generalului şi al lui Madame, şi acesta fixat tot pe ora Saigonului.

N-am avut niciodată discuţia pe care trebuia s-o avem despre ea, a spus el. Ultima noastră conversaţie a fost foarte incomodă. Îmi cer scuze pentru asta. Ar fi trebuit să-ţi scriem despre povestea asta cât erai în Filipine. Neaşteptata şi aparent sincera lui preocupare pentru binele meu m-a luat prin surprindere. A fost vina mea, am spus. Nu i-am scris nici o singură dată. Ne-am uitat unul la celălalt o clipă, apoi el a zâmbit şi a spus: Sunt o gazdă rea. Nu ţi-am oferit nimic de băut. Ce zici? În ciuda protestelor mele, a sărit în picioare şi s-a dus în bucătărie, exact aşa cum prezisese Bon. Am pus mâna pe pistolul aflat în sacoşă, dar n-am găsit puterea de a mă ridica, de a-l urma în bucătărie şi de a-i trage iute un glonte în spatele urechii, aşa cum mă sfătuise Bon. Aşa scapă cel mai uşor, a spus el. Da, aşa era, dar gogoloiul de gluten pe care îl aveam în stomac parcă mă lipise de canapea, ţintuindu-mă de stofa aspră, rezistentă la pete, creată special pentru o partidă de amor într-o cameră de motel. Teancurile de cărţi de pe mocheta de uz comercial rezemau pereţii, iar pe televizorul antic un aparat de radio stereo argintiu mârâia ceva. Deasupra fotoliului, o pictură pestriţă, făcută de un amator în stilul unui Monet dement, ilustra un principiu interesant, şi anume faptul că nu era nevoie de lucruri frumoase pentru a crea o ambianţă atrăgătoare. Şi un obiect foarte urât poate face, prin comparaţie, ca o cameră urâtă să arate mai puţin urâtă. Un alt mod la îndemână de a adăuga un strop de frumuseţe lumii nu era să o schimbi pe ea, ci să schimbi felul în care este privită. Acesta era unul dintre scopurile pentru care Sonny s-a întors cu o sticlă de bourbon, plină cam pe o treime.

Auzi? a spus, făcând semn cu capul spre radio. Amândoi ne ţineam paharele în poală, mângâindu-le. După atâtea atacuri ale cambodgienilor împotriva oraşelor noastre de graniţă, tocmai am întreprins şi noi un raid asupra Cambodgiei. Ai crede că ne-a ajuns atâta război şi că nu mai vrem războaie. M-am gândit că acest conflict de graniţă cu Khmerii Roşii este un noroc incredibil pentru General, fiindcă mai distrăgea atenţia,

astfel încât nimeni să nu se mai concentreze asupra graniţei noastre cu Laosul. Problema când câştigă cineva, am spus eu, este că toţi sunt atât de furioşi, încât sunt gata să se ia iar la bătaie. El a dat din cap aprobator şi a sorbit din pahar. Lucrul bun atunci când pierzi este că, cel puţin o bucată de vreme, nu-ţi mai vine chef să te războieşti. Deşi în cazul generalului tău regula asta nu se aplică. Eram pe punctul de a începe să protestez, dar el a ridicat mâna şi a spus: Iartă-mă. Iar vorbesc despre politică. Jur să nu mai vorbesc despre politică în seara asta, frate. Dar ştii cât de greu este să faci asta atunci când consideri că totul este politic.

Chiar şi bourbonul? am întrebat. El a zâmbit larg. Ai dreptate, poate că bourbonul nu are nimic politic în el, dar nu ştiu eu despre ce să vorbesc în afară de politică. Este slăbiciunea mea. Mulţi oameni nu pot să suporte chestia asta. Dar Sofia poate. Cu ea vorbesc cum nu pot vorbi cu nimeni. Asta este dragostea.

Aşadar, eşti îndrăgostit de ea?

Tu nu ai fost îndrăgostit de ea, nu-i aşa? Ea aşa spune, că n-ai fost.

Dacă aşa spune ea, atunci probabil că nu am fost.

Înţeleg. Dar faptul că ai pierdut-o te doare chiar dacă nu ai iubit-o. Aşa este omul. O vrei înapoi. Nu vrei să o pierzi în favoarea mea. Dar te rog încearcă să vezi lucrurile şi din punctul meu de vedere. Nu am planificat nimic. Doar că după ce am început să stăm de vorbă atunci, la nuntă, nu ne-am mai putut opri. Când iubeşti, poţi povesti cu persoana pe care o iubeşti fără niciun efort, fără ascunzişuri, dar te simţi la fel de bine şi fără să spui o vorbă. Cel puţin aşa m-am gândit eu că pot descrie dragostea. Eu n-am mai fost niciodată îndrăgostit până acum. Îmi vine să tot caut cea mai potrivită metaforă pentru a descrie cum e să fii îndrăgostit. Parcă aş fi o moară de vânt, iar ea este vântul. E o prostie, nu?

Nu, deloc, am mormăit, dându-mi seama că abordaserăm un subiect încă şi mai problematic decât politica. M-am uitat în jos, la paharul aproape gol pe care-l ţineam în mâna făcută căuş, şi prin bourbonul de pe fundul paharului mi-am văzut cicatricea roşie. Nu e vina ei, a spus el. Eu i-am dat numărul meu la nuntă şi i l-am cerut pe al ei, fiindcă, ziceam, ar fi grozav dacă ar putea scrie un articol despre cum ne vede o japoneză pe noi, vietnamezii. O americancă de origine japoneză, m-a corectat ea, nu o japoneză. Şi un american de origine vietnameză, nu un vietnamez. Trebuie să revendici America, fiindcă altfel ea nu ţi se oferă singură. Dacă nu revendici America, dacă America nu este în inima ta, atunci te va azvârli într-un lagăr de concentrare, într-o rezervaţie sau pe

o plantaţie. Iar dacă nu ai revendicat America, unde altundeva ai putea să mergi? Putem merge oriunde, am spus eu. Aşa crezi tu fiindcă nu te-ai născut aici, a spus ea. Dar eu m-am născut aici şi nu am unde merge. Iar dacă aş avea copii, nici ei n-ar avea unde să meargă. Ar fi cetăţeni americani. Aceasta ar fi ţara lor. Şi în momentul acela, auzind cuvintele ei, am fost cuprins de o dorinţă pe care n-o mai simţisem niciodată. Voiam să am un copil cu ea. Eu, care nu dorisem niciodată nici măcar să mă însor! Nici măcar nu-mi imaginasem cum este să fii tată!

Poţi să-mi mai torni puţin?

Sigur! Sonny mi-a umplut din nou paharul. Tâmpitule, a izbucnit atunci vocea lui Bon în mintea mea, îţi îngreunezi situaţia. Fă-o odată! Acum, a continuat Sonny, îmi dau seama că în privinţa copiilor şi a paternităţii este mai mult un vis decât o posibilitate, fiindcă Sofia a trecut de vârsta la care mai poate fi mamă. Dar mai există şi adopţia. Cred că a sosit vremea să mă gândesc şi la altcineva, nu doar la mine. Înainte, tot ce-mi doream era să schimb lumea; încă mai vreau asta, dar, ce ironie, pe mine însumi nu voiam să mă schimb. Şi totuşi aşa încep revoluţiile! Şi este singurul mod în care pot continua revoluţiile, să nu încetăm să ne uităm înăuntrul nostru, încercând să ne dăm seama cum ne văd ceilalţi. Asta s-a întâmplat când am cunoscut-o pe Sofia. Am început să mă văd aşa cum mă vedea ea.

După aceste cuvinte s-a aşternut liniştea. Hotărârea mea slăbise atât de mult, încât n-aş fi putut nici măcar să-mi ridic braţul drept şi să scot arma din sacoşă. Ascultă, am spus. Vreau să-ţi mărturisesc ceva.

Deci chiar o iubeşti pe Sofia. Părea cu adevărat trist, îmi pare rău.

Nu am venit din pricina domnişoarei Mori. N-am putea să vorbim mai bine despre politică?

Cum doreşti.

Te-am întrebat odată dacă eşti comunist. Ai spus că şi dacă ai fi, nu mi-ai spune. Dar dacă ţi-aş spune că eu sunt comunist? El a zâmbit şi a clătinat din cap. Nu cred în chestiile ipotetice, a spus. Ce rost are să jucăm un joc despre ce sau cine ai putea tu să fii? Dar nu este un joc, am spus. Chiar sunt comunist. Sunt aliatul tău. Sunt agentul opoziţiei şi al revoluţiei de ani de zile. Ce părere ai despre asta?

Ce părere am eu? Şovăia, era neîncrezător. Apoi chipul i s-a făcut stacojiu de furie. Nu te cred deloc, asta este ceea ce cred. Cred că ai venit aici ca să-mi joci o festă. Vrei să-ţi spun că şi eu sunt comunist ca să mă omori sau să mă dai de gol, aşa-i?

Încerc doar să te ajut, am spus.

Şi cum anume încerci să mă ajuţi?

La întrebarea aceasta n-am ştiut ce să răspund. Mărturisesc că nu ştiu ce anume m-a făcut să recunosc în faţa lui. Sau, mai exact, nu ştiam atunci, dar poate că mi-am dat seama între timp. Purtam masca aceea de atât de mult timp; acum aveam ocazia de a mi-o da jos în siguranţă. Făcusem mărturisirea aceea instinctiv, mânat de un sentiment care nu îmi era propriu doar mie. Nu se poate să fiu singurul care crede că dacă ceilalţi ar vedea cine sunt, atunci m-ar înţelege şi poate chiar m-ar iubi. Dar ce s-ar întâmpla dacă ţi-ai da jos masca, după care celălalt te-ar privi nu cu dragoste, ci cu oroare, cu dezgust şi furie? Dacă sinele mai adânc pe care l-ai arăta ar fi la fel de neplăcut pentru ceilalţi cum a fost masca, sau chiar mai rău?

Cine te-a pus să faci asta? Generalul? a întrebat Sonny. Vă văd tot timpul punând ţara la cale. Fără îndoială v-ar conveni şi lui, şi ţie dacă aş dispărea.

Ascultă-mă...

Eşti gelos fiindcă Sofia e a mea, chiar dacă tu nici măcar n-o iubeşti. Ştiam c-ai să te înfurii, dar nu credeam că ai să te cobori atât de jos încât să încerci să mă momeşti cu astfel de lucruri. Cât de prost mă crezi? Credeai că dacă spui că eşti comunist, brusc ai să redevii atrăgător în ochii Sofiei? Nu crezi că ţi-ar simţi disperarea şi ţi-ar râde în faţă? Dumnezeule, nici măcar nu-mi pot imagina ce-o să spună când am să-i povestesc...

Chiar dacă pare cu neputinţă să ratezi o ţintă de la un metru şi jumătate, de fapt este foarte posibil, mai ales după ce ai băut prea mult vin, plus un pahar sau două de bourbon amestecat cu turba amară a trecutului. Glontele a trecut prin aparatul de radio, reducându-i din sonor, dar fără să-i ia de tot piuitul. Sonny s-a uitat la mine absolut uluit, cu privirea aţintită spre arma din mâna mea, care era şi mai lungă din pricina amortizorului. Nu mai respiram, iar inima încetase să-mi mai bată. Apoi arma a mai săltat o dată, iar el a ţipat. În mâna pe care o ridicase îi apăruse o gaură. Dându-şi brusc seama că urmează să moară, a sărit în picioare şi s-a întors să o ia la fugă. Al treilea glonte l-a lovit între omoplat şi şira spinării, făcându-l să se clatine pe picioare, dar nu şi să se oprească. Am sărit peste măsuţa de cafea şi l-am prins înainte să ajungă la uşă. Acum mă aflam în poziţia ideală, sau cel puţin aşa spunea Bon, la treizeci de centimetri în spatele victimei, într-o poziţie în care nu mă putea vedea, o poziţie din care nu aveai cum să ratezi. *Clic-clac* a făcut arma; un glonte l-a nimerit în spatele urechii, altul în craniu. Şi Sonny s-a prăbuşit deodată cu faţa în jos, atât de greu, încât şi-a rupt nasul.

Am rămas în picioare, deasupra trupului lui lungit pe podea. Obrazul îi era lipit de covor, iar din găurile pe care i le

făcusem în cap curgea foarte mult sânge. Din unghiul în care mă aflam, în spatele lui, nu-i vedeam ochii. I-am văzut în schimb mâna întoarsă cu gaura însângerată din palmă şi braţul îndoit într-o poziţie nefirească pe lângă trup. Ghemul de amidon din stomacul meu se dizolvase, dar acum lichidul rezultat mi se revărsa din stomac şi ameninţa să dea pe dinafară. Am tras adânc aer în piept, apoi am expirat încet. M-am gândit la domnişoara Mori, care foarte probabil la ora aceea era acasă, cu pisica în poală, citind vreun tratat feminist radical, aşteptând telefonul lui Sonny, apelul care nu avea să mai vină niciodată, apelul acela care definea relaţia noastră cu Dumnezeul pe care noi, iubiţii părăsiţi, îl sunam tot timpul. De acum Sonny trecuse hotarul cel mare, lăsând în urma lui o umbră rece, întunecată, căci lampa lui se stinsese pentru totdeauna. Pe spatele jachetei tricotate i se întindea o pată stacojie; între timp şi aura de sânge din jurul capului lui creştea mereu. M-a năpădit un val de greaţă şi am simţit că mă scutură un frison, iar mama mi-a spus; Tu ai să ajungi mai bine decât toţi, nu-i aşa, fiule?

Am inspirat adânc, apoi am expirat încet o dată, de două ori, apoi încă o dată, până ce am încetat să mai tremur atât de violent. Ţine minte, a spus Bon în mintea mea, că faci ceea ce trebuie făcut. Mi-a revenit în minte şi lista celorlalte lucruri care trebuiau făcute. Mi-am dat jos canadiana şi tricoul şi mi-am pus înapoi tricoul albastru cu guler. Mi-am dat apoi jos jeanşii şi pantofii de pânză şi mi-am îmbrăcat înapoi pantalonii cu pense şi pantofii fără şireturi. Am întors canadiana pe dos, cu partea albă în afară, am înlocuit pălăria fedora cu peruca al cărei păr blond îmi ajungea până la baza gâtului şi mi-am pus pe cap şapca de baseball. În sfârşit, după ce mi-am pus pe nas ochelarii fumurii şi am băgat sacoşa de pânză şi arma în rucsăcel, schimbarea mea a fost completă. Peruca, şapca şi ochelarii fuseseră ideea lui Bon. Încercase chiar să mă convingă să mă admir gătit aşa în oglinda din baie, albită după ce de un an de zile o tot stropeam cu spumă de pastă de dinţi. Vezi? a zis. Acum eşti un alb. Din punctul meu de vedere arătam tot ca mine, dar deghizat într-un costum prea normal ca să meargă la un bal mascat sau o petrecere de Halloween. Dar asta şi era ideea. Dacă cineva nu ştia cum arăt eu de obicei, nu arătam ca un ins care se deghizase.

Mi-am şters amprentele de pe pahar cu o batistă, după care, când deja înfăşurasem batista în jurul mânerului uşii, mi s-a părut că-l aud pe Sonny gemând. M-am uitat în jos la ceafa lui; nu mai auzeam altceva decât sângele care îmi vâjâia în urechi. Ştii ce ai de făcut, a spus Bon. M-am lăsat în genunchi şi m-am aplecat, astfel încât să mă uit în ochiul pe care i-l puteam

vedea. Simţind că mâncarea de la cină, transformată în lichid, începe să mi se ridice în gât, mi-am pus mâna peste gură, apăsând-o. Am înghiţit cu greu şi am simţit în gură gustul mârşăviei. Ochiul lui Sonny era lipsit de luciu şi de expresie. Cu siguranţă era mort, dar Bon îmi spusese că uneori morţii încă nu ştiau că sunt morţi. Aşa că mi-am apropiat încet de tot degetul arătător de ochiul acela, care nu se mişca deloc. Degetul meu a ajuns la un centimetru de ochi, apoi la câţiva milimetri. Nicio mişcare. Apoi am atins cu degetul ochiul acela moale, ca de cauciuc, având textura oului de prepeliţă descojit. Sonny a clipit. Am sărit înapoi. Trupul lui s-a cutremurat puţin. I-am mai tras încă un glonte în tâmplă de la treizeci de centimetri. Acum, a spus Bon, chiar că e mort.

Am inspirat adânc şi am expirat încet. Eram pe punctul de a vomita. De la prima împuşcătură trecuseră ceva mai mult de trei minute. Am inspirat adânc, am expirat încet şi conţinutul lichid al stomacului meu s-a domolit, ajungând la un echilibru precar. După ce s-a făcut linişte de tot, am deschis uşa apartamentului lui Sonny şi am păşit afară încrezător ca un preşedinte, aşa cum îmi recomandase Bon. Respiră, a spus Claude. Aşa că am respirat, alergând în jos pe scările care făceau ecou, apoi am mai respirat o dată când am ieşit în hol. Uşa de la intrare tocmai se deschidea.

Era un alb, un bărbat căruia maşina de tuns iarba a vârstei mijlocii îi croise pe gazonul din creştet o fâşie lată de chelie. Costumul bine cusut, dar care arăta ieftin, îi venea fix pe trupul masiv, indicând că bărbatul aparţinea uneia dintre profesiile acelea prost plătite în care înfăţişarea contează, o profesie unde eşti plătit pe bază de comision. Pantofii lui clasici luceau ca nişte peşti congelaţi. Ştiam toate astea fiindcă am aruncat o privire înspre el, deşi Bon mi-a spus să nu fac asta. Să nu privesc pe nimeni drept în faţă. Să nu le dau oamenilor prilejul de a arunca o a doua privire spre mine. Dar bărbatul nici măcar nu m-a băgat în seamă. Cu ochii aţintiţi înainte, mergea de parcă eu eram invizibil, o fantomă sau, şi mai probabil, un alb oarecare, fără nimic special. Am trecut prin siajul de feromoni artificiali reprezentat de mirosul de apă de colonie ieftină al acelui mascul macho şi am prins uşa de la intrare înainte de a se închide. Apoi am ieşit în stradă, unde am inspirat aerul de sudul Californiei, aerul acela încărcat cu particule fine de smog, şi nu mi-a venit să cred că eram liber să merg unde voiam. Am ajuns lângă maşina mea. Acolo, îngenunchind lângă o roată, am vomitat îndelung, până ce nu mi-a mai rămas nimic în stomac, murdărind canalul de scurgere cu particulele ca nişte frunze de ceai care ieşiseră din măruntaiele mele.

Capitolul 17

E normal, a spus Bon a doua zi dimineaţa. Îmi oblojea hematomul mental cu ajutorul unei sticle de scotch bun, oferită de General. Pur şi simplu aşa trebuia să se întâmple, iar noi nu avem încotro decât să acceptăm situaţia. Acum ai priceput. Dă pe gât. Am dat amândoi băutura peste cap. Ştii care este cel mai bun tratament pentru asta? Iniţial mă gândisem că cel mai bun tratament ar fi să mă întorc la Lana, ceea ce am şi făcut după ce am plecat de la Sonny, dar nici măcar o seară de neuitat cu ea nu mă ajutase să uit ceea ce-i făcusem lui Sonny. Am clătinat încet din cap, cu grijă să nu-mi scutur prea tare creierul rănit. Să revii pe câmpul de luptă. În Thailanda ai să te simţi mai bine. Dacă era adevărat, atunci din fericire nu mai aveam de aşteptat prea mult până atunci. Urma să plecăm chiar a doua zi. Lucrurile fuseseră planificate în aşa fel încât să mă ajute să scap de orice posibilă încurcătură legală şi s-o evit pe domnişoara Mori, punctul cel mai slab din tot planul meu. Când avea să afle despre moartea lui Sonny, la început avea să fie năucită, dar mai târziu gândurile aveau să i se îndrepte inerent spre mine, fostul iubit părăsit. Convins că-mi voi duce misiunea la bun sfârşit în ziua în care promisesem, Generalul îmi cumpărase biletul de avion cu o săptămână înainte. Eram în biroul lui, cu ziarul pe masa lui de lucru. Am deschis gura să vorbesc, dar el a ridicat mâna şi mi-a spus: Nu este nevoie să-mi spui nimic, căpitane. Mi-am închis gura şi am studiat biletul. În seara aceea i-am scris mătuşii mele de la Paris. Folosind codul secret, i-am comunicat lui Man că eram gata să suport consecinţele pentru faptul că îi nesocoteam ordinele, dar hotărâsem să mă întorc în ţară împreună cu Bon ca să-i salvez viaţa. Nu l-am informat pe Man ce planuri am, cum am de gând să-l salvez, fiindcă nu aveam încă niciun plan. Dar eu îl băgasem pe Bon în povestea asta, aşa că eu trebuia să-l şi scot din ea dacă puteam.

Aşadar, la două zile după ce fusese făcut ceea ce trebuia făcut, când nu băgase încă nimeni de seamă că Sonny lipseşte, decât probabil domnişoara Mori, am pornit la drum, fără surle şi trâmbiţe, doar cu Generalul şi Madame petrecându-ne la poarta aeroportului. Eram patru inşi care porneam în aventura asta imposibilă – eu, Bon, căpitanul cel grizonant şi locotenentul cel nesimţitor. Un avion de linie Boeing subsonic tubular avea să ne poarte până în celălalt capăt al Pacificului. La revedere, America! a spus căpitanul cel grizonant în timp ce avionul se înălţa, uitându-se pe fereastră la peisajul pe care eu

nu-l puteam vedea, fiindcă locul meu era la culoar. M-am săturat de tine, a zis. Locotenentul cel nesimţitor, care şedea în mijloc, a fost de acord cu el. De ce om fi numit-o noi ţara cea frumoasă? a spus el. Nu aveam niciun răspuns la întrebarea lui. Parcă pluteam în ceaţă şi mai şedeam şi foarte incomod, fiindcă împărţeam bancheta cu maiorul într-o parte şi cu Sonny în cealaltă. Era abia a şaptea oară când călătoream cu un avion cu reacţie. Zburasem spre America şi dinspre America când fusesem la studii, apoi zburasem împreună cu Bon din Saigon până în Guam şi din Guam până în California, după care mai zburasem până în Filipine şi înapoi, iar acum din nou. Şansele ca eu să mai revin vreodată în America erau foarte mici şi m-am gândit cu părere de rău la toate lucrurile de care avea să-mi fie dor: cina luată în faţa televizorului, aerul condiţionat, traficul organizat, cu şoferi care respectau regulile de circulaţie, o rată relativ scăzută a deceselor cauzate de armele de foc, cel puţin prin comparaţie cu ţara noastră; romanul modernist; libertatea cuvântului, care, chiar dacă nu era absolută, aşa cum credeau americanii, era totuşi mai mare decât în ţara noastră; libertatea sexuală şi, poate cel mai mult dintre toate, acel narcotic american omniprezent, optimismul, care curgea prin minţile americanilor în flux continuu, acoperind cu un fel de vopsea albă grafittiul disperării, al furiei, al urii, ca şi nihilismul mâzgălit pe ziduri în fiecare noapte de către golanii întunecaţi ai inconştientului. Mai erau în America şi multe alte lucruri de care nu eram chiar atât de încântat, dar de ce să fiu negativ? îi lăsam negativismul şi pesimismul antiamerican lui Bon, care nu se adaptase deloc în America şi care răsufla uşurat că poate pleca. E ca şi cum aş fi stat ascuns în casa altcuiva, mi-a spus el când eram undeva deasupra Pacificului. Stewardesele japoneze ne serveau *tempura* şi *tonkatsu*, care aveau un gust infinit mai bun decât ultimul cuvânt pe care Generalul mi-l îndesase pe gât la poarta de îmbarcare. Bon a continuat: între patru pereţi ascultând cum ceilalţi oameni îşi vedeau de viaţa lor, ieşind din casă numai noaptea. Acum pot respira în voie. Mergem înapoi acolo unde toată lumea arată ca noi. Ba numai ca tine, am spus eu. Eu nu arăt ca toată lumea. Bon a oftat. Nu te mai văicări atâta, a spus, umplându-mi ceaşca de ceai cu whisky din cel pe care i-l dăduse Generalul în aeroport. Problema ta nu este că gândeşti prea mult; problema ta este că laşi pe toată lumea să afle ce gândeşti. Atunci am să tac, am spus. Da, taci, a spus el. Foarte bine, am să tac, am spus. Dumnezeule, a mai zis el.

După o călătorie de douăzeci şi patru de ore fără să închid un ochi, timp în care am schimbat avionul la Tokio, am ajuns în Bangkok. Eram epuizat fiindcă nu putusem să dorm. De

câte ori închideam ochii, vedeam chipul maiorului gurmand sau pe al lui Sonny, la care nu mă puteam uita prea mult. Aşa că nu e de mirare că atunci când mi-am luat rucsacul de pe banda pentru bagaje mi s-a părut mai greu decât îmi aduceam aminte, încărcat cum era acum cu sentimente de vinovăţie, groază şi nelinişte. Rucsacul burduşit era singurul meu bagaj, căci înainte de a pleca din apartamentul nostru, îi predaserăm cheia reverendului R-r-r-amon şi îi spuseserăm să vândă lucrurile noastre şi să păstreze banii pentru Biserica Profeţilor Eterni. Tot ce aveam acum încăpea în rucsac. În fundul dublu al rucsacului era exemplarul din *Comunismul asiatic şi metoda orientală de distrugere*, deja atât de uzat, încât aproape că se desfăcuse de tot de-a lungul cotorului crăpat. În Thailanda urmau să ni se asigure toate celelalte lucruri de care aveam nevoie, aşa ne spusese Generalul. Treburile aveau să fie aranjate de către amiralul care răspundea de tabăra de bază şi de către Claude, care avea să se afle acolo într-o calitate care îi era familiară, ca reprezentant al unei organizaţii neguvernamentale pentru ajutorarea refugiaţilor. Claude ne-a întâmpinat la poarta pentru zborurile internaţionale, îmbrăcat într-o cămaşă havaiană şi cu pantaloni de in. Arăta la fel ca atunci când îl văzusem ultima oară, acasă la profesorul Hammer, doar că era foarte bronzat. Mă bucur grozav să vă văd, băieţi, a spus, strângându-ne mâinile. Bine aţi venit în Bangkok. Aţi mai fost vreodată aici? N-aţi mai fost, aşa credeam şi eu. Avem la dispoziţie o noapte şi o s-o facem lată. Fac eu cinste. Şi-a pus un braţ în jurul umerilor mei şi m-a strâns cu o afecţiune sinceră, conducându-mă prin mulţimea fremătătoare către ieşire. Poate că era din pricina stării în care se afla creierul meu, care căpătase consistenţa unui terci, dar aveam impresia că toţi localnicii pe lângă care treceam se uitau la noi doi. M-am întrebat dacă n-o fi printre ei şi un agent de-al lui Man. Arăţi bine, a spus Claude. Eşti pregătit să faci treaba asta?

Bineînţeles, am spus. Simţeam groaza şi neliniştea bolborosind într-o cămăruţă, undeva în spatele intestinelor mele. Din pricina planului fără rezolvare, simţeam un vertij, ca atunci când te afli pe buza prăpastiei; ajunsesem şi îl adusesem şi pe Bon în pragul unui dezastru, fără să am idee cum să ne salvez. Dar nu aşa se desfăşoară toate planurile, fără ca cel care le pune la cale să ştie ce se va întâmpla până în clipa în care îşi ţese o paraşută, în caz contrar riscând să se lichefieze în aer? N-aş fi putut să-i pun întrebarea aceasta lui Claude, care părea că-şi ţine mereu în mâini propriul destin, sau cel puţin aşa se întâmplase până la căderea Saigonului. L-am simţit strângându-mă din nou de umăr. Sunt mândru de tine,

amice. Vreau să ştii asta. Ne-am continuat drumul în tăcere încă o vreme, lăsând acest sentiment să-mi pătrundă în corp, apoi el m-a strâns din nou de umăr şi a spus: Am să vă fac să trăiţi cea mai frumoasă zi din viaţa voastră. Am zâmbit larg, iar el a făcut la fel. Lucrul care a rămas nespus era că aceea putea fi ultima zi frumoasă din viaţa mea. M-au emoţionat entuziasmul şi îngrijorarea lui, felul lui de a-mi spune că ţine la mine sau poate felul lui de a-mi furniza un lucru care să echivaleze cu ultima masă a unui condamnat la moarte. Ne-a condus până în afara terminalului, unde am ieşit într-o atmosferă tipică de sfârşit de decembrie, cea mai plăcută perioadă a anului pentru a vizita această regiune. Ne-am urcat într-o furgonetă, iar Claude a spus: Dacă vă înfundaţi într-o cameră de hotel şi dormiţi, n-o să reuşiţi să scăpaţi de efectele schimbării de fus orar. Am să vă ţin treji până diseară, iar mâine o luăm spre tabără.

Şoferul a pornit pe un drum înţesat cu furgonete, camioane şi motociclete. Eram înconjuraţi de sunete de claxoane, de semnale de avertizare şi de toată rumoarea unei metropole sufocate de metalul automobilelor, de trupuri de oameni şi de emoţii nerostite. Vă aduce aminte de casă? ne-a întrebat Claude. N-aţi mai fost de ani de zile într-un loc atât de asemănător. E absolut la fel ca-n Saigon, a spus căpitanul cel grizonant. Absolut la fel, dar diferit, a adăugat Claude. Aici nu este război şi nu sunt refugiaţi. De aşa ceva o să aveţi parte numai la graniţă, unde mergeţi voi. Claude ne-a servit pe toţi cu ţigări şi noi ni le-am aprins. Întâi au trecut graniţa mâncând pământul laoţieni. Acum vin o mulţime de etnici hmong[58]. E foarte trist, dar faptul că ajutăm refugiaţi ne asigură accesul în zonele rurale. Locotenentul cel nesimţitor a clătinat din cap şi a spus: În Laos sunt nişte comunişti afurisiţi de tot. Claude a spus: Mai există şi altfel de comunişti? Dar Laos ca ţară este un adevărat paradis al Indochinei. Am petrecut acolo o perioadă în timpul războiului şi a fost incredibil. Îi iubesc pe oamenii ăia. Sunt cei mai blânzi şi mai ospitalieri oameni de pe pământ, cu excepţia momentelor când vor să te omoare. Când a suflat fumul, micul ventilator montat pe bordul furgonetei l-a împins spre noi. Ne-or fi considerat oare şi pe noi cândva Claude sau alţi străini cei mai cumsecade şi mai ospitalieri oameni de pe pământ? Sau fuseserăm dintotdeauna un popor războinic şi agresiv? Eu asta aş crede mai degrabă.

Când şoferul a ieşit de pe şosea, Claude mi-a dat un ghiont şi a spus: Am auzit despre isprava ta. Despre isprava mea? Ce ispravă am făcut eu? Claude n-a spus nimic, doar a continuat să se uite la mine. Mi-am amintit atunci singurul lucru pe care îl făcusem şi care nu putea fi rostit. A, da, am murmurat. Nu-ţi

face procese de conştiinţă, a continuat Claude. Din ce mi-a spus Generalul, băiatul şi-o cerea. Îţi garantez că nu şi-a cerut-o deloc, am spus. Nu asta voiam să zic, a continuat Claude. Dar am văzut o mulţime de oameni ca el. Răzvrătiţii de serviciu. Masochişti care au întotdeauna dreptate. Sunt aşa de nemulţumiţi de orice, încât nu pot fi fericiţi decât când sunt legaţi şi duşi la execuţie. Şi ştii ce ar spune tipul ăsta de oameni în clipa în care ar sta faţă în faţă cu plutonul de execuţie? Ţi-am spus eu! Singurul lucru diferit în cazul ăsta este faptul că puşlamaua ta n-a mai apucat să se gândească la asta. Dacă aşa spui tu, Claude, am zis. Nu aşa spun eu, a răspuns el. Aşa spune la carte. Era genul de persoană măcinată de vinovăţie.

Vedeam în faţa ochilor şi paginile cărţii la care se referea Claude, manualul de interogatoriu după care lucram la cursul ţinut de el, o carte cunoscută sub numele KUBARK. Cuprindea definiţii ale câtorva tipologii de persoane pe care le poţi întâlni în calitate de anchetator. În clipa aceea, mi-a răsărit pe neaşteptate în faţa ochilor paragraful despre persoanele măcinate de vinovăţie.

Acest gen de persoane au o conştiinţă puternică, crudă, nerealistă. Întreaga lor viaţă pare a fi dedicată eliberării de acest sentiment de vinovăţie. Uneori par hotărâţi să plătească pentru greşelile lor; în alte momente persistă în a crede că dacă ceva nu a mers, asta s-a întâmplat din vina altcuiva. În ambele cazuri, aceste persoane caută mereu o dovadă sau vreun indiciu din exterior că vina celorlalţi este mai mare decât a lor înşile. Sunt absorbiţi complet de efortul de a dovedi că au fost trataţi nedrept. De fapt, pot chiar să-i provoace pe ceilalţi să-i trateze nedrept doar pentru ca, prin pedeapsa primită, să-şi poată linişti conştiinţa. Este posibil ca persoanele care trăiesc sentimente intense de vinovăţie să înceteze să se opună şi să coopereze după ce sunt pedepsite într-un fel, datorită faptului că pedeapsa le aduce o formă de gratificare.

Poate că într-adevăr aşa fusese şi Sonny, dar n-aveam cum să ştiu cu siguranţă, fiindcă nu aveam să mai am niciodată ocazia de a-l interoga.

Am ajuns, a spus la un moment dat Claude. Destinaţia noastră era o alee deasupra căreia atârna un curcubeu format din lumini artificiale de neon, trotuarele fiind înţesate de primate cu chipuri palide de toate vârstele şi mărimile, unii cu tunsori de recruţi, alţii cu păr lung ca cei din triburile de hipioţi, toţi beţi sau pe punctul de a se îmbăta, mulţi urlând şi strigând, peste măsură de agitaţi. De-a lungul întregii alei erau aliniate baruri şi cluburi, în uşile cărora stăteau fete cu

membrele la vedere şi cu feţele pictate impecabil. Furgoneta noastră s-a oprit în faţa unuia dintre aceste stabilimente, cu o uşă deasupra căreia se înălţa un gigantic semn vertical, pe care, cu litere de un galben aprins, scria COCOŞUL DE AUR. Două fete care păreau să aibă în jur de douăzeci de ani, ceea ce înseamnă că foarte probabil aveau între cincisprezece şi optsprezece, ţineau uşa deschisă. Erau cocoţate pe tocuri de cincisprezece centimetri şi purtau ceva ce s-ar fi putut numi eufemistic îmbrăcăminte, şi anume nişte topuri cu spatele gol şi nişte slipi chiar mai subţiri decât zâmbetele lor la fel de cumsecade şi de binevoitoare ca ale unor educatoare. Ia te uită, a exclamat căpitanul cel grizonant, zâmbind atât de larg, că i-am văzut şi molarii cariaţi. Până şi locotenentul cel nesimţitor a spus: Drăguţ, dar el n-a zâmbit. Mă bucur că vă place, a spus Claude. Asta este numai pentru voi. Locotenentul şi căpitanul intraseră deja când Bon a spus: Nu, eu plec. Cum adică, pleci? a spus Claude. Vrei pe cineva numai pentru tine? Ai să primeşti, ai încredere în mine. Fetele astea sunt veterane. Ştiu cum să aibă grijă de băieţii mai timizi. Bon a clătinat din cap, cu o privire aproape speriată. E în regulă, am spus. Vin şi eu cu tine. Nici gând! a spus Claude, apucându-l pe Bon de cot. Am înţeles. Nu toată lumea are chef de aşa ceva. Dar dacă pleci, ai să-l privezi şi pe prietenul tău de o seară de pomină. Aşa că mai bine intră, ia loc şi bea câteva pahare. Nu trebuie să atingi pe nimeni. Nu trebuie nici măcar să te uiţi dacă nu vrei. Doar să şezi acolo cu ochii închişi. Fă asta pentru prietenul tău, nu pentru tine. Ce zici? Mi-am pus mâna pe braţul lui Claude şi am spus: E în regulă. Lasă-l în pace. Nu începe şi tu, a spus Claude.

Ba da, începeam şi eu. Se pare că Bon mă molipsise cu moralitatea lui, o boală potenţial fatală. Claude a renunţat să mai încerce să ne convingă şi a intrat în bar. I-am oferit lui Bon o ţigară şi am rămas acolo împreună fumând, fără să-i luăm în seamă pe vânzătorii foarte insistenţi care ne trăgeau de cămăşi, dar nereuşind să ignorăm trupele de turişti care se izbeau şi se frecau de noi. Doamne, a exclamat cineva în spatele meu, ai văz't ce a făcut tipa cu mingea aia de ping-pong, frate? Ping-pong, ching-chong, a spus altcineva. Ding-dong oblong, a adăugat altcineva. La naiba, cred că afurisita aia mi-a şutit portofelul. Bon şi-a aruncat ţigara şi a spus: Hai să ne cărăm de-aici până nu omor pe cineva. Am ridicat din umeri. Încotro? El a făcut semn undeva peste umărul meu. Când m-am întors, am văzut în spatele meu afişul de film care îi atrăsese atenţia.

Am văzut Cătunul într-un cinematograf plin de localnici care încă nu se prinseseră că filmul este o formă sacră de artă şi că în timpul spectacolului nu-ţi sufli nasul dacă nu ai batistă, nu mergi să-ţi aduci o gustare, ceva de băut sau mâncare de picnic, nu-ţi baţi copilul său, dimpotrivă, nu te apuci să-i cânţi cântece de leagăn, nu vorbeşti cât poţi de tare cu prietenii tăi aflaţi cu câteva rânduri mai încolo, nu discuţi despre ce s-a întâmplat, se întâmplă sau urmează să se întâmple în film cu vecinul de scaun şi nu te tolăneşti pe locul tău astfel încât tot filmul să stai cu coapsa lipită de a vecinului. Dar cine eram eu să le spun că nu aşa se face? Cum altfel să-ţi dai seama când un film este bun sau rău dacă publicul nu are nicio reacţie urmărindu-l? Iar publicul acesta părea că se distrează foarte bine, având în vedere uralele şi aplauzele, şi zău dacă nu m-am pomenit şi eu prins în vârtejul poveştii şi al spectacolului în ansamblu. Publicul a reacţionat cel mai puternic la scena bătăliei, care de altfel constituia punctul culminant al filmului; în timpul acelei scene şi inima mea, aflată încă sub impresia schimbării de fus orar, a bătut mai iute. Poate că de vină era şi muzica ameninţătoare, beethoveniană, care repeta infernal aceleaşi note ieşite parcă direct din groapa cu smoală a necuratului, dum-dum-DA-dum-DA-dum-DA-DA-DAAA; poate că de vină erau palele şuierătoare ale elicei elicopterului, al căror sunet era încetinit; sau poate montajul paralel între căutăturile lui Bellamy şi ale lui Shamus, purtaţi prin aer de acei armăsari metalici, şi căutăturile luptătoarelor Viet Cong pândind printre liniile de ghidaj ale tunurilor antiaeriene; sau poate bombele care explodau în aer; sau poate imaginea sălbaticilor luptători Viet Cong într-o baie de sânge, singura baie pe care aveau posibilitatea să o facă; poate că toate aceste lucruri la un loc erau cele care mă făceau să doresc în clipele acelea să am o armă în mână şi să particip la măcelărirea demnă de Vechiul Testament a luptătorilor Viet Cong, care arătau dacă nu exact ca mine, destul de asemănător. Ceilalţi spectatori însă cu siguranţă arătau ca mine, cei care urlau şi râdeau în timp ce pe ecran o varietate largă de arme fabricate în America îi evaporau, îi pulverizau, îi mutilau şi îi căsăpeau pe vecinii lor nu chiar atât de îndepărtaţi. M-am răsucit în scaun, trezit de-a binelea din toropeală. Aş fi vrut să închid ochii, dar nu puteam; nu eram în stare să fac nimic altceva decât să clipesc din ochi de câteva ori mai rapid decât la scena precedentă, singura la care publicul amuţise complet.

Aceea fusese singura scenă pe care nu o văzusem în timp ce se filma. Autorul nu folosise pentru ea niciun fel de muzică, agonia fiind redată numai de urletele şi protestele lui Mai, subliniată de râsetele, înjurăturile şi batjocurile strigate de cei

patru luptători Viet Cong. În lipsa muzicii, liniştea bruscă ce se aşternuse asupra publicului era şi mai pregnantă. Mamele care nu catadicsiseră să le întoarcă odraslelor lor feţele de la ecran la scenele în care oamenii erau despicaţi, împuşcaţi, măcelăriţi şi decapitaţi, acum le acopereau cu palmele ochii copilaşilor lor. Cadre lungi, filmate din colţurile întunecate ale peşterii, descriau un fel de caracatiţă umană adunându-se în mijlocul peşterii, unde Mai, goală, se zbătea dedesubtul spinărilor şi membrelor violatorilor ei pe jumătate despuiaţi. Picioarele, braţele şi dosurile celor patru bărbaţi acopereau strategic trupul ei gol, care se zărea doar pentru câte o secundă, în tonuri de carne crudă, cu sângele stacojiu şi hainele ei ponosite, negre şi cafenii, transformate într-o pată picturală renascentistă, care mie îmi stârnea vagi amintiri de la orele de istoria artei. Aceste cadre foarte lungi alternau cu prim-planuri foarte apropiate ale feţei învineţite a lui Mai, cu gura care urla şi nasul plin de sânge şi cu un ochi atât de umflat, încât era complet închis. Cel mai lung cadru din tot filmul era dedicat acestui chip care umplea tot ecranul, cu ochiul deschis rotindu-se în orbită şi cu sângele bolborosindu-i pe buze în timp ce ţipa:

Mamamamamamamamamamamamamamamama!

M-am ghemuit în scaun, iar când în sfârşit cadrul s-a schimbat şi i-am văzut pe aceşti demoni cu pieile înroşite priviţi prin ochiul lui Mai, cu feţele aprinse de vinul din orez făcut în casă, cu dinţii rânjiţi, plini de licheni, închizând ochii strâns în extaz, singurul sentiment posibil care ne-a străbătut măruntaiele, pârjolindu-le, a fost dorinţa extincţiei lor definitive. Şi exact asta ne şi oferea Autorul în scena următoare, în înfiorătoarea luptă corp la corp care ar fi putut funcţiona şi ca documentar de pregătire pentru disecţiile anatomice la facultăţile de medicină.

Până la ultimul cadru al filmului, cel în care inocentul Danny Boy stă în uşa deschisă a unui elicopter Huey ce se ridică încet spre cerul albastru, senin, plângând în timp ce îşi priveşte ţara răvăşită de război şi pornind spre o ţară în care sânii femeilor nu produc lapte, ci milk-shake (cel puţin aşa i-au spus soldaţii americani), am fost nevoit să recunosc talentul Autorului, la fel cum cineva poate admira geniul tehnic al unui expert armurier. Reuşise să aducă pe lume cu forţa un lucru frumos şi îngrozitor în acelaşi timp, însufleţitor pentru unii, dar mortal pentru alţii, o creaţie al cărei scop era distrugerea. În timp ce rula genericul de final al filmului, am fost copleşit de ruşinea de a fi contribuit la crearea acestei opere întunecate, dar m-am simţit şi mândru de prestaţia figuranţilor mei. Deşi avuseseră de interpretat nişte roluri oribile, se comportaseră cu toată demnitatea posibilă. Erau cei patru veterani care jucaseră

VIOLATORUL V.C. NR. 1, VIOLATORUL V.C. NR. 2, VIOLATORUL V.C. NR. 3 şi VIOLATORUL V.C. NR. 4, dar şi ceilalţi, care-şi făcuseră debutul în următoarele roluri: ŢĂRANUL DISPERAT, FATA MOARTĂ, BĂIATUL INFIRM, OFIŢERUL CORUPT, INFIRMIERA FRUMUŞICĂ, CERŞETORUL ORB, REFUGIATUL TRIST, FUNCŢIONARUL FURIOS, VĂDUVA CARE PLÂNGE, STUDENTUL IDEALIST, PROSTITUATA CUMSECADE ŞI BĂRBATUL NEBUN DIN BORDEL. Dar nu m-am simţit mândru doar pentru a-i mei. Mai erau şi toţi colegii din spatele camerelor care îşi făcuseră treaba cu mult devotament, cum era Harry. Eram convins că artistul va obţine o nominalizare la Oscar pentru decorurile detaliate cu un fel de fanatism, valoroasa sa contribuţie nefiind ştirbită nici măcar de un incident mărunt, şi anume angajarea unui intermediar localnic care a furnizat pentru scena finală mai multe cadavre adevărate de la un cimitir din apropiere. Jandarmilor care au venit să-l aresteze le-a spus cu sinceră părere de rău: Domnilor ofiţeri, nu m-am gândit că este ilegal. Totul s-a rezolvat prin întoarcerea rapidă a cadavrelor în mormintele lor şi printr-o donaţie substanţială făcută de Autor către asociaţia de binefacere a poliţiştilor, cunoscută de localnici sub numele de bordel. M-am crispat când am văzut numele lui Violet în calitate de asistent al producătorului, dar am recunoscut că avea tot dreptul să fie menţionată înaintea mea în ierarhia genericului. Mi-am amintit cu plăcere sprijinul neîncetat din partea meseriaşilor care au asigurat diversele servicii, grija de care au dat dovadă cei din echipa de prim ajutor şi eficienţa şoferilor care ne-au transportat zilnic, deşi, sincer să fiu, serviciile pe care le-am asigurat eu fuseseră mai specializate decât ale acestora. Admit că probabil abilităţile mele biculturale şi bilingve nu erau chiar atât de unice precum cele ale instructorului care îl învăţa felurite trucuri şi comenzi pe câinele, o corcitură adorabilă, care juca rolul potăii adoptate de Beretele Verzi, amintit pe generic sub numele CÂINELE SMITTY, sau precum cele ale bărbatului care s-a ocupat de animalele exotice, care venise cu un avion charter DC-3, aducând-o pe LILY, o tigroaică bengaleză foarte ursuză, şi care a asigurat docilitatea elefanţilor ABBOTT ŞI COSTELLO. Am admirat promptitudinea şi veselia spălătoreselor (DELIA, MARYBELLE, CORAZON şi aşa mai departe), dar m-am întrebat dacă într-adevăr şi ele trebuiau să apară în faţa mea... Numele spălătoreselor şi-au continuat derularea în sus pe ecran; abia în momentul în care au apărut mulţumirile adresate primarului, consilierilor, şefului biroului de turism, forţelor armate din Filipine, primei doamne Imelda Marcos şi

preşedintelui Ferdinand Marcos, abia atunci mi-am dat seama că numele meu nu avea să mai apară deloc.

După ce au curs şi secţiunile din generic dedicate coloanei sonore şi imaginilor de arhivă, pe măsură ce din mintea mea se evapora orice formă de recunoaştere a meritelor Autorului, fie ea şi încărcată de invidie, în sufletul meu a început să clocotească o furie ucigaşă. Fiindcă nu reuşise să mă lichideze în viaţa reală, reuşise să mă omoare în ficţiune, ştergând orice urmă a existenţei mele într-un fel care îmi era din ce în ce mai familiar. Încă fierbeam de furie când am ieşit din sală; sentimentele mele erau mai fierbinţi decât noaptea temperată. Cum ţi s-a părut? l-am întrebat pe Bon, care ca de obicei nu vorbea după un film. El şi-a fumat ţigara şi a făcut semn către un taxi. Ei, cum ţi s-a părut? În cele din urmă Bon a ridicat spre mine o privire în care se citeau în acelaşi timp milă şi dezamăgire. Parcă era vorba să ai grijă să fim prezentaţi bine, a spus. Când colo, n-am fost prezentaţi nici măcar ca fiinţe umane. Un taxi s-a oprit lângă bordură, hodorogind. Dar de când eşti tu şi critic de film? am întrebat. Asta este părerea mea, studenţaşule, a spus, urcând în maşină. Dar ce ştiu eu? Dacă n-aş fi fost eu, am spus, trântind portiera, n-ar fi existat niciun fel de rol pentru ai noştri. Am fi fost prezentaţi doar ca nişte ţinte umane. Bon a oftat şi a coborât fereastra. Nu ai făcut decât să le oferi o scuză, a spus el. Acum albii pot spune; uite, avem şi gălbejiţi în film. Nu îi urâm. Îi iubim. Apoi a scuipat afară, prin fereastra portierei. Ai încercat să joci după regulile lor, da? Dar tot ei conduc jocul. Tu nu conduci nimic. Asta înseamnă că nici nu poţi schimba nimic. Nu din interior, adică. Atunci când nu ai nimic, trebuie să schimbi lucrurile din afară.

Până la hotel n-am mai scos nicio vorbă, iar când am ajuns, el a adormit aproape imediat. Eu am rămas întins pe pat în încăperea întunecată, cu o scrumieră pe piept, fumând şi gândindu-mă la cum eşuasem în îndeplinirea singurei sarcini asupra căreia atât Man, cât şi Generalul ar fi căzut de acord, subminarea Filmului şi a tot ce reprezenta acesta, adică reprezentarea greşită a poporului nostru. Am încercat să adorm, dar n-am reuşit. Mă ţineau treaz sunetele stridente ale claxoanelor, dar şi imaginea înnebunitoare a lui Sonny şi a maiorului gurmand stând lungit pe tavanul de deasupra mea, amândoi comportându-se de parcă aşa şi-ar fi petrecut timpul dintotdeauna. Nu mă ajuta deloc să adorm nici scârţâitul monoton al arcurilor unui pat din camera alăturată, sunet care a durat atât de mult, încât a început să-mi pară rău pentru biata femeie, care, îmi închipuiam eu, îndura acest supliciu în tăcere. Când bărbatul a scos în sfârşit un strigăt de bătălie, m-am simţit uşurat că totul se sfârşise, doar că încă nu se sfârşise cu

totul, fiindcă după acesta s-a mai auzit încă un geamăt de împerechere plin de recunoştinţă adânc, prelung şi masculin. Aveam parte de tot felul de surprize şi totul începuse din momentul în care Generalul şi Madame veniseră să ne conducă la aeroport, el îmbrăcat într-un costum de stofa cu ţesătură în spic, iar ea într-un *ao dai* liliachiu. Generalul ne-a dăruit fiecăruia câte o sticlă de whisky, ca unor eroi ce eram, s-a fotografiat cu noi şi a dat mâna cu fiecare înainte de a trece prin poarta unde urma să ne prezentăm biletele, eu urmând să închei plutonul. Pe mine însă Generalul m-a oprit şi mi-a spus: încă ceva, căpitane.

M-am tras într-o parte ca să le fac loc celorlalţi pasageri să se poată îmbarca. Da, domnule general? Ştii că atât eu, cât şi Madame te considerăm fiul nostru adoptiv, a spus Generalul. Nu ştiam asta, domnule general. Expresia de pe chipul lui, cât şi cea de pe chipul lui Madame era mohorâtă, dar aşa mă privea de obicei şi tatăl meu. Atunci, cum ai putut să faci aşa ceva? a spus Madame. Eram obişnuit să-mi disimulez reacţiile, aşa că mi-am compus o figură surprinsă. Ce anume? am întrebat. Cum ai putut să încerci să o seduci pe fiica noastră? a spus Generalul. Toată lumea vorbeşte despre asta, a zis Madame. Toată lumea? am întrebat eu. Astea-s zvonurile, a spus Generalul. Ar fi trebuit să-mi dau seama când ai vorbit cu ea la nuntă, dar nu. Nu mi-a trecut niciodată prin minte că ai s-o încurajezi pe fiica mea să continue nebunia asta a ei cu cântarul prin cluburi de noapte. Şi nu doar atât, a adăugat Madame, dar v-aţi şi dat în spectacol amândoi împreună la club. În văzul tuturor. Generalul a oftat. N-aş fi crezut niciodată că ai să încerci să o pângăreşti, a spus el. Asta după ce ai locuit în casa mea şi ai tratat-o ca pe-o copilă, ca pe-o soră. O soră, a subliniat Madame. Sunt peste măsură de dezamăgit de dumneata, a spus Generalul. Aş fi dorit să te ţin aici, alături de mine. Dacă nu se întâmpla asta, nu te-aş fi lăsat niciodată să pleci.

Domnule...

Ar fi trebuit să ştii ce să faci, căpitane. Eşti soldat. Fiecare lucru şi fiecare persoană îşi are locul ei pe lume. Cum ai putut să crezi că i-am permite vreodată fiicei noastre să umble cu un bărbat ca tine?

Cu un bărbat ca mine? am spus. Ce vreţi să spuneţi cu asta?

Of, căpitane, a spus Generalul. Eşti un tânăr de toată isprava, dar, în caz că nu ai observat, eşti şi un bastard. Au aşteptat amândoi să spun ceva, dar Generalul îmi îndesase pe gât cuvântul acela, singurul cuvânt cu care puteam fi redus la tăcere. Văzând că nu am nimic de spus, au clătinat amândoi din cap furioşi, întristaţi, acuzatori, lăsându-mă la poartă cu

sticla mea de whisky. Aş fi vrut s-o deschid chiar acolo, în momentul acela, poate că whisky-ul m-ar fi ajutat să scuip afară cuvântul acela, fiindcă mi se blocase în gâtlej şi avea un gust de şosetă de lână îmbibată cu noroiul bogat al patriei noastre, genul de hrană care le era rezervată, uitasem, doar celor de jos.

Ne-am trezit înainte de răsărit. Dimineaţa era întunecată. După micul dejun, în timpul căruia abia s-a auzit câte un mormăit, Claude ne-a condus din Bangkok până la tabără, cale de o zi de mers cu maşina. Călătoria noastră urma să se termine în apropiere de graniţa cu Laos. La un moment dat am cotit pe un drum lăturalnic nepavat, printr-o pădure de copaci *cajeput* cu trunchiurile albe. Maşina noastră înainta tot ocolind cratere şi gropi. În spatele nostru soarele cobora spre apus. La un kilometru în interiorul pădurii scăldate de lumina amurgului, am ajuns la un punct de control militar, care consta de fapt dintr-un jeep şi doi soldaţi în uniforme de luptă verzi-măslinii. Amândoi purtau la gât câte o amuletă protectoare înfăţişându-l pe Buddha şi aveau în poală câte o puşcă M16. Am simţit duhoarea, imposibil de confundat, de marijuana. Fără a catadicsi să se dea jos din maşină sau să-şi deschidă pleoapele pe jumătate lăsate, soldaţii ne-au făcut semn să trecem mai departe. Am continuat să înaintăm pe drumul de pământ, adâncindu-ne şi mai mult într-o pădure din care se desluşeau ca nişte mâini scheletice copacii înalţi cu ramuri subţiri, până ce-am ajuns într-o poiană în care am văzut nişte colibe mici, pătrate, cocoţate pe nişte catalige, o scenă salvată de rusticitatea absolută doar de faptul că prin ferestre se vedea lumină electrică. Deasupra acoperişurilor de stuf, frunze de palmier tronau ca nişte peruci, iar nişte scânduri de lemn făceau legătura între uşile care erau cocoţate sus şi pământ. Lătratul câinilor a atras câteva umbre care au răsărit în uşile ce semănau cu nişe guri. Până când am reuşit noi să ne dăm jos din maşină, un grup de umbre se apropia deja de noi. Ăştia sunt, a spus Claude. Asta este tot ce-a mai rămas din forţele armate ale Republicii Vietnam.

Poate că pozele cu ei pe care le văzusem în biroul Generalului fuseseră făcute în vremuri mai bune, fiindcă acei neînfricaţi luptători pentru libertate nu prea aduceau cu aceşti luptători de gherilă sălbăticiţi. Bărbaţii din fotografii, proaspăt bărbieriţi, cu eşarfe roşii legate la gât, purtau uniforme de camuflaj pentru junglă, bocanci de luptă şi berete şi stăteau în poziţie de drepţi în lumina filtrată a soarelui din pădure. Aceştia însă, în loc de bocanci şi haine de camuflaj, purtau

sandale din cauciuc, bluzoane şi pantaloni negri. La gât, în locul eşarfelor roşii, legendara emblemă a trupelor de elită, aveau nişte eşarfe ţărăneşti în carouri. În loc de berete, purtau pălării cu boruri largi ca oamenii care trăiesc în păduri. Nici obrajii nu le păreau curaţi, fiindcă erau nebărbieriţi, şi aveau părul încâlcit şi netuns. Ochii lor, cândva aprinşi, înflăcăraţi, erau acum lipsiţi de strălucire cum e cărbunele. Fiecare dintre ei purta pe umăr câte o puşcă AK-47, cu încărcătorul acela foarte special sub formă de banană, iar acest detaliu, alături de toate celelalte elemente, crea un efect vizual deosebit.

De ce arată toţi ca nişte luptători Viet Cong? a întrebat căpitanul cel grizonant.

Dar, după cum aveam să descopăr când cei vreo doisprezece inşi ne-au condus la coliba comandantului lor, nu doar luptătorii de gherilă semănau cu vechii lor inamici. Pe veranda îngustă, ca o buză, a acestei colibe stătea un bărbat a cărui siluetă era luminată slab din spate de un bec gol. Ăsta nu e... a dat să întrebe Bon, dar s-a oprit repede, fiindcă era cât pe ce să pună o întrebare absurdă. Toată lumea spune la fel, a zis Claude. Amiralul a ridicat o mână în semn de salut şi ne-a zâmbit familiar şi prietenos. Avea faţa ascuţită, suptă şi era aproape frumos, cu chipul său clasic, nobil, de învăţat sau de mandarin. Părul îi era cenuşiu, dar nu complet cărunt, puţin rărit în creştet şi tuns scurt. Cel mai pregnant element al înfăţişării sale era o bărbuţă frumos îngrijită, tocmai potrivită pentru un bărbat de vârstă mijlocie, spre deosebire de bărbile crescute de-a valma ale celor tineri sau de barbişoanele moi ale bărbaţilor în vârstă. Bine aţi venit, bărbaţi, a spus amiralul. Până şi în intonaţia blândă a glasului lui am descoperit ecouri din jurnalele de ştiri în care era înregistrată vocea cultivată, calmă a lui Ho Şi Min. Veniţi de tare departe, trebuie să fiţi osteniţi. Vă rog, intraţi la mine.

Asemenea lui Ho Şi Min, amiralul îşi spunea „unchi". Şi, tot asemenea lui Ho Şi Min, se îmbrăca simplu, cu un bluzon negru şi pantaloni, la fel ca luptătorii lui. Şi, tot asemenea lui Ho Şi Min, în biroul lui, care semăna cu al unui cărturar, se aflau puţine piese de mobilier. Ne-am descălţat şi ne-am aşezat pe rogojinile din trestie în singura încăpere din colibă. Nouă, proaspăt veniţilor, prezenţa acestei sosii stranii ne provoca un fel de nelinişte. Personajul trebuie că dormea pe podeaua din plăci de lemn, fiindcă nu se vedea nici urmă de pat. De-a lungul unui perete erau aliniate câteva rafturi de bibliotecă din bambus, iar un alt perete era ocupat de un birou simplu din bambus şi un scaun. În timpul cinei, pe când beam cu toţii din whisky-ul Generalului, amiralul ne-a întrebat despre anii petrecuţi în America, iar noi, la rândul nostru, l-am întrebat

cum ajunsese să naufragieze în pădure. El a zâmbit şi şi-a scuturat scrumul ţigării într-o scrumieră făcută dintr-o jumătate de nucă de cocos. În ultima zi a războiului comandam o navă de transport plină cu puşcaşi marini, soldaţi, poliţişti şi civili salvaţi de pe chei. Aş fi putut să navighez până la Flota a Şaptea, ca mulţi alţi căpitani. Dar americanii ne mai trădaseră şi înainte, şi dacă fugeam la ei, nu mai aveam nicio speranţă de a mai lupta vreodată. Americanii erau terminaţi. Acum, că rasa albă eşuase, lăsau Asia în mâna rasei galbene. Aşa că am ales să navighez spre Thailanda. Aveam prieteni thailandezi şi ştiam că thailandezii ne vor oferi azil. Ei, spre deosebire de americani, nu aveau unde să meargă. Thailandezii aveau să lupte împotriva comuniştilor, care făceau presiuni asupra graniţei Thailandei cu Cambodgia. Laosul avea să cadă şi el în curând. Vedeţi, spre deosebire de atâţia alţi compatrioţi de-ai mei, eu n-am vrut să fiu salvat. Aici a făcut o pauză şi a zâmbit din nou; ştiam foarte bine că şi noi făceam parte dintre aceşti „alţi compatrioţi”. Dumnezeu mă salvase deja, a continuat amiralul. Nu aveam nevoie să mă salveze şi americanii. Am jurat pe nava mea, în faţa oamenilor mei, că voi continua lupta noastră luni, ani, chiar şi decenii dacă va fi necesar. Dacă privim toate strădaniile noastre prin ochii lui Dumnezeu, o astfel de perioadă nu reprezintă nimic.

Aşadar, a spus Bon, credeţi că avem într-adevăr o şansă, unchiule? Înainte de a-i răspunde, amiralul şi-a mângâiat barbişonul. Copilul meu, a spus, continuând să-şi mângâie mai departe barba, aminteşte-ţi cum a început creştinismul: doar de la Iisus şi de la apostolii lui, de la credinţa lor şi de la Cuvântul Domnului. Noi suntem la fel ca acei adevăraţi credincioşi. Avem în tabăra asta două sute de apostoli, o staţie radio care împrăştie cuvântul libertăţii în ţara noastră aflată acum în sclavie şi câteva arme. Avem lucruri pe care Iisus şi apostolii lui nu le aveau, dar avem şi credinţa lor şi, nu mai puţin important – ba departe de a fi lucrul cel mai puţin important –, Dumnezeu este de partea noastră.

Bon şi-a aprins încă o ţigară. Dar Iisus a murit, a spus el. La fel şi apostolii lui.

Aşadar şi noi vom muri, a spus locotenentul cel nesimţitor. În ciuda gravităţii cuvintelor lui, sau poate tocmai datorită acesteia, gesturile şi felul lui de a pronunţa cuvintele au rămas lipsite de emoţie. Nu că ăsta ar fi un lucru rău, a adăugat.

Nu vreau să spun că veţi muri neapărat în această misiune, a spus amiralul. Dar în cele din urmă veţi muri. Dar dacă veţi muri într-adevăr în misiune, să ştiţi că cei pe care îi veţi salva vă vor fi recunoscători, aşa cum şi cei pe care i-au salvat apostolii le-au fost recunoscători.

Dar mulţi dintre cei pe care i-au salvat nu meritau să fie salvaţi, unchiule, a spus atunci Bon. De aceea au şi murit apostolii până la urmă.

Fiule, a spus amiralul, încetând să mai zâmbească, mie mi se pare că tu nu eşti credincios.

Dacă vă referiţi la credinţa religioasă sau la credinţa în anticomunism, în libertate sau în orice alt lucru denumit prin cuvinte din astea mari, arunci nu, nu sunt credincios. Am fost cândva, dar nu mai sunt. Acum nu mai dau nicio ceapă degerată pe salvarea cuiva, nici măcar pe-a mea. Tot ce vreau eu este să omor comunişti. De aceea şi sunt omul de care ai nevoie.

Pot să accept şi asta, a spus amiralul.

Capitolul 18

Ne-am petrecut următoarele două săptămâni adaptându-ne la vremea şi la noii noştri camarazi, între care am regăsit trei personaje pe care nu mă aşteptasem să le mai întâlnesc vreodată. Acum, cei trei locotenenţi de marină purtau barbă, iar părul le era mai lung decât în noaptea în care îi întâlniserăm eu împreună cu Bon şi cu Man pe aleea aceea din Saigon, cântând *Frumosule Saigon! Oh, Saigon! Oh, Saigon!* Cu toate astea, i-am recunoscut îndată; erau la fel de tâmpiţi. În ziua căderii Saigonului reuşiseră să ajungă cumva până la docuri, unde săriseră la bordul navei comandate de amiral. De atunci suntem în Thailanda, a spus unul dintre ei, cel care era şeful lor. Toată viaţa şi-o petrecuse în delta râului Mekong, la fel ca şi camarazii săi, motiv pentru care toţi aveau pielea înnegrită de soare, dar în grade diferite. El era tuciuriu, unul dintre ceilalţi doi era şi mai negru, iar al treilea era negru tăciune, nu alta. Eu şi Bon am dat mâna cu cei trei fără tragere de inimă. Noi o să trecem graniţa împreună cu voi, a spus marinarul cel tuciuriu. Aşa că va trebui să ne înţelegem. Ăsta era cel spre care îmi îndreptasem pistolul, dar cum el hotărâse să nu amintească de povestea aceea, la fel am făcut şi eu.

Echipa noastră de recunoaştere, formată în total din doisprezece oameni, cu un ţăran laoţian şi un cercetaş hmong pe post de ghizi, a pornit într-o noapte foarte devreme. Ţăranul laoţian nu avea încotro, trebuia să vină cu noi. Fusese răpit de oamenii amiralului în timpul unei alte misiuni de recunoaştere şi acum era folosit ca ghid, întrucât cunoştea foarte bine terenul. Nu vorbea vietnameza; o vorbea însă cercetaşul hmong, care făcea pe translatorul. Chiar şi de la distanţă se vedea că cercetaşul nu vedea mai nimic; ochii lui întunecaţi, făcuţi praf, aduceau cu ferestrele unui palat abandonat. Era îmbrăcat în negru, ca noi toţi, dar era singurul care purta o beretă verde decolorată cu o mărime prea mare, ale cărei margini îi cădeau peste urechi şi peste sprâncene. În spatele lui veneau doi dintre locotenenţii de marină, cel tuciuriu, înarmat cu o puşcă AK-47 şi cel şi mai tuciuriu, înarmat cu un aruncător M79, ale cărui grenade butucănoase semănau cu nişte vibratoare scurte, metalice. În spatele lor veneau locotenentul cel nesimţitor şi căpitanul cel grizonant, care nu se putuseră hotărî să ia cu ei arma obişnuită a inamicului, AK-47, şi cărau în schimb câte o puşcă automată M16. În spatele lor era radiotelegrafistul slăbănog, în mână cu un pistol mitralieră şi cu radioul PRC-25 la spinare. Următorul era

sanitarul filosof, cu trusa medicală M3 atârnată pe un umăr şi automatul M14 pe celălalt, întrucât niciun om din grupul de recunoaştere nu putea porni neînarmat. Cu el mă împrietenisem repede într-o seară parfumată cu iasomie şi marijuana. Ce este foarte greu, dar nu are nicio greutate, în afară de tristeţe şi de supărare? mă întrebase el. Când a văzut că bâjbâi, a răspuns el: Nihilismul. Asta era, de fapt, filosofia lui de viaţă. În spatele lui venea mitraliorul, cu o mitralieră M60 în braţe, pe urmă cu şi Bon, eu înarmat cu o puşcă AK-47, iar Bon cu un M16. Încheia grupul cel mai tuciuriu dintre marinari, arma lui fiind un lansator de rachete B-40.

Pentru apărare, în locul vestelor antiglonţ şi al căştilor, fiecare dintre noi a primit câte o iconiţă laminată de dimensiunea portofelului, înfăţişând-o pe Fecioara Maria, pe care să o purtăm în dreptul inimii. Amiralul ne binecuvântase cu aceste daruri atunci când porniserăm din tabără, ceea ce, pentru majoritatea dintre noi, fusese o uşurare. Petrecuserăm zile în şir discutând aspectele tactice, pregătindu-ne raţiile de mâncare şi studiind pe hartă ruta prin capătul sudic al Laosului. Acesta era terenul pe care îl testaseră cei trei marinari în timpul misiunilor de recunoaştere anterioare şi locul de baştină al ţăranului laoţian. Contrabandiştii, spunea el, trec tot timpul graniţa. Din când în când ascultam Radio Vietnamul Liber, postul care avea sediul într-o baracă de bambus din apropierea colibei amiralului. De acolo se transmiteau discursurile amiralului, se citeau ştiri traduse din ziare şi se difuzau cântece încărcate de sentimente reacţionare, favoriţii absoluţi ai sezonului fiind James Taylor şi Donna Summer. Comuniştii nu pot suferi cântecele de dragoste, ne spusese amiralul. Ei nu cred nici în dragoste, nici în distracţie. Consideră că oamenii ar trebui să iubească numai revoluţia şi patria. Dar oamenilor le plac cântecele de dragoste, iar noi suntem în slujba oamenilor. Undele radio purtau în eter acele cântece de dragoste, încărcate de emoţie, traversau Laosul şi ajungeau în patria noastră. În buzunar aveam un radio cu tranzistori cu o cască de ureche la care puteam asculta ce se mai transmitea. Aparatul acela de radio era mai important pentru mine şi decât arma, şi decât Fecioara Maria. Claude, care nu credea în Fecioara Maria sau în vreun zeu, ne dăduse binecuvântarea lui profană, bătând palma cu fiecare dintre noi la plecare. Noroc, ne spusese. Doar treceţi graniţa şi vă întoarceţi imediat. Rapid şi în linişte. E mai uşor de spus decât de făcut, m-am gândit eu. Mi-am ţinut gândul acesta pentru mine, dar aveam bănuiala că mulţi dintre cei doisprezece gândeau la fel ca mine. Claude mi-a simţit îngrijorarea în clipa în care m-a strâns de umăr. Ai grijă de tine, amice! Dacă

începe să se tragă, ţine-ţi capul la cutie. Lasă-i pe profesionişti să se bată. Părerea lui cu privire la abilităţile mele de luptă, foarte probabil corectă, m-a emoţionant. Acest bărbat de la care învăţasem cum învăţasem şi de la Man tot ce ştiam despre practica spionajului, despre secret ca mod de viaţă, voia să mă ştie în siguranţă. O să vă aşteptăm să vă întoarceţi, băieţi, a spus Claude. Ne vedem în curând, am spus. Asta a fost tot.

Ne-am început marşul sub lumina argintie a lunii, îmbărbătaţi cu optimismul care îţi dă aripi de obicei la începutul unor exerciţii istovitoare, ca un fel de heliu care ne umplea plămânii şi ne mâna înainte. După o oră însă, ne târşâiam picioarele, sau cel puţin eu mi le târşâiam, căci rezerva meu de heliu secase şi fusese înlocuită de primele semne ale epuizării care începea să-mi îmbibe corpul aşa cum se îmbibă un prosop cu apă. După alte câteva ore de mers, am ajuns la o baltă, unde căpitanul cel grizonant a hotărât să ne oprim să ne odihnim. Şezând pe marginea apei luminate de lună şi odihnindu-mi coapsele obosite, am văzut că acele fosforescente ale ceasului meu de mână, mişcându-se ca nişte braţe fără trup, indicau ora unu noaptea. Tot aşa îmi simţeam şi eu mâinile, detaşate de corp ca acele ceasului, căci tânjeau să ţină şi să mângâie una dintre ţigările din buzunarul de la piept, iar dorinţa aceasta îmi electriza tot sistemul nervos. Bon şedea lângă mine şi mânca în linişte o chiftea din orez; el nu părea înnebunit să fumeze. Dinspre baltă venea un miros fetid de nămol şi de vegetaţie în curs de descompunere, iar la suprafaţa apei, înconjurată de o aură de pene jumulite, plutea o pasăre moartă de mărimea unei cinteze. E un crater de bombă, a murmurat Bon. Craterul era o urmă lăsată de americani, semn că intraserăm pe teritoriul Laosului. Mergând tot spre răsărit, am mai întâlnit astfel de cratere, uneori câte unul singur, alteori mai multe adunate ciorchine, şi a trebuit să ne croim cu grijă drum printre rămăşiţele tocate în fâşii ale copacilor *cajeput* dezrădăcinaţi, azvârlite încoace şi încolo. Într-un rând am ajuns în apropierea unui sat unde am văzut pe marginile craterelor nişte plase întinse pe nişte prăjini, pregătite să fie cufundate în bălţile pe care fermierii le populaseră cu peşte.

Către răsăritul soarelui căpitanul cel grizonant ne-a ordonat să ne oprim într-un loc izolat în care, după spusele ţăranului laoţian, locuitorii acestei zone de graniţă ajungeau rareori. Locul în care ne-am oprit să ne odihnim era pe vârful unui deal. Ne-am întins ponchourile dedesubtul impasibililor copaci *cajeput* şi ne-am acoperit cu pelerinele cu glugă făcute din plasă în care împletiserăm frunze de palmier. Eu m-am aşezat cu capul pe rucsac, unde, ascuns în fundul dublu, pe lângă raţia de mâncare, mai aveam şi *Comunismul asiatic şi metoda*

orientală de distrugere, în eventualitatea în care aş mai avut vreodată nevoie de ea. Doi sau trei dintre noi rămâneau treji în schimburi de câte trei ore. Ghinionul meu a fost că am fost repartizat într-unul dintre schimburile din mijloc. Am avut impresia că abia apucasem să pun geană pe geană, acoperindu-mi faţa cu borul pălăriei, când mitraliorul cel vânjos m-a scuturat de umăr şi, abătând asupra mea o respiraţie fetidă, bacteriană, m-a informat că era rândul meu să stau de pază. Soarele ajunsese sus pe cer. Îmi simţeam gâtul iască. Prin binoclu am văzut undeva departe râul Mekong, ca o centură cafenie care împărţea în două corpul verde al pământului, şi nişte fuioare de fum de lemn, asemenea unor semne de întrebare şi de exclamaţie, înălţându-se din casele ţăranilor şi din fabricile de cărămizi. I-am văzut pe ţărani păşind anevoie, cu pulpele goale, pe urmele bivolilor, ale căror picioare se adânceau până la chişiţă în apa nămoloasă ce acoperea lanurile de orez. Am văzut drumuri de ţară şi cărări străbătute de autovehicule care de la distanţă păreau că se deplasează chinuit, cu încetineala unor broaşte-ţestoase artritice. Vedeam ruinele de gresie sfărâmicioasă ale unui templu antic, înălţat cu mult timp în urmă de oameni de cine ştie ce rasă, sub supravegherea capului încoronat al vreunui tiran uitat, privind fără nicio expresie, orbit de prăbuşirea imperiului său. Am văzut întreaga întindere de pământ, un trup despuiat lăfăindu-se în lumina soarelui, care nu semăna defel cu acea creatură misterioasă a nopţii, şi deodată m-a cuprins un dor nespus, cu atâta putere, încât pământul însuşi şi-a pierdut materialitatea şi a început să tremure, iar în clipa aceea mi-am dat seama cu uimire şi în aceeaşi măsură cu groază că luaserăm cu noi toate lucrurile de strictă necesitate, dar niciunul dintre noi nu adusese vreun strop de alcool.

În cea de-a doua noapte nu am înaintat la fel de mult ca în prima. Nu mi-a fost limpede în noaptea aceea dacă mergeam pe picioarele mele sau pur şi simplu eram agăţat de o sălbăticiune care tot sălta şi ţopăia cu mine în spinare. Un val amar de bilă mi s-a ridicat în gâtlej, apoi a alunecat la loc; urechile parcă mi se umflaseră şi tremuram ca în miezul iernii. Când m-am uitat în sus, am zărit printre ramuri stelele, nişte fulgi de nea învârtejiţi, prinşi sub sticla unui glob cu zăpadă. Auzeam vag râsul lui Sonny şi al maiorului gurmand; mă priveau din afara globului de sticlă şi clătinau din capetele lor gigantice. Singurul lucru solid care mă mai ţinea ancorat de lumea materială era puşca din mâna mea, căci altminteri nu simţeam pământul sub picioare. Am strâns în mână puşca AK-

47 aşa cum strânsesem braţele Lanei în noaptea aceea, după ce plecasem de la apartamentul lui Sonny. Deschizând uşa, ea nu se arătase mirată, fiindcă ştiuse de la început că aveam să mă întorc. Nu i-am spus Generalului ce-am făcut eu şi Lana, dar ar fi trebuit să-i spun. Exista un lucru pe care el nu l-ar fi putut face niciodată, iar eu îl făcusem. După ce tocmai omorâsem un om, aveam impresia că nimic nu-mi mai era interzis, nici măcar un lucru care îi aparţinea lui sau pe care el îl crease. Până şi mirosul pădurii era parfumul Lanei, iar când mi-am dat jos rucsacul de pe umeri şi m-am aşezat pe pământ între Bon şi locotenentul cel nesimţitor, în mijlocul unui crâng de bambus, umezeala pământului tot de Lana mi-a adus aminte. Deasupra noastră, nenumăraţi licurici luminau ramurile; aveam impresia că pădurea îşi îndreptase spre noi toate boturile, toate ciocurile şi toţi ochii. Unele animale văd pe întuneric, dar numai noi, oamenii, căutăm cu tot dinadinsul fiecare rută posibilă prin întunecimea propriului nostru interior. Ori de câte ori noi, ca specie, dăm de o peşteră, o uşă sau o poartă de orice fel, ne dorim să pătrundem prin ea. Şi nu ne mulţumim niciodată cu o singură intrare. Întotdeauna încercăm toate posibilităţile, chiar şi cele mai întunecate şi mai interzise căi; cel puţin de asta mi-am dat seama în noaptea pe care am petrecut-o cu Lana. Mă duc să mă piş, a spus locotenentul cel nesimţitor, ridicându-se în picioare, apoi a dispărut în întunericul pădurii; deasupra lui licuricii se stingeau şi se aprindeau la unison. Ştii de ce îmi place de tine? a întrebat ea după ce s-a sfârşit totul. Pentru că eşti exact genul de bărbat pe care mama nu l-ar putea suferi. Nu m-am supărat când mi-a spus asta. Mi se băgase pe gât atâta ură, că încă o porţie nu mai conta pentru bietul meu ficat bine îngrăşat. Dacă vreodată inamicii mei vor ajunge să-mi scoată ficatul ca să-l mănânce, aşa cum umbla vorba că făceau cambodgienii, or să se lingă pe buze de încântare; nimic nu poate fi mai gustos decât un *fois gras* hrănit cu ură, asta după ce i-ai deprins gustul. Am auzit o ramură rupându-se undeva, în direcţia în care dispăruse locotenentul. Eşti în regulă? m-a întrebat Bon. Am dat din cap că da, concentrându-mă asupra licuricilor, care, tot semnalizând împreună, conturau forma copacilor de bambus, creând o imagine ca de Crăciun în sălbăticie. Atunci s-a auzit un foşnet de tufe şi silueta vagă a locotenentului a reapărut dintre bambuşi.

Hei, a spus el. Eu...

Deodată o lumină puternică m-a orbit şi o bubuitură m-a asurzit. Asupra mea a început să cadă o ploaie de pământ şi pietriş. Am sărit într-o parte. Urechile au început să-mi ţiuie. M-am aruncat la pământ, acoperindu-mi capul cu braţele, iar cineva urla. Cineva urla de durere, dar nu eram eu acela.

Altcineva înjura, dar nici acela nu eram eu. Mi-am scuturat pământul de pe faţă. Deasupra mea copacii se făcuseră negri. Licuricii nu mai clipeau, iar cineva urla de durere. Era locotenentul cel nesimţitor, care se zvârcolea printre ferigi. Repezindu-se să ajungă la locotenent, sanitarul filosof s-a împiedicat de mine. Atunci s-a ivit din întuneric căpitanul cel grizonant şi a spus: Ocupaţi-vă poziţiile defensive, fir-ar să fie! Lângă mine, Bon s-a întors cu spatele la toţi, şi a armat puşca – *clic-clac* – şi a aţintit-o asupra întunericului. Apoi am auzit acelaşi *clic-clac* de arme pregătindu-se de tragere pretutindeni în jurul meu. Am făcut şi eu la fel. Cineva a aprins o lanternă; am văzut lumina lanternei chiar dacă eram întors cu spatele la locul spre care era îndreptată. Piciorul i s-a dus, a spus sanitarul filosof. Locotenentul urla în continuare. Ţine lanterna până îl bandajez. Îl aude toată valea, a spus marinarul cel tuciuriu. O să scape? a întrebat căpitanul cel grizonant. Ar putea scăpa dacă l-am duce la un spital, a spus sanitarul. Ţineţi-l bine. Trebuie să-l facem să tacă, a spus marinarul cel tuciuriu. Probabil a fost o mină. Nu e un atac, a spus căpitanul cel grizonant. Fie o faci tu, fie mă ocup eu, a zis marinarul cel tuciuriu. Cineva i-a acoperit locotenentului gura cu mâna, înăbuşindu-i ţipetele. Privind peste umăr, l-am văzut la lumina lanternei marinarului tuciuriu pe sanitarul filosof care lega inutil garoul deasupra locului în care fusese retezat piciorul locotenentului, mai sus de genunchi. Din bont ieşea un os. Căpitanul cel grizonant îi acoperise locotenentului gura cu o mână, iar cu cealaltă îl strângea de nas. Locotenentul s-a zvârcolit, agăţându-se cu mâinile de mânecile sanitarului filosof şi ale căpitanului cel grizonant. Marinarul cel tuciuriu a stins lumina. Treptat, zbaterea trupului locotenentului şi sunetele înfundate au încetat, apoi în sfârşit locotenentul n-a mai mişcat. Era mort. Dar dacă într-adevăr era mort, de ce îl mai auzeam urlând?

Trebuie s-o luăm din loc, a spus marinarul cel tuciuriu. Acuma nu vine nimeni, dar când se va face lumină, vor veni încoace. Căpitanul cel grizonant nu a zis nimic. M-ai auzit? Căpitanul a spus că da. Atunci fă ceva, a spus marinarul cel tuciuriu. Până se face lumină trebuie să ne îndepărtăm de locul ăsta cât de mult posibil. Căpitanul cel grizonant a spus să-l îngropăm. Marinarul tuciuriu însă a zis că va dura prea mult. Atunci căpitanul a dat ordin să luăm cadavrul cu noi. Am împărţit muniţia locotenentului între noi, raniţa lui i-am dat-o ţăranului laoţian, iar marinarul tuciuriu urma să care arma M16 a locotenentului. Mitraliorul cel vânjos i-a dat arma lui M60 marinarului mai tuciuriu şi a luat trupul locotenentului. Eram gata de plecare când mitraliorul a întrebat: Unde este piciorul?

Marinarul tuciuriu a aprins din nou lanterna. Piciorul era acolo, servit pe un pat de ferigi tocate, cu carnea ferfeniţită şi fâşii de stofe neagră lipite de el. Osul alb retezat ieşea din carnea zdrenţuită. Şi laba unde e? a întrebat marinarul cel tuciuriu. Probabil că a fost pulverizată, a spus sanitarul filozof. Bucăţele de carne rozalie, de piele şi de ţesuturi erau împrăştiate peste tufele de ferigă, deja pline de furnici. Marinarul tuciuriu a înhăţat piciorul şi primul om cu care a dat ochii am fost eu. Ăsta-i al tău, a spus, aruncând piciorul spre mine. M-am gândit să refuz să-l car, dar atunci trebuia să-l care altcineva. *Ţine minte că tu nu eşti pe jumătate ceva, ci eşti de două ori mai mult decât totul*. Dacă altcineva ar fi putut să facă asta, atunci puteam şi eu. Era doar o bucată de carne şi de os. Carnea era lipicioasă fiind plină de sânge şi zgrunţuroasă din pricina pământului care se lipise de ea. Când am luat piciorul şi am alungat cu mâna furnicile de pe el, am constatat că era ceva mai greu decât puşca mea AK-47, deşi locotenentul fusese un bărbat destul de mărunţel. Căpitanul cel grizonant ne-a ordonat să pornim; eu m-am luat după mitraliorul cel vânjos, cu trupul locotenentului atârnându-i peste umăr. Locotenentului i se ridicase cămaşa la spate, lăsând să se vadă o bucată de piele care, în lumina lunii, părea albăstruie.

Într-o mână duceam piciorul, iar cealaltă mână o ţineam pe cureaua armei de pe umăr. Un picior de om părea mai greu de cărat decât trupul. Îl ţineam cât puteam eu de departe de mine, iar piciorul parcă se făcea tot mai greu, la fel ca Biblia pe care tatăl meu mă obligase într-o zi să o ţin în mână în faţa clasei, cu braţul întins lateral, ca pedeapsă pentru cine ştie ce abatere comisă. Încă purtam cu mine acea amintire, alături de imaginea tatălui meu lungit în sicriu, un cadavru la fel de alb ca osul care se vedea ieşind din piciorul locotenentului. Psalmodierile enoriaşilor din biserică îmi răsunau încă în minte. Aflasem de moartea tatălui meu de la diaconul lui, care mă sunase la sediul poliţiei. De unde ai numărul ăsta de telefon? am întrebat. Era printre hârtiile de pe biroul părintelui. În clipa aceea am aruncat o privire spre propriul meu birou, pe care aveam dosarul unei investigaţii clasificate despre o întâmplare neimportantă petrecută cu un an în urmă, în 1968, când un pluton de americani domolise toate spiritele într-un sat aproape abandonat de pe lângă Quang Ngai. După ce au executat bivolii, porcii şi câinii şi după ce au violat în grup patru fete, soldaţii au adunat tinerele şi încă cincisprezece bătrâni, femei şi copii în mijlocul satului, unde, conform mărturisirii unui soldat măcinat de regrete, au tras în ei până i-au omorât pe toţi. În raportul comandantului plutonului se preciza că soldaţii lui omorâseră nouăsprezece luptători Viet

Cong, dar nu recuperaseră niciun fel de arme în afară de câteva hârleţe şi săpăligi, o arbaletă şi o muschetă. Nu am timp, am spus. Ar fi important pentru tine să mergi, a spus diaconul. De ce să fie important? După o pauză lungă, diaconul a spus: Erai important pentru el, iar el era important pentru tine. Atunci mi-am dat seama, fără să mai fie nevoie de cuvinte, că diaconul ştia cine era tatăl meu.

Ne-am încheiat marşul forţat după două ore, tot atâta cât a durat şi slujba funerară dedicată tatălui meu. Un mic pârâu clipocea în *arroyo*[59]-ul lângă care ne-am oprit; acolo m-am zgâriat la obraz într-o tufă de buganvilea. Am aşezat piciorul pe pământ, iar marinarii au început să sape o groapă nu prea adâncă. Îmi simţeam mâna lipicioasă de sânge. Am îngenuncheat lângă pârâu să mă spăl pe mâini în apa rece. Până au terminat marinarii de săpat, mâna mi se uscase, iar la orizont apăruse o părere de lumină rozalie. Căpitanul cel grizonant a întins pe jos pelerina din frunze de palmier a locotenentului, iar mitraliorul cel vânjos i-a aşezat trupul pe ea. Am luat şi eu piciorul şi i l-am aşezat la locul lui. În lumina rozalie am văzut că locotenentul avea ochii căscaţi şi gura deschisă. În urechi încă îmi răsuna urletul lui. Căpitanul cel grizonant i-a închis ochii şi gura şi i-a înfăşurat trupul în pelerină, dar când l-a ridicat împreună cu mitraliorul cel vânjos, piciorul i-a alunecat din pelerină. Eu deja îmi ştergeam mâna lipicioasă de pantaloni, dar n-am avut ce face, a trebuit să ridic piciorul din nou. După ce cadavrul a fost coborât în groapă, m-am aplecat şi am vârât piciorul sub pelerină, mai jos de genunchi. Din pământ deja ieşeau contorsionându-se viermi lucioşi. I-am ajutat pe ceilalţi să acopere din nou cu pământ groapa. Era suficient de adâncă cât să stăm liniştiţi că trupul nu avea să fie descoperit o zi-două, nu mai mult; după aceea avea să fie dezgropat şi mâncat de sălbăticiuni. Ce vreau eu să ştiu, a spus Sonny, aşezându-se lângă mine în clipa în care am îngenuncheat lângă mormânt, este dacă locotenentul o să ţopăie pe aici într-un picior sau în două şi dacă or să-i iasă sau nu viermii din ochi. Într-adevăr, a spus maiorul cel gurmand, căruia i se iţise capul din groapă în timp ce vorbea cu mine, e un adevărat mister ce formă va lua o anume fantomă. De ce mă aflu eu aici pe de-a-ntregul, mai puţin gaura asta pe care o am în cap, şi nu sunt o grămadă respingătoare de oase şi carne? Asta să-mi spui tu, căpitane, ce zici? Tu ştii totul despre toate, nu-i aşa? Aş fi răspuns dacă aş fi putut, dar îmi era foarte greu să zic ceva când simţeam că şi eu am o gaură în cap.

Ziua a trecut fără să fim descoperiţi, iar în seara aceea, după un marş scurt, am ajuns pe malul râului Mekong. Apa sclipea în lumina lunii. Undeva, pe celălalt mal, mă aşteptaţi dumneavoastră, domnule Comandant, împreună cu bărbatul acesta fără chip, comisarul. Deşi încă n-aveam habar de asta, în timp ce ne culegeam de pe trupuri lipitorile, care se ţineau de noi cu încăpăţânarea unor amintiri neplăcute, nu reuşeam să scap de o presimţire rea. Cărasem după noi lipitorile fără să ştim, până ce ţăranul laoţian şi-a smuls de pe gleznă un fel de deget viu negru. În timp ce-mi dezlipeam de pe piele micul monstru care îmi sugea piciorul, nu m-am putut abţine să nu-mi doresc să o simt pe Lana lipită de mine tot aşa. Radiotelegrafistul cel slăbănog a stabilit legătura prin radio cu tabăra de bază şi, până ce căpitanul cel grizonant i-a dat raportul amiralului, marinarii ne-au demonstrat din nou că sunt şi ei buni la ceva, construind o plută din câteva trunchiuri de bambus legate între ele cu liane. Câte patru oameni puteau să treacă râul odată, folosindu-se de nişte vâsle făcute tot din bambus. Prima echipă urma să întindă până pe celălalt mal o frânghie, pe care o căra marinarul mai tuciuriu. Frânghia avea să fie legată la capete pe fiecare mal al râului de câte un copac; ajutându-se de ea, marinarul mai tuciuriu avea să se întoarcă pe malul nostru cu pluta. Trebuiau făcute patru drumuri ca să putem traversa toţi. Primul grup a pornit înainte de miezul nopţii şi a fost format din marinarul mai tuciuriu, cercetaşul hmong, mitraliorul cel vânjos şi marinarul tuciuriu. Ceilalţi eram răsfiraţi pe malul râului, unde eram expuşi, ghemuiţi sub pelerinele noastre din frunze, cu spatele la râu şi cu armele îndreptate către pădurea întinsă, care parcă stătea pe vine.

După o jumătate de oră, marinarul mai tuciuriu s-a întors cu pluta şi au urcat încă trei persoane: ţăranul laoţian, marinarul cel mai tuciuriu şi sanitarul filosof, cel care la mormântul locotenentului cel nesimţitor rostise, ca un fel de binecuvântare, aceste cuvinte: Toţi cei ce trăim acum murim chiar acum. Singurii care nu mor sunt cei morţi. Ce naiba vrei să spui cu asta? pufnise marinarul tuciuriu. Eu pricepusem ce voia să spună. Mama mea nu mai murea, fiindcă era moartă. Nici tatăl meu nu murea, fiindcă era mort. Dar eu, pe malul acesta de pământ, eu tocmai mueream, fiindcă nu eram încă mort. Atunci noi ce suntem? au întrebat Sonny şi maiorul cel gurmand. Murim sau suntem morţi? M-a cuprins un fior. Prin cătarea armei, scrutând întunericul pădurii, am văzut printre copacii bântuiţi siluetele altor fantome. Fantome de oameni şi fantome de animale, fantome de plante şi fantome de insecte, spiritele tigrilor, ale liliecilor, ale cicadelor şi ale spiriduşilor morţi, o întreagă lume vegetală şi animală înălţându-se,

revendicându-şi dreptul la viaţa de după moarte. Întreaga pădure licărea, animată de farsa creată de marea comediană, moartea, şi de marea tragediană, viaţa, cele două formând împreună o pereche care nu se va despărţi niciodată. A trăi înseamnă a fi bântuit de inevitabilitatea propriei tale morţi, iar a muri înseamnă a fi bântuit de amintirea vieţii.

Hei, a spus atunci în şoaptă căpitanul cel grizonant, voi urmaţi. Mai trecuse probabil încă o jumătate de oră. Pluta se auzea scrâşnind lovindu-se de ţărm, trasă de frânghie de marinarul mai tuciuriu. Bon şi cu mine ne-am ridicat de jos, împreună cu Sonny şi cu maiorul cel gurmand, care erau gata să mă urmeze pe celălalt mal al râului. Îmi aduc aminte sunetul de fond al râului, durerea din genunchi, greutatea armei în braţele mele. Îmi amintesc ce nedreptate mi se părea faptul că mama nu mă vizitase niciodată de când murise, deşi o chemasem de atâtea ori, pe când pe Sonny şi pe maiorul cel gurmand îi căram tot timpul cu mine. Îmi amintesc că niciunul dintre noi, cei de pe malul râului, nu arătam a oameni, cum eram înveşmântaţi în pelerinele noastre din frunze, cu feţele vopsite în negru, strângând în mâini arme extrase din lumea minerală. Mi-l amintesc pe căpitanul cel grizonant spunându-mi: Ia vâsla şi aruncă-mi-o mie. În secunda următoare, pe lângă ureche mi-a trecut un vâjâit, iar ţeasta căpitanului s-a despicat, împroşcându-şi împrejur miezul. Ceva umed şi moale mi-a aterizat pe obraz şi de pe ambele maluri ale râului au izbucnit deodată bubuituri ca de tunet. Pe cealaltă parte a apei se unduiau focurile de la gura armelor, iar bubuitul grenadelor sfâşia văzduhul. Marinarul mai tuciuriu reuşise să coboare de pe plută în clipa în care o grenadă propulsată de o rachetă a trecut pe lângă mine şuierând şi a lovit pluta, transformând-o într-o grindină de foc şi scântei şi aruncându-l pe marinar în apa râului care clipocea lovindu-se de mal, unde bărbatul a rămas nu tocmai mort, urlând.

Jos, tâmpitule! mi-a spus Bon, trăgându-mă la pământ. Radiotelegrafistul cel slăbănog riposta deja, trăgând înspre pădurea de pe malul nostru, iar bubuiturile pistolului lui mitralieră îmi loveau timpanele ca nişte ciocane. Simţeam volumul zgomotelor şi viteza gloanţelor care-mi treceau pe deasupra capului. Inima, ca un balon, mi se umflase de frică. Mi-am apăsat obrazul de pământ. Cum ne aflam pe un mal înclinat, a cărui pantă era spre apă, nu ne-au putut prinde într-o ambuscadă, fiindcă ne aflam mai jos de linia de ochire a fantomelor răzbunătoare care trăgeau dinspre pădure. Trage, fir-ar să fie! a spus Bon. Zeci de licurici nebuni, criminali licăreau în pădure, doar că nu erau licurici, ci focurile de la gura armelor. Ca să trag ar fi trebuit să ridic capul ca să ţintesc,

dar armele ţiuiau asurzitor şi simţeam gloanţele şfichiuind pământul. Trage, fir-ar! Am ridicat arma şi am ţintit spre pădure. Când am apăsat pe trăgaci, arma m-a izbit cu putere în umăr. În întunericul acela, focul scuipat din ţeavă era atât de puternic, încât cei care încercau să ne omoare îşi puteau da seama exact unde mă aflu, dar singurul lucru pe care-l puteam face era să ţin trăgaciul apăsat. Mă durea umărul de la reculul armei, iar când am făcut o pauză ca să schimb încărcătorul, am simţit că mă dor şi urechile, care erau supuse efectelor stereofonice ale focurilor de armă de pe partea aceasta a râului şi duduitului armelor soldaţilor neştiutori de pe celălalt mal. Mă temeam că în orice moment Bon s-ar fi putut ridica în picioare şi mi-ar fi putut ordona să ne repezim împreună în direcţia din care trăgea inamicul şi mi-am dat seama că nu voi fi în stare să fac asta. Îmi era frică de moarte şi iubeam viaţa. Voiam să trăiesc cât să mai fumez o ţigară, să mai beau un pahar, să mai trăiesc câteva secunde de fericire desfrânată şi apoi poate (dar, mai curând, nu) puteam să mor.

Deodată, ceilalţi au încetat focul şi singurii care mai trăgeau în întuneric eram eu şi Bon. Abia atunci am băgat de seamă că radiotelegrafistul cel slăbănog nu mai trăgea împreună cu noi. Am încetat să mai trag şi eu şi în lumina lunii l-am văzut cu capul aplecat peste arma lui, acum mută. Numai Bon mai trăgea, dar după ce şi-a descărcat şi ultimul încărcător, s-a oprit şi el. Focul de pe un mal pe altul al râului încetase deja. De pe cealaltă parte a apei, câţiva bărbaţi strigau ceva într-o limbă străină. Apoi, dintr-un colţ al pădurii întunecate de pe malul nostru, cineva a strigat în limba noastră: Predaţi-vă! O să muriţi degeaba! Avea accent din nord.

Malul râului s-a cufundat în linişte, cu excepţia şoaptelor guturale ale apei. Nimeni nu striga după mama lui; atunci am înţeles că murise şi marinarul mai tuciuriu. M-am întors spre Bon şi în lumina selenară i-am văzut albul ochilor; se uita la mine, iar în ochi îi licăreau lacrimile. Dacă n-ai fi tu, bastard nenorocit, a spus, aş muri aici. Era pentru a treia oară când îl vedeam plângând de când îl cunoşteam, dar nu plângea cu furie apocaliptică, ca atunci când îi muriseră soţia şi copilul, şi nici cu durere, aşa cum plânsese atunci când îl consolase Lana, ci molcom, înfrânt. Misiunea noastră se încheiase; el rămăsese în viaţă, iar planul meu reuşise, aşa cum reuşise stângaci, la întâmplare. Reuşisem să-l salvez, dar, după cum s-a dovedit mai târziu, nu-l salvasem decât de la moarte.

Capitolul 19

Decât de la moarte? Comandantul arăta într-adevăr jignit; degetul îi rămăsese pe ultimele cuvinte ale declaraţiei mele. În cealaltă mână ţinea un creion albastru, culoare pe care o alesese fiindcă şi Stalin folosea tot un creion albastru, sau cel puţin asta mi-a spus mie. La fel ca Stalin, comandantul era un redactor atent, întotdeauna pregătit să facă observaţii pe marginea numeroaselor greşeli şi digresiuni făcute şi îndemnându-mă tot timpul să şterg ceva, să mai scot ceva, să reformulez sau să adaug ceva. A sugera că viaţa în lagărul pe care îl conduc este mai rea decât moartea dovedeşte o oarecare ipocrizie din partea ta, nu ţi se pare? Comandantul părea deosebit de rezonabil. Şedea într-un scaun din lemn de bambus şi, pentru o clipă, şezând şi eu tot pe un scaun de bambus, am avut impresia că într-adevăr era deosebit de rezonabil. Dar apoi însă mi-am adus aminte că doar cu o oră în urmă şedeam în izolatorul din cărămidă roşie fără ferestre în care îmi petrecusem ultimul an, de la ambuscadă încoace, rescriind versiune după versiune a acestei confesiuni. Acum comandantul se afla în posesia ultimei versiuni. Poate că perspectiva dumneavoastră diferă de a mea, tovarăşe Comandant, am spus, încercând să mă reobişnuiesc cu sunetul propriei mele voci. Nu mai vorbisem cu nimeni de o săptămână. Eu sunt prizonier, am continuat, pe când dumneavoastră sunteţi cel care deţine puterea. S-ar putea să vă vină greu să empatizaţi cu mine şi poate că şi reciproca este valabilă.

Comandantul a oftat şi a aşezat ultima pagină a confesiunii mele peste cele 467 de pagini anterioare, aranjate într-un teanc pe o masă, lângă scaunul lui. De câte ori trebuie să-ţi spun? Dumneata nu eşti prizonier! Ăia sunt prizonieri, a zis, arătând pe fereastră spre barăcile în care locuiau o mie de condamnaţi, printre care şi ceilalţi supravieţuitori ai ambuscadei: ţăranul laoţian, cercetaşul hmong, sanitarul filosof, marinarul cel mai tuciuriu, marinarul tuciuriu şi Bon. Dumneata eşti un caz special. Aici comandantul şi-a aprins o ţigară. Eşti oaspetele meu şi al comisarului.

Oaspeţii pot pleca oricând vor, tovarăşe Comandant. Am aşteptat o clipă, să văd cum reacţionează. Aş fi vrut şi eu o ţigară, dar dacă-l enervam nu aveam să primesc niciuna. În această zi însă comandantul era bine dispus, ceea ce se întâmpla rar, şi nu s-a încruntat. Avea nişte pomeţi proeminenţi şi trăsături delicate de cântăreţ de operă. Nici măcar cei zece

ani de război în care luptase dintr-o peşteră din Laos nu reuşiseră să-i altereze înfăţişarea plăcută, clasică. Ceea ce-l făcea mai puţin atrăgător uneori era ursuzenia lui, o nefericire perpetuă, un fel de deprimare, aceeaşi de care sufeream toţi ceilalţi din lagăr, inclusiv eu. Este tristeţea soldaţilor şi a prizonierilor cărora le e dor de casă, un fel de transpiraţie care nu încetează niciodată, se îmbibă în hainele veşnic jilave şi nu se mai poate zvânta; exact aşa cum nici eu, în timp ce şedeam pe scaunul de bambus, nu eram uscat. Comandantul cel puţin beneficia de un ventilator electric care sufla spre el, unul dintre cele două ventilatoare existente în lagăr. După spusele gardianului meu cu faţă de copil, celălalt ventilator era în biroul comisarului.

Poate că un termen mai potrivit decât „oaspete" ar fi „pacient", a spus comandantul, corectându-mă din nou ca un redactor. Ai călătorit prin locuri ciudate şi ai fost expus la nişte idei periculoase. Nu ar fi bine să introduci nişte idei molipsitoare într-o ţară care nu este obişnuită cu asemenea idei. Gândeşte-te la oamenii care au fost izolaţi atâta vreme de ideile străine. Expunerea la astfel de idei ar reprezenta o adevărată catastrofa pentru minţile nepregătite să le primească. Dacă ai privi situaţia din punctul meu de vedere, ţi-ai da seama că ţinerea dumitale în carantină a fost necesară pentru a te putea vindeca, deşi este dureros pentru noi să vedem un revoluţionar ca dumneata ţinut în astfel de condiţii.

Înţelegeam punctul lui de vedere, deşi cu oarecare dificultate. Existau motive pentru care trebuiau să fie bănuitori în privinţa unui tip ca mine, care fusesem bănuit de tot felul de lucruri toată viaţa mea. Şi totuşi, nu puteam să nu simt că nu exista nicio justificare pentru care să fiu ţinut timp de un an la izolator, celulă din care mi se permitea să ies, palid şi clipind din ochi, doar o oră pe zi ca să fac mişcare – ceea ce îi şi spuneam la fiecare dintre aceste întâlniri ale noastre săptămânale în timpul cărora el îmi critica confesiunea, iar eu, în schimb, îmi făceam autocritica. Probabil că tocmai la aceste aluzii se gândea şi el, fiindcă în clipa în care tocmai deschideam gura să vorbesc, a spus: Ştiu ce vrei să-mi zici. După cum ţi-am spus de la bun început, atunci când confesiunea dumitale va ajunge la un nivel satisfăcător din punctul nostru de vedere şi când, pe baza rapoartelor mele înaintate comisarului cu privire la aceste şedinţe de autocritică, vei trece la următorul şi, sperăm, ultimul stadiu al reeducării dumitale. Pe scurt, comisarul consideră că eşti pregătit să fii vindecat.

Chiar? Încă nu-l întâlnisem pe omul acela fără chip căruia i se spunea „comisarul". Nici prizonierii nu-l întâlniseră. Îl

vedeau doar şezând în spatele unei mese, pe un podium, atunci când erau adunaţi cu toţii în sala de şedinţe pentru cursul săptămânal de învăţământ politic pe care îl ţinea comisarul. Eu nu-l văzusem acolo, fiindcă, îmi explicase comandantul, aceste şedinţe de învăţământ politic erau gândite doar pentru nivelul de învăţământ elementar, pentru cei care erau reacţionari de-a dreptul, marionete spălate pe creier după decenii de îndoctrinare ideologică. Pe mine omul fără chip mă scutise de frecventarea acestor lecţii pentru începători. Aveam în schimb privilegiul de a nu avea nicio altă sarcină decât să scriu şi să cuget. Singurele dăţi când îl zărisem pe comisar fuseseră rarele momente când ridicasem privirile din ţarcul meu şi îl văzusem pe balconul biroului lui din bambus, în vârful celui mai mare dintre cele două dealuri care ţineau sub observaţie lagărul. La poalele acestor dealuri erau îngrămădite bucătăria, sala de rugăciuni, depozitul de armament, latrinele şi depozitul gardienilor, împreună cu izolatoarele pentru cazurile speciale, cum eram eu. Un gard de sârmă ghimpată separa acest lagăr interior de gardienii lagărului exterior, locul în care prizonierii, foşti soldaţi, ofiţeri de protecţie sau birocraţi ai vechiului regim înfrânt, erau supuşi unui proces lent de eroziune. Lângă una dintre porţile acestui gard, în interior, exista un pavilion pentru vizitele familiilor. Pentru a putea supravieţui, prizonierii deveniseră nişte cactuşi din punct de vedere emoţional, dar soţiile şi copiii lor întotdeauna lăcrimau văzându-şi soţii şi taţii, pe care îi întâlneau de cel mult două ori pe an, căci drumul, chiar şi din cel mai apropiat oraş, era anevoios, parcurgându-se cu trenul, cu autobuzul şi cu motocicleta. Dincolo de pavilion se întindea lagărul exterior propriu-zis, care era îngrădit şi separat astfel de câmpiile pustii ce ne înconjurau. Gardul era străjuit de turnuri de pază, de unde gardienii cu căşti coloniale pe cap, înarmaţi cu binocluri, puteau ţine sub observaţie vizitatoarele şi, după câte spuneau prizonierii, se puteau şi distra. De la înălţimea terasei clădirii în care îşi avea biroul comandantul, se puteau vedea nu doar aceşti voaiori, ci şi câmpiile acoperite de cratere şi copacii despuiaţi care înconjurau lagărul, o pădure de scobitori peste care zburau rafale de ciori şi torente de lilieci în formaţii negre, rău prevestitoare. Întotdeauna mă opream pe terasa aceea înainte de a intra în biroul lui, savurând pentru un moment priveliştea care îmi era refuzată din celula mea, unde, dacă încă nu mă vindecasem, cel puţin mă copsesem din plin sub soarele de la tropice.

Te-ai plâns de multe ori de durata şederii dumitale aici, a spus comandantul. Dar confesiunea dumitale este un preludiu necesar înainte de vindecare. Nu este vina mea că ţi-a luat un

an să scrii această confesiune care, după părerea mea, nici nu este foarte bună. Toţi ceilalţi, mai puţin dumneata, au mărturisit că au fost doar nişte soldaţi-marionetă, nişte lachei imperialişti, nişte slugi spălate pe creier, nişte agenţi ai coloniştilor, nişte acoliţi trădători. Indiferent ce părere ai despre capacităţile mele intelectuale, să ştii că eu îmi dau seama că toţi îmi spun exact ceea ce vreau să aud. Tu, pe de altă parte, refuzi să-mi spui ce vreau să aud. Ce înseamnă asta? Că eşti foarte deştept sau foarte prost?

Eram încă puţin năuc, podeaua din lemn de bambus parcă se clătina sub scaunul meu de bambus. De fiecare dată aveam nevoie de cel puţin o oră ca să mă obişnuiesc din nou cu lumina şi cu spaţiul, după atâta timp petrecut în întunericul din celula mea strâmtă. Păi, am spus, strângându-mi în jurul trupului haina jerpelită a isteţimii, eu cred că o viaţă neanalizată nu merită trăită. Aşa că, vă mulţumesc, tovarăşe Comandant, pentru că mi-aţi oferit oportunitatea de a-mi analiza propria viaţă. El a dat din cap aprobator. Nimeni altcineva nu beneficiază de luxul pe care îl am eu de a scrie pur şi simplu şi de a-mi petrece timpul cugetând, am spus. Vocea mea orfană, care în celulă se detaşase de mine şi îmi vorbea dintr-un colţ acoperit cu o pânză de păianjen, revenise. Sunt deştept în unele privinţe, dar prost într-altele. De pildă, sunt destul de deştept ca să iau foarte în serios critica dumneavoastră şi sugestiile dumneavoastră editoriale, dar sunt prea prost ca să pot pricepe de ce nu a reuşit această confesiune a mea să întrunească standardele dumneavoastră, în ciuda numeroaselor variante pe care le-am scris.

Comandantul m-a privit prin ochelarii care îi măreau ochii de două ori; vederea lui slabă se datora faptului că trăise timp de zece ani în întunericul cavernelor. Dacă declaraţia ta ar fi fost cel puţin satisfăcătoare, comisarul ţi-ar fi îngăduit să treci mai departe, la ceea ce el numeşte examinarea orală, a spus. Dar părerea mea despre ceea ce el numeşte examinarea dumitale în scris este că mie nu prea îmi pare o mărturisire autentică.

Nu am mărturisit eu multe lucruri, tovarăşe Comandant?

În conţinut, poate, dar nu şi în stil. Stilul unei confesiuni contează la fel de mult precum conţinutul ei, după cum ne-au arătat Gărzile Roşii[60]. Tot ce cerem este un anume fel de a exprima lucrurile în cuvinte. Ţigară?

Mi-am înghiţit oftatul de uşurare şi m-am mulţumit să aprob din cap, prefăcându-mă nepăsător. Comandantul mi-a vârât o ţigară între buzele crăpate, apoi mi-a aprins-o cu bricheta mea, pe care şi-o însuşise. Am inhalat oxigenul fumului, inspirându-l prin toate alveolele plămânilor, ceea ce mi-a domolit tremurai

mâinilor. Chiar şi în această ultimă variantă revizuită, l-ai citat pe Unchiul Ho o singură dată. Acesta este doar unul dintre simptomele, printre multe altele, din cuprinsul mărturisirii tale, care indică faptul că preferi intelectualii străini şi cultura străină în locul tradiţiilor noastre naţionale. Şi de ce se întâmplă asta?

Pentru că am fost contaminat de Occident?

Exact. Nu a fost chiar atât de greu s-o recunoşti, nu-i aşa? Ciudat, atunci, cum că nu poţi să exprimi asta şi în scris. Desigur, înţeleg de ce nu ai citat din *Aşa s-a călit oţelul*[61] sau *Urme în pădurea ninsă*[62]. Deşi tu nu ai avut cum să ai acces la ele, în nord toată lumea din generaţia mea le-a citit. Dar să nu aminteşti nici măcar de To Huu, cel mai mare poet revoluţionar al nostru! În schimb să citezi „muzica galbenă"[63] a lui Pham Duy şi muzica formaţiei Beatles! De fapt, comisarul are o colecţie de muzică galbenă, pe care o păstrează în scop de cercetare, după cum spune el. Mi-a oferit şi mie să ascult, dar nu, mulţumesc. De ce să vreau să mă molipsesc de decadenţă? Fă comparaţia între cântecele despre care discuţi dumneata şi poezia lui To Huu intitulată *De atunci*, pe care eu am citit-o în liceu. El vorbeşte despre cum „Soarele adevărului mi-a luminat inima". Exact aşa am resimţit şi eu efectul revoluţiei asupra mea. Am purtat cu mine o carte de-a lui până în China, unde am fost trimis pentru instrucţia ca infanterist, şi cartea aceea m-a ajutat să supravieţuiesc. Speranţa mea este că într-o zi soarele adevărului va străluci şi deasupra capului dumitale. Dar mă gândesc şi la o altă poezie de-a lui, despre un copil bogat şi un copil de servitor. Şi, închizând ochii, comandantul a recitat o strofă:

Un copil trăieşte în lapte şi miere,
Are belşug de jucării făcute în Vest,
În timp ce-un alt copil stă deoparte,
De la depărtare priveşte-n tăcere.

Apoi a deschis ochii. Ar merita să fie pomenită, nu crezi?

Dacă mi-aţi da cartea aceea, aş citi-o şi eu, am spus. De un an de zile nu mai citisem nimic decât propriile mele cuvinte. Comandantul a clătinat din cap. În faza care urmează nu vei avea timp să citeşti nimic. Dar a presupune că pentru a fi citit ai avea nevoie doar de o carte nu este o strategie prea bună de apărare. Să nu-l citezi pe Unchiul Ho sau poezia revoluţionară e una, dar să nu citezi nici măcar o zicere populară sau un proverb? Vei fi fiind dumneata din sud, dar...

M-am născut în nord şi timp de nouă ani acolo am locuit, să ştiţi.

Dar ai ales sudul. În orice caz, şi eu sunt din nord, aşa că provii din aceeaşi cultură ca mine. Şi totuşi nu citezi nimic din cultura aceea, nici măcar asta:

Faptele bune ale Tatălui sunt la fel de măreţe ca Muntele Thai Son,
Cinstea Mamei este la fel de darnică precum apa ce ţâşneşte dintr-un izvor,
Din toată inima trebuie mama cinstită şi tatăl respectat
Pentru ca drumul copilului să se împlinească.

Nici măcar un lucru de bază ca ăsta n-ai învăţat la şcoală?

Mama mea m-a învăţat toate astea, am spus. Dar în confesiunea mea îmi exprim iubirea faţă de mama mea şi explic de ce tatăl meu nu merita să fie respectat.

Relaţiile dintre mama şi tatăl dumitale au fost un lucru într-adevăr regretabil. Poate că vei crede că sunt lipsit de inimă, dar nu este aşa. Situaţia dumitale nefericită mă face să te compătimesc din toată inima. Cum poate un copil să se împlinească dacă i-au fost alterate rădăcinile? Şi totuşi, nu pot să nu simt că învăţăminte despre situaţia grea în care te afli dumneata găsim tot în cultura noastră, şi nu în cea occidentală. „Talentul şi destinul pot să se şi învrăjbească". Nu crezi că în cazul dumitale sunt valabile aceste cuvinte ale lui Nguyen Du? Destinul dumitale este de a fi bastard, în timp ce talentul dumitale, aşa cum spui, este să priveşti lucrurile din două perspective. Ai fi mai fericit dacă ai privi lucrurile dintr-o singură perspectivă. Singura cale de a-ţi vindeca destinul de bastard este să adopţi o singură perspectivă.

Aveţi dreptate, tovarăşe Comandant, am spus, şi poate chiar avea dreptate. Dar, am continuat, singurul lucru mai greu decât a şti ce să faci este să faci lucrul acela.

Sunt de acord. Ceea ce mă nedumereşte pe mine este că dumneata ca persoană eşti perfect rezonabil, dar în scris te arăţi recalcitrant. Comandantul şi-a turnat un păhărel de vin din orez nefiltrat dintr-o sticlă de suc reciclată. Ţi-e poftă? Am clătinat din cap, deşi pofta mea priapică de a bea mă strângea de gâtlej. Ceai, vă rog, am spus şi vocea mi s-a stins. Comandantul mi-a turnat o cană de apă călâie colorată. În primele săptămâni te-am urmărit şi m-am întristat. Erai furios ca un dement. Izolarea ţi-a făcut bine. Acum eşti purificat sau cel puţin corpul îţi este purificat.

Dacă mie nu-mi face bine alcoolul, dumneavoastră de ce beţi, tovarăşe Comandant?

Eu nu beau excesiv, spre deosebire de tine. Eu m-am disciplinat în timpul războiului. Când trăieşti într-o peşteră, îţi regândeşti întreaga viaţă. Chiar şi lucruri mărunte, cum ar fi ce

să faci cu gunoiul pe care îl produci. Te-ai gândit vreodată la asta?

Din când în când.

Simt sarcasmul în vocea dumitale. Tot nu eşti mulţumit de facilităţile din lagăr şi de camera dumitale? Asta este nimic faţă de ce am trăit eu în Laos. De aceea mă şi nedumereşte atât de mult nemulţumirea unora dintre oaspeţii noştri. Crezi că mă prefac mirat, dar nu, chiar sunt surprins. Noi nu i-am închis într-o cutie sub pământ. Nu i-am ţinut în cătuşe până li s-au uscat picioarele. Nu le-am turnat var pe cap şi nu i-am bătut până la sânge. În schimb, i-am lăsat să grădinărească şi să-şi producă alimentele singuri, să-şi construiască propriile case, să respire aer curat, să vadă lumina soarelui şi să muncească pentru a transforma locul acesta. Fă comparaţie între aceste condiţii şi felul în care au otrăvit acest loc aliaţii lor americani. Nu mai sunt copaci. Nu mai creşte nimic. Numai mine neexplodate şi bombe care ucid şi schilodesc oameni nevinovaţi. Aceasta era o zonă foarte frumoasă; acum este doar pustietate. Încerc să le arăt aceste lucruri oaspeţilor noştri, dar citesc în ochii lor neîncrederea chiar în timp ce se arată de acord cu mine. Dumneata măcar eşti sincer cu mine, deşi, ca să fiu şi eu sincer cu dumneata, s-ar putea ca asta să nu fie cea mai sănătoasă strategie.

Eu de dragul revoluţiei am trăit o viaţă subterană, tovarăşe Comandant. Revoluţia ar trebui să-mi acorde măcar dreptul de a trăi la lumină şi de a fi absolut sincer în legătură cu ce am făcut, cel puţin înainte de a mă trimite înapoi sub pământ.

Iar începi. Ne sfidezi fără motiv. Nu vezi ce vremuri instabile trăim? Vor mai trece decenii până ce revoluţia va reuşi să reconstruiască ţara noastră. În astfel de momente sinceritatea absolută nu este neapărat apreciată. De aceea te şi ţin aici. A întins mâna spre borcanul acoperit cu pânză de iută aflat pe bufetul din bambus. Îmi arătase deja borcanul acela de mai multe ori, deşi o singură dată ar fi fost mai mult decât suficient. Şi cu toate acestea, aplecându-se asupra borcanului, a tras bucata de pânză de pe el. Nu am avut încotro; mi-am îndreptat privirea spre exponatul care ar fi trebuit, dacă ar fi existat dreptate în lumea aceasta, să fie expus la Luvru sau în orice alt muzeu dedicat marilor realizări ale Occidentului. Plutind în formaldehidă se vedea o monstruozitate verzulie care părea a fi venit din spaţiul cosmic sau din adâncul cel mai adânc şi mai de nepătruns al oceanului. Acest copil golaş, pus la murat, cu un singur corp şi două capete, cu patru ochi închişi şi două guri deschise larg într-un fel de căscat permanent, mongoloid, apăruse pe lume din pricina unui defoliant inventat de un Frankenstein american. Două chipuri

îndreptate fiecare în altă direcţie, două mâini strânse la piept şi două picioare răşchirate, dând la iveală un sex de băiat care semăna cu o arahidă fiartă.

Închipuie-ţi ce a simţit mama acestui copil, a spus comandantul, bătând cu degetul în sticla borcanului. Sau tatăl. Închipuie-ţi ţipetele. Ce-i chestia asta? A clătinat din cap şi şi-a băut vinul din orez de culoarea laptelui lungit cu apă. M-am lins pe buze şi sunetul limbii mele uscate zgâriindu-mi buzele casante mi-a răsunat puternic în urechi, dar comandantul nu a auzit nimic. I-am fi putut împuşca pur şi simplu pe toţi prizonierii ăştia, a spus. Pe prietenul tău, Bon, de pildă. Un asasin care a făcut parte din Programul Phoenix merită să sfârşească în faţa plutonului de execuţie. Faptul că îl protejezi şi că în felul acesta îi găseşti scuze aruncă o lumină proastă asupra caracterului şi a puterii dumitale de judecată. Dar comisarul este mărinimos şi crede că orice om poate fi reabilitat, chiar şi cei care, împreună cu stăpânii lor americani, au ucis pe cine le-a venit lor la socoteală. Prin contrast cu americanii şi cu marionetele lor, revoluţia noastră şi-a dovedit mărinimia, dându-le prilejul de a-şi ispăşi greşelile prin muncă. Mulţi dintre aceşti aşa-numiţi lideri nu au lucrat pământul nici măcar o zi în viaţa lor. Cum să conduci către viitor o ţară agricolă fără să ai măcar o idee despre ce înseamnă viaţa ţăranului? Fără a mai catadicsi să învelească borcanul cu cârpa, comandantul şi-a mai turnat un pahar. Prizonierii care consideră că sunt prost hrăniţi dovedesc lipsă de înţelegere a faptelor. Bineînţeles, eu ştiu că suferă. Dar cu toţii am suferit. Şi cu toţii trebuie să mai suferim încă. Ţara noastră se află în plin proces de vindecare, iar acest proces va dura chiar mai mult decât a durat războiul. Însă prizonierii se concentrează numai asupra propriei lor suferinţe, ignorând prin ce am trecut noi. Nu reuşim să-i facem să înţeleagă că primesc mai multe calorii pe zi decât primea un soldat revoluţionar în timpul războiului sau decât ţăranii obligaţi să trăiască în taberele de refugiaţi. Ei cred că sunt nişte victime aici, nu se gândesc că sunt reeducaţi. Oricât ai fi de recalcitrant, dumneata eşti mult mai evoluat decât ei. În privinţa aceasta sunt de acord cu comisarul în legătură cu faza de reeducare în care ai ajuns. Tocmai vorbeam cu el despre dumneata zilele trecute. Este deosebit de tolerant în ce te priveşte. Nu a obiectat nici măcar la menţionarea lui ca „omul fără chip”. Nu, înţeleg, nu îţi baţi joc de el, ci doar descrii un lucru care este evident, dar el este destul de sensibil în legătură cu... starea asta a lui. Dumneata nu ai fi? Vrea să te întâlnească diseară. Este o mare onoare. Niciun prizonier nu l-a întâlnit personal.

Nu că dumneata ai fi prizonier. Vrea să clarifice câteva aspecte împreună cu dumneata.

Ce aspecte? am întrebat. Amândoi ne-am uitat la manuscrisul meu. Foile de hârtie erau aranjate frumos pe masa lui de bambus, iar peste ele era o piatră mică; toate cele 468 de pagini scrise la lumina unui fitil plutind într-o ceaşcă cu ulei. Comandantul a bătut în paginile mele cu degetul mijlociu, al cărui vârf era retezat. Ce aspecte? a întrebat el. De unde să încep? Ah, iată cina! La uşă apăruse un gardian cu o tavă din bambus, un băiat cu pielea de un galben bolnăvicios. Fie că erau gardieni, fie că erau prizonieri, majoritatea bărbaţilor din lagăr aveau sau această nuanţă de galben, sau o nuanţă oribilă de verde bolnăvicios, sau una mortală de cenuşiu bolnăvicios. Această paletă de culori era rezultatul bolilor tropicale şi al unei alimentaţii catastrofale. Ce avem azi? a întrebat comandantul. Porumbel de pădure, supă de manioc, varză călită şi orez, domnule. Pieptul şi pulpele prăjite ale porumbelului m-au făcut să-mi plouă în gură, fiindcă de obicei raţia mea de mâncare era formată numai din manioc. Deşi practic muream de foame, trebuia să mă forţez să înghit maniocul, care mi se cimenta de pereţii stomacului şi începea să-şi bată joc de încercările mele de a-l digera. Să subzişti numai cu manioc era nu doar neplăcut din punct de vedere gustativ, dar nici din perspectivă gastroenterologică nu era o idee prea grozavă, având ca rezultat fie o cărămidă dureros de solidă, fie, dimpotrivă, un lichid exploziv. Ca urmare, simţeai că anusul îţi este tot timpul ronţăit de nişte peşti piranha furioşi. Încercam disperat să-mi ţin în frâu mişcările intestinelor, ştiind că un gardian avea să-mi aducă cutia de muniţie rezervată în acest scop la ora 08:00, dar furtunul de incendiu al intestinelor mele mârâitoare erupea cu o voinţă a lui proprie, de multe ori imediat ce gardianul se întorcea cu cutia de tablă tocmai golită. Lichidele şi solidele alea fermentau apoi mare parte din noapte şi zi, un amestec oribil, care făcea să ruginească pe dinăuntru cutia de muniţie. Dar nu aveam dreptul să mă plâng, aşa îmi spusese gardianul cu faţă de copil. Mie nu-mi duce nimeni rahatul în fiecare zi, a spus el, uitându-se la mine prin fanta din uşa de fier. Tu în schimb beneficiezi de servicii complete, doar că nu te şterge nimeni la fund. Ce ai de zis la treaba asta?

Mulţumesc, domnule. Nu le puteam spune gardienilor „tovarăşi”, întrucât comandantul îmi ceruse să păstrez secretul cu privire la povestea mea, ca să nu afle şi alţii de ea. Este ordinul comisarului pentru propria dumitale siguranţa, îmi spusese comandantul. Dacă-ţi află secretul, prizonierii or să te ucidă. Singurii care îmi ştiau secretul erau comisarul şi

comandantul, pentru care dezvoltasem un fel de sentimente feline, în care dependenţa se amesteca cu ranchiuna. Comandantul era cel care mă punea să-mi tot rescriu confesiunea, prin intermediul creionului lui albastru. Dar ce anume mărturiseam eu? Nu făcusem nimic rău, doar că mă occidentalizasem. Şi totuşi, comandantul avea dreptate. Eram recalcitrant, căci dacă aş fi scris ceea ce dorea el să scriu, mi-aş fi scurtat şederea nedorită în lagăr. *Trăiască Partidul şi Statul! Urmaţi exemplul glorios al lui Ho Şi Min! Să construim o societate frumoasă, desăvârşită!* Credeam în aceste sloganuri, doar că nu puteam să le scriu. Puteam să mărturisesc că am fost molipsit de Occident, dar nu puteam şi să scriu asta pe hârtie. A comite un clişeu pe hârtie îmi părea o crimă la fel de mare ca uciderea unui om, un act pe care îl recunoscusem mai mult decât îl mărturisisem, căci uciderea lui Sonny şi a maiorului gurmand nu erau crime din punctul de vedere al comandantului. Dar, deşi recunoscusem lucruri pe care unii le-ar fi putut considera nişte delicte, nu puteam să amestec acest gen de declaraţii printre descrierile mele.

Rezistenţa mea faţă de stilul confesiv corespunzător îl irita pe comandant, aşa cum a continuat să-mi spună în timp ce îmi luam cina. Voi, cei din sud, aţi dus-o prea bine prea multă vreme, a spus. Voi vă înfruptaţi cu fripturi în timp ce noi, în nord, trăiam cu raţii de subzistenţă. Noi ne-am purificat de grăsime şi de înclinaţii burgheze, dar dumneata, indiferent de câte ori ţi-ai rescris mărturisirea, nu reuşeşti să-ţi elimini aceste înclinaţii. Declaraţia dumitale reflectă o mulţime de slăbiciuni morale, individualism şi superstiţii creştine. Nu demonstrezi deloc că ai avea simţul colectivităţii şi încredere în ştiinţa istoriei. Nu dovedeşti că ai avea dorinţa de a te sacrifica pentru salvarea ţării, punându-te în slujba oamenilor. Aici aş mai cita nişte versuri, tot din To Huu:

Sunt fiul a zeci de mii de familii
Fratele mai mic al zeci de mii de vieţi ce au pierit
Fratele mai mare al zeci de mii de copilaşi
Ce nu au case şi trăiesc într-o foame continuă

Prin comparaţie cu To Huu, dumneata eşti comunist numai cu numele. În realitate, eşti un intelectual burghez. Nu-ţi fac o vină din asta. Este greu să te dezbari de clasa socială căreia îi aparţii şi de originea ta, iar dumneata ai fost corupt din ambele puncte de vedere. Trebuie să te reclădeşti, aşa cum au spus atât Unchiul Ho, cât şi preşedintele Mao că trebuie să facă intelectualii burghezi. Lucrul bun este că dumneata dai dovadă totuşi de mici sclipiri de conştiinţă revoluţionară colectivă. Lucrul rău este că limbajul pe care îl foloseşti te trădează. Nu

este limpede, nu este succint, nu este direct, nu este simplu. Este limbajul elitelor. Trebuie să scrii pentru popor!

Ceea ce spuneţi e adevărat, am zis eu. Porumbelul şi supa de manioc începuseră să mi se dizolve în stomac, iar substanţele nutritive din ele îmi umpleau creierul de energie. Mă întreb numai ce aţi spune despre Karl Marx, tovarăşe Comandant. *Das Kapital* nu a fost scris tocmai pentru popor.

Marx nu a scris pentru popor? Deodată, prin irişii măriţi ai comandantului, am văzut întunecimea peşterii lui. Aici te-ai dat de gol! Vezi cât eşti de burghez? Un revoluţionar adevărat s-ar prosterna în faţa lui Marx. Numai un burghez se poate compara cu Marx. Dar stai liniştit, o să te trateze *el* de elitism şi de înclinaţii occidentale. A construit o cameră de anchetă modernă, în care va superviza personal ultima etapă a reeducării dumitale, cea în cursul căreia te vei transforma înapoi din american în vietnamez.

Eu nu sunt american, domnule Comandant. Dacă reiese ceva din mărturisirea mea, nu reiese în primul rând faptul că sunt antiamerican? Probabil că spusesem ceva deosebit de hazliu, fiindcă a început să râdă. Cuvântul „antiamerican” cuprinde în el cuvântul „american”, a spus el. Nu-ţi dai seama că americanii au nevoie de antiamericani? Sigur că e mai bine să fii iubit decât urât, dar este mai bine să fii urât decât ignorat. Faptul că eşti antiamerican nu face decât să te transforme într-un reacţionar. În cazul nostru, prin faptul că i-am înfrânt pe americani, noi nu ne mai definim drept antiamericani. Suntem pur şi simplu sută la sută vietnamezi. Ar trebui să încerci şi dumneata asta.

Cu tot respectul, domnule Comandant, majoritatea compatrioţilor mei nu mă consideră unul de-al lor.

Un motiv în plus pentru a te strădui şi mai mult să dovedeşti că eşti de-al nostru. Evident că dumneata crezi că eşti de-al nostru, cel puţin uneori, aşa că faci progrese. Văd că ai terminat de mâncat. Cum ţi s-a părut porumbelul de pădure? Am recunoscut că a fost delicios. Cum ar fi să-ţi spun că expresia „porumbel de pădure” este un eufemism? M-a privit cu atenţie. Eu am aruncat o privire spre grămăjoara de oscioare de pe farfurie, bine curăţate de fiecare bucăţică de carne şi de fiecare tendonel. Indiferent ce ar fi fost, tot aş mai fi dorit încă o porţie. Unii îl numesc şobolan, dar eu prefer să-i spun „şoarece de câmp”. Dar nu prea contează, nu-i aşa? Carnea e carne, iar noi mâncăm ce putem. Ştii că odată am văzut un câine care devora creierul doctorului din batalionul nostru? Câh! Dar nu era câinele de vină. El halea creierul, fiindcă intestinele omului fuseseră deja devorate de un alt câine. De astfel de lucruri ai parte în război. Dar a meritat să pierdem

atâţia oameni, fiindcă bombele aruncate de acei piraţi ai aerului asupra noastră nu au căzut asupra patriei noastre. Ca să nu mai pomenim de faptul că i-am eliberat şi pe laoţieni. Asta fac revoluţionarii. Ne sacrificăm pentru a-i salva pe alţii.

Da, tovarăşe Comandant.

Bun, ajunge cu subiectele serioase. Comandantul a aruncat bucata de pânză de iută peste bebeluşul murat. Voiam să te felicit personal cu prilejul finalizării (deşi imperfecte, după părerea mea) a fazei scrise a reeducării dumitale. Poţi să fii mulţumit de drumul pe care l-ai parcurs, chiar dacă ar trebui să te critici pentru limitările atât de evidente din confesiunea dumitale. Ca un bun învăţăcel ce eşti, ai putea deveni un materialist dialectic, aşa cum te doreşte revoluţia. Acum să mergem să-l cunoşti pe comisar. Comandantul a aruncat o privire la ceasul pe care îl purta la încheietura mâinii şi care întâmplător era chiar ceasul meu. *El* ne aşteaptă.

Coborând de la biroul comandantului, am trecut pe lângă barăcile gardienilor, către fâşia plană care despărţea cele două dealuri. Acolo se afla izolatorul meu. Era unul dintre cele o duzină de adevărate cuptoare de cărămidă în care fierbeam în suc propriu şi în care prizonierii băteau în pereţi mesaje cu cănile de tablă. Îşi alcătuiseră ei un cod simplu prin care comunicau şi nu a trecut prea mult până m-au învăţat şi pe mine acest cod. Un lucru pe care mi l-au transmis a fost cât de mult mă stimau. Mare parte a reputaţiei mele i se datora lui Bon, care îmi trimitea deseori salutări prin intermediul vecinilor mei de celulă. Şi el, şi ei credeau că fusesem ales pentru a sta la izolator pe perioadă lungă datorită republicanismului meu ardent şi a faptului că făcusem parte din Brigada Specială. Îl considerau vinovat pentru ceea ce mi se întâmpla pe comisar, fiindcă el era de fapt şeful lagărului, aşa cum ştia toată lumea, inclusiv comandantul. Vecinii mei de izolator îl văzuseră pe comisar de aproape în timpul şedinţelor săptămânale de învăţământ politic, iar chipul lui era într-adevăr înfiorător. Unii îl blestemau şi se bucurau de suferinţa lui. Dar faptul că nu avea chip le impunea respect celorlalţi, înfăţişarea lui fiind semnul devotamentului şi al sacrificiului pe care îl făcuse, chiar dacă pentru o cauză pentru care prizonierii nu aveau decât dispreţ. Gardienii de asemenea vorbeau despre comisarul fără chip cu un amestec de oroare, teamă şi respect, dar niciodată cu ironie. Un comisar nu poate fi ironizat niciodată, nici măcar de către colegii lui, căci nu ştiai niciodată când aceiaşi colegi te puteau turna pentru gândire antirevoluţionară.

Am înţeles că era nevoie să fiu ţinut temporar în detenţie, în condiţii foarte modeste, căci revoluţia trebuia să fie vigilentă, dar ceea ce nu puteam înţelege, un lucru în legătură cu care speram că mă va lămuri comisarul, era de ce se temeau gardienii de el şi de ce, în general, se temeau revoluţionarii unul de celălalt. Nu suntem cu toţii tovarăşi? îl întrebasem pe comandant în timpul uneia dintre întâlnirile noastre. Ba da, a răspuns el, dar nu toţi tovarăşii au acelaşi nivel de conştiinţă ideologică. Nici mie nu-mi face mare plăcere să-i cer aprobarea comisarului în anumite privinţe, însă trebuie să recunosc că *el* cunoaşte teoria marxist-leninistă şi gândirea lui Ho Şi Min mult mai bine decât am să le cunosc eu vreodată. Eu nu sunt un învăţat, pe când dumnealui este. Oamenii asemenea dumnealui sunt cei care ne conduc către o societate cu adevărat lipsită de clase sociale. Dar deocamdată nu am reuşit să eradicăm toate elementele gândirii antirevoluţionare şi nu avem voie să trecem cu vederea greşelile antirevoluţionare. Trebuie să manifestăm vigilenţă, chiar şi unul faţă de celălalt, dar mai ales fiecare faţă de sine. Ceea ce am învăţat în perioada petrecută în peşteră este că lupta supremă, pe viaţă şi pe moarte, împotriva noastră o purtăm. Invadatorii străini îmi pot ucide trupul, dar numai eu îmi pot ucide spiritul. Aceasta este lecţia pe care trebuie să o înveţi foarte bine dumneata şi de aceea îţi acordăm atât de mult timp ca să o deprinzi.

Urcând dealul către biroul comisarului, mi se părea că de prea multă vreme tot învăţam lecţia asta. Ne-am oprit în faţa scărilor care duceau în sus, spre balconul comisarului, unde aşteptau gardianul cu faţă de copil şi încă trei gardieni. De acum comisarul hotărăşte în privinţa ta, mi-a spus comandantul, verificându-mă din cap până-n picioare cu o privire încruntată. Am să fiu sincer cu dumneata. *El* crede că ai un potenţial mult mai mare decât cred eu. Din punctul meu de vedere, eşti dependent de nişte tare ale societăţii: alcool, prostituţie, muzică galbenă. Scrii într-un mod inacceptabil, contrarevoluţionar. Eşti vinovat pentru moartea camaradului Bru şi a Omului cu ceasul. Nu ai reuşit să subminezi realizarea acelui film care ne prezintă într-un mod eronat şi este o insultă la adresa noastră. Dacă ar fi doar după mine, pentru ultima fază a reeducării te-aş trimite la munca de jos. Şi dacă lucrurile vor merge prost cu comisarul, să ştii că încă am puterea de a face asta. Să ţii minte.

Am să ţin minte, am spus. Şi, ştiind că încă nu scăpasem de el, am mai spus: Vă mulţumesc, tovarăşe Comandant, pentru tot ce aţi făcut pentru mine. Ştiu că dumneavoastră, având în vedere confesiunea mea, consideraţi că sunt un reacţionar, dar

vă rog să mă credeţi când vă spun că am învăţat foarte mult din criticile pe care mi le-aţi adus câtă vreme m-am aflat sub supravegherea dumneavoastră. (Ceea ce era, în definitiv, adevărat.)

Felul în care mi-am exprimat gratitudinea l-a înmuiat puţin pe comandant. Am să-ţi dau un sfat, a spus el. Prizonierii îmi spun ceea ce cred ei că doresc să aud, dar ei nu înţeleg că ceea ce doresc eu este să fie sinceri. Nu asta înseamnă educaţie? Să-i faci pe învăţăcei să spună cu toată sinceritatea ceea ce doreşte profesorul să audă? Ţine minte asta. Şi spunând acestea, comandantul s-a întors pe călcâie şi a pornit înapoi, spre poalele dealului, cu postura lui admirabil de dreapta.

Comisarul te aşteaptă, a spus gardianul cu faţă de copil. Să mergem!

M-am adunat, atât cât mai rămăsese din mine. După cântarul comandantului, fabricat în S.U.A. şi rechiziţionat de la un spital din sud, mai eram doar trei sferturi din cât fusesem înainte. Comandantul era obsedat de greutatea lui şi era fermecat de precizia statistică a cântarului. Printr-un studiu longitudinal riguros al mişcării intestinelor, realizat pe eşantioane, provenind atât de la gardieni, cât şi de la prizonieri, printre care mă numărasem şi eu, comandantul calculase că din intestinele tuturor oamenilor aflaţi în lagăr ieşeau aproximativ şase sute de kilograme de excremente pe zi. Prizonierii adunau şi cărau aceste excremente pe câmp, unde erau folosite pentru fertilizarea solului. Aşadar, precizia în privinţa cantităţii de materii fecale produse de noi era necesară pentru planificarea ştiinţifică a producţiei noastre agricole. Chiar şi în acele momente, urcând scările înaintea gardienilor şi bătând la uşa comisarului, îmi simţeam fabrica interioară transformând porumbelul de pădure într-o cărămidă solidă, care a doua zi avea să fie folosită pentru a ajuta la edificarea revoluţiei.

Intră, a spus comisarul. Iar vocea aceea...

Biroul consta dintr-o singură încăpere mare, dreptunghiulară, la fel de austeră ca şi biroul comandantului, cu pereţi din bambus, podele din bambus, mobilier din bambus şi grinzi din bambus care susţineau acoperişul din stuf. Am intrat în zona de zi, mobilată cu nişte scaune joase din bambus, o măsuţă de cafea din bambus şi un altar pe care trona bustul vopsit în auriu al lui Ho Şi Min. Deasupra capului lui atârna o pancartă roşie pe care erau înscrise următoarele cuvinte: NIMIC NU ESTE MAI DE PREŢ DECÂT INDEPENDENŢA ŞI LIBERTATEA. În mijlocul încăperii se afla o masă lungă pe care erau clădite cărţi şi hârtii şi care era înconjurată de scaune. O chitară cu nişte şolduri curbate care îmi erau cunoscute stătea rezemată de unul dintre scaune, iar la celălalt

capăt al mesei lungi era un picup care semăna cu cel pe care-l lăsasem în urmă în vila Generalului... La capătul cel mai îndepărtat al încăperii se afla un pat jos, simplu, acoperit cu o perdea pentru ţânţari ca un nor, îndărătul căreia s-a mişcat o umbră. Simţeam podeaua de bambus rece sub tălpile goale, iar prin ferestrele deschise briza şoptea, făcând perdeaua pentru ţânţari să tremure. O mână acoperită de o piele arsă, roşie a dat la o parte perdeaua, şi din acel alcov a ieşit *el*, un chip de o asimetrie înfricoşătoare. Mi-am întors privirile într-o parte. Haide, haide, a spus comisarul. Chiar atât de oribil arăt, încât să nu mă mai recunoşti, prietene? M-am uitat iar la el şi am văzut nişte buze pârjolite care lăsau să se vadă nişte dinţi perfecţi, dar ochii se bulbucau din orbitele ofilite, din nări îi rămăseseră doar două găuri, nasul nu mai era, iar capul fără urechi, o enormă cicatrice cheloidă, semăna cu unul dintre trofeele acelea uscate, decapitate, legănate de câte o bucată de sfoară de un vânător de capete zelos. Când a tuşit, în gâtlej parcă i-a zăngănit o bilă de sticlă.

Nu ţi-am zis, a spus Man, să nu te întorci?

Capitolul 20

El era comisarul? Până să apuc să zic ceva sau măcar să scot un sunet, gardienii m-au luat pe sus, mi-au pus un căluş în gură şi m-au legat la ochi. *Tu*? am vrut să urlu, să strig în întunecime, dar tot ce am putut face a fost să mormăi şi să gem, în timp ce gardienii mă târau afară, şi apoi pe deal în jos, cu legătura aceea aspră pe ochi şi cu braţele imobilizate, către un loc la mai puţin de o sută de paşi distanţă. Deschide uşa, a spus gardianul cu chip de copil. Am auzit nişte balamale scârţâind şi m-am pomenit împins într-un spaţiu închis, cu ecou. Sus braţele, a spus gardianul cu faţă de copil. Am ridicat braţele. Cineva mi-a descheiat cămaşa şi mi-a dat-o jos. Nişte mâini mi-au dezlegat sfoara care-mi ţinea pantalonii, care mi-au alunecat în jurul gleznelor. Ia te uită, a spus un alt gardian, fluierând admirativ. Bastardul o are mare. Nu aşa de mare ca a mea, a spus un al treilea gardian. Ia s-o vedem atunci şi pe-a ta, a spus al patrulea gardian. O s-o vezi când o să i-o trag lui maică-ta cu ea.

Poate că s-a mai spus şi altceva, dar în clipa aceea cineva cu nişte degete foarte aspre mi-a vârât în urechi nişte dopuri de burete, iar altcineva a pus peste ele un fel de căşti, aşa că n-am mai auzit nimic. Aşa cum eram, surd, mut şi orb, am fost împins pe jos, pe o saltea. O saltea! De un an de zile dormeam pe scânduri. Gardienii m-au legat cu nişte frânghii peste piept, coapse, încheieturile mâinilor şi glezne, astfel încât tot ce mai puteam face era să mă zvârcolesc, cu trupul răstignit pe saltea. Mâinile şi picioarele mi-au fost înfăşurate într-un material buretos, iar pe cap mi-a fost trasă o glugă mătăsoasă, cel mai moale material pe care îl atinsesem de la lenjeria Lanei încoace. Am încetat să mă mai zbat şi am încercat să mă liniştesc, astfel încât să mă pot concentra ca să respir prin glugă. Am simţit apoi vibraţii de la nişte paşi care călcau pe podeaua din ciment, urmaţi de un sunet slab de uşă care se închide şi asta a fost tot.

Oare eram singur sau mă supraveghea cineva? Am început să transpir din pricina căldurii, a furiei şi a fricii care se tot acumulau. Transpiraţia mi se aduna sub spate mai repede decât reuşea salteaua să o absoarbă. Îmi simţeam şi mâinile şi picioarele fierbinţi, lipicioase. Brusc am fost cuprins de senzaţia că mă înec şi m-am panicat. Am încercat să mă răsucesc, aşa legat cum eram şi am încercat să ţip, dar abia puteam să-mi mişc corpul, iar din gâtlej nu mi-a ieşit decât un fornăit. De ce îmi făceau asta? Ce voia Man de la mine? Cu

siguranţă nu avea să mă lase să mor aici! Nu! Ăsta era testul final pentru mine. Trebuia să mă calmez. Era doar un test. Eu excelam la teste. Orientalii sunt studenţii perfecţi, aşa cum remarcase şeful catedrei în mai multe rânduri. Iar profesorul Hammer era de părere că studiasem tot ce se spusese şi se gândise mai important în ce priveşte civilizaţia occidentală şi îmi fusese transmisă făclia acestei civilizaţii. Eram cel mai strălucit reprezentant al ţării mele, de asta mă asigurase Claude, eram talentat la jocul spionajului. Ţine minte că nu eşti pe jumătate ceva, îmi spusese mama, ci eşti de două ori mai mult decât totul! Da, puteam trece şi testul acesta, indiferent despre ce test era vorba, testul născocit de un comisar care ne studia pe mine şi pe Bon de un an de zile. Îmi citise confesiunea, chiar dacă el, spre deosebire de comandant, cunoştea deja mare parte din ceea ce scrisesem acolo. Ar fi putut să ne dea drumul, să ne elibereze. Ar fi putut să-mi spună că el era comisarul. De ce mă ţinuse un an la izolator? În clipa aceea calmul meu s-a risipit şi aproape că m-am înecat cu căluşul. Linişteşte-te! Respiră încet! Am reuşit să mă controlez din nou. Şi acum ce urma? Cum aveam să-mi petrec timpul? Aş fi vrut să-mi ling buzele, dar cu căluşul în gură, a fost cât pe ce să vomit. Asta ar fi însemnat moartea pentru mine. Când avea să vină după mine? Cât timp avea să mă ţină aici? Ce se întâmplase cu faţa lui? Gardienii aveau să-mi aducă de mâncare, desigur. O mulţime de gânduri îmi treceau prin minte fără încetare, o mie de gândaci ai timpului care umblau pe mine, până ce am început să tremur agonic, dezgustat.

Apoi mi-am plâns de milă, iar lacrimile care se scurgeau de sub legătura care-mi acoperea ochii au reuşit pe neaşteptate să spele praful care se depusese pe ochiul minţii mele; atât mi-a trebuit ca să-mi dau seama că nu eram orb. Ochiul minţii mele vedea încă; îi vedeam pe maiorul cel gurmand şi pe Sonny învârtindu-se în jurul saltelei pe care eram întins. Cum ai ajuns aici, cum ai ajuns ca cel mai bun prieten al tău, fratele tău de cruce să te privească murind? a spus maiorul cel gurmand. Nu crezi că viaţa ta ar fi urmat un alt curs dacă nu m-ai fi omorât? Ca să nu mai vorbim de mine, a spus Sonny. Ştii că Sofia încă plânge după mine? Am încercat să o vizitez ca s-o consolez, dar nu mă vede. Pe când tu, care ai prefera să nu mai vezi nimic, mă vezi tot timpul. Dar recunosc, să te văd aşa îmi provoacă o oarecare plăcere. Până la urmă există dreptate! Am vrut să răspund acestor acuzaţii şi să le spun să aştepte, pentru că prietenul meu, comisarul, avea să-mi explice totul, dar chiar şi în mintea mea eram mut. Maiorul cel gurmand mi-a dat una în coapsă cu piciorul şi a spus: Vezi unde te-au adus toate urzelile tale? Apoi m-a împuns şi mai tare. M-am cutremurat

opunându-mă. El a continuat să mă împungă cu piciorul, eu am continuat să tremur, până ce la un moment dat mi-am dat seama că nu era maiorul, ci altcineva, o persoană pe care nu o vedeam, care mă împingea în picior cu călcâiul. Apoi am simţit că uşa se închide din nou. Cineva intrase fără ca eu să-mi dau seama sau poate că fusese aici tot timpul, iar acum plecase. Cât timp trecuse? Nu aveam de unde să ştiu. Oare adormisem? Dacă da, trebuie să fi trecut câteva ceasuri, poate chiar o zi întreagă. Poate că de aceea îmi era aşa de foame, în sfârşit o parte din corpul meu, stomacul, putea fi auzit plângându-se. Cea mai puternică voce din lumea asta este vocea unui stomac torturat. Chiar şi aşa, vocea aceasta suna încă destul de încet faţă de ce fiară mânioasă putea fi. Nu muream de foame, nu încă. Doar că mi se făcuse foame după ce corpul meu terminase de digerat porumbelul de pădure, care de fapt fusese un şobolan. Oare aveau să nu-mi mai dea de mâncare? De ce îmi făceau asta? Ce îi făcusem eu lui?

Mi-am amintit soiul acela anume de foame. Suferisem de ea de atâtea ori în tinereţe, chiar şi când mama îmi dădea mie trei sferturi din mâncare şi îşi oprea pentru ea doar un sfert. Mie nu mi-e foame, spunea ea. Când am crescut destul de mare ca să-mi dau seama că îşi ia de la gură, am început să spun: Nici mie nu mi-e foame, mamă. Şi continuam, ca într-un concurs, să ne uităm la bietele porţii de mâncare, împingând farfuria de la unul la celălalt până ce iubirea mamei pentru mine se dovedea mai mare decât a mea pentru ea, ca întotdeauna. În timp ce mâneam din porţia ei, înghiţeam nu doar mâncarea, ci şi sarea şi piperul iubirii şi mâniei, condimente mai puternice şi mai dure decât zahărul compasiunii. De ce ne era foame? striga stomacul meu. Chiar şi atunci înţelegeam că dacă cei bogaţi le-ar da celor flămânzi un castron de orez, ar fi într-adevăr mai puţin bogaţi, dar nu ar muri de foame. Dacă soluţia era atât de simplă, de ce mai trebuiau oamenii să sufere de foame? Era vorba doar de lipsă de compasiune? Nu, îmi spusese Man. Aşa cum mă învăţase el în grupul nostru de studiu, răspunsuri la această întrebare puteau fi găsite atât în Biblie, cât şi în *Das Kapital*. Cei bogaţi nu ar împărţi niciodată de bunăvoie din ceea ce au, după cum nici cei puternici nu ar renunţa la puterea lor în mod voluntar numai din compasiune. Revoluţia însă făcea ca aceste lucruri imposibile să se întâmple. Revoluţia avea să ne elibereze pe toţi, bogaţi şi săraci... Dar prin aceasta Man se referea la libertate pentru diferite clase sociale şi colectivităţi, nu se referea neapărat la eliberarea unui individ. Nu, atâţia revoluţionari muriseră în închisoare şi părea tot mai probabil ca eu să le împărtăşesc soarta. Dar, în ciuda sentimentului că soarta îmi era pecetluită, în ciuda

transpiraţiei, a foamei, a iubirii şi a furiei mele, somnul aproape că m-a copleşit. Deja începeam să adorm când piciorul acela m-a înghiontit din nou, de data aceasta în coaste. Am scuturat din cap şi am încercat să mă întorc într-o parte, dar legăturile nu-mi îngăduiau nicio mişcare. Piciorul m-a împuns încă o dată. Piciorul acela. Diavolul nu voia să mă lase să mă odihnesc. Cum am ajuns să urăsc degetele acelea de la picioare pline de bătături care îmi zgâriau pielea despuiată, împungându-mă în coapsă, în şold, în umăr, în frunte. Piciorul ştia când eram pe punctul de a adormi, făcându-şi simţită prezenţa exact în momentul acela pentru ca să nu mă lase să gust nici măcar pentru o clipă din somnul de care aveam atâta nevoie. Monotonia întunericului era o provocare, foamea era dureroasă, dar această stare continuă de trezie era şi mai rea. De câtă vreme eram treaz? De cât timp mă aflam în încăperea aceea, care trebuie să fi fost camera de anchetă? Când avea să vină el să-mi explice totul? Nu-mi dădeam seama. Singurele întreruperi care marcau trecerea timpului erau acel picior şi din când în când, atingerea unor mâini care îmi ridicau gluga de pe cap, îmi scoteau căluşul şi îmi turnau apă pe gâtlej în jos. Nu reuşeam să rostesc mai mult de un cuvânt sau două până ce căluşul îmi era vârât din nou în gură, iar gluga îmi era trasă până la gât. O, lăsaţi-mă să dorm! Aproape că atingeam apele acelea întunecate... Şi deodată afurisitul de picior mă împungea din nou.

Piciorul acela avea să mă ţină treaz până muream. Piciorul acela mă omora încetul cu încetul. Piciorul acela era judecătorul, gardianul şi călăul. O, piciorule, ai puţină milă faţă de mine! Tu, piciorule, care exişti doar ca să ne sprijini, să păşeşti pe pământul murdar, tu, cel ignorat de tot ce se află deasupra ta; tu, piciorule, dintre toate lucrurile vii, tu ar trebui să înţelegi cel mai bine cum mă simt. O, piciorule, ce ar fi omenirea fără tine? Tu ne-ai purtat din Africa până în restul lumii şi totuşi despre tine se spun atât de puţine lucruri. Cu siguranţă că tu ai avut o soartă mult mai rea decât, prin comparaţie, să zicem, mâna. Dacă mă laşi să trăiesc, am să-ţi dedic o mulţime de cuvinte şi am să-i fac pe cititorii mei să-şi dea seama cât de important eşti. O, piciorule! Te implor, nu mă mai împunge. Nu-ţi mai freca bătăturile de pielea mea. Nu mă mai zgâria cu unghiile tale ascuţite, netăiate. Nu că ai fi tu de vină pentru bătăturile şi unghiile astea. De vină pentru ele este stăpânul tău care te neglijează. Mărturisesc că şi eu mă îngrijesc la fel de puţin de picioarele mele, rudele tale. Dar promit că dacă mă laşi să dorm, am să-mi schimb atitudinea faţă de propriile mele picioare, faţă de toate picioarele! Am să

mă înclin în faţa ta, piciorule, aşa cum a făcut Iisus Cristos când a spălat picioarele păcătoşilor şi le-a sărutat.

Piciorule, tu ar trebui să fii simbolul revoluţiei, nu mâna care ţine secera şi ciocanul. Şi totuşi pe tine te ţinem ascuns sub masă sau într-un pantof. Te chinuim, cum fac chinezii, legându-te. Oare o mână ar fi abuzată în acest fel vreodată? Nu mă mai împunge, te rog, te implor! Recunosc că omenirea te reprezintă greşit, cu excepţia sumelor considerabile pe care le cheltuim ca să te încălţăm, fiindcă, desigur, tu nu ai cum să te reprezinţi singur. Piciorule, mă întreb cum de nu m-am gândit niciodată la tine până acum, sau m-am gândit atât de puţin. Mâna e liberă să facă ce vrea ea. Chiar şi să scrie! Nici nu e de mirare că despre mână s-au scris mai multe decât s-au scris despre picior. Piciorule, noi doi avem ceva în comun de fapt. Noi suntem obidiţii lumii. Numai dacă ai înceta să mă ţii treaz, numai...

De data aceasta m-a înghiontit mâna. Cineva a tras de glugă, i-a lărgit strânsoarea şi mi-a ridicat-o deasupra urechilor, dar fără să mi-o scoată cu totul. Apoi mâna mi-a luat căştile de pe urechi şi mi-a scos dopurile şi am auzit nişte sandale păşind târşâit şi un scaun sau un taburet scrâşnind pe ciment. Idiotule! a spus vocea. Încă eram în întuneric, mâinile şi picioarele îmi erau în continuare legate şi înfăşurate, iar trupul despuiat şi umed. Cineva mi-a turnat apă pe gâtlejul uscat ca pergamentul până m-am înecat. Nu ţi-am spus să nu vii? Vocea venea de undeva de departe, de deasupra mea, de undeva din tavan, şi era vocea *lui*, eram sigur de asta chiar şi în starea de agonie în care mă aflam. Cum să nu mă întorc? am început să mă smiorcăi. Mama mi-a spus că pasărea se întoarce mereu la cuibul ei. Şi eu nu sunt tot o pasăre? Nu e ăsta cuibul meu? Locul meu de baştină, locul naşterii mele, ţara mea? Casa mea? Nu e ăsta poporul meu? Nu eşti tu prietenul meu, fratele meu de cruce, camaradul meu credincios? Spune-mi de ce îmi faci asta. Eu nu i-aş face aşa ceva nici celui mai cumplit duşman.

Vocea a oftat. Să nu subestimezi niciodată ce poţi să-i faci celui mai cumplit duşman al tău. Cât despre ceea ce se întâmplă acum – ce spuneau tot timpul preoţi ca tatăl tău? Fă-le celorlalţi doar ceea ce ai vrea să-ţi facă şi ei ţie. Asta sună bine, dar lucrurile nu sunt niciodată atât de simple. Vezi tu, problema este cum să afli ce anume dorim să ni se facă.

Nu pricep nimic din ce zici, am spus. De ce mă torturezi?

Crezi că vreau să-ţi fac asta? Fac tot ce pot ca să mă asigur că nu păţeşti lucruri şi mai rele. Comandantul deja este convins că metodele mele pedagogice sunt prea blânde, că vreau să-ţi ascult mărturisirea. El e ca genul acela de dentist care crede că

o durere de dinţi nu poate fi tratată decât scoţându-i pacientului cu cleştele toţi dinţii din gură. Asta e situaţia în care te-ai băgat singur fiindcă ai făcut exact ceea ce ţi-am spus eu să nu faci. Acuma, dacă vrei într-adevăr să ieşi din lagărul ăsta cu toţi dinţii în gură, fiecare trebuie să ne jucăm rolul până ce comandantul se va declara satisfăcut.

Te rog să nu fii supărat pe mine, am spus printre suspine. N-aş putea suporta să ştiu că şi tu eşti supărat pe mine! El a oftat din nou. Îţi aminteşti că ai scris că ai uitat ceva, dar nu-ţi aminteşti ce anume? i-am răspuns că tot nu-mi amintesc. Fireşte, a spus el. Memoria oamenilor este scurtă, iar timpul este lung. Motivul pentru care te afli aici, în camera de anchetă, este ca să-ţi aminteşti ce ai uitat, sau cel puţin ce ai uitat să scrii. Prietene, eu mă aflu aici să te ajut să vezi ceea ce nu poţi vedea singur. Piciorul lui m-a împuns la baza craniului. Aici, în ceafă.

Dar ce legătură are asta cu faptul că nu mă laşi să dorm? am întrebat. El a râs. Nu era râsul şcolarului de altă dată care se amuza citind benzile desenate cu Tintin, ci râsul unui om poate puţin nebun. Ştii şi tu la fel de bine ca mine de ce nu te las să dormi, a spus el. Trebuie să ajungem la seiful acela în care sunt ascunse ultimele tale secrete. Cu cât te ţinem treaz mai multă vreme, cu atât cresc şansele de a putea deschide acel seif.

Dar eu am mărturisit totul.

Ba nu, nu ai mărturisit, a spus vocea. Nu te acuz că ai ascunde ceva în mod intenţionat, deşi ţi-am oferit atâtea ocazii de a-ţi scrie mărturisirea într-un mod care să-l satisfacă şi pe comandant. Tu ai provocat povestea asta, nimeni altcineva.

Dar ce trebuie să mai mărturisesc?

Dacă ţi-aş spune ce să mărturiseşti, atunci n-ar prea fi o mărturisire, a spus vocea. Dar consolează-te cu gândul că situaţia ta nu este chiar atât de fără ieşire cum pare. Îţi aminteşti când dădeam examene şi tu luai întotdeauna note foarte mari, iar mie îmi lipseau mereu câteva puncte? Chiar dacă citeam şi memoram cu acelaşi sârg ca tine, tu mă întreceai mereu. Eu nu reuşeam să-mi scot răspunsurile din minte, deşi erau acolo. Mintea nu uită niciodată. Iar când mă uitam din nou în manual, mă gândeam: *Asta este!*, fiindcă ştiusem răspunsul tot timpul. De fapt, ştiu că tu ştii răspunsul la întrebarea la care trebuie să răspunzi pentru a-ţi termina reeducarea. Şi chiar am să-ţi pun întrebarea aceea acum. Dacă răspunzi cum trebuie, te voi elibera din legături. Eşti gata?

Dă-i drumul, am spus, încrezător. Nu-mi trebuia decât un test ca să-mi pot dovedi capacităţile. Am auzit un fâsâit de hârtii, ca şi când ar fi răsfoit paginile unei cărţi, sau poate

paginile mărturisirii mele. Ce este mai de preţ decât independenţa şi libertatea?

Era o întrebare-capcană? Răspunsul era evident. Ce voia oare? Mintea îmi era parcă înfăşurată într-o substanţă moale şi cleioasă prin care simţeam răspunsul tare, solid, dar n-aş fi putut spune care era răspunsul acela. Poate că răspunsul era lucrul cel mai evident cu putinţă. În cele din urmă i-am spus ce credeam eu că vrea să audă: Nimic, am spus, nimic nu este mai de preţ decât independenţa şi libertatea.

Vocea a oftat. Aproape, dar nu tocmai. Aproape, dar nu destul. Nu-i aşa că e frustrant când răspunsul e chiar acolo, dar nu ştii care e?

Atunci am strigat: De ce îmi faci asta? Eşti prietenul meu, fratele meu, tovarăşul meu!

A urmat o tăcere îndelungată. Auzeam doar fâsâitul hârtiei şi respiraţia lui hârşâită, chinuită. Inspira cât se poate de adânc, dar în plămâni îi ajungea o cantitate foarte mică de aer. Apoi a răspuns: Da, sunt prietenul, fratele şi tovarăşul tău şi asta voi fi până când am să mor. Iar ca prieten, frate, tovarăş, te-am avertizat, nu-i aşa? Nu aveam cum să-ţi spun mai limpede. Nu eram singurul care citea mesajele tale şi nici nu-ţi puteam trimite mesaje fără ca cineva să mi se uite peste umăr. Aici fiecare are pe cineva care i se uită peste umăr. Şi totuşi te-ai încăpăţânat să te întorci aici, prostule.

Bon avea să fie ucis, trebuia să vin ca să-l protejez.

Şi atunci ai riscat să fii ucis şi tu, a spus vocea. Ce fel de plan e ăsta? Ce s-ar alege de voi dacă n-aş fi eu aici? Noi suntem cei trei muschetari, nu? Sau poate că noi suntem cei trei nătărăi[64]. Nimeni nu se oferă să vină să lucreze în lagărul ăsta, dar când mi-am dat seama că te vei întoarce, eu am cerut să fiu comisar aici, iar voi doi să fiţi trimişi aici. Ştii cine mai ajunge în lagărul ăsta? Cei care au ales să reziste până la sfârşit, care au continuat să poarte războiul de gherilă, care au refuzat să abdice de la principiile lor sau să-şi mărturisească faptele cu sinceră părere de rău. Bon deja a cerut de două ori să fie împuşcat de plutonul de execuţie. Şi dacă nu eram eu, comandantul l-ar fi împuşcat. Dacă nu te-ai afla sub protecţia mea, şi şansele tale de supravieţuire ar fi îndoielnice.

Asta numeşti tu protecţie?

Dacă n-aş fi eu, probabil că ai fi deja mort. Sunt eu comisar, dar deasupra mea mai sunt şi alţi comisari care îţi citesc mesajele şi îţi urmăresc evoluţia. Ei sunt cei care au dictat că trebuie să fii reeducat. Tot ce pot eu face este să mă ocup de reeducarea ta şi să-l conving pe comandant că metoda mea va funcţiona. De-ar fi fost după el, te-ar fi trimis într-un pluton de deminare şi cu asta s-ar fi terminat cu tine. Dar eu am obţinut

pentru tine luxul ca timp de un an să poţi scrie într-o celulă, la izolator. Ceilalţi prizonieri ar fi în stare şi să ucidă pentru a se bucura de un astfel de privilegiu. Şi nu vorbesc în sens figurat. Ţi-am făcut o mare favoare convingându-l pe comandant să te ţină închis. În ochii lui tu eşti cel mai periculos dintre toţi agenţii sub acoperire, dar l-am convins că va fi mai bine pentru revoluţie dacă te-am vindeca decât dacă te-am omorî.

Pe mine? Nu am dovedit eu că sunt un revoluţionar adevărat? Nu mi-am sacrificat eu decenii din viaţă pentru cauza eliberării ţării noastre? Măcar tu ar trebui să ştii asta!

Nu pe mine trebuie să mă convingi, ci pe comandant. O persoană că el nu are cum să înţeleagă felul tău de a te exprima în scris. Pretinzi că eşti revoluţionar, dar povestea pe care o spui te trădează, sau mai exact tu te trădezi. De ce insişti cu atâta încăpăţânare să scrii în felul ăsta, când îţi dai şi tu bine seama că cei ca tine reprezintă o ameninţare pentru comandanţii lumii... M-a împuns iar cu piciorul, trezindu-mă. Aţipisem pentru o singură, delicioasă clipită, ca şi când m-aş fi târât prin deşert şi aş fi gustat o lacrimă. Rămâi treaz, mi-a spus vocea. De asta depinde viaţa ta.

Ai să mă omori dacă n-o să mă laşi să dorm, am spus.

Am să te ţin treaz până când pricepi, a spus vocea.

Dar nu pricep nimic.

Atunci înseamnă că ai înţeles aproape totul, a spus vocea. Apoi a chicotit şi a sunat aproape ca vocea vechiului meu coleg de şcoală. Nu e caraghios că ne regăsim aici, prietene? Tu ai venit să-l salvezi pe Bon, iar eu am venit să vă salvez pe amândoi. Să sperăm că planul meu va funcţiona mai bine decât al tău. Dar, ca să fiu sincer, nu am făcut cerere să vin aici pe postul de comisar numai din prietenie pentru voi. Mi-ai văzut chipul, sau mai exact ai văzut că nu mai am un chip. Poţi să-ţi imaginezi cum ar fi dacă soţia şi copiii mei ar vedea asta? Vocea i s-a stins. Poţi să-ţi închipui groaza de pe feţele lor? Poţi să-ţi închipui cu câtă groază mă uit în oglindă de fiecare dată? Deşi, sincer să fiu, nu m-am mai uitat în oglindă de ani de zile.

Am lăcrimat, gândindu-mă că era departe de ei, exilat. Soţia lui era şi ea revoluţionară, o fată de la şcoala înfrăţită cu a noastră, o fată de o integritate şi de o frumuseţe simplă de care m-aş fi îndrăgostit eu dacă nu s-ar fi îndrăgostit el primul de ea. Băiatul şi fata lui trebuie să fi avut deja cel puţin şapte şi opt ani; erau nişte îngeraşi care nu făceau nimic rău decât că se mai certau uneori. Ei n-or să se uite niciodată cu teamă la... la starea ta, am spus. Tu doar îţi imaginezi ce văd ei judecând după cum te vezi tu însuţi.

Habar n-ai de nimic! a strigat el. Apoi s-a aşternut din nou liniştea, întreruptă doar de respiraţia lui hârşâită. Îmi imaginam cicatricile care îi ţineau loc de buze, cicatricile din gâtlejul lui, dar tot ce îmi doream era să dorm. Piciorul lui m-a împuns din nou. Iartă-mă că mi-am pierdut cumpătul, a spus vocea moale. Prietene, nu ai de unde să ştii ce simt eu. Doar crezi că ştii. Dar poţi tu să-ţi închipui cum este să arăţi atât de îngrozitor, încât propriii tăi copii să înceapă să plângă când te văd, când soţia ta tresare atunci când o atingi, când propriul tău prieten nu te recunoaşte? Bon mă tot vede de un an de zile şi nu şi-a dat încă seama cine sunt. E-adevărat că se aşază în fundul sălii de curs şi mă vede doar de la distanţă. Nu l-am chemat la mine ca să-i dezvălui cine sunt fiindcă lucrul acesta cu siguranţă nu i-ar face niciun bine, ba chiar i-ar face foarte rău. Şi totuşi... Şi totuşi visez să mă recunoască fără să-i spun eu, chiar dacă, recunoscându-mă, nu va dori decât să mă ucidă. Poţi să-ţi imaginezi cât de tare mă doare că am pierdut prietenia lui? Poate că poţi. Dar poţi într-adevăr să-ţi dai seama cât de tare doare atunci când napalmul îţi arde pielea de pe faţă şi de pe corp? De unde să ştii?

Atunci, spune-mi, am strigat. Vreau să ştiu ce s-a întâmplat cu tine!

A urmat tăcerea; nu ştiu cât timp, dar la un moment dat am simţit piciorul împungându-mă din nou şi mi-am dat seama că am pierdut prima parte a povestirii. Încă aveam uniforma pe mine, a spus vocea. Asupra unităţii mele atârna greu sentimentul că soarta ne era pecetluită, iar în ochii ofiţerilor şi ai oamenilor mei se citea panica. Mai erau doar câteva ore până la eliberare. Mi-am ascuns bucuria şi emoţia, dar nu şi îngrijorarea pentru familia mea, chiar dacă ştiam că ai mei ar trebui să fie în siguranţă. Soţia mea era acasă cu copiii, unul dintre curierii noştri se ţinea prin preajmă, ca să se asigure că sunt în siguranţă. Când s-au apropiat tancurile armatei de eliberare de podul unde ne aflam, iar comandantul nostru ne-a ordonat să rămânem pe poziţii, am început să-mi fac griji şi pentru mine însumi. Nu voiam să fiu împuşcat chiar de eliberatorii noştri în ultima zi a războiului. Tocmai mă gândeam cum să fac să evit o astfel de soartă, când deodată cineva a spus: În sfârşit apare şi aviaţia! Un avion de-al nostru era deasupra capetelor noastre, zburând la înălţime, ca să nu ajungă în bătaia antiaerienei, dar prea sus ca să poată ataca cu bombe. Vino mai aproape, a strigat cineva. Cum o să nimereşti ceva de la înălţimea aia? Vocea a chicotit. Într-adevăr, cum? apoi pilotul a lansat bombele, iar groaza care i-a cuprins pe ceilalţi ofiţeri m-a atins şi pe mine, fiindcă am privit cum bombele acelea, în loc să cadă asupra tancurilor, se îndreptau

spre noi cu încetinitorul. Bombele au căzut de fapt mai repede decât puteam vedea şi, deşi începusem noi să fugim, n-am ajuns prea departe când am fost înghiţiţi de un nor de napalm. Eu, presupun, am avut noroc. Am alergat mai iute decât ceilalţi şi napalmul doar m-a atins. A durut. Doamne, cât de rău a durut! Dar ce altceva aş putea să-ţi spun decât că atunci când arzi, simţi efectiv că eşti în foc? Ce să-ţi spun despre durerea aceea decât că a fost cea mai înfiorătoare durere pe care am simţit-o în viaţa mea? Singurul mod în care ţi-aş putea arăta cât de tare a durut, prietene, ar fi să-ţi dau foc eu însumi, iar asta n-am să fac niciodată.

Şi eu fusesem pe punctul de a-mi pierde viaţa pe pista aeroportului din Saigon, apoi încă o dată pe platoul de filmare, dar niciuna dintre aceste experienţe nu se compara cu a arde de viu. Eu abia fusesem pârlit uşor. Am încercat să-mi închipui senzaţia aceea multiplicată de zece mii de ori de napalm, care constituia însăşi lumina civilizaţiei vestice, întrucât fusese inventat la Harvard, cel puţin aşa învăţasem la cursul lui Claude. Dar nu puteam să-mi imaginez aşa ceva. Tot ce simţeam era dorinţa de a dormi, de parcă eul meu se dizolvase şi rămăsesem doar cu o minte care se topea ca untul. Dar chiar şi în starea aceea, mintea mea a priceput că nu era momentul să vorbesc despre mine. Nu-mi pot imagina, am spus. Nu pot deloc.

E un miracol că am supravieţuit. Sunt un miracol viu! O fiinţă omenească întoarsă pe dos. Dacă n-ar fi fost draga mea soţie, care m-a căutat când a văzut că nu apar acasă, acum aş fi mort. M-a găsit pe jumătate mort într-un spital militar; nu eram o prioritate. Când a anunţat conducerea, li s-a ordonat celor mai buni chirurgi care mai existau în Saigon să mă opereze, astfel încât am fost salvat. Dar pentru ce? Durerea arsurii nu era cu nimic mai mică decât durerea de a nu mai avea piele şi de a nu mai avea chip. M-am simţit în flăcări în fiecare zi, luni în şir. După ce trece efectul medicamentelor, încă şi acum simt că ard. Cuvântul cel mai potrivit ar fi înfiorător, dar nici acesta nu exprimă nici pe departe senzaţia.

Cred că ştiu şi eu ce înseamnă înfiorător.

Nu, tu de-abia acum începi să afli.

Nu trebuie să faci asta!

Atunci înseamnă că încă nu pricepi. Anumite lucruri nu pot fi învăţate decât trecând prin senzaţia aceea înfiorătoare. Vreau să ştii şi tu ce am trăit eu şi încă trăiesc. Te-aş fi scutit de asta dacă nu te-ai fi întors. Dar te-ai întors, iar comandantul stă cu ochii pe tine. Dacă ai rămâne singur, nu ai supravieţui tratamentului pe care ţi l-ar administra. Îl înspăimânţi. Tu nu eşti decât o umbră care stă în gura peşterii lui, o creatură

ciudată care vede lucrurile din două perspective diferite. Oamenii ca tine trebuie epuraţi, fiindcă tu eşti purtătorul unei molime care ar putea contamina puritatea revoluţiei. Sarcina mea este să-i dovedesc că nu este nevoie să fii epurat şi că poţi fi eliberat. Tocmai în acest scop am construit camera asta de anchetă.

Nu e nevoie să faci asta, am murmurat.

Ba da! Ceea ce ţi se face aici este pentru binele tău. Comandantul ar încerca să te distrugă în singurul mod pe care îl cunoaşte, distrugându-ţi corpul. Unica metodă prin care te pot salva este să-i promit că am să testez pe tine noi metode de interogatoriu care nu lasă nicio urmă. De aceea nu ai fost bătut nici măcar o dată.

Şi ar trebui să fiu recunoscător?

Da, ar trebui. Dar acum a sosit timpul recapitulării finale. Comandantul nu se va mulţumi cu puţin. Trebuie să-i oferi mai mult decât ce i-ai oferit până acum.

Dar nu mi-a mai rămas nimic de mărturisit!

Întotdeauna mai rămâne ceva. Asta este însăşi natura mărturisirii. Trebuie să mărturisim în permanenţă ceva pentru că suntem imperfecţi. Până şi comandantul şi cu mine trebuie să ne criticăm unul pe celălalt fiindcă asta este voinţa Partidului. Comandantul militar şi comisarul politic reprezintă întruchiparea vie a materialismului dialectic. Noi suntem teza şi antiteza din care izvorăşte cea mai puternică sinteză, conştiinţa revoluţionară autentică.

Dacă deja ştii ce am uitat să mărturisesc, atunci spune-mi!

Vocea a chicotit din nou. Am auzit fâşâit de hârtii. Să-ţi citez din propriul tău manuscris, a spus vocea. „... agenta comunistă cu bucata de *papier-maché* în gură, cu numele noastre acre literalmente pe vârful limbii, dovada faptului că ne spiona”. În mărturisirea ta vorbeşti despre ea de patru ori. Aflăm că i-ai scos din gură lista şi că ea s-a uitat la tine cu o ură criminală, dar nu aflăm ce s-a întâmplat cu ea după aceea. Trebuie să ne spui ce aţi făcut cu ea. Trebuie să ştim!

Am revăzut chipul agentei. Avea ten închis de ţărancă şi un nas lătăreţ, plat, atât de asemănător cu nasurile lătăreţe şi plate ale doctorilor care o înconjurau în sala de cinematograf. Am spus: Dar eu nu i-am făcut nimic.

Nimic! Oare soarta ei să fi fost lucrul pe care ai uitat că l-ai uitat? Dar cum ar putea fi uitată tragedia ei? Soarta ei este atât de limpede. O fi fost oare soarta ei altfel decât îşi închipuie cititorul după ce a făcut cunoştinţă cu ea din mărturisirea ta?

Dar eu nu i-am făcut nimic!

Întocmai! Nu pricepi că tot ce trebuie să mărturiseşti ne este cunoscut deja? Într-adevăr nu ai făcut nimic. Asta este crima

pe care trebuie să o recunoşti şi să o mărturiseşti. De acord?

Poate. Vocea mea suna slab. Piciorul m-a împuns din nou. M-ai lăsa să dorm dacă aş spune că da?

E vremea ca eu să mă odihnesc, prietene. Începe să revină durerea. Dar durerea asta nu trece niciodată. Ştii cum reuşesc să o suport? Cu morfină. Vocea a chicotit din nou. Dar medicamentul ăsta minune nu face decât să amorţească trupul şi creierul. Dar mintea mea? Am descoperit că singurul mod în care poţi face faţă durerii este să-ţi închipui că altcineva suferă şi mai tare. Asta îţi micşorează propria durere. Îţi aminteşti ce am învăţat în liceu, cuvintele lui Phan Boi Chau? „Pentru o fiinţă omenească, cea mai mare suferinţă este provocată de pierderea patriei sale!" Când fiinţa omenească din faţa ta şi-a pierdut chipul, pielea şi familia, această fiinţă omenească s-a gândit la tine, prietene. Tu îţi pierduseşi patria, iar cel care te exilase fusesem eu. Mi-a fost îngrozitor de milă de tine dându-mi seama de pierderea suferită, abia sugerată în mesajele tale secrete. Dar acum te-ai întors şi nu-mi mai pot închipui că suferinţa ta este şi mai mare decât a mea.

Dar sufăr acum, am spus. Te rog, lasă-mă doar să dorm.

Noi suntem revoluţionari, prietene. Suferinţa ne-a făcut ceea ce suntem. Am ales să suferim pentru oameni pentru că simpatizăm cu suferinţa lor.

Ştiu toate astea, am spus.

Atunci ascultă-mă. Scaunul a scrâşnit pe podea, iar vocea lui, care deja se auzea mult deasupra mea, s-a înălţat şi mai sus. Te rog să înţelegi. Îţi fac asta fiindcă sunt prietenul şi fratele tău. Numai în lipsa somnului şi a liniştii pe care ţi-o aduce somnul vei înţelege pe deplin ororile istoriei. Îţi spun asta ca unul care a dormit foarte puţin de când am păţit ce-am păţit. Crede-mă când îţi spun că ştiu cum te simţi şi că lucrul acesta trebuie făcut.

Îmi fusese frică şi până atunci, dar această prescriere a tratamentului la care urma să fiu supus mi-a intensificat teama şi mai mult. Cineva trebuie să-i fi făcut ceva lui Man! Să fi fost eu acel cineva? Nu! Asta nu putea fi adevărat, sau cel puţin aşa voiam să-i spun, dar limba refuza să mă asculte. Eu doar fusesem luat drept acea persoană, fiindcă eu eram un nimeni, i-am spus, sau cred că i-am spus. Sunt o litanie, un apărător, un veştejit. Nu! Sunt o gânganie, un târâtor, un gălbejit. Nu! Sunt... sunt... sunt...

Scaunul a scrâşnit din nou, apoi am simţit mirosul distinct, dezgustător al gardianului cu faţă de copil. Un picior m-a împins şi m-a trecut un frison. Te rog, tovarăşe, am spus. Lasă-mă să dorm. Gardianul cu faţă de copil a pufnit, m-a împuns

încă odată cu piciorul lui plin de bătături şi a spus: Eu nu sunt tovarăş cu tine.

Capitolul 21

Prizonierul nu-şi dăduse seama până atunci că are nevoie de o pauză de istorie, el, care îşi dedicase întreaga maturitate pasiunii pentru ea. Prietenul său Man îl introdusese în ştiinţa istoriei în cadrul grupului de studiu. Cărţile alese pentru acest grup erau scrise cu litere stacojii. Dacă cineva ar înţelege legile istoriei, atunci ar putea controla şi cronologia evenimentelor ei, smulgând-o din capitalism, care ar face orice să poată monopoliza timpul. Ne trezim, muncim, mâncăm şi dormim în funcţie de ce ne dictează proprietarul, patronul, bancherul, politicianul şi directorul de şcoală, îi spusese Man. Acceptăm ideea că timpul nostru le aparţine, când în realitate timpul nostru ne aparţine nouă. Deşteptaţi-vă, ţărani, muncitori, victime ale colonialismului! Deşteptaţi-vă, voi, cei invizibili! Ridicaţi-vă din zonele de instabilitate ocultă în care trăiţi şi furaţi ceasul de aur al timpului de la tigrii de hârtie, de la câinii alergători şi de la pisicile grase ale imperialismului, colonialismului şi capitalismului! Dacă veţi găsi o modalitate de a-l fura, timpul va fi de partea voastră, şi la fel vor fi şi numerele. *Voi* sunteţi milioane, pe când *ei*, colonialiştii, agenţii şi capitaliştii care i-au convins pe obidiţii pământului că instaurarea capitalismului este un proces istoric inevitabil, ei sunt doar mii. Noi, avangarda, trebuie să lămurim popoarele de culoare şi clasele sociale subterane că procesul istoric inevitabil este comunismul! Epuizarea celor oprimaţi îi va conduce inevitabil la revoltă, iar cea care va grăbi acea ridicare la luptă este avangarda noastră, care va reseta timpul istoriei şi va face să sune ceasul revoluţiei. *Tic-tac... tic-tac... tic-tac...*

Ţintuit pe salteaua lui, prizonierul (ba nu, elevul) înţelese că aceasta era şedinţa finală a grupului de studiu. Pentru a deveni un supus al revoluţiei, el trebuia să devină un supus al istoriei care îşi amintea totul, lucru pe care îl putea face doar în stare de perfectă trezie, chiar dacă faptul de a fi perfect treaz avea să-l ucidă într-un final. Şi totuşi, dacă ar fi putut dormi numai puţin, ar fi înţeles mai bine! S-a zvârcolit, s-a zbătut, s-a luptat cu sine însuşi, încercând în zadar să doarmă o clipă, şi asta a durat poate ore în şir, sau minute, sau secunde, când, deodată, cineva i-a scos gluga de pe cap, apoi căluşul, lăsându-l să respire printre icnete, trăgând cu putere aer în piept. Mâinile aspre ale temnicerului i-au luat apoi căştile şi dopurile din urechi, iar la sfârşit i-au scos şi cârpa legată pe ochi care îi freca pielea. Lumină! Vedea, dar a fost nevoit să închidă repede ochii. Deasupra lui, plantate în tavan, erau zeci, ba nu,

sute de becuri, care îl orbeau cu puterea lor, cu lumina aceea care pătrundea prin filtrul roşu al pleoapelor lui. Un picior l-a înghiontit în tâmplă şi gardianul cu faţă de copil i-a spus: Hei, nu dormi! Prizonierul a deschis ochii spre puzderia de becuri incandescente, scânteietoare, dispuse sub formă de grilaj. În lumina lor intensă i s-a dezvăluit o încăpere cu pereţii şi tavanul vopsite în alb. Podeaua din ciment era vopsită tot în alb; până şi uşa metalică era tot albă. Încăperea nu măsura mai mult de trei metri pe cinci. Într-un colţ al încăperii stătea în poziţie de drepţi gardianul cu faţă de copil, îmbrăcat în uniforma lui galbenă. Ceilalţi trei bărbaţi stăteau lângă saltea, un om de fiecare parte a ei şi al treilea la picioare. Peste uniformele de spital verzi ca marea aveau nişte halate albe de laborator şi îşi ţineau mâinile la spate. Chipurile le erau ascunse îndărătul unor măşti chirurgicale şi al unor ochelari de protecţie cu rame din inox. Toate şase lentilele erau îndreptate asupra lui, care acum nu mai era doar prizonier şi elev, dar şi pacient.

Î.: Cine eşti tu?

Bărbatul din stânga lui pusese întrebarea. Nu ştiau încă cine este? El era bărbatul cu planul, spionul cu un ochi, cârtiţa din pământ. Dar limba i se umflase atât de tare, încât îi umplea toată gura. Vă rog, a vrut să le spună, lăsaţi-mă măcar să închid ochii. După aceea am să vă spun cine sunt. Răspunsul îmi stă pe vârful limbii... Eu sunt un gălbejit prăjit. Şi dacă veţi spune că sunt doar o jumătate de gălbejit? Ei bine, după expresia folosită de maiorul acela cu păr blond însărcinat să numere comuniştii morţi după bătălia pentru Ben Tre, care stătea în faţa unuia din care mai rămăsese doar capul, pieptul şi braţele, pe care nu ştia cum să-l socotească: o jumătate de gălbejit înseamnă totuşi un gălbejit. Şi dacă un gălbejit bun nu poate fi decât un gălbejit mort, cum le plăcea soldaţilor americani să spună, probabil că pacientul pe care îl aveţi în faţă este un gălbejit rău.

Î.: Ce eşti?

Această întrebare, rostită cu vocea comandantului, venise din partea bărbatului din dreapta lui. Auzind vocea aceea, pacientul s-a smucit până când frânghiile cu care era legat i-au intrat în carne. Întrebarea îi stârnise o furie muţească ce se aprinsese ca o flacără roşie. Ştiu ce gândiţi! Credeţi că sunt un trădător! Un contrarevoluţionar! Un bastard care nu aparţine nici unui loc, cineva în care nu trebuie să aibă nimeni încredere! Furia i s-a stins la fel de repede, transformându-se în disperare, şi pacientul a început să plângă. Oare sacrificiile

pe care le făcuse nu aveau să fie recunoscute niciodată? Nu avea să-l înţeleagă nimeni niciodată? Avea să rămână singur pentru totdeauna? De ce trebuia el să păţească toate astea?

Î.: Cum te numeşti?

Cel care vorbise cu vocea comisarului era bărbatul de la capătul saltelei. Era o întrebare simplă sau cel puţin aşa a crezut el. A dat să spună ceva, dar limba a refuzat să i se mişte în gură; prizonierul s-a crispat, înspăimântat. Oare uitase cum îl cheamă? Nu, imposibil! Îşi găsise un nume americănesc. Cât despre numele lui vietnamez, pe acesta i-l dăduse mama lui, singura care îl înţelesese vreodată, în timp ce tatăl lui, care nu-l numise niciodată „fiule" şi nu-i spusese niciodată pe nume, până şi în clasă îl striga doar „tu". Nu, nu era cu putinţă să-şi uite propriul nume. Când în sfârşit şi l-a amintit, şi-a eliberat în sfârşit limba din vâscoşenia în care plutea şi l-a rosti cu voce tare.

Comisarul a spus: Nici numele nu şi-l mai ştie bine. Doctore, cred că are nevoie de ser. La asta, omul din stânga pacientului a spus: Foarte bine, aşa să fie. Doctorul şi-a desprins mâinile de la spate. Erau acoperite până la coate cu nişte mănuşi albe din cauciuc. Într-una dintre ele ţinea o fiolă de mărimea unui cartuş de puşcă, iar în cealaltă avea o seringă. Cu o mişcare uşoară, doctorul a tras un lichid transparent din fiolă în seringă, apoi s-a lăsat pe vine lângă pacient. Pacientul s-a crispat şi a început să se tragă într-o parte. Atunci doctorul a spus: Într-un fel sau altul tot am să-ţi fac injecţia, iar dacă te mişti, va fi şi mai rău pentru tine. Pacientul a încetat să se mai zvârcolească. Înţepătura în îndoitura cotului a venit aproape ca o binecuvântare, fiindcă i-a adus o altă senzaţie, diferită faţă de halucinanta nevoie de a dormi. Aproape, dar nu cu totul. Vă rog, a spus el, stingeţi luminile.

Comisarul a spus: Nu putem face asta. Nu-ţi dai seama că trebuie să vezi? Comandantul a pufnit: N-o să vadă nimic nici cu toată lumina din lume. Trăieşte prin subterane de prea multă vreme. Este fundamental orb! Ei, nici chiar aşa, a spus doctorul, bătându-l pe pacient pe braţ. Oamenii de ştiinţă nu trebuie să-şi piardă speranţa niciodată, mai ales atunci când lucrează cu mintea omului. Întrucât nu putem nici să-i vedem, nici să-i atingem mintea, tot ce putem face este să-l ajutăm pe pacient să-şi vadă propria minte, ţinându-l treaz până când ajunge să se observe ca şi când ar fi o altă persoană. Acest lucru este crucial pentru că numai noi suntem capabili să ne cunoaştem pe noi înşine, dar în acelaşi timp noi suntem şi cei mai incapabili să o facem. Este ca şi când ne-am ţine nasul lipit de paginile unei cărţi şi n-am fi în stare să citim cuvintele

care sunt fix în faţa noastră. La fel cum pentru a putea citi un text avem nevoie de o oarecare distanţă faţă de el, tot aşa şi pentru a ne putea vedea mai bine decât oricine altcineva, trebuie să ne împărţim în două şi să luăm o oarecare distanţă faţă de noi înşine. În asta constă experimentul nostru, pentru care însă mai avem nevoie de un anumit lucru. Şi doctorul a arătat spre o geantă maro din piele pusă pe podea, pe care pacientul n-o observase până atunci, dar a recunoscut-o imediat. Era un telefon militar, la vederea căruia pacientul a început să tremure din nou. Sovieticii ne-au asigurat serul care îl va face pe pacientul nostru să ne zică tot adevărul, a spus doctorul. Cealaltă componentă este americănească. Observaţi expresia din ochii pacientului nostru? El îşi aminteşte ce a văzut în camerele acelea de interogatoriu. Dar n-o să-l conectăm la bornele bateriei de la generatorul telefonului prin sfârcuri şi prin scrot. În schimb (şi doctorul a luat geanta de piele şi a scos din ea un fir de sârmă neagră), o să-l conectăm printr-un deget de la picior. Dacă am folosi manivela, am genera prea multă electricitate. Noi nu dorim să-i provocăm durere, nu vrem să-l torturăm. Tot ce dorim este să-l stimulăm atât cât să-l ţinem treaz. Aşa că am modificat curentul generat şi am conectat telefonul la ceasul acesta. Şi doctorul a ridicat un ceas de mână. De fiecare dată când secundarul ceasului trece peste ora douăsprezece, prin degetul de la picior al pacientului va trece un mic impuls electric.

Doctorul a desfăcut sacul din pânză groasă plin cu vată din jurul piciorului pacientului. Deşi pacientul şi-a înălţat capul din gât ca să vadă ce face doctorul, nu a reuşit să se ridice destul ca să observe şi detaliile. Tot ce a văzut a fost o sârmă neagră care mergea de la deget până la geanta de piele, în interiorul căruia doctorul pusese din nou ceasul de mână. Şaizeci de secunde, domnilor, spuse doctorul. *Tic-tac...* Pacientul a început să tremure, aşteptând impulsul. Văzuse cândva cum, în urma administrării unui astfel de tratament, un subiect reacţionase urlând şi zbătându-se. La al zecelea sau al douăzecilea astfel de semnal, ochii subiectului căpătaseră sclipirea sticloasă a unui specimen preparat taxidermic dintr-o dioramă, viu şi totuşi mort sau invers, şi începea să anticipeze următoarea răsucire a manivelei. Claude, care îi dusese pe cursanţi să vadă un astfel de interogatoriu, le spusese: Dacă se apucă unul dintre voi să râdă sau dacă vi se scoală, vă vâr la zdup. Asta este o treabă serioasă. Pacientul şi-a amintit că oftase uşurat fiindcă nu i se ceruse să întoarcă el manivela. Însă, observând spasmul subiectului, se cutremurase, gândindu-se cum s-o fi simţind de fapt stimulul acela. Acum se afla şi el în aceeaşi poziţie, transpirând şi tremurând în timp ce

secundele treceau, până în momentul în care o eliberare de energie statică l-a făcut să tresară, nu de durere, ci de surpriză. Vedeţi? Este perfect inofensiv, spuse doctorul. Trebuie doar să-i mai mutaţi firul de pe un deget la altul, ca să nu facă arsuri de la clemă.

Mulţumim, doctore, a spus comisarul. Acum, dacă nu vă supăraţi, aş dori să rămân singur câteva minute cu pacientul nostru. Cât timp doreşti, a spus Comandantul, pornind spre uşă. Mintea pacientului este contaminată şi trebuie spălată serios. După ieşirea Comandantului, a doctorului şi a gardianului cu faţă de copil (dar nu şi a lui Sonny şi a maiorului cel gurmand, care îl urmăreau pe pacient cu multă răbdare, stând într-un colţ al încăperii), comisarul s-a aşezat pe un scaun de lemn, singurul obiect din încăpere în afară de salteaua pe care stătea întins pacientul. Te rog, a spus pacientul, lasă-mă să mă odihnesc puţin. Comisarul nu a mai zis nimic până în momentul în care următoarea descărcare de energie statică l-a făcut pe pacient să tresară. Apoi s-a aplecat asupra pacientului şi i-a arătat o cărţulie subţire pe care până atunci o ţinuse ascunsă. Am găsit asta în camera ta din vila Generalului.

Î.: Ce titlu are?
R.: *Manual KUBARK de interogatoriu pentru contrainformaţii*, 1963
Î.: Ce înseamnă KUBARK?
R.: Este un criptonim pentru CIA.
Î.: Ce înseamnă CIA?
R.: Agenţia Centrală de Informaţii a SUA.
Î: Ce înseamnă SUA?
R.: Statele Unite ale Americii.

Vezi că nu-ţi ascund nimic, a zis comisarul, lăsându-se pe spate. Ţi-am citit adnotările de pe margini, am ţinut cont de pasajele pe care le-ai subliniat. Tot ce îţi facem noi acum este descris în cartea aceasta. Cu alte cuvinte, este un examen cu cărţile deschise pe masă. Nu există surprize.

Să dorm...

Nu! Stau cu ochii pe tine să văd dacă funcţionează serul. E un cadou din partea KGB-ului, dar ştim amândoi ce aşteaptă marile puteri în schimbul cadourilor pe care ni le dau. Şi-au testat pe mica noastră ţară tehnica, armele şi ideile. Am fost subiecţii acelui experiment pe care ei îl numesc cu toată seriozitatea Războiul Rece. Ce glumă bună! Când te gândeşti cât de fierbinte a fost războiul ăsta pentru noi! Adică e amuzant şi nu prea, căci ţintele glumei ăsteia suntem tu şi cu mine. (Eu credeam că noi am fost ţinta glumei, a zis Sonny.

Taci din gură, a zis maiorul cel gurmand. Vreau să aud ce spune. O să fie foarte amuzant!) Ca de fiecare dată, a continuat comisarul, noi ne-am însuşit tehnicile şi tehnologiile lor. Becurile astea? Fabricate în SUA. Iar generatorul cu ajutorul cărora sunt puse în funcţiune la fel, dar benzina e import din URSS.

Te rog, stinge luminile, a zis pacientul, transpirând din cauza căldurii generate de reţeaua de becuri. Neauzind niciun răspuns, şi-a repetat rugămintea, iar când din nou nu a auzit niciun răspuns, şi-a dat seama că prietenul lui plecase. A închis ochii şi pentru o clipă i s-a părut că a adormit, până ce electricitatea i-a muşcat din nou degetul de la picior. Şi eu am fost supus acestor tehnici la Fermă, le spusese Claude cursanţilor. Tehnicile funcţionează chiar dacă ştii ce ţi se întâmplă. Se referea la tehnicile descrise în manualul KUBARK şapirografiat din mâinile comisarului, manual care pe vremea aceea fusese lectură obligatorie pentru cursul de interogatoriu. Înainte de a fi pacient, pe vremea când era doar cursant, pacientul citise această carte de mai multe ori. Memorase acţiunea, personajele şi mijloacele stilistice cuprinse în ea şi înţelesese importanţa izolării subiectului, a deprivării senzoriale, a folosirii mai multor anchetatori şi a agenţilor de penetrare. Îşi însuşise tehnica „Ivan e un nătărău”, tehnica „Lupul în piele de oaie”, tehnica „Alice în Ţara Minunilor”, tehnica „Ochiul vigilent” şi tehnica „Nimeni nu te iubeşte”. Pe scurt, cunoştea cartea asta din scoarţă-n scoarţă, inclusiv accentul pe care îl punea pe o rutină impredictibilă. Astfel că pentru el nu a fost nicio surpriză faptul că după o vreme gardianul cu faţă de copil a intrat şi i-a reataşat firul electric la un deget de la mână. În timp ce gardianul i-a înfăşat înapoi piciorul, pacientul a bombănit ceva neinteligibil, la care gardianul cu faţă de copil nu a spus absolut nimic. Acest gardian cu faţă de copil era cel care îi arătase pacientului tatuajul său, NĂSCUT ÎN NORD PENTRU A MURI ÎN SUD, scris cu tuş albastru pe un biceps. Însă, cum făcuse parte din ultima divizie care urma să pornească spre Saigon, pe când ajunse el să elibereze oraşul, războiul deja se încheiase. Dar tatuajul lui putea fi totuşi profetic. Aproape că murise de sifilis, pe care-l luase de la soţia unui prizonier, venită în vizită, care plătise mita cuvenită folosindu-se de singura resursă pe care o avea. Te rog, stinge luminile, a zis pacientul. Dar deja nu se mai ocupa de el gardianul cu faţă de copil. Era un gardian adolescent cel care i-a adus mâncarea. Dar tocmai mâncase! Nu-i era deloc foame, însă gardianul adolescent i-a îndesat fiertura de orez pe gât cu o lingură de metal. Trebuia să i se schimbe orarul necesităţilor de bază, programul meselor

trebuia să devină neregulat şi imprevizibil, exact aşa cum scria la carte. Asemenea unui doctor care studiază o boală mortală de care suferă el însuşi, înţelegea tot ce i se întâmplase şi ce urma să i se întâmple, dar asta nu avea nicio importanţă. A încercat să-i spună asta gardianului adolescent, dar acesta i-a zis să tacă din gură, după care i-a tras un şut în coaste şi a plecat. Firul electric l-a muşcat din nou, doar că de data aceasta nu-i mai era prins de deget, ci de ureche. A scuturat din cap, dar fălcile clemei nu i-au dat drumul, bătându-l la cap să stea treaz. Îşi simţea mintea iritată, crăpată, aşa cum trebuie să fi fost sfârcurile mamei lui după ce îi dădea să sugă. Copilaşul meu cel flămând, îi spunea ea. Te născuseşi abia de câteva ore, încă nici nu deschideai ochii, dar ştiai exact unde să găseşti laptele. Şi, odată ce te-ai prins de mine, n-ai mai vrut să-mi dai drumul! Cereai de mâncare la fiecare oră, pe ceas. Gustul acelor prime picături de lapte de la mama lui trebuie să fi fost desăvârşit, dar nu şi-l mai amintea deloc. Ştia însă sigur ce gust nu avea: gust de frică, iz pregnant, metalic de baterie de nouă volţi când o atingi cu limba.

Î.: Cum te simţi?

Se întorsese comisarul. Silueta lui reapăruse deasupra pacientului, în halatul alb de laborator, cu masca de chirurg pe faţă, cu ochelarii din inox, cu mâinile vârâte în mănuşile albe din cauciuc şi ţinând în mână un carneţel şi-un stilou.

Î.: Te-am întrebat cum te simţi?
R.: Nu-mi mai simt corpul.
Î.: Dar mintea ţi-o simţi?
R.: Mintea mea simte tot.
Î: Acum îţi aminteşti?
R.: Ce?
Î.: Îţi aminteşti ce ai uitat?

Şi i-a trecut prin cap pacientului că îşi amintise într-adevăr ce uitase şi dacă ar fi reuşit să exprime în cuvinte lucrul acela, firul electric i-ar fi fost desprins de pe vârful nasului, gustul de baterie i-ar fi dispărut din gură, luminile s-ar fi stins şi ar fi putut, în sfârşit, să doarmă. A început să plângă, iar lacrimile i s-au scurs în vastele ape ale uitării. Iar uşoara modificare a salinităţii componentei lichide a amneziei sale a readus la suprafaţă un trecut întunecat, obsidian. Din oceanul neaducerii aminte a răsărit încet-încet un obelisc, reînvierea unei întâmplări despre care pacientul nici măcar nu ştia că murise, fiindcă fusese îngropată în valurile uitării. Pe obeliscul acela erau gravate nişte hieroglife, nişte imagini criptice cu trei

şoareci, o serie de dreptunghiuri, curbe ondulate, nişte kanji[65] risipite şi un proiector cinematografic, căci ceea ce fusese uitat (îşi amintea acum) se întâmplase în încăperea numită sala de cinematograf.

Î.: Cine îi spunea sală de cinematograf?
R.: Poliţiştii.
Î.: De ce îi spuneau sală de cinema?
R.: Când vin străini în vizită, încăperea este o sală de cinema.
Î.: Şi când nu sunt străini în vizită?
R.: ...
Î.: Şi când nu sunt străini în vizită?
R.: Acolo se desfăşoară interogatoriile.
Î.: Cum se desfăşoară interogatoriile?
R.: Există atâtea modalităţi...
Î.: Dă-mi un exemplu.

Un exemplu! Erau atâtea exemple din care să alegi. De pildă, apelul telefonic, desigur, şi zborul avionului, şi toba de apă, şi metoda aceea ingenioasă, care nu lăsa cicatrici, pentru care se foloseau ace cu gămălie, hârtie şi un ventilator electric, şi masajul, şi şopârlele, şi pescuitul excesiv şi ţiparul. Niciuna dintre ele nu era descrisă în carte. Nici măcar Claude nu le cunoştea originile, ştia doar că erau practicate de multă vreme, cu mult înainte de intrarea lui în branşă. (Chestia asta durează deja de prea multă vreme, a zis maiorul cel gurmand. I-a ajuns. Nu, a zis Sonny. Abia acum transpiră cu adevărat. Abia acum începe să se aleagă apele!)

Î.: Cine era în sala de cinema?
R.: Cei trei poliţişti. Maiorul. Claude.
Î.: Cine mai era în sala de cinema?
R.: Eu.
Î.: Cine mai era în sala de cinema?
R.: ...
Î.: Cine mai...
R.: Agenta comunistă.
Î.: Ce s-a întâmplat cu ea?

Cum putuse uita de agenta care ascunsese în gură dovada aceea, transformată în *papier-mâché*? Pe lista cu numele de poliţişti pe care încerca agenta să o înghită atunci când a fost prinsă era trecut şi numele lui. În timp ce o privea, în sala de cinematograf, era convins că ea nu îi cunoaşte adevărata identitate, deşi el era cel care îi dăduse lista lui Man. Dar agenta, care era curiera lui Man, ştia cine este Man. Stătea în

mijlocul sălii încăpătoare, goale, pe o masă acoperită cu o folie neagră de cauciuc, cu mâinile şi picioarele legate cu frânghii de cele patru picioare ale mesei. Sala de cinematograf era luminată doar de luminile fluorescente din plafon, iar ferestrele erau acoperite cu draperii de camuflaj. Scaunele metalice pliante gri fuseseră împinse la întâmplare pe lângă pereţi, iar în fundul încăperii se afla un proiector de film Sony; pe peretele opus, ecranul cinematografic servea ca fundal. De lângă proiector, Claude urmărea desfăşurarea interogatoriului agentei. Anchetator era maiorul cel gurmand, dar le încredinţase acest rol celor trei poliţişti din sala de cinematograf, iar acum doar privea de pe un scaun pliant, asudând, cu o mutră nefericită.

Î.: Tu unde te aflai?
R.: Împreună cu Claude.
Î.: Şi ce ai făcut?
R.: M-am uitat.
Î.: Ce ai văzut?

Mai târziu, cândva în viitorul luminos, comisarul avea să-i pună pacientului înregistrarea pe bandă a răspunsului pe care îl dăduse, deşi pacientul nu-şi amintea să fi văzut pe undeva magnetofonul. Mulţi oameni care îşi aud vocea înregistrată pe bandă au impresia că vocea aceea nu seamănă cu a lor şi asta îi tulbură. Pacientul n-avea să facă excepţie. Avea să audă vocea acelui străin spunând: Am văzut tot. Claude mi-a spus că e o treabă urâtă, dar că e necesar să asist. Eu am întrebat: Chiar e nevoie? Claude a spus: Vorbeşte cu maiorul. El e şeful aici. Eu sunt doar consilierul. Aşa că am mers la maior, care a spus: N-am ce să fac. Nu am! Generalul vrea să ştie de unde are numele şi vrea să afle asta acum. Dar toată povestea e aiurea, am spus. Nu vă daţi seama? Nu e nevoie să facem asta. Maiorul a rămas pe loc, fără să spună nimic, iar Claude a rămas şi el în picioare lângă proiector, tot fără să vorbească. Lăsaţi-mă puţin singur cu ea, le-am spus celor trei poliţişti. Deşi americanii îi numeau pe poliţiştii noştri şoareci albi, din cauza uniformelor şi caschetelor lor albe, niciunul dintre cei trei nu semăna cu un şoarece. Erau trei specimene umane obişnuite care ilustrau masculinitatea naţională, trei bărbaţi slabi, numai piele şi os, cu tenul foarte bronzat fiindcă umblau mult în maşini deschise şi pe motociclete. În locul uniformelor albe din cap până-n picioare, acum purtau uniforme de teren – cămăşi albe şi pantaloni albastru deschis. Îşi dăduseră jos chipiele, tot albastru deschis. Lăsaţi-mă singur câteva ore cu ea, am spus. Cel mai tânăr dintre poliţişti a pufnit cu dispreţ. Vrea să tragă el ponoasele. M-am învineţit de furie şi de

ruşine, iar cel mai în vârstă dintre poliţişti a spus: Americanul nu-şi face atâtea probleme, aşa că nici tu n-ar trebui să-ţi faci. Ia de-aici o Coca-Cola. În colţ era un frigider plin de sucuri, iar cel mai în vârstă dintre poliţişti mi-a trântit în mână o sticlă gata desfăcută, după care m-a împins spre scaunul de lângă maior. M-am aşezat pe scaun; degetele mâinii cu care ţineam sticla rece ca gheaţa au început să-mi amorţească.

Vă rog, domnilor! a strigat agenta. Sunt nevinovată! Vă rog! Şi cum explici faptul că aveai o listă cu numele tuturor acelor poliţişti? a spus cel mai tânăr. Ai găsit pur şi simplu hârtia aceea pe undeva, pe jos, şi ţi-a fost aşa de foame, încât ai vrut s-o mănânci? Nu, nu, a suspinat agenta. Ar fi avut nevoie de o poveste bună pe care s-o folosească în apărarea ei, dar nu era în stare să inventeze nimic, şi oricum nicio poveste nu i-ar fi putut abate pe poliţişti de la ce aveau în gând. Bine, a spus atunci cel de vârstă mijlocie, desfăcându-şi catarama centurii şi coborându-şi fermoarul pantalonilor. Erecţia îi umfla chiloţii ca un al unsprezecelea deget. Agenta a gemut şi şi-a întors ochii în cealaltă parte a mesei, unde însă stătea cel mai tânăr dintre poliţişti, care deja îşi dăduse jos pantalonii şi se masturba furibund cu o mână. Cum şedeam în spatele lui, tot ce am văzut au fost fesele lui scobite şi oroarea din ochii agentei. Îşi dădea seama că acesta nu era un interogatoriu, ci o sentinţă pe care poliţiştii urmau să o scrie cu instrumentele pe care le luaseră în mână. Cel mai în vârstă, care trebuie să fi fost tată, îşi mângâia lungimea cioturoasă a celei mai urâte părţi din trup pentru majoritatea bărbaţilor. Vedeam absolut limpede că cel mai tânăr dintre poliţişti se întorsese în profil, apropiindu-se de faţa agentei. Hai, uită-te, i-a spus. Lui îi place de tine! Membrele învârtoşate ale celor trei erau de lungimi diferite, unul stătea îndreptat în sus, altul în jos, al treilea era încovoiat într-o parte. Vă rog, nu faceţi asta! a ţipat agenta, cu ochii închişi, scuturând din cap. Vă implor! Cel mai în vârstă dintre poliţişti a început să râdă. Ia uitaţi-vă ce nas lat şi ce piele tuciurie! Are ceva sânge de cambodgiană în ea sau poate de cham[66]. Astea-s tare focoase.

Hai să începem uşurel, a spus poliţistul între două vârste, urcându-se cu greu pe masă, între picioarele ei. Cum te cheamă? Ea nu a răspuns, dar când el a repetat întrebarea, în ea s-a trezit ceva primitiv şi, deschizând ochii şi uitându-se la poliţist, a spus: Numele meu de familie este Viet, iar prenumele meu este Nam. Pentru o clipă cei trei poliţişti au rămas fără grai. Apoi au izbucnit în râs. Căţeaua asta pur şi simplu şi-o cere, a spus cel mai tânăr. Cel de vârstă mijlocie, încă hohotind, s-a lăsat peste trupul agentei, care a început să urle şi a tot urlat şi a urlat. Privindu-l pe poliţistul care grohăia

în timp ce se împingea în trupul agentei şi la ceilalţi doi care se tot învârteau în jurul mesei, cu pantalonii în vine, cu genunchii lor urâţi la vedere, mi se părea că până la urmă chiar semănau cu nişte şoareci adunaţi în jurul unei bucăţi de caşcaval. Compatrioţii mei nu au înţeles niciodată conceptul de stat la coadă, fiindcă niciunul nu voia să fie în capătul cozii, aşa că cei trei şoareci se tot loveau unul de celălalt, obstrucţionându-mi vederea; nu vedeam decât partea de jos a trupurilor lor şi picioarele agentei zvârcolindu-se. Acum nici măcar nu mai striga, fiindcă nu mai putea; poliţistul cel mai tânăr o redusese la tăcere. Hai odată, a spus el. Ce tot faci atâta? Stau cât am eu chef, a răspuns cel între două vârste. Oricum văd că te distrezi şi tu destul de bine cu ea! (Nu mai vorbi despre asta! a strigat maiorul cel gurmand, punându-şi mâinile la ochi. Nu mă pot uita!) Dar n-am avut ce face; ne-am uitat mai departe, până ce trupul poliţistului între două vârste a fost în sfârşit zguduit de un spasm grozav. Astfel de plăceri ar trebui să se desfăşoare numai în particular, dacă nu participă toată lumea, cum se întâmplă la carnavaluri şi la orgii. Aici însă, pentru simplii privitori, această plăcere era hidoasă. Acum e rândul meu, a spus cel mai tânăr, desprinzându-se de agentă, care în sfârşit a putut să urle din nou până când poliţistul cel mai în vârstă i-a luat locul celui tânăr, reducând-o din nou la tăcere. Ce mizerie, a spus cel mai tânăr, suflecându-şi cămaşa, dar şi-a ocupat poziţia pe masă, netulburat de mizeria de care pomenise, în timp ce poliţistul între două vârste îşi ridica fermoarul pantalonilor peste smocul de păr care-i împodobea bărbăţia lui acum potolită. Cel mai tânăr dintre poliţişti a repetat mişcările celui dinaintea lui, ajungând în câteva minute la acelaşi rezultat obscen. Apoi a venit rândul poliţistului mai în vârstă. Până când a urcat şi el pe masă, am reuşit să văd chipul agentei. Deşi acum era liberă să urle, nu mai scotea un sunet, fiindcă nu mai era în stare. Se uita fix drept spre mine, dar durerea îi încleşta tot mai mult fălcile şi ochii, de parcă ar fi fost nişte şuruburi care se strângeau tot mai mult, aşa că aveam impresia că nu mă vedea deloc.

După ce a terminat şi cel mai în vârstă, încăperea s-a cufundat în linişte. Se auzeau doar suspinele agentei şi sfârâitul ţigărilor pe care le fumau ceilalţi poliţişti. Cel mai în vârstă, surprinzându-mi privirea îndreptată asupra lui în timp ce-şi băga cămaşa în pantaloni, a ridicat din umeri. Cineva ar fi făcut asta oricum, aşa că de ce să n-o facem noi? Cel mai tânăr a spus: Nu-ţi pierde vremea explicându-i. Ăstuia oricum nu i s-ar fi sculat ca să-i administreze el tratamentul. Uită-te la el, nici măcar de suc nu s-a atins. Era adevărat, rămăsesem cu sticla plină în mână. Băutura se încălzise. Dacă n-o vrei, a spus

cel între două vârste, atunci dă-mi-o mie. N-am făcut nicio mişcare. Exasperat, poliţistul a parcurs cei trei paşi care ne despărţeau şi a înhăţat sticla. A tras un gât de suc şi s-a strâmbat. Nu pot suferi sucul cald, a spus cu răutate şi mi-a dat sticla înapoi, dar eu mă uitam la ea fără nicio expresie. Mintea îmi era la fel de amorţită cum îmi fuseseră degetele mai-nainte. Stai puţin, a spus cel mai în vârstă. Nu e nevoie să-l pui pe om să bea sucul cald când este aici cineva care trebuie să se spele ca lumea. A bătut-o pe agentă pe genunchi. În clipa în care a atins-o, auzind acele cuvinte, ea a revenit la viaţă, şi-a dat capul pe spate şi s-a uitat la noi cu o ură atât de intensă, încât toţi bărbaţii din încăpere ar fi trebuit să se transforme în cenuşă şi-n fum. Dar nu s-a întâmplat asta. Am rămas tot carne şi oase, la fel ca ea. Poliţistul între două vârste a acoperit gura sticlei cu degetul mare şi a scuturat sticla zdravăn. Bună idee, a spus. Dar o să fie foarte lipicios după aceea!

Da, amintirea care mi-a rămas întipărită e lipicioasă. Poate că am călcat în sucul ăla, deşi după aceea poliţiştii au aruncat găleţi de apă peste agentă şi pe masă şi apoi au spălat podeaua acoperită cu gresie. (Eu le-am ordonat să facă asta, a spus maiorul cel gurmand. S-au cam enervat că au trebuit să cureţe mizeria pe care o făcuseră, vă zic eu.) Agenta, rămasă pe masă, încă despuiată, nu mai putea striga, nici măcar suspina, ci tăcea ca moartă, cu ochii închişi, cu capul dat pe spate, cu spatele arcuit. După ce poliţiştii şi-au spălat urmele pe care le-au lăsat în ea, sticla a rămas înăuntru, îngropată până la gât. Se vede înăuntru, a spus poliţistul între două vârste, aplecându-se ca să se uite, cu un interes ginecologic, prin fundul sticlei. Să văd şi eu, a spus cel mai tânăr, împingându-l într-o parte cu umărul. Io nu văd nimic, s-a plâns el. Era o glumă, prostovane! a strigat cel mai în vârstă. O glumă! Da, o glumă foarte proastă, umor de doi bani pe care-l înţelegi indiferent de limbă, cum l-a înţeles şi Claude. În timp ce poliţiştii făceau pe doctorii cu dilatatorul improvizat, Claude s-a apropiat de mine şi mi-a spus: Vreau să ştii că nu eu le-am spus să facă asta. Faza cu sticla, vreau să zic. Ei au venit cu ideea.

Erau nişte învăţăcei foarte buni, aşa cum eram şi eu. Îşi învăţaseră bine lecţia, la fel ca mine, aşa că te rog, fii amabil şi stinge luminile, te rog, fii amabil şi opreşte telefonul, fii amabil şi nu mă mai suna, te rog, fii amabil şi aminteşte-ţi că noi doi am fost cândva şi poate că suntem încă cei mai buni prieteni, dacă ţi-ai putea da seama că nu mai am nimic de mărturisit, dacă vaporul istoriei ar fi urmat un alt curs, dacă aş fi devenit contabil, dacă m-aş fi îndrăgostit de o fată cumsecade, dacă aş fi fost un iubit mai virtuos, dacă mama ar fi fost mai puţin mamă, dacă tatăl meu ar fi mers să salveze

suflete în Algeria, nu aici, dacă domnul comandant n-ar trebui să mă repare, dacă poporul meu nu m-ar mai suspecta, dacă m-ar vedea ca pe unul de-al lor, dacă am uita resentimentele, dacă am uita răzbunarea, dacă ne-am da seama că suntem cu toţii doar nişte marionete într-o piesă scrisă de alţii, dacă nu ne-am fi luptat unii împotriva altora, dacă unii dintre noi nu s-ar fi numit naţionalişti sau comunişti sau capitalişti sau realişti, dacă nu şi-ar fi dat foc călugării noştri, dacă americanii n-ar fi venit să ne salveze de noi înşine, dacă nu am fi cumpărat ceea ce voiau ei să ne vândă, dacă sovieticii nu ne-ar fi numit niciodată camarazii lor, dacă Mao n-ar fi încercat să facă la fel, dacă japonezii nu ne-ar fi învăţat despre superioritatea rasei galbene, dacă francezii n-ar fi încercat să ne civilizeze, dacă Ho Şi Min n-ar fi fost dialectic şi Karl Marx analitic, dacă mâna invizibilă a pieţei nu ne-ar fi ţinut de ceafă, dacă britanicii i-ar fi învins pe rebelii noii lumi, dacă indigenii din America ar fi spus pur şi simplu „Nici să nu vă gândiţi!" când i-au văzut pe albi pentru prima oară, dacă împăraţii şi mandarinii noştri nu s-ar fi luptat între ei, dacă n-am fi fost conduşi de chinezi timp de o mie de ani, dacă ar fi folosit praful de puşcă şi pentru altceva decât pentru artificii, dacă Buddha n-ar fi trăit niciodată, dacă Biblia n-ar fi fost scrisă niciodată, iar Iisus Cristos n-ar fi fost sacrificat, dacă Adam şi Eva ar zburda şi acum prin Grădina Raiului, dacă stăpânul dragon şi regina zână nu ar fi dat naştere poporului nostru, dacă nu s-ar fi despărţit, dacă cincizeci dintre copiii lor nu ar fi urmat-o pe mama lor, zâna, în munţi, iar ceilalţi cincizeci nu l-ar fi urmat pe tatăl lor, dragonul, în mare, dacă phoenixul din legendă şi-ar fi luat într-adevăr zborul din propria-i cenuşă şi nu s-ar fi prăbuşit să ardă în ţinuturile noastre, dacă n-ar fi existat nici Lumina, nici Cuvântul, dacă Raiul şi pământul n-ar fi fost niciodată despărţite, dacă istoria n-ar fi avut loc niciodată, nici sub formă de farsă, nici de tragedie, dacă n-aş fi fost muşcat de şarpele limbajului, dacă nu m-aş fi născut niciodată, dacă mama mea n-ar fi fost străpunsă niciodată, dacă n-aţi mai vrea şi alte revizuiri şi dacă n-aş mai avea viziunile acestea, atunci m-aţi lăsa, vă rog, m-aţi putea lăsa să dorm?

Capitolul 22

Bineînţeles că nu poţi să dormi. Revoluţionarii sunt insomniaci, fiindcă sunt prea înspăimântaţi de coşmarul care este istoria ca să poată dormi, prea preocupaţi de stricăciunea lumii ca să nu stea treji, sau cel puţin aşa a spus comandantul. Vorbea în timp ce eu zăceam pe saltea ca un specimen pe o lamelă sub un microscop, când deodată, cu un clic uşor ca cel făcut de diafragma unui aparat de fotografiat, mi-am dat seama că experimentul doctorului reuşise. Mă divizasem; dedesubt îmi rămăsese trupul chinuit, deasupra, pe sub tavanul luminat, conştiinţa mea plutea liniştită, izvorând din agonia mea printr-un invizibil mecanism giroscopic. Privită de la această înălţime, vivisecţia la care eram supus era de fapt foarte interesantă; gălbenuşul tremurător care era trupul meu a început să sclipească dedesubtul minţii mele vâscoase, de albuş. Astfel, subjugat şi înălţat în acelaşi timp, nici măcar Sonny şi maiorul cel gurmand nu mai înţelegeau nimic din mine. Cei doi rămăseseră la nivelul nesomnului meu cronicizat, uitându-se peste umerii doctorului, ai comandantului şi ai comisarului care se adunaseră în jurul meu. Nu mai purtau halate albe de laborator, uniforme de medici şi ochelari din inox, ci uniforme galbene, cu însemnele de armă roşii, cu pistoalele în tocurile de la şold. Pe când cei de dedesubt erau unii fiinţe omeneşti, alţii fantome, eu eram Sfântul Duh supranatural şi vedeam şi auzeam totul. Astfel, l-am privit cu detaşare pe comandant îngenunchind şi apropiindu-şi mâna de sinele meu subuman, întinzând încet degetul arătător şi atingându-mi ochiul deschis, atingere la care bietul meu trup a tresărit.

EU

Vă rog, lăsaţi-mă să dorm.

COMANDANTUL

Vei putea să dormi după ce voi fi mulţumit de mărturia ta.

EU

Dar nu am făcut nimic!

COMANDANTUL

Întocmai.

EU

Luminile sunt prea puternice. Dacă aţi putea...

COMANDANTUL

Lumea a privit ce s-a întâmplat în ţara noastră şi cea mai mare parte a lumii nu a făcut nimic. Mai mult decât atât – le-a făcut şi mare plăcere. Iar tu nu faci excepţie.

EU

Dar am spus răspicat tot ce trebuia spus, nu? Este vina mea că nu a ascultat nimeni?

COMANDANTUL

Nu-ţi mai inventa scuze! Noi nu ne-am văicărit. Noi toţi am fost gata să devenim martiri. Faptul că doctorul, comisarul şi cu mine mai suntem în viaţă a fost doar o chestiune de noroc. Tu pur şi simplu n-ai fost dispus să te sacrifici pentru a o salva pe agenta aceea, deşi ea era gata să-şi sacrifice viaţa ca să-l salveze pe comisar.

EU

Nu, eu...

COMANDANTUL şi
COMISARUL şi
DOCTORUL (la unison)

Recunoaşte!

Atunci m-am văzut recunoscând. M-am auzit admiţând că nu eram pedepsit şi reeducat pentru lucrurile pe care le făcusem, ci pentru lucrurile pe care nu le făcusem. Am lăcrimat şi am plâns fără ruşine pentru ruşinea pe care o simţeam. Mă făceam vinovat de crima de a nu fi făcut nimic. Eram omul căruia i se făceau toate aceste lucruri pentru că nu făcusem nimic! Şi nu doar că am lăcrimat şi am plâns, ci am urlat, căci o tornadă de sentimente a făcut ca ferestrele sufletului meu să tremure şi să trosnească. Imaginea şi sunetul abjecţiei mele erau atât de supărătoare, încât toată lumea şi-a întors ochii ca să nu vadă mizeria înfiorătoare în care mă transformasem, cu excepţia comandantului, a comisarului şi a mea.

COMISARUL

Acum eşti mulţumit?

COMANDANTUL

Păi, n-a recunoscut decât că nu a făcut nimic. Dar cum rămâne cu tovarăşul Bru şi cu Omul cu ceasul?

COMISARUL

Nu putea face nimic pentru a-i salva pe camaradul Bru şi pe Omul cu ceasul. Iar agenta a supravieţuit.

COMANDANTUL

Când am eliberat-o, nu mai era în stare nici să umble.

COMISARUL

Poate că trupul îi era înfrânt, dar spiritul ei nu era.

DOCTORUL

Şi cu poliţiştii aceia ce s-a întâmplat?

COMISARUL

I-am găsit eu.

COMANDANTUL

Ei au plătit pentru ce au făcut. El de ce să nu plătească?

COMISARUL

Da, dar ar trebui să i se recunoască şi meritele pentru vieţile pe care le-a curmat.

COMANDANTUL

A lui Sonny şi a maiorului? Vieţile lor mizerabile nu fac nici cât rănile suferite de agentă.

COMISARUL

Dar viaţa tatălui lui face?

Viaţa tatălui meu? Ce însemna asta? Chiar şi Sonny şi maiorul cel gurmand, scandalizaţi de felul dur în care le fuseseră evaluate viaţa şi moartea, s-au oprit să asculte.

COMANDANTUL

Ce i-a făcut tatălui lui?

COMISARUL

Întreabă-l pe el.

COMANDANTUL

Tu! Uită-te la mine! Ce i-ai făcut tatălui tău?

EU

Nu i-am făcut nimic tatălui meu.

COMANDANTUL şi
COMISARUL şi
DOCTORUL (la unison)

Recunoaşte!

Privind în jos spre sinele meu înlăcrimat, de gălbenuş, nu-mi mai dădeam seama dacă ar fi trebuit să râd sau să-mi plâng de milă. Oare uitasem ce-i scrisesem lui Man despre tatăl meu? *Aş vrea să-l văd mort*.

EU

Dar nu asta am vrut să spun!

COMISARUL

Fii sincer măcar faţă de tine însuţi.

EU

Nu am vrut să faci asta!

COMISARUL

Cum să nu vrei! Nu ştiai cui îi scrii?

Îi scriam revoluţionarului care făcea parte dintr-un comitet şi care ştia, chiar şi pe vremea aceea, că într-o zi ar putea ajunge comisar; îi scriam unui cadru politic care deja învăţa arta plastică a transformării sufletelor şi minţilor oamenilor; îi scriam unui prieten care ar fi făcut orice îi ceream; îi scriam unui scriitor care ştia să aprecieze puterea unei propoziţii şi greutatea cuvintelor; îi scriam unui frate care ştia ce vreau mai bine decât ştiam eu însumi.

COMANDANTUL şi
COMISARUL şi
DOCTORUL (la unison)

Ce ai făcut?

EU

Am vrut să-l văd mort.

Comandantul şi-a frecat bărbia şi s-a uitat nedumerit la doctor, care la rândul lui a ridicat din umeri. Tot ce făcea doctorul era să despice trupuri şi minţi; nu era el de vină pentru ceea ce găsea acolo.

DOCTORUL

Cum a murit tatăl tău?

COMISARUL

Cu un glonte tras în cap, în timp ce asculta spovedania celui care l-a ucis.

COMANDANTUL

Nu m-aş mira să fi fabricat povestea asta doar ca să-l salvezi.

COMISARUL

Întreab-o pe agenta mea de legătură. Ea a pus la cale moartea tatălui.

Comandantul s-a uitat lung la mine. Dacă puteam să mă fac vinovat de a nu fi făcut nimic, nu meritam să fiu considerat vinovat şi pentru că îmi dorisem ceva? În cazul de faţă, ca tatăl meu să moară. Acest tată, în mintea de ateu a comandantului, era un colonist, un furnizor de opiu pentru popor, un purtător de cuvânt al lui Dumnezeu, pentru care au fost sacrificate milioane de oameni cu pielea tuciurie, chipurile în scopul propriei lor mântuiri, o cruce arzând, luminându-le drumul anevoios până în Rai. Moartea lui nu a fost o crimă, ci doar o sentinţă dreaptă; asta era tot ce intenţionasem să scriu.

COMANDANTUL

Am să mă gândesc la asta.

Comandantul s-a întors pe călcâie şi a plecat, iar doctorul l-a urmat ascultător, lăsându-i pe Sonny şi pe maiorul cel gurmand să-l urmărească în continuare pe comisar, care s-a aşezat încet pe scaun, strâmbându-se.

COMISARUL

Ce mai pereche facem!

EU

Stinge luminile. Nu văd nimic.

COMISARUL

Ce e mai de preţ decât independenţa şi libertatea?

EU

Fericirea?

COMISARUL

Ce e mai de preţ decât independenţa şi libertatea?

EU

Iubirea?

COMISARUL

Ce e mai de preţ decât independenţa şi libertatea?

EU

Nu ştiu!

COMISARUL

Ce e mai de preţ decât independenţa şi libertatea?

EU

Aş vrea să mor!

Poftim, o spusesem şi pe-asta, printre suspine şi urlete. Acum, în sfârşit, ştiam ce anume îmi doream cu ardoare şi ce îmi doreau şi atâţia alţii. Sonny şi maiorul cel gurmand au aplaudat, exprimându-şi aprobarea, în timp ce comisarul şi-a scos pistolul. În sfârşit! Avea să doară doar o secundă, până muream, ceea ce nu era atât de rău, având în vedere cât de tare şi cât de mult timp durea viaţa. Sunetul glontelui împins în camera de tragere a răsunat la fel de limpede cum suna clopotul bisericii tatălui meu, pe care mama şi cu mine îl auzeam în fiecare duminică dimineaţă din cocioaba în care locuiam. Privind în jos spre mine, încă puteam să văd în bărbat copilul şi în copil bărbatul. Dintotdeauna fusesem scindat în două, dar numai în parte din vina mea. După ce făcusem alegerea de a trăi în paralel două existenţe diferite şi de a fi un om cu două minţi, acum îmi era greu să mai fiu altfel, mai ales că oamenii tot timpul mă numiseră corcitură. Dar ţara noastră însăşi era blestemată, corcită, împărţită în nord şi sud, şi chiar dacă se putea spune că noi înşine am ales împărţirea aceea şi că noi înşine am ales să murim în războiul nostru civil, dar lipsit de civilitate, această afirmaţie era doar parţial adevărată. Nu noi alesesem să fim pervertiţi de către francezi, să fim împărţiţi de ei în treimea nord-centru-sud, care nu avea nimic sfânt în ea, şi nici să fim predaţi marilor puteri ale capitalismului şi comunismului, care ne-au împărţit încă o dată, de data aceasta în două, şi nici de a fi distribuiţi în rolurile de armate care se înfruntă pe tabla de şah a Războiului Rece, într-o partidă jucată de nişte bărbaţi albi, înveşmântaţi în costume şi minciuni, în nişte încăperi cu aer condiţionat. Nu, întocmai după cum generaţia mea cea abuzată a fost împărţită

încă înainte de a ne naşte, aşa şi eu am fost împărţit încă de la naştere, văzând lumina zilei într-o lume post-partum în care aproape nimeni nu era dispus să mă accepte drept ceea ce eram şi toţi încercau mereu să mă oblige să aleg una dintre cele două laturi ale mele. Lucrul ăsta nu era doar greu de făcut; nu, era cu adevărat imposibil. Cum să mă aleg pe mine împotriva mea? Dar acum prietenul meu avea să mă elibereze din lumea aceasta mică, populată de oameni cu minţi înguste, de toată această gloată care trata un om cu două minţi şi două chipuri ca pe o ciudăţenie, care voia ca fiecare întrebare să aibă un singur răspuns.

Dar, stai puţin! Ce făcea? Comisarul şi-a lăsat arma pe podea şi s-a aşezat în genunchi lângă mine. Mi-a desfăcut sacul din jurul mâinii drepte, apoi a dezlegat frânghia cu care era legat. M-am văzut ridicându-mi mâna în faţa ochilor, mâna aceea însemnată cu semnul roşu al frăţiei noastre. Prin aceşti ochi subumani şi prin ochii mei supranaturali de deasupra, mi-am văzut prietenul punându-mi în mână pistolul, un Tokarev. Sovieticii se inspiraseră pentru modelul ăsta din Coltul american, şi, deşi greutatea lui nu-mi era nefamiliară, nu am putut să ţin pistolul drept de unul singur, obligându-l pe prietenul meu să-mi înfăşoare degetele în jurul mânerului.

COMISARUL

Tu eşti singurul care poate face asta pentru mine. Vrei s-o faci?

Şi s-a aplecat înainte, apăsându-şi capătul ţevii între ochi şi ţinându-mi mâinile cu ale lui.

EU

De ce faci asta?

Când am rostit aceste cuvinte, plângeam. A lăcrimat şi el, iar lacrimile i s-au rostogolit pe chipul acela lipsă, pe chipul pe care nu-l văzusem atât de aproape de ani de zile. Unde era fratele tinereţii mele? Dispăruse de peste tot, mai puţin din amintirile mele. Acolo şi numai acolo chipul lui grav rămânea la fel, serios şi idealist, cu pomeţii aceia înalţi, proeminenţi, cu buzele subţiri, înguste, cu nasul subţire, aristocratic şi cu fruntea înaltă, sugerând o inteligenţă puternică, a cărei forţă mareică înaintase în sus, măturând linia de unde îi începea părul. Tot ce se mai putea recunoaşte din chipul lui erau ochii ţinuţi în viaţă de lacrimi şi timbrul vocii.

COMISARUL

Plâng fiindcă nu mai suport să te văd suferind aşa. Dar nu te pot salva decât dacă suferi. Aşa vrea comandantul.

La asta am râs, deşi trupul întins pe saltea de-abia a tremurat puţin.

EU

Asta înseamnă că mă salvezi?

El a zâmbit printre lacrimi. I-am recunoscut şi zâmbetul, cel mai alb zâmbet pe care îl văzusem vreodată printre ai noştri, un zâmbet de fiu de dentist. Ceea ce se schimbase nu era zâmbetul, ci chipul, lipsa lui, aşa încât acum zâmbetul lui alb plutea într-un hău, ca rânjetul oribil al Pisicii Cheshire.

COMISARUL

Ne aflăm într-o situaţie imposibilă. Comandantul nu vrea să te lase să pleci decât după ce te-ai izbăvit. Dar cum rămâne cu Bon? Şi chiar dacă îl lasă şi pe el să plece, ce-o să faceţi voi doi atunci?

EU

Dacă Bon nu pleacă, atunci nu plec nici eu.

COMISARUL

Atunci ai să mori aici.

Şi şi-a apăsat ţeava pistolului şi mai tare pe frunte.

COMISARUL

Dar împuşcă-mă întâi pe mine. Nu din cauza chipului meu. Nu din cauza lui aş vrea să mor. Aş putea să mă exilez aici, astfel încât familia mea să nu fie nevoită să mai vadă hidoşenia asta vreodată. Dar aş trăi.

Nu mai eram nici trup, nici spirit, ci doar o armă, iar prin oţelul ei am simţit vibraţiile produse de cuvintele lui, anunţând sosirea iminentă a unei locomotive care avea să ne zdrobească pe amândoi.

COMISARUL

Eu sunt comisarul, dar ce fel de şcoală conduc eu? Una în care eşti reeducat tu, tocmai tu! Şi nu te afli aici pentru că nu ai făcut nimic. Ci trebuie să fii reeducat pentru că eşti prea educat. Dar ce ai învăţat aici?

EU

Că am privit şi n-am făcut nimic.

COMISARUL

Am să-ţi spun eu ceva ce n-ai să găseşti în nicio carte. În fiecare oraş, sat şi cartier activiştii politici predau aceleaşi lucruri. Îi asigură pe cetăţenii aceia că bunele noastre intenţii nu vor fi reeducate. Dar comitetelor şi comisarilor puţin le pasă de reformarea acestor prizonieri. Toată lumea ştie lucrul ăsta, dar nimeni nu vrea să-l rostească cu voce tare. Tot acest jargon pe care îl tot turuie activiştii este menit doar să ascundă un adevăr îngrozitor...

EU

Eu am vrut ca tatăl meu să moară!

COMISARUL

Acum, că am venit noi la putere, nu mai avem nevoie de francezi sau de americani ca să ne-o tragă. Ne-o tragem noi singuri foarte bine.

Strălucirea de deasupra corpului meu era orbitoare. Nu mai eram sigur dacă vedeam totul sau nimic, iar din cauza căldurii emanate de becuri, palmele îmi transpirau şi alunecau. Îmi aluneca pistolul din mână, dar mâinile comisarului ţineau ţeava la locul ei.

COMISARUL

Dacă altcineva în afară de tine ar afla că am rostit ceea ce nu ar fi trebuit rostit niciodată, aş sfârşi-o şi eu la reeducare. Dar nu de reeducare mi-e mie frică. Ceea ce mă înspăimântă este educaţia pe care am primit-o. Cum poate un profesor să predea un lucru în care nu crede? Cum să trăiesc văzându-te în starea asta? Nu pot. Haide, apasă pe trăgaci!

Cred că am spus că aş prefera să mă împuşc pe mine mai întâi, dar nu m-am auzit, iar când am încercat să-i îndepărtez pistolul de cap şi să-l întorc spre ţeasta mea, n-am avut atâta putere. Ochii aceia neîndurători mă priveau fără încetare de sus, iar acum erau uscaţi ca iasca, iar de undeva din adâncul lui se înălţa un huruit. Apoi huruitul a ţâşnit afară şi comisarul a început să râdă. Ce era atât de amuzant? Comedia asta neagră? Nu, asta era prea grea. În camera asta luminată nu se putea desfăşura decât o comedie uşurică, o comedie albă, în care eventual ai fi putut să mori de râs. Nu că el ar fi râs atâta. S-a oprit când mi-a dat drumul la mână. Braţul mi-a căzut pe lângă

corp, iar pistolul a zornăit pe podeaua de ciment. Din spatele comisarului, Sonny şi maiorul cel gurmand se uitau cu jind la pistolul Tokarev. Fiecare dintre ei ar fi fost încântat să-l poată ridica şi să mă împuşte dacă ar fi putut, dar nu mai aveau trup. Eu şi comisarul, pe de altă parte, aveam trup, dar nu puteam trage. Poate de-asta râdea comisarul. Golul care era chipul lui încă se desluşea deasupra mea, dar cum râsul încetase atât de repede, nu eram sigur dacă auzisem bine. Mi s-a părut că văd tristeţe în golul acela, dar nu aveam cum să ştiu cu siguranţă. Numai ochii şi dinţii lui exprimau sentimente, dar acum nu mai plângea şi nici nu mai râdea.

COMISARUL

Îmi cer scuze. A fost o slăbiciune şi un gest egoist din partea mea. Dacă aş muri eu, ai muri şi tu, după care ar muri şi Bon. Comandantul abia aşteaptă să-l târască în faţa plutonului de execuţie. Măcar acum tu te poţi salva şi îl poţi salva şi pe prietenul nostru, dacă pe mine nu. Cu gândul ăsta am să pot trăi.

EU

Am putea, te rog, să vorbim despre asta după ce dorm puţin?

COMISARUL

Răspunde-mi întâi la întrebare.

EU

Dar de ce?

Comisarul şi-a vârât pistolul la loc în toc. Apoi mi-a legat înapoi mâna liberă şi s-a ridicat în picioare. S-a uitat la mine de la o mare înălţime şi, poate din pricina unghiului din care îl priveam, mi s-a părut că în chipul lui lipsă se zăreşte şi altceva decât oroare... o umbră uşoară de nebunie, deşi s-ar putea să fi fost numai un efect optic creat de luminile strălucitoare de deasupra capului lui.

COMISARUL

Prietene, comandantul se poate să te lase să pleci fiindcă ai vrut ca tatăl tău să moară, dar eu am să-ţi dau drumul doar atunci când o să reuşeşti să-mi răspunzi la întrebare. Ţine minte, frate, că tot ceea ce fac este pentru binele tău.

A ridicat mâna să-şi ia rămas-bun, iar pe palma lui arsă am văzut semnul roşu al jurământului nostru. Şi apoi a plecat.

Astea sunt cele mai periculoase cuvinte cu putinţă, a spus Sonny, aşezându-se pe scaunul rămas gol. Maiorul cel gurmand s-a aşezat lângă el, împingându-l să-şi facă loc. „Pentru binele tău” nu poate însemna decât un singur lucru, a spus. Ca şi când cineva ar fi planificat asta, difuzoarele montate în colţurile încăperii au început să păcăne şi să murmure. Observasem difuzoarele acestea doar atunci când comisarul îmi pusese să-mi ascult vocea, care suna ca o voce străină. La întrebarea ce mi se va face am primit răspuns abia atunci când a început să urle cineva. Sonny şi maiorul cel gurmand şi-au acoperit urechile cu palmele, dar eu nu puteam face la fel. Însă chiar şi protejându-şi urechile, Sonny şi maiorul cel gurmand tot n-au putut suporta ţipetele acelea mai mult de un minut şi într-o fracţiune de secundă au dispărut şi ei. Era ţipătul unui copilaş chinuit.

Undeva ţipa un copilaş, iar suferinţa lui mi se transmitea şi mie, care nu aveam nevoie de şi mai multă suferinţă. M-am văzut strângându-mi pleoapele tare, de parcă mi-aş fi putut închide în felul acesta şi urechile. Îmi era imposibil să mai gândesc cu ţipetele acelea care răsunau în camera de anchetă şi pentru prima oară după foarte mult timp mi-am dorit altceva mai mult decât să dorm. Am dorit linişte. O, vă rog (m-am auzit strigând asta cu voce tare), încetaţi! Apoi s-a auzit încă un clic şi ţipătul a încetat. Era o înregistrare! Ascultasem o înregistrare! Nu era niciun copilaş torturat în vreo cameră din apropiere ale cărui ţipete ajungeau prin ţevi până în încăperea în care mă aflam eu. Era doar o înregistrare. Pentru câteva momente tot ce m-a mai deranjat a fost lumina care nu se mai stingea şi căldura de la banda de cauciuc de pe firul electric care-mi era lipit de degetul mic de la picior. Dar apoi am auzit din nou acel clic; corpul mi s-a crispat, anticipând ce va urma. Cineva a început din nou să urle. Şi urla aşa de tare, încât nu doar că am uitat de mine, dar am uitat şi de timp. Timpul nu mai înainta în linie dreaptă precum şina de cale ferată; timpul nu se mai rotea pe un disc; timpul nu se mai târa pe sub spinarea mea; timpul făcea volută după volută, o bandă de casetofon care se repeta la nesfârşit; timpul îmi urla în urechi, se îneca de râs la ideea că noi l-am fi putut controla cu ceasurile noastre de mână, cu ceasurile cu sonerie, cu revoluţiile, cu istoria. Nouă, tuturor, ni se scurgea timpul, numai răutăciosului de copilaş nu. Copilaşul acela care urla avea tot timpul din lume, iar ironia sorţii era că el nici măcar nu ştia asta.

Vă rog, m-am auzit strigând din nou, încetaţi! Am să fac tot ce vreţi! Cum oare putea cea mai vulnerabilă fiinţă din lume să fie şi cea mai puternică? Oare aşa îi urlasem şi eu mamei

mele? Dacă da, iartă-mă, mamă! Dacă am urlat, nu a fost din cauza ta. Eu sunt unul, dar sunt şi doi, născut dintr-un ovul şi un spermatozoid, şi dacă am urlat, probabil că era din cauza genelor acelora albastre pe care le moştenisem de la tatăl meu. Acum îl vedeam; momentul acela de început al meu, timpul răsucindu-se imposibil înapoi în jurul lui însuşi ca o contorsionistă chinezoaică, astfel încât puteam vedea momentul în care pântecul mamei mele fusese invadat de hoarda tâmpă, bărbătească a tatălui meu, o gaşcă urlătoare de nomazi cu coifuri, hotărâţi, puşi pe penetrat marele zid al ovarului mamei mele. Şi în urma acestei invazii, nimicul care eram până atunci a devenit acest cineva care sunt acum. *Cineva urla şi nu era bebeluşul*. Celula care fusesem s-a divizat şi s-a divizat şi s-a tot divizat, până ce am ajuns la un milion de celule şi mai mult, până am devenit multitudini şi multitudini, ţara mea, naţiunea mea, împăratul şi dictatorul care guverna masele din mine, comandându-i mamei să-mi acorde toată atenţia ei. *Cineva urla şi era agenta*. Eram adunat strâns în acvariul mamei mele, neştiind nimic despre independenţă şi libertate, cu toate simţurile treze, cu excepţia văzului, martore la cea mai extraordinară experienţă din lume, faptul de a fi înăuntrul altei fiinţe omeneşti. Eram o păpuşă într-o altă păpuşă, hipnotizat de bătăile inimii mamei mele, puternice şi constante, ca un metronom care ticăie perfect regulat. *Cineva urla şi era mama mea*. Vocea ei a fost primul sunet pe care l-am auzit după ce am ieşit, cu capul înainte, într-o încăpere umedă, la fel de caldă ca pântecele mamei, unde am fost înhăţat de mâinile cu degete cioturoase ale femeii care m-a moşit, care n-a fost deloc impresionată, o femeie care avea să-mi povestească după ani că îmi tăiase cu unghia ascuţită a degetului mare frenul prea strâns care-mi ţinea limba în jos, ca să pot suge şi vorbi. Tot ea mi-a povestit încântată că mama m-a împins afară din ea aşa de tare, că nu am ieşit doar eu, ci şi tot ce avea ea prin intestine. Aşa am fost azvârlit pe malul acestei lumi noi şi ciudate, într-un râu de sânge şi de excremente materne. *Cineva urla şi nu ştiam cine este*. Mi-au tăiat lesa, iar trupul meu gol, unsuros, vânăt a fost întors spre o lumină pulsatilă, care mi-a revelat o lume de umbre şi siluete vagi care vorbeau limba mea maternă, o limbă ce-mi era străină. *Cineva urla şi ştiam cine este*. Eram eu, urlând singurul cuvânt care se bălăbănea înaintea mea de când mi se pusese prima oară întrebarea: nimic. Răspunsul pe care nu-l putusem nici vedea, nici auzi până acum: nimic! Răspunsul pe care îl urlam şi-l tot urlam şi-l tot urlam: *nimic*! Fiindcă, în sfârşit, mă luminasem.

Capitolul 23

Cu acel unic cuvânt reeducarea mea s-a încheiat. Tot ce mai rămâne de povestit este cum m-am refăcut la loc din bucăţele şi cum m-am pomenit aici, unde mă aflu acum, pregătindu-mă să plec din ţară pe mare. Ca orice alt lucru care a avut consecinţe în viaţa mea, niciuna dintre aceste părţi nu a fost uşoară. Nici plecarea asta nu este un lucru pe care vreau să-l fac, ci unul pe care trebuie să-l fac. Ce a mai rămas din viaţă pentru mine sau pentru oricare dintre ceilalţi care au trecut prin reeducare? Noi nu avem loc în această societate revoluţionară, nici măcar aceia dintre noi care ne considerăm revoluţionari. Nu putem fi reprezentaţi aici, iar acest lucru mă doare mai tare decât tot ce am păţit în timpul anchetei. Durerea se sfârşeşte, dar ceea ce ştii nu se termină niciodată, decât atunci când mintea îţi putrezeşte; şi când anume avea să mi se întâmple asta mie, omului cu două minţi?

Dar cel puţin sfârşitul durerii a început în clipa în care am rostit acel cuvânt. Acum, privind în urmă, era evident că ăsta era răspunsul. Atunci de ce avusesem nevoie de atâta timp ca să-mi dau seama? De ce trebuise să fiu educat şi reeducat atâţia ani şi cu atâtea eforturi atât din partea contribuabilului american, cât şi din partea societăţii vietnameze, ca să nu mai pomenesc de preţul considerabil pe care a trebuit să-l plătesc eu pentru a vedea, în sfârşit, cuvântul care fusese acolo de la începutul începuturilor? Răspunsul era atât de absurd, încât acum, după luni de zile, în adăpostul temporar al casei navigatorului, îmi vine să râd chiar şi recitind scena iluminării mele, care ea însăşi a degenerat (sau poate că ar trebui să spun că a evoluat) de la urlet către râs. Desigur, încă mai urlam atunci când a venit comisarul ca să stingă lumina şi să oprească sunetul. Încă mai urlam când m-a dezlegat şi m-a îmbrăţişat, strângându-mi capul la piept până am terminat de urlat. Gata, gata, a spus el în camera de anchetă în care în sfârşit se aşternuse întunericul şi liniştea, cu excepţia suspinelor mele de plâns. Acum ştii şi tu ce ştiu eu, nu-i aşa? Da, am răspuns, plângând înainte. Pricep, pricep!

Ce anume pricepusem? *Gluma*. Nu exista nicio poantă, iar dacă jumătate din mine se simţea mai degrabă jignit de poantă (adică de nimic, nici mai mult, nici mai puţin!), celeilalte jumătăţi gluma asta i se părea hazlie. De aceea, acolo, în camera de anchetă întunecată, în timp ce încă tremuram şi mă cutremuram, la un moment dat tânguielile şi hohotele mele de plâns s-au transformat în hohote de râs. Am râs aşa de tare, că

în cele din urmă gardianul cu faţă de copil şi comandantul au venit să vadă ce se întâmplă, ce e agitaţia aceea. Ce e aşa de amuzant? a întrebat comandantul. Nimic, am strigat eu. Fusesem, în sfârşit, înfrânt. În sfârşit vorbisem. Nu pricepeţi? am strigat. Răspunsul este nimic! Nimic, nimic, *nimic*!

Numai comisarul înţelegea ce voiam să spun. Iritat de comportamentul meu bizar, comandantul a spus: Poftim, uite ce i-ai făcut. A luat-o razna. Nu-şi făcea neapărat griji pentru mine, cât pentru sănătatea lagărului, fiindcă un nebun care să repete întruna „nimic" n-ar fi făcut bine la moralul prizonierilor. Era o nebunie că avusesem nevoie de atâta vreme ca să înţeleg nimicul, chiar dacă, gândindu-mă în urmă, eşecul meu era inevitabil. Un elev bun nu poate înţelege nimicul; numai clovnul clasei, idiotul neînţeles, prostovanul prefăcut şi glumeţul perpetuu îl pot înţelege. Şi totuşi, revelaţia nu m-a scutit de durerea de a nu fi înţeles de la început ceea ce era evident, iar durerea aceasta m-a făcut să-l împing într-o parte pe comisar şi să-mi lovesc fruntea cu pumnii.

Încetează! a spus comandantul, apoi s-a întors spre gardianul cu faţă de copil: Opreşte-l!

Gardianul cu faţă de copil s-a luptat cu mine în timp ce îmi dădeam nu doar pumni în cap, ci mă şi dădeam cu capul de perete. În cele din urmă însuşi comisarul împreună cu comandantul l-au ajutat să mă lege din nou. Numai comisarul înţelegea de ce mă băteam. Eram aşa un prost! Cum putusem să uit că fiecare adevăr înseamnă cel puţin două lucruri şi că sloganurile erau nişte costume goale care luau forma cadavrului unei idei? Costumele depind de cum le porţi, iar acest costum era acum jerpelit. Eram furios, dar nu nebun. Însă nu aveam de gând să-i arăt şi comandantului asta. El în nimic vedea un singur înţeles – negativul, absenţa, ca în „nu este nimic acolo". Sensul pozitiv al nimicului, faptul paradoxal că nimicul este într-adevăr un lucru, asta îi scăpa. Comandantul nostru era genul de om care nu se prinde la glume, iar astfel de oameni sunt într-adevăr foarte periculoşi. Ei sunt cei care nu spun nimic cu mare pioşenie, care le cer tuturor să moară pentru nimic, care nu râd la nimic. Acum eşti mulţumit? l-a întrebat comisarul şi amândoi s-au uitat în jos spre mine. Eu încă hohoteam, plângând şi râzând în acelaşi timp. Acum trebuie să-l chemăm din nou pe doctor.

Cheamă-l, a spus comisarul. Partea mai grea a trecut.

Doctorul m-a mutat înapoi în vechea mea celulă, izolatorul, dar de data asta încăperea nu mai era încuiată şi eu n-am fost încătuşat. Eram liber să plec dacă voiam, dar încă nu-mi venea

să plec, fiindcă uneori mai aveam nevoie de gardianul cu faţă de copil să mă scoată de prin cotloane. Chiar şi în rarele ocazii când ieşeam de bunăvoie, nu ieşeam niciodată pe lumină, ci numai noaptea, fiindcă aveam o conjunctivită din pricina căreia ochii îmi erau sensibili la universul supraexpus la lumină. Doctorul mi-a prescris o dietă mai bună, lumină naturală şi mişcare, dar tot ce-mi doream eu era să dorm. Chiar şi când nu dormeam, eram ca un somnambul şi tăceam, cu excepţia ocaziilor în care venea comandantul să mă vadă. Tot nu vorbeşte încă? întreba el de fiecare dată când trecea pe la izolator, la care eu, un idiot făcut grămadă într-un colţ, ziceam: Nimic, nimic, nimic. Bietul de el, spunea doctorul. E puţin, cum să spunem, confuz după toate prin câte a trecut.

Păi, atunci fă ceva cu el! răcnea comandantul.

Am să fac tot ce pot, dar problema este în mintea lui, spunea doctorul, arătând spre fruntea mea toată plină de vânătăi. Doctorul avea dreptate, dar numai pe jumătate. Cu siguranţă că problema era în mintea mea, dar în care dintre cele două minţi? În cele din urmă însă doctorul a găsit un tratament cu ajutorul căruia am început să-mi revin încet-încet, sfârşitul tratamentului fiind marcat de reunirea mea cu mine însumi. Poate, a spus el într-o zi, şezând pe un scaun în timp ce eu eram tot ghemuit într-un colţ, cu braţele strânse în jurul genunchilor şi cu capul culcat pe braţe, poate că o activitate care îţi e familiară ţi-ar fi de folos. Am aruncat o privire spre el cu un singur ochi. Până să înceapă ancheta ta îţi ocupai zilele scriindu-ţi mărturisirea. În starea în care se află mintea ta acum, nu cred că ai putea scrie, dar s-ar putea să-ţi fie de folos măcar să mimezi scrisul. Spunând aceasta, a scos din servietă un teanc gros de hârtie. Îţi pare cunoscută? Precaut, mi-am descleştat braţele şi am luat teancul de hârtii. M-am uitat la prima pagină, apoi la a doua, la a treia, apoi am răsfoit cu degetul mare toate cele 468 de pagini. Ce crezi că este asta? m-a întrebat doctorul. Mărturisirea mea, am murmurat. Exact, dragă amice! Foarte bine! Acum ceea ce vreau eu este să o copiezi. A scos din servietă încă un teanc de foi de hârtie şi câteva pixuri. Cuvânt cu cuvânt. Poţi să faci asta pentru mine?

Am dat din cap încet. Doctorul m-a lăsat singur cu cele două teancuri de hârtie. O bună bucată de vreme, probabil ore în şir, n-am făcut decât să mă uit la prima pagină albă, cu pixul tremurându-mi în mână. Şi apoi am început să scriu, cu vârful limbii ieşindu-mi printre buze. La început am reuşit să copiez doar câteva cuvinte pe oră, apoi o pagină pe oră şi apoi câteva pagini pe oră. Saliva îmi picura pe foile de hârtie. În lunile cât a durat până ce mi-am copiat toată mărturisirea, mi-am revăzut întreaga viaţă desfăşurându-mi-se în faţa ochilor. Treptat, pe

măsură ce vânătăile de pe frunte mi se vindecau, cu cât mă lăsam absorbit de propriile-mi cuvinte, simpatia mea pentru bărbatul din paginile acelea, agentul de informaţii cu o inteligenţă îndoielnică, a tot sporit. Oare era un prost sau era prea deştept ca să-i fie bine? Alesese partea corectă sau partea greşită a istoriei? Şi nu cumva acestea erau întrebări pe care ar trebui să ni le punem cu toţii? Sau e ceva care mă priveşte doar pe mine?

Până când am terminat copierea mărturisirii, judecata îmi revenise suficient ca să înţeleg că răspunsurile nu se aflau în paginile acelea. Când a venit doctorul să mă examineze din nou, i-am cerut să-mi facă o favoare. Ce este, dragă prietene? Mai vreau nişte hârtie, doctore, încă nişte hârtie! I-am explicat că vreau să scriu povestea evenimentelor care se întâmplaseră de când terminasem de scris mărturisirea aceea, din perioada interminabilă a anchetării mele. Aşa că mi-a mai adus hârtie şi am mai scris nişte pagini despre ce făcuseră cu mine în camera de anchetă. Mi-a fost tare milă de omul cu două minţi, aşa cum era de aşteptat. Nu-şi dăduse seama că locul unui astfel de om ar fi fost într-un film cu buget mic, o peliculă făcută la Hollywood sau poate un film japonez despre un experiment ştiinţific militar care se terminase complet anapoda. Cum îndrăznea un om cu două minţi să creadă că s-ar putea reprezenta pe sine însuşi, ca să nu mai vorbim de a-i reprezenta pe alţii, inclusiv propriul său popor atât de recalcitrant? În definitiv poporul lui n-ar fi trebuit deloc să fie reprezentat de alţii, indiferent ce pretindeau reprezentanţii aceia. Dar pe măsură ce numărul de pagini creştea, am început să simt şi altceva, iar sentimentul acela m-a luat prin surprindere. Fiindcă ceea ce simţeam era simpatie pentru omul care îmi făcuse toate lucrurile acelea. Nu avea să fie şi el, prietenul meu, torturat de lucrurile pe care mi le făcuse? Pe când am terminat de povestit, pe când am încheiat de scris despre cum am urlat cuvântul acela îngrozitor în lumina puternică, orbitoare, eram deja convins că da. Tot ce mi-a mai rămas de făcut după ce am dobândit siguranţa aceea a fost să-l rog pe doctor să-mi îngăduie să-l mai văd o dată pe comisar.

Este o idee foarte bună, a spus doctorul, mângâind paginile manuscrisului meu şi dând din cap cu satisfacţie. Ai ajuns aproape de capăt, băiete. Ai ajuns aproape de capăt.

Nu-l mai văzusem pe comisar de la încheierea anchetei. Mă lăsase să încep să-mi revin în linişte şi nu pot să mă gândesc decât că proceda aşa fiindcă nici el nu se putea împăca cu ceea ce-mi făcuse, chiar dacă ceea ce făcuse el cu mine trebuia pur

şi simplu să fie făcut, căci trebuia să ajung singur la răspunsul acela. Nimeni nu-mi putea spune soluţia la ghicitoarea lui, nici măcar el însuşi. Tot ce putea el face era să-mi grăbească reeducarea, folosind regretabila metodă a inducerii durerii. Iar acum, pentru că folosise această metodă, ezita să mă mai întâlnească, gândindu-se, cum era de aşteptat, că îl urăsc. În cursul următoarei (şi ultimei) noastre întâlniri, care a avut loc în biroul lui, mi-am dat seama că se simţea stânjenit. Mi-a oferit ceai, bătând darabana cu degetele pe genunchi, şi a studiat ultimele pagini pe care le scrisesem. Ce mai puteau să-şi spună călăul şi victima lui odată depăşit momentul culminant? Nu ştiam, dar cum stăteam şi mă uitam la el, şezând pe scaunul acela de bambus, încă împărţit în două, în mine însumi şi altcineva, am observat în hăul oribil care cândva fusese chipul lui că şi el era la fel de împărţit în două. Era comisarul, dar era şi Man; era cel care mă anchetase, dar era şi confidentul meu; era demonul care mă torturase, dar era şi prietenul meu. Unii ar putea spune că poate doar aşa vedeam eu, dar adevărata iluzie optică este a te vedea pe tine însuţi ca un întreg, neîmpărţit, şi de a-i vedea şi pe ceilalţi tot aşa, de parcă o imagine focalizată ar fi fost mai adevărată decât una neclară. Noi credem că reflexia pe care o vedem în oglindă reprezintă ceea ce suntem noi cu adevărat, când în realitate felul în care ne vedem noi înşine şi felul în care ne văd ceilalţi de multe ori nu seamănă deloc. La fel, de multe ori ne păcălim singuri gândindu-ne că noi ne vedem pe noi înşine mai limpede. Şi cum puteam să ştiu că nu mă amăgeam singur atunci când l-am auzit pe prietenul meu vorbind? Nu aveam cum să ştiu. Nu puteam decât să încerc să-mi dau seama dacă mă păcăleşte atunci când, sărind peste întrebările fireşti despre incerta mea sănătate fizică şi mentală, mi-a spus că eu şi Bon suntem liberi, că putem să plecăm din lagăr şi din ţară. Eu crezusem că acolo or să-mi rămână oasele, aşa că m-a luat prin surprindere când mi-a spus asta. Să plecăm? am întrebat. Cum?

Vă aşteaptă un camion la poartă. Când am aflat că vrei să mă vezi, n-am mai pierdut nicio clipă. Plecaţi la Saigon. Bon are un văr acolo, sunt convins că va lua legătura cu el. Omul a încercat de două ori până acum să fugă din ţară şi a fost prins de fiecare dată. De data aceasta, împreună cu tine şi cu Bon, va reuşi.

Planul lui m-a aruncat în ceaţă cu totul. De unde ştii asta? am spus într-un sfârşit.

De unde ştiu? Hăul din locul chipului lui nu exprima nimic, dar tonul vocii lui era amuzat şi poate şi puţin amar. Pentru că am plătit eu ca să scăpaţi. Am trimis bani cui trebuia dintre

oficialităţi, iar aceştia se vor asigura că atunci când va veni vremea, poliţiştii vor întoarce privirile în altă parte. Ştii de unde am luat banii? Nu aveam nicio idee. Soţiile disperate plătesc oricât ca să-şi poată vedea bărbaţii aflaţi în lagăr. Gardienii îşi iau partea lor, iar restul ne rămâne mie şi comandantului. O parte din bani îi trimit acasă soţiei mele, partea cuvenită le-o trimit superiorilor mei, iar restul i-am folosit pentru fuga voastră. Nu e grozav că într-o ţară comunistă poţi cumpăra tot ce vrei cu bani?

Nu, nu e grozav, am bombănit. E amuzant.

Chiar? Mie nu prea mi-a venit să râd atunci când am luat bani şi aur de la bietele femei. Dar, vezi tu, la trecutul tău revoluţionar, cu o mărturisire poţi scăpa din lagăr. Pe Bon însă nu-l pot salva decât banii. Având în vedere faptele comise de el, trebuie să-l plătesc pe comandant, şi încă cu o sumă considerabilă. Iar plecarea din ţară nu v-o poate asigura nimic altceva decât o sumă mare de bani. Şi trebuie să plecaţi. Asta, prietene, este ce le-am făcut femeilor acelora de dragul prieteniei pentru voi. Mai sunt eu atunci prietenul pe care îl recunoşti şi îl iubeşti?

El era omul fără chip care mă torturase pentru binele meu, pentru nimic. Dar încă îl recunoşteam, fiindcă cine altcineva decât un om cu două minţi ar putea înţelege un om fără chip? Atunci l-am îmbrăţişat şi am plâns, ştiind că dacă pe mine reuşea să mă elibereze, el însuşi nu avea să fie liber niciodată, neputând sau nedorind să plece din lagărul acela decât mort, iar moartea avea să fie mai uşor de suportat decât această moarte în viaţă. Singurul avantaj care deriva din starea în care se afla era faptul că el putea vedea lucruri pe care alţii nu le vedeau sau ceea ce ceilalţi ar fi putut vedea şi nu voiau să recunoască, fiindcă atunci când privea în oglindă şi vedea hăul din locul chipului lui, înţelegea ce înseamnă nimicul.

Dar ce însemnau toate acestea? Ce anume intuisem într-un sfârşit? Intuisem asta: că nimic nu e mai de preţ decât independenţa şi libertatea, dar *nimicul este şi mai de preţ decât independenţa şi libertatea*! Aceste două afirmaţii, deşi par asemănătoare, nu înseamnă chiar acelaşi lucru. Prima dintre ele era asemenea costumului gol al lui Ho Şi Min, cel pe care Ho Şi Min nu-l mai purta. Şi cum era să-l mai poarte, dacă era mort? A doua era cea înşelătoare, era gluma. Era costumul gol al Unchiului Ho, dar întors pe dos ca la croitor, un costum pe care numai un om cu două minţi sau un om fără chip ar fi îndrăznit să-l poarte. Acest costum ciudat mie mi se potrivea, fiindcă era croit după ultimele tendinţe. Purtându-l întors pe dos, cu cusăturile la vedere, într-un chip aproape indecent, am înţeles, în sfârşit, că revoluţia noastră se transformase dintr-o

avangardă a schimbării politicii în ariergarda puterii acaparatoare. Iar noi, vietnamezii, nu făceam o figură specială în această privinţă. Nu făcuseră oare la fel şi francezii şi americanii? Cândva fuseseră şi ei revoluţionari, dar mai apoi deveniseră imperialişti, colonizând şi ocupând mica noastră ţară care se încăpăţânase să reziste, luându-ne libertatea în numele salvării noastre. Revoluţia noastră a durat mult mai mult decât a lor şi a fost mult mai sângeroasă, dar am recuperat timpul pierdut foarte repede. Ne-am dovedit rapid a fi maeştri în deprinderea celor mai proaste obiceiuri de la stăpânii noştri francezi şi de la cei care le-au luat locul, americanii. Ştiam şi noi să ne terfelim marile idealuri! După ce ne-am eliberat, în numele independenţei şi al libertăţii (Doamne, cât eram de sătul de cuvintele astea!), ne-am privat fraţii pe care i-am înfrânt tocmai de independenţă şi de libertate.

În afară de un om fără faţă, numai un om cu două minţi putea pricepe gluma asta despre felul în care o revoluţie al cărei scop fusese independenţa şi libertatea făcuse tocmai aceste două cuvinte să valoreze mai puţin decât nimic. Eu eram omul cu două minţi, eu şi cu mine. Trecuserăm prin prea multe eu şi cu mine. Fiecare om pe care îl întâlniserăm, cu excepţia comisarului, încercase să ne separe unul de celălalt, dorise să ne facă să alegem, fie alba, fie neagră. El ne arătase mâna lui, iar noi i-o arătaserăm pe a noastră, iar cele două cicatrici roşii erau de neşters, aşa cum fuseseră şi în tinereţea noastră. După toate prin câte trecuserăm eu şi cu mine, acesta era singurul semn de pe trupul nostru. Ne-am dat mâna, iar el a spus: înainte de a pleca, am să-ţi dau ceva. A scos din spatele biroului lui rucsacul nostru jerpelit şi volumul *Comunismul asiatic şi metoda orientală de distrugere*. Ultima dată când le văzuserăm, cartea aproape că se dezmembra şi avea o crăpătură adâncă de-a lungul cotorului. Legătura în sfârşit cedase, dar cele două jumătăţi ale cărţii erau strânse cu o bandă de cauciuc. Am încercat să o refuzăm, dar el a strecurat cartea în rucsac şi a împins rucsacul spre noi. În caz că ai nevoie vreodată să-mi trimiţi un mesaj, a adăugat. Sau invers. Am păstrat şi eu exemplarul meu.

Am luat rucsacul fără tragere de inimă. Dragă prietene...

Încă ceva! Comisarul a luat manuscrisul nostru, copia mărturisirii noastre şi a tot ce se întâmplase după aceea, şi ne-a făcut semn să desfacem rucsacul. Ceea ce s-a întâmplat în camera de anchetă rămâne între noi. Aşa că ia şi asta cu tine.

Vrem doar să ştii că...

Pleacă! Bon deja aşteaptă.

Aşa că am plecat, cu rucsacul pe umeri, pentru ultima oară, ca un elev căruia i se dă voie să plece acasă după ore. Fără

creioane, fără cărţi, fără priviri furioase din partea profesorului. Nu mai aveam în minte decât rime hazlii şi jocuri de cuvinte de-ale copiilor, fiindcă dacă ne-am fi gândit la altceva, la ceva mai serios, ne-am fi prăbuşit, copleşiţi, nevenindu-ne să credem ce ni se întâmplă, răsuflând uşuraţi.

Gardianul cu faţă de copil ne-a escortat până la porţile lagărului, unde comandantul şi Bon aşteptau lângă un camion Molotova cu motorul pornit. Nu-l mai văzuserăm pe Bon de un an şi multe luni. Primele lui cuvinte au fost:. Arăţi ca naiba! Noi arătam ca naiba? Dar el? Minţile noastre fără trupuri au râs, dar eurile noastre întrupate nu. Şi cum am fi putut să râdem? Bietul nostru prieten se poticnea în faţa noastră, îmbrăcat în nişte zdrenţe peticite, precum o marionetă în mâinile unui alcoolic, cu părul rărit şi cu pielea de o culoare bolnăvicioasă, ca vegetaţia junglei în putrefacţie. Avea un ochi acoperit cu un bandaj negru; nu l-am întrebat ce îi făcuseră. La câţiva metri, dar de cealaltă parte a gardului de sârmă ghimpată, stăteau şi ne priveau alţi trei bărbaţi cu obrajii supţi, îmbrăcaţi în nişte haine ca vai de lume. A durat câteva momente până i-am recunoscut pe camarazii noştri, cercetaşul hmong, sanitarul filosof şi marinarul tuciuriu. Nu arăţi ca naiba, a spus cercetaşul hmong. Arăţi şi mai rău. Sanitarul filosof a reuşit să schiţeze un zâmbet. Jumătate din dinţi îi lipseau. Nu-l băga în seamă, a spus. E doar invidios. Marinarul tuciuriu a spus; Ştiam eu că voi o să scăpaţi de-aici primii, afurisiţilor. Baftă!

N-am putut spune nimic, doar am zâmbit şi am ridicat mâna în semn de bun-rămas, apoi am urcat în camion împreună cu Bon. Gardianul cu faţă de copil a ridicat uşa din spate a camionului şi a închis-o. Cum? a spus comandantul, privind în sus, spre noi. Tot nu ai nimic de spus? De fapt aveam încă multe de spus, dar nu doream să-l provocăm pe comandant şi să ne pomenim că ne revocă eliberarea, aşa că doar am clătinat din cap. Bine, aşa să fie. Ţi-ai mărturisit greşelile, iar după asta nu mai este nimic de spus, nu-i aşa?

Într-adevăr nimic! Nimicul era cu adevărat imposibil de rostit. În timp ce camionul a pornit într-un nor de praf roşu, făcându-l pe gardianul cu faţă de copil să înceapă să tuşească, noi ne-am uitat la comandant cum se îndepărtează, la cercetaşul hmong, la sanitarul filosof şi la marinarul tuciuriu cum îşi acoperă ochii. Când l-am întrebat pe Bon ce fac ceilalţi camarazi ai noştri, ne-a spus că ţăranul laoţian dispăruse în apele râului, încercând să evadeze, iar marinarul cel mai tuciuriu sângerase până murise după ce o mină îi retezase

picioarele. La început, auzind toate astea, nu am spus nimic. Pentru ce cauză muriseră ei? Din ce motiv muriseră milioane de oameni în marele război pentru unificarea ţării noastre şi eliberarea noastră, adeseori fără ca noi să avem deloc de ales? Asemenea lor, şi noi sacrificaserăm totul, dar încă ne păstram simţul umorului. Dacă te gândeai la toate luând o oarecare distanţă, cu un foarte uşor simţ al ironiei, puteai râde de gluma aceasta care ni se făcuse nouă, celor ce ne sacrificaserăm cu atâta entuziasm, atât pe noi înşine, cât şi pe ceilalţi. Aşa că am început să râdem şi am râs şi am tot râs, iar când Bon s-a uitat la noi de parcă am fi fost nebuni şi ne-a întrebat ce e cu noi, ne-am şters lacrimile din ochi şi am spus: Nimic.

După o călătorie epuizantă de două zile peste munţi, prin trecători, pe şosele sfârtecate, Molotova ne-a debarcat la periferia Saigonului. De acolo am mers, tot târşâindu-ne picioarele, de-a lungul străzilor mohorâte, populate de oameni mohorâţi, până la casa navigatorului. Mersul ne era încetinit de faptul că Bon şchiopăta. Oraşul înăbuşit era înfricoşător de tăcut, poate fiindcă ţara era din nou în război, aşa ne spusese şoferul camionului. Sătui de atacurile Khmerilor Roşii de-a lungul frontierei noastre de vest, invadaserăm şi ocupaserăm Cambodgia. Drept pedeapsă, cândva la începutul anului, în timpul anchetării mele, China întreprinsese raiduri la graniţa noastră de nord. Atâta durase pacea. Ceea ce ne deranja mai mult era faptul că până am ajuns acasă la navigator, vărul lui Bon, nu am auzit niciun cântec romantic şi nu am prins din zbor nicio măsură de muzică pop. Cândva genul acesta de muzică răzbătea din cafenelele înşirate de-a lungul trotuarelor, iar la radio se transmiteau mereu astfel de cântece. În timpul cinei, care n-a fost cu mult mai bună decât ce ne servea comandantul în lagăr, navigatorul ne-a confirmat lucrul la care făcuse aluzie şi comandantul: muzica galbenă era acum interzisă şi se putea cânta numai muzică roşie, revoluţionară.

Cum, fără muzică galbenă într-o ţară a aşa-numiţilor oameni galbeni? Cum nu pentru asta luptaserăm, nu ne-am putut abţine să râdem. Navigatorul s-a uitat la noi plin de curiozitate. Am văzut eu lucruri mai rele, a spus. În cele două serii de reeducare am văzut lucruri mult mai rele de-atât. Fusese reeducat pentru crima de a fi încercat să fugă din ţară cu barca. Dăţile trecute când încercase, nu-şi luase familia cu el, sperând că va reuşi să înfrunte pericolele singur şi, ajungând într-o ţară străină, de unde va putea să trimită bani acasă, îşi va ajuta familia să supravieţuiască în ţară sau să fugă în momentul în care o rută se va dovedi sigură. Dar era convins că dacă îl

prindeau şi a treia oară, avea să fie trimis spre reeducare într-un lagăr din nord, de unde până atunci nu se întorsese nimeni. Aşa că de data aceasta voia să-şi ia cu el şi soţia şi pe cei trei fii şi două fiice împreună cu familiile lor, precum şi trei familii care le erau rude prin alianţă, întregul clan urmând fie să supravieţuiască împreună, fie să moară împreună pe mare.

Care sunt şansele noastre? l-a întrebat Bon pe navigator, care în vechiul regim fusese un marinar experimentat. Bon avea încredere în experienţa lui. Jumi-juma, a răspuns navigatorul. Nu am aflat veşti decât despre jumătate din câţi au fugit. Despre restul se poate presupune că nu au reuşit. Bon a ridicat din umeri. Din punctul meu de vedere sună destul de bine, a spus. Tu ce crezi? Întrebarea ne era adresată nouă. Ne-am uitat spre tavan, unde Sonny şi maiorul cel gurmand stăteau întinşi pe spate, punând pe fugă şopârlele gecko. La unison, aşa cum se deprinseseră să răspundă, Sonny şi maiorul au spus: Şansele sunt excepţional de bune, fiindcă probabilitatea ca o persoană să moară în cele din urmă este de sută la sută. Atunci, liniştiţi în privinţa aceasta, ne-am întors înapoi spre Bon şi spre navigator şi, fără să mai râdem, am făcut semn cu capul că noi suntem de acord. Ei au interpretat gestul acesta al nostru ca un semn de progres.

În următoarele două luni, aşteptând să plecăm, am continuat să lucrăm la manuscris. În ciuda crizei cronice de absolut orice fel de produse şi mărfuri, hârtia nu lipsea, căci toată lumea din cartier trebuia să scrie declaraţii în mod regulat. Chiar şi noi, care mărturisiserăm totul în amănunt, trebuia să scriem astfel de mărturisiri, pe care le predam activiştilor politici locali. Aceste mărturisiri erau nişte exerciţii de ficţionalizare, căci trebuia să găsim mereu lucruri noi de mărturisit, deşi de la revenirea noastră în Saigon nu mai făcuserăm nimic. Se acceptau şi lucruri mărunte, cum ar fi faptul că nu dovediserăm suficient zel autocritic la şedinţe; cu siguranţă nu mai declaraserăm nimic important, dar nu uitam să ne încheiem fiecare mărturisire fără să scriem că nimic nu era mai de preţ decât independenţa şi libertatea.

Acum a sosit seara dinaintea plecării noastre. Am plătit taxa de transport pentru Bon şi pentru noi din aurul primit de la comisar, pe care îl ascunseserăm în fundul dublu al rucsacului. Cifrul cunoscut numai de noi şi de comisar a luat locul aurului, fiind cel mai greu obiect pe care îl vom căra cu noi după manuscris, care era testamentul nostru, chiar dacă nu reprezenta ultima noastră dorinţă. Nu avem nimic de lăsat nimănui, cu excepţia acestor cuvinte, cea mai bună încercare a

noastră de a ne reprezenta pe noi înşine în faţa celor care încercau să ne reprezinte. Mâine ne vom alătura zecilor de mii de oameni care pornesc pe mare, refugiindu-se din calea revoluţiei. Conform planului navigatorului, în după-amiaza plecării noastre, adică mâine după-amiază, din mai multe case din tot oraşul vor porni familii întregi, ca şi când ar merge într-o scurtă excursie de o zi. Vom călători cu autobuzul până într-un sat, mergând trei ore spre sud, unde pe malul unui râu ne va aştepta un barcagiu, ascunzându-şi chipul sub o pălărie conică. Poţi să ne duci la înmormântarea unchiului nostru? La această parolă, răspunsul va fi: Unchiul vostru a fost un om mare. Noi, împreună cu navigatorul, cu soţia acestuia şi cu Bon, ne vom sui în luntrea lui. Noi vom avea în rucsac cifrul legat cu banda de cauciuc şi manuscrisul acesta nelegat, dar înfăşurat în plastic pentru a-l proteja de umezeală. Vom trece până pe celălalt mal al râului, într-un cătun, unde ni se va alătura şi restul clanului navigatorului. Vaporul ne va aştepta undeva, în josul râului, un trauler de pescuit în care vor încăpea 150 de persoane. Aproape toţi ne vom ascunde în cală. Va fi foarte cald, ne-a avertizat navigatorul. Va puţi. Îndată ce echipajul va închide uşile calei, vom avea impresia că ne sufocăm, fiindcă nu vor exista găuri de aerisire care să mai uşureze presiunea exercitată de cele 150 de trupuri închise împreună într-un spaţiu suficient doar pentru o treime din acest număr. Mai greu decât aerul îmbâcsit însă va fi gândul că până şi astronauţii au şanse mai mari de a supravieţui decât noi.

În jurul umerilor şi al pieptului ne vom lega rucsacul, cu cifrul şi cu manuscrisul înăuntru. Fie că vom supravieţui, fie că vom muri, greutatea cuvintelor din ele va apăsa asupra noastră. Doar câteva cuvinte mai sunt de scris la lumina acestei lămpi cu petrol. După ce am răspuns la întrebarea comisarului, ne-am pomenit faţă în faţă cu alte întrebări, întrebări universale şi eterne, care nu se termină niciodată. Ce fac cei ce luptă împotriva puterii atunci când pun mâna pe putere? Ce fac revoluţionarii după triumful revoluţiei lor? De ce cei care cer independenţă şi libertate le răpesc altora tocmai independenţa şi libertatea? Şi este oare un lucru sănătos sau e o nebunie să crezi în nimic, aşa cum se pare că fac mulţi în jurul nostru? Putem răspunde la aceste întrebări doar pentru noi înşine. Viaţa noastră, ca şi moartea noastră, ne-au învăţat să manifestăm întotdeauna simpatie chiar şi pentru cei mai indezirabili dintre indezirabili. Astfel, magnetizaţi de propria noastră experienţă, busola noastră va arăta mereu înspre cei aflaţi în suferinţă. Chiar şi acum ne gândim la prietenul nostru aflat în suferinţă, la fratele nostru de cruce, comisarul, omul fără chip, cel care a rostit ceea ce nu trebuia rostit, cel care îşi

doarme somnul indus de morfină, visând la somnul de veci sau poate visând la nimic. Cât ne-a luat nouă să ne holbăm la nimic până am reuşit să vedem ceva! Asta o fi ceea ce a simţit mama noastră? O fi privit şi ea în sinea ei şi o fi fost deodată pătrunsă de înţelegerea faptului că acolo unde mai-nainte fusese nimic acum exista ceva, şi anume noi? Care o fi fost momentul de cotitură în care o fi început ea să ne dorească mai mult decât să nu ne dorească, rod din sămânţa unui tată care n-ar fi trebuit să devină tată? Când o fi încetat să se gândească la ea însăşi şi o fi început să se gândească la noi?

Mâine ne vom afla printre străini, nişte matrozi fără voie cărora li se poate completa declaraţia de expediţie provizorie. Printre noi vor fi şi bebeluşi şi copii, precum şi adulţi şi părinţi, dar bătrâni nu vor fi, fiindcă aceştia nu au curajul de a călători. Vor fi printre noi bărbaţi şi femei, slabi şi sfrijiţi, dar niciunul dintre noi nu va fi gras, căci întreaga noastră naţiune a fost supusă unui regim de slăbire forţată. Printre noi vor fi unii cu pielea deschisă la culoare, dar şi unii tuciurii de-a binelea, precum şi toate nuanţele intermediare; unii vor vorbi cu un accent mai rafinat, alţii mai din topor. Mulţi vor fi chinezi, persecutaţi pentru că sunt chinezi, mulţi alţii vor fi dintre cei care au fost reeducaţi în grade diferite. Toţi laolaltă vom fi numiţi oamenii bărcilor, o denumire pe care am auzit-o încă o dată în seara aceasta, când am ascultat pe ascuns Vocea Americii la aparatul de radio al navigatorului. Acum, că urmează să devenim şi noi oameni ai bărcilor, expresia asta ne deranjează. Are un aer de condescendenţă, evocând vreo ramură uitată a speciei umane, vreun trib pierdut de amfibieni ce ies din negura oceanului încununaţi cu alge. Dar noi nu suntem primitivi şi nu vrem să fim compătimiţi. Dacă vom ajunge în siguranţă într-un port, şi atunci când se va întâmpla acest lucru, nu va fi deloc de mirare dacă şi noi, la rândul nostru, le vom întoarce spatele celor nedoriţi, căci aşa este firea omului. Şi totuşi nu suntem cinici. În ciuda a tot ce s-a întâmplat – da, în ciuda a toate, în faţa nimicului –, încă ne mai considerăm un revoluţionar. Rămânem cea mai încrezătoare dintre creaturi, revoluţionarul în căutarea unei revoluţii, cu toate că nu ne vom supăra nici dacă vom fi numiţi un visător ameţit de o iluzie. În curând vom vedea la orizont soarele stacojiu apărând dinspre răsărit, unde întotdeauna este roşu, dar pentru moment ceea ce vedem afară pe fereastră este doar o alee întunecată, cu trotuarul pustiu, şi perdele trase peste ferestre. Cu siguranţă nu suntem singurii treji la ora asta, chiar dacă suntem singurii care mai avem lampa aprinsă. Nu, nu se poate să fim singuri! Mai sunt de bună seamă mii de alţi oamenii care scrutează întunericul asemenea nouă, prinşi în

gânduri scandaloase, speranţe extravagante şi urzeli interzise. Zăcem în aşteptarea momentului potrivit şi a cauzei celei juste, care în acest moment este faptul că pur şi simplu vrem să trăim. Şi chiar în aceste momente, în timp ce scriem această ultimă propoziţie, o propoziţie care nu va fi revizuită, mărturisim că suntem siguri de un lucru, de un singur lucru, şi jurăm, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, să ne ţinem această unică promisiune:

Vom trăi!

MULȚUMIRI

Multe dintre întâmplările descrise în acest roman s-au petrecut în realitate, dar mărturisesc că mi-am luat anumite libertăţi în ce priveşte detaliile şi cronologia lor. Pentru perioada căderii Saigonului şi a ultimelor zile ale Republicii Vietnam, am consultat următoarele lucrări: *The Fall of Saigon* de David Butler, *Tears Before the Rain*, de Larry Englemann, precum şi „The Fall of Saigon” de James Fenton, „White Christmas” al lui Dirck Halstead, *Goodnight Saigon* de Charles Henderson şi *Giai Phong! The Fall and Liberation of Saigon* de Tiziano Terzani. Deosebit de mult îi datorez importantei cărţi a lui Frank Snepp intitulată *Decent Interval*, care a fost o sursă de inspiraţie pentru episodul plecării lui Claude din Saigon şi pentru episodul cu Omul cu ceasul. Pentru relatări despre închisorile din Vietnamul de Sud şi despre poliţia sud-vietnameză, precum şi pentru informaţii cu privire la activităţile Viet Cong am consultat lucrarea lui Douglas Valentine intitulată *The Phoenix Program*, broşura *We Accuse* de Jean-Pierre Debris şi André Menras, lucrarea lui Truong Nhu Tang, *A Vietcong Memoir*, precum şi un articol din numărul din ianuarie 1968 al revistei *Life*. Lucrarea lui Alfred W. McCoy, *A Question of Torture*, a fost crucială pentru înţelegerea dezvoltării tehnicilor de desfăşurare a interogatoriilor americanilor din anii 1950 şi până la sfârşitul războiului din Vietnam şi prelungirea acestora în timpul războaielor purtate de SUA în Irak şi Afganistan. Pentru informaţii cu privire la lagărele de reeducare, am folosit următoarele cărţi: *To Be Made Over* de Huynh Sanh Thong, *South Wind Changing* de Jade Ngoc Quang Huynh şi *Lost Years* de Tran Tri Vu. Cât despre luptătorii de rezistenţă vietnamezi care au încercat să invadeze Vietnamul, în Vientiane există o mică secţie din cadrul Muzeului de Istorie al Armatei Poporului din Laos care cuprinde câteva obiecte şi arme capturate de la aceştia.

Deşi acei luptători au fost în mare măsură uitaţi sau pur şi simplu nu au fost cunoscuţi niciodată, sursa de inspiraţie pentru partea cu Filmul nu este un secret. Documentarul lui Eleanor Coppola *Hearts of Darkness*, împreună cu *Notes: The Making of Apocalypse Now* al aceleaşi Eleanor Coppola oferă multe detalii din interior, la fel ca şi comentariul lui Francis Ford Coppola la DVD-ul filmului *Apocalypse Now*. De mare ajutor mi-au fost şi următoarele lucrări: *Francis Ford Coppola: Close Up* de Ronald Bergan; *Francis Ford Coppola*

de Jean-Paul Chaillet şi Elizabeth Vincent; *Hollywood Auteur: Francis Coppola* de Jeffrey Chown; *The Apocalypse Now Book* şi *Coppola: A Biography* de Peter Cowie; *On the Edge: The Life and Times of Francis Coppola* de Michael Goodwin şi Naomi Wise; *Francis Ford Coppola: Interviews* de Gene D. Phillips şi Rodney Hill şi *Francis Ford Coppola: A Filmmaker's Life* de Michael Schumacher. De asemenea, m-am inspirat din articolele lui Dirck Halstead – „Apocalypse Finally”, Christa Larwood – „Return to *Apocalypse Now*”, Deirdre McKay şi Padmapani L. Perez – „Apocalypse Yesterday Already! Ifugao Extras and the Making of Apocalypse Now”, Tony Rennell – „The Maddest Movie Ever” şi Robert Sellers – „The Strained Making of *Apocalypse Now*”.

Uneori s-au dovedit importante şi unele citate, în special cele din To Huu, ale cărui poezii au apărut în articolul din revista *Viet Nam News* intitulat „To Huu: The People's Poet”; cele ale lui Nguyên Van Ky, care a tradus proverbul „Faptele bune ale Tatălui sunt la fel de măreţe ca Muntele Thai Son”, publicat în cartea *Viêt Nam Exposé*, ediţia din 1975 a ghidului *Fodor's – Asia de Sud-Est*, precum şi cuvintele generalului William Westmoreland, ale cărui idei cu privire la filosofia de viaţă a orientalilor şi valoarea acesteia au fost prezentate în documentarul *Hearts and Minds* al regizorului Peter Davis. Aceste idei îi sunt atribuite în acest roman lui Richard Hedd.

În sfârşit, îmi exprim gratitudinea faţă de câteva organizaţii şi persoane fără de care acest roman nu ar fi ajuns cartea care este: Consiliul Cultural Asiatic, Conferinţa Scriitorilor de la Bread Loaf, Centrul pentru Inovaţie Culturală, Programul Djerassi pentru Artişti Rezidenţi, Centrul de Lucrări de Arte Frumoase şi Universitatea Californiei de Sud care mi-au oferit burse, rezidenţe sau ani sabatici ce mi-au facilitat activitatea de cercetare şi scrisul propriu-zis. Agenţii mei literari, Nat Sobel şi Julie Stevenson, m-au încurajat şi au asigurat redactarea atentă a textului, la fel ca editorul meu, Peter Blackstock. Morgan Entrekin şi Judy Hottensen mi-au fost susţinători entuziaşti, iar Deb Seager, John Mark Boling şi echipa de la Grove Atlantic au muncit mult pentru ca această carte să poată apărea. Prietenul meu Chiori Miyagawa a crezut în acest roman încă de la început şi a citit neobosit primele lui variante. Dar persoanele cărora le datorez cel mai mult sunt, ca întotdeauna, tatăl meu, Joseph Thanh Nguyen, şi mama mea, Linda Kim Nguyen. Voinţa şi sacrificiul lor fără preget în anii războiului şi de după încheierea acestuia au făcut posibilă supravieţuirea mea şi a fratelui meu, Tung Thanh Nguyen, care

mi-a fost un sprijin de nădejde, la fel ca minunata lui parteneră Huyen Le Cao şi copiii lor, Minh, Luc şi Linh.

Ultimele cuvinte le-am păstrat pentru cei care vor fi întotdeauna cei dintâi: Lan Duong, care a citit fiecare cuvânt al acestei cărţi, şi fiul nostru, Ellison, care a venit pe lume tocmai la momentul potrivit.

Observații

[←1]

Aluzie la personajul negativ cu acest nume din romanul Trilby (1895) al scriitorului George du Maurier, personaj care reuşea să domine, să manipuleze şi să exploateze celelalte personaje.

[←2]

Nikolai Gavrilovici Cernîşevski (1828–1889), scriitor şi filosof materialist rus, autorul romanului *Ce-i de făcut?* (1863), ale cărui idei socialiste utopice l-au influenţat pe Lenin.

[←3]

Misiunea civilizatoare (fr.).

[←4]

Office of Strategic Services (Oficiul Serviciilor Strategice), agenţie de spionaj americană, înfiinţată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, precursoarea actualei CIA.

[←5]

Arborele tropical *Artocarpus heterophyllus*, numit şi „arborele Jack”, creşte în Asia de Sud-Est şi produce nişte fructe foarte mari, ajungând până la 35 kg.

[←6]

Oraş din statul american Illinois.

[←7]

Orăşel din statul american New York.

[←8]

Arbore decorativ, originar din regiunile tropicale, numit şi „copacul violet”.

[←9]

Parte a orașului Saigon (actualmente Ho Și Min) populată în special de chinezi.

[←10]

Tunică femeiască lungă din mătase, purtată peste pantaloni, parte a costumului tradiţional vietnamez.

[←11]

Ceai chinezesc parţial fermentat.

[←12]

Aluzie la Bătălia de la Dien Bien Phu (martie-mai 1954), încheiată cu înfrângerea zdrobitoare a forţelor franceze de către forţele armate ale revoluţionarilor comunişti vietnamezi.

[←13]

Program pus în practică de CIA în 1965, în scopul neutralizării organizaţiei insurgente Frontul Naţional de Eliberare (Viet Cong), care acţiona în Vietnamul de Sud.

[←14]

Orăşelul din statul Kansas în care a crescut Superman; aici numele este folosit generic, în sensul lui literal: *small* („mic”) + *ville* („oraş”).

[←15]

Elicopterul de transport greu Boeing CH-47 Chinook.

[←16]

Abreviere comună pentru North Vietnamese Army, Armata Vietnamului de Nord.

[←17]

Nume dat de americani Frontului de Eliberare Naţională, organizaţie politică insurgenţă care acţiona în Vietnamul de Sud împotriva SUA şi a guvernului proamerican.

[←18]

În SUA, categorie de studenţi ai unui colegiu sau ai unei universităţi care au obţinut note foarte mari de-a lungul unui an universitar.

[←19]

Frontul Naţional pentru Eliberarea Vietnamului de Sud.

[←20]

Îmbrăcăminte femeiască tradiţională în China, un fel de rochie strâmtă, închisă la gât.

[←21]

Denumire dată în Biblie diavolului, întruchipând dorinţa de înavuţire.

[←22]

Numele unei prostituate din romanul de succes lui Richard Mason, *Lumea lui Suzie Wong* (1957), ecranizat în 1960.

[←23]

Roman erotic chinezesc din secolul al XVII-lea, atribuit lui Li Yu.

[←24]

Persoană având părinţi originari din Japonia, dar născută în S.U.A.

[←25]

Japonez care a emigrat în S.U.A.

[←26]

Chevrolet Bel Air.

[←27]

Erbicid extrem de toxic folosit de armata S.U.A. în timpul Războiului din Vietnam cu scopul defolierii pădurilor, care a dus la decesul sau mutilarea a sute de mii de oameni şi la naşterea unui număr foarte mare de copii cu defecte congenitale.

[←28]

Insula Con Son sau Grande-Condore din Marea Chinei de Sud, cunoscută în timpul Războiului din Vietnam ca loc de detenţie şi tortură pentru prizonierii politici.

[←29]

Universitatea din California, Los Angeles.

[←30]

Bebop sau bop, stil american de jazz.

[←31]

Los Angeles Dodgers, echipă profesionistă de baseball.

[←32]

Roman de Graham Greene, publicat în 1955, având ca fundal orașul Saigon din perioada imediat premergătoare izbucnirii Războiului din Vietnam.

[←33]

Dramaturg, compozitor şi actor britanic (1899–1973).

[←34]

Armă folosită în artele marţiale, alcătuită din două bastoane legate între ele cu un lanţ scurt.

[←35]

Nume dat minelor terestre antipersonal.

[←36]

Regiunea Golfului San Francisco, o zonă întinsă, cuprinzând în afara metropolei San Francisco câteva alte oraşe, precum şi faimoasa Silicon Valley.

[←37]

Nume dat de soldaţii francezi Şoselei Naţionale 1A care traversează întregul Vietnam de la nord la sud şi are o lungime de peste 2.300 km.

[←38]

Joan Didion (n. 1934), scriitoare şi jurnalistă americană contemporană.

[←39]

Raymond Chandler (1888–1959), romancier şi scenarist, considerat părintele romanului poliţist modern american.

[←40]

Termen peiorativ folosit în legătură cu engleza vorbită de chinezi sau de alţi asiatici.

[←41]

Anul Nou, cea mai importantă sărbătoare pentru vietnamezi.

[←42]

Micul meu şcolar (fr.).

[←43]

Armata Republicii Vietnamului (Armata Vietnamului de Sud).

[←44]

Joc de cuvinte: în limba engleză cuvântul *mole* înseamnă, printre altele, atât „cârtiţă”, cât şi „aluniţă, semn de frumuseţe”.

[←45]

În timpul războiului din Vietnam, bombardierele Boeing B-52 Stratofortress au fost folosite în cadrul Operaţiunii Arc Light („Arc electric”) pentru sprijinirea luptelor desfăşurate la sol.

[←46]

Abrevieri comune: MD – medic; Ph. D. – doctor, posesor al titlului ştiinţific de doctor.

[←47]

Fel de mâncare servit în special în restaurantele chinezeşti din diverse ţări, mai ales S.U.A.

[←48]

Adept al sikhismului, religie monoteistă, apărută în Punjab, Pakistanul de astăzi.

[←49]

Nume dat statului California.

[←50]

Personaj negativ din seria de benzi desenate Flash Gordon.

[←51]

Arbore exotic din fructul căruia se obţine capocul, o fibră vegetală folosită pentru confecţionarea saltelelor.

[←52]

Regiune din sudul Vietnamului, cu capitala la Saigon.

[←53]

Gia rai sau *jurai*, grup etnic din regiunea muntoasă din centrul Vietnamului.

[←54]

Călugăr budist vietnamez (n. 1926), activist pentru pace.

[←55]

În mitologia hindusă şi budistă, apsarele erau nişte spirite ale norilor şi ale apelor, înfăţişate sub forma unor femei frumoase, dansatoare desăvârşite.

[←56]

Aluzie la textul Declaraţiei de Independenţă a SUA, adoptată în 4 iulie 1776, care menţiona printre drepturile inalienabile ale omului viaţa, libertatea şi căutarea fericirii.

[←57]

Preşedinte al S.U.A. între 1825 şi 1829.

[←58]

Grup etnic care trăieşte în regiunile muntoase din China, Vietnam, Laos şi Thailanda.

[←59]

Albie prin care curge un pârâu care seacă în unele perioade ale anului, în funcţie de cantitatea precipitaţiilor căzute.

[←60]

Formaţiuni paramilitare active în timpul Revoluţiei Culturale din China, între 1966 şi 1967, formate la iniţiativa lui Mao, alcătuite în special din tineri.

[←61]

Roman realist socialist al scriitorului sovietic Nikolai Alekseevici Ostrovski, publicat în foileton între 1932 – 1934.

[←62]

Roman al scriitorului chinez Qu Bo, publicat în anul 1957.

[←63]

Muzică apărută în China în deceniul al treilea al secolului XX, considerată de către comunişti o muzică indecentă.

[←64]

The Three Stooges, serial de comedie care s-a bucurat de mare popularitate în Statele Unite de-a lungul mai multor decenii.

[←65]

Pictograme complexe care alcătuiesc unul dintre cele patru tipuri de scriere japoneză.

[←66]

Grup etnic care trăieşte în special în centrul Vietnamului.

Table of Contents

Table of Contents